תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי חתם סופר

חידושי חתם סופר על כתובות

רבי משה סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי חתם סופר על כתובות

רבי משה סופר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-חתם-סופר-על-כתובות/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 6
דף ב: 9
דף ג. 14
דף ג: 15
דף ד. 16
דף ה. 18
דף ה: 20
דף ו. 25
דף ז. 29
דף ז: 34
דף ח. 37
דף ח: 39
דף ט. 40
דף ט: 52
דף י. 54
דף יא. 55
דף יב. 60
דף יג. 60
דף יג: 66
דף יד. 70
דף יד: 71
דף טו. 72
דף טו: 75
דף טז. 79
דף טז: 80
דף יז. 81
דף יז: 84
דף יח. 88
דף יח: 99
דף יט: 99
דף כ. 102
דף כ: 107
דף כא. 108
דף כא: 110
דף כב. 112
דף כב: 114
דף כג. 115
דף כג: 119
דף כד. 120
דף כד: 124
דף כה. 127
דף כה: 127
דף כו. 129
דף כו: 130
דף כז. 134
דף כז: 136
דף כט. 137
דף כט: 146
דף ל. 147
דף ל: 150
דף מא. 153
דף מב. 156
דף מב: 158
דף מג. 159
דף מג: 161
דף מד. 162
דף מד: 163
דף מה. 164
דף מה: 165
דף מו. 165
דף מו: 167
דף מז. 168

דף מז: 171
דף מח: 172
דף מח: 173
דף מט: 175
דף מט: 176
דף נ: 177
דף נ: 179
דף נא: 180
דף נא: 180
דף נב: 182
דף נב: 183
דף נג: 183
דף נד: 185
דף נד: 185
דף נה: 187
דף נו: 187
דף נו: 189
דף נח: 189
דף נח: 190
דף נט: 193
דף נט: 195
דף ס: 196
דף ס: 200
דף סא: 207
דף סב: 209
דף ע: 209
דף ע: 215
דף עא: 216
דף עא: 217
דף עב: 218
דף עה: 219
דף עה: 222
דף עו: 225
דף עו: 226
דף עז: 227
דף עז: 228
דף עח: 228
דף פב: 229
דף פג: 231
דף פג: 239
דף פד: 239
דף פה: 239
דף פז: 240
דף פז: 242
דף פח: 243
דף צא: 243
דף צד: 243
דף צד: 244
דף צה: 245
דף צו: 248
דף צו: 249
דף צז: 250
דף צח: 251
דף צח: 253
דף צט: 257
דף צט: 258
דף ק: 260
דף ק: 261
דף קא: 264
דף קב: 264
דף קג: 266
דף קג: 266
דף קד: 267
דף קה: 268

דף קו. 268
דף קו: 269
דף קז. 270
מהדורא תנינא 271

דף ב.

בעזהי"ת מה שחנני הי"ת חי' בלימוד ישיבה מס' כתובות פה ק"ק פ"ב תחלת זמן הקיץ קע"ג לפ"ק. יהי ה' אלקינו עמנו. אל יעזבנו ואל יטשנו:

בתולה נשאת. הא דלא נאמר הבתולה ונימא דקאי אבתולה דקרא כי יבעול בחור בתולה ולאשמועי' דאפי' בחור דלא קים לי' בפ"פ מ"מ נשאת ליום הרביעי. דה"א דוקא בתולה ידועה ומבוררת לכל דהיינו שיוצאה בהינומא וראשה פרוע אבל נכנסה לחופה ולא נבעלה ומת בעלה ונשאת לאחר דאין לה טענת בתולים למנה ומאתים ה"א דאינה נשאת ברביעי קמ"ל וכדלקמן י"ב ע"א וניחוש שמא תחתיו זינתה ע"ש:

מה"ט נמי לא נקיט והאלמנה בה' ידיעה דה"א דקאי אאלמנה דקרא בתמר שבי אלמנה בית אביך ואיהי הוה נכנסה לחופה עם ער ואונן ועדיין היתה בתולה דשלא כדרכן שמשו וה"א דנשאת ליום החמישי קמ"ל. וקצת קשה לשון ליום הרביעי וליום החמישי בה' הידיעה דהו"ל למימר ליום רביעי וחמישי בלא ה' והא דאמר ליום בלמ"ד ולא ביום הרביעי י"ל דרומז שנשאת לצורך אותו היום בעצמו שמותר לבעול ביומו כדלקמן ה' ע"א וק"ל:

נשאת ליום הרביעי כ' תוס' דלא תנן נושאין דה"א בע"כ. אע"ג דהאמת כן כיון שנתרצית באירוסין כופין אותה להנשא לו היינו בשוטים או כמורדת וכדומה עד שתאמר רוצה אני ותכנס לחופה מרצונה. אבל אין מכניסין אותה לחופה בע"כ ואין הקנין מועיל:

ליום הרביעי יש לעיין במס' מ"ק ח' ע"ב אין נושאין נשים במועד לא בתולות וכו' ומפ' טעמא משום בטול פ"ו אבל בעי"ט שרי משום דלחד יומא לא משהה אינש נפשי' ע"ש וקשה הא בתולה אינה נשאת אלא בד' וא"כ לעולם לא ישהה עד י"ט לישא ביום ד' שבתוך המועד שהרי משום חד יומא לא משהה נפשי'. וי"ל דהך דאין נושאין נשים במועד גזירה קדמוני' היתה קודם עזרא. וכשבא עזרא ותיקן קביעת ב"ד אע"ג שבטל הטעם דביטול פ"ו דהרי לחד יומא לא משהה נפשי' מ"מ התקנה לא בטלה שאין נושאין נשים במועד אפי' בתולות והא דתני' התם ערב הרגל מותר לישא היינו אלמנה אבל בתולה א"א דהא אין ב"ד קבועים בי"ט. ועמ"ש תוס' לקמן ג' סוף ע"א:

הרביעי פירש"י תקנת חכמים היא. יראה שרצה בזה לאפוקי שיטת בר קפרא בירושלמי דטעמא דמתני' משום ברכה וה"פ דהמנהג לישא בתולה ביום ד' משום ברכה והא דלא נהגו לישא ביום ה' היינו טעמא משום דרוצה להשכים לב"ד בעוד כעסו עליו. והכל ממנהג ולא מתקנת חכמים. ולדבריו צ"ל דאע"ג דמנהגא בעלמא הוא מ"מ אם הגיע זמן ביום א' אינו מעלה לה מזונות משום דכל הנשאת ע"ד המנהג נשאת וסברת וקבילת

להנשא בד' כן נראה סברת בר קפרא בירושלמי ופני משה נדחק בזה. וקמ"ל רש"י דש"ס דילן לית לי' הא דבר קפרא אלא תקנת חכמים הוא דס"ל כר"א דנאמן לאוסרה וא"כ נשאת ליום ד' משום איסורא:

שפעמים בשבת ב"ד יושבים בעיירות פשוט דהיינו ב"ד של ג' וקשה למ"ד בסנהדרין ח' ע"א דמוציא שם רע בעשרים ושלשה וע"ש בפירש"י נ"ל התם כשהוא נגש למשפט בעי כ"ג והכא אינו בא אלא לסדר טענותיו בפני ג' ושוב לא יתקרר דעתו. אבל אינו עת משפט. ובזה ניחא נמי מה שהקשו פני יהושע ומ"ו בהפלאה למ"ד לא חיישינן ללעז ולא יתברר ע"י עדים א"כ מ"ט דנשאת ליום ד' ולע"ד לק"מ דהכא מיום שמסדר טענותיו עד עת שנגש למשפט יבורר ויבאו עדים. אבל התם מיירי שיבאו עדים מעת שהתחיל לטעון עד גמר דין בעוד שישבו הדיינים לזה לא חיישינן:

שאם הי' לו טענת בתולים יל"ד דה"ל למימר שאם יהי' לו ט"ב ישכים לב"ד י"ל דרמז אגב אורחא מ"ש הרא"ש שאם מאחר ביאתו לב"ד יום או יומים שוב לא מהימן דנימא לי' אלו הי' לו ט"ב באמת כאשר הוא טוען הי' משכים לב"ד מיד ביום אחר הנישואי' ולא הי' ממתין כל כך זמן טובא וק"ל:

הי' משכים לב"ד פירש"י שיתברר ע"י עדים והקשו בתוס' הא זנות לא שכיחא לריש לקיש. ואולי נ"ל בישוב קו' התוס' דודאי זנות בע"א שכיח וכיון דקיי"ל הבועל מצטרף עם אחר א"כ ה"ל ב' עדים מיהו התם בגיטין שמא יחפה לא שכיח שיבוא הבועל להעיד להרוג הנבעלת לו והוא אוהב אותה. אבל שכיח הוא שיבוא ויעיד לאוסרה על בעלה כדי שתהי' מצוי' לו עיין סוף נדרים:

ובתוס' הרא"ש הובא בשיטה מקובצת תי' דהתם זנות דנשואה לא שכיח דיושבת תחת בעלה לא שכיח ובשמעתי' דזנות דארוסה שכיח ורבים תמוהי' הא מפורש בגיטין כ"ו ע"ב דפריך ארוסה מי אית לה פירי דגם בארוסה ליכא משום שמא יחפה על ב"א וי"ל דהכא דכ' תוס' הרא"ש שזנות ארוסה שכיח משום דבעלה אינו משמרה היינו אי לאו דתיקנו בתולה נשאת ליום הרביעי שיהי' משכים לב"ד ויאמין פ"פ מצאתי אז הוה זנות דארוסה שכיח דלטענת דמים לא תחוש אפי' אם תזנה מ"מ עדיין ימצא דם דהרי נותנין לה ד' לילות. ועוד כמה תחבולות תוכל לעשות שימצא דם. ולפ"פ לא תחוש שתתקרר דעתו אבל השתא דתיקנו נשאת ליום ד' שיהי' משכים לב"ד ולא יתקרר דעתו במצא פ"פ ויהי' נאמן על כך אז ארוסה תחוש טפי שלא ימצא הארוס פ"פ ואז זנות דארוסה לא שכיח ושפיר קאמר ארוסה מי אית לה פרי ודו"ק:

ונ"ל לפמ"ש תוס' בגיטין דבזה"ז דליכא ד"נ מ"מ יחפה על בניו ממזרים והקשה הרא"ש א"כ ה"ל למימר משום יחפה על בניו ממזרי' והעלה דעיקר חששא משום בת אחותו ובניו ממזרי' הוא רק ספק. ועתה אע"פ דבטל טעם דבת אחותו כיון דלא בטל איידך טעמא לא נעקרה תקנה ממקומה ע"ש. וצריך לומר לדבריו בארוסה דלא שייך בנים ממזרים מ"מ כיון שמתחלה תקנו משום בת אחותו בין בארוסה בין בנשואה ועתה נמי שבטיל טעם דבת אחותו מ"מ כיון שעכ"פ נשאר בנשואה טעם משום ממזירים נשארה גם בארוסה. אמנם הא תינח למ"ד משום ב"א לא פלוג רבנן ותקנו תקנה א' כוללת בארוסה ובנשואה אבל אי בנשואה משום פרי ובזה לא שייך בארוסה אין לתקן תקנה חדשה משום גט ארוסה דלא שכיח לגרש ארוסתו ומש"ה פריך ארוסה מי אית לה פירי. ועיין יבמות ל"א ע"ב לא שייך קצת תי' זה אלא התם לא קשה כל כך וק"ל:

א"נ י"ל הא דכ' תוס' הרא"ש דזנות דארוסה שכיח משום דבעלה אינו משמרתה היינו אי לאו דתיקנו בתולה נשאת ליום הרביעי שיהי' משכים לב"ד ויאמין פ"פ מצאתי אז הוה זנות ארוסה שכיח דלטענת דמים לא תחוש דאפי' אם תזנה מ"מ עדיין ימצא דם דהרי נותני' לה ד' לילות ועוד כמה תחבולות תוכל לעשות שימצא דם ולפ"פ לא תחוש שיתקרר דעתו אבל השתא דתיקנו נשאת ליום הרביעי שיהי' משכים לב"ד ולא יתקרר דעתו במצאו פ"פ ויהי' נאמן ג"כ אז ארוסה תחוש טפי שלא ימצא הארוס פ"פ ומן אז זנות ארוסה לא שכיח ושפיר קאמר ארוסה מי אית לה פירי וק"ל ולולי דמסתפינא הא דרש"י נמי ס"ל כהתוס' ומ"ש שיתברר ע"י עדים משום דאיכא למ"ד ט' ע"ב דאינו נאמן להפסידה כתובה וקשה מה הועילו בתקנתן שנשאת ליום ד' הא לא יבוא לב"ד כלל דלאוסרה ולגרשה אין צריך לב"ד ושוב איכא למיחש לאיקרורי דעתא לזה כ' רש"י דעכ"פ ילך לב"ד דיסבור שעי"כ יתברר ע"י עדים ויפסידה כתובה וליכא למיחש תו לאיקרורי דעתא:

מפני מה אמרו בתולה נשאת וכו' לפי הס"ד י"ל הלשון לדברי בר קפרא דירושלמי הנ"ל דלית לי' נאמן לאוסרה למתני' מנהגא בעלמא ומשום ברכה וא"כ קשה מפני מה אמרו וכו' להשמיענו מנהגא שאין בו שום נפקותא לדינא ומשני איכא נ"מ לדינא דמזונות דכל הנשאת ע"ד המנהג נשאת ואמנם ר' יוסף לטעמא דס"ל לקמן בסוגי' דפ"פ אליבא דשמואל דנאמן לאוסרה וא"כ אתי' מתני' כפשוטו מדינא דישכים לב"ד משום איסורא ולא ממנהגא בעלמא והיינו דתמה מרי' דאברהם וכו' תלי תניא דמפרש טעמא וק"ל:

לפיכך חלה הוא וכו' הך לישנא א"ש דאונס רחמנא פטריה כמבואר פ"ד דנדרים כ"ז ע"א וע"ש אך איידך לישנא צ"ע ליישב מה בכך דנסתחפה שדהו מ"מ אונס רחמנא פטרי'

ויש לדחוק בזה אבל ביותר נראה דלהך לישנא ס"ל כדתיקנו רבנן אין אונס בגיטין משום צנועות ופרוצות על הכלל כולו יצא לבטל כל טענת אונס בכל דוכתי דומי' דגיטין ומתני' דמדיר את חבירו שיאכל אצלו וחלה וכו' דנדרים כ"ז הנ"ל י"ל בנקל דלא החמירו בנדרים לאסרו בשל חברו היכי שחברו גופו לא אסיק אדעתא להדירו מנכסיו אלא אם יזיד ולא יאכל אצלו אבל בכל שארי דוכתי' בטל טענת אונס והא"ש דלא משני התם בנדרים שאני גיטין דאיכא תקנת צנועות והר"ן נדחק שם ולהנ"ל א"ש דאין חילוק בין גיטין לשארי דינא ולולי זה לא יכולתי להלום דברי תוס' דנדרים כ"ז שם שדבריהם מאוד תמוהים ודברי ש"ך יו"ד סי' רל"ב סק"כ יותר תמוהים ולא הרגיש בהם אדם שהקשו אי איירי בשכיח ולא שכיח הא הו"ל לאתנוי' דהרי מדמה לי' לגט וצע"ג הא ממ"נ אי אין אונס בגיטין מטעם צנועות ופרוצות א"כ זה לא שייך באתפיס זכותי' וע"כ דלא אסיק הש"ס התם הך סברא כמ"ש הר"ן שם וא"כ גם בגט לא איבעי' לי' לאתנוי' עיי' וצ"ע:

דף ב:

הא תנא לי' רישא. הר"ן בגיטין אמתני' דאם לא באתי מכאן עד יב"ח הקשה אם מת ותי' ה"א התם שהזכיר מיתה הו"ל טפי גט אחר מיתה ע"ש מילתא בטעמא. ובגליון שם תמה על הר"ן מש"ס דשמעתין דהקשה התם כן ולהר"ן לא מקשה מידי ולפע"ד לפמ"ש תוס' דע"כ תרתי אשמעינן דיש אונס ואין גט וע"ז המרכז סובב כל השקלא וטרי' דמדלא נקט מת ש"מ יש אונס ומדלא נקט חלה ש"מ אין גט אחר מיתה. וע"כ היינו לאשמועינן כיוצא בו במקום אחר דהיינו בתנאי דאם מתי דבתנאי דיב"ח דמתני' הא לא נפקא מיני' מידי דבלא"ה אינו גט דהא השתא קיי"ל יש אונס ורק לאשמועינן באם מתי וזה כבר תנא לי' רישא ושפיר פריך הש"ס ול"ש תי' הר"ן אבל הר"ן קאי למסקנא דאין אונס ולא נשמע מכאן אלא אין גט אחר מיתה שפיר הוצרך הר"ן לתירוצא דלא נצטרך למסקנא לומר דלא כרבותינו:

והיותר נראה אמתית דהר"ן אזיל למסקנת הש"ס לאפוקי מרבותינו וס"ל דודאי רישא נמי בכ' זמן בגט דאל"ה בלא"ה פסול כקו' התוס' וע"ז הקשה תרתי מתני' לאפוקי מרבותינו למה לי ותי' דה"א היכי דהזכיר מיתה הוא דלא אמרינן זמנו של שטר מוכיח אבל בלאחר יב"ח ה"א נימא זמנו של שטר מוכיח דהי' כוונתו מעכשיו קמ"ל אבל בלא סברת זמנו של שטר מוכיח פשיטא שאין שום ה"א דנימא שהי' כוונתו מעכשיו דמה"ת לומר כן ודבריו נכונים ומוכרח ותל"מ:

לאפוקי מרבותינו וכו' הקשה בחי' רמב"ן הא מרבותינו גופא מוכח דאין אונס דאי יש אונס א"כ אמאי התירוהו לינשא נהי דזמנו מוכיח והוי כמעכשיו מ"מ יש אונס אע"כ אין אונס ותי' אפשר דמעשה דרבותינו הי' במי שהתנה אפי' אתיליד אונסא ע"ש ונ"ל משו"ה מסיים ש"ס מאן רבותינו ב"ד דשרי משחא להכריח דע"כ לפי הה"א שאין הכרח משום מקום שאין אונס בגיטין ע"כ צריכין לומר דעובדא דידהו הוי במי שהתנה על כל אונסא דמתיליד דאלת"ה א"כ נמצינו למדין מרבותינו ב' קולות א' זמנו של גט מוכיח ב' אין אונס בגיטין ואם נצרף לזה עוד קולא דשרי משחא ה"ל בי דינא שרי' וע"ש במס' ע"ז דמשו"ה לא התירו פת דלא לקרי להו ב"ד שרי' עי"ש היטב אע"כ מיירי בהתנה על כל אונסא וליכא להוכיח אלא חד דינא דזמנו מוכיח:

ס"ל כר' יוסי הרמב"ם פסק כר"י בממון ולא בגט וכ' כ"מ רפ"ח מגירושין הטעם דבגט לא שייך זמנו מוכיח דגט בלא זמן פסול ע"ש. ונראה לפרש דס"ל דודאי למ"ד משום פירות. א"כ כשכתוב הרי את מגורשת מר"ח ניסן ואילך לא הי' שום חשש פירות. דהלקוחות יאמרו אייתי ראי' איזה ר"ח ניסן ואם כבר עבר זמן התנאי ואם נתקיים וכדומה. וא"כ מדכתוב זמן מוכיח עליו שכוונתו מהיום וזה הוא סברת רבותינו שהתירו לינשא. אך אנן קיי"ל כמ"ד משום בת אחותו וא"כ אם לא נדע אם כבר נתקיים התנאי תנצל ממיתה דאין ממיתין מספק. וע"כ לכתוב זמן ואין כאן זמנו מוכיח זה נ"ל כוונת הכ"מ:

ובזה ניישב מה שתיאר אותם ב"ד דשרי משחא משום הא דס"ל משום פירות ולא משום בת אחותו היינו טעמא משום דזנות דפרהסי' לא שכיחא כמ"ש תוס' לעיל והא דשרי משחא נראה היינו משום דס"ל גזירת בנותיהן לא שייך כל כך בבנותיהן בצינעא שהוא רק גזירת ב"ד של חשמונאים ואין להחמיר כל כך ורק משום בנותיהם בפהרסיא שקנאין פוגעין בו והא לא שכיחא. וליכא למיגזר רק משום דליפתן של כלי נכרים ורבותנו ס"ל נ"ט לפגם מותר ע"כ שרי משחא עיי' כ"ז באר היטב בש"ס דע"ז במקומו ותמצא מבואר. נמצא יש המשך מה דשרי משחא עם מה שס"ל בגט כר' יוסי וק"ל:

לסוף תלתין יומין פסקו מברא וכו' ב"י בח"מ סי' ר"ז מייתי בשם אגודה מי שנשבע לשלם ביום פלוני ובתחלת אותו היום נתעצל ובסוף שכח אע"ג דשכחה הוה אונס מ"מ הכא ל"ה אונס דלא ה"ל להמתין עד סוף היום שעה אחרונה ואייתי ראי' ממתני' דערכין ומייתי לי' בגיטין ע"ד ע"ב. והקשה הגאון מלעמבורג בספר ישועת יעקב סי' קמ"ד דלמא הכא היינו טעמא משום שלא בא עד יום האחרון ומשו"ה לא מהני אונס ולעולם יש אונס בגיטין. ומזה הוליד חדשות לאמור דהיינו דמשני הש"ס אונסא דשכיחא שאני. דלעולם אין שום חילוק בין אונס לאונס. אלא על סמיכות יום אחרון הוה כל אונסים

שכיחי דמי יודע מה יולד יום והי' לו להקדים איזה ימים קודם דלא שכיחא שיהי' אונס שנמשך כמה ימים אלו דבריו ולא נהירא לחדש מה שלא שיערו אבותינו הראשונים ובשגם דא"כ אפי' אכלו ארי נמי יש לחלק בין יום אחרון להקדים קודם זמנו דהרי בהאי דאגודה אין חילוק בין אונס לאונס:

ובעיקר הקו' תמהתי היכן ראה שבא ביום שלשים לא איתמר אלא בסוף תלתין יומין ואותו הלשון משמע שבא בימים האחרונים של שלשים שהם ימי כ"ח וכ"ט ולא אמר ביום תלתין אתא וא"כ אדרבה מדיקדוק לשון הש"ס יש להוכיח כהאגודה וכן יראה למעיין בלשון ש"ס דנדרים דא"א לפרש ולהמתיק כוונת הגאון בתי' הש"ס שם אע"כ כמ"ש ועיי' לשון תוס' יבמות ל"ו ע"ב בסופו:

ועוד א"נ יהיבנא לי' שבא ביום שלשים מ"מ הא לא בא בסוף היום אלא ביום האחרון והאגודה לא מיירי אלא בנתעצל באותו היום בעצמו. ומה דמייתי ראי' מיום יב"ח ומשמע שהי' לו להקדים איזה ימים קודם ולא להמתין עד יום אחרון בלא"ה ק' זו על אגודה דדקדק לומר שנתעצל בתחלת היום הלא אפי' שכח כל אותו היום מ"מ חייב אבל אמת יורה דרכו לפמ"ש סמ"ע בהא דקיי"ל חזקה א"א פורע תוך זמנו א"כ בסתם הלואה נמי נימא חזקה אין אדם פורע תוך שלשים. ותי' בשלמא אי הוא בעצמו קבע לו זמן פרעון א"כ העיד על עצמו בתחילת הלואה ששיער בנפשו שלא יהי' לו מעות לפרוע עד אותו היום ע"כ אמרינן חזקה אין אדם פורע תוך זמנו. משא"כ סתם הלואה שהתורה חסה עליו וקבעה לו זמן שלשים יום. אפשר דא"ל זוזי תוך שלשים ופרע תוך זמנו. אלו דברי סמ"ע והן הנה דברי אגודה בזמן יב"ח שקבעה לו תורה מיחס חס עליה רחמנא והניח לו זמן יב"ח מ"מ א"א שלא יכול להמציא לו מעות כל משך זה הזמן ולא הי' לו להמתין עד יום אחרון והו"ל פושע. משא"כ במי שקבע זמן ונשבע לפרוע אי לאו דנתעצל ביום האחרון בעצמו לא מיקרי פושע במה שלא הקדים לפרוע ביום כ"ט שהרי שיער בנפשו שלא יהי' לו מעות באותו היום דמשו"ה קבע זמן ביום שלשים. וא"ש דברי אגודה. וא"כ הה"נ הכא שקבע זמן תנאו לבוא ביום שלשים דוקא אין חיוב עליו להקדים אפי' רגע קודם יומו שקבע בעצמו:

ועוד אי נימא נמי לסוף תלתין יומא היינו שעה אחרונה על היום מ"מ לא דמי להההיא דאגודה שהרי דקדק בלשונו ואמר ונתעצל בתחלת היום וכו' וזה שייך התם בנשבע דע"כ צריכין אנו לומר שהי' דעתו בכל עת לקיים שבועתו ולשלם א"כ מה שהמתין עד שעה אחרונה היינו עצלות וכן דיקדק נימוקי יוסף פ' כיצד הרגל לענין תפלת מנחה כיון דאיכא מצוה לזרוזי ולאקדומי שהרי אסרו לישב לפני הספר סמוך למנחה וכו' א"כ הו"ל

עצלות בתחלתו וה"ל תחלתו בפשיעה וסופו באונס שכחה ולא שמי' אונס וכן ביום יב"ח במוכר בית בבתי ע"ח שמצוה לזרוזי ולא מצי למימר לא בעינא לפדותו. דודאי אסור לו לגרום בידים להחליט ביתו בארץ ישראל למוכרו לצמיתות וע"כ צריך ליתן דעתו לפדותו ולזרוזי נפשו נמי א"כ מקרי עצל. משא"כ הכא בתנאי שבגט. אה"נ יאמר שבתחלה הי' כוונתו שלא לקיים תנאו ויהי' גט ובזו רגע נמלך ומה מצוה לזרוזי איכא בזה לבטל הגט לצעורי לאשתו. והגט הוא ברצותו כחומר ביד היוצר ברצותו מקיים וברצותו מבטלו עד רגע אחרון שקבע לו ומי יאמר לו מה יעשה וזה ברור לכל מבין:

ועוד לאלוה מילין דלכאורה דברי אגודה צריכין ביאור מה שייך לומר שהי' לו להקדים קודם יום אחרון של יב"ח דלמא לא ה"ל מעות דהרי מפני דוחק מוכרו בתחלה. גם הט"ז ביו"ד סי' רל"ב הקשה דלמא אה"נ דמיקרי אונס ולא הועיל כלום בהטמנתו אלא שצריך להעמיד עדים וראי' שבא לכאן וצרור כספו בידו ובקשו במטמונים ולא מצאו ולהשמר מזה התקין הלל לחלוש מעותיו ללשכה ולעולם אי אירע כן שהטמין עצמו והלה מייתי עדים שחפשו ולא מצאו מקרי שפיר אונס. ולישב כל זה נ"ל עפמ"ש תוס' ורשב"א בגטין וערכין מה הי' לו להטמין הלא אם יעמוד בפנינו ולא ירצה לקבל אינו מועיל למ"ד נתינה בע"כ לא שמי' נתינה ותי' מ"מ יהי' בוש מלסרב ע"כ טוב לו להטמין ע"ש. והשתא קשה לי לבעל האגודה הלא טוב הי' לו שלא להטמין ולהעיז פניו לסרב מלקבל ממה שהוא עתה בהטמנתו שהרי אידך יעמיד לו עדים שבקשו ולא מצאו ויהי' אונס רחמנא פטרי' אע"כ מוכח אפי' מעמיד עדים בכך אינו מועיל ולא פטרי' רחמנא מחמת אונס כזה ומוכח דינו של אגודה ומיושב קו' ט"ז. ומעתה נ"ל ליישב גם קושייתם דאין הכוונה לומר דאמרי' לי' שהי' לו להקדים כי מה יעשה אם לא הי' לו מעות ואין אונס יותר מאונסא דזוזי. אך אי באמת הו"ל זוזי בתוך יב"ח ולא מיהר לפדותו וסמך עצמו על יום האחרון ה"ל פושע משום דאיכא מצוה בזריזותו וא"כ ממילא צריך להביא עדים ולברר אונסו שלא הי' יכול לפדותו כל יב"ח ולא הי' לו בשום פעם זוזי כל משך יב"ח וכל זמן שלא הביא עדים בכך הרי הוא בחזקת הלוקח חלוט לו. ופעל הרבה בהטמנתו כל יום אחרון שעי"ז לא יכול הפודה לזכות אפי' יביא עדים שבקשו ולא מצאו. מ"מ אינו זוכה אלא מטעם אונס וא"כ יצטרך נמי עדים שלא זזו ידיהם מתוך ידו כל יב"ח וזה ממש הנמנע. כנ"ל לקיים דברי האגודה. וא"כ הרווחנו דעכ"פ אי מייתי סהדי דלא הי' אפשר לבוא קודם לזה פטור. וא"כ אי ס"ד דשמואל דאמר לא שמי' מתיא מטעם אגודה קאמר הואיל וסמך עצמו על יום אחרון א"כ הו"ל לשיולי' אולי יברר בעדים דלא הוה אפשר לי' לאתויי קודם אע"כ ליתא להנ"ל. ועיין מבי"ט ח"ב סי' קצ"ב דמייתי לי' מג"א סי' ק"ח

סקי"א הנ"ל בעובדא שביום קיום הטמינה האשה עצמה ובא הבעל ולא מצאה שירד לחלק בין ההיא דערכין לעובדא דילי' וכל דבריו אינם מובנים לי ע"ש:
ואמר שמואל לא שמי' מתיא פירש"י ואם רצתה תינשא לאחר וגם לכהונה נפסלה מהיום עכ"ל רצה בזה דלא תימא דלא אמר שמואל אלא שזה לא נקרא קיום התנאי דאונסא כמאן דלא עבד דמי וביאה זו שעמד מנגד בעבר הנהר לא שמי' ביאה. אלא צריך עדיין לקיים תנאו אחר עבור האונס והגט מיתלי תלי וקאי. ואי הוה מפרשי' הכי הוי קשה אש"ס דשמעתין וביותר אש"ס דנדרים כמובן ע"כ פירש"י דהוה פשיטא לש"ס דלישנא לא שמי' מתיא משמע כאלו לא בא כלל במזיד ועבר על תנאי והגט קיים מהיום בלי שום תלי וספק. ועי' היטב במ"ש ש"ך חו"מ סי' צ"א:
ועיין ש"ס פ"ד נדרים דבעי לאתוי' אונס רחמנא פטריה מלנערה לא תעשה דבר ודחי דילמא קטלא שאני ומסיק לאתוי' ממתני' דהמדיר חברו שיאכל עמו וחלה הוא או בנו מותר בנכסי המדיר. ולכאורה קשה הו"ל לאתוי' מספר אורייי' דמשה והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה שרי' דאונס רחמנא פטרי' והתם ליכא קטלא. ומזה יש ראי' קצת לדינא של מהרי"ק ומייתי דבריו בש"ע סי' קע"ח דכל שמעלה מעל באישות אפי' לא מעלה בה' נאסרה על בעלה וראי' מאסתר שנכנסה ברשות להצלת ישראל ומרדכי צותה בכך ומ"מ נאסרה על מרדכי דמעלה באישות הוה. ומזה פסק בשבות יעקב במי שבאו עליו ועל אשתו רוצחים וצוה לה הבעל להבעל להם ועי"ז נצולו שניהם שאעפ"י שעשתה כדין מ"מ נאסרה על בעלה ועיי' בבית יעקב דפליג. ולדברי מהרי"ק ושבות יעקב הנ"ל ניחא דלא מצי לאתוי' מוהיא נתפשה דתינח כעין אונס דהתם שנאנסה בגופה כגון ותפשה ושכב עמה. אבל אונס שלא על גופה שנבעלה להצלת דבר אחר לא:
ואפשר דעובדא דגברא שאתפיס זכותי' הוה בכי האי גוונא דאיתנס ע"י דבר אחר שגרמה לו כגון שחלה בנו וכדומה ומשו"ה הוצרך לאתוי' ממתני' דמיירי נמי מחלה בנו:
ועדיין יש לחקור לקושטא דמילתא מנ"ל באמת מקרא דאונס כי האי גונא רחמנא פטרי' דלמא ולנערה לא תעשה דבר נמי מיירי באונס דתפשה ושכב עמה אבל אונס אחר לא. די"ל ע"פ מ"ש הרמב"ם בהלכות נערה בתולה דלהכי כתי' כי בשדה מצאה לומר כי סתם שדה בחזקת אונס ע"ש והשתא בשלמא אי נימא דכל אונסא רחמנא פטרי' א"ש אבל אי אמרת דוקא אונס שבגופה א"כ מ"ש שדה מ"ש עיר דבשדה נמי איכא למיחש שמא נאנסה באופן הנ"ל אע"כ כל אונס שרי:
והנה כ' ה"ה בשם העיטור דנשאל קמי ריש כלה יש אונס בקידושין או לא ולא אפשיטא. וצ"ל דמיירי בהיפך מגיטין כגון שאמר הרי את מקודשת אם אבוא ונאנס ולא בא דאי

אמרת יש אונס ה"ז מקודשת ואי נתקן משום צנועות ופרוצות אינה מקודשת ומיבעי' לי' אי תיקנו גם בקדושין משום צנועות או לא. דאין לומר שנאנס בביטול התנאי דא"כ מאי מיבעי' לי' אדרבה אי נימא אין אונס נתקיימו הקידושין ואיכא טפי משום צנועות ופרוצות. אע"כ שנאנס בקיום התנאי ומוכח מזה דלא כמ"ש משנה למלך בשם הרבה מחכמי ספרד פי"א ממכירה דבאונס בקיום התנאי ל"ש טענה כלל וליתא:

משום צנועות ופרוצות הקשו תוס' א"כ מת תוך י"ב חודש נמי ניחש לצנועות ופרוצות וניעקר לקידושין מיני'. ולפע"ד דוקא באונס בגיטין דזימנין דיהי' אונסא דשכיחא והצנועו' ידינוה לשכיח ולא שכיח והפרוצות בהיפך אבל לענין גט אחר מיתה לא שייך זה ומיושב קו' תוס'. ומיהו לפי גירסתם פרוצות ואמרה דלא אניס לא משמע כן וק' לקו' תוס'. ולפ"ז מיושב המשך לשון התוס' וק"ל:

דף ג.

עקרוהו רבנן לקידושי' מיני' הארכתי בזה בחי' למס' ב"ב בסוגי' דתלוה וזבין בתכלי' האריכות בעזה"י ולא באתי אלא בשביל דבר שנתחדש לומר דרבותיו של רש"י שכ' קדושי כסף אתי' מגז"ש וקיל. כוונתם לומר דהס"ד דהש"ס הי' דנהי דהפקר ב"ד הפקר היינו בממונא דדעתם שבין אדם לחבירו אבל באיסורא מה שבין אדם למקום לא יתכן הפקר ב"ד ואין חכמה ואין עצה ואין תבונה נגד ה' ואמנם קדושי כסף אע"ג דהוה בין אדם למקום מ"מ כיון דכל עצמו אינו מפורש בתורה אלא משדה עפרון אתי' בגז"ש וא"כ דון מינה ומינה כשדה מה להלן אי הוה קני בההיא פרוטה שדה מחברו ואתי' בי דינא ועקרוהו לקנינו הי' נעקר משום הפקר ב"ד. א"כ לא אלים נמי קנין אשתו בפרוטה זו מקנין שדהו. אבל קדיש בביאה מאי איכא למימר וק"ל:

אמר רבא וכן לענין גיטין בספר ישועת יעקוב סי' קמ"ד כ' דרבא לטעמי' דס"ל גילוי דעתא בגיטין מילתא היא ע"כ ס"ל יש אונס אבל למאי דקי"ל גילוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא א"כ אפי' בלא צנועות ופרוצות מה"ת יועיל טענת אונס בין כך ובין כך לא נתקיים תנאו שהתנה וא"כ לדינא לא צריכא לעקירת קידושי' וגם אין חילוק בין האי אונסא להאי אונסא. ואולי נעלם מהגאון לשון הש"ס דגיטין ל"ד ע"א למאי ניחש לה אי משום אונסא אין אונס בגיטין אי משום גילוי דעתא וכו' משמע דתרי מילי נינהו ועוד לדבריו אונס דפטרי' רחמנא בנערה המאורסה אין לו שייכות עם אונסא בביטול תנאו שבין אדם לחברו ותיקשי סוגי' דנדרים הנ"ל:

אי איכא ב"ד דקביעי האידנא כקודם תקנות עזרא וכו' צ"ע הא דבר שנאסר במנין אפי' בטל הטעם לא בטל התקנה. ודברי ההג"א בזה לא הבנתי. ואולי י"ל תנאי הי' דבריהם שאם יחזור הדבר לכמות שהי' קודם עזרא תהי' נשאת בכל יום כמו במתני' דכרם רבעי הי' עולה לירושלים ע"ש. וא"נ י"ל מעולם לא תיקנו שתנשא אשה ברביעי. אלא שתנשא לעולם ביום שלמחרתו קביעי ב"ד. וא"כ במקומו שב"ד קבועים בכל יום נשאת בכל יום ולא מיעקרא תקנה ראשונה כלל ועי' מ"ש לעיל ריש מכילתין:

דף ג:

ומסכנה ואילך עי' לקמן פ"ט ע"א במתני' מסכנה ואילך אשה גובה כתובתה בלא גט לכמה פוסקים מסכנה ואילך גובה לעולם בלא גט כיון שבשעת הסכנה נהגו כן לא בטל לעולם אפי' אחר הסכנה. וא"כ ה"נ נימא הכא. וא"ש דקאמר גזירה עבידא דבטלה ותקנתא דרבנן מקמי גזירה לא מבטלי' דא"כ תהי' בטלה לעולם אפי' אחר בטילת הגזירה. עי' וק"ל:

לגמרי ניעקרה פי' יקבעו יום אחר לישיבת ב"ד וא"כ לא מיעקרא תקנתא דרבנן כלל דמעיקרא לא תיקנו אלא שישא ביום שיכול להשכים לב"ד. וא"כ לא הוה העברה על דת ואין צריך למסור נפש על זה כמו ערקתא דמסאני ואי משום שקדו הא יכול להטריח:

ולדרוש להו דאונס שרי. סברת ר"ת נראה מבואר דס"ל דנהי דודאי נאסרה לבעל דאע"ג דלענין יחוס הוה כביאת בהמה מ"מ אדם הוא והבעל מתקנא בו וה"ל מעלה מעל באישה. ונאסרה על הבעל וראוי ממילא שתאסר גם על הבועל. ומ"מ כשמתגייר ה"ל פנים חדשות ואיננו אותו הבועל דמעיקרא בהמה והשתא אדם ומותרת לו וסברא זו רמוזה בשיטה מקובצת ובפסקי מהרי"א שבש"ע סי' קע"ח סעיף י"ט ע"ש אלא דס"ל לרבנו תם אי לאו דמצינו ראי' ברורה שאינה נהרגת על ביאת עכו"ם דרחמנא אחשביה כבהמה לענין בעילה ה"א דלענין בעילה הוה כמו כל אדם ואיננו פנים חדשות ונאסרה עליו אחר שיתגייר משו"ה מייתי ר"ת ראי' דביאתו חשיב כבהמה לענין שאינה מחויבת מיתה ונהי לאוסרה על בעלה נאסרה משום דמ"מ מעלה מעל באישה מ"מ כשמתגייר ה"ל פנים חדשות ומותרת להבועל ומותרת לו זה מה שנלע"ד בדעת ר"ת ז"ל ונכון הוא וכן הוא להדי' בס' תוס' יוה"כ ביומא פ"ב ע"ב. אך בתה"ד רס"י רי"ט מסופק בדעת ר"ת דאולי מתיר אפי' לבעל אך לא קי"ל כוותי' בבעל ע"ש גם בשיטה מקובצת בשם המאירי כ' דלר"ת מותרת לבעל ונדחק ליישב קו' תוס' עליו ע"ש מ"מ העיקר נראה דגם לר"ת נאסרה לבעל:

עיין הגהות מרדכי כתב סי' רפ"ו בשם ס' הפרדס. ונ"ל פירושו דלא הגידה משפחתה אולי לא יהי' כבודו לישא הדיוטית. עכשיו אמרה לו שהיא ממשפחת שאול המלך בוודאי יקיימנה עספ"ק דמגלה על פסוק ויאמר תרי זימני ע"ש. א"נ י"ל כל זמן שלא הגידה שהיא ישראלית היתה כקרקע עולם בלי שום מעשה ותנועה בשעת תשמיש והמלך לא נתן לבו על זה. אך עתה שתאמר לו שהיא ישראלית ירגש המלך שעשתה עצמה כקרקע עולם ותסתכן:

ותו התם נהגו הכא מותר נראה רש"י לטעמי' לא רצה לפרש נהגו דלא מורינן אלא כי שאיל נימא לי' תנשא ברביעי וע"כ נימא לי' אונס שרי וא"כ ישמעו הפרוצות וילמדו להיות פרוצות ביותר כשיטת רש"י ע"כ הוצרך לפרש נהגו רובא דעלמא וק"ל:

דף ד.

ובועל בעילת מצוה ופורש עיי' ט"ז סוף הלכות אונן מייתי תשו' רש"ל סי' ע' דמי שיש לו בן למול ונעשה אונן ימול תחלה ורמ"א פליג ע"ש וראיית מהרש"ל משמעתין דמצוה דקביע לה עידנא היום קודמת לקבורת המת. וראייתו משמעתין יש לדחות כמובן אך עיקר ראייתו מברייתא מפורשת הרי שהי' הולך לשחוט פסחו ולמול בנו ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא יכול כשם שאינו מטמא למתו כך אינו מטמא למת מצוה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה הרי קמן שאעפ"י שאונן על מתו מ"מ הולך הוא למול בנו ש"מ מצוה דקביע זמנו היום קודמת לקבורת מתו. ולכאורה היא ראי' שאין עלי' תשובה. והנראה שזה הוא דעת הרי"ץ גיאות והרי"ף ז"ל דמייתי הרא"ש דאפי' בשארי מתים נמי בעילת מצוה קודם. ולא הקילו באביו ואמו אלא להקדים ימי נשואין לימי אבל אבל לעולם בעילת מצוה קודמת אע"ג דיש לדחות ולומר כיון שמת לו מתו קודם שנכנס לחופה מ"ט נתיר לו לכנוס לחופה כלל. בשלמא אם כבר נכנס לחופה י"ל בעילת מצוה קודם אבל הכא שמת קודם לחופה מה"ת להקדים כניסה לחופה ובעילת מצוה לקבורת מתו. גם זה אינו קושי' דקיי"ל מעבירין המת מלפני הכלה עיי' לקמן י"ז ע"א ומכיון שנכנס לחופה שוב בעילת מצוה קודמת מהראי' דמייתי מהרש"ל ממילה:

ומה שהקשה הרא"ש על שיטת רי"ף ורי"ץ גיאות הנ"ל מ"ט להקדים אבילות י"ל דס"ל יום ראשון דאורייתא ומיהו במת אביו של חתן משום הפסד ממון יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשב ואל תעשה משא"כ בשארי מתים לא עקרו דבר מן התורה וכיון

שחל אבלות יום ראשון שוב לא פסק שלא להפריש בין האבלות וסברא זו כ' הר"ן ע"ש וא"ש:

ומהתימה על רמ"א דפליג על מהרש"ל וס"ל דלא ימול ולא יברך להכניסו הלא ברייתא מפורשת היא ההולך לשחוט פסחו הנ"ל. ואמרתי ליישב דברייתא דקדק לומר ושמע שמת לו מת ומיירי שכבר הוא מוחזק בדרך לשחוט פסחו או למול בנו ושם שמע שמת לו מת א"כ איננו מחוייב לחזור לביתו לקבל עליו עמל קבורת מתו. שהרי אי לא הי' נודע לו כלל ע"כ היו בני עירו מתעסקים עם המת המוטל עליהם לקברו. א"כ ה"נ ילך לדרכו והם יתעסקו עם המת והו"ל כמוסרו לכתפים שמחויב בכל המצות אבל אה"נ אי הי' בביתו כשמת לו מת לאו כל כמיני' למול בנו ולהשהות המת. וממילא אם אחר מל בנו לא יברך הוא להכניסו כדין אונן שאינו מברך:

ושבתי וראיתי דבלא"ה דברי רמ"א נכונים ע"פ מ"ש תוס' בברכות י"ט ע"ב ד"ה ולאחותו וכו' דההיא דהולך לשחוט פסחו מיירי מנזיר וכה"ג שהלך לשחוט פסחו ולמול בנו ואינהו אינם מטמאי' במת שלהם כלל ואינם אוננים ולא פטורי' מהמצות כלל ואזדא ראי' מהרש"ל. ובזה יובנו נמי דברי רמ"א בש"ע או"ח סי' תרפ"ז סעיף ב' דס"ל קבורת קרובים קודם למקרא מגילה ומג"א הקשה מהך ברייתא ע"ש. ולק"מ דהך ברייתא מיירי מנזיר וכהן גדול שאינו יכול להתעסק בעצמו אבל מי שיכול להתעסק אזי קבורת קרובים קודם לכל המצות וה"ה למקרא מגילה ולדינא צ"ע בכל זה. מ"מ יראה שימול האונן מטעמים אחרי' שכ' המרש"ל שם. ועי' מג"א סי' תרצ"ו סקי"ו:

ואין מונעין תכשיטים מן הכלה כל שלשים יום. דברי רש"י תמוהים שמפרש על שלשים ימי אבילות ולא על שלשים ימי כלה וכמו שכ' הרא"ש. וא"כ יהי' רש"י נגד ש"ס יומא ע"ח ע"ב וכבר הרגיש מג"א סי' תרי"ג סקי"ב ע"ש והנלע"ד דרש"י נמי מודה דכל שלשים ימי כלה אינו נוהג אפי' אבילות שבעה וכמ"ש המרדכי במס' מ"ק סי' תתקכ"ד על שם רש"י ורש"י בא להוסיף כאן דגם אחר עבור שלשים ימי כלה כל י"ב חודש לנישואי' שהוא עדיין בכלל נקי יהי' לביתו שנה א' ושמח את אשתו אשר לקח. נהי דבמשך אותו הזמן הי' נוהג ימי שבעה אבילות מ"מ דין שלשים של אבל אינו נוהג כל יב"ח של נישואי'. ומכל שכן שאינו נוהג אבילות של יב"ח בתוך יב"ח של נישואי'. זהו כוונת המרדכי בדברי רש"י. ואי תקשי מ"מ מנ"ל הא. ונ"ל מדאמרי' ואין מונעים תכשיטי' כל שלשים מה לשון כל שלשים ה"ל למימר שלשים יום מה כ"ל שלשי"ם יו"ם אע"כ הכוונה כמו וכל אותן הימים הוא ישן וכו' דכולל בתיבות וכ"ל אות"ן הימי"ם וכו' היינו ב' מיני שבעה. דהיינו ז' ימי המשתה וז' ימי האבל ה"נ כל אותן הימים היינו ב' מיני

שלשים דשלשים ימים הראשונים שאחר החופה מיד הם עיקר ימי כלה ובתחלתן של אותן שלשים יום יש בהם ז' ימי אבל וקמ"ל דשלשים שסמוך לחופה דוחה אפי' ז' ימי אבילות ומזה מוכח ביומא ע"ח דכל שלשים יום מותרת ברחיצה ביוה"כ כי היכא דדוחה לז' ימי אבילות ותו כייל שלשים ימי אבל והיינו אותן שבעת הימים הנשארי' למספר ימי אבל אחרי ככלות שלשים ימי הכלה וקמ"ל דאינה נוהגת אבל הואיל והיא עדיין בתוך שנתו של ימי חופה והשתא ומה שלשים של ימי אבל אינם נוהגות בתוך יב"ח של ימי חופה כש"כ דיב"ח של אבל אב ואם שאינו נוהג ביב"ח דחופה וק"ל:

אבל איפכא לא עי' ט"ז ונה"כ סי' שמ"ב ודעת הרי"ץ גיאות דהשמחה חל מיד אחר החופה גם בלא בעילת מצוה. והרא"ש ס"ל דאין חיוב שמחה תדחה אבילות אלא שמחה שאחר בעילה ע"ש ועי' רא"ש דשמעתין דמייתי שמחת חתן מקרא ביום חתונתו ויום שמחת לבו ולכאורה קשה דבשלהי תענית אמרינן יום חתונתו זה מתן תורה ויום שמחת לבו זה בנין בהמ"ק ש"מ דיום חתונתו לאו היינו שמחת לבו. והנלע"ד דלקמן אמרינן המקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין דעת המרש"א בח"א דחופה הי' בבנין בהמ"ק ודעת מורי בהפלאה זצ"ל שהי' זה בסיני בכפיית הר כגיגית ע"ש ולע"ד שניהם היו נישואים גמורי' ובסיני הי' בחינת נכנסה לחופה ולא נבעלה ובבבהמ"ק הי' בחינת בעילה ובין שדי ילין ואפריון עשה לו המלך שלמה והוא גמר נישואי' ואותו קורא יום שמחת לבו וכהרא"ש דאין שמחה ניכרת אלא מבעילה ואילך ולא בחופה בלא בעילה:

והרמב"ם פרק יו"ד מאישות מפיק ימי משתה מקרא מלא שבוע זאת ע"ש בהלכה י"ד ועפ"ק דמו"ק ח' ע"ב תוס' ד"ה לפי וכו' ועי' עוד שם כ' ע"א ד"ה מהחג וכו' וא"כ להרמב"ם דיליף ימי משתה מקודם דמ"ת א"כ ה"ה לימי אבל וצ"ע קצת וכבר כתבתי בזה במקום אחר:

דף ה.

משום חשבונות עמג"א סי' ש"ז סקי"ו וק"ל:

גזירה שמא ישחוט בן עוף יש לעיין לפמ"ש הר"ן בסוכה משום הכי לא גזרו במילה בשבת שמא יעבירנו משום דא"נ יעביר ד' אמות ברה"ר הו"ל טעה בדבר מצוה ועשה מצוה ופטור מחטאת עכ"פ משו"ה לא גזרו משא"כ בשופר ולולב ומגילה דהוי ספיקא דיומא ע"ש ועי' בפסחים ע"ב ע"ב אפילו לשמח אשתו לדבר מצוה ואפילו סמוך לוסתה מיקרי טעה בדבר מצוה. א"כ מכש"כ הכא דא"נ שוחט בן עוף ה"ל טועה בדבר מצוה ופטור מחטאת וליכא למיגזר. ולכאורה י"ל ולחלק התם לא נדחה מילה מזמנו משא"כ

הכא ולא הו"ל לקבוע יום חתונתו בע"ש. אלא לפ"ז לא מקשה מיוה"כ מידי דקביעא וקיימא ואם אולי נדחוק ולחלק בין מצוה לשמח אשתו דהתם לשחיטת בן עוף דהכא. ונאמר גם סעודת עיה"כ איננה כל כך מצוה. א"כ מיושב קו' תוס' דלא הו"מ פריך משארי י"ט שהיא מצוה רבה טפי:

ולכאורה י"ל בודאי אי היו סועדים הסעודה בשבת לא הי' איכפת בשמא ישחוט בן עוף אך הואיל וסועדי' במוצאי שבת שהוא חול אין אומרי' חטא בשבת בשביל שתזכה בחול וכעין זה במנחות מ"ח ע"א. אלא לפ"ז מה דמסיק השתא דאתית להכי בע"ש נמי משום שמא ישחוט בן עוף לא א"ש דהתם הסעודה היא בשבת. אם לא נאמר דהשתא דאתי' להכי נוכל לומר בשבת נמי ואתי' כמ"ד טעה בד"מ ועשה מצוה חייב. וא"כ מיושב מ"ש רש"י לעיל בברייתא בשבת משום חבורה ולא פי' משום בן עוף וא"ש דלא קי"ל כהך מ"ד וע"כ בשבת הטעם משום חבורה ומיושב נמי קו' תוס' לקמן ע"ב ד"ה מהו לבעול וכו' וק"ל:

א"נ י"ל ר"ז מוקי לה כר"י הסנדלר דמעשה שבת בשוגג אסורים לעולם לו ולמי שהוכן בשבילו. נמצא אי שחיט בן עוף יהי' אסור לו ולבני החופה ואם נאכל לישראל אחר אינו מצוה נמצא הו"ל טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה. ולפ"ז מה דמקשה מיוה"כ אע"ג דהתם יכול ליתן לישראל אחר שלא הוכן בשבילו ומ"מ איכא מצוה דאכילת עיה"כ וצריך לומר דאכילת עיה"כ אינו מצוה כל כך שאינו אלא מנהג גליל. ומיושב קו' תוס' דלא הו"מ למיפרך משארי י"ט:

אלא מעתה יוה"כ שחל להיות בשני בשבת ידחה וכו'. דע דר"ה שחל בשבת הי' ראוי לדחות שלא לבטל תקיעת שופר אלא דא"כ יהי' ר"ה ביום א' ויחול יום ערבה בשבת ויתבטל מנהג נביאי' דחמירא מדברי תורה ולדחות גם ליום ב' א"א על הרוב שעי"ז יהי' ח' חסרים כמבואר בערכין וכגון שהי' המולד זקן בערב שבת ונדחה ליום שבת ומשבת ליום א' ומיום א' ליום ב' ע"כ קבעו ר"ה בשבת. והשתא פריך יוה"כ בשני בשבת תדחה אין הכוונה לדחותו ליום ד' כי אין דוחי' ב' ימים כנ"ל לכן פירש"י לדחותו ליום ג'. ואי משום דמיקלע ר"ה ביום א' ויום ערבה בשבת. זה עדיף לקיים שופר בר"ה ולהזהר מתקלת בן עוף דהוה תרתי והתם רק חדא עי' פ"י שנדחק בזה:

ובזה י"ל קו' תוס' דלא מצי להקשות משארי י"ט דר"ה ואחרון של חג בלא"ה אינם באד"ו. ופסח ביום א' ממי ניחש בשבת ע"פ ישחוט בן עוף כיון דבלא"ה ניתן שבת לדחות לשחיטת פסחי' אין חשש כ"כ דשמא ישחוט ובטועה בדבר מצוה אפי' למאן דמחייב עיי' בפסחים ע"ב ע"א ועצרת יום א' נדחה הלא כבר הנחנו דב' ימים לא דחינן

ולא נדחה אלא ליום ב' ויבוא ע"פ בשבת ויגרום חלול שבת בשחיטת אלפים פסחי' משום גזירה שמא ישחוט בערב שבועות בן עוף וזה כחוכא וטלולא:

דרש בר קפרא יש להמשיך הני ג' מילי דבר קפרא דשייכי להדדי דפלוגתא ישינה בין המפורשים אי אדם חביב או בעלי חיים שאינם עלולים לחטוא ולמרוד בהקב"ה. ובר קפרא ס"ל ברכה דאדם עדיפא מדדגים שאינם עלולים לחטוא. כי האדם עובד ה' ויכול להיות צדיק מושל ביראת אלקי' וע"ז מייתי דמעשה צדיקי' עדיף ממעשה שמים וארץ ובכללם כל הבריות כולן. אלא באמת צריך להבין נהי דיכול לשמור עצמו מכל חטא מ"מ בספר יצירה איתא שהאזנים אינם ברשותו של אדם וכיון ששמע דברים רעים על כרחו אפשר שימשך את לוצצים ח"ו ע"כ סמיך לי' ויתד תהי' לך על אזניך שיתחב אצבעו באזנו וק"ל. וע"י אמצעות האלי' באזן שלא יטנף אצבעו בצואת אזן ויכול להרהר בד"ת:

גדולים מעשי צדיקים וכו' הקשה מורי זצ"ל בהפלאה מש"ס דתענית גדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ והרי מעשי צדיקים שהוא הגשמים גדולים ממעשי שמים וארץ. ולענ"ד ה"נ הו"מ להקשות מפ"ק דמגילה ויהי ביום השמיני אותו היום הי' שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ הא יום חנוכת המשכן הוא טפי משמים וארץ ולפע"ד לק"מ דנהי דמעשי צדיקים גדול מפני שהוא בבחינת ב' ידים משא"כ שמים וארץ כל א' מהם נברא ביד א' מ"מ היום מתפאר ומתגדל במה שנברא ונעשה בו וכיון שנעשו בו שמים וארץ ששניהם נעשו בב' ידים הרי עכ"פ באותו היום נעשה מעשה בשתי ידים. הרי יום הגשמים וחנוכת המשכן שקולים עם אותו היום. וא"ש:

וזה פי' הפסוק למען ירבו ימיכם וימי בניכם וגם כימי שמים על הארץ ר"ל שהימים ירבו ויתגדלו ויתפארו בכם כמו שמרבים ומתפארי' ימי שמים על הארץ ששני הימים נעשה בהם מעשי ב' ידים. ולפ"ז היינו דוקא מעשי צדיקים היושבים ודרים בארץ ישראל כדכתיב על האדמה. וקשה שהרי ר' חייא שהוא בבלי ואייתי מטרא בתפלתו כדאיתא פ' הפועלים ע"כ השיב בבלי א' ור' חייא שמו וק"ל:

דף ה:

שאם שמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אלי' באזנו. נ"ל משום דכתי' ויתד תהי' לך על אזניך וסמיך לי' והי' מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך מיניה ילפי' שלא להזכיר שם שמים בגוף שאינו נקי וכשתוחב אצבעו באזניו יתלכלך האצבע בצואה שבאזן ולא יכון לדבר או להרהר דברי תורה ע"כ עצה היעוצה שיכוף אלי' לתוכה ויפסיק בינו לאצבעו ולא יתבטל:

מהו לבעול בתחלה בשבת רש"י ותוס' הסכימו דלא שמיעא להו הך ברייתא או מיבעי' להו אי הלכה. ולכאורה למאי דמספקא לי' במקלקל וכ' תוס' דאכתי איסורא דרבנן הוה. אלא מספקא לי' אי משום מצוה שרי י"ל בודאי לישא. בתחלה בערב שבת ע"מ לחלל שבת בבעילת מצוה לא שרי' לי' ובהכי אסר לעיל בברייתא והכא מיבעי' לי' בנשא ברביעי כדינו וכבר מוטל עליו בעילת מצוה ואירעו אונס ולא בעל עד שבת בהכי מיבעי' לי' אי מצוה דחי איסור קילקול דרבנן או לא. ולא היו צריכים רש"י ותוס' דלא שמיעא להו ברייתא דלעיל. ובהכי הוה מתיישב תרי לישני דרב שרי ורב אסר ותרווי' איתנהו ולא הוצרכו רש"י ותוס' אלא בהך ספיקא דמשום אין מתכוון שרי וההיא שרי אפי' שלא במקום מצוה א"כ ע"כ לא שמיעא לי' ברייתא או שאל הלכה כמאן. ובזה מיושב קו' מהרש"א שהקשה דבהך דדם מיפקד ומקלקל בפתח הא לא פליגי תנאי וא"כ ברייתא דלא כמאן. ולהנ"ל א"ש דלהך ספיקא לק"מ מברייתא כיון דמקלקל בפתח הוא ומשום מצוה אתינן עלה יש לחלק בין ברייתא דמיירי בתחלת נישואי' ע"מ לבעול בשבת ובין איבעי' דמיירי בנשא ברביעי כדינו. ובזה מיושב המשך התוס' וק"ל:

והנה במאי דמספקא לי' אי מקלקל אצל הפתח ע"כ האמת הוא שהוא מתקן וגם מקלקל שהרי אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי כמ"ש תוס' לעיל ד' ע"א ד"ה בעילת מצוה וכו' אלא שספיקו אי קלקולו יותר או תקונו יותר. וע"ד מ"ש תוס' שבת ק"ו ע"א ד"ה חלון שמחלק ר"ת בין בא התיקון בשעת הקלקול וא"כ י"ל הכא מיירי אחר משנה אחרונה שבועל בעילת מצוה ופורש נמצא מה שעשה פתח אין לו תיקון עכשיו עד אחר שתטבול ותטהר ולא הוה תיקון בשעת הקלקול ובברייתא דמפרישין החתן מן הכלה מצי מיירי קודם משנה אחרונה שנותני' לו כמה בעילות והוה התיקון בשעת הקילקול וחמירא טפי עיי' וק"ל. ויבואר עוד בסמוך אי"ה:

בתחלה בשבת כ' תוס' דמיירי שאירעו אונס ולא בעיל ולא בעי למימר שארעו אונס שאינו יכול לכנוס ברביעי כברייתא דסכנה ואונס דלעיל. א"נ אחר דקביעי ב"ד בכל יום כקודם תקנת עזרא משום דמייתי לקמן מתני' דנותנים לה ד' לילות עד מוצאי שבת. א"כ מיירי בנשא ביום ד' ומשו"ה לא כ' תוס' כן לעיל אברייתא וק"ל:

מיפקד פקיד משמע אי פקיד לא שייך חבורה. וצ"ע להרמב"ם פ"ח משבת הלכה ז' ח' ט' דחובל משום מפרק הדם והדש וסוחט וחובל ומחלב מלאכה א' הם. וא"כ הא קי"ל משקה בענבים מיפקד פקידי בפסחים ל"ג ע"ב. ואפ"ה עיקר חיוב סחיטה בענבים הם. ופשוט יותר מביעא בכותחא דמשקה בעינבי פקידי טפי מדם בתולים דלקמן מסקינן דפקיד ועקיר ועמ"ש רש"י שבת צ"ה ע"א והא דבעי הש"ס אי מיפקד או עקיר לאו

במציאות קא בעי אלא האמת דדם בכותלי רחם הוא כמשקה עצור בספוג ומספקא לי' אי דינו כפקיד או דינו כמיחבר חבור. יהי' איך שיהי' אינו פקיד בענבי' וא"כ פשיטא שיש בו משום סחיטה ככל חובל לרמב"ם. והי' נ"ל לסברא נכונה לומר דוקא בסוחט בידיו בענבים להוציא משקה הוא דשייך מפרק וה"ה אם הי' סוחט בכותלי הרחם להוציא דם הי' שייך מפרק. אבל הקולף קליפת החרצן שעי"ז יצא משקה מהפרי ליכא משום סחיטה אלא כפותח פתח ויוצא המשקה ממילא. והכא הכי קא מיבעי' לי' דם מיפקד פקיד ואינו צריך להוציאו בכח דחיקתו בכותלי רחם. אלא פותח פתח והדם יוצא מאליו או דלמא וכו'. וכן מבואר למעיין בלשון רש"י שנתכוון לזה אלא בש"ס דשבת גבי מוהלא דלא מייץ דמייתי תוס' לא משמע כן וצ"ע. ומ"מ נ"ל דה"פ דאחר שכבר נחתך הערלה הדם היוצא שוב אי מיפקד פקיד לא הי' צריך שום מציצה דממילא נמי הי' יוצא אחר שנפתח הפתח לפניו דהיינו הסרת הערלה. א"כ ממילא אי לא מייץ ליכא סכנתא ואי מייץ ליכא חלול שבת הכי הוה סד"א קמ"ל דמיחבר חבור ואיננו יוצא בלי מציצה ואיכא סכנתא אי לא מייץ וממילא איכא חלול שבת:

או דילמא חבורי מיחבר כ' תוס' דרש"י ר"פ ח' שרצים ס"ל דחייב משום צובע והי' נ"ל דגם רש"י מודה דהיכי דהדם יוצא חייב משום נטילת נשמה ובשצריך לדמו אך באותם שיש להם עור שחייב בנצרר הדם אעפ"י שלא יצא א"כ הרי אינו צריך לדמו ובמה יתחייב לר' יהודה. ובריייתא דשמונה שרצים כוותי' אתי' דאזיל בתר גשתא ע"ש ע"כ פירש"י דצריך לצבע העור. וכן מצאתי להדי' בירושלמי פ' כלל גדול מאי צביעה הי' במשכן שהיו משרבטי' באילים מאדמים ופי' כן קרבן העדה שהיו מכים במקלות על האילים עד שנצרר הדם ונצבע העור אדום מהדם. ומסיק התם להדי' היכי שיצא הדם חייב משום נטילת נשמה. ודע דבקרבן העדה שם פי' דצביעת תכלת וארגמן ותולעת שני לא הי' במקדש שהיו מביאי' ממצרים ע"כ אמר שהצביעו עורות האילי' ע"ש וצל"ע א"כ הזורע והחורש וכל מלאכות השנוי' שם עד האופה היכן היו אם לא בסממנים לצבוע. ואפשר בשש שזרעו פשתן ולבנוהו בתנור והיינו אופה מ"מ לש לא משכחת וצ"ע ועי' תוס' שבת מ"ט ע"ב ד"ה כנגד. ועי' חי' רשב"א שם וצ"ע:

ויש לעיין אמאי לא מחייב הכא משום צביעה דניחא לי' לצבוע הסדינין בדם לראות שהיא בתולה שהרי לכך מכניסים מפה ושושבינים ועדיף מבית השחיטה דניחא לי' דליתווס כי היכא דליחזי אינשי ולזבני. מכאן נראה דלא שייך צביעה אלא כשהוא לצורך דבר הנצבע כגון בית השחיטה שעי"ז יראו שנשחט היום א"כ ע"י הצביעה נתרפא

הבשר. משא"כ צביעת הסדין איננו לצורך הסדין אדרבא לכלוך הוא לו. רק לפרסם שהיא בתולה וזה לא מיקרי צובע. ועמ"ש מג"א סי' ש"כ סקכ"ד בשם רדב"ז:

לדם הוא צריך ושרי כ' רש"י דלא הוה פסיק רישא משום דיש בקיאי' בהטי' ואין דם יוצא ואין פתח נפתח ודבריו תמוהים כמ"ש מהרש"א. והנלע"ד בדעת רש"י ז"ל בזה דאזיל לטעמי' בפ' לולב הגזול באית לי' הושענא אחריתא דכיון דאית לי' הושענא אחריתי א"כ אין כאן תיקון מנא ונהי אי הי' מלקט שלא לצורך אכילה הרי תיקן להדי' ואלא מעתה מי שיש לו כלי קערה מותר לעשות קערה אחרת בשבת וה"נ בודאי אפי' מי שיש לו הושענא אסור לתקן לו שני' מ"מ האי דמלקטים לצורך אכילה כיון דאית לי' הושענא אחריתי לא הוה מתקן מנא. וה"נ דכוותי'. כיון דכל עצמו אינו פתח אלא העשוי להכניס ולהוציא. והאי כיון דאינו צריך לה להכניס ולהוציא שהרי אית לי' פיתחא אחרינא בלי חבורה והיינו בהטי' דאע"ג דהא דאמרינן לקמן רוב בקיאי' בהטי' אינה ביאה הראוי להתעבר. וא"כ ע"כ צריך פתח שתתעבר. לזה דקדק רש"י וכ' יש בקיאי' בהטי' דעכ"פ יש בקיאי' כשמואל שיכול לבעול כל ימיו בהטי' ושתתעבר ונהי דהאי לא הוה רובא. מ"מ יש בקיאי' מיהו איכא וה"ל כמו הושענא אחריתי. ומיהו משום הא לא אירי' דעכ"פ עושה הוא פתח וכי מי שיש לו כלי א' מותר לעשות אחרת. ע"כ כ' רש"י דע"י הטי' אין דם יוצא ובועל לעולם ואינו יודע אם היא בתולה או לא ע"כ רוצה לבעול פ"א דרך פתח להוציא דם אבל אינו צריך לעשות לו פתח להכניס ולהוציא כלל והו"ל בעילה לצורך דם כלוקט לצורך .אכילה. דאי אית לי' הושענא אחריתי שרי ודברי רש"י נכון הוא. אלא לפ"ז צריך לומר דצריך לדם לראות שהיא בתולה דאי שלא יתלכלך כר"ת הרי אי רוצה לבעול לעולם בהטי' הרי לא יתלכלך ע"כ רש"י כהר"י ס"ל ובזה יובן המשך התוס' דלבתר דפירשו דמשו"ה ל"ה פ"ר משום שיכול להוציא דם בלי פתח אח"כ כ' שיטת ר"ת דלפירש"י אין קיום לפיר"ת:

ודע דלפיר"י שצריך לדם לראות שהיא בתולה א"כ לא הי' הש"ס צריך לתרץ לקמן אדשמואל משום פרצה דחוקה אלא משום שכבר ראה שהיא בתולה בלילה ראשונה שוב אין צורך לדם. אלא משום דאמת הוא שצריך לדם שלא יתלכלך ולא נאיד ר"י מדר"ת אלא משום שאין צריכא לגופא ולשמואל דס"ל מלאכה שאצ"ל חייב מודה ר"י לר"ת שצריך לדם שלא יתלכלך וה"ל חבורה ומשום הכי הוצרך לומר משום פרצה דחוקה. מיהו לרש"י הנ"ל לא א"ש וק"ל:

או דלמא לפתח הוא צריך ואסור כאן לא פירש"י כלום ולקמן גבי פתח דמפיס מורסא פירש"י דשייך בנין באדם מדכתי' ויבן את הצלע. ונ"ל דהכא לא צריך לכך משום דר"פ

הבונה מבואר דאפי' למ"ד אין בנין בכלים מ"מ העושה פתח בלול של תרנגולי' חייב משום מכה בפטיש. וא"כ ה"נ כיון שאין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי ה"ל האי פתחא גמר מלאכתה ואפי' אין בנין באדם מ"מ הו"ל מכה בפטיש. משא"כ במורסא ס"ל לרש"י דלא שייך גמר מלאכה אי לאו דהוה בנין בעצמו ומייתי דשייך בנין באדם. ומיהו ברמב"ם משמע דגם במורסא חייב משום מכה בפטיש. ובתשובתי העליתי דמוהל המתקן צפורנים בשבת חייב חטאת משום עושה כלי כנ"ל:

דבר שאין מתכוון עיי' תוס' פסחים כ"ה ע"ב ד"ה לא אפשר בסוף הדיבור שהקשו משמעתין ונכנסו בדוחקי'. והנה להך לישנא דחבורי מיחבר לק"מ דה"ל פסיק רישי' דהרי ע"כ צריך אתה לומר א"א לו להטות בלא טורח. אלא יבעול בעילה גמורה ובדרך בעילה הו"ל פסיק רישי' שעשה חבורה. בשלמא לר"ש דדבר שאין מתכוון מותר א"כ אין כאן פ"ר דהרי יכול לבעול בהטי' וה"ל בעילה דבר שאין מתכוון משא"כ לר' יהודה דא"מ אסור. ולא באנו אלא מטעם לא אפשר בהטי' דטורח הוא להטות וע"כ ילך בדרך בעילה ובאותו הדרך פ"ר הוא לעשות חבורה ואסור לר' יהודה ע"ש בתוס'. ואמנם ללישנא קמא דמיפקד פקיד ואפשר להוציא דם בלא פתח כמ"ש תוס' א"כ שפיר כ' בפסחים דה"ל לא אפשר להטות ולא מכוון לפתח ואמנם לשיטת רש"י דגם בלישנא קמא הו"ל אין מתכוון משום דיש בקיאין בהטי' לק"מ קושית תוס' וק"ל:

מקלקל בחבורה וכו' כ' רש"י דבלישנא קמא לא גרסי' לי' ועי' מהרש"ל. ולולי דבריהם הייתי אומר דאין שום מלאכה מיוחדת לחבורה. אלא יש חובל ונוטל נשמה כשוחט ויש בונה בנין בעשיית פתח ע"י חבורה ויש תולש ויש גוזז ויש מפרק. ואמנם הכלל כל מלאכה הנעשית ע"י חבורה חייבי' רחמנא במקלקל וא"כ יש לקיים הגירסא. ובזה ארווח לן מה שצל"ע מנ"ל דחייב מדאיצטריך ביום אפי' בשבת הא התולש מבעל חי חייב משום תולש כמבואר סוף עירובין גבי חותכים יבלת וכ"כ בטו"ז באו"ח ס"ס של"ו וכן חייב משום גוזז כמו גוזז צפרניו כמ"ש מג"א סי' ש"מ ולהריב"ש אפי' אינו צריך לדבר הנגזז מ"מ חייב כמו בגזיזת עורות תחשי' ומשו"ה חייב הסורק ראשו במסרק בשבת ע"ש. נמצא במילה איכא חובל ותולש וגוזז וגם מפרק וצריך לדמו לרמב"ם. וא"כ מנ"ל אקפיד רחמנא דלמא אמקלקל בתולש או מקלקל בגוזז או מקלקל במפרק קפיד רחמנא אע"כ אה"נ אין שום מלאכה מיוחדת לחובל. אלא כל מלאכה הנעשי' ע"י חבלה חייב בי' מקלקל:

דף ו.

האי מסוכרי' דנזייתא וכו' ותוס' בשם ערוך. והנה עיינתי בערוך ערך סבר וערך פסק ולא מצאתי כמו שהביאו בשמו. וגם למדתי מדבריו עוד ראי' אחרת. והוא דס"ל לערוך דלמ"ד מותר לגרור כלים גדולים אפי' הני דא"א שלא יעשה חריץ והוה פסיק רישי' מ"מ שרי משום דלא ניחא לי' ע"ש וראי' זו לא הביאו בשמו. והמעיין שם בתוס' פ' הבונה יראה דבהא פליגי ערוך ס"ל כיון דלא ניחא לי' ה"ל כמו כל אין מתכוון ומותר אפי' לכתחלה לר"ש גבי כל איסורי שבת. והתוס' שם ס"ל דנהי דלא ניחא לי' מ"מ כיון דפ"ר הוא הו"ל כמתכוון לכך. אלא דאינו צריכא לגופא דלר"ש פטור ולר' יהודה חייב ובשארי איסורי' לכולי עלמא חייב וע"ש מהרש"א:

ובזה א"ש מה דמייתי ערוך ראי' מפ' ר"א דמילה ואי איכא אחר ליעבד אחר. והקשה הרא"ש דלמא היינו מדאוריי' אבל דלמא מדרבנן אסור. ולפי הנ"ל לק"מ דעכ"פ מוכח דגם בשארי איסורים דלאו איסורי שבת נמי שרי מן התורה בלא ניחא לי' וא"כ א"א לומר דהטעם משום אינו צריכא לגופי' דבשארי איסורים אין מעלה במה שאינו צריכא לגופיה. אע"כ משום דהוה אין מתכוון וא"כ ממילא מותר לכתחלה באיסורי שבת:

אמנם מה שהקשה הרא"ש דהא ק' הש"ס אי איכא אחר הא להס"ד דלא מודה ר"ש בפ"ר בודאי ק' גדולה היא והנלע"ד בדעת הערוך דקשה לומר דהשקלא וטרי' קאי אהס"ד וגם אמאי לא שקיל וטרי כן אברייתא דלעשות אי אתה עושה אבל אתה עושה בסיב שע"ג רגלו:

והנה בתוס' הקשו מאי דוחקי' דאביי דמוקי כר' יהודה לימא באומר לקוץ בהרת בנו מתכוון וליכא אחר וקמ"ל דשרי. ולכאורה הי' אפשר ליישב ולומר דס"ל מסתמא איירי אפי' באיכא אחר דומי' דר' יהונתן דיליף ק"ו שבת החמורה דוחה וכו' ומילה דוחה שבת אפי' באומר אבי הבן למול בנו מכוון ואיכא אחר וכמו שכ' והאריך בתה"ד. וה"ה צרעת נמי מיירי אפי' איכא אחר ומשו"ה לא הו"מ אביי לאוקמי ברייתא כר"ש. בודאי קרא לר"ש אתי להיכי דליכא אחר. אבל ברייתא לא מיתוקם לי' בהכי כן י"ל קו' תוס'. אלא שזה א"א דאי ס"ד דפשיטא לאביי דברייתא מיירי באיכא אחר איך מוקים לי' רבא בפסיק רישי' וגם אביי הדר בי'. ואמאי הא איכא אחר ליעבד אחר ותו ליכא פ"ר דלא ניחא לי' לאחר אע"כ דליתא לתי' הנ"ל. והא דלא מוקי אביי באומר לקוץ בהרת בנו מתכוון נ"ל כתי' תוס'. והיינו דברת הש"ס דאברייתא דלעשות לא שקיל וטרי כלל דמה לו למישקיל ומטרי אהס"ד אך אברייתא דבשר שקיל וטרי והכי קאמר לפי הס"ד האי בשר מאי עביד לי'. וע"כ באומר אבי הבן לקוץ בהרת בנו מתכוון. וא"כ הא דלא מוקי

אביי ברייתא נמי בהכי. ע"כ משום דברייתא באיכא אחר. וקשה אי איכא אחר ליעבד אחר גם למסקנא ומה מועיל פ"ר ומשני דליכא אחר וכתי' תוס' ומ"מ מוכח מזה דבאיכא אחר דלא ניחו לי' תו ל"ה פ"ר. ומוכח מזה דאפי' בשארי איסורי' שאינו איסורי שבת נמי מועיל בלא ניחא לי'. וע"כ היינו טעמא משום שאין מתכוון דאין לומר משום שאינה צריכה לגופה דהא בשארי איסורי' אין חילוק בין צריכה לאין צריכה לגופה ועי' רשב"א ור"ן שם ובתשו' חו"י סי' קפ"ד עיין היטב:

ועוד מייתי מההוא דשקיל לי' בברזא והקשה הרא"ש דהתם טעמא משום דאין דרך הפשט בכך פשוט הוא דהערוך לטעמי' דמפרש בערך ברזי דשקיל לי' בברזי נקבים והכי קאמר מאן דבזע לי' לעור כשהוא מפשיטה מוכחא מילתא דלא בעי לי' לעור ולית לי' הנאה ממנו ולא הוה פ"ר ע"ש. דעתו דשקיל להעור כולה בבת אחת כדרך הפשט אלא שמנקבה נקבים שיראה לעין כל דלא ניחא לי' בהעור:

ומה דקשה דלמא מדרבנן מיהת אסור במקום דלאו מצוה עיי' במס' שבת שם קי"ז ע"א בתוס' ד"ה דשקיל לי' וכו' ולק"מ. עוד נ"ל ע"פ מה שהקשה שם בס' יד דוד אש"ס דמשני דלא בעי לי' לעור ומקשה הא הוה פ"ר ומאי קושי' הא עכ"פ הוה מלאכה שאצ"ל דאינו מפשיט אלא לנקות הפסח מהעור ותי' דאה"נ אלא בעי לתרוצי גם אליבא דר' יהודה דמשאצ"ל חייב וליכא התירוץ אלא משום אין מתכוון דמותר מה"ת גם לר' יהודה והקשה הש"ס על זה דהא הוה פ"ר. אע"ג דקאמר מודה ר"ש בפ"ר אשגירת לשון הוא ועיקר קו' לר' יהודה ע"ש ונכון ומוכרח הוא. והשתא כדמשני דשקיל לי' בברזי ולא ניחא ע"כ פירושו דה"ל עי"ז אין מתכוון דאף דעי"ז נעשה כמו אין צריכא לגופה. דז"א דהא לר' יהודה קיימי' דאצ"ל חייב. אע"כ ע"י דלא ניחא לי' נעשה אין מתכוון. וא"כ ממילא דמותר אפי' לכתחלה למאי דקי"ל כר"ש דדבר שא"מ מותר:

ועיין מס' מגילה ר"פ בני העיר דלמ"ד ירושלי' לא נתחלקה לשבטי' אין משכירי' בתים בירושלים ולא מטות וכן פסק הרמב"ם ועורות קדשי' בעלי אושפיזין נוטלים אותם בזרוע. נמצא אפי' לא שקיל לי' בברזא נמי הוה לענין צריכת העור כמאן דעביד בארעא דחברי' דהרי העור אינו שלהם ודוחק לומר דמשום אנשי ירושלים בעצמם שהעורות שלהם משו"ה הוצרך לומר דשקיל לי' בברזא זהו דוחק. וע"כ י"ל לפי הנ"ל דהשנוי' קאי לר' יהודה דמחייב במלאכה שאצ"ל כנ"ל ור' יהודה ס"ל נתחלקה ירושלים לשבטים כמבואר שם וביומא ומשכירי' בתים ומטות בירושלים ולא היו האושפיזין נוטלים העורות בזרוע ומשו"ה הוצרך לשנוי' דשקיל לי' בברזי ומיושב הרמב"ם דלא מייתי האי דשקיל בברזי משום דאיהו פסק לא נתחלקה ירושלים לשבטים וק"ל:

עוד מייתי מאין ממעטין ביו"ט וכ' הרא"ש דלמא מצוה שאני י"ל כמ"ש תוס' בשמעתין דשבות א' לא הותר לצורך מצוה כ"א שבות דשבות. והשתא אי ס"ד דפ"ר דלא ניחא לי' הוה מלאכה שאין צריכא לגופה א"כ תיאסר מדרבנן אפי' לדבר מצוה כמ"ש תוס' בשמעתין ד"ה אם תמצא לומר אע"כ משום אין מתכוון ומותר לכתחלה אפי' לדבר הרשות:

תו מייתי ראי' ממזלפין ע"ג אישים וגם שם י"ל כנ"ל דע"כ פ"ר דלא ניחא לי' משום אין מתכוון הוא ומותר בשבת אפי' לכתחלה. דאי ס"ד משום שאצ"ל א"כ בשארי איסורי' אפי' מן התורה אסורים וכנ"ל ופשוט. והנה רש"י פי' דלא הוה פ"ר משום דאפשר לזלף בטיפים קטנים שאינם מכבים. ואולי ס"ל להערוך שאינו י"ח ניסוך אלא בשפיכה רבה עי' ש"ס סוכה מ"ט ע"ב פוקקי' את השיתין וכו' ועמג"א סי' קפ"ג סק"ז. והרא"ש כ' אפשר שיזלף ע"ג עצים ג"ז תמוה דע"כ צריך לזלף ע"ג אישים להך מ"ד ואיך יזלף על עצים בלא אש. ונ"ל דרא"ש ס"ל אי מזלף אפי' טיפים דקים לתוך האש א"א שלא יהי' תחלתו מכבה. ע"כ פי' שמזלף על העצים. ואמנם דוקא טיפים קטנים דאי טיפי' גדולים הם מעכבים האש לכשיונחו שם וה"ל גרם כיבוי ואסור. ע"כ יזלף טיפי' דקים על העצים והם אינם גורמים כיבוי ולכשיגע האש לשם יהיו נקטרים. והנה הערוך ס"ל א"כ איננו אלא גרם הקטרה ולא יצא ידי נדרו. וע"כ מזלפו ע"ג אש ממש ומשום דהוה פ"ר דלא ניחא לי' ויראה דמודה הערוך שצריך לזלף טיפין דקי' כדי שיהי' ניכר ומוכרח לכל דלא ניחא לי' בכיבוי וכמו שפי' הערוך דשקיל לי' בברזי שיעשה נקבים בהעור שיהי' ניכר ומוכרח דלא ניחא לי' בהעור וה"נ דכוותי':

והנה בשאלתות דר"א אסור לשתות כוס עיקרין דמיעלא לגופי' ומיעקר ובשבת ק' ע"ב תוס' ד"ה ת"ל וכו'. ולע"ד דדברי שאלתות נהי דמגומגם מ"מ כוונתו כמו שאבאר. דהרי הרשב"א הקשה גבי בשר אע"פ שיש שם בהרת יקוץ דזה לא הוי אין מתכוון אלא אינו צריכא לגופה שהרי מכוון הוא לקוץ רק שאינו מתכוון לתכליתה לטהר. ותי' דשאני הכא דרחמנא אמר להדי' לשמור לעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים א"כ כל שאינו מכוון לתכליתה ה"ל אינו מתכוון ע"ש ועיי' היטב בתשו' חו"י סי' קפ"ד. וא"כ הכא בסירוס דאסור אפי' סירוס אחר סירוס אעפ"י שכבר הוא מסורס ועומד ושתיית כוס עיקרין אינו מוסיף עליו כלום מ"מ לוקה. א"כ ש"מ הכא אין האיסור משום תכלית הסירוס אלא המעשה נאסר. וא"כ אין זה אין מתכוון אלא אין צריכא לגופה וזה לא שייך בשארי איסורי' ועלו דברי שאלתות כהוגן אלא מ"ש דהלכה כר' יהודה בשארי איסורי' ס"ל דר"ש נמי לא פליג עליו בהא:

והרא"ש שם כ' דאפי' הלכה כר"ש בשארי איסורי' מ"מ הא ה"ל פסיק רישי' ול"ש הכא פ"ר דלא ניחא לי' שכ' הערוך בשארי איסורי' לא שייך הא. כוונת הרא"ש דלא שייך הכא פ"ר דלא ניחא לי' שחידש לנו הערוך וסבירא לן דמן התורה עכ"פ מותר משום דה"ל כמו אין צריכא לגופא. ויהי' הכא מותר לכתחלה משום צערא דגופא לרפואה כמו מפיס מורסא. לזה אמר הרא"ש דבשארי איסורי' לא מהני דמלאכה שאצ"ל לא שייך אלא בשבת. נמצא לפ"ז דברי הרא"ש והשאלתות עולים בקנה א':

וכתב שם הרא"ש שכן מוכח מסוגי' דזבחים דפריך והא קא מכבה אע"ג דאינו מכוון וע"כ משום דהוה פ"ר ואע"ג דלא ניחא לי' ש"מ בשארי איסורי' אינו מועיל מה דלא ניחא לי' ועיי' מה שתמה בה"ז בשם מהר"ל מפראג ועי' מג"א סי' ש"כ סק"כ שתירוצו דחוק ויבואר לקמן אי"ה. והנלע"ד לפמ"ש לעיל עפ"י דברי תוס' פסחים כ"ה ע"ב דגם לר' יהודה מותר לא אפשר ולא מיכוון בכל איסורים בתורה ויגדר לא אפשר שקשה עליו קצת לעשות באופן אחר ומ"מ דוקא היכי דליכא פ"ר ע"ש והן הנה דברי רא"ש שקשה לו מאי דפריך והא מכבה נהי דהוה ס"ד דאתי' כר' יהודה דאוסר אין מתכוון. מ"מ הא הוה לא אפשר ולא מכוון ומאי פריך אע"כ משום דהוה פ"ר. ואע"ג דכ' הרא"ש דליכא פ"ר משום דיכול לזלף ע"ג עצים. היינו להערוך דרוצה להוכיח ממסקנא לר"ש דאין מתכוון מותר. וכיון דאפשר שיזלף ע"ג עצים תו ליכא פ"ר משא"כ השתא לר' יהודא קיימי' ומשום לא אפשר אתינן עלה. דהרי אין מתכוון נמי אסור לר' יהודא. וע"כ צ"ל לא אפשר לי' לזלף על העצים וכשמזלף על האישים ה"ל פ"ר לכבות דהרי הרא"ש לא ס"ל כרש"י דיכול לזלף בטיפין קטנים כמ"ש לעיל בסמוך. נמצא כשמזלף על האש ה"ל פ"ר ואע"ג דמ"מ לא ניחא לי' מ"מ אסור ש"מ בשארי איסורי' אינו מועיל מה דלא ניחא לי' והטעם כנ"ל כיון שכל הפטור דלא ניחא לי' הוא משום שאין צריכא לגופא וזה לא שייך בשארי איסורי':

ואיידי דאיירי אומר מה שנ"ל בדעת הרמב"ם דאוסר לזלף על אישים אע"ג דקי"ל בכל התורה כר"ש יראה דסמיך אסוגי' דמנחות ע"ד ע"ב לאפוקי משמואל ע"ש וס"ל לרמב"ם דסוגי' דזבחים אזלא למ"ד דלא משוה שמן ויין דלמ"ד שמן לאישים ולא יין ולזה צריך טעם דלר"ש דאין מתכוון מותר למה יגרע יין משמן אדרבה ביין כתי' אשה ריח ניחוח. אבל מתני' דמנחות משוה יין ושמן דתרוויי' לא אזלי לאישים אין צורך לומר דאתי' כר' יהודה. אלא לר"ש נמי ופשוט. ותמהתי שלא עמדו בזה. מיהו הרמב"ם גופי' פסק שמן לאישים אבל מ"מ מסוגי' דמנחות לא ס"ל כס"פ כל הזבחים:

וסימנך אלו מקילין לעצמן ואלו מקילין לעצמן פירש"י דבי רב שצריכי' לעשות כדברי רבן אומרי' שרבן התיר ונהרדעא שעושין כשמואל רבן וכו' נזהר בלשונו דבי רב שהם תלמידים שצריכי' על כרחם לעשות כחומרא דרבם ואסור להם לסמוך על הוראת אחר. אם לא שיגדלו ויכריעו מדעת עצמן דלא כוותי' דבכי האי גונא הלכה כבתראי. אבל זולת זה צריכין לעשות כהוראתו עיי' מ"ש והאריך מהריעב"ץ בתשובה חלק א'. משא"כ נהרדעא שלא היו תלמידיו הלומדי' לפניו ממש. אלא אתרי' דשמואל ואנשי מקומו היו ואם יבוא לשם מורה אחר יכולים ומחוייבים לשנות כדעת השופט אשר יהי' בימי' ההם ע"כ לא כ' רש"י שצריכים לעשות כוותי' אלא העושים כשמואל וק"ל. ודע דתלמידי דרב סתמן היו בני ארץ ישראל כמ"ש תוס' בשבת ט' ע"ב ד"ה האילן וכו' ואותן היו בקיאי' בהטי' ונהרדעא אנשי עירו דשמואל בבלי הי' ולא בקיאי' בהטי' ויש לעיין בזה:

דף ז.

אתפסי' מטלטלין עי' ר"ן ועמ"ש מג"א סי' ש"ו סקט"ו ע"ש ד"ה מקח וממכר:

מה דעתיך מתוך וכו' לא שייך הכא לחלק בין חבורה דשגגת לאו לחבורה דשגגת סקילה כר"פ הנחנקין דכלל גדול שנינו אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד עי' ב"מ צ' ע"א תוספות ד"ה ואוכל וכו' אבל כי אמרינן משום מתוך א"כ היינו אוכל נפש ויש בין י"ט לשבת ועיי' מ"ש והאריך משנה למלך פ"א מהלכות י"ט הלכה י"ז ועי' לשון רש"י יבמות קי"ט ע"א ד"ה מה לי איסור לאו וכו' כוונתו מבואר דודאי כל היכי שעוסק בודאי היתר אלא דחיישי' שמא יתגלגל מזה איסור בהא איכא לחלק בין איסור קל לחמור והיינו הך דר"פ הנחנקין. משא"כ האי דיבמות דעסוק ובא בספק איסור אמרינן מה לי קל מה לי חמור וק"ל:

מתוך שהותרה חבורה לצורך דעת רש"י דלא בעי צורך קצת ונראה דס"ל לרש"י למאן דלית לי' הואיל ולא מצינו היתר מלאכות שלא לצורך כלל. א"כ פשיטא דלא נתיר במתוך אלא ע"י צורך קצת עכ"פ. אך למאי דקי"ל האופה מי"ט לחול אינו לוקה משום הואיל ומיקלע אורחים א"כ כיון דקיל כולי האי א"כ אפי' סמוך לחשיכה דלא מיקלע אורחי' נימא מתוך אפי' בליכא צורך כלל:

ובזה מיושבי' כל קו' תוס' דבבעילה לא שייך הואיל ומיקלע אורחי' וכן בנדרים ונדבות משו"ה בעי צורך קצת לכולי עלמא והארכתי בזה וכאן אין מקומו:

וקראי הכי דייקא כרש"י דבפ' בא כתיב אשר יאכל לכל נפש ובפ' אמור ופנחס לא כתי' האי לישנא אלא כל מלאכת עבודה לא תעשו וכ' הרמב"ן היינו הך דמלאכת עבודה היינו

מה שעבד עושה לרבו לאפוקי מלאכת אוכל נפש. וקשה מ"ט שני קרא בלישני'. אלא הוא הדבר שאמרנו בפסח שביציאת מצרים שהיו כל ישראל מקובצים ביחד ולא שייך מיקלע אורחי' ולא הותר אלא לצורך קצת עכ"פ. שייך אשר יאכל לכל נפש. משא"כ מכאן ואילך לדורות כל שאינו מלאכת עבודה אעפ"י שאינו צורך כלל. כל שהמלאכה בעצמותה אינה מלאכת עבודה שרי' משום דשייך הואיל ממילא אמרינן מתוך אפי' ליכא שום צורך וק"ל:

הותרה נמי שלא לצורך עמ"ש תוס' מחמץ ובכ"מ תי' דצורך מצוה לא מיקרי צורך קצת ומג"א סי' תמ"ו סק"ג הקשה על זה מש"ס פסחי' ה' ע"ב ש"מ לא אמרינן מתוך. מנ"ל הא דלמא משום דליכא צורך קצת ע"ש. ונ"ל דכ"מ נמי לא אמר אלא למאי דקי"ל דגחלת דחמץ נמי אסור מדרבנן מיהת לכ"ע א"כ ליכא צורך קצת משא"כ התם בפסחים אקרא קאי ומן התורה מותר גחלת נהי דכ' שם התוס' כיון שאינו יכול ליהנות בתחלת ביעורו לא מיקרי צורך היינו למאן דלית לי' מתוך דזה לא מיקרי צורך גמור. אבל אי הוה ס"ל לר"ע מתוך והוה סגי בצורך קצת א"כ זה דמותר לאפות על גחלת מיקרי תחלת ביעורו צורך קצת ונימא מתוך אלא ש"מ לית לי' לר' עקיבא מתוך וק"ל:

אלא מעתה מותר לעשות מוגמר בי"ט יראה דהוה ס"ל דלא נימא מתוך אלא באותו ענין ממש כגון מתוך שהותרה שחיטה לצורך נתיר נמי שחיטה שלא לצורך אבל למימר מתוך שהותרה שחיטה שהיא חבורה נתיר נמי חבורה אחרת זה לא נאמר ובזה הוה מיושב קו' תוס' בשבת צ"ה ע"א ד"ה והרודה ממגבן תולדה דבונה ע"ש:

דבר השוה לכל נפש עיי' תוס' שבת ל"ט ע"ב ד"ה וב"ה וכו' דכל שהוא לבריאות אע"ג שאינו שוה לכל נפש מותר. ומזה המציא הפני יהושע ז"ל שם היתר לשתיית טאבאק בי"ט ע"ש ולא ידעתי מה יענה לסברת כנה"ג שהוא כיבוי ולא שייך מתוך כלל כמ"ש מג"א בשמו סי' תקי"ד סק"ד:

אמר ר' חלבו אמר ר' הונא וכו' כאן בבחור שנשא אלמנה וכו' והתוס' לקמן ע"ב מציינים כאן באלמנה שנישאת לבחור ועי' שיטה מקובצת ולפע"ד הכרח לגרסתם דמורי בהפלאה כ' דמ"ש תוס' הואיל ואין שניהם אלמוני' וכו' רצו בזה דלא נימא דהטעם הואיל וא' עדיין לא יי"ח ברכת חתני' משא"כ באלמן שנשא אלמנה שכבר שמעו שניהם. ואי הוה כן לא הוה מקשה מידי מבועז דהתם אע"ג דאלמן שנשא אלמנה הוה מ"מ היא היתה נכרית ולא נתברכה בנישואי' הראשונים משו"ה הוצרך בועז לברך עתה. מזה הוכיחו תוס' שאין הטעם משום יציאת ידי חובת ברכה אלא משום שמחת ביאה והיינו שכתבו משום שאין שניהם אלמוני' ואיכא שמחת ביאה עכ"פ בחד מינייהו משא"כ

באלמן שנשא אלמנה וה"ה בועז אע"ג דהיא לא נתברכה עדיין מ"מ כיון דבעולה היתה תו ליכא שמחת ביאה ושפיר ק' מבועז אלו דבריו ז"ל ע"ש. אלא שצריך להבין הוא גופי' מנ"ל להקשות מבועז דילמא באמת טעמא הוא כנ"ל משום יי"ח ברכה. ובאמת לק"מ מבועז שהיא לא נתברכה בגיותה. אך לפי המבואר בר"ן דהשמחה העיקר תלוי' בה שהשמחה היא מחמת חיבת ביאה דילה וחובת ברכה עיקר הוא בבעל ע"ש והא"ש מדתלי' ר"ה באלמנה אינה טעונה ברכה והיינו אלמן שנשא אלמנה. והל"ל אלמן אינו צריך לברך ומאי שייטי' דברכה למיתלי בה. אע"כ הא קמ"ל דמשו"ה אינה טעונה ברכה משום דליכא חיבת ביאה וא"ש אלא דלכאורה לשון התרצן אינו מתוקן יפה שאמר כאן בבחור שנשא אלמנה כיון דהכל תלוי' בה. ע"כ גרסי תוס' כאן באלמנה שנישאת לבחור ואחר זאת ההנחה כ' דבריהם הואיל ואין שניהם אלמוני' עפ"י דברי הפלאה הנ"ל:

ובהנ"ל י"ל קו' דאי לאו דמוקי ר"ה באלמן שנשא אלמנה לא הוה ק' מבועז דהא טעמא משום שא' מהם כבר יי"ח משו"ה אין מברכים אפי' לבחור שנשא אלמנה. והא דלא נקט אלמן אינו צריך לברך. דרבותא קמ"ל לא מיבעיא אלמן שכבר יי"ח דאין ראוי לברך משום האשה לחודה. אלא אפי' אלמנה הנישאת לבחור נמי א"צ ברכה כיון שעכ"פ היא כבר נתברכה בנישואי' הראשונים ואין לברך אלא היכי שניהם לא נתברכו. מעתה לק"מ מבועז שאפשר שנישואיו הראשונים הי' נושא אלמנה ולא ברכו לו. ועתה כשנשא רות שהיתה נכרית בנישואי' הראשוני' נמצא לא נתברכו שום א' מהם עדיין ע"כ הוצרך ברכה אבל בעלמא אפי' בחור שנשא אלמנה אין מברכין לו אבל השתא דרמי ר"ה אדר"ה והעלה דר"ה קמייתא מיירי בבחור שנשא אלמנה מברכי' לו ואידך ר"ה מיירי דווקא באלמן שנשא אלמנה. א"כ קשה מ"ט תלה בדידה ונקט אלמנה אינה טעונה ברכה הל"ל אלמן אע"כ לרמז שהטעם משום ששניהם אלמוני' כמ"ש תוס' וליכא שמחת ביאה בשום א' מהם ומינה דברות אע"ג שלא נתברכה עדיין מ"מ בעולה מיהא הוי וק' שפיר:

ובזה י"ל דברי רש"י דמייתי מס"פ המוכר את הספינה דאבצן זה בועז וה"ל לאתוי' מימרי' דר' יצחק התם דקדם להך מימרא דאמרינן אבצן זה בועז. ואמר התם כשנכנסה נעמי עם רות מתה אשתו של בועז וכן פירש"י בפסוק ותהום כל העיר ע"ש. ולפי הנ"ל ניחא דהרי סיים בהפלאה שם דלפ"ז נכנסה לחופה ולא נבעלה ומת בעלה צריכה ברכה אפי' נשאת לאלמן דיש לה דין בתולה. וא"כ לדבריו ה"ה בחור שנכנס לחופה ולא בעיל ומתה אשתו ונשא אלמנה אח"כ צריך ברכה ולק"מ מבועז דלמא מתה אשתו אחר כניסה לחופה לכן מייתי דאבצן זה בועז וכבר הי' לו שלשים בנים ושלשי' בנו' מאשתו הראשונה ושפיר פריך. ושמעתי שבס' קדושת ישראל הק' בשם מהר"ל קאסוויץ ז"ל מאי מקשה הש"ס

בב"ב שם מאי קמ"ל דאבצן זה בועז הא טובא קמ"ל דאלמן שנשא אלמנה צריכה ברכה. ולכאורה י"ל זה כבר נשמע ממימרא דר"י דאשתו מתה אבל לפי הנ"ל לא מוכח דדלמא נכנס לחופה ולא בעל הוה והדרא קו' לדוכתא אבל באמת לק"מ דהא מהך דאבצן זה בועז לא מוכח שהי' אלמן דדלמא שלשים בנים ושלשים בנות דהוה לי' היינו מרות דילדא לי' בתר עובד אלא הש"ס מקשה התם מקמ"ל ומשני הא קמ"ל שכל בניו ובנותיו מתו קודם ואח"כ הוליד זה האחד בנה של רות וע"ש רשב"ם דקמ"ל בבקר זרע זרעך דרש נמצא אי לאו דמשני כנ"ל לא הוה קמ"ל מידי:

מנין לברכת חתני' בעשרה וכו' בדרישה ופרישה הק' הא ר"נ אמר רב ס"ל לקמן חתנים מן המנין וע"כ מבמקהלות נפקא לי' דאי מבועז הא ה"ל עשרה זקנים לבר מדידי' ולדידי ק' לי עוד אי ס"ד דמאן דס"ל חתני' מן המנין יליף מבמקהלות. ונימא נמי דאי מפיק לי' מבמקהלות לית לי' שום הוכחה לברך על אלמנה א"כ מה מקשה אדר"ה הא ר"ה תלמיד דרב הוא וס"ל חתנים מן המנין ונפיק לי' מבמקהלות. ואין מברכין על אלמנה. אדרבא ה"ל להק' דרב אדרב דאר"א בר זבדא אמר רב א' בתולה וא' אלמנה טעונה ברכה. וע"כ מבועז מפיק לי' דמבמקהלות לא מוכח ברכה לאלמנה. ורב אמר חתני' מן המנין וע"כ מבמקהלות נפקא דאי מבועז אין חתנים מן המנין. תו ק' לי טובא מאי דפשיטא להו לכל אחרוני' דאי נפקא מבמקהלות לא מוכח ברכה לאלמנה וכן משמע בש"ס דמייתי דוקא מבועז דאלמן שנשא אלמנה הוה דמשמע אי נפק מבמקהלות לא מוכח מידי וק' הא קרא סתמא כתי' ממקור ישראל לומר שעל המקור יברכו מנ"ל לחלק בין מקור דבתולה לאלמנה. תו קשי' לי טובא מאי דפשיטא להו דאי נפיק מבמקהלות א"ש דחתני' מן המנין. ולא ידעתי מנ"ל הא דמשמעו' קרא משמע איפכא שמזהיר למברך שיברך בתוך מקהלות וא"כ יהי קהל בלא המברך ולא דמי למאי דילפי' דכל דבר שבקדושה צריך עשרה וילפי' בפ' הקורא עומד מונקדשתי בתוך ב"י וילפי' תוך תוך מהבדלו מתוך העדה דבעי' עשרה. התם לא מדבר עם המברך או המקדש את השם. אלא הקב"ה אמר ונקדשתי בתוך ב"י וכיון דאיכא עשרה עם המברך או המקדש הרי נתקדש בתוך עשרה ב"י והכי נמי אי הוה כתי' במקהלות אתברך הוי סגי בעשרה אבל השתא שהקב"ה אמר אל המברך במקהלות ברכו א"כ מחויב המברך להעמיד עצמו בתוך מקהלות לבר מדידי' וצ"ע לכאורה. והנלע"ד דודאי מבמקהלות מוכח שפיר דכל מקור בעי ברכה אפי' דאלמנה נמי אלא דלא נתברך שם טפי מברכה א' והיינו בשעת כניסה לחופה אבל לברך אח"כ בשעת אכילה לא נתבאר וע"כ מסרו הכתוב לחכמים וא"כ מהאי קרא לא הוה ק' מידי לר"ה דאיכא למימר דר"ה מיירי רק מברכה שעל השולחן ובהא אמר בחור

שנשא אלמנה מברך ואלמן שנשא אלמנה אינו מברך אבל בחופה פשיטא שמברך ולק"מ מבמקהלות וע"כ מייתי מבועז ומבואר בירושלמי דלהכי אמר שבו פה היינו לסעודה ומהאי טעמא נמי נקט זקני' מכאן שמושיבין זקני' בבתי משתאות ע"ש. וא"כ מוכח דאפי' באלמן שנשא אלמנה מברכין בבית המשתה. והשתא תו ליכא למימר דלמא ר"ה לא מפיק ברכת חתנים מבועז אלא מבמקהלות ז"א דהא ר"ה תלמיד רב הוא ורב ס"ל חתנים מן המנין ואי מבמקהלות אין חתנים מן המנין כמו שהקשיתי לעיל אע"כ מבועז מפיק לי'. והשתא תו לא קשה ל"ל לבועז עשרה זקני' הא בתשעה סגי די"ל או דס"ל כריה"ג דברכה בעשרה והוא אמר ברכו בברכת הזימון ומצוה להדר אחר עשרה לבר מדידי'. ולומר ברכו. וא"ל א"כ ברכת חתני' מנ"ל דלמא מעיקרא לא קבצי' אלא לברכת המזון ז"א קו' דא"כ מה שייטי' הכא וכי עדיין לא סעד בועז מימיו דלישמועי' דבעי עשרה והוא. אע"כ לברכת חתני' שעל הסעודה ואגב אורחא השלים מנין י"א לומר ברכו. או נאמר כשיטת הרמב"ם דבסעודה ראשונה שאחר החופה מיד בעי פנים חדשות. וא"כ י"ל ט' הכניס לחופה וא' מהם העמיד בחוץ כדי שיהי' פנים חדשות שמברכי' עבורה על הסעודה. אבל לעולם אין לנו להמציא להצריך י"א בברכת חתני' טפי משארי דברי' שבקדושה נמצא לפ"ז ר"נ דיליף ברכת חתני' מבועז ור"נ אמר רב חתני' מן המנין עולי' בקנה א' ומיושבי' כל הקו' שהקשיתי לעיל וגם קו' דרישה ופרישה ומיושב נמי קו' תוס' אמאי לא מייתי מויברכו את רבקה והא"ש דבעי לאתוי' קרא דמוכח מיני' ברכה אפי' לאלמנה דאפי' מאן דמפיק לי' מבמקהלות נמי מוכח ברכה בנשואי אלמנה משא"כ מויברכו את רבקה:

מאי אינה טעונה ברכה ז' אבל יום א' בעי מקשו הראשוני' בשיטה מקובצת לימא מאי אינה טעונה ז' אבל ג' ימים בעי ולא תקשי משקדו ותירצו אי ס"ד אלמנה טעונה ברכה ג' ימים כל ימי שמחתה לא שייך אינה טעונה ברכה שהרי שמחה לבתולה שטעונה ברכה כל ימי שמחתה. ולדידי קשיא לפ"ז להך לישנא דמשני ואי בעי אימא בבחור שנשא אלמנה ז' לברכה וג' לשמחה ומאותו לשון אלמן שנשא אלמנה ברכה ושמחה שוין יום א' נמצא מברך כ"ז שמחתה. ומאי אינה טעונה ברכה. מיהו לשיטת הסוברים דהני תרי לישני לא פליגי וס"ל דיום א' לברכה וג' לשמחה א"ש אבל להחולקי' קשה עיי' ר"ן ומיהו הו"מ לתרץ ולומר דאלמון שנשא אלמנה אינה טעונה ברכה אפי' יום א' דרק בחופה מברכי' ולא בסעודה ראשונה עיי' סברא זו בבית שמואל והוה א"ש. אלא שכבר הוכחתי לעיל דזה ליתא וא"כ מוכח כהסוברי' דתרי לישני לא פליגי:

אי בעי' אימא וכו' ואי בעית אימא וכו' מקשי' כיון דעכ"פ לכל חד מהני לישני לא שייך שקדו או באלמון שהרי באמת אין שמחתו רק יום א' ולא שקד רק על אלמנה שנישאת לבחור או בבחור שהרי שמחתו ז' ולא בעי תקנת שקדו וא"כ לפ"ז מה בעי לעיל ה' ע"א מאי איכא בין שקדו לברכה הא איכא טובא כנ"ל לפע"ד לפמ"ש הר"ן דאין סברא שיברכו עליו והוא הלך ילך בשווקי' וברחובו'. ונראה לפי דגם הך לישנא בבחור ז' לברכה וג' לשמחה אין כוונתו דבז' שמברכי' אין שמחה דאין סברא שילך בשווקי' ויברכו עליו אלא הכי קאמר ג' לשמחה מעיקר הדין משום שקדו וז' שמחה משום דבעי ברכה ואין בדין שילך בשווקי' ויברכו עליו. ונ"מ אי ליכא פנים חדשות אין מברכי' כל ז' וליכא נמי עשרה לברך ברכת אשר ברא דאי בבחור שנשא בתולה צריך עכ"פ ז' ימי משתה ובבחור שנשא אלמנה אינו צריך כלום ומשום הכי הוצרך לתקן ג' ימי' משום שקדו והשתא תו לא הוי מצי לומר להאי לישנא בחור שנשא אלמנה איכא בינייהו וממילא נמי לא רצה לומר אלמון שנשא אלמנה א"ב לאידך לישנא כיון דליכא א"ב לתרי לישני אמר מילתא דכווי' לתרווי' היינו אדם בטל א"ב:

דף ז:

ליכא בתולה דבצרה מז' וכו' בשיטה מקובצת כ' שקשה להבין מה הועיל בזה אמאי לא חשיב נמי בחור שנשא בתולה כל ז'. תו קשיא לי' מאי האי דקאמר ליכא בתולה וכו' וכן קשה מה שייך בציר מיום א'. ע"כ נלע"ד דברייי' לא אתי' לאשמעינן למי שמברכי' דא"כ הל"ל נמי ולבחור שנשא בתולה כל ז' אע"כ דסברא דברייתא לא אתי' להך דינא. אלא לאשמועי' אתא דליכא שום בתולה דבצרה מז' אפי' נכנסה לחופה ולא נבעלה ונתאלמנה ועתה נישאת לאלמון דה"ל אלמון שנשא אלמנה מ"מ מברכי' כל ז' כיון שהיא בתולה וכדעת מורי בהפלאה הנ"ל וליכא אלמנה דבצרה מיום א' אפי' אלמנה שכבר נבעלה שנישאת לאלמון שכבר בעל אפ"ה לא בציר מיום א' לאפוקי ממ"ד דאין מברכי' רק תחת החופה ולא על הסעודה כמ"ש לעיל עכ"ז ידעינן הואיל ולא נקטה הברייתא הך כלל בחור שנשא בתולה א"כ חזינן דלא אתי' הברייתא לאשמעי' דיני חיוב ברכה למי מברכי' ולא אתא אלא לאפוקי מטעמים כהנ"ל:

במקהלות ברכו כ' תוס' דלשון רבי' משמע ב' מקהלות וכ' מורי בהפלאה דא"ל חד מקהלות ממש ואידך לפני' חדשות דסגי בא' ע"ש. ולפע"ד משום הא לא אירי' דהרי בז' ימי משתה איכא י"ד סעודות עם ג' דשבת והנה סעודה שאחר החופה מיד לא בעי פ"ח וגם סעודת הלילה דאיכא חיבת ביאה נמי לא כמ"ש הרא"ש וב' סעודות דשבת נמי

לא בעי פ"ח כמו שכ' פוסקי' נשארו יו"ד סעודות דצריכי פ"ח ה"ל שפיר קהל לפ"ח. אלא מ"מ א"א לומר דמקהלות לשון רבי' כולל הני תרי קהלות דלא דמי אהדדי דקהל שמברכי' ברכת חתני' צריכא שיהי' עשרה גדולים ובני חורין כמ"ש רמב"ם פ"ב מברכות וקהלה דפ"ח סגי אפי' באשה וקטן כל שמרבי' בשמחה עבורם:

עוברים שבים אמרו שירה וכו' במס' ברכות ס"ל לריה"ג מהאי קרא לפי רוב הקהל הם מברכי' ור"ע מפיק לי' לעוברי' שאמרו שירה. וקשה אמאי לא אמר דצריכא לי' לברכת חתני' וי"ל דבלא"ה מוכח דס"ל דעוברי' אמרו שירה מדס"ל בסוטה ס"פ כשם דמשה אמר שירה וישראל אמרו רק אשירה לה' ע"ש ולכאורה מה"ת להוציא קרא מפשטי' אז ישיר משה וב"י. אע"כ היינו טעמא משום דכתי' תמן תביאמו ותטעמו ואי ס"ד ישראל אמרי ה"ל למימר תביאנו ותטענו. אע"כ משה רע"ה אמרו ועליו כבר נגזר שלא לכנוס לא"י. אלא עדיין ק' הרי אמרו פ' יש נוחלי' קי"ט דישראל ניבאו ולא ידעו מה ניבאו ואמרו תביאמו על שלא זכו ליכנס לא"י וא"כ מ"ט אמר ר' עקיבא שישראל לא אמרו רק אשירה לד' אע"כ ס"ל עוברים אמרו שירה והם נכנסו לא"י ולא שייך לומר תביאמו אע"כ שלא אמרו אלא אשירה לה' ע"ש ותבין. עוד הארכתי בדרש וכאן אין מקום להאריך ודוק:

והיותר נראה לפמ"ש במקום אחר דלפמ"ש תוס' בסוטה ל"ד ע"א בד"ה טורטני וכו' דלר"ע הי' כ"ד מרגלי' ע"ש נמצא אי יצאו מהם יהושע וכלב נשארי' כ"ב ואין כאן ילפותא דאין עדה פחות מעשרה. וצ"ל לדידי' הא דכל דבר שבקדושה בעשרה מונקדשתי בתוך ב"י לאו מגז"ש דתוך מתוך העדה הרעה דלר"ע הוי עדה טפי מעשרה. אלא כמ"ד בירושלמי גז"ש תוך מאחי יוסף עשרה בתוך הבאים. וא"כ לר"ע ליכא למילף ברכת חתני' בעשרה מבמקהלות דמנ"ל דקהל הוא עשרה וע"כ מבועז יליף ואייתר לי' במקהלות לעוברי' שאמרו שירה:

עמוני ולא עמונית. שמעתי אומרים דהיינו דאמר ד"ה ע"ה מזקני' אתבונן ר"ל מזקנים דבועז אתבונן מוכח דנתפרסמה הלכה רווחת דמותר בקהל ועפ"י דברי' הארכתי דרוש לחדד התלמידי' אבל לקושטא דמלתא לא נ"ל שום ראי' לדהע"ה מזקנים הללו דהא אפי' אי נימא עמוני ואפי' עמונית מ"מ הי' רות מותרת לבועז משום מצות יבום הנוהגת בקרובים כמ"ש מהרש"א ביבמות וא"כ עכ"פ הי' צריך לפרסם אותה הלכה והי' צריך לזקני'. והש"ס דקאמר לפרסם הלכה קושטא דמילתא הכי הוא אבל מ"מ אין ראי' מזה לדהע"ה:

והנה בס' עצי ארזים סי' ס"ג הקשה איך האמינו לבועז באמרו עמוני ולא עמונית הא אמרי' ביבמות ע"ז ע"א דאם אמר בשעת מעשה אין שומעי' לו וקו' זו מעיקרא ליתא

לפע"ד דוקא כשאמרו מקבלה כמו שאמר אבנר כך מקובלני אבל אם אמרו מדרשא דקראי שומעי' ומאן לימא לן דבועז לאו מדרשא אמרו:

ולולי דבריו שם הייתי אומר דמשו"ה אמר בועז נמי עמוני ולא עמוני' דהשתא נמי היכא דמהימן אעמוני' שאינו נוגע ה"נ מהימן אמואבי' כדאיתא הך סברא ביבמות צ"ח ע"א ע"ש ועמוני' ומואבי' תרי מילי נינהו דטעם איסו' עמוני' רק משום אשר לא קדמו. ומואבי' אשר שכר עליך. וה"ל תרי הוראו' ומגו דמהימן אהא מהימן אהא נמי אלא דא"כ קשה ביבמות ע"ז נמי להימני' לאבנר במגו ע"ש:

זיל אייתי לי בי עשרה ואימא לך באפייהו המזכה לעוברים מוז"ה במהרשש"ך דהא דקנה העובר אתי' לי' מדעוברים אמרו שירה בים ש"מ יש מציאות לעובר במעי אמו וכבא לעולם דמי ע"ש ולפ"ז ה"ה נמי הקונה עובר במעי בהמה קנה דכמו שבא לעולם דמי מיהו לשיטת תוס' לא צריך לזה דלעולם עובר לאו כמו שבא לעולם דמי ואין קנין בעובר במעי בהמה. מ"מ המזכה לעובר קנה דאפי' מאן דס"ל א"א מקנה דשלב"ל מ"מ אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם:

ובזה א"ש דאמר לי' אייתי לי בי עשרה וכו' משום שלא יטעו התלמידי' דס"ל עובר כמו שבא לעולם דמי והיינו מדאמרו שירה בים ע"כ להתנצל מזה אמר אייתי לי בי עשרה וכו' ובזה יובן דעשרה דבועז אפשר שהי' ג"כ לפרסם הלכה וא"כ ברכת חתני' מנ"ל ע"כ מבמקהלות ואין ראי' שעוברים אמרו שירה ואין ראי' שיהי' עובר כמו שבא לעולם ואפ"ה המזכה לעובר קנה משום דאעפ"י שא"א מקנה דבר שלב"ל מ"מ מקנה לדבר שלב"ל:

וצונו על העריות לשון הזה קשה ובנוסחא ישינה ברמב"ם והבדילנו מן העריות א"ש טפי כמ"ש כ"מ ספ"ג מאישות אבל לשון צונו לא יצדק שפיר על האזהרה. ואולי י"ל דכייל בזה ברכה ממש אקב"ו לארס אשה. דצונו שנחדש לנו עריות ע"י קידושי אשה הוא אוסר עצמו בקרובותי' והיא נאסרה בקרובותיו. וא"ש דהוה דומי' דואסר לנו הארוסות דעלי' דידי' קאי כמ"ש הר"ן ואלו וצונו על העריות אעלמא קאי אבל לפי הנ"ל הכל קאי אהנך קידושי'. ובזה י"ל במאי דהוה פליגי מאן דחתם עם מאן דלא חתם דהר"ן כ' א"א לברך אקב"ו דקיי"ל כל שאין עשייתה גמר מצוה אין מברכי' עלי'. וה"נ לא נגמרה המצוה עד הנישואי' א"ש וא"כ א"א לפרש כהנ"ל שמברך על האירוסין. ומבואר בתוס' פ' ע"פ ק"ד ע"ב ד"ה חוץ כו' דכל ברכה שיש בה ב' ענינים פותח וחותם בברוך ע"ש מ"ש מאשר גאלנו וגאל אבותינו ממצרים וכו' והשתא נ"ל מאן דלא חתי' ס"ל כמ"ד דהש"ס פ' התכלת מ"ב ע"ב דאפי' אין עשייתה גמר מצוה נמי מברכי' ופי' נוסח הברכות על

נישואי' דידי' שצונו לחדש עריות ע"י נישואי אשה כמ"ש לעיל וה"ל הכל מענין א' ואין לחתום בברוך. ורבא ס"ל כהלכת' ומסקנא שם דאין לברך על מצוה שאין בעשייתה גמר מצוה. וע"כ על עריות דעלמא מברך ואסר לנו הארוסו' היינו ארוסה דידיה כמ"ש הר"ן וה"ל ב' ענינ' וחותם בברוך עמ"ש בסמוך אי"ה. ומאן דחותם מידי דהוה אקידושא. ולפירש"י י"ל דפליגי במ"ש תוס' קידושין ב' ע"ב ד"ה דאסר לה וכו' וק"ל ע"ש ד' ע"א תוס' ד"ה ונפשוט וכו' וי"ל הש"ס פריך התם לרבא לשיטתו דס"ל מידי דהוה אקידושא ש"מ דמפרש לי' לשון הקדש וק"ל:

והתיר לנו הנשואות לנו ע"י חופה וקידושין לשון זה קשה מאי והתיר לנו ועד כמה תתסר ותיזיל. ונ"ל דהוה ס"ד דאסר לנו הארוסות עד שיהי' חופה מפסקת בין אירוסין לבעילה וכמ"ד דחופה שקודם אירוסי' אינו מועיל קמ"ל והתיר לנו הנשואו' אפי' ע"י חופה שקודם קידושי':

והוא שבאו פני' חדשות פירש"י והוא שבאו על המשתה פ"ח בכל יום שלא הי' אתמול עכ"ל מתחיל במשתה ומסיים ביום ואתמול משמע דס"ל כהחולקי' על הרא"ש וס"ל דפ"ח מברכין עבורו כל היום והלילה אפי' בכמה סעודות עמ"ש בזה:

דף ח.

בצלם דמות תבניתו ר"ל שבראו הקב"ה יחידי אעפ"י שכבר עלה במחשבה לבראו שנים מ"מ לכבוד האדם וחיבתו בראו א' שהי' ממש בצלם אלקי' שאין הזיווג נפרד ממנו ואח"כ התקין לו ממנו בנין עדי עד ר"ל בנין המקיים המין עדי עד. וזהו חביב אדם שנברא בצלם אלקי' חבה יתירה נודעת לו היינו שהקב"ה שינה מחשבתו משום חיבתו ונודעת מלשון ידיעה וזיווג והאדם ידע. והטעם שהתקין לו ממנו בנין ולא הניח ב' פרצופי' ויהי' הזיווג מבני' נ"ל משום שלא רצה הקב"ה שיהי' הזיווג הקדוש גורם פירודא דאז הי' א' והי' מזדווג מיני' ובי' ומוליד ולד הנפרד ממנו נמצא הזיווג גורם פירודא ולא הי' זה מדוגמא שלמעלה שהזיווג גורם דביקות ואחדות. אבל השתא הזיווג גורם אחדות שמזדווגים ב' רחוקי' וע"י הולד היו לבשר א' וזה טעם איסור נישואי קרובי' משום שהם בשר א' בלא"ה ע"י קרובים והי' הזיווג גורם קצת פירוד דנהי דמצד א' מתקרבי יותר ע"י שהיו לבשר א' בהולד הנולד מ"מ יהי' ג"כ ריחוק על ידיהם כגון אם הני אח ואחות יהי' הנולד מדרגה א' למטה בן אחותו ובן אחיו אבל כשנישאת לרחוקים הוה קירוב שלם ביניהם. וכעת מצאתי כעין טעם זה במאמר השכל בדבור לא תנאף ע"ש:

שוש תשיש ותגל העקרה ע"ש הקרא שוש אשיש בה' תגיל נפשי באלקי'. ושם מסיים כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כלי' ע"כ מזכיר כאן לשון שוש תשיש ותגל. מ"מ צריך ישוב מתחיל בששון ומסיי' בקבוץ בני' בשמחה. ועוד מ"ט גבי ירושלים אומר שוש תשיש וגבי שמחת חתן וכלה אומר שמח תשמח. וי"ל דלשון ששון שייך יותר בשמחה רוחניו' ושמחה בגופני' ע"כ דרשו ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר שמחה זו ימי"ט דכתי' ושמחת בחגיך והיינו שמחת הגוף באכילה ושתי' וכסות נקי אלא שנעשה לש"ש מ"מ שמחה גופני' היא. וששון זה מילה דכתי' שש אנכי על אמרתך וזהו היא ודאי שמחה רוחניו' דהרי איכא צערא לינוקא כדלקמי' בשמעתי'. וכ' בשל"ה מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים כשהוא מראה אהבת ה' בתענוגי' מתוך שמחה גופני' ושמחת יו"ט והדומה זה הוא היותר חביב בכל העבודו' וכן יהי' לע"ל ההיפך מן וישמן ישורון ויבעט. אלא אהבה בתענוגי' ע"כ אמר שוש תשיש ששון רוחני' תשיש בקבוץ בני' לתוכה בשמחת גופני' מלאי' כל טוב ונהרו אל ה' בתענוגי'. וזה הוא נוסח הברכה שני' שמח תשמח בשמחה גופניו' רעים האהובי' האלו כמו שהי' שמחת אדה"ר בג"ע מקדם קודם החטא שהיו מלאכי השרת מצנני' לו יין וצולי' לו בשר והי' משמש מטתו והכל לש"ש בלי שום תאוה והנאה גשמיו' כן תשמח רעי' האהובי' האלו וקורי' להם האהובי' ר"ל אהובי' למקום ב"ה ע"ד אהבה בתענוגי' ואמר בג"ע מקדם קודם החטא לאפוקי אח"כ הי' מקדם לג"ע ולא בג"ע מקדם וק"ל:

קול ששון עמהרש"א ח"א דמייתי נמי אידך קרא דמסיים בי' קול אומר הודו לד' כי טוב ומיני' ילפי' דהנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולו'. והענין כי בנישואי אשה יתעורר אדם בשני מיני עצבות א' שימות דאל"ה לא יצטרך לאשה לפ"ו לקיום המין ב' מיתה רוחניות יה"ר וצריך אשה להשתמר מן החטא וא"כ שמחה מנ"ל. והיינו דשרי להו ר"ז לרבנן ווי לן דמתנן ווי לן דמתנן ב' פעמים נגד ב' מיני מיתו' הנ"ל. אמנם הם השיבו לו הי תורה והי מצות דמגינן עלן. ר"ל עכ"פ איכא שמחה וטובה דאי לאו שהיא תכין לנו צרכי הבית והי' הכל מוטל עלי' דידי' לא הי' פנוי לעבודת ה' והני נשי בהאי זכיי' כמשחז"ל פשתן לובש חטי' כוסס לי' נמצאת מאירה את העיני' והיינו הי תורה והי מצות אי לאו נישואי אשה מהיכן הי' לנו תורה ומצות להגין עלינו. כי היינו צריכי' לבלות רוב ימינו בהכנת צרכי הגוף. וכבר כ' לעיל בסמוך כי ששון יצדק על רוחניו' ושמחה על גופני'. והיינו דקאמר אעפ"י שיהי' קול ששון וקול שמחה בשלימות ר"ל הרוחניו' בקדושה שיהיו נשמרים מיצה"ר וגם שמחה בכל צרכי העה"ז מבלי דאגת

מלאכי המות שיצטרכו לקיום המין כי יבולע המות לנצח מ"מ יהי' קול חתן וקול כלה כי קול אומר הודו לד' כי טוב שע"י האשה יכול להודות לה' הי תורה והי מצות דמגין עליו: קול מצהלות חתני' מחופתם תרי משמע היינו שם י"ה השרוי עליהם ונקרא ג"כ חתן כביכול כמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלקי':

ונערים לשון רבים לצרף גם שושבין דלעיל מט"ט הנקרא נער כמ"ש תוס' פא"ט: שהשמחה במעונו ע"ד עוז וחדוה במקומו ויעיי' מזה פ' אין דורשין כאן בבתי גואי וכו' וק"ל:

דף ח:

כלה למה נכנסה לחופה וכו' כתי' הפורטי' עפ"י נבל כדוד חשבו להם כלי שיר ר"ל כמו ששירותו של דהע"ה מזמר עריצים ומכרית החוחים אשר ע"כ אותי' הסמוכי' לזמ"ר הם אותי' נח"ש ככה נמי הפורטי' על פי נבל ר"ל פי דובר נבלה הם מקבצים כל החוחים והקוצים לכן מתהפך גז"ד לרעה ר"ל פי נבל גמטרי' עק"ב עון עקבי יסובני:

תנו לבבכם לחקור את זאת יראה דהאבילות הוא על הגוף אבל הנשמה היא קיים לנצח מאירה באור העליון לא נבראת בבריאת של גוף כי היא חלק אלהי ממעל מאז צפונה שם עד הגיע עת צאתה לעוה"ז כאורח נטה ללון. עד עת החזירה לאכול מלחם אבי'. ולא יאמר אדם תינח בדורו' הראשוני' אבל אנחנו כחמורי' ומופסדי' ח"ו לא יאמר כן כי בכל דור ודור שתלן הקב"ה לצדיקי' ולא יאמר אדם צדיקי' שמתו בדורות האחרונים מפסידי' שאינם מתעדני' זמן רב כ"כ כמו דורו' הראשונים שכבר הם מתעדנים ימי' רבים זה לא ידמה כי אין הקב"ה מקפח והכל לפי הערך והשיעור והמקום העדן ההוא הוא למעלה מבחי' הזמן. ונבוא אל המכוון בעזהי"ת. בהקדי' כי הנשמה היא בכינוי נקבה לגבי הגוף כדכתי' משוכבת חיקך שמור פתחי פיך והיא הנשמה והעדן הצדיקי' נקרא משתה כמ"ש במס' שבת משל למלך שעשה סעודה לעבדיו. ובזוהר בהילולא דרשב"י. והא"ש והכי קאמר המודכאי' באבל הזה לשון זכר ר"ל אבילות של מיתת הגוף הכלה. תנו לבבכם לחקור את זאת חלק הנשמה שהיא נצחי' ותחנחמו מאבילכם כי זאת עומדת לעד. מכאן ואילך לא תאבד באבידת הגוף. וגם נתיב הוא משמת ימי בראשית כי לא נבראת בבריאת הגוף רבים ישתו בנועם העליון רבים מצדיקנו ועוד רבים ישתו ולא נאמר אנחנו חמורי' אנן. ולא יאמר נמי שיש עול בחקי' ח"ו שאחרונים מפסידי' זמן עדנם לא כן אלא כמשתה ראשונים כן משתה אחרונים ממש משוער לפי ערך. והיינו דאמר אביי אל יפתח פה לשטן כיון בפשטיותו י"ל דקאי אמיתה ממש ולא אשכר הצפון

והשארת הנפש. וי"ל דפליגי בפלוגתת הרמב"ם והרמב"ן אי לע"ל יבולע המות לנצח ממש ויחי' לעד או לא דהא איהו לא קאמר אלא רבים ישתו והיינו אחר שיאריכו וירבו כחול ימים ואין כאן פתיחת פיו לשטן. אמנם אביי ס"ל דלא לימא כן אולי נזכה לביאת המשיח ולעולם התקון ויבולע המות לנצח לגמרי ולא יראו אנשי דורינו המות כלל כי יחי' לעד ע"י ביאת המשיח ואלי' ז"ל שיהי' בב"א:

בעזהי"ת מה שחנני הי"ת בחי' הלו"ת סוגי' פתח פתוח יום ג"מ למב"י תקע"ג לפ"ק.

דף ט.

אמר ר"א האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו כ' בש"מ בשם הריטב"א דלשון זה משמע ב"ד אוסרה עליו וכופין להוציאה וכו' והכי מוכח סוגי' דפרכי' מדאר"א אין אשה נאסרת על בעלה וכו' והיינו אינה נאסרת בב"ד דאלו לצאת י"ש בלא"ה תצא כעובדא דרוכל ספ"ק דיבמות ועוברת על דת יהודית דמכילתין והא דאמרי' ב"ד בעדים הוא דמפקי כספ"ק דיבמות הא דאמרינן פ"פ כעדים דמי היכא דליכא אלא חד ספיקא עכ"ל. ולפ"ז נ"ל דהא דכ' התוס' דרוב דרצון לא הוי רוב דאוריי' ולצרף לס"ס מהני מ"מ נ"ל אפי' לצרף לס"ס היינו שאין הב"ד אוסרי' עליו דלא הוה כעדים וב"ד בעדים הוא דאסרי. אבל שתהי' אסורה עליו כמו דבר מכוער ואסורה עליו אפי' בס"ס דעכ"פ רוב רצון איכא אלא אם בא לחזור בו לקיימה לו לאשה אין לנו עליו כלום שאין הב"ד מוציאין אלא בעדים וספק א':

ובזה יובנו היטב דברי הירושלמי דלא ליפליג אש"ס דילן ולא לסתרו דבריו ג"כ. דהנה הירושלמי אמר ר' הילא בשם ר' אלעזר האומר מצאתי פתח פתוח אסורה עליו משום ס' סוטה. ופריך והא הוי ס' אונס ותי' דיש קול לאונס הוא לא פליג אש"ס דילן דר' הילא בשם ר' אלעזר אמר מילתא אחריתי כי הוא אמר אסורה היא עליו ולא אמר נאמן לאוסרה עליו. ור"ל שאסורה עליו ולא מיירי מב"ד שמוציאי' ממנו. ואהא שפיר קאמר שאפי' בס"ס אסורה משום דיש קול לאונס ואפי' יהי' רצון רוב גרועה מ"מ לא גרע מדבר מכוער משא"כ בש"ס דילן אמר ר' אלעזר דין מחודש שנאמן לאוסרה ור"ל שהב"ד מוציאי' וזה לא יהי' אלא בחד ספיקא אבל בס"ס אפי' בצירוף מיעוט אונס כיון דלא הוה מיעוטא ממש אין מוציאי':

ובזה נמלט ר' יונה ממה שכ' עליו שהירושלמי הוא נגדו שרבא ס"ל בטוענת משארסתני נאנסתי נאמנת ובירושלמי ריש מכילתין כ' להדי' הא דתנן משארסתני נאנסתי ר"ג ור"א אומרים נאמנת הדא דתימא לכתובה אבל אסורה עליו כדאמר ר' הילא אמר ר' אלעזר

אסורה משום ס' סוטה. דהנה הרא"ש דחה דברי ר' יונה מטעם דרוב רצון מתנגד ורובא עדיף מחזקה. ומה שחוזר הרא"ש אח"כ לקיים דברי ר' יונה יבואר לקמן אי"ה. שאין ענין לכאן כלל. ואמנם הרא"ש הזה לטעמי' אזיל דס"ל רוב רצון הוי רוב דאוריי' דבתוס' הרא"ש מתרץ קו' התוס' מרוב רצון בשינוי' אחרינא כאשר יבואר אי"ה לקמן א"כ שפיר דחי. אך למאי דקי"ל דהוי רק רוב דרבנן ולא עדיף מחזקה צדקו דברי תלמידי ר' יונה ואמנם כבר הנחנו דעכ"פ לגבי דנפשי' מהני רוב רצון לאסור איסור לנפשי' וע"כ יפה אמר בהירושלמי הדא דתימא להפסידה כתובתה. אבל לקיימה לית יכול מדאמר ר' הילא אמר ר' אלעזר מצא הפתח פתוח אסורה לו משום ס' סוטה. והיינו אסורה לעצמו. אבל הב"ד לא יאסרו עליו:

ואמנם לקמן במתני' דמשארסתני נאנסתי פריך מעתה לית טענת בתולים לר"ג ור"א ומשני אית טענת בתולים במכחשת או בשותקת אבל במשארסתני נאנסתי לא. אין כאן סתירה דהכא מיירי בטענת בתולי' בפני ב"ד שהם יאסרוה עליו ואמר דלא שכיח זה לר"ג ור"א בטוענת משארסתני דלגבי ב"ד הוי רוב רצון רק דרבנן ומהימנת לטעון משארסתני נאנסתי והבן זה כנ"ל נכון בעזהי"ת:

ובזה י"ל דיקדוק לשון אביי דאמר אף אנן נמי תנינא בתולה נישא' וכו' ליום הרביעי אין ליום החמישי לא וכו' וקשה למה לו לדייק מדיוקא הלא בהדי' תנן שאם הי' לו ט"ב הי' משכי' לב"ד. והנה בירושלמי איתא דבר קפרא מפרש טעמא דמתני' משום ברכה ור"א משום ט"ב ומייתי סייעתא מברייתא כר"א דתני' מסכנה ואילך נהגו העם לישא בשלישי ולא מיחו חכמים ובשני לא ישא וע"כ משום ט"ב משום דאינו דומה שני ימי' ליום א' להתקרר ע"ש. והנה צ"ע מה צורך להביא עצות מרחוק לדחות דברי בר קפרא הלא במשנה מבואר שאם הי' לו ט"ב. ובפני משה פירוש זר במ"כ. ולפע"ד בר קפרא ס"ל דבתולה ואלמנה שניהם נושאי' ביום ברכה זה בד' וזה בה' וטעם זה איננו מפורש במשנה כלל. והוא פשוט מסברת חוץ. ובאה משנתינו לומר מ"ט לשינוי הזה לחלק בין אלמנה לבתולה הלא טוב לישא גם בתולה ביום ה' ברכה דאדם. ומתרץ שכן רצו להנהיג עצמם כדי שאם יהי' לו ט"ב ישכים לב"ד להפסיד כתובתה ולא יפייסוהו קרובי' ואין כאן תקנת חכמים כלל רק מנהגא תנן ע"כ הוצרך להוכיח מברייתא דע"כ דינא הוא ומשום איקרורי משום דתני בשני לא ישא כנ"ל נכון פי' ירושלמי:

והנה לפ"ז עדיין נוכל לומר דאין להוכיח אנן נמי תנינא דמנ"ל דנאמן לאוסרה שהב"ד יכפוהו להוציאה דלמא הוא יחוש לעצמו בפ"פ ולא גרע מעידי כיעור אבל כעדים לא הוה. והפי' במתני' כמו שפי' בר קפרא שנהגו לישא בתולה ברביעי משום ברכה והא

דלא נשאו בחמישי משום שרוצה להשכים לב"ד משום אי' דהוא חש לנפשי' שמא ימצא פ"פ ויהי' כדבר כיעור ורוצה לצאת ידי שמים להוציאה וכדי שלא יתקרר הנהיגו לישא ברביעי ולעולם לא קים לי' ממש כעדים ומנ"ל להוכיח כר"א והנה הר"ן כ' הא דנושאי' ברביעי ולא בליל רביעי נגהי חמישי משום דלית כתובה דלא רמי בי' תיגרא ויתמשך הענין ולא יבעול באותה הלילה. ואולי יבעול ביום חמישי אחר ישיבת הדייני' ואיכא משום איקרורי כעסו עד יום שני הבא. והנה נ"ל הא דפשיטא להר"ן ביום ד' דוקא ולא ליל ה' היינו דומי' דאלמנה ליום ה' דלמאי דקי"ל כטעמא דשקדו שיהי' שמח עמה ג' ימים ע"כ ישא ביום חמישי ממש דבליל נגהי ששי חסר לי' ג' ימים. וא"כ בתולה ליום רביעי ולא בליל ה' מטעם הנ"ל. אך לטעמא דברכה א"כ אדרבא אם יהי' נישא' אלמנה ליל וי"ו איכא ברכה טפי ונימא איפכא מדיום חמישי של אלמנה לאו דוקא יום רביעי דבתולה לאו דוקא וה"ה בנגהי חמישי ולא ניחוש להנ"ל. והשתא למאי דקי"ל לטעמי' דשקדו ודינו של הר"ן אמת מוכח דתקנת חכמים וחשש ב"ד הוא משום ט"ב ואיקרורי דעתו משום דפ"פ כעדים דמי וכר"א דאי ס"ד איננו כעדים אלא כדבר כיעור בעלמא ודנושאי' ביום רביעי הוא ממנהג העולם שהם חששו לעצמם א"כ אמאי לא ישאו נגהי ה'. ואם יארע שימשך הדבר עד יום ה' הלא אם יחוש לעצמו לא יבעול עד שבוע הבאה ואם לא יחוש לעצמו מי יחוש חוץ ממנו ומ"ט לא ישא נגהי ה' אע"כ ב"ד הוא דקפדו וחששו שמא יבעול ויתקרר וכנ"ל ומוכח כר"א. וא"ש דלא מייתי אביי מסיפא שאם הי' לו ט"ב דהא ממנהג עולם ולא מב"ד אבל מדסמוך יום רביעי דבתולה ליום ה' דאלמנה ש"מ כי הדדי נינהו וכי היכא דהתם נגהי וי"ו לא דקי"ל טעמא דשקדו הה"נ בתולה בנגהי ה' לא וע"כ משום טעמא דהר"ן ומשום דב"ד קפדו א"כ מוכח כר"א. ומ"מ לא קשי' מאי קמ"ל תנינא דטובא קמ"ל דסד"א דטעמא דאלמנה משום ברכה ולא משום שקדו. וא"כ אה"נ דבין בתולה ובין אלמנה נישאת בלילה ולא הוה מוכח מידי וק"ל:

נאמן לאוסרה עליו ולא להפסידה כתובתה כפירש"י וכ' בשיטה מקובצת דלישנא דר"א הכי דייקא דהל"ל סתם נאמן אלא ש"מ דוקא לאוסרה. ולפמ"ש לעיל בסמוך אין כאן הכרח וק"ל. ומ"מ צריך להבין מה בעי רש"י בזה ומי הביאו לכך ועוד צריך ליישב מאיזה טעם וסברא יש לחלק בין אי' להפסיד כתובתה אדרבא להוציא ממון קשה טפי מאי'. והנה ראיתי בס' פרי מגדים לש"ע יו"ד סוף סי' א' מדקי"ל נאמן לאוסרה ולהפסידה כתובתה מוכח מזה דשוי' אנפשי' חתיכה דאי' אפי' היכא דאמר לתועלת עצמו להרוויח ממון כתובה. אפ"ה הוה חתיכה דאי' ולא יכול לחזור בו ע"ש. ולמדתי מדברי הגאון דזה אינו מוכח ממתני' דקידושין דאפשר דאין בזה מיקרי תועלת במה שרוצה שתהי'

האשה מתקדשת לו דאפשר דמיירי שרוצה לגרשה מיד. ומשו"ה הוא אסור בקרובותי' או שיש טעם אחר. וא"כ ק' מאי מק' מאי קמ"ל תנינא י"ל טובא קמ"ל דאעפ"י שיש לו תועלת בהפסיד כתובתה אפ"ה מהימן לשוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא ואינו יכול לחזור בו. אע"כ פשוט להש"ס דר"א לא איירי להפסיד כתובה. ואפשר דבאמת אינו נאמן ע"כ וכדמוכח לישנא דר"א בדיוקא נאמן לאוסרה דוקא ולא להפסיד כתובתה וק"ל:

ואמנם למ"ש לעיל בדבור הקודם דכ"ע דר"א דש"ס דילן לא אתי אלא לומר דב"ד מפקי מיני' והיינו שהוא רוצה לקיימה וחוזר בו ומאמין בה וא"כ יפה כ' רש"י והדין אמת בלי ספק דאפי' אי הי' מהימן לאוסרה ולהפסידה מ"מ אם אח"כ חוזר בו ומאמין לה אז נאמן להפסיד עצמה כתובתה ואינו נאמן לחזור מאיסורא. ואהא כ' רש"י דאינו נאמן להפסיד כתובה אחר שכבר חזר בו וזה ברור לפע"ד. עוד נראה לי שכתב רש"י כן משום שראה כן בירושלמי להדיא דאמר לר"א דבכל הטענות אינו נאמן להפסיד כתובה ומהימן לאוסרה ע"ש. ומיהו כבר נתחבטו האחרוני' מ"ט אדרבא חזקת ממון עדיף טפי. והי' נלפע"ד ע"פ מ"ש פני יהושע והרעיש העולם בקו' עצומה אמאי לא נוקמא בחזקת צדקת דאתי' מכח רובא דרוב ישראלי' כשרי' וצדיקי' ועדיף מרוב רצון ונימא באונס הוה. ולפע"ד ליישב עפ"י מ"ש מהרי"ק שרש קס"ד דאשה האומרת מותר לזנות אפ"ה אסורה לבעלה ומוכח מתוס' דשמעתי' (ע"ש דצריכי לומר נתחלף אחר בבעלה לא שכיח כלל) ובסוף מוכח מאסתר שנאסרה על מרדכי אעפ"י שנכנסה ברשותו ובשבות יעקב פסק ע"ז באשה שנתן לה בעלה רשות להבעל לרוצח א' כדי להנצל הבעל ממיתה אעפ"י שלא חטאה לשמי' מ"מ לבעל נאסרה. וא"כ מיושבת ק' פ"י דתלינן בכה"ג דלא יצאה מחזקת כשרות ומ"מ אסורה לבעלה. והנה נ"ל פשוט דלא הפסידה כתובה בה"ט. אעפ"י שלבעלה נאסרה לא גרע מאונס לכהן דנאסרה לו ולא הפסידה כתובה. וא"כ א"ש ירושלמי דתלי' באונס דאומר מותר באחד מאופני' הנ"ל דעל הבעל נאסרה ולא הפסידה כתובה:

עוד יראה עפ"י מ"ש הרשב"א הובא בי"ד סוף סי' א' הנ"ל דהיכי דשוי' אנפשי' חד"א אפי' עדים מכחישי' אותו מ"מ אסור ואינו יכול לחזור בו ולכ"ע שרי' דאעדי' סמכי ולדידי' אסור ע"ש ובמשנה למלך חתר למצוא חולקי' על הרשב"א עיי' פ"ט מאישות הלכה ט"ו ובשע"ה שם (ובאמת צריך חקירת חכם מאין פשוט לחכז"ל הך דשוי' אנפשי' חד"א מה"ת מנ"ל וחפשתי ולא מצאתי כי מאי דכתי' את בתי נתתי לאיש הזה אין ראי' וצ"ע) והנה נראה דדבר זה במחלוקת שנוי' דהריטב"א הובא דבריו בש"מ אחר שהבי' שיטת תר"י דהיא נאמנת לומר משארסתני נאנסתי הק' א"כ גם במכחשת נאמין לה במיגו דמשארסתני נאנסתי או מוכת עץ אני. ותי' לא בעי' למיפסלא נפשה מכהונה

ומכ"ע נמי לא שכיח ע"ש. וקשה מה יועיל מגו לומר שהיא בתולה והוא ק"ל בנפשי' שהוא פ"פ. אע"כ ס"ל להריטב"א כשיש עידי' לא שוי' אנפשי' חד"א. ונהי כ"ז שעומד בדבורו אסורה עליו שהוא נאמן ע"ע יותר ממאה עדי'. ובלא"ה נמי אם ירצה לגרש אותה מי יכרחנו לקיימה. אבל מ"מ נפקא מיני' אם יחזור מדבריו אין אנו אחראי' וערבאי' לו כי מעיקרא לא הוי חד"א שאמר נגד עדי' ומגו כעדי' דמי ע"כ הקשה הריטב"א דתאמין במגו וקצת נראה שזה ג"כ דעת רש"י שכ' דמיירי בדורקטי או נאבד המפה אבל אי מצאו דם לא מהימן והיינו משום דאנן סהדי א"א שתהי' לה פ"פ וימצא דם ויבואר לקמן אי"ה מ"מ מוכח כשיש עדים נגדו לא שוי' חד"א:

ואמנם הרשב"א הובא בש"מ אחר שהבי' שיטת ר"י הנ"ל כ' שלא נאסרה עליו אלא במכחשת לומר פ"פ אבל בשותקת לא דטוענ' עבורה להתירא דלאו משום ברי לחוד מהימנת אלא מטעם חזקה וכדלקמן ל"ו ע"א גבי חרשת ול"ד חרשת אלא כל ששותקת ע"ש ושכ"כ הראב"ד. וקשה לפ"ז א"כ גם במכחשת תאמין במגו דשותקת אלא הרשב"א לטעמי' דס"ל לענין שוי' אנפשי' חד"א לא יועילו עדים וכ"ש מגו וא"כ גם הראב"ד ס"ל כן ונשאר פלוגתא בידינו:

והנה לפ"ז י"ל דלענין כתובה היא מהימנת במגו דשותקת ומגו דשתקה מהני אפי' להוציא. ולענין חתיכה דאיסורא לא יועיל מגו. אלא לפ"ז קשה מאי פריך תנינא קדשתיך וכו' התם ה"א עדי' או מגו מהני וקמ"ל ר"א דלא מהני וי"ל דהאמת משני דקמ"ל דק"ל. ועוד לפי ס"ד דלא ק"ל א"כ ליכא מגו דשותקת דניחא לה להכחישו כיון דלא קים לי' אבל למסקנא דק"ל טוב לה לשתוק והוה מגו וק"ל. אבל לא נ"ל לומר דהעזה דלא קדשתני הוה כמו מגו משום דכ' ראשוני' דקדשתיך ולא קדשתני מיירי בקרוב לו או קרוב לה ואין כאן העזה וק"ל:

אך אי קשי' אאביי דאמר אי למיתב לה כתובה וכו' הפי' דהיינו כר' יהושע דלא מוקמי' אחזקה וליכא מגו ע"ש וא"כ קשה מאי קאמר אלא לאו לאוסרה אה"נ ואתי' כר' יהושע. ולא מהימנת בשותקת וחרשת וליכא מגו משו"ה שוי' אנפשי' חד"א. אבל לר"ג ה"א דליכא חד"א משום מיגו דשתק קמ"ל ר"א דאפילו להלכתא דקיי"ל כר"ג ואיכא מיגו דשותקת מ"מ שויא אנפשי' חד"א ומאי קאמר אף אנן נמי תנינא. וי"ל ע"כ לא קאמר ריטב"א דבשותקת אינה נאסרת משום חזקה אפי' בלא טענה וברי דידה. היינו למאי דקי"ל ברי ושמא לאו ברי עדיף. א"כ טעמא דמהימנת לר"ג ור"א ע"כ משום מגו וחזקה וס"ל לרשב"א דאפי' בלא ברי דידה כלל נמי מהימנת בחרשת ושותקת אבל אביי הא ס"ל בעלמא ברי ושמא ברי עדיף א"כ מנ"ל לחדש כלל דס"ל לר"ג מגו וחזקה כלל אלא

משום ברי לחוד מהימנת וא"כ י"ל בשותקת לא מהימנת דלית לי' הך מגו וחזקה כלל. ויפה אמר אביי אאנ"ת:

ובזה א"ש מה דלאביי ולר' יהודה אמר שמואל נאמן להפסיד. ור"א ס"ל דלאוסרה נאמן ולא להפסיד כתובה. היינו לר"א ס"ל ברי לאו עדיף וטעמא דר"ג משום חזקה וא"כ בשותקת אינה נאסרת ואית לה מיגו ונהי לאיסור לא יועיל מגו אפי' עדים לא יועילו מ"מ לענין כתובה היא מהימנת. משא"כ אביי ושמואל לטעמי' דס"ל ברי עדיף ואין לנו לחדש סברא דחזקה כלל ולא מהימנת אלא בטוענת משארסתני נאנסתי ומטעם ברי ולא בשותקת וליכא מגו ולא תאומן להוציאה כתובה. ולדידהו ברייתא דחרשת יתורץ בתירוץ אחר הא ר"מ הא רבנן כמו שכתבו תוס' לקמן:

נאמן לאוסרה פירש"י בנאבדה מפה וכו'. והקשו באיכא דם אמאי לא נתלה בד' לילות. ותי' חלקת מחוקק דהפרצה דחוקה. ונ"ל דודאי אי איכא עכ"פ פרצה דחוקה לא מהימן דנימא לי' אין אדם בקי בין פתח סתום לפרצה דחוקה. ולא אמר ר"א פ"פ אלא פתח ממש בריווח ושם א"א שיהי' דם בשום אופן. וזה נ"ל מה שכ' בש"מ לרש"י אי איכא דם משקר או אמרי' לא ק"ל. וקשה אי אפשר במציאות דלא ק"ל וטועה א"כ אי איכא דם נמי אפשר דטעה ולא הוה כעדים ואין פ"פ כשני עדים דמי אמרי' וצ"ע וקו' זו רמוזה בש"מ. ולהנ"ל ניחא דהכי קאמרי' אי איכא דם ע"כ הפרצה דחוקה ולא ק"ל בין דחוקה לנעול ממש. ואי אמר שהיא פתוחה ממש בודאי משקר אבל כי ליכא דם מהימן שהוא פתח ממש וכשני עדים דמי:

וראיתי בש"מ שכ' שבעלי תוס' כ' בשם ר"ח דס"ל אפי' אי איכא דם תלינן בארבעה לילות ושהפרצה דחוקה ע"ש וס"ל דשפיר ק"ל לאדם בין נעול ממש לפרצה דחוקה. ובתוס' שלפנינו ליתא כן אך כ' ע"ש דבוגרת פתחה סתום. ומ"מ נ"ל דהיינו הך דבודאי לא יחלקו ר"ח ורש"י במציאות אלא דהאמת בוגרת פתחה פרצה דחוקה וכ"כ רש"י להדי' לקמן ל"ו ע"ב ולרש"י לא ק"ל להבחין בין פרצה דחוקה לנעול ובין פתוח ממש ולא ק"ל לאדם אלא מה שבין נעול ובין פתוח ממש. אבל ר"ח ס"ל דק"ל שפיר בהא וא"כ תלי' זה בפלוגת' דנותני' לה ד' לילות:

לאוסרה עליו כ' הרא"ש תר"י כ' בשם רבם דבטוענת משארסתני נאנסתי מהימנת וכ' הרא"ש שטעו וכו' ע"ש בפנ"י ודבריו מאוד תמוהים עי' בחי' מהרי"ט לכתובות ועיי' ק"נ והנראה לפע"ד מ"ש הרא"ש לקיים דברי ר"ז מראוה מדברת וכו' אין רצונו לקיים דבריהם ממש דא"כ לא הוה כ' שטעו ושלא אמרו ר"י מעולם אלא רצונו שהם שמעו וטעו דודאי מסוגי' דראוה מדברת מבואר דברי שלה מהני בלי שום מגו ובלי שום חזקה אך

התם ליכא מי שטוען שמא נגדה אלא היא אומרת ברי לי לכשר נבעלתי. ואנו מאמינין לה שכן הוא ואין אנו מחויבים לספק מלהאמינה כי כן הוא הדין שאדם נאמן על עצמו באיסורי' וזה ששמעו תר"י מרבם וחשבו דגם הכא כשטוענת ברי מהימנת. והכא ה"ל ברי ושמא שהרי הבעל בא לאוסרה עליו וע"כ טען שמא ברצון נבעלת וכיון שהפג לבו מלהאמינה וטוען שמא לא אמרי' ברי עדיף. ודוקא גבי ממון מהימנא לקמן דחזקת הגוף מסייעה לה שתחתיו נעשה מעשה. מה תאמר אכתי דלמא ברצון תחתיו ואין לה כתובה ז"א הוא אינו טוען שמא נגדה אלא במה שטענה משארסתני נאנסתי ועל זה טוען שמא עד שלא ארסתיך וטענה זו ה"ל ברי ושמא. וע"ז הצריך הש"ס מיגו או חזקה. אבל במה שאומרת נאנסתי. ע"ז אינו טוען כלל. כי הוא מאמין לה שלא זינתה ברצון וה"ל ברי בלא שמא ולא צריך לא מגו ולא חזקה. ואעפ"י שרוב רצון מנגדתה מ"מ ברי שלה היכא דליכא שמא כנגדה עדיף אפי' מרוב דהרי ר"ג מכשיר אפי' ברוב פסולי'. משא"כ בשמעתי' שהוא בא לאוסרה וטוען שמא ברצון ולזה לא יועיל ברי שלה נגד רוב רצון היכא דאיכא טענת שמא דבעל נגדה ומשו"ה כ' דטעו:

ופשוט דהם סברי דרוב רצון לאו רוב גמור הוא למידחי חזקה והרא"ש לטעמי' אזיל דבס' תוספת הרא"ש ס"ל דש"ס דילן לא פליג אהירושלמי דרוב דאוריי' הוא ומיושב קו' תוס' באופן אחר ויבואר לפנינו אי"ה. ומש"ה ס"ל דברי לא מהני מפני רוב רצון. וצ"ע מ"ש דס"ל ברי בלא שמא עדיף טפי והוא מוכרח לדעת הרא"ש דרצון הוא רוב גמור. א"כ תקשי קו' תוס' ד"ה וניתב לה וכ' אמתני' משארסתני מ"ט לא תפסיד נמי מנה שלה דלמא ברצון זינתה ומ"ש תוס' דה"ל ס"ס ז"א כיון דרצון רוב גמור הוא לא מהני ס"ס אע"כ להרא"ש ז"ל כיון שאינו טוען שמא ברצון לא מספקי' בזה כלל וסמכי' בזה אברי שלה:

והנה בש"ך בתקפו כהן סי' ק"כ מייתי מרא"ש פ' כיצד הרגל דס"ל להדי' דלא מפקי' ממונא בס"ס דלא כהתוס' דשמעתי'. ולפמ"ש הרא"ש לטעמי' אזיל דלדידי' ליכא הכרח מה שהכריחו תוס' דמפקי' ממונא מס"ס עיי' וק"ל כי קצרתי וסמכתי על המעיין:

והנה בש"ע סי' ס"ח פסק כתר"י והק' בתשו' מהר"ם א"ש חלק ג' דמשמע מזה דברי שלה מועיל ובלא חזקה ובסי' קע"ח מייתי לדרבנו שמחה אשה שנתיחדה ואמרה שנבעלה באונס אסורה לבעלה. דלא מהימנא נאנסה במגו דלא נבעלה דכיון שעברה ונתיחדה אבדה מגו שלה. וקשה הא לשיטת ר"י מהימנא בלא מיגו. נמצא דברי ש"ע סותרי' זא"ז אלו דברי מהר"מ א"ש ז"ל. והנה גם הראבי' הקשה על רבנו שמחה ז"ל מסוגי' דראוה מדברת דנכנסה עמו לבית הסתר ואמרי' שם מיגו דאי בעי אמרה לא נבעלתי אלמא אע"ג

שנסתרה לא אבדה מגו משום דאין אוסרי' על היחוד ע"ש במרדכי. ולע"ד לקיים דברי ר"ש בהקדי' דאמרי' לקמן נ"א ע"ב דס"ל לאבו' דשמואל אשת ישראל אסורה מחשש שמא סופה ברצון עד דאיכא עדי' שצווחה מתחלתה ועד סופה. ורבא פליג וס"ל אפי' נתרצית בסוף היינו אונס משום דיצרא אלבשה עיי' שם והכי קיי"ל. ומ"מ נ"ל דס"ל לרבנו שמחה כל שנתיחדה מתחלה אעפ"י שאין אוסרי' על היחוד מ"מ אם נאנסה אח"כ מודה רבא לאבוה דשמואל שנאסרה ע"י רצון שבסוף דהשתא ל"ל יצרא אלבשה אדרבה היא אלבשא יצרא לדידי' ע"י שנתיחדה עמו. וא"כ אם תאמר נאנסתי ע"כ צריכ' לפרש נאנסתי מתחלה ועד סוף בלי שום רצון כל דהוא ונאמין לה זה במגו דלא נבעלתי וה"ל מיגו במקום אנן סהדי דרובא סופן ברצון וממש כעין נמנע הוא שלא יהי' סופה ברצון ע"ש מה שהק' תוס' מאסתר. וא"כ מיושב קו' ראבי' דלקמן נכנסה עמו לבית הסתר מהימנת לכשר נבעלתי במגו דלא נבעלתי דאע"ג דנכנסה לסתר אפשר שלא נבעלה כלל. דאין אוסרי' על היחוד. וא"כ מהימנת לכשר נבעלתי אבל לומר שנבעלה באונס זה לא תאומן דכיון שנתיחדה עמו היא אלבשה יצרא לדידי' ולא מהני אונס אלא א"כ נאנסה מתחלה ועד סופה וזה הוא נגד אנן סהדי. ומיושב נמי סתירת הש"ע דהכא אעפ"י שטוענת נאנסתי מ"מ אין כאן יחוד. ולא צריכי' אלא אונס בתחלה אעפ"י שסופה ברצון וזה נאמין לה משא"כ לרבנו שמחה שנתיחדה דבעי' גם סופה באונס וזה לא שכיח:

ונ"ל דהיינו פלוגתת ירושלמי עם ש"ס דילן דירושלמי כאבו' דשמואל דבעי' גם סופה באונס וא"כ הוי רצון רוב גמור. וליכא נמי חזקת צדיקת כלל דמחמת אונס נתרצית בסוף ומ"מ אסורה לבעלה. ותלמודא דידן ס"ל כהלכתא דלא בעי' סופה באונס א"כ אין כאן רוב רצון:

ואמאי ס"ס הוא. בפנ"י הק' להסובר' היכי דאיכא חזקה לא מהני ס"ס וה"נ איכא חזקת הגוף דעדיף טובא ע"ש שהאריך. והנה בירושלמי אמרי' אמר ר' הילא אר"א האומר מצאתי הפ"פ אסורה משום ס' סוטה והק' וחש לומר שמא אנוסה היא ומשני קול יוצא לאונס ופריך הא אונס חד ס' ומה"ת לחומרא מה צורך לומר קול יוצא לאונס. ותי' בירושלמי דה"א ס"ס ספק אינו תחתיו ומשו"ה צ"ל קול יוצא לאונס. ויל"ד דהרי מתחלה התחיל מיד לומר משום ס' סוטה הרי קמן דמספיקא אתא עלה ואח"כ מק' וחש לה משום אונס והרי התחלנו מיד שאינו אלא ס' ומספיקא אסרי'. אבל הנלע"ד עפ"י שהאריכו דס' מוכת עץ ס' רצון אינו יכול להתהפך ויבואר לקמן אי"ה דס' מוכת עץ ס' אינו תחתיו יכול שפיר להתהפך. והשתא א"ש דקאמר דאסורה משום ס' סוטה ר"ל שמא נבעלה או שמא מ"ע דזה מקרי ס' סוטה שהבעילה היא ספק ופריך וחש לה שמא

אנוסה וה"ל ס"ס ס' אונס ותי' קול יש לאונס והדר פריך אפי' אם תחוש לס' אונס לאו חדא ספיקא הוא ומה"ת לחומרא. דהרי ס' אונס עם ס' מ"ע אינו יכול להתהפך ומשני איכא ס' אחר דילמא אינו תחתיו. ומיהו אי לאו דהוה נמי ס' סוטה דהיינו מ"ע משום ספק תחתיו וס' אונס לחוד הוי שרי' משום דאיכא חזקת הגוף דתחתיו הי'. אבל ע"י ג' ספיקו' אע"ג דא' מהם אינו מתהפך וא' הוא נגד החזקה מ"מ הוי כמו ס"ס ומועיל עיי' בכללי ס"ס בש"ך ומשו"ה הוצרך לומר משום קול יש לאונס:

ואם האמת כן הוא הרוחנו ג"כ קו' הראשוני' בש"מ וגם פ"י הרגיש הא ה"ל ס' סוטה וכל אשר יכול להרבות ס' וס"ס לעולם אסור והשתא י"ל דמבואר במס' ע"ז ע' ע"א ושם ע"ב דר"א פליג עם רבנן וס"ל ס' ביאה טהור וס' מ"ע כס' ביאה דמי ומבואר שם דר"א אמורא דשמעתי' אפשר דס"ל כר"א תנא הנ"ל ועיי' פסחים יו"ד ברש"י ותוס' שם וק"ל:

והנה תוס' הק' הא ס"ס ס' מ"ע ס' רצון ולא חששו במה שאינו יכול להתהפך ופשוט הוא עפ"י מה שהשריש הש"ך כיון דא"א לנו לדון על רצון עד שנדון תחלה אם נבעלה כי מה"ת לומר על אשה שנבעלה וצריך תחלה לדון אם נבעלה או ע"י עץ ואת"ל נבעלה אולי באונס וזה פשוט. אך בשיטה מקובצת מייתי בשם י"מ דמתרצי' קו' תוס' משום שאינו יכול להתהפך א"כ משמע להדי' דלית להו הך כללא. דאפי' בכה"ג איננו ס"ס אם אינו מתהפך. וזה א"א לומר דא"כ יקשה מדוכתי טובא. והנלע"ד דבלא"ה צ"ע על הנך י"מ מדוע הביאו עצות מרחוק הני י"מ לתרץ משום שאינו מתהפך והלא הך ק' דמ"ע היינו ק' ש"ס כולהו נמי חבוטי מחבטן ותי' הש"ס כולהו רואי' וכו' היינו תי' תוס' ממש דמדרואי' ה"ל למיטען או כפירש"י שם ויהי' איך שיהי' בתי' הש"ס על קושי' דכולהו חבוטי מתורץ נמי הך ומה להם תי' אחר. וצ"ל דס"ל נהי דרואו' ומראו' והי' להם למיטען ומדלא טענה כך לא גריעא מטענת אונס דאית לי' קול והך לית לי' קול דעכ"פ ראוי' לצרף לס"ס דמיעוט יפה נשאר דל"ל קול וה"נ מיעוט דלא טענה. ומשו"ה הוצרך לתרץ דאינו יכול להתהפך. והא"ש לפי מה שסברו הני י"מ ומודו לתי' תוס' דה"ל למיטען וא"כ רובא ע"י בעילה נהי דמ"מ דמיעוט יפה נשאר מ"ע בלא טענה מ"מ נוכל להתחיל מיד בס' בעילה ברצון. וא"ל מה"ת לומר דנבעלה הא תחלה צריך אתה לדון אם נבעלה כלל ז"א כיון שהרוב ע"י בעילה מדלא טענה כך אם נוכל לדון מיד על הבעילה ואז אינו מתהפך וליכא ס"ס:

ובזה יובנו דברי ריי"ף דמקשה אשינוי' דאשת כהן מס' מ"ע ולא על אשת ישראל פחות מב"ג והיינו דע"כ לא נעלם ממנו תי' ש"ס כולהו רואו' אלא ס"ל כנ"ל דעכ"פ ס"ס הוי ועל פחותה מב"ג לא ק' לי' דס' רצון אינו יכול להתהפך אך על אשת כהן קשי' לי' דס'

אינו תחתיו מתהפך שפיר. וי"מ הנ"ל לא חששו לתרץ אשת כהן דס"ל כמ"ש רמב"ן דמאשת כהן לק"מ דלענין חומרת יוחסי' אלים לי' שמא לר"ג דאפי' ס"ס לא מהני. אך הרי"ף לא ס"ל כהרמב"ן בהא דהכא דיעבד הוי להוציא אשה מבעלה. ולא אלים לי' אלא לכתחלה. ותלי' זה בפלוגת' הפוסקים לקמן בראוה מדברת גבי ארוס וארוסה ע"ש ומ"מ הרי"ף לא קשי' לי' אלא באשת כהן ומיושב נמי קו' הר"ן דלקמן דמוקי לה בטענת דמים דלהרי"ף דלמא מוכת עץ היא דלית לה דמים ולהנ"ל ניחא דמוקי לה באשת ישראל ופחותה מבת ג':

ספק אונס כו' כבר כתבתי לעיל דהרא"ש ס"ל דהרוב רצון רוב מעליא הוא ואפ"ה ה"ל ס"ס דמתרץ לי' בספרו תוס' הרא"ש באופן אחר והיות כי דבריו שם אינם מובנים קצת וגם הריב"ש בתשו' כ' שאינם מובנים ע"כ ארשים מה שנלע"ד בכוונתו שכ' כיון דרוב רצון אינו סותר לחזקת היתר דאפשר שזינתה קודם אירוסי' ע"כ לא חיישי' לרובא ע"ש והוא תמוה לכאורה דהא מוקמי' בחזקת הגוף שתחתיו זינתה ונגד אונס איכא רוב רצון וכן הק' הריב"ש והנלע"ד כוונת הרא"ש ז"ל דהכי אמרי' אשה זו שפתחה פתוח מוקמי' בחזקת היתר שנפתח באופן שנשארה בהיתיר' יהי' באיזה אופן שיהי' אי אינה תחתיו או באונס תחתיו. הכל נכלל בחזקה א'. ואותה חזקה לא יוגרע כחה עד שנתגדלה דבר העוקר החזקה לגמרי. לכן אם תרצה לומר אוקמי' אחזקת הגוף והי' תחתיו נימא מה בכך הא בזה לא נגרע חזקת היתר דהא עדיין אפשר שיהי' באונס. ואם תאמר רובא ברצון וגם בזה לא נגרע חזקת היתר שאפשר שלא הי' תחתיו וכיון דליכא חדא מילתא המגרע כח חזקת היתר לגמרי אעפ"י שנצרף חזקת הגוף עם רוב רצון יוגרע חזקת היתר זה לא נימא לצרף ב' דברים לגרוע כח חזקת היתר. זהו משנ"ל בכוונת הרא"ש ומה דאמר ש"ס הוא לאו דוקא אלא לומר חזקת היתר אלים משני צדדים אינו תחתיו ותחתיו באונס והבן זה:

אלא דקשה א"כ באשת ישראל ופחות מג' נמי נימא חזקת היתר שנבעלה בקטנותה ברצון שהוא כאונס או בגדלותה באונס ממש ואי תימא נוקמא אחזקת הגוף שהי' בגדלותה אכתי דלמא נאנסה. ואם תימא רוב רצון נימא שהי' רצון בקטנותה דליכא קול. ונלע"ד דודאי רצון דקטנה לא שכיחא כלל דלמא מסרה עצמה לביאה עיי' ש"ע אה"ע סי' כ"ב סעיף י' והתוס' הקשו מפיתוי קטנה היינו לצרף לס"ס אבל לעולם נימא רוב בעילות ברצון דגדלות נמצא דרוב סותר החזקה לגמרי. וא"ל א"כ מ"ט אמר רבא בפ' הבע"י כהן לא ישא הקטנה שמא תתפתה תחתיו הא אמרי' דפיתוי קטנה לא שכיחא. י"ל היינו דאמר לא ישא קטנה. וק' הל"ל לא יארס הקטנה. אע"כ לא חיישי' שתתפתה

משום שאינה מוסרת עצמה לביאה. אך אחר נישואי' שכבר טעמה טעם ביאה בבעלה אז שפיר מוסרת עצמה לביאה וחיישי' והכא מיירי מן האירוסי' וא"ש דברינו הנ"ל:
והנה התוס' שהקשו מפיתוי קטנה ותי' שם אונס חד הוא והקשו ראשוני' בשיטה מקובצת א"כ אפי' ביתר מב"ג נמי משכחת וס' אינו תחתיו עם ס' אונס הכל חד דפיתוי קטנה אונס וה"ל הכל חד ותירצו דכיון דבאינו תחתיו אין צריך לסברת אונס אע"ג דסוף סוף הוה אונס לא מיקרי שם אונס חד הוא והוא כלל חדש לדיני ס"ס:
ונ"ל דרמב"ם לא ס"ל כן ולא גם זה מקרי שם אונס חד. דידוע דרמב"ם אוסר קטנה שנאנסה לבעלה ישראל משום ס' רצון ועיי' ה"ה שם והר"ן הקשה מפ' הבע"י הנ"ל. ופשוט דס"ל לרמב"ם דמידי ספיקא לא נפקא שמא על ידי קטנותה ושטותה נתפתה וה"ל אונס או שמא ברצון גמור. וא"כ שפיר אמר רבא כהן לא ישא קטנה שמא תתפתה תחתיו. אבל ישראל מותר לישא קטנה דממ"נ אם תעמוד על דעתה ממש לא ניחוש שתתפתה כמו שאינו חושש בגדולה. ואם מחמת קטנות תתפתה הרי זה פיתוי אונס הוא ולכך מותר לישא הקטנה מ"מ אם נשא ונתפתה ה"ל ס' רצון מיהת. ולפ"ז גם להרמב"ם ק' קו' תוס' דשמעתי' הא ה"ל ס"ס דשמא נתפתה בקטנותה מחמת קטנות ואונס הוא וצ"ל נמי שם אונס חד הוא. אלא מנ"ל לרמב"ם הך סברא דפיתוי קטנה הוא ס' רצון ע"כ דהוי קשה לו קו' הראשוני' הנ"ל אפי' ביתר מג' נמי ה"ל ס' אונס דשם אונס אפי' בכה"ג חד הוא אע"כ הוכיח הרמב"ם דמ"מ אסורה מחמת ס' רצון וק"ל:
באשת כהן הק' תוס' נוקמא בחזקת היתר. והק' הפ"י הא הו"ל ס"ס להחמיר שמא לפסול לה וק' זו הק' הריטב"א ותי' דמסתמא מיירי מרוב כשרי'. אלא שפיר הק' דלמא בשדה נבעלה דאיכא רובא דעלמא עכו"ם וכבר תי' ב"ש סס"י ס"ז דכאן נמצא וכאן הי' בעיר ולא בשדה. עוד הק' דלמא אזלה איהי לגבי' דבועל וה"ל קבוע כמע"מ דמי. ולע"ד דלק"מ דזה לא מיקרי ס"ס דכיון דגם בס' השני איכא ספיקא. דהרי ע"כ תאמר ספק נבעלה במקומה ומרוב כשרים פירש. ס' אזלה איהי לגבי בועל וה"ל מע"מ. ואכתי אי אזלה היא לגבי בועל עדיין אפשר שלכשר נבעלה. א"כ הוה ס"ס גרועה ואזלי' בתר חזקת היתר לכ"ע. והאמת דרמב"ן כ"כ גבי מוכת עץ ע"ש ושם קאי לר' יהושע דאע"ג דאלים לי' ס"ס מ"מ בס"ס כה"ג דאיכא ס"ס להחמיר ג"כ בהא לא אמר אבל נגד חזקת היתר דאיירי בי' פ"י לא אמר:
והתוס' תי' דאוקמא אחזקת הגוף עיי' לקמן ע"ה ע"ב ד"ה רישא וכו' ואין רצונם דאחר החופה זינתה דזה לא שכיח וכמ"ש בש"מ. אך כוונתם דעכ"פ לא שייך לומר כאן נמצא וכאן הי' כבר מזמן רב דזה לא נימא ואין כאן חזקת כנוסה ממקום למקום לומר שזינתה

אחר החופה דוקא ברשותי' וגם אין כאן חזקת כנוסה כבר מזמן רב קודם אירוסי' ונשאר הדבר בס' אי בתר חזקת היתר אי בתר חזקת הגוף:

ובזה יובנו דברי תוס' י"ב ע"א ד"ה כגון וכו' דהתם ליכא למיזל בתר חזקת היתר וחזקת הגוף לומר שזנתה בין נישואי ראשון לשני דנימא כנוסה כבר מזמן רב ואולי תחת הבעל הראשון:

שקיבל בה אבי' קידושי' מורי ז"ל בהפלאה הק' לשיטת ר"ת דבעילת עכו"ם אינו אוסר לבעלה ישראל. א"כ אכתי הוי ס"ס דלמא לעכו"ם נבעלה. ומ"ש דה"ל א' בגופה וא' בתערובת הוא תמו' הא האשה לא נתערבה באחרת ועלי' אנחנו דנין אי נאסרה ע"י הבעילה או לאו. אבל לע"ד האמת יורה דרכו דלגבי בעילת עכו"ם אמרי' חזקה אלימתא שבודקת ומזנה ואינה נבעלת לעכו"ם כי חרפה לנו להבעל לאיש אשר לו ערלה. וכיון דרוב רצון א"כ לא ניחוש לבעילת עכו"ם ומיושב נמי קו' תוס' לקמן י"ג ע"ב ד"ה מכשיר וכו' דר"ג ה"א מכשיר ברוב פסולי' היינו עכו"ם כמו בחורבא דדברא משום דחזקה אלימתא דאינה נבעלת לעכו"ם מרצונה וקמ"ל אבא שאול אפי' רוב ממזירי' ונתיני':

ועיין תוס' חגיגה י"ד ע"ב ד"ה בתולה וכו' נ"ל כוונתם דבספק נתין וממזר מורי' התירא ואומרת כשר הי' כיון שאינו ניכר לה חשש ר' יהושע שלא בדקה וזינתה ותלי' בהיתר מספיקא ואומרת לכשר נבעלתי ואמנם בעכו"ם שניכר לה מן הסתם לא חיישי' כיון שהוא אי' עיי' וק"ל:

וכמעשה שהי' עיי' מהרש"ל ומהרש"א. והנה לכאורה איך סתם הדברי' ולא פי' לאיזה מעשה נתכוון. ונ"ל שלא מצינו שום מעשה בקרא באופן זה כ"א הך דבת שבע. והנה מצינו אסתר עם אחשורש ונאסרה למרדכי. ע"כ נראה דאין אשה נאסרת אלא ע"י קינוי ופ"פ כעדים וכו'. אמר בכאן היתר שאין נאסרה בלי ראי' ועדי'. ואמר איסור שע"י פ"פ נאסרה ע"י עצמו דשוי' אנפשי' חד"א. ומביא ראי' לשניהם ממעשה שהי' בכ"א מבת שבע מוכח שאינה נאסר' בלא ברור וה"נ כיון שלא נתברר לאורי' שנתרצי' תלה באונס והי' מותרת לו וע"י כן הי' מותר' לדוד דאל"ה כיון שגרם אי' לבעלה הי' אסורה לו אעפ"י שהיא ידעה שנאנסה ועיי' מ"ש בסמוך אי"ה נמצא מוכח מכאן שאינה נאסרת בלי ברור. והאיסור מוכח מאסתר כי מי ראה אותה שנבעלה לאחשורש כלל רק היא אמרה כן כאשר אבדתי ונאסרה עפ"י עצמה דשוי' אנפשי' חד"א. ובדרוש יש להאריך:

וכ"ת מעשה שהי' וכו' עיי' ב"ש וס"ל שניהם לדבר א' נתכוונו. דהך לישנא ס"ל מי שאנס אשה כשם שמותרת לבעל כך מותרת לבועל אעפ"י שהוא ברצונו אנסה. ואידך לישנא ס"ל נהי דלבעל מותרת משום דאנוסה היא מ"מ לבועל אסורה שהרי הוא הי' ברצונו

ע"כ אמר גט כריתות ע"ש. ונ"ל דזה תלי' בפלוגת' ר"ע ורבי בסוטה ר"פ כשם דלר"ע מרבי' איסור בועל מוי"ו ונטמאה א"כ איהו טפל לבעל וכל שלא נאסרה לבעל לא נאסרה לבועל ואעפ"י שהוא הי' ברצונו. ולרבי דמפיק מונטמאה ב' פעמים א"כ נאסרה לבועל אעפ"י שלא נאסרה לבעל ומיושב קו' תוס' בשבת נ"ו ע"א ד"ה ליקוחי וכו' וק"ל:

דף ט:

גט כריתות וכו' יש לעיין וכי ללישנא קמא חטא דוד ח"ו. ונ"ל ללישנא קמא הי' גט על תנאי ובאמת כיון שלא חזר בסוף המלחמה נעקרו קידושי' למפרע כמ"ש פ"י והפלאה ועוד יש כמה סברות בענין זה. ומ"מ כיון שבשעת בעילה מעלה מעל באישה נאסרה לבועל ולבעל אי לאו דאונס הוי וללישנא בתרא ס"ל הכרת כ' בלי שום תנאי:

והטעם נ"ל משום שלא יעשה בעילתו למפרע זנות דאיכא למיחש שע"י יארע דברי' שעקרוהו רבנן לקידושי' מיני' עיי' לעיל סוגי' אין אונס בגיטין. ובפרשת דרכי' מייתי ירושלמי לחד מ"ד אסור למלך לישא אלמנת הדיוט. והק' מבת שבע ותי' שלא נבעלה מאורי' מעולם. וא"כ לפ"ז לא חייש אורי' לבעילת זנות ונתן גט על תנאי ואידך לישנא ס"ל כאידך מ"ד בירושלמי. ובדרוש הארכתי מאוד ואין כאן מקומו:

אמר אביי אף אנן נמי תנינא. יל"ד טובא אדמדייק מדיוקא דיום רביעי אין חמישי לא לידוק מסיפא דקתני בהדי' שאם הי' לו ט"ב הי' משכי' לב"ד. ועמ"ש כבר לעיל בזה. ונ"ל לפמ"ש הרא"ש ז"ל כששהה זמן בין הבעילה לטענותו לפני ב"ד. תו בטלה לו חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. דאפשר שבזמן שבין הבעילה וטענה נולד כעס ושנאה ביניה'. והק' פ"י א"כ מאי קאמר אביי אי למיתב לה כתובה ניתב לה. דלמא לטובתה נתקן יום ד' שישכים לב"ד ולא תפסיד כתובה בכעס שיולד בין הבעילה לביאתו לב"ד. והנה לפי מה דאמרי' לעיל שמותר לו לבעול ביום רביעי עצמו דלאקרורי דעתו בזמן פורתא לא חיישי'. יראה הדבר דלא נתקנה לטובתה דבודאי איכא למיחש לכעס ושנאה דזמן פורתא. אע"כ לטובתו שיפייסו ויברר דעתו ולזה צריך זמן רב ולא חיישי' זמן פורתא ולק"מ קו' פ"י אלא הוא גופי' מנ"ל והיכי רמיזא במשנתינו דלמא אה"נ דלא יבעול ביום רביעי כ"א בליל חמישי ולזה אני אומר דין זה מרומז בלשון המשנה ליום הרביעי ולא אמר ביום ד' בבי"ת וכן דקדק בש"מ:

ולפע"ד לרמז שנושאי' ביום רביעי לצורך יום רביעי עצמו לבעול ביומו. ואי תנן ביום הרביעי ה"א שנושאי' ביום ד' לצורך יום ה' לבעול בלילה קמ"ל נמצא מדיוקא של יום רביעי מוכח דינו של. אביי וק"ל:

אי למיתב לה כתובה וכו' עיי' תוס'. ומדבריהם למדין שמוציאי' ממון בס"ס כברי ושמא מיהת דדוחק לומר דקאי דוקא לר' יהושע דאלים לי' ס"ס ודאי אליבא דהלכתא נמי קאי. נמצינו למדין דהיכי דאיכא ברי ושמא מוציאי' ממון בס"ס. אבל בס"ס לחוד דברי וברי או שמא ושמא לא דאין הולכי' בממון אחר רוב ומכ"ש אחר ס"ס כ"ז מבואר בתשו' האחרונים ז"ל:

והש"ך בתקפו כהן סי' ק"כ הקשה ממ"ש הרא"ש פ' כיצד הרגל דבתפס ניזק אפי' בס"ס לא מפקי'. ונ"ל דלא ניחא לכך בחילוק הנ"ל דרא"ש מיירי בשמא ושמא דז"א כיון דאין מוציאי' בס"ס מיד התופס אעפ"י שאינו מוחזק חזקת ממון אלא שתפס מס"ס בעלמא אין מוציאי' מידו מכ"ש מי שמוחזק בממון שלו ממש שלא נוציא מידו בס"ס אפי' ע"י ברי דאידך וסברא גדולה היא:

ותי' הש"ך דהכא היינו טעמא דמוציאי' מס"ס משום שהדבר נוגע גם לענין אי' והיתר לבעל וסמכי' אס"ס להתירה לבעלה הה"נ דיועיל לשלם כתובה משלם דא"כ יהי' תרתי דסתרי ע"ש:

וצ"ע לכאורה דהרי תוס' כ' להדי' בקושייתם דאפי' באשת כהן תוציא כתובה מס"ס ובאשת כהן הרי באמת אסורה עליו וליכא תרתי דסתרי. ובתומים הק' עוד ממ"ש בתוס' בטוענת מ"ע דתאומן בס"ס הא התם ליכא תרתי דסתרי דהוא טוען דרוסת איש את קודם אירוסי' ומותרת לו. וכתובה מאתים לית לה. ותו ק' מלקמן י"ב ע"א מ"ש תוס' גבי וניחוש שמא תחתיו זינתה ע"ש. והי' נלע"ד דגם הש"ך מודה החילוק בין שמא ושמא לברי ושמא. אלא דק' לש"ך הא היא בעצמה טוענת משארסתני נאנסתי ונאמנת לחוב עצמה שהי' תחתיו נמצא ברי שלה מגרע כחה וכח ס"ס. ואיך נדון להוציא ממון בס"ס שמא אינו תחתיו. וע"כ עם צירוף ברי שלה. והנה היא טוענת שהי' תחתיו בברור ואיך נתפס החבל בשני ראשי' להוציא מאתי' מכח ס"ס וברי והמה סותרי' זא"ז. וקו' זו לא יקשה אתחלת דברי התוס' דהתם לא מגרע הברי עם הס"ס דהיא טוענת בתולה אני וכך יפה לה ליטען. ומ"מ אנו מסופקי' בס"ס שמא נבעלה תחתיו באונס או אינו תחתיו וכן באומרת מ"ע אני אין הברי מגרע הס"ס ולא הוצרך הש"ך לומר דהוי תרתי דסתרי אלא משום הראי' דמייתי התוס' ממשנת משארסתני נאנסתי דהתם הברי מגרע הס"ס דהיא מודית על עצמה שנבעלה תחתיו ע"ז כ' הש"ך כיון דלענין איסור לא מאמינין במה שאמרה משארסתני וסמכי' אס"ס ה"נ לענין ממון וה"ל כאלו אמרה ברי לי שיש לי מאתי' אבל לא במה שאמרה שנעשה תחתיו כנ"ל נכון שוב מצאתי מ"ש בתשו' הרשב"א סי' א' רכ"ט ע"ש. וכבר כתבתי לעיל דלע"ד הרא"ש לטעמי' לק"מ ק' תוס' דכיון דאין

הבעל חושדה שנבעלה ברצון הו"ל ברי בלא שמא ומהני בלי ספק לר"ג ע"ש. והנה בתומים הק' אמ"ש תוס' דבטוענת מ"ע איכא ס' רצון מה יענו תוס' בחרשת לקמן ל"ו ע"א דאית לי' ט"ב לחד מ"ד הא הו"ל ס"ס להוציא ממון. ואי משום ס' רצון הא פיתוי חרשת ושוטה אונס הוא. ואמר תלמידי המופלא משה קאנשא דלק"מ דברייתא דהתם אתי' כרבנן דר"מ דמ"ע אינה תחתיו לית לה אלא מנה א"כ לק"מ דיש לה ט"ב ממנה דליכא אלא חדא ספיקא שמא אינה תחתיו:

עוד הק' התומים במ"ש תוס' ועוד אומר ר"י וכו' מה רצה להרוויח ר"י בזה דהא ע"כ יודה לתי' הראשון. ועוד מה מוכרח מברייתא בחרשת טפי ממתני' דמ"ע. ולפע"ד ר"י בא להוכיח דלא כהתוס' מדאמרי' בברייתא דחרשת הא ר"ג הא ר' יהושע ור"י הוא גרס לקמן יש לה קנס ופריך מקנס אט"ב כמ"ש תוס' שם ומשני הא ר' יהושע דס"ל מ"ע לא שכיח. וק' היכי שמעי' לי' דס"ל הכי אע"כ ליתא להתוס' והוה קשי' שתאומן מכח ס"ס וע"כ משום דמ"ע לא שכיח. ומזה הוכיח הש"ס דס"ל לר' יהושע מ"ע לא שכיח וא"כ מוכח דלא כהתו' וק"ל:

אי למיתב לה כתובה וכו' להסוברים דלמ"ד מקח טעות לגמרי צריכי' קדושי' מחדש ואסור לשהות עמה בלא קידושי' א"כ הומ"ל משום כך חיישי' שמא ישהה עמה כל ימיו בלא כתובה בבעילת זנות:

מאי קמ"ל תנינא. צ"ע קצת לפמ"ש שיטה מקובצת דשמואל אמר נאמן להפסיד כתובה אפי' בא בתחלה להפסידה כתו' נאמן ולא מיבעי' כשעיקר כוונתו לאוסרה וממילא יומשך בזה הפסד כתו' אלא אפי' בא בתחלה להפסידה נמי נאמן ע"ש א"כ מאי קאמר מקמ"ל הא טובא קמ"ל וזה לא נשמע ממתני':

דף י.

חזקה אין אדם טורח. מלשון הש"ס משמע דלא אלים הך חזקה להפסידה כלל. רק הם תקנו והם אמרו שיהי' נאמן. אלא דלא תקשי היאך אמרי' שיהי' נאמן א"כ מה הועילו בתקנתם כל א' יטעון כן ע"ז משני חכמי' סמכו עצמם שלא יעשה אדם כן שיהי' טורח בסעודה ומפסידה ולא יטעון על מגן ומשו"ה הם אמרו והם אמרו. אבל לא שיהי' מהימן ע"י חזקה כלל ובאמת הראשונים ז"ל לא פי' כך וצריך טעם לזה:

הואיל ותקנת חכמים הוא וכו' כ' תוס' לר"מ כתובה דאוריית' מקשי' א"כ לר"מ אינו נאמן להפסידה כתובתה ותיקשי מפ"ק דסנהדרין סוגי' דלעז וי"ל עפ"י מ"ש הר"ן בשם

הרשב"א דמשו"ה אי כתובה דאורייתא לא מהימן משום דרוב נשים בתולות נישאו' ע"ש והנה ר"מ חייש למיעוטא י"ל טענת בתולים אפי' אי כתובה דאורייתא:
בעזה"י מה שחנני הי"ת בכתובות י"א ע"א סוגי' גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד. ליום של שבועו' תקע"ג לפ"ק:

דף יא.

אר"ה גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד וכו' עיי' יבמות פ' החולץ מ"ב ע"ב ולכאורה צ"ע לשיטת רש"י מבואר במקרא מלא דעכו"ם מל בנו קטן בע"כ כדכת' וכי יגור אתכם גר וגו' המול לו כל זכר וגו' וא"כ נהי דנימא ר"ה הכי מיירי בשאין אביו רוצה למולו מ"מ לקמן דקאמר בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו דניחא להו במה דעביד אבוהן משמע מהאי טעמא הוא ומשו"ה יכולי' למחות כשיגדלו וקשה תיפוק לי' דמדאוריי' הוא ואינם יכולי' למחות כלל וצ"ע לכאורה:
והנלע"ד עפ"י מה שהקשו שם תוס' על פירש"י ל"ל קרא דבן שהוא איש אי אתה מל בע"כ ת"ל מיפ"ת דאסורה עד אחר כל המעשים ואינו טובלה בע"כ:
ונלע"ד דאין ענין מילה דומה לטבילה דמילה אינה צריכה דעת הנימול רק שיהי' כוונת המל לשם יהדות לאפוקי לשם ערבי' וגבעוני'. אלא כל שמלו להכניסו בברית ישראל. ונהי כשהנימול מעכב ואינו רוצה לכנוס לדת הרי דעתו מעכבת ומשו"ה אין אדם מל בן שהוא איש בע"כ מפני שדעתו מעכבת. אבל מ"מ בן קטן שאין לו דעה לעכב. אעפ"י שגם אין לו דעת לקבל עול מצות. מ"מ המילה מועלת להתיר אביו לאכול בפסחי' ולכשירצה להתיהד מרצונו יהי' המילה למפרע מילה מעלייתא ואינו צריך לחזור להטיף דם ברית. וכ"ז במילה משא"כ טבילה שעיקרה קבלת עול מצות דאפי' אי נאמר שאין ההוצעה מעכב וגם אין ב"ד של שלשה מעכב בדיעבד. מ"מ בעי טבילה שתהי' לשם מצוה שעל ידו יכנס תחת כנפי השכינה ובעי דעת הנטבל ג"כ והשתא מיפ"ת לא מוכח אלא שלא לטבול ע"כ אבל לא מוכח שלא ימול ע"כ הוצרך להשמיענו דבן איש אי אתה מל בע"כ משום שדעתו מעכבת במילה. והשתא דאשמעינן דבן איש אי אתה מל בע"כ משום שדעתו המעכבת במילה מגרע כחו. א"כ מדכתי' עבד איש אתה מל בע"כ ש"מ לא איכפת לן בדעתו של עבד כלל. א"כ ממילא ה"ה שטובלין אותו בע"כ לרשב"א כנ"ל ליישב קו' תוס'. ומיושב קו' הנ"ל דבקטן אעפ"י שאביו יכול למולו בע"כ מ"מ אינו יכול להטבילו לולי דניחא לי' במאי דעביד אבוהן ואם הגדיל יכול למחות:

והא"ש דקאמר ר"ה מטבילין אותו ולא הוזכר מילה וכבר כ' בשיטה מקובצת דאפשר דצערא דמילה חוב הוא אין הב"ד יכולי' למולו אלא דא"כ ק' מי מהיל לי' ומה יועיל טבילת ב"ד בלא מילה והא"ש שאבותיו מלוהו בע"כ מדין תורה ועכשיו אין אביו בא עמו וקמ"ל שהב"ד מטבילי' אותו על דעתם:

ואין רחוק בעיני לומר דכולי שמעתת' אזלא לרב ששת התם פ' החולץ דס"ל דאע"ג דשייכי במצות אפ"ה אין טובלי' לשחרר בע"כ לחייבו במצות יתירות. א"כ מכ"ש קטן אע"ג שכבר נכנס במצות מילה עדיין צריך דעתו להטבילו לשאר מצות. ואי לאו דזכות הוא לו וב"ד זכין שלא בפניו לא היו יכולי' בידם להטבילו. והשתא נמי כשהטבילוהו כשהגדיל יכול למחות. וכ"ז לרב ששת אבל למסקנת דר"פ התם דמשחררי' עבד בע"כ כיון שכבר נכנס למצות בשעת עבדות אע"ג דגם זה הי' בע"כ כמ"ש הרא"ש שם לדעת רש"י דטבילת עבדות היא בע"כ וממילא כיון שנכנס לקצת מצות מטבילי' אח"כ לשחרר בע"כ. א"כ אפשר כיון דגלי רחמנא דמל בן קטן בע"כ ונכנס למצות מילה מיהת שוב טובלי' אותו בע"כ לקבל גם כל שארי מצות ודלא כסברא הנ"ל דלא פליג רחמנא בין מצוה למצוה וכיון שנכנס למקצת יכנס לכולו. וא"כ שמה"ד יכולי' לטובלו תו לא צריכא לטעמא דזכות הוא לו וממילא כשהגדיל אינו יכול למחות ודלא כר' יוסף. ומיושב פסק הרי"ף דמייתי הא דר"ה ולא מייתי הא דר' יוסף ותמהו עליו עיי' רא"ש דשמעתי' ובר"ן בשם רמב"ן ולפי הנ"ל ניחא. ואע"ג דכ' הרא"ש בפ' החולץ דלרי"ף אין מלין עבד בע"כ לשם עבדות. וא"כ נ"ל דוקא שתחילת קבלת המצות הי' ברצונו שוב משחררי' אותו בע"כ כיון שכבר הסכים במקצת. משא"כ קטן שמילתו הי' בע"כ מאן לימא להטבילו ג"כ בע"כ ומה דגלי גלי. מ"מ כבר כ' יש"ש שם ביבמות סי' נון שיגע ולא מצא איהו רמז בהרי"ף דס"ל כן ושא"א לקיים זה הפסק כלל. אלא טבילת עבדות היא בע"כ ואח"כ טובלי' אותו לחירות בע"כ כיון שכבר שייך במצות. וא"כ ה"נ הכא. ויבואר עוד בסמוך אי"ה:

ע"ד ב"ד תמהו בתוס' הא אין זכי' לקטן ורבי' תמהו לתמיהתם הא מבואר ר"פ האיש מקדש מנשיא א' למטה דעכ"פ ע"י ב"ד שמעמיד להם אפטרופוס. ובנה"כ סי' ש"ה הרעיש העולם בזה ואני תמה על תמיהתם התם ב"ד של ישראל על קטני ישראל כי הם אבי' דיתמי דידהו. ואפשר שכן נוהג מה"ת בכל האומו' שהרי ב"נ נצטוו על הדיני'. ואולי בי דינא וערכא נכרי' הוה אבוה' דקטני' אומותם. אבל ב"ד של ישראל מי שם לשר ושופט על קטני או"ה בני נכרי'. וא"כ אפי' יש שליחות לקטן מ"מ אין שליחות לעכו"ם וקו' תוס' עצומה. עד שאני תמה על תוס' דפ' בן סורר ומורה דמייתו ראי' ממתן תורה

ומאי ראי' מתמן התם ב"ד של ישראל דקודם מ"ת הכניסו קטני אומותם לברית מ"ת עמם ואין זה ראי' לב"ד של ישראל שיכניסו בני נכרי' לדתינו:
ואפי' לזה שתי' התוס' דטבילתו וזכותו בא כאחד זה התי' אינו מועיל אלא לזכיות של עצמו או מדרבנן דאית לי' לקטן זכי' מדרבנן או לאידך תי' התוס' אפי' מה"ת אבל אי אין לו לקטן זכי' לעצמו כלל רק משום ב"ד לא שייך לומר דטבילתו ויהודתו וזכיותו ע"י ב"ד בא כאחד דז"א דמי הכניס הב"ד לכך להיות אפוטרופוס לבן נכרי להביא תחת רשותם ע"י טבילתם אותו והבן ס' זו:
ובלאה"נ דברי תוס' דסנהדרי צ"ע מה הרוויחו במה שחדשו דמעשה בגופו יש לו זכי' מה"ת והוה מילה וטבילה מה"ת הרי עכ"פ צריכי' ליישב א"כ אמאי יכול למחות. והוצרכו לומר דעכ"פ קבלת הגירות בלב א"א עד שיגדל ויקבל עול מלכות שמים. והיינו שלא ימחה כמ"ש תוס' שם בביאור. וא"כ לדברי תוס' ע"כ מיום הטבילה עד שיגדיל קבלו הב"ד בעבורו ובשליחותו מדרבנן והרי הוא גר מדרבנן עד שיגדיל ונעשה גר דאורייתא. ובקטנותו עכ"פ צריכי' לומר יש כח ביד חכמי' לעקור דבר מה"ת אפי' בקום ועשה כשבא על אשה לא פסלה מן הכהונה ואם שחט ואחרי' רואי' אותו אוכלי' משחיטתו וכמ"ש הראשונים בכ"ז וא"כ מה הרוויחו תוס' התם בסברתם. ויש לדחוק כיון דעכ"פ מזמן גדלות ואילך הוא גר מה"ת. לא חשו למה שיעשו בקטנותו. דבלאה"נ נשמרי' ממנו שהרי יראים שמא ימחה לכשיגדל ויהי' שחיטתו נבילה למפרע וכדומה כל כיוצא בזה וצ"ע:
והנה מסקנת תוס' דשמעתי' כגי' דקטן אי' לי' זכי' מה"ת והיינו בדבר שהוא זכות גמור אבל אם יש בו קצת חוב לא ומשמע דבזה גרע כח ומזה שפט הט"ז בי"ד סי' ש"ה דאין לב"ד זכות לפדות בכור יתום משום דאית בי' קצת חוב דניחא לי' למיעבד מצוה בעצמו כשיגדיל דזה הוא איבעי' בתורם משלו על של חבירו אי מצי למימר מצוה דילי' הוא. ונהי התם קי"ל תרומתו תרומה ולא חיישי' למצוה. התם בגדול ומשום דרובו זכות ומיעוטו חוב אבל בקטן בעי' שיהי' כולו זכות אלו דבריו ז"ל:
ובנה"כ שם הקשה א"כ איך מטבילין גר קטן נימא בעינא למיעבד מצוה בעצמו לגייר עצמו בגדלותי' אע"כ למאי דקי"ל דתרומתו תרומה בתורם משלו על של חבירו. אך הך סברא דבעי' למיעבד מצוה אינו סברא כלל ואפי' חוב קצת לא הוי. ולדברי הנה"כ האלו צריכין לומר אע"ג דלא איפשט האיבעי' בדוכתי'. מ"מ איפשט' הכא מדברי ר"ה. וצ"ע א"כ מאי פריך מקמ"ל הא טובא קמ"ל דלא נימא דניחא לי' למיעבד מצוה בעצמו. אע"כ הכא בגר לא שייך זה. לא מיבעי' למסקנא דנכרי דטעם טעם איסורא בהפקירא ניחא

לי' א"כ הוא עצמו יחוש אם יגדיל בגיות ויטעם טעם אי' תו לא ירצה להתגייר. אלא אפי' להס"ד דלא אסיק הך סברא מ"מ לא שייך לומר דהוה בעי למיעבד המצוה בעצמו דימחה שעה א' ויחזור ויגייר עצמו בגדלותו נמצא לא הפסידוהו כלום ממצותו ולק"מ קו' נקודת הכ' הנ"ל ואי משום מילה הא ר"ה לא הזכיר כלום ממילה ומכ"ש לפמ"ש לעיל שאבותיו מלוהו ע"כ מדין תורה ולא מיירי ר"ה אלא מטבילה וקבלת מצות ומזה לא הפסידוהו כלום:

ובדברי' אלו נ"ל דיקדוק דמייתי ש"ס סיפא דמתני' דאין חבין לאדם אלא בפניו והוא שפת יתר ועיי' שנדחק בש"מ. ונ"ל עפ"י מ"ש רמב"ם פ"ד מזכי' ומתנה הלכה ב' המזכה לחברו במתנה וכו' המקבל ידו על העליונה אם רצה וכו' שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבי' לאדם אלא בפניו וזכות הוא שתנתן לו מתנה אם ירצה אבל אם לא ירצה אין נותני' לו מתנה בע"כ עכ"ל מבואר מדבריו שיכול למחות במתנה שזכה זה בעבורו הוא מטעם אין חבין שאם הרשות ביד המקבל ה"ל זכי' אבל אם הוא מוכרח ה"ל חוב. והא"ש דבעי' להקשות מאי קמ"ל תנינא זכין לאדם שלא בפניו והו"מ לשנוי' דקמ"ל דלא לימא בעי למיעבד מצוה בעצמו בגדלותו. לכן מייתי סיפא ואין חבי' לאדם אלא בפניו. נמצא מוכרח מזה שהי' הרשות בידו למחות אם ירצה א"כ ממילא עדיין הדבר בידו לעשות המצוה בעצמו ולא הפסידוהו כלום וזכות גמור הוא לו ומאי קמ"ל:

ובזה י"ל מה שהקשיתי לעיל מה הרוויחו תוס' בסנהדרין דהא עכ"פ עדיין צ"ל דעקרו דבר מן התורה בקטנותו עד שיגדיל ולא ימחה דאז הא דנעשה גר מה"ת. ולפמ"ש ניחא דלשני תי' תוס' לעולם ק' כנ"ל הא הוי חוב לו לתי' א' הפסידוהו שלעולם ולדורי דורות יהי' הוא ובניו גרים מדרבנן בעקירת דבר מה"ת. ואלו הניחוהו לגייר עצמו בגדלותו הי' גר מה"ת. ולתי' ב' נמי דיש לו זכי' מה"ת מ"מ הפסידוהו דלא עביד מצוה בעצמו כקו' הנה"כ. וצריכי' לדחוק כמ"ש דהרי לא הפסידוהו שיכול למחות. וזה לא ניחא לתוס' דהתם עיין לשון רמב"ן דמייתי ה"ה פ"ד מזכי' הלכה ב' ויבואר לקמן אי"ה. אבל לשיטתם דהתם א"ש דלכשיגדיל ולא ימחה נעשה גר דאורייתא ממילא והוא עצמו עושה מצות הגירות במה שאינו מוחה שהוא כמו קבלת מצות ועול מלכות שמים ע"ש וק"ל:

נכרי בהפקירא ניחא לי' וכו' מה שמקשי מה הפסידוהו הא אם יהי' ניחא לי' בהפקירא לימחה וליזל לכשיגדיל לק"מ למעיין ומבין בדברי רמב"ן שבה"ה פ"ד מזכי' הלכה ב' הנ"ל וק"ל. אך הא קשיא לי לר"פ דפ' החולץ מ"ב הנ"ל דעבד נמכר בע"כ לע"כ ושוב טובלי' אותו שנית לבן בע"כ. וא"כ מה הפסידוהו. הרי יכולי' אבותיו למוכרו לעבד והקונה ישחררנו והכל בע"כ. וכיון דלא הפסידוהו לא שייך לומר חוב הוא לו כמ"ש

תוס' גיטין א' ע"ב ד"ה בגיטי נשים בשם הירושלמי ע"ש. ולפמ"ש לעיל דלר"פ כשם שיכול למול בנו בע"כ ה"נ יכולי' הב"ד להטבילו בע"כ אח"כ כיון דשייך כבר במצות מילה מיהת א"כ אתי' ש"ס הכא לרב ששת התם ולק"מ דאפי' אם ימכרנו לעבד אינו יכול לשחרר בע"כ והוה ס"ד אמינא דנכרי בהפקירא ניחא לי':

ומיושב היטב דברי הש"ס דהא ודאי עבדא בהפקירא ניחא לי'. וכ' שיטה מקובצת דש"ס משני דר"ה קמ"ל לר"מ דלרבנן לית להו עבדא בהפקירא נ"ל ולהתוס' גם רבנן מודו הכא ומ"מ שפת יתר הוא. ולהנ"ל ניחא דאכתי ק' מה הפסידוהו הא יכול למכרו לעבד ונהי שאינו יכול לשחררו בע"כ. מ"מ אח"כ יהי' לו השיחרור לטובה ולזכות להפטר מעבדות. ע"כ מסיים הש"ס דלר"מ מיהת עבדא בהפקירא נ"ל ונ"ל יותר להיות עבד מלקבל עליו עול מצות והוי חוב קמ"ל דבקטן לא שייך זה:

הגדילו יכולי' למחות צל"ע כיון דהגירות מיתלי תלי וקאי במחאתו של זה וה"ל ממש כתנאי ע"מ שירצה אבא דקיי"ל שלא ימחה הוא. ואמרי' בגיטין כ"ו ע"א דלמ"ד תולה בדעת אחרים אין ברירה לא יכול להתנות כן וא"כ הכא דתלי בהמחאתו של הקטן כשיגדיל. וא"כ אפי' כשלא ימחה אינו גר ע"י טבילת ב"ד דהא קיי"ל בדאורייתא אין ברירה. ואפי' אם נאמר דר' יוסף ס"ל יש ברירה בתולה בדעת אחרי' ולר"ה אה"נ אינו יכול למחות ז"א דהא כתבתי לעיל כל שאינו יכול למחות איננו זכות אלא חובה כמ"ש רמב"ם פ"ד מזכי' ומתנה הנ"ל. ולפי הנ"ל א"ש דלהלכתא קיי"ל כרב בפפא דפ' החולץ דב"ד מטבילי' אותו מדאורייתא ולא משום זכי' כלל ואיננו יכול למחות באמת וזה ראי' ברורה להרי"ף:

וכעין זה נ"ל קו' הפלאה זצ"ל לס"ד דקיי"ל עובר לאו ירך אמו והמזכה לעובר לא קנה איך משכחת גר קטן מה"ת ולהנ"ל י"ל תוס' לא הוצרכו לדחוק ולומר דמיירי במעוברת וכמ"ד ירך אמו אלא לסוגי' דשמעתי' דאתי' כרב ששת. אבל למאי דקיי"ל כר"פ משכחת שפיר גר קטן מה"ת:

בהלכות מילה והנה בטור י"ד סי' רס"ח מייתי דברי כה"ג דחשו"ק אין מגיירי' אותם מפני שאין להם דעת להתנות עמהם. אבל קטן נמול ע"ד אבותיו. ותמה הטור מ"ט פסק דלא כר"ה וב"י נדחק. ונוראות נפלאתי שהרב כה"ג מייתי הא דרב הונא בסוף בעובדא דיוסף בן פרנך ממזר אנסיב לי' עצה לישא שפחה בגיותה ולמול הולדות ואח"כ ישחררם בטבילה בפני ב"ד דאר"ה גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד. ואין צריך להתנות עליו דעבד משתחרר בע"כ כיון שכבר הי' מחויב במצות בעבדותו. א"כ הרי קמן דמייתי הא דר"ה ופסקו. אבל האמת יורה דרכו בשנדקדק דכה"ג מתחיל בלשון גירות חשו"ק אין מגיירין

ומסיים בלשון מילה נמול ע"ד אבותיו אבל הענין דס"ל האב מל בנו בע"כ אבל לא להכניסו לטבילה בע"כ ואע"ג דהטבילה כיון שהוא מעשה בגופו יכול לזכות בעצמו כדעת דר"פ בן סורר ומורה. מ"מ התנאי בקבלת מצות א"א לקבל בלי דעתו ומה תועלת בגירות. ע"כ דקדק וקאמר חשו"ק אין מגיירי' היינו להתנות עליו ולהטבילו. אבל נימול דייקא ע"ד אבותיו דוקא. ואי תקשי הא דרב הונא נימא ר"ה ס"ל דב"ד זוכי' בעבורו בענין תנאי קבלת מצות. וכל שהוא משום זכי' יכול למחות וס"ל לר"ה יש ברירה. אבל אנן קיי"ל בדאורייתא אין ברירה וא"א לנו לקבל חשו"ק. נהי דלהטבילו היינו יכולי' מ"מ כיון שא"א להתנות עליו מה יועיל הטבילה. אמנם בעובדא דיוסף בן פרנך שייך כבר במצות כשהי' עבד ואינו צריך להתנות עליו. וא"כ מטבילין אותו ע"ד ב"ד כדר"ה דהטבילה שהיא מעשה בגופו הוי זכי' לעצמו ואינו יכול למחות ולא תלי' בברירה. ותנאי הקבלה אינו צריך כלל וא"ש דברי כה"ג ז"ל:

דף יב.

כגון שקידש ובעל לאלתר כ' ה"ג ר"ל דיש גרסי' קידש לאלתר ובעל לאלתר. ונראה דזה גי' תוס' ד"ה כגון וכו' ועיין פני יהושע. אבל צל"ע היכי משכחת לי' הא צריך הבחנה בין בעל לבעל:

ומה שמקשי' פני יהושע ומהר"ם שי"ף אהתוס' הנ"ל הא נוקמה בחזקת היתר וחזקת הגוף ונימא השתא זינתה בין בעל לבעל. י"ל כיון דע"כ ברשות דהאי בעל לא זינתה שהרי קידש השני ובעל לאלתר. וליכא למימר כאן נמצא וכאן הי' לענין רשות הבעל שהיא עתה. א"כ כאן נמצא וכאן הי' מזמן רב וכבר הי' בבעל ראשון עיין מ"ש תוס' לקמן ע"ה ע"ב ד"ה רישא וכו':

דף יג.

בעזהי"ת חי' פ"ק דכתובות סוגיא ראוה מדברת

ראוה מדברת במהרי"ק כ' דכולה שמעתין מיירי שדברה עמו דברי ליצנות ותפלות ואח"כ הלכו לבית הסתר ומשו"ה מחמיר זעירי אליבא דר' יהושע. והא דפריך הש"ס מאין אוסרי' על היחוד משום דמשמע לי' מדכפל למילתי' מלקין על היחוד ואין אוסרין על היחוד והוה סגי באומרו מלקין על היחוד אבל אין אוסרין. אע"כ הכי קאמר מלקין על כל שום יחוד אפי' בלא דברי ניבול. ואין אוסרין על שום יחוד אפי' בדברי ניבול:

ונ"ל למאי דמסקינן מעלה עשו ביוחסי' ולאותה מסקנא מיירי סיפא באשת איש ורישא בפנוי' דוקא. א"כ לדינא י"ל דמדברת אוסרי' אשת איש על היחוד. והא דלא כלליהו בחדא מחתא משום דלא מיירי בחד גוונא. והנה לדבריו יוצדק הא דקאמר בשלמא לזעירי היינו דקתני מדברת רצה שדברה דברי ליצנות אלא לר' אסי מאי מדברת. ויוצדק שיטת הסוברים דזעירי מיירי בלא טוענת נבעלתי ור' אסי מיירי בטוענת נבעלתי ולא בראוה שנבעלה. ואפ"ה פריך מה מדברת דהרי לא צריכה שתדבר דברי תפלות אלא באינה מודית שנבעלה. אבל במודית שנבעלה אסורה אפי' אינה מדברת ומשני לישנא מעליא. ויוצדק יותר מה דמייתי על זה קרא ואמרה לא פעלתי און. עפ"ח מ"ש תה"ד במכחשת שלא נבעלה כלל ואח"כ באו עדים או הרתה חזרה ואמרה לכשר נבעלתי שלא אבדה נאמנות שלה כי כך יפה לה להכחיש דלא חצופה להודות שנבעלה. ויראה מה"ט אית לה מגו בשמעתי' לומר לא נבעלתי אע"ג דיראה לומר כן שמא תתעבר ותתבדה ותאחז מ"מ כיון שכך יפה לה הי' לה לומר כן ומשו"ה מייתי עלה הך קרא ואמרה לא פעלתי און שכן דרכה וא"כ קמ"ל אע"ג דאית לה מגו לא מהימנת לר' יהושע:

מדברת עם א' בשוק כך היא גירסת הרי"ף ובמשניות. ונראה הואיל דפלוגתא מיירי ברוב למר פוסל אפי' רוב כשרי' ולמר מכשיר אפי' רוב פסולי'. וזה לא שייך בבית דה"ל קבוע. ע"כ נקט בשוק דה"ל פירש עי' לקמן סוגי' דתינוקת:

מה טיבו של איש זה. פי' רמב"ם במשנה מה סיבה של איש זה. ועתוי"ט בשם הרשב"א. ולא יכולתי להלום כוונת הרמב"ם בזה דסיבה היינו טעמא וסבתו איך נסבב הדבר שבא איש זה לכאן או שדברת עמו והיא משיבה הואיל והוא איש פלוני וכהן. וצריך לומר שהיא משיבה משום כן נסתרתי עמו. ולרב אסי משום כן נבעלתי לו הואיל ומיוחס הוא. כי לא הייתי שומע אל מי שאינו מיוחס. והנה לפ"ז העידה על עצמה שלא הפקירה נפשה לאחריני שאינם כשרי' לעולם. ומשמע שאלולי שאמרה שזה הוא סיבת סתירתה או בעילתה אעפ"י שאמרה שזה הוא כהן מ"מ עדיין היינו מסופקים דלמא אפקרא נפשה לאחריני. אך הואיל והיא אמרה על עצמה שהיא בודקת ומזנה מועיל ברי שלה לר"ג ור"א. מיהו לזעירי י"ל להך פוסקים דס"ל דמיירי באומרת לא נבעלתי א"כ י"ל כך פירושא דמתני' שאומרת משום כן נסתרתי עמו הואיל והוא מיוחס והייתי בטוח שלא יאנסני לזנות רצה אחר הפסולים כדאיתא בירושלמי והמעיין בלשון פי' המשנה לרמב"ם יראה להדי' דס"ל בדעת ר' יהושע אפי' מייתא ראי' דהאי גברא מיוחס הוא מ"מ היא בחזקת בעולה לנתין וממזר משום דכיון דכבר עבדא איסורא להבעל בעילת זנות חיישי' שמא אפקרא נפשה לאחריני ג"כ עיי' בפנים. וצריך לומר הא דאמר ר' יהושע

עד שתבי' ראי' לדברי' הוא אשגירת לישנא דאינך משניות. אבל הכא קשה להביא ראי' שלא אפקרא נפשה. מיהו בסיפא גבי מעוברת מועיל הראי' להכשיר הבת עכ"פ דכיון דמייתא עדים דעכ"פ נבעלה לכשר ספק שמא לא נבעלה לשום פסול בעולם דאפי' נימא אפקרא לאחריני דלמא לכשרים והיא והבת כשרים לכהונה ואת"ל אפקרא נמי לפסולים דלמא אחר שנבעלה לזה הכשר וכבר נתעברה הימנו. שוב אפקרא נפשה לפסולים ג"כ וא"כ היא פסולה והבת כשרה. וס"ס מעלי' הוא דכל אחד מתיר יותר מחבירו. ואע"ג שאינו יכול להתהפך הכא אינו צריך להתהפך דאע"ג דאפקרה נפשה להכשר מה"ת להתחיל לומר דאפקרה לפסול קודם שנתעברה מזה. בתחלה צריך אתה לדון אם אפקרה לפסול כלל. שוב הראני בפני יהושע שמדבר מס"ס כזה ולא נזהר בשם אונס חד וביכול להתהפך עיי' וק"ל:

איש פלוני.. וכהן הוא פירש"י דמשום פסול נתין וממזר מיתני מתניתין. ומהתימא שלא הניח הדבר בסתם משום פסולי' ויהי' גם ספק עכו"ם בכלל דרובא דעלמא נינהו בשלמא ר"י נקט בחזקת בעולה לנתין לרבותא חדא אע"ג דלענין זה רוב כשרי' ועוד דאפי' בקהל פסול מספק נתין וממזר משא"כ בעכו"ם דהולד כשר בקהל מיהת. אבל רש"י ה"ל להניח הדבר בסתם דהרי ר"ג מכשיר אפי' ברוב פסולי' ואינו חושש אפי' ברוב עכו"ם. וכן דקדק רש"י ביותר מזה בקידושין ע"ד ע"א ד"ה דאי מהתם וכו' ע"ש בלשונו היטב. מזה נ"ל עוד ראי' למ"ש בתשובה דע"כ לא חייש ר' יהושע אלא לפסולי ישראל דלית לי' בודקת ומזנה. אבל מודה הוא אי ליכא פסולי ישראל כלל. לא ניחש לעכו"ם. דמודה בהא דבודקת שלא תזנה עם העכו"ם דחרפה היא לנו לזנות עם איש אשר לו ערלה. והבאתי ראיות לדבר וכבר כתבתי מזה לעיל בסוגי' פתח פתוח ומהם יבוארו לפנינו אי"ה. ונפקא מיני' אע"ג דהלכה כר"ג דאפי' לכתחלה נעביד עובדא אפי' בלא רוב ישראל כיון דליכא השתא נתין וממזר שכיח בינינו כלל לא נחוש לעכו"ם. ויבואר עוד לקמן אי"ה:

עוד פירש"י בשמעתין וכיון שנבעלה לפסול לה פסלה מן הכהונה. משמע להנשא לכהן. ובקידושי' פירש"י לאכילת תרומה ע"ש. והנה עיין ביבמות מ"ז ע"א תוס' ד"ה ואין אתה נאמן וכו' מבואר דזה א"א שיהי' בני בניו כשרים ובניו פסולים ומשו"ה מכשירי' גם בניו אם יש לו בני בנים ועיי' עוד בתוס' ספ"ב דיבמות ד"ה לימא רב יוסף לפי גי' מהרש"א דלא כהמרש"ל ע"ש. וא"כ צ"ע לכאורה למאן דמכשיר בה ופוסל בבתה היאך אפשר זה ונימא מדהא כשרה הא נמי כשרה או בהיפך. ונ"ל בשלמא התם ביבמות מסברא שניהם כשרי' הבנים ובני בנים (ועל עצמו נמי לא מהימן בתורת נאמנות אלא משום חתיכה דאיסורא ע"ש בתוס') ורק גזירת הכתוב הוא יכיר שנתנה תורה רשות לאב להכיר. א"כ

אין לך בו אלא חדושו דוקא כשאין לו בני בנים אבל כשיש לו בני בנים לא נתנה לו התורה רשות לומר על בניו נגד החזקה. כל זה התם דיכיר חדוש הוא. אבל בשמעתין דינא הוא מי שיש לו חזקה כשר ומי שאין לו נשאר בפסולו. ולא נכשיר זה משום זה ולא נפסול זה משום זה. והנה זה יתכן להכשיר האם לאכול בתרומה ולפסול הבת. אבל איך נתיר לכתחלה שתנשא לכהן ותלד בנים ממנו ומשמשים על גבי המזבח. ויהי' ב' אחי' זה פסול וזה כשר שהרי הבת הראשונה שנולדה ממנו קודם לזו פסולה לכהונה והבן שתלד אחרי' משמש ע"ג מזבח. ואי תימא אה"נ שפוסלי' א"כ איך תנשא לכהן שיחלל זרעו ע"כ הוה ס"ל לרש"י להך מ"ד דס"ל פוסל בבתה הה"נ שפוסל הבנים שתלד אח"כ וא"כ ממילא לא תנשא לכהן ואינו מכשיר בה אלא להאכילה בתרומה. כל זה בקידושי' דקאי הסוגי' למ"ד פוסל בבתה. משא"כ בשמעתין פירש"י כהלכתא דגם הבת כשירה א"כ ממילא תנשא האם לכהונה לכן פירש"י לענין נישואי' לכהן:

היתה מעוברת. ברמב"ם בתר דמייתי רישא בראוה שנבעלה לרבותא אפי' נבעלה דהרי קיי"ל כר"ג. הדר מייתי ולא עוד אפי' . וצ"ע מאי רבותא דמעוברת טפי מנבעלה ולא קאי שם להכשיר בתה כמבואר בדבריו שם:

וי"ל דסד"א בנבעלה ולא נתעברה שאין כוונתה אלא להכשיר עצמה להנשא לכהן ואדם נאמן על עצמו שלא יאכל דבר האסור לו. משא"כ במעוברת אפשר שעיקר כוונתה הי' על הולד ולא תאומן כלל. וסברא זו למדתי מדברי תוס' חגיגה י"ד ע"ב ד"ה בתולה שעיברה וכו'. והנה נלאו כל חכמי לב ליישב דבריהם דמשמע דפסולה לכהן לא עבדי איסורא והוא נגד ש"ס ערוך והלכה רווחת. וכבר הקשו כן תוס' סוף נדרים על שיטת רבינו אלעזר דהתם קאי אמתני' טמאה אני לך אינה נאמנת והקשו תוס' הא היא שוי' נפשה חתיכה דאיסורא לכהן ותי' הר"א הנ"ל דהיא אינה מצווה להבעל לכהן ותמהו תוס' עליו מש"ס ערוך ע"ש. ולפע"ד דברי ר"א נכוני' וס"ל מדאפקי' רחמנא בלשון לא יקח לומר שגם היא מוזהרת. א"כ אינה מוזהרת אלא מפני שמביאת הבעל לידי עבירה ולאו זה הוא נוסף על לפני עור דעלמא. וכן כ' תוס' להדי' פ' איזהו נשך ופסקוהו כל הפוסקי'. דאין הלוה עובר על לאו דלא תשיך אלא משום דמייתי המלוה לידי איסור מדאפקי' רחמנא בלשון לא תשיך ומשו"ה כל היכא שאין המלוה מוזהר גם הלוה אינו עובר. וא"כ ה"נ דכוותי' אם הבעל אינו מוזהר כגון באומרת טמאה אני לך דאין הבעל צריך להאמין לה ולא עביד איסורא כלל. ממילא היא לא מוזהרת אפי' יודעת בנפשה שטמאה לו ולק"מ אדרבינו אלעזר:

אך דברי תוס' בחגיגה תמוהים בודאי. ומריש הוה אמינא סברת תוס' דנהי דגם היא עבדא איסורא אם נבעלה לנתין וממזר אך היא מוריא התירא וסוברת כשר הוא כי מרובא פירש או אפי' מספיקא סברה דלא עבדא איסורא. משא"כ בתולה שעיברה שיודעת בעצמה בלי ספק דעבדא איסורא מהימנת אפי' לר' יהושע. ומזה ג"כ ראי' למאי שכתבתי לעיל דלא נחשדה שנבעלת לעכו"ם כי אפי' אם נבעלת לו מ"מ יודעת ומבחנת כי עכו"ם הוא ופסול הוא ולא תעביד איסורא להבעל לכהן:

וכעת נ"ל עוד בשנדקדק לשון התוס' בקושייתם שם בחגיגה שהקשו מסיפא בבא דהית' מעוברת ולא הקשו מרישא מדברת. וכן הרגיש בטורי אבן. והנראה דמרישא פשיטא להתוס' כיון שראינו אותה מסתתרת ברצונה עם א' הרי חשודה לזנות וממילא לא נאמין לה אע"ג דעבדא איסורא דהרי קמן דעבדא איסורא וזינתה. משא"כ בתולה שעיברה אפי' לא עיברה באמבטי מ"מ אפשר שנאנסה ומעולם לא עבדא איסורא א"כ מוקמי' לה בחזקת צדקתה ונאמין לה שעדיין בתולה היא. משו"ה הקשו ממעוברת שגם זו לא ראינו שנבעלה ואפשר שנאנסה ואפ"ה לא מהימנת לר' יהושע ושפיר הקשו תוס':

והיות כן נוכל לומר מה שתי' תוס' דבתולה לכה"ג היא עבדא איסורא לא באו למעט דזונה לכהן לא עבדא איסורא. אלא משום דכל קושייתם אינה אלא אבבא דמעוברת וי"ל דסוגיא דחגיגה ס"ל דמיירי דלא באתה להעיד על עצמה כלל רק על הבת מה טיבו של עובר זה. והיא לא עבדא איסורא אלא הבת ומשו"ה לא מהימנת לר' יהושע. נמצא ברישא דראינו נסתרה או נבעלה לרצונה אינה נאמנת אפי' על עצמה כיון דעבדא איסורא בבעילת זנות, ובמעוברת אע"ג שנוכל לתלות באונס מ"מ כיון שמעידה על הבת והיא לא תעביד איסורא לא מהימנת לר' יהושע. אבל אה"נ אם לא ראינו שנבעלת ברצון ונוכל לתלות באונס ובאתה להעיד על עצמה אפשר דמהימנת גם לר' יהושע כן נ"ל שיטת תוס' דחגיגה לפי סוגי' דהתם. ומ"מ לקמן בסוגי' דתינוקת שנאנסה לחד תי' בתוס' מבואר דמיירי בטוענת ברי ואפ"ה לא מהימנת על עצמה אעפ"י שנאנסה עיין וק"ל:

ובסברא זו נ"ל ליישב פסקי הרמב"ם דפסק בארוס וארוסתו לא חיישי' כי היכי דאפקרא נפשה וכו' וכלישנא קמא דרבא וכן פסק בהלכות תרומות דאוכלת בתרומה ולא חיישי' דאפקרה נפשה. ואמנם בהלכות יבום פסק פנוי' שעיברה ואומרת מפלוני הוא אין אשת פלוני פטורה מחליצה דלמא אפקרא נפשה גבי אחריני. וכן אם אמרה מפלוני ממזר אפ"ה אין הולד מותר בממזרת אע"ג דספק ממזר דרבנן בעלמא מ"מ חיישי' שמא אפקרה נפשה. וקשי' פסקי הרמב"ם אהדדי והאריך בבית שמואל וכל האחרונים. ודברי נודע ביהודה בכרך שני בזה תמוהים שכ' לעצמה נאמנת ולא לאחרים דא"כ מאי פריך

ביבמות מולדה תאכל בתרומה. ועוד אטו תרומה לאו לאחרים היא להאכיל עבדי' ושפחותי' ובני' ובני בני' עד סוף כל הדורות. אבל לפי הנ"ל א"ש דס"ל לרמב"ם ע"כ לא שמעי' לרבא ביבמות דלא חיישׁ לדלמא אפקרה לאחריני אלא היכי דגם היא עבדא איסורא כגון בארוס וארוסתו דאי אפקרה נפשה לאחריני ברצון נאסרה לבעלה והרי היא כל ימי' באיסור עמו. לכן מהימנת אפי' לגבי אחריני דהיינו להתיר הבן בקהל. וה"ה אכילת תרומה כיון דהיא אכלה באיסור מהימנת גם לכל דאתי' מחמתה והה"נ אם מת הארוס בלא בנים והיא וצרתה מותרות לשוק בלא חליצה מפני הבן הזה. משא"כ רמב"ם בהלכות יבום מיירי מפנוי' שעיברה ולפטור עי"ז אשת פלוני מחליצה וכיון שאין הדבר נוגע לדידה כלל שהרי פנוי' היא. לא יועיל עדותה לאחריני היכי דהיא לא עבדא איסורא כלל. וכן נמי באמרה בני זה מפלוני ממזר לא תאומן להתיר הבן בממזרת ודאי. כיון דהיא לא עבדא איסורא בזה כלל וכן כל כיוצא בזה:

וחדא להכשיר בבתה פירש"י תרוויי' לר"ג ודברי מהרש"א וגם מהר"מ שי"ף דחוקי' בזה. ואולי נ"ל דבבא דמעוברת ה"א דלא באה להכשיר עצמה כלל רק הבת ומשו"ה מהימנא שהרי מעידה עלי' שלא אפקרה לאחריני שבכלל מה שאמרה שהיא מעוברת לפלוני מבואר שלא אפקרה לאחריני קודם עיברה עכ"פ. משא"כ ברישא שלא אמרה אלא על האיש הזה שהוא מיוחס אבל לא אמרה שלא אפקרה נפשה גם לאחריני. וקמ"ל דלא חיישי' לזה:

האמר רב מלקין על היחוד כ' תוס' ד"ה ואין אוסרי' דשמעתי' מיירי מאמרה לא נבעלתי ואפ"ה לא הוה ס"ס דאין אפטרופוס לעריות. והקשה פנ"י הא ע"כ לאו רוב דאוריי' הוא דא"כ איך משקין את הסוטות כיון שקינא לה ונסתרה הרי אפי' היכי דאיכא לברורי אזלי' בתר רובא אע"כ לאו רוב דאוריי' הוא וא"כ הדר ה"ל ס"ס. ודבריו מאוד תמוהים אי ס"ד דאין אפטרופוס לעריות לאו סברא דאוריי' היכי בעי למילף מיני' דמכה אביו ואמו דאזלינן בתר רובא מן התורה ועיקר סמיכת הש"ס התם אסברא אין אפטרופוס לעריות ע"ש ויבואר עוד לקמן אי"ה. אע"כ דאוריי' ואפי' ר"ג מודה בה כאשר יבואר לקמן אי"ה. ומה שכתב איך משקין הסוטות הא אפילו היכי דאיכא לברורי אזלינן בתר רובא. לא הבנתי זה דודאי אי להקל אזלי' בתר רובא כגון לאכול מרוב בהמות כשרות לא נצטרך לברורי לבדוק אחר י"ח טריפות. משא"כ סוטה דמיד שנסתרה אסורה לבעלה באמת. וכדי לברר ההיתר משקין אותה שאם לא יבדקוה המים תהי' מותרת לבעלה ונדע שהיתה מהמיעוט שלא זינתה בבית הסתר א"כ מדוע לא נשקה הסוטות:

ואין אוסרי' על היחוד הקשו תוס' דלפרוך גם לרב אסי מספק אספק. ולכאורה י"ל לפמ"ש בירושלמי סברא דזנות רצה אחר הפסולים. וא"כ מרב אסי לק"מ כיון דחזינן דזינתה נימא מסתמא פסול הי' דזנות רצה אחר הפסולים משא"כ יחוד בעלמא נימא כשר הי' ואין כשר מזנה. מיהו ש"ס דילן לא ס"ל הכי ובפלפול הארכתי בזה:

דף יג:

כיון דאסתתר אין אפטרופוס לעריות הקשה פנ"י הכא קיי"ל כר"ג דיש אפטרופוס לעריות וסתמא דחולין י"א ע"ב קיי"ל אין אפטרופוס לעריות ומורי בהפלאה זצ"ל דחה דעכ"פ מיעוטא הוה דאין אפטרופוס ואי ס"ד לא אזלי' בתר רובא א"כ אין אפטרופוס לעריות וא"ש ש"ס דחולין. ואני אומר דיש לעיין בזה דאי ס"ד דרובא יש אפטרופוס וליכא אלא מיעוטא וא"כ ה"ל התם מיעוטא דמיעוטא. דהא אפי' אי רובא אין אפטרופוס מ"מ רוב בעילות שדינן אחר הבעל מכ"ש השתא דרובא יש אפטרופוס וה"ל מיעוטא דמיעוטא דלכ"ע לא אזלי' וא"כ הדרא קו' לדוכתא מכה אביו ואמו היכי משכחת לי'. ותו אי נימא היכי שהיא מסתתרת עם א' אפ"ה רובא יש אפטרופוס. ורק מיעוטא איכא. א"כ התם שהיא חבושה עם בעלה לחוד. וחששא דאחריני הוא חשש רחוק רק משום אין אפטרופוס וה"ל מיעוטא דמיעוטא. אע"כ אין אפטרופוס לעריות חשש גדול וקרוב לודאי הוא וקושי' פני יהושע עצומה. וצריכי' לומר דבהא לא קיי"ל כר"ג וקיי"ל אין אפטרופוס לעריות. ומ"מ סמכי' ארוב נשים בודקות ומזנות כמ"ש תוס':

ויותר נראה לומר בהבין ג"כ לשון הש"ס כיון דאסתתר וכו' וה"ל למימר סתמא אין אפטרופוס לעריות ועוד מ"ט הניח לו השבתנו על המעוברת ולמה לא השיב לו חזקה אשה. בודקת ומזנה:

אבל נ"ל דלכ"ע בודקת ומזנה אלא ר' יהושע חשש במעוברת שמא נאנסה ולא שייך בודקת ור"ג ס"ל רוב דרצון רוב מעלי' הוא. ובסברא זו פליגי אי רוב רצון רוב מעלי' הוא או לא. ומשו"ה א"ל השבתנו על המעוברת כי לא אוכל להשיב לך תשובה נצחת אי רצון הוי רוב מעלי' או לא כמבואר בסוגי' דפ"פ. אך מה תשיבנו על המדברת ממ"נ אי ס"ל אין אפטרופוס לעריות כמו שהדין באמת. א"כ מסתמא בודקת ומסתתר עם כשר כי היא יודעה בנפשה שלא תנצל מלהבעל לו. ומכ"ש לפמ"ש לעיל בשם מהרי"ק דמיירי שדברה כבר עמו דברי תפלות ונכנסה עמו לסתר. וע"כ לית לך אין אפטרופוס אלא ס"ל יש אפטרופוס וא"כ י"ל שנסתרה עמו שלא ע"מ בעילה ולא בדקה ושוב נאנסה. כך צריך אתה לומר א"כ כיון דאית לך יש אפטרופוס אינו דומה לשבוי' ומה תשיבנו על המדברת.

והשיב ר' יהושע בודאי אין לומר כל כך אין אפוטרופוס. עד שנאמר קודם שנסתתרה כבר יודעת בנפשה שהסתירה הוא הבעילה ותבדוק ותסתור זה אינו כי היא חושבת בנפשה להסתתר בלי בעילה ולהנצל ממנו ולא בדקה להסתתר עם הכשר. ומ"מ כיון דאסתתר ובא הדין לפנינו אנחנו קיי"ל אין אפטרופוס לעריות ומסתמא נבעלה והיינו שבוי' וחיישי' שמא לפסול. נמצא לפ"ז אדרבא ר"ג אית לי' טפי סברת אין אפטרופוס ממאי דס"ל לר' יהושע:

ומה שיש לפקפק על זה לשיטת תוס' דשמעתין דמיירי בטוענת נבעלתי. ולית לה מגו לא נבעלתי משום שיראה לומר לא נבעלתי משום שאין אפוטרופוס. א"כ ע"כ צריכים לומר שגם היא יודעת שאין אפוטרופוס ומשו"ה יראה לומר לא נבעלתי. וא"כ ליכא למימר כנ"ל. ובזה י"ל המשך תוס' דלבתר שכתבו דס"ל חזקה בודקת ומזנה כ' ומיהו פי' זה לא יתכן וכו' ופיר"י בדוחק וכו' עיין וק"ל ואין להאריך בזה ובפלפול הארכתי:

מסייעא לי' לריב"ל וכו' בתוס' ד"ה מסייעא לי' וכו' וא"ת במדברת הוא ט"ס וצ"ל בדדברא וכו' ודלא כהמרש"א וק"ל:

ומה שהקשו בתוס' מאבא שאול דקידושין. י"ל ע"כ לא שמעינן לר"ג אלא בדדברא דרוב פסולי' הם עכו"ם ולענין זה בודאי בודקת ומזנה כי לא תזנה עם העכו"ם כי חרפה היא לנו אבל רוב פסולי' נתין וממזר ישראל לא שמעינן קמ"ל אבא שאול אפי' ברוב פסולי' כי הני וכן פירש"י שם להדי' וגם זה ראי' למ"ש לעיל להקל ברוב עכו"ם:

מאן דמכשיר מכשיר וכו' י"ל שהסיוע הוא מרוב כשרים. דהרי הסברא נותנת להתיר אפי' ברוב פסולי'. דחזקת הגוף וחזקת בודקת ומזנה עדיפי טפי ואפי' בשבוי' אינה אלא חומרא בעלמא וע"כ הא דמחמיר ר' יהושע אינו מן הדין אלא משום מעלת יוחסין וכיון דמשום מעלה הוא אפי' ברוב כשרי' נמי וסברא זו כ' תוס' ריש מס' יומא:

מכשיר אפי' ברוב פסולי'. הר"ן כ' הטעם דהיא מהימנת גבי ארוס וארוסתו משום דבלא דברי' נמי הוה ספק ממזר ומותר בקהל מן התורה דספק ממזר יבוא. וב"ש סי' ד' סקל"ט הקשה א"כ ברוב פסולי' דבלא דברי' ניזל בתר רובא ופסול בקהל מ"ט להאמינה. ונכנס בדחוקי' לחלק בין אזלא לגבי' ע"ש. ולפע"ד עיי' במתני' דמכשירי' גבי מצא תינוק מושלך דמייתי ש"ס לקמן סוף פרקי' דת"ק אזיל בתר רוב בני העיר ור' יהודה ס"ל אפי' רובא ישראל מ"מ אזלי' בתר רוב משליכי' ודרכן של עכו"ם להשליך תינוקות ואין דרכן של ישראל בכך ומבואר שם ברע"ב ותויו"ט דת"ק נמי לא פליג אהך סברא אלא משום דס"ל דגם ישראל משליכי' מחמת רעבון ע"ש:

מבואר מזה דאע"ג דרוב גברי דאיתנייהו קמן הם ישראלי' מ"מ המה אינם נכנסי' לגדר הספק אלא אותם המשליכי' תינוקות הם בגדר הספק. וס"ל לר' יהודה דבספק משליכי' רובא עכומ"ז נינהו. ות"ק ס"ל דישראלי' נמי משליכים כמו עכו"ם. הנה כי כן נימא הא דפשיטא לן דמאן דמכשיר אפי' ברוב פסולי' והפוסל אפי' ברוב כשרים. בשלמא פוסל ברוב כשרים א"ש משום מעלת יוחסין וכמ"ש לעיל כיון דמשום מעלה הוא מה לי רוב כשרים או מחצה על מחצה. אבל להכשיר אפי' ברוב פסולי' מ"ט. אע"כ היינו טעמא משום דס"ל רוב נשים בודקת ומזנה והיינו חזקה דאתי' מכח רובא דרוב בנות ישראל אין מזנות אלא עם הכשרים. ואפי' יהי' הפסולים רוב מ"מ רוב הנשים בודקת עד שתמצא מהמיעוט כשרים. ואין הפסולים נכנסים למנין ולספק כלל. כמו לענין רוב משליכין דלעיל כן נ"ל בטעם הדבר:

וידוע מה דאיתא בירושלמי סברא בהיפוך הזנות רצה אחר הפסולין. ור"ל רוב המזנים הם הפסולי' והכשרי' מיעוטא נינהו. ולפי זה הוא בהיפוך מהנ"ל שאפי' יהי' רוב גברי כשרים. מ"מ אינם נכנסי' בגדר הספק כ"א המזני' וכיון דרוב מזני' המה הפסולי' אפי' יהי' רוב גברי כשרים מ"מ הולד פסול. והשתא ס"ל להר"ן דאנו חוששי' לשתי הסברות אי ניזיל בתר האשה ורוב נשים בודקות ומזנות עם מיעוט הכשרי' ולא תשמע להפסול. או אם ניזיל בתר המזנה ונימא מרוב המזנים פסולי' פרוש וה"ל תרי חזקה דאתי' מכח רובא דסתרי אהדדי וה"ל ספיקא. ומן התורה כשר בקהל ורק מדרבנן לכן מהני דבורא דידה. ולק"מ קו' הב"ש ואין חילוק בין אזלא איהי לגבי' או בהיפך כי אין ענין קבוע לכאן כלל וק"ל:

ומיושב נמי מה שהקשה עוד הרב"ש להרמב"ם דפסק אם אמרה עובר זה ממזר הוא לא מהימנת להשיאו ממזרת ואמאי הא בלא דברי' מותר בממזרת דבקהל ספק יבוא ע"ש. ונ"ל דהרי עכ"פ איסורא מדרבנן איכא אלא דלאיסור דרבנן מהני דברי' שתאמר ברי לי והיינו כשאמרה לכשר נבעלתי ומעידה על עצמה שהיא מהרוב הבודקות ומזנות. אע"ג שעי"ז מוציאה את הבועל מרוב מזנים שהם פסולי' מ"מ ברי שלה על עצמה הוא ומהימנת על עצמה שהיא מרוב נשי ישראל. משא"כ כשמעידה על עצמה שיצאתה מחזקת רוב נשי ישראל לא תאומן וק"ל:

ועוד נ"ל סברא לחלק כך בשלמא בשאומרת לכשר נבעלתי מכשרת עצמה לכהונה ועבדית איסורא כשתבעל לכהן משו"ה מהימנת טפי דאיסורא לא תעביד כמ"ש לעיל באריכות בביאור דברי תוס' בחגיגה. משו"ה מהימנת נמי על וולדה דלא יתכן שתהי' היא ובניה הנולדי' מהכהן כשרי' ובתה זו פסולה. וכמ"ש לעיל מש"ס פ' החולץ וכ"כ

ב"ש סי' ד' סקמ"ד ובח"מ סקכ"ח משא"כ כשאומרת לפסול נבעלתי לא תאומן לפסול עצמה אלא מטעם שויתה נפשה חתיכה דאיסורא ולא מטעם נאמנות וכמ"ש תוס' ספ"ב דיבמות ופ' החולץ שהבאתי לעיל. ולא יועיל עדותה על הבת:

ועוד להתירה לכתחלה ע"כ צריכי' שגם הוא יאמר מינאי. ובשלמא אי כשר הוא לא ניחש שמא אפקרה לאחריני הפסולי' דמדאפקרה לכשרי' לא נימא דאפקרה נמי לפסולי' משא"כ אם אמרה שהפקירה נפשה לממזר אע"ג דהוא נמי אומר כן מ"מ ניחש דאפקרה נמי לכשרי' ולא יהי' הולד ממזר ואסור בממזרת מדרבנן מיהת עיי' וק"ל:

ההוא ארוס וארוסתו. יש בכאן ג' שיטות עב"י יש סוברי' דאולד קאי להתירו בקהל והיינו דקאמר כדיעבד דמי בכ"ף הדמיון דלא דיעבד ממש הוא דהולד עדיין לא נשאת אלא הואיל שתפסלנו אכולי עלמא ה"ל כמו דיעבד. אבל מהתירא דאשה לא מיירי כלל והיינו דקאמר חדא דקמודה. ועוד הו"ל אפי' אין הבעל לפנינו אלא האם מעידה על הבת נמי מהימנת כר"ג:

ויש סוברי' אאם קאי אבל הולד ה"ל לכתחלה ולא מהימנת אלא ברוב כשרי':

ולפ"ז א"א לפרש ועוד אפי' אין הבעל לפנינו. דא"כ איך נדון על האשה וגם אין לומר ועוד אפי' לא יודה הבעל אלא יכחיש א"כ איך נתירה להנשא לו והיא שוי' אנפשה חתיכה דאיסורא. ונראה לי נהי דבהכחשתו אותה לא יועיל לאוסרה אעלמא דמאי אולמא דעד א' להוציא אשה מחזקתה אבל השתא דמיירי להתירה לו שוי' אנפשה חתיכה דאיסורא ולשיטה זו הא דקאמר ועוד רוצה לומר אפי' לא נאמין להודאתו משום דלמא אפקרה נמי לאחריני מ"מ נאמין לה דהא הלכה כר"ג. ומלשון תוספ' הרא"ש דיבמות למדתי לפרש עוד דהכא דאמר מינאי הלשון משמע שהוא מעיד שהולד ממנו ממש שהוא בא עלי' רוב בעילות כבעל עם אשתו וליכא ספיקא בהודאתו דאפקרה עם אחריני. וא"כ י"ל כפשוטו חדא דקא מודה דלא אפקרה לאחריני. ועוד א"נ לא מודה בהאי לישנא אלא אמר באתי עלי' סתם ואיכא למיחש דגם לאחריני אפקרה מ"מ הא הלכה כר"ג. והא דקאמר כדיעבד בכף הדמיון משום שעדיין לא נישאת לבעל. ועוד דיעה שלישית דקאי אתרויי' אאם ואבת. ונהי דהבת הוה לכתחלה מ"מ אי לא נתיר הבת לעלמא תתסר גם האם שהבעל יהי' לבו נוקפו ופורש ממנה וכיון שהיתר הבת נוגע להאם ה"ל כמו דיעבד. ולשיטה זו צריכין לפרש ועוד כדלעיל בשיטה ב'. ובזה יובנו דברי גליון תוס' דשמעתין ועיי' לקמן פ"ה ע"ב תוס' ד"ה ועוד וכו':

ויש נפקותא לדינא בזמן הזה דלא שכיחא חששא דנתין וממזר אי אירע עובדא בפנוי' אזי הולד כשר לישראל לכולי עלמא דנתין וממזר ליכא ולכהונה פסול לכ"ע משום

חששא דנכרי' דהוה לכתחלה דהרי תוכל להנשא לישראל שאינו כהן. וגם ליכא משום לבו נוקפו ופורש דהרי בפנוי' איירי'. אלא כבר כתבתי לעיל כמה סברות דלעכו"ם ליכא למיחש כולי האי דודאי בודקת ומזנה מישראל:
ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרי'. לרמב"ם בעי תרי רובא ויבואר לקמן אי"ה:

דף יד.

בסוגיא דתינוקת

העיד ר"י וריב"ב על אלמנת עיסה וכו' פירש"י בשם ר"י טוב עלם. דהגט הי' קרוב לו וקרוב לה ומת ונשאה הכהן בתוך ג"ח לראשון. והריטב"א בקידושין פי' בפשיטות בכהן שגירש אשתו ספק גירושי' וחזר ונשאה בעצמו בתוך ג"ח והוה ספק אם נתעברה קודם גירושי' או אח"כ. ויראה דהר"י טוב עלם מיאן בזה משום דצריך טעמא מ"ט דרשב"ג בס"ס מעלי' כי האי ששניהם בגופו של ולד ויכול להתהפך וחזקת האם היתר לכהונה מ"ט דפליג. אע"כ מיירי שהי' בעל ישראל מקודם. ובשעה שהיתה אשתו של הישראל לא שייך חזקת היתר לכהונה שהרי היתה אשת איש ואסורה אכולי עלמא. ומשזרק לה גט נעשה מוחזקת מאיסור לאיסור. וסברא זו גילו לנו רבותינו בעלי תוס' ביבמות למ"ד ע"ב ד"ה אשה וכו' בקושייתם ועש"ך י"ד ריש סי' נו"ן דלמסקנת הש"ס התם לאביי ורבא הכי הלכתא. והתוס' דנדו שם מסברא זו היינו לרבה אבל להלכתא אמת ויציב סברא הנ"ל וא"כ ה"נ נימא מה"ט פליג ר"ג:
ובהכי ניחא מה דלא מייתי רש"י פירושו של ר"י ט"ע בתחלת הסוגי' משום דהתם לרבה קאי דלית לי' הך סברא דמוחזקת מאיסור לאיסור ואכתי תיקשי מ"ט דר"ג הא ס"ס מעלי' הוא אע"כ לרבה אלמנת עיסה כפירש"י דהוה ס' א' וב' חזקות פי' חזקת אשה הראשונה וחזקת השני' אלמנת בן האשה הראשונה. ומ"מ למסקנא לאביי ורבא ע"כ צריכי' לפרש כהר"י ט"ע. דא"כ מ"ט דר' יהושע דמקיל דהא ס"ס ממש לא הוה רק ב' חזקות היתר ואלמנה הראשונה הרי מוחזקת מאיסור לאיסור ולאביי ורבא לא מיקרי זה חזקת היתר א"כ מ"ט דר' יהושע אע"כ לאביי ורבא מיירי אלמנת עיסה כפי' הר"י ט"ע ולרבה כפירש"י וק"ל:
וניחא נמי מ"ט לא חייש רבה לשנוי' דר"ג אדר"ג די"ל נהי במתני' מקיל בחד ספיקא הכא מחמיר בחד ספיקא אע"ג דהוה תרי חזקות מ"מ כיון דמוחזק מאיסור לאיסור נהי לרבה מיחשב חזקה מעלי' משום חומרת יוחסין מחמיר ר"ג. אבל לאביי ורבא דמיירי

הכא בס"ס מעלי' אין סברא להקל בחד ספיקא טפי מס"ס אי לאו משום שמא וברי עיי' וק"ל:

אלמנת עיסה. כל הנוגע לדיני ס"ס דעתי אי"ה לבאר בקונטרס בפ"ע ע"כ לא אעלה פה מאומה:

ת"ר איזהו אלמנת עיסה עיי' תוס' ומהרש"א ושארי מפרשי'. והנלע"ד הנה במתני' דעדיות גרסי' העיד על אלמנת עיסה וכו' שהעיסה נאמנת לטמא ולטהר וכו' ומשמע להתוס' דתרי מילי נינהו אלמנת עיסה. ועיסה. ולשון שהעיסה כמו שאפר כירה מוכן הוא שפירושו ואפר כירה ה"נ והעיסה כשירה לטמא ולטהר וכו'. והשתא אי גרסי' בהך ברייתא איזהו אלמנת עיסה קאי לפרש רישא דמתני' ועלה מכשיר ר' יוסי בצוויחה ושתיקה וקשה קו' תוס' הא ר' יוסי פוסל הבת אע"כ גרסי' איזהו עיסה וקאי לפרש בבא דסיפא והעיסה נאמנת לטהר וכו' ובהא מכשיר ר' יוסי בצוויחה אבל לא באלמנת עיסה: וההפרש שבין אלמנת עיסה לעיסה יראה לשיטת תוס' לעיל משפחה שנטמע בה ודאי פסול וא"כ המשפחה עצמה נבדקת בצוויחה ושתיקה לכל מר כדאית לי' וזה נקרא בדיקת עיסה והנבדקי' כשרי' אפי' לר' יוסי אמנם הנשארי' שלא נבדקו ואינם לפנינו לבודקם הם נשארו בספיקם. ואלמנותיהם הן נקראי' אלמנת עיסה ובהא איירי רישא דמתני' ובהני מחמיר ר' יוסי:

אמנם לפירש"י ור"י טוב עלם ליכא למימר הכי כיון שהספק הוא בספק בן ט' ובן ז' א"כ הוא עצמו אינו יודע ואיך יתכשר בצויחה ושתיקה:

דף יד:

שמעתי כל שאין בה אחד מכל אלו משיאין לכהונה. בפ' שבועת העדות ל"א ע"ב מבואר דס"ל לר"מ דון מינה ומינה. וביבמות ע"ח ע"ב מבואר דכל מאן דאית לי' דון מינה ומינה מכשיר נקבה ממזרת אחר עשרה דורות וא"כ ק' מ"ט חשיב ממזר טפי מעמוני ומואבי מצרי ואדומי וצ"ל דהכא הוי ס"ס להחמיר דטעמא מאי לא חשיב הני ע"כ כמ"ש מורי בהפלאה דדלמא אפסיק נקבה בינייהו או ה"ל אחר ג' דורות. והכא ה"ל ס"ס להחמיר שמא הוא מזכרי' ודלמא עדיין לא עברו עשרה דורות וק"ל:

אמר ר' יוסי מעשה בתינוקת וכו' אר"י בן נורי וכו'. בירושלמי אמתני' דראוה מדברת. ר' אחא בר יעקב בשם ר' יאשי' הלכה כר"ג וכר"א משום שנים שרבו על האחד ר' יוסי בעי אם הלכה למה שנים ואם שנים למה הלכה. ומעתה אין יסבור ר' יוחנן כר' יהושע אין הלכה כר"ג וכר"א אלא כר' יהושע. פי' שהקשה מה הוצרך לומר טעם ההלכה משום

שנים שרבו על האחד היינו ר"ג ור"א נגד ר"י לימא סתם הלכה כר"ג ור"א. ומתרץ ר' יוסי דאם יסבור ר' יוחנן כר' יהושע תו אין הלכה כר"ג ור"א דה"ל תרי במקום תרי ור' יוחנן רוצה לומר ר' יוחנן בן ברוקה דתינוק' ומספקא לי' אי אתי כר' יהושע או אפי' כר"ג וכפלוגתת רש"י ותוס' דשמעתין ובפני משה פי' פירוש רחוק ודחוק ע"ש:

אם רוב אנשי העיר וכו' דברי רש"י לא יכולתי להולמם דבמתני' תנן אם רוב אנשי העיר הא מחצה על מחצה להחמיר. ורש"י היפך לשונו וכ' אם אין רוב מן הפוסלי' משמע מע"מ כשר וגם מתחיל כשרי' להשיא בנותיהן ואלמנותיהן ומסיים פוסלין אשה לכהונה ושביק בנותיהן ואלמנת עיסה איכא בינייהו דאלמנותיהן מותרות ובנותיהן פסולי'. וצל"ע:

דף טו.

הכי אמר ר' יהודה אמר רב בקרונו' של צפורי הי' מעשה. כבר השרשתי בכמה מקומו' דאין נראה לעשות מעלת יוחסין טפי מאשר מצינו בכל התורה. ויען מצינו בממון דאין הולכי' אחר הרוב משום דחזקת ממון אלים. ע"כ אלימי מעלת יוחסין כמו חזקת ממון דלא ניזיל בתר רובא. ולשיטת תוס' סנהדרי' ג' ע"ב היכי דאיכא רוב מעלי' אזלי' גם בדיני ממונות בתר רובא וביאר הב"ח סי' רל"ב דרובא דרדי' לא הוה רובא מעלי' דהרי רובא דאינשי מתנגד לרוב רדי' ע"ש א"כ ה"נ היינו דלא ניזול בתר רוב כשרי' ביוחסין משום דרובא דעלמא מתנגד לרוב העיר. ואולם אי איכא נמי רוב סיעה דהוה רובא דעלמא ה"ל רוב מעלי' אז גם ביוחסין ניזול בתר רובא דלא חמיר מעלת יוחסין מחזקת ממון. ולא הוה צריך למימר משום גזירה דלמא אזלא איהי לגבי'. אלא משום דשמעתין לרב אזלא ורב ס"ל הולכי' בממון אחר הרוב. ע"כ הוצרך הש"ס לומר משום גזירה דאזלא איהי לגבי'. וגזירה כזו לא שייך בממון. והרווחנו בזה כמה דברים ואין כאן מקומו:

לא צריכא דאזלא איהי לגבי'. לפי הך גירסא עיין בבית יוסף משמע דאי חזינן דהוא אזל לגבה לתוך ביתה בודאי לא בעי' תרי רובא. רק הואיל והיא אזלא ונעקרת מתוך ביתה. ונהי דמצאום במקום פרוש. מ"מ כיון שהיא נעקרה ממקומה חיישי' דלמא פעם אחרת תיזיל לתוך ביתם ממש. משו"ה בעי' תרי רובא. ואז אין חילוק בין נבעלת בעיר לנבעלת במקום קרונות בשדה. וזה שיטת הטור. ולפ"ז לא אתי' שמעתין כר' יהושע כלל. דא"כ משכחת לר' יהושע דסגי בחד רובא היכי דאזיל איהו לגבה ולא משמע כן בסוגי' דראוה מדברת. ואמנם גירסת רש"י איכא דאזלא לגבייהו ר"ל לעולם גזרי' משום איכא דאזלא לגבייהו ולזה גזרו לעולם כל שתיבעל בעיר בכ"מ לא ניזול בתר רובא משום

גזירת בעילת בתים וצריך שתיבעל בשדה דוקא ויהי' רוב סיעה. ומשום גזירה רוב סיעה אטו רוב העיר בעינן תרי רובא עיי' כל זה בבית יוסף ולזה בעי' לר' יהושע לעולם תרי רובא וה"ה לר"ג לכתחלה דכל מה דבעי ר"י בדיעבד בעי ר"ג לכתחלה. ולעיל גבי ארוס וארוסתו דאמרי' את לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרי' ר"ל תרי רובא וזה שיטת רמב"ם. ולפמ"ש לעיל בדיבור הקודם יתישב קצת באופן אחר עיי' וק"ל:

דלמא אזלא איהי לגבי'. עמ"ש תוס' מש"ס דנזיר דהדרא לניחותא. וסברא דאוריי' היא והארכתי במס' ב"ב בסוגי' דניפול בזה. ומאי דמסקו בנזיר דהוא רק מדרבנן היינו משום דכל האיסור אינו אלא מפני שיפגע בקרובותי'. והקרובים אינם ניכרי' והם בעצמם אינן מכירות את עצמן. ה"ל איסור שאינו ניכר ואין כאן קבוע דאורייתא. וכן נמי מה שהקשו שם כל אדם יהי' אסור לקדש אשה שמא קבל אבי' קידושי' מהשליח כשהיתה קטנה. גם בזה אין האיסור ניכר כי האשה עצמה אינה מכירה את עצמה ולא יודעת ממעשי אבי' כלום משו"ה ה"ל קביעות דרבנן. אבל זולת זה ה"ל קבוע דאורייתא. ומ"ש תוס' בשמעתין ולאו פירכא היא התם בשעת האיסור כשזה בא על שום אשה הדרא לניחותא האשה שקידש השליח עכ"ל דברי' תמוהים הם לכאורה מה בעי מאשה שקידש הא מחמת ספק קרובות אתינן עלה. וראיתי בשיטה מקובצת בשם ראשוני' ז"ל שאמרו כיון שאיסור הקרובות מחמת קידושי השליח אתי. ע"כ הקרובות נידונות כמותה. וצע"ג להסביר הסברא וגם כשהקשה דלמא בשוק אשכח וקדש רצונו לומר שיהי' מותר בזו שבועל עתה מפני שאינה מקרובות המתקדשת להשליח. ואיך נאמר שהנבעלת תלי' בה מפני שנאסרה על ידה אדרבא הא באנו לומר שלא תיאסר על ידה. אבל הנלע"ד דהכי קאמר ניחוש לקולא בשוק אשכח השליח וקדיש האשה. וא"כ כשבועל עתה האשה שנושא היום. נימא אותה שנתקדשה בשוק מהשליח מרובא דעלמא פרשה. ורובא דעלמא אינן אחות אותה שנבעלת היום ועל זה דחי א"נ אשכח בשוק וקדש. מ"מ תינח אי עדיין עומדת כן בשעת בעילה. אבל השתא הדרא המתקדשת לניחותא וה"ל מע"מ ואסורה:

תשע חנויות כל השייך לזה כבר מבואר אצלינו בחידושינו פ' ג"ה ע"ש:

תשע צפרדעים וכו' דעת הר"ן פג"ה ורשב"א אפי' פי' לפנינו נמי לאו דאורייתא וליכא קבוע דאוריי' אלא בלוקח מן הקבוע ממש. ומקשים מתוספתא דטהרות פרק וי"ו תשעה שרצים וצפרדע א' ביניהם ונגע וכו' בר"ה טהור וכו' פירש א' מהם לרשות הרבי' טהור ובנמצא הלך אחר הרוב ע"ש ואי ס"ד פירש לפנינו לאו דאוריי' א"כ אמאי בפירש לר"ה ספיקו טהור הא מן התורה ניזול בתר רובא ורוב שרצים נינהו. ולפע"ד לפרש הך פירש דתוספתא בפירש בידים ולקח ממקום קביעתן. ורישא נגע בא' מהם היינו שנשאר

הקבוע במקומו. והוא נגע בהם במקומם. וחזר ואשמועי' גם בפירשם בידיו ונגע א' בהם שם במקום פרישתם ונמצא דקתני בסיפא היינו פירש אפי' לפנינו שלא בידים:
וארב לו וקם עליו ישוב פסק הרמב"ם עיי' מהדורא קמא מה שכתבתי ויבואר אי"ה במקום אחר:
לא צריכא דאיכא ט' ישראל וכו'. בחי' למס' ב"ב בסוגי' דניפול הקשיתי כיון דרוב עדיף מקרוב. א"כ מנ"ל דקבוע מבטל רובא דלמא אתי לבטל קורבא כגון שזרק אבן לגו והישראל קרוב לו יותר מהמצרי והרגו. וה"א דה"ל כמתכוון לישראל כיון שהוא קרוב קמ"ל כיון ששניהם קבועי' ה"ל ספק נפשות להקל. וכעת נ"ל לישב קצת בדוחק ולומר דממ"נ אי הי' בכח זריקתו שיגיע האבן להרחוק ולא להקרוב כי מכח הזריקה יצא האבן להלאה. אלא דאיתקל לי' ונפל על הקרוב וא"כ פשיטא דפטור ואי לא הי' בכחו להפילו אלא על הקרוב והפילו עליו ומת בזה בודאי חייב אעפ"י שהי' גם מצרי קבוע שם כיון שלא הי' בכח זריקתו להגיע עדיו א"כ הרי הוא כמאן דליתא ולא נכנס בספק כלל לדון עליו. ולא משכחת ענין קבוע בקורבא אלא לענין פריש אי מקורבא פריש או מרחוק פריש אבל לענין קבוע לא שייך. אע"כ קרא לענין רובא קאי ובשכולם שוים לענין קורבא שיכול האבן להגיע לזה כמו לזה וק"ל:
וליוחסין לא בעי' תרי רובא הקשו תוס' דהו"מ לשנויי שאני תינוק דלית לי' חזקה דכשרות. ומהרש"א כ' דאולד נמי קאי ויוצדקו דבריו להך שיטה דמתני' דתינוקת לא מיירי בטוענת ברי. אבל אי מיירי בטוענת ברי א"כ חזקת האם מועיל להבת כמבואר. ולהך שיטה דמיירי בברי מצי נמי להקשות שאני התם דאיכא ברי. וליישב נ"ל דהא מבואר דכ' תוס' בכמה דוכתי הא דגזרינן בר"פ כל הזבחים גזירה שמא יקח מן הקבוע ולא גזרי' כן גבי ט' חניות דשרי' בנמצא. משום דהיכי דהאיסור חמור שניכר במקומו לא גזרי' שמא יקח מן הקבוע. נמצינו למדין כל דחמיר איסורא טפי ליכא למיחש שמא יקח מן הקבוע. והנה הכא במעלות יוחסין מחמרינן וחיישינן אפי' שהפסולין ניכרין במקומם שמא תיזיל איהי לגבי' וא"כ הי' ק' הש"ס הכא וליוחסין לא בעי' תרי רובא רוצה ולא ניחוש שמא תיזיל גבי'. א"כ תיקשי מתינוק דגזר רב שמא יקח תינוק מהבתים ובעי תרי רובא ולא הו"מ לשנויי דתינוקת דמתני' קיל טפי איסורא. משום דאיכא חזקת האם וברי שלה. אדרבא כל דקיל איסורא איכא למיחש טפי:
ובהכי ניחא מה דקשי' לי' הא לשמואל נמי תיקשי דס"ל לעיל הלכה כר"ג ולא בעי' תרי רובא והכא בתינוק הנמצא מודה לרב דליוחסין לא אלא שהוסיף גם בפיקוח נפש. ולהנ"ל א"ש לפמ"ש למ"ד אין הולכין בממון אחר הרוב איכא למימר בפשיטות

שהחמירו ביוחסין כמו בממון ולא מטעם גזירת קבוע. וא"כ לק"מ די"ל כק' תוס' לחלק בין היכי דאיכא חזקה וברי לתינוק הנמצא דליכא כל הני. אבל הכא לרב פריך דס"ל אפי' בממון הולכין אחר הרוב וליכא טעמא להחמיר ביוחסי' אלא משום גזירת קבוע והתם כל מאי דקיל טפי גזרי' טפי שמא יקח מן הקבוע ופריך הש"ס שפיר:

ודע דצל"ע מאי פריך הא התם במתני' דמס' מכשירין פליג ר' יהודה את"ק וס"ל אפי' רוב ישראל דיינינן לי כנכרי' דאזלי' בתר רוב משליכי' והשתא נימא נהי דת"ק פליג ואזל בתר רובא דאינשי מ"מ בהא כיון דעכ"פ ליכא רוב מעלי' ס"ל ליוחסי' לא משא"כ בתינוק' דהוה רוב מעלי' אזלי' בתר חד רובא. ונ"ל כנ"ל דהא רב ס"ל הולכי' בממון אחר הרוב גבי רדי' וכ' תוס' בסנהדרי' ג' ע"ב דלא הוה רוב מעלי' ופי' הב"ח סי' רל"ב משום דרובא דאינשי מתנגד אפ"ה אזל רב בתר רובא כי האי וה"ה ביוחסי' דלא חמיר מממון. וע"כ הא דאמר ליוחסין לא היינו משום גזירת שיקח תינוק מן הקבוע וה"נ ה"ל למיחש בההיא דתינוק' וגם בזה מיושב דלא פריך לשמואל וק"ל:

דף טו:

אמר רב ל"ש אלא להחיותו. שיטת הרא"ה דאכולה מתני' קאי דהיינו גם על מחצה. והנה לרב מיירי כולה מתני' להחיותו ולשמואל למסקנא לנזיקי' והרמב"ם מייתי תרווייהו להחיותו ולנזיקי'. והנה להחיותו צריך להבין כיון דאפי' במע"מ מצווין להחיותו לשיטה הנ"ל מכ"ש ברוב ישראל. וי"ל דחילוק יש בין להחיותו דמע"מ להחיותו דרוב ישראל דלהרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא מן התורה לקולא נמצא במע"מ מותר הוא לעבור על כל התורה דמן התורה ספיקא לקולא ולא מיקרי הכא איקבע איסורא דהרי נמצא ברחוב העיר והוא פריש מן הקביעות. ונהי מדרבנן מיחייב בכל המצות. וממילא מחויב להחיותו מן התורה דלא גרע מגר תושב אוכל נבלות שמצווי' להחיותו. מ"מ ישראל גמור קודם לו ואי ליכא כדי שניהם מניחים את הספק הזה ומחיים את הישראל גמור מה שאין כן ברוב ישראל ה"ל התינוק ישראל גמור ממש ומצווים להחיותו כמו ישראל ואי איכא גר תושב אחר הוא קודם. והואיל ואינם שווים כדינם לכן חלקום לשתי בבות מחצה על מחצה ורוב ישראל ושתיהם להחיותו:

והנה רבים מקשים לרמב"ם דספיקא דאורייתא לקולא היכי משכחת אשם תלוי ותי' הראשוני' היכי דאיקבע איסורא שאני. והנה זה הוא דעת רב בכריתות דבעי חתיכה א' משתי חתיכות ולכן אמר רב שפיר להחיותו. אמנם שמואל איכא חד לישנא ביבמות ר"פ חרש דס"ל מביאי' אשם תלוי על חתיכה אחת לחוד ס' חלב ס' שומן ולדידי' ספיקא

דאוריי' לחומרא אפי' לא איקבע איסורא. וא"כ תינוק הנמצא במע"מ נמי ישראל גמור הוא מן התורה ואין חילוק בלהחיותו בינו ובין רוב ישראל וא"כ ק' השתא במע"מ מצווי' להחיותו כ"ש ברוב ישראל ותרתי למה לי. משום הכי הוצרך לומר לניזקין:

והתוס' הקשו דה"נ הומ"ל ברוב ישראל ונגח תורא דידן לתורא דידי'. ותי' ה"ה דאין הולכי' בממון אחר הרוב ואינו יכול להוציא מישראל גמור על הרוב. אבל ברוב עכו"ם אין לעכו"ם חזקה. ולע"ד פירושו כיון דפלגא ניזקא חידוש הוא שחדשה תורה ומיחס הוא דחס רחמנא. אפי' למ"ד פלגא ניזקא קנסא מ"מ אי לא ניתנה תורה לישראל פשוט שהי' מתחייב לשלם דמי כולי ניזקא. והשתא אמרי' לי' אתה מחייב לי' כולי ניזקא בלי ספק. אייתי לי' ראי' דחס רחמנא עלך ופטור:

ובדברי ה"ה ניחא נמי קו' תוס' דהו"מ למימר מע"מ עכו"ם ובנגח תורא דידן לתורא דידי' דלענין זה אפי' רוב ישראל נמי ומטעם ה"ה הנ"ל דאין הולכי' בממון אחר הרוב וא"ש. הנה כל זה לשמואל אבל לרב דס"ל הולכי' בממון אחר הרוב הדרא קו' לדוכתי' ומשו"ה לא הוה רב מצי למימר לניזקי' ושמואל לא הוי מצי למימר להחיותו. אמנם הרמב"ם פסק כתרווי' דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא כרב ואין הולכי' בממון אחר הרוב כשמואל ע"כ מוקי מתני' בין להחיותו ובין לניזקי' וק"ל:

וע"ש ביומא לשיטת רש"י לא אמר שמואל דאין הולכי' בפ"נ אחר הרוב אלא באתחזק ישראל ומקשים א"כ מה הוצרך לומר למסקנא לפ"נ אינו כן אדרבא ארוב עכו"ם קאי ואפקוח נפש כיון דלא אתחזק ישראל הולכי' אחר הרוב. ונ"ל הא דבעי' אתחזק ישראל היינו טעמא משום דפ"נ לא הותרה בשבת אלא דחוי' השבת אצל פ"נ כמ"ש רמב"ם פ"ב משבת הנה כי כן הואיל ושבת אתחזק בודאי וישראל לא אתחזק ובכל התורה ספק דלא איקבע לקולא ודאיקבע לחומרא א"כ מה"ת דספק פ"נ דלא אתחזק ידחה לשבת דאתחזק ע"כ בעי' אתחזק ישראל. וכל זה אי ס"ל בכל התורה בעי' איקבע איסורא. משו"ה בהס"ד קאמר להשוות שמואל עם ר' יוחנן עכ"פ להך לישנא דפ' חרש דס"ל לשמואל בעי' ב' חתיכות. וכדמקשה דשמואל אדשמואל דאמר לפ"נ הו"מ לשנויי כנ"ל. אך א"כ תיקשי להך לישנא דלשמואל לא בעי' איקבע איסורא. משו"ה משני לפ"נ אינו כן:

לפ"נ אינו כן עיי' ספ"ק דערכין שם מסיק הש"ס דלשמואל אזלי' בתר הרוב אע"ג דלא אתחזק בחיים והנה כי היכי דבספק עכו"ם וספק ישראל ורוב עכו"ם בעי' אתחזק ישראל. וה"נ בספק חי וספק מת ורובם למיתה דרוב פעמים ולד מיית ברישא הו"ל למימר דבעי' חזקת חי. ואמאי אזיל שמואל התם לקולא. וי"ל דרש"י מיירי הכא בפרשו

מקצתייהו נמצא אתחזק עכו"ם בודאי משו"ה בעי' אתחזק נמי ישראל וה"ה דהו"מ למימר בפרוש רק חד ולא בעי' אתחזק ישראל אלא עדיפא מיני' משני אפי' פרשו מקצתייהו דאתחזק עכו"ם מ"מ כיון דאתחזק נמי ישראל אזלינן לקולא. והתם בערכין דלא אנחיל לא זה ולא זה אזלי' לקולא. ומיושב נמי דלא הו"מ הש"ס למימר שמואל ארוב עכו"ם קאי. ולפ"נ מחשבי' כעכו"ם כיון דלא אתחזק ישראל והא"ש כיון דלא אתחזק נמי עכו"ם לא בעי' אתחזק ישראל:

א"נ י"ל דמקשים הא אמרי' במתני' דיומא ספק חי ספק מת ס' שם ס' אינו שם ספק עכו"ם ספק ישראל מחללי' והשתא בס"ס מחללי' ברוב מיבעי' להסוברים דרוב עדיף מס"ס ונלע"ד דשמואל ור' יוחנן אהך מתניתין קאי דאיכא כמה ס' וגם רוב עכו"ם בהא מסיק דבעי' אתחזק ישראל. אבל בעלמא היכא דליכא ס"ס לא אזלי' בתר רוב אפי' בלא אתחזק וא"ש סוגי' דערכין וא"ש נמי דברי תוס' נדה מ"ד ריש ע"ב ועיי' בס' מגיני ארץ דפוס פראג שנדפס בתחלת הספר השמטה מתוס' שבת ומיושב נמי דקדוק לשון הש"ס לפ"נ אינו כן ולא אמר לפקוח הגל אינו כן משום דסתם פקוח הגל הו"ל ס"ס ובעי' אתחזק ישראל ולא הומ"ל אינו כן ואין לומר לימא לפקוח הגל כן פשיטא דאין מפקחין הכא כיון שמאכילו נבלות נמצא לא שמר שבתות הרבה ומה"ת לחלל שבת הא עיקר טעמא ושמרו ב"י את השבת לעשות את השבת וזה לא יעשה את השבת ע"כ מוקי לי' בפ"נ בלא גל אלא כשהוא חולה מסוכן ומוטל לפנינו ואין ספק בו אלא ספק עכו"ם וספק ישראל וקמ"ל דאין הולכי' אחר הרוב אי ליכא ס"ס עמו אע"ג דלא אתחזק ולא ישמור שבתות הרבה. והיינו דציינו שם תוס' ביומא ומייתו טעם וחי בהם. לומר אע"ג דלא שייך לעשות את השבת מ"מ שייך משום וחי בהם וק"ל:

שבח לאל אחרון וראשון. אשר עזרני בפרק ראשון הוא יהי' עזרי ומגיני. בחידושי פרק שני:

האשה שנתארמלה או שנתגרשה. הוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך וכו'. פתח בתרתי אלמנה וגרושה ומסיים בחדא מיני'. וה"ה לאידך. ויש לעיין קצת אם היורשים אומרים גרושה נשאך אבינו והיא אומרת בתולה הייתי. מי נימא הואיל ולא מהימן לפוסלה מכהונה לא מהימן נמי להפסידה. או דלמא מיגו דבעי אמר אלמנה נשאך אבינו מהימן לממון וממילא פסולה אפילו לכהונה פלגינן דיבורא ומהימן להחזיק בממונא ולא לפוסלה. וכן נראה לי. וכן יש לומר בנתאלמנה והיורשים אומרים אלמנה נשאך אבינו. מי מהימן לשווי' קטלנית לאוסרה אכולי עלמא. וכן בגרושה ואומר גרושה נשאתיך לדעת רש"י ספ"ב דיבמות דנתגרשה ב' פעמים אסורה לעלמא עיין בכל זה וק"ל:

ואם יש עדים שיצאה בהינומא פי' דלא צריכא עדים שידעו שהיתה בתולה ממש. אלא שעשו לה כמנהג הבתולים שוב לא מהימן לטעון נגד המנהג. ונראה דהכא כולי עלמא מודי דלא מהימן במגו דפרעתי נגד המנהג לומר שעשו מה שלא הי' להם לעשות להוציאה בהינומא והיתה אלמנה זה לא אמרי'. ולא פליגי הפוסקים אלא בשלא עשו מה שהי' להם לעשות והי' בשב ואל תעשה עיין לקמן גבי איתנוסי איתנסי. עיין ש"ך סי' רפ"ב. ומיהו בחילוק קליות יש לעיין קצת לפמ"ש תוס' לקמן גבי אלמנה לית לה כסני עיין וק"ל:

עדים שיצאה בהינומא עיין רשב"ם ר"פ המוכר פירות גבי הנישאות בתולות יש להן קול מפרש דהעדים ה"ל למידע אי היתה בתולה שהיו באותו מעמד וכיון דלא ידעו אלא שיצאה בהינומא ולא ידעו בברור שהיתה בתולה איתרע לה ע"ש וא"כ א"ש דנקט ואם יש עדים ולא נקט אם מודה הבעל שיצאה בהינומא שוב לא מהימן לומר אלמנה נשאתיך וכן הקשה מ"ו בהפלאה. ולהנ"ל א"ש דקמ"ל דאע"ג דהעדי' אינם יודעים שהיא בתולה ואיכא ריעותא מ"מ נוטלת מאתים. אבל במה דשאר אינשי לא ידעי אין כאן ריעותא וק"ל:

ומודה ר' יהושע באומר שדה זו של אביך וכו' כ' תוס' דמיירי בהלה תובעו כדמוכח מדאמרי' לקמן ולימא ומודה רבי יהושע בשדה זו שלך. ויש לעיין הוא גופי' מנ"ל לש"ס להקשות. דלמא באמת אין טעמו של ר' יהושע משום מגו. אלא משום ברי ושמא וכסברת ה"נ מסתברא עפ"י פירוש תוס' וכמ"ש מהרש"א דלסברת ה"נ מסתברא לק"מ מ"ט נקט אם יש עדים ע"ש. ומה שדחה הש"ס מי סברת אהאי פירקא קאי אפ"ק קאי ואמגו קאי. אינו אלא דיחוי בעלמא. אבל פשיטא דאפשר לומר כהכי נמי מסתברא דמודה ר' יהושע אברי ושמא קאי ובשאין הלה תובעו וא"כ מאי פריך לקמן לימא שדה שלך היתה. ונ"ל דבלא"ה נמי ליכא למימר דלא קאי אמגו. דהמשניות דלהלן כולם נגררי' אחר מודה ר' יהושע. וקחשיב מודה בשדה זו של אביך. ובהעדי' שאמרו כ"י הוא זה. ובאומרת א"א הייתי וגרושה אני. ובאומרת נשביתי וטהורה אני. וכולם במגו וה"נ דכוותה. וכשאמר ה"נ מסתברא הומ"ל ולטעמיך. וכדאיתא לקמן כ"ג סוף ע"ב להדי':

ודע והבן דפליגי בארבעה. תרתי דממונא ותרתי דאיסורא. דהיינו משארסתני נאנסתי ודמוכת עץ בממונא. ותרתי דאיסורא חדא דאורייתא ראוה מדברת להכשיר לענין כהונה וחדא דרבנן להכשיר בבתה ראוה מעוברת דקאי אאיסור הולד אפי' לקהל ומחמיר ר' יהושע בספק ממזר שהוא רק דרבנן. והדר תני בהאי פרקי' ארבע מודי' ר' יהושע תרתי דממונא שדה של אביך והעדים שאמרו כ"י הוא זה. ותרתי דאיסורא חדא דאורייתא

אשת איש הייתי וחדא דרבנן נשביתי דשבוי דרבנן ועיין. לקמן כ"ג סוף ע"ב עביד הש"ס צריכותא עיין וק"ל:

דף טז.

לימא תנן סתמא דלא כר"ג כ' תוס' דהיינו למ"ד דל"מ למיטען פרעתי. ויראה למ"ד מצי למיטען פרעתי אתי' מתני' כפשטי' דמיירי רישא במודה ר"ג לר"י במגו לבטל המנהג דלא אמרי' ומיירי סיפא במודה ר"י לר"ג במגו דשור שחוט דאמרי' ופשוט:

תנן סתמא דלא כר"ג פירש"י דאזיל בתר חזקה דגופא. ולדבריו הוה ס"ל דכיון דאית לה חזקת הגוף נגד חזקת ממון שלו. א"כ רוב נשים בתולו' נשאות תיהני לה כמו ברי נגד שמא. ומשני הש"ס הכא ברי וברי. וה"ל לש"ס להקשות מיד כיון דרוב נשים בתולו' נשאו' וכי ס"ד דרובא לא יהי' כמו ברי נגד שמא. אלא דמסיק שקלי וטרי' דה"נ מסתברא והדר פריך לי' ולא ארב פריך כמ"ש תוס' אלא לכ"ע פריך וכן דעת הרז"ה. ומשני ש"ס דאיתרע רובא כיון דלית לי' קול. וא"כ אם יש לה קול אה"נ דנוטלת מאתים בלי עדים:

ואמנם רמב"ן ס"ל דהכא לא שייך חזקת הגוף כלל. ע"ש במלחמו' ה'. ולדבריו לימא תנן סתמא דלא כר"ג היינו משום דהוה ס"ל מסברא כיון דאזיל בתר חזקה בברי ושמא. א"כ ה"ל למיזל בתר רובא אפי' בברי וברי דרוב עדיף מחזקה ומשני דליתא ובברי וברי לא אמר אפי' ברובא. ולפ"ז כדמקשה הש"ס וכיון דרוב נשים בתולו' נשאו' וכו' ארב הוא דפריך דס"ל הולכים בממון אחר הרוב כפי' התוס' דלשמואל מאי פסקא דפריך בכח כולי האי. ומ"מ נ"ל למסקנא דרוב גרוע הוא משום דליכא קלא. א"כ ממילא אפשר לומר דאי איכא קלא נוטלת מאתים גם לשמואל כיון דרוב מעלי' הוא גם שמואל מודה. עיין תוס' סנהדרין ג' ע"ב ד"ה דיני ממונות ומ"ש ב"ח בח"מ סי' רמ"ב וק"ל ועסמ"ע סי' ל"ה סקי"א:

מ"ש האי מגו מהאי מגו עיי' פי' המשנה לרמב"ם דמפרש טעמא משום דמגו מאיסורא לממונא לא אמרי' דפסול כהונה איסורא הוא. ועתיו"ט. וש"ס לא סגי לי' בהא טעמא משום דלר' אלעזר דס"ל במנה ולא כלום איכא מגו ממון לממון ואפ"ה פליג ר' יהושע וכן לזעירי איכא מגו מאיסור לאיסור ואפ"ה פליג ר' יהושע משו"ה הוה צריך לומר משום שור שחוט. ומיושב נמי ק' מהרש"א וק"ל:

דף טז:

וזו הואיל ואין לה קול איתרע לה רובא. פי' רשב"ם ר"פ המוכר פירות דאין הריעותא במה שלא ידעו כולי עלמא. אלא שהעדים עצמן שהיו באותו מעשה ויודעים שיצאה בהינומא. אינם יודעים שנישאת בתולה. ולפ"ז י"ל ק' תוס' ולמימר דהמעיד בגדלו מה שראה בקטנו יודע נמי שהיתה בתולה והוה רובא מעליותא וק"ל:

וליחוש דלמא מפקא עדים וכו' כ' תוס' דאיכא נפקא מינה היכי דליכא עדי הינומא וכו' הקשה פ"י כיון דרוב נשים בתולות נישאות מסתמא יהי' קול. ודבריו תמוהים. הא מיירי הכא באשה שלא הי' קול דמשו"ה צריכא דמייתי עדי הינומא. וא"כ הרי קמן דזו לית לה קול א"כ יחוש הבעל למקום אחר כיוצא בזה ולא יהי' לה שם גם עידי הינומא ויפסיד ע"י הכתובה:

עוד כ' תוס' דנפקא מיני' במקום שאין מכירי' נאמן במגו דאין את אשתי גם פה הקשה פ"י לפמ"ש הש"ס לקמן פ"ט דיכול לומר לא גרשתיך ע"ש וכל דבריו תמוהי' ז"ל. דהכא איכא למיחש שתוציא הכתובה ותאמר אשתך אני וכשיודה יתחייב שאר כסות ואם יאמר גרשתיך יתחייב בכתובה ולא הוי טענו חטי' והודה בשעורי'. דהיא תובעת חטי' ושעורי' באומרת אשתך אני מתחייב בשתיהם בשאר כסות כל זמן שהיא תחתיו. ובכתובה לכשיגרשנה. ועוד שתמסור שטר כתובה לאחר ותאמר שמכרה בטובת הנאה וכשיתבע את הבעל אם יטעון לא גרשתי אשתי תבוא היא לתבוע שארה כסותה דה"ל חטי' לזה ושעורי' לזה וק"ל:

מתקיף לי' ר"פ אטו אלמנה מי לא אכלה בתרומה. י"ל רב אדא בר אהבה ס"ל כמ"ד דהולכי' אחר רוב נשים בתולו' נישאו' נמצא דבשעת נישואי' ליכא למיחש שמא בשעת גבי' כתובה לא יהי' קול דסתמא יש לה קול. ואין עושי' תקנתא אלא לפרסם שנמצאת בתולה שלימה בבית בעלה וכשרה לכהונה. וממילא מסתעף מיני'. דאי אירע בשעת גבי' כתובה דלא ימצא קול שהי' בתולה. סגי בעדי' שהעבירו כוס בשורה. ור"פ ס"ל אין הולכי' בממון אחר הרוב אפי' רוב מעלי' אפי' יהי' קול שהי' בתולה. נמצא צריכי' למיעבד תקנתא בשעת נישואי' לפרסם שלא היתה אלמנה וק"ל:

זמנין דתפסה מאתי' פירש"י בלא ב"ד ומשמע עדי' מיהת יהי' בדבר. ודלא כתוס' דליכא למיעבד תקנתא לתפיסה בלא עדים. דמה יועיל תקנתא ואז תכפור הכל ותאמר לא תפסתי ואתי' דברי רש"י כמ"ד מגו מועיל נגד המנהג רק מגו גרוע אינו מועיל כמ"ש פוסקי' בהא דב"מ ק"י ע"ש והכא הוה מגו גרוע עכ"פ דמגו דאי בעי אמרה טענה מעליותא העבירו לפני באמת ומדטענה טענה גרועה איתנוסי איתנסי ה"ל מגו גרוע

עכ"פ ובחילוק קליות דלית בי' טירחא הוה מגו גרוע נגד המנהג ולא מהימנת. אבל בחביות דאיכא טרחא מועיל מגו גרוע אע"ג שהוא נגד המנהג. ואין לומר דל מנהג מהכא אמאי תגבה במגו גרוע י"ל כיון דרוב נשי' בתולו' נישאו' ומה"ט מועיל עדים גרועי' להעיד מה שראו בקטנם ה"נ מועיל מגו גרוע אם לא יהי' נגד המנהג:

דף יז.

כלה כמות שהיא. כ' מורי בהפלאה ז"ל דמשבחי' אותה במה שנמשלה כנסת ישראל ושבת לכלה. ולפע"ד דגם ב"ה שאומרי' כלה נאה וחסודה י"ל שיתכוונו האומרי' על כלה עליונה כ"י ושבת ות"ח דאיקרי כלה. ואין בזה משום גניבת דעת כדאמרי' פג"ה אם יש שם חבר עיר מותר ע"ש וה"נ כיון דאורחא כך מי שלקח מקח מן השוק וכו'. ואולי להכי שרו במערבא לא כחל ולא שרק וכו' לפמ"ש מהרש"א בח"א דשרו לר' זירא לא כחל וכו' ר"ל שאיננו צבוע אלא תוכו כברו וה"נ שרו במערבא לכלה נאה וחסודה לא כחל וכו' ר"ל שאין אנו אומרים כן ע"ד צבועה ולכווין לכלה אחרת כי זאת היא המעלת חן. ונ"ל ר' יהודה בר אילעא רצה להשמר טפי מדבר שקר ע"כ נקט בד הדס המרמז על הצדיקי' ובפרט לת"ח המשולשי' במקרא משנה ותלמוד לעומת ההדס כלה נאה וחסודה. ורב אחא עשה בהיפך הי' מרכיב לה אכתפי' לומר שאין שום זיוף בדבר כי בוודאי כוונתו אהכלה הלזו. והיינו דקאמר כי דמי' לכו כי כשורא היינו משום דמ"ש על הכלה בעצם שהיא נאה משום דאין אשה אלא לבנים. ולהא מילתא מיהת נאה היא אפי' חיגרת וסומא והיינו כי כשורי לצלמא שעשוי' לצור בו צורות וה"נ אי דמיין בעינינו שאין אשה אלא לצור צורות הולד אזי אמת הוא שהיא נאה. ואל"ה ה"ל מדבר שקר תרחק ועיי' הפלאה:

כל מן דין וכל מן דין סמוכו לנא. יראה דלר' אמי ור' אסי הזהירו שאם יבואו הם לסמוך אחרים לא יסמכו אלא צדיקים וחכמים כיוצא בהם. אלא היות כל א' מהצדיקים הי' מחשב על עצמו בענותנותו כי קטן הוא. ע"כ אמרו לר' אמי שלא יסמוך כ"א חכם כמו ר' אסי ולרב אסי הזהירו שלא יסמוך כ"א כעין רב אמי והיינו כל מן דין וכל מן דין סמוכו לנא ולכל א' אמרו כל מן דין נגד חברו וק"ל:

כדי לחבבה על בעלה ולית הלכתא כוותי'. וכ' הפוסקים נהי דבפניה אין להסתכל מ"מ מצוה להסתכל בבגדי צבעוני' שלה ובחי' תורה אמרתי היינו דגבי רבקה כתי' ותקח הצעיף ותתכס דעד עכשיו לא נתיראה שיסתכל בה אליעזר כי צדיק גמור. אך עתה

שבא יצחק ומצוה להסתכל בבגדי' חששה שיבוא אליעזר להסתכל בפני' ע"כ לקחה הצעיף להתכסות:

לא תסמכו לנא לא מן סרמיסן בערוך ערך חמס מפרש סרמיסן המבולבלי' ומסוכסכי' כמו פקיעות של צמר המסוכסך. וסרמיטין כמו אלו המסוכסכי' קצת כמו כתב שהתיבו' מבולבלי' זה בתוך זה אעפ"י שאינו כסכסוך הראשון מ"מ לא יסמכוהו. חמיסין החוטפי' הדברי' מפי שומעיהם ואינם ממתינין עד שהדברי' יוצאי' מפי אומרם. טרמיסין שאינם יכולי' לסדר הדברי' היוצאי' מפיהם לאזן שומעיהם. עוד פי' סרמיסי' המסרסי' המסכתא ולומדי' ממנו פרק א' או ב' כגון אלו הלומדי' ג"ה כל הבשר ואינם לומדי' כל המסכתא מרישא עד גמירא. סרמיטין הלומדי' הלכה א' או איזה הלכו' מהמסכתא. חמיסין הלומדים חמשית המסכתא. תרמיסי' הלומדי' תרי תלתי מסכתא ע"ש: אמרו עליו על ר"י בר אילעי. ערא"ש שכ' רבותא דידי' שהי' תורתו אומנתו. ופי' כיון שהי' לו תלמידים רבים הוי כעין ת"ת דרבים. ונ"ל עוד שהי' מונע תלמידיו משמוש חכמים. ומוכח דלא כתי' תוס' דשמוש חכמים גדול ממת מצוה. ועיי' מ"ש מ"ו נ"י מספ"ק דמגילה דמוכח מיעקב דגדול ת"ת. דלמא משום שמוש ששימש י"ד שנים בבית עבר. וכן מעזרא לא מוכח שם דלמא משום ששימש את ברוך בן נרי'. אבל ת"ת לחוד לא. וי"ל דוודאי לא עדיף מלמוד תורה אלא כ"ש דהיינו כדאיתא פ"ק דע"ז לטמא בית הפרס דרבנן ללמוד לפני רבו. אבל איסור דאורייתא אין בין ת"ת לשימוש. ר"ל אי הי' מונע עי"ז מכבוד או"א וכה"ג אי הוי ס"ד דת"ת אינו דוחה כיבוד או"א או בנין בהמ"ק. א"כ משום שמוש לחוד לא הי' נדחה כי אין ההפרש בין ת"ת בלא שמוש לת"ת עם שמוש כ"כ גדול. ועיי' היטיב מ"ש מג"א סי' תמ"ז ס"ק י"ג בענין זה ושפיר יליף ספ"ק דמגילה. ומ"ש תוס' בשמעתין דר"ע הי' כאלו שופך דם משום שנתבטל משמוש. ר"ל דנתבטל משניהם דזמן ת"ת ושמושה קדים. משא"כ יעקב ועזרא שהיו לומדים בלא רבם ג"כ בלא שמוש ואין ההפרש בין למוד בלא שמוש ללמוד עם שמוש גדול כ"כ וק"ל:

והנה שם הקשה בטורי אבן מנ"ל דגדול ת"ת דלמא שקולים הם ואיזה מהם שירצה יקדים לחברו וכדר"פ מפנין גבי הכנסת אורחים ובטול בה"מ ע"ש ותי' אה"נ אלא משום דגבי עזרא הוה נמי ישיבת ח"ל בבבל ואפ"ה דחי ת"ת ישיבת א"י ובנין בהמ"ק ש"מ דלגבי בהמ"ק לחוד ת"ת גדול וזה נכון:

אמנם מ"ש גבי יעקב לתרץ כן דבית מדרשו של יעקב בח"ל הי' בעבר הנהר לא נ"ל כלל דמשמע דבית מדרשו של שם ועבר גבי הדדי הוי קיימו ושם הי' מלכי צדק מלך שלם היינו ירושלים וסדורי מקראות ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה כך הוא מתחלה יצא

ממגורי אביו מחברון כמ"ש רמב"ן ונטמן י"ד שנים בבית עבר בא"י ואח"כ יצא משם לילך לחרן אלא בתחלה הלך לבאר שבע אצל אשל של א"א ע"ה להתפלל שם כמ"ש רמב"ן על התורה ר"פ ויצא ומשם יצא מיד לחרן ולא הי' בין יציאתו מבאר שבע להליכתו לחרן לבית לבן כלום כ"א מעשה הסולם הי' בין יציאה ראשונה לשני'. והטמנתו בבית עבר הי' קודם לזה וכל זה ברור. וקו' טורי אבן קו' עצומה ולא ראיתי לה פותר. והנה לכאורה בפשיטות הו"מ להוכיח דגדול ת"ת מכיבוד או"א. דאי ס"ד שוים הם א"כ הא מוכח דת"ת גדול מבנין בהמ"ק ויהי' נמי כיבוד או"א גדול מבהמ"ק והנה כתיב איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו לומר שאם צוה אביו לחלל לא ישמע לו ואי ס"ד כיבוד אב גדול מבנין בהמ"ק א"כ יש ללמוד ק"ו דבהמ"ק אינו דוחה שבת מק"ו דכיבוד או"א וא"כ ל"ל קרא דא"ר את שבתותי תשמורו שלא יהי' בהמ"ק דוחה שבת הא מק"ו דכיבוד או"א נפקא. אע"כ כיבוד אב גרע מת"ת. ויש לדחות זה עפ"י שיטת הש"ס יבמות וי"ו ע"א כלכם חייבים בכבודי ע"ש וק"ל:

וע"ד דרוש אמרתי דוודאי שוים ליכא למימר דהרי כל אהבתו של יצחק לעשו הי' על כיבדו אותו מיעקב כמ"ש ברבה על ציד בפיו והביאו רמב"ן. ואי ס"ד שוים הם לא הי' לו ליעקב לבחור לעצמו לישב באהלי תורה ולהניח מצות כיבוד לעשו וגרם לו כל הצער הזה. אע"כ אין כאן ברירה כי מצות כיבוד נדחית מפני ת"ת. אלא דזה יש לדחות דאדרבה חזי מה עלתה בי' ביעקב שנענש על שפי' מאביו אעפ"י שהי' אונס מחמת נפשות. אע"כ משום שהוא גרם לעצמו שהרי כיבוד או"א גדול מת"ת והי' לו לכבד אביו ולא לגרום אהבה לעשו עד שלבסוף נצטרך לברוח ולפרוש מאביו כ"ב שנה ומוכח בהיפך דכיבוד אב גדול. ומשום כן אמר הש"ס דזה א"א דא"כ הי' לו להיות נענש גם על היותו מתעכב בבית עבר שהרי באת להוכיח דכיבוד גדול מת"ת. אע"כ לכל הפחות שוים הם ומשום כן לא נענש על היותו בבית עבר ולא הי' העונש על שהוא גרם לעצמו וכנ"ל. אלא הקב"ה מדקדק עם צדיקיו ואעפ"י שהי' מוכרח לברוח מ"מ דקדק הקב"ה עמו א"כ ממילא הדרין לכללין דת"ת גדול דאל"כ לא הי' יעקב מניח לעשו לכבד אב טפי מיני' דידי':

ודע דצלע"ג מנ"ל דאהטמנתו בבית עבר לא נענש דלמא אהני הוא דנענש אבל על י"ד שנים שהי' בבית לבן עד שנולד יוסף שטנו של עשו אהני לא נענש כי הי' מוכרח ואונס מחמת נפשות. אך מה שנתעכב י"ד שנים בבית עבר ולא מיהר לילך אצל לבן אהני הוא דנענש וכן על ששה שנים שנתעכב עוד אחר לידת יוסף וב' שנים שעשה על הדרך וה"ל כ"ב שנים ולעולם כיבוד או"א גדול מת"ת. וי"ל לפמ"ש בחידו' תורה שלנו פ' ויצא מה שנתעכב יעקב עוד ששה שנים אחר שנולד יוסף שטנו של עשו הי' להרכיש רכוש

לקנות מערת המכפלה כדי שלא יצטרך ליתן לעשו מעות א"י ראה יעקב להרוויח בח"ל וכמ"ש רש"י פ' ויחי בפסוק אשר כריתי. ובכל כה"ג מותר לצאת מא"י לח"ל להציל ממון ישראל מיד עע"א כמבואר בפ"ק דע"ז דאפי' כו' ומעלה בערכאות שלהן ואפי' בשבת ומטמא בבית הפרס להציל מידם וה"נ הציל מידו ממון א"י הקדוש. ושם אמרתי שזהו רמז בדברי יעקב מתי אעשה גם אנכי לביתי ר"ל לקברי הנקרא בית בפ"ק דמ"ק לחרוב ביתך וליתיב אושפיזך דהאי עלמא אושפיזא וקברו ביתו. ומשום כן אמר ללבן לא תתן לי מאומה ר"ל לא יהי' שלי מאומה מכל הרכוש כ"א לעשו יהי'. וא"כ זה קודם לכיבוד או"א והכרח גדול ואפ"ה נענש אעפ"י שהי' אונס מפני עשו מכ"ש שהי' נענש על י"ד שנים הראשונים וע"כ י"ד דבית עבר לא חשיב וצ"ע:

דף יז:

קריתא דמנמנמה בה כלתא. פירש"י שהוא משורבב על עיניו'. נ"ל הטעם לפי האמור בש"ע וברא"ש דשמעתין דביום א' מצוה עכ"פ להסתכל בציבעונין של כלה לחבבה על בעלה אבל לא בפני' ממש. ע"כ מכסה פני' שלא יבואו נמי להסתכל בה ממש:

דרדוגי דמישחא אירשא דרבנן. וי"ל אירשא דרבנן דווקא עשו כן שאין דרכם למשוח שערות שלהם בשמן. גם כ' ע"י נשים. והו"ל תרי תמיהי דמדכר דכירי אינשי. ור"פ הקשה לו כיון דכל בעלי חפיפות הראש יוצאות כן לא יהי' בזה היכר גם כי לפעמים יהי' חופת אלמנה ויזדמן שם בעלי חפיפות המשוחי' בשמן ויאמרו הבריות שהיא בתולה ע"כ אמר בלשון תמי' משחא דחפיפותא קאמר מר שיהי' זה סימן. והשיב לו שאין היציאה לשוק הסימן אלא המעשה בעצמו שעושים להם נשים דווקא אירשא דרבנן דווקא ובשעת בעילת מצוה דווקא הוא הגורם דדכירי בי' אינשי טובא. והנה לפמ"ש הרא"ש בפ' אלו מגלחין רמז למנהג שהחתן לובש לבנים והאבל שחורי'. וי"ל דבנשואי בתולה היו רגילים ללבוש לבנים ממש שהרי אין כאן צד אבלות כלל. משא"כ בנשואי אלמנה שיש לה צד אבילות על בעל נעורי'. וכן המנהג במדינות אלו שהאלמנה אינה נכנסת לחופה בתכשיטי'. נמצא הי' בבגדים לבנים סי' לבתולה ע"כ הי' הסימן ע"י משיחת שמן אירשא דרבנן. ע"ש בכל עת יהי' בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר וק"ל:

וליתני שדה זו שלך היתה ולקחתי' ממך. לעיל במתני' כ' מ"ו בהפלאה לשיטת רש"י דמשכחת שיהי' שדה שלו והוא לא ידע כגון שאמר לו פלוני זיכה לך שדה זו ע"י אחר ולקחתי ממך והוא אומר מהזכיי' זו איני יודע כלום אבל ברי לי שלא לקחת ממני מאומה. ולא הבנתי דא"כ לדברי עצמו הו"ל נכסי רטושין ולא נורידהו לנכסי רטושין

עפ"י עדותו של ע"א היינו של זה האומר פלוני זיכה לך. ואת זה המוחזק בי' לא נוציא מהשדה שהרי אומר ברי לי שהוא שלי ואיננו נכסי רטושין. ועיין ש"ע סי' רפ"ה סעיף ד'. וגם אין לומר שהוא טוען שדה זו מעולם שלי הי' וזכיתיו לך וחזרתי ולקחתי ממך. גם ז"א דהא במתניתין רצה לאשמועינן דמועיל מגו בקרקע דבחזקת בעלי' הראשונים קיימא אפ"ה ע"י מגו מועיל להיות היכי דקאי תיקום כדאי' כה"ג בב"ב ל"ב ע"ב. ותוס' שם ד"ה והלכתא כו' אבל בהאי גוונא שאומר שהשדה הי' מעולם שלו ויש לו חזקת מרא קמא שהרי מעולם הי' שלו וגם חזקה דהשתא שהרי עכשיו היא עומדת תחתיו אין זה רבותא כל כך ומאי פריך וליתני שדה זו שלך הי'. ולולי דבריו י"ל דמשכחת בנכסי גר שהחזיק במקצת בקעה וקנה כל הנקרא ע"ש הגר והוא לא ידע כמה שדות נקראים על שמו עיי' ב"ב נ"ו ע"א בי גרגותא דפלניא ע"ש בזה שיטות ודעות בש"ע ע"ש ויש לדחות דכיון שנקרא על שמו הרי ימצא הרבה עדים על זה. משכחת בפשיטות שמת אביו והניח נכסים במדינת הים ובבואו לשם אמר לו א' גם שדה זו שלך היתה מירושתו ולקחתי ממך אחר מיתת אביך ע"י שליח ששלחתי לך או הייתי שם עמך וכה"ג והוא אמר מימי לא מכרתי לך כלום. ולפי דבריך הוא מירושת אבי החזירהו לי:

אלא שגם זה צ"ע קצת שהרי פשוט מי שהחזיק בנכסי' כאלו ג' שנים אחר מיתת אביו של זה ואחר שכבר הגדיל דהוי חזקה. וע"כ משום דחזקה קלא אית לי' וכמ"ש תוס' בשמעתין ששואל מי הוא שידע בנכסי אבא במדינה פלונית אם אין כאן חירום. והוא חוזר ומוחה. וא"כ ה"נ כיון שהלה טוען שלקחו ממנו אחר מיתת אביו. א"כ ע"כ אין כאן חירום. דאל"כ מי הביאהו אליו לקחת שדהו ממנו. וכיון שאין כאן חירום מסתמא נודע לו שיש לו שדה בכאן. ואיך שייך שלא ידע וגם לא ימצא עדים וכה"ג. ואכתי מאי פריך ליתני שדה זו שלך לשיטת רש"י דמגו דאי בעי שתיק הא בשדה שלך לא משכחת. וי"ל בהס"ד עדיין לא אסיק הך דמחזיקין אפי' בנכסי בורח משום דהקול יוצא למרחוק והוי סד"א דשפיר משכחת לי' בכנ"ל. ולמסקנא אה"נ דלא משכחת כלל. ובזה נ"ל הא דפריך וליתני מנה לויתי ממך וכו' וקשה דלמא האי תנא דיני חזקת קרקע אתי לאשמועינן. וכמ"ש תוס' ד"ה אין צריך לפורעו בעדים וכו' וי"ל דוודאי מפשטות מתני' לא נשמע דמיירי באכלה ב' שנים בפניו ושנה בפני הבן. דאיכא למימר בכה"ג הוי חזקה ומיירי משנתינו בשלא אכלה שני חזקה ואה"נ דפשיטא הוא ולא אתי מתניתין להורות לן שום חידוש רק הואיל ותנא ברישא ואם יש עדים שיצאת בהינומא. תני נמי סיפא ואם יש עדים וכו'. אלא דא"כ קשה הוי לי' למתני שדה זו שלך. אע"כ משום סיפא ומזה נשמע דמיירי בשני שנים בפני האב ולא בפני הבן. וא"כ לבתר דמסיק דמחאה שלא בפניו הוי

מחאה דהקול נשמע למרחוק. תו בלא"ה לא משכחת שדה זו שלך היתה במגו דאי בעי שתיק א"כ ממילא לא מוכח ממתניתין הך דינא דשנים בפני האב וא' בפני הבן. וא"כ קשה. וליתני מנה לויתי וכו' וא"ש:

שדה זו שלך היתה ולקחתי' ממך כ' תוס' דהו"ל ברי וברי. ר"ל דבמתניתין טוען ברי שהי' של אביו אבל שמא אי לקחו ממנו או לא. אבל לקחתי ממך הו"ל ברי גמור כ"כ תוס' בב"ק ק"ז סוף ע"א דלא כמהרש"א בשמעתין. וכ"כ פ"י. והקשה לדברי תוס' דב"ק הנ"ל מאי פריך הא קמ"ל משנתינו דבכה"ג דלא הוי מידי דכפירה אמרי' מגו דהעזה. ונ"ל דה"נ הוי העזה לעלמא דאם יאמר להד"ם יהי' בעיני הבריות כמכזב שיאמרו חזקה אין אדם תובע אא"כ יש לו. אמנם באומרו לקחתי ממך יאמרו שנראין דבריו שהרי יושב בתוכו ואוכל פירותיו שנה או שתים. דנהי דלענין חזקה לא מקרי עד ג' שנים מ"מ בעיני הבריות נראה שאין אדם רואה זה אוכל פירותיו אפי' שעה א' ושותק והרי לר' יהודה במשנה פ' חזקת הו"ל חזקה אפי' מאכילת שנה א' מטעם הנ"ל. וא"כ נוח לו לטעון לקחתי מלומר להד"ם והו"ל העזה לעלמא וגרע מהעזה לדידי' עיי' בכללי מגו שבתומים ס"ק ע"ו ע"ז. ואין לומר אכתי במשנתינו בשדה זו של אביך הו"ל תרי העזות לעלמא ולדידי' ז"א דבמתני' שאמר שדה זו של אביך היתה לא שייך חזקה אין אדם תובע אא"כ יש. לו דהרי אביו לא תובעו והוא שתובעו בטענת אמר לי אבא לא שייך הך חזקה וק"ל ושפיר פריך הש"ס:

ובזה מיושב מ"ש הרא"ה ובשיטה מקובצת דליתני כלי זו שלך ולקחתי ממך בכלים העשויים להשאיל ולהשכיר דאם יש עדים אינו נאמן ובמגו מהימן ולפי הנ"ל א"ש משום די"ל דמתניתין אתי לאשמועינן מגו דהעזה ובכה"ג לא הוי העזה לא לדידי' ולא לעלמא דהרי במה שאומר לקחתי ממך נמי מעיז לו ולעלמא. שאין לומר א"כ איך בא לידו החפץ דהא איירי בעשויי' להשאיל ולהשכיר נימא שבא בידו בתורת שכירות ושאלה. וא"ש נמי מה שקשה נימא שדה זו של אביך היתה וירדתי בה בתורת משכנתא ואחר מיתת אביך ואחרי שנתגדלתי וכלו ימי משכנתא לקחתי ממך ומהימן במגו דלהד"ם לא הי' של אביך מעולם דהו"ל ברי וברי שהרי אומר ממך לקחתי ואם יש עדים שהי' של אביו אע"פ שאינם יודעים שירד בה בתורת משכנתא. מ"מ לא מהימן לקחתי ממך במגו דמאביך לקחתי' משום שאכלה ב' בפני האב וא' בפני הבן וזה לא מהני נמצא נדע שני דינים מגו בברי וברי ואין מחזיקין בנכסי קטן שוב מצאתי כן בהפלאה. ולפי הנ"ל א"ש דא"כ אין כאן העזה לא לדידי' ולא לעלמא. לא לעלמא דהא אומר של אביך ואי

הי' אומר להד"ם לא הי' שייך חזקה אין אדם תובע אא"כ יש לו משום שאינו בא אלא בטענת אביו ולדידי' אכתי מעיז ואומר ממך לקחתי וא"ש וק"ל:

והא דפריך בשמעתין וליתני מודה ר' יהושע מנה לויתי ממך וכו' נ"ל דהאי נמי מיחשב קצת העזה פרעתי במגו דלהד"ם דבפירעון שייך שכחה משא"כ בלא לויתי וכ"כ להדי' הש"ך סי' ע"ח ס"ק ט"ז ע"ש ונהי דע"כ העזה גמורה לא הוי דהרי לויתי ממך הו"ל מידי דכפירה וס"ל להתוס' דב"ק שם דבמידי דכפירה לא אמרי' מגו דהעזה מ"מ פריך הש"ס שפיר דאי הוי שמעינן במנה לויתי מידי דכפירה אמרינן מגו בהעזה קצת כגון פרעתי במגו דלהד"ם ממילא נדע דנימא מגו דהעזה ממש במידי דלאו כפירה:

משום דקא בעי למיתני סיפא וכו'. צל"ע לוקמא באכלה שנה ומכרה שנה וחזר זה ומכרה לשלישי שנה בלא שטר וקמ"ל דאע."ג דהמוכר בעדים גובה מנכסים משועבדים מ"מ לענין חזקה לית לי' קלא. ואין זה פשיטא דהא קהי בי' קיוהי' טובא בש"ס ב"ב מ"א ע"ב ג' לקוחות מצטרפים ע"ש:

ור"ה מתני' אתי לאשמועינן. יש לעיין לפמ"ש תוס' לעיל ר"פ ד"ה ה"נ מסתברא. דלפי סברת ה"נ מסתברא מיירי מתני' באינו תובעו ובמגו דאי בעי שתיק. ולפמ"ש תוס' במשנתינו דאי איירי באינו תובעו. לק"מ ליתני שדה זו שלך היתה. ולפ"ז הא דפריך וליתני שדה זו שלך הי' היינו לפי הדחיי' דר' יהושע אמרישא קאי ואמגו קאי. אבל לסברת ה"נ מסתברא אה"נ דלק"מ וליתני שדה זו שלך הי'. וא"כ לפמ"ש. לעיל דלולי קו' הש"ס לא הוי מוכח מידי הך דשתים בפני אביו וכו' דה"א סיפא לא קמ"ל מידי וא"כ מאי פריך ור"ה מתני' אתי לאשמועינן. דלימא ר"ה ס"ל כסברת ה"נ. מסתברא.. ולא מוכח מידי ממשנתינו. וי"ל דהא סברת ה"נ מסתברא בנוי אהא דכיון דרוב נשים בתולות נישאות כברי ושמא דמי. והנה ר"ה הוא תלמיד רב ואמרי בי רב היינו רב הונא. ולרב. דס"ל הולכין בממון אחר הרוב אתאינן ע"כ לתי' הש"ס. לעיל כיון דרוב נשים הנשאות בתולות יש להן קול איתרע רובא וכמ"ש תוס' לעיל ד"ה כיון דרוב נשים וכו' לרב פריך וכו' ע"ש וא"א לומר כסברת ה"נ מסתברא ושפיר פריך ור"ה דייקא מתני' אתי לאשמועינן. וא"ש נמי הא דקאמר ור"ה ולא פריך ארבא וכמ"ש תוס' והא"ש. דאי נמי נימא דלקושטא דמילתא גם לשמואל אמרי' כן דאיתרע לי' רובא ונדחו דברי ה"נ מסתברא. וכן נראה כי היכי דלא נצטרך לומר דשמעתא דהכא לא קאי להלכתא. מ"מ אין הכרח לזה אלא לרב דס"ל הולכין בממון אחר הרוב לכן הקשה ור"ה מתני' אתי לאשמועינן. ור"ל איך אמר רבא ש"מ מדר"ה הא ר"ה לשיטתו הי' לו הוכחה לזה ממתני' ואיך נוכח אנן מזה. ויש לדחוק בזה בתי' הש"ס דיוקא דמתני' קמ"ל:

אב"א אפי' הגדיל קמ"ל. לרש"י מיירי שמת האב והניחו קטן ולשיטתו ע"כ מיירי מתני' באינו תובעו דאמר לי אבא בהיותו קטן לא הוי טענת ברי. ולרשב"ם דס"ל הניחו גדול נמי ס"ל כהתוס' דתובעו ברי אמר לי אבא שדה זו שלו הי'. אלא דיש לעיין בהיפך לשיטת התוס' דמיירי בתובעו וע"כ הניחו גדול דבקטן אין כאן טענת ברי. וא"כ מוכח ממתני' ואפי' הגדיל ומאי קמ"ל ר"ה. וצ"ל דס"ל להתוס' דגם זה מקרי טענת ברי ועיין לקמן בסוגי' דטוענו קטן. ועיין מגילה כ' ע"א גבי ור"י מכשיר בקטן ועיין לקמן גבי ואלו נאמנים להעיד בגדלן מה שראו בקטנן ואפשר להתוס' בהא פליגי הני לישני דלישנא קמא ס"ל אמר לי אבא בהיותו קטן ל"ה טענת ברי ומיירי מתני' ע"כ בהניח גדול ומוכח אפי' הגדיל ממתני' ולא קמ"ל ר"ה אלא דיוקא דמתני' ואידך לישנא ס"ל דטענת אמר לי אבא בהיותו קטן הוי טענת ברי ולא מוכח ממתני' ואפי' הגדיל:

דף יח.

וליתני מודה ר"י באומר מנה לויתי ממך מה שקשה דלמא מגו דהעזה קמ"ל כבר כתבתי לעיל ע"ש. וכ' שיטה מקובצת דה"פ קו' הש"ס כיון דעיקר מתניתין לא אתי אלא לומר דמודה ר"י לר"ג בהאי מגו והוי רבותא טפי כשמודה בברי וברי ממאי דמודה בברי ושמא. וא"כ נהי דעכ"פ סיפא נמי איצטרך לאשמועינן שום חידוש כי היכי דלא להוי פשיטא לגמרי שלא לצורך. ומשום כן לא תני שדה זו שלך היתה כנ"ל מ"מ אי אשמועינן בסיפא שום חידוש יהי' מה שיהי' רק שלא יהי' פשיטות לגמרי ושלא לצורך הו"ל למיתני אותו שום חידוש כדי שיכול למיתני בברי ושמא דהרי בסיפא לא איכפת לן שאינו ענין לכאן כלל. וזה דלא כמהרש"א שכ' דסיפא עיקר טפי מהרישא. ותמי' עליו ממ"ש תוס' במתניתין ד"ה ומודה ר"י וכו' מדלא נקט אם תובעו וכו' משמע דאין קפידא למתני דווקא ואם יש עדים דומיא דאם יש עדים שיצאת בהינומא כמ"ש מהרש"א. וקו' מהרש"א ישבה מ"ו בהפלאה בפשיטות ע"ש ועמ"ש לקמן בסמוך אי"ה בזה. ונחזור להנ"ל דלפ"ז תינח למאי דקי"ל ברי ושמא לאו ברי עדיף בלא מגו או חזקה א"כ הך סיפא אם יש עדים כ"ע היא דמה"ת יאומן בלא מגו וחזקה. ואין לזה ענין לכאן כלל ושפיר הקשה וליתני מנה לויתי כי מה איכפת לך לאשמועינן דיני חזקה ג' שנים או דינא המלוה חבירו בעדים מה. לי הא או הא ורק אך לאשמועינן רבותא ברישא וא"ש. אמנם. למ"ד ברי ושמא לר"ג ברי עדיף ולחד שיטה אפי' בברי גרוע ושמא טוב ועיין לעיל י"ב ע"ב תוס' ד"ה ר"ה ור"י. א"כ במאי דמיירי מתניתין בברי ושמא דנהי דרבותא דרישא אינה גדולה כ"כ דמועיל מגו בברי ושמא לר' יהושע מ"מ בסיפא אשמועינן רבותא דה"א בברי ושמא ר"ל שאינו

יודע אם לקחו מאביו או לא. אע"ג דלית לי' מגו שהרי יש עדים שהי' של אביו וכבר נשמע דבלא מגו טוב לא מועיל לר"י ברי ושמא. מ"מ ה"א כיון דאיכא נמי ג' שנים חזקה מיהת מועיל לר' יהושע קמ"ל כיון שהי' ב' בפני האב וא' בפני הבן אינו מועיל. וזהו רבותא גדולה דהרי לר"ג אפי' בלא חזקה כלל ברי עדיף. ולר' יהודה דפ' חזקת הבתים אפי' שנה א' הוי חזקה אפי' בברי וברי וקמ"ל הכא דר"י מחמיר כ"כ דאפי' בברי ושמא וג' שני חזקה אלא שלא הי' שלשתן בגדלותו של בן אפ"ה אינו מועיל ולק"מ קו' הש"ס. וצ"ל דקו' הש"ס הוא רק להך מ"ד דס"ל לכ"ע לאו ברי עדיף ואין כאן שום רבותא בסיפא דנפקא מינה לפלוגתת ר"ג ור"י. ואה"נ למ"ד ברי עדיף לק"מ קו' הש"ס. וזה יש לכוון במ"ש תוס' בתי' וז"ל א"נ דלא חשיב לי' פירכא דניחא לי' לאשמועינן אין מחזיקין בנכסי קטן עכ"ל ר"ל דהא קו' תוס' הוא למ"ד צריך לפורעו בעדים ומאן דס"ל הכי בשבועות היינו רב יהודא א"ר אסי ור' יהודא ס"ל לעיל י"ב ברי ושמא ברי עדיף ועמ"ש בתוס' ויפה כתבו דהך מ"ד ס"ל דסיפא אתי לאשמועינן דאין מחזיקין בנכסי קטן:

באומר מנה לויתי ממך צל"ע דהא מתניתין קמ"ל אפי' בקרקע דבחזקת בעלים הראשונים קיימת והו"ל כמו חזקת ממון. אפ"ה מועיל מגו למימר היכי דקאי ארעא תיקום משא"כ במנה לויתי שהוא מוחזק פשיטא דמודה ר"י. ועוד אפי' בלא מגו כלל נמי מהימן וכמו שהקשה מהרש"א. וי"ל דכוונת הקו' דליתני סתם מנה לויתי ממך ויכול להיות בשני אופנים א' כפשטי' ואז באמת אין צורך למגו. והשני שאידך מוחזק כגון שיש לו מנה פקדון מזה וכשרצה להחזיר לו פקדונו אומר זה מנה לויתי ממך ופרעתי והלה טוען ידעתי כי מעולם לא פרעתני ונהי דמהלואה לא ידעתי מ"מ לפי דבריך אני מעכב פקדונך וקמ"ל דמהימן להוציא שלו מתחת ידו במגו דאי בעי שתיק לשיטת רש"י. וסיפא אם יש עדים לא מהימן אי מיירי רק מהאי גוונא הנ"ל הוא פשיטא דלא מהימן להוציא פקדונו מת"י כיון שיש עדים שהלוה ממנו והוא אומר לא פרעתני. אלא סיפא קמ"ל דלא מהימן אפי' אם הוא מוחזק צריך לשלם לו משום דהוי ס"ל המלוה בעדים צריך לפורעו בעדים. ויהי' פי' המתניתין כך אם יש לו מגו דשתיק מהימן לעולם אפי' כשאידך מוחזק נאמן במגו להוציא למ"ד מגו להוציא אמרינן וכשאין לו מגו כגון שיש עדים לא מהימן אפי' להחזיק. ועל זה משני הש"ס דז"א כיון דעיקר סיפא לא אתי' אלא לומר דבעדים לא מהימן להחזיק וז"א דקי"ל אין צריך לפורעו בעדים. ובזה מיושב קו' תוס' דמ"ד צריך לפורעו בעדים מצי סבר כמ"ד מגו להוציא לא אמרינן ובלא"ה לק"מ קו' הש"ס. מיהו כל זה לשיטת רש"י דמוקי מתניתין באי בעי שתיק. משא"כ לתוס' דמיירי בתובעו. א"כ מה"ת יאומן ברישא בשאידך מוחזק ואומר אתה חייב לי נגד פקדונך והוא

משיבו אותו חוב פרעתיך כבר במגו דאי בעי אמר להד"ם לא לויתי ממך מעולם. מה בכך הא אי נמי הי' אומר כן נמי לא הי' מהימן להוציא פקדונו מידו של זה. ומבואר כאן מ"ש והעלה הש"ך סי' קכ"ו סס"ג ד"ה ויצא לנו:

שהוא נאמן פירש"י מדאורייתא בלא שבועה עכ"ל ר"ל אבל היסת מדרבנן מיהת בעי. וכ"כ דלא נטעה שהוא נאמן בלא היסת במגו דאי בעי שתיק. ואם יש עדים ישבע היסת. דליתא דאפי' אי נימא בזמן המשנה כבר הי' שבועת היסת עמ"ש תוס' בשבועות מ"ו ע"א ד"ה בדרבנן וכו' ע"ש. מ"מ נ"ל דאין זה קו' לאשמועינן מתניתין דלר' יהושע מועיל מגו לפטרו משבועה דרבנן דהשתא אשמועינן רבותא טפי דמועיל מגו לזכותו בקרקע מה שמן התורה לא הי' זוכה בלא מגו וזה פשוט. ובזה מיושב נמי מה שהקשה הרא"ה לינקוט מנה לויתי ממך בהוחזק כפרן על אותו ממון דאינו נאמן פרעתי בלא מגו. או בשכיר דקיי"ל שכיר נשבע ונוטל ואם יש לבעה"ב מגו דלא שכרתיך הבעה"ב מהימן. ולפי הנ"ל לק"מ דכל הני תקנתא דרבנן נינהו ואין זה רבותא דמועיל מגו לאוקמיה אדאורייתא:

משום דקא בעי למיתני סיפא וכו' הקשה הרא"ה להסוברים דהלואה בקנין לא מצי למטען פרעתי והכי קיי"ל כמ"ש הש"ך סי' ע' סק"ד א"כ ליתני לויתי בקנין מהימן פרעתי במגו. אבל אם יש עדים לא מהימן. ולפע"ד למ"ד מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו דלא אמרינן מגו לאורועי שטרא ה"נ לא אלים מגו לאורועי קנין שהוא כשטר עיין לקמן י"ט ע"א ובתוס' ד"ה טעמא דר"מ ע"ש וא"כ לר' יהושע דקיל לי' מגו בעלמא כ"ע מודים דלית לי' מגו לאורועי שטרא או קנין:

והוא אומר פרעתיו אינו נאמן. יש לעיין אכתי לימא מנה הודיתי לך בעדים ועיינתי בחשבוני ולא לך גבי ולא מידי דבמגו דלהד"ם מהימן ואם יש עדים שהודה לו כן לא מהימן במגו דפרעתי כמ"ש והכריע רמ"א סי' כ"ו סעי' י"ג ע"ש. וי"ל דא"כ ה"א הא אם יש עדים לא מהימן תליא נמי בפלוגתא דר"ג ור"י דלר"י בעי' מגו מעליא באין שור שחוט משו"ה לא מהימן אלא בלהד"ם ולא במגו דפרעתי ובאמת אפי' לר"ג לא מהימן ביש עדים מטעם שכ' הרמ"א שם משום כן לא בעי למתני כן במשנתינו. ובזה מיושב נמי מ"ש בתומים סי' קמ"ו סס"ק ט"ו דליתני שדה זו שלך היתה ולקחתי מפלוני שהי' דר בו יום א' דבמגו דלהד"ם מהימן ואם יש עדים שהי' שלו אע"ג שיש לו מגו מינך זבנתי' לא מהימן. והא"ש דאי הוי תני הכי ה"א דלר' יהושע הא דלא מהני מגו דמינך זבנתי' דהו"ל כאלו שור שחוט לפניך שצריך להשיב לו תשובה משא"כ לר"ג מהימן וזה ליתא עיי' וק"ל:

והא קיי"ל המלוה את חבירו בעדים וכו'. וקשה אכתי לוקמי בתוך זמנו דאין אדם פורע תוך זמנו ובמגו דלהד"ם מהימן. ואי משום דלא אמרינן מגו במקום חזקה א"כ תיפשוט מהכא איבעי' דב"ב ה' ע"ב. וי"ל דליכא למיפשיט מר' יהושע דקיל לי' מגו ואפשר דלדידן דחמור לן מגו אפי' נגד חזקה עיין לקמן י"ט ע"א תוס' ד"ה חזקה וכו':

המלוה את חבירו בעדים. הקשו תוס' לימא באומר אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני. וי"ל דלא הי' רוצה להאריך. ובשיטה מקובצת הקשה דהו"ל למיתני סתמא ונוקמא אנן באומר אל תפרעני. ולפע"ד זה וודאי מילתא דפשיטא הוא אלא כוונתם דבליכא עדים מהימן במגו וביש עדים על הלואה וליכא עדים על התנאי שהתנה אל תפרעני. אע"ג דלדינא מהימן במגו דאי בעי מכחיש התנאי מ"מ לר' יהושע לא מהימן משום דשור שחוט לפניו. ועל זה כתבו דזה הו"ל לפרושי ולא רצה להאריך כ"כ ור"ל דלא הוי דומיא דרישא דיש עדים שיצאת בהינומא שאין כאן אריכות אלא עדי הינומא ותל"מ:

אין צריך לפורעו בעדים. מכאן הוכיחו רמב"ן ורמ"ה דלא כר' יונה ורשב"א דס"ל דגוזל את חבירו בעדים צריך להחזיר לו בעדים. דבמלוה עומד לפרעון משא"כ גזילה. דהכא מוכח דליתא. דא"כ אכתי נימא מנה גזלתיך והחזרתיך דמהימן במגו ואם יש עדים לא מהימן. אע"כ מהימן החזרתי. ואפשר י"ל כיון דלענין גזילה לשווי' נפשי' רשע לא מהימן רק פלגינן דבורי' א"כ בקל יש להאמינו במגו שהחזיר ועשה תשובה משא"כ לענין שארי דברים לא הוי ידעינן דמועיל מגו. ויותר נראה כיון דמיירי בהלה תובעו גזלתני. וקיי"ל אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן עיי' שבועות מ"ו ע"ב הו"ל החזרתי במגו דלהד"ם מגו מעליותא דיותר אנו מאמינים לו להד"ם מהחזרתי. משא"כ פרעתי במגו דלהד"ם ה"א אדרבא פרעתי אפשר ששכח כמ"ש לעיל דמיפרע לא דייק משא"כ להד"ם אין אדם תובעו אא"כ יש לו שפיר פריך דהו"ל לאשמועינן דמהימן וכמ"ש לעיל. מ"מ לדינא דקיי"ל כרמב"ן ורמ"ה וכמו שכ' הש"ך סס"י שס"א ועיין תומים סי' צ' סק"י מ"ש שם מפרעתי קודם ההודאה הם דברים שאינם כמובן לכל מבין. ומש"ש מ"ט לא נימא דבגזלן לא יהי' מהימן החזרתי כמו מי שהוחזק כפרן הנה י"ל לחלק דהא בהוחזק כפרן גופי' אינו הוחזק אלא לאותו ממון והיינו טעמא משום דאמרינן שהי' מורה התירא בשום טענה של טענת שהי' לו ורצה לכפור האי ממון משו"ה לא מהימנינן לי' תו בהאי ממון. אבל לא חשדינן לי' שיכפור ממון אחר שאין לו הוראת היתר. וה"נ נהי שגזל פ"א לא חשדינן לי' שיהי' רשע לעולם ולא יחזור בו:

וליתני מודה ר"י באומר מנה לאביך והאכלתיו. ר"ל דלא הומ"ל מנה לך והאכלתיו פרס דממ"נ להתוס' דהלה תובעו. א"כ בסיפא ביש עדים פשיטא דצריך לישבע דהו"ל מודה

במקצת גמור. ולרש"י נמי דמיירי בלא תובעו מ"מ ע"כ איירי באומר אח"כ הזכרתני שאתה חייב לי או לכל הפחות באומר ידעתי בברור שלא פרעתני לעולם וכה"ג וס"ל לי' לרש"י דהודאה שקודם תביעה נמי מחייב שבועת התורה דאי לא תימא הכי אין כאן מקום לשבועה כלל. אע"כ איירי בתובעו עכ"פ אחר הודאה ולרש"י בעלמא מהני כה"ג. וקמ"ל הכא ברישא דע"י מגו מיפטר משבועה א"כ אכתי מה קמ"ל בסיפא אם יש עדים. ומיהו הומ"ל לאשמועינן לאפוקי מהרמב"ן וסייעתו דס"ל בהודאה שקודם התביעה לאו כלום הוא עיי' מ"ש ש"ך סי' ע"ה סק"ט ע"ש:

והנה לכאורה משמע דקו' הש"ס. הוא לאשמועינן מודה ר"י דנימא מגו אפי' לפטורי משבועה דהוי רבותא טפי דשיטת כמה פוסקי' ורש"י וריב"ן מיגאש ורמב"ם מכללם דלא אמרינן מגו לאפטורי משבועה. וטעמא דנהי דאמרינן מגו לממון ואפשר דאפי' להוציא ממון אמרינן מ"מ בשבועה אמרי' מה לך להוכיח כי כינים דבריך ע"י הוכחת מגו הלא תוכל לברר דבריך ע"י שבועה השבע והפטר. ואפי' להסוברים דאמרינן מגו לאפטורי משבועה והכי קיי"ל מ"מ הוי רבותא טפי ממגו דממון משו"ה פריך ליתני מודה. ר"י וכו' דמגו דאי בעי שתיק אמרינן אפי' גבי שבועה דהפה שאסר הפה שהתיר אלא דקשה לי להרמב"ם דס"ל דשבועת שומרים נשבעין על טענת קטן כמ"ש פ"ה מטוען הל' ט' וע"ש והר"ן בשבועת הדיינין טען עליו מב"ק ק"י ע"ב דמשמע דבאבידה נמי אין נשבעין על טענת קטן. ובחידושי שם בארתי דלק"מ דר"ח בר אבא אמר ר"י התם דלית לי' עירוב פרשיות א"כ ע"כ הפרשה קאי אשבועת הפקדון. משא"כ למאי דקיי"ל עירוב פרשיות ס"ל להרמב"ם מוקמינן מיעוטא אמלוה אבל אשבועת שומרים לא קאי. ונשבעים לקטן משום שנשבעי' על טענת שמא. א"כ קשה הכא בשמעתין ליתני מודה ר"י באומר לקטן מנה פקדון לך בידי ונאנס דנאמן במגו דשתיק לאפטורי משבועה. ואם יש עדים אינו נאמן במגו דהחזרתי לאפטורי משבועה. וקמ"ל דנשבעין לקטן שבועת השומרים והוי מיירי בדידי'. וי"ל לפמ"ש לעיל דאי הוי תני הכי ה"א בסיפא חייב משום מגו דהחזרתי הוי שור שחוט הוא ולר"י לא מיחשב מגו. אבל לר"ג מהימן. ובאמת אפי' לר"ג לא מהימן לאפטורי משבועה להרמב"ם. מיהו מלשון רש"י משמע דאין קו' הש"ס דלאשמועינן מגו לאפטורי משבועה אלא לאשמועינן מודה במקצת ונתכוון למ"ש תוס' סוף ד"ה מפני מה וק"ל וא"כ לק"מ:

אי אליבא דראב"י האמר שבועה בעי. וכ' מהרש"ל למסקנא נמי ס"ל לראב"י באומר מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס וחזר הבן ותובעו בברי לא האכלתני פרס בכה"ג בעי שבועה ולר"י בשדה זו שלך הי' פטור כה"ג והבין מהרש"א דכוונת מהרש"ל דג' מחולקי' יש

וליתא אלא ה"פ דלפטור משבועה לא יועיל מגו כה"ג לראב"י ואי ס"ל לר"י כוותי' לא רצה למינקט מנה לאביך וכו' משום דלא מהימן לאפטורי משבועה אלא בשאינו טוען ברי אח"כ. וקמ"ל ר"י גבי שדה דמועיל מגו דשתיק אפי' טען אח"כ ברי לא לקחת ממני מעולם וגם ראב"י מודה:

ואמר אי אליבא דרבנן משיב אבידה הוי. ר"ל למסקנא לרש"י כמו להתוס' דבסיפא ואם יש עדים אמאי לא מהימן במגו דפרעתי כולו. דהא יכול להעיז בבנו לרבנן. ואע"ג דר"י לית לי' מגו דשור שחוט ופרעתי הו"ל כשור שחוט. י"ל דזה דווקא אי הי' טוען טענה אחרת ונאמינהו במגו דפרעתי זה הוי כשור שחוט. משא"כ עכשיו הרי טוען פרעתי מחצה ומגו דאי בעי שתיק ממחצה ואומר פרעתי סתם. זה עדיף מאין שור שחוט בין לפי' רש"י ובין לפי' תוס' וזה פשוט לפע"ד ובחינם נתלבטו בזה. ודברי מהרש"א בזה בלא"ה אינם מבוררים לפענ"ד:

והאמר מר אין נשבעים על טענת חרש שוטה וקטן. שיטת רש"י כשבא בטענת אביו נשבעין. והקשו תוס' הא שם בב"ק ילפינן מעד האלקים יבוא דבר שניהם שיהיו שניהם שוין. ולפענ"ד ס"ל לרש"י כפי' הראב"ד הוא בשיטה מקובצת לב"ק שם דהכי ילפינן יבוא דבר שניהם תובע ונתבע. ומקשינן התובע להנתבע. מה נתבע הי' גדול בשעת נתינה דוודאי לא מסר פקדונו או הלוואתו לקטן שפגיעתו רעה הה"נ התובע יהי' גדול ע"ש. וא"כ תינח אשעת נתינה אבל אשעת תביעה אין הכרח שיהי' גדול דאפשר נתנו לגדול ומת ובא עתה לגבות מנכסי יתומים הקטנים (ובאופן דנזקקים לנכסי יתומים קטנים) ואפילו למאי דמסקינן בשבועות לר' אסי דרשינן שבועת ד' תהי' בין שניהם ולא בין היורשים אלמא שניהם הם עצמם משמע ולא יורשיו מ"מ מי לא עסקינן בי' בדידי' ממש שנתנו לו כשהי' פיקח ונתחרש או נשתטה דהו"ל קטן בשעת תביעה ונהי דוודאי א"א להשביע לקטן ושוטה מ"מ הא לאו משבועה לחוד ממעטינן תביעת קטן אלא מכל דיני הפרשה ושיש פוסקים פוטרים אפי' מפשיעה וכה"ג וכל זה ילפינן מעד האלקי' יבוא דבר שניהם דלאו לענין שבועה לחוד מיירי קרא אלא שיהי' הדין בין שניהם כפי מה שהוא אם לשבועה אם לתשלומי כפל או לתשלומי פשוטים וכה"ג וילפינן מזה שיהי' התובע דומה להנתבע. ואם קבל הנתבע ההלואה או הפקדון כשהי' פיקח גדול ונשתטה או כה"ג נהי דשוב אין כאן שבועה על שוטה וקטן מ"מ ב"ד מעמידין אפוטרופס וטוענים כל מה שהיו יכולים לטעון כשהיו פקחי' אבל מה שא"א למיטען כגון מידי דלא שכיחא וכה"ג לא טענינן ומפקינן מיתמי קטנים. וכן אפיק רבא זוזי דסרבלא מיתומים קטנים ככלים העשויים להשאיל ולהשכיר או להלואה בתוך זמנו ריש פרק קמא דבבא

בתרא. נמצא דגבי הנתבע מיירי הפרשה אפי' בכה"ג. א"כ ה"ה בתובעו מצי מיירי. ולא אימעוט אלא מנתנו כשהוא קטן ולא בהיפך. ונהי דלענין שבועה א"א להשביע את הנתבע כשהוא קטן ושוטה משום שאינו בר דעת מ"מ כשהתובע קטן כיון שטענתו טענה הואיל והי' הנתינה בגדול ממילא משביע נמי על טענתו את הנתבע הגדול ולק"מ קו' תוס':

א"נ י"ל דס"ל לרש"י דנהי התם אמרינן אין לי אלא תובעו כשהוא קטן ופרש"י שם דמפרשינן קרא כי יתן איש מי שהוא עתה איש דפשטא דקרא אשעת תביעה קאי. מ"מ השתא דכתיב יבוא דבר שניהם דמיני' ידעינן שיהי' גדול דומיא דתובע. א"כ כי יתן איש אייתר. אע"כ למעוטי אתא ולמימר מה שהקשיתיו לנתבע היינו אשעת נתינה הקפדתי כי יתן איש. ולא אשעת תביעה. דאין לומר בהיפך כי יתן איש מי שהוא עתה איש בשעת תביעה. ז"א דא"כ לשתוק מדבר שניהם דהא פשיטא דקרא אשעת תביעה קאי. אע"כ אשעת נתינה קפיד קרא ולא אשעת תביעה. אמנם ב' תירוצים אלו סותרים זא"ז דלפי הנ"ל י"ל מדבר שניהם לא ידעינן אלא נתינה דומיא דתובע אבל תביעה לא דהרי אפשר שגם הנתבע הוא קטן בשעת תביעה. ואתא כי יתן איש שיהי' גם עתה איש כשעת תביעה וכהתוס' דלא כרש"י וק"ל:

ולפי הנ"ל י"ל קו' הרא"ש פ' שבועת הדיינים על הרמב"ם דס"ל שבועת שומרים נשבעים על טענת קטן. דא"כ מאי דוחקא לאוקמי מתניתין דשבועות כראב"י לימא כ"ע הוא וסיפא דנשבעים לקטן ולהקדש בשבועת שומרים קאמר. וי"ל דלרבנן דראב"י דס"ל דבבנו מעיז ע"כ מיעוטא דקטן אשומרים נמי דכיון דלפמ"ש כי יתן איש למיעוטא נתנו כשהוא גדול ותבעו כשהוא קטן ולרבנן דבבנו מעיז בלאה"נ לא שייך שבועת מודה במקצת משום דמעיז (מיהא לפמ"ש בתי' קמא דלאו דוקא לענין שבועה מיירי הפרשה כ"א לשאר מילי נמי ליתא להא מילתא) וע"כ צ"ל דמיירי בכל מיני שבועות שבעולם ע"א ושומרים וכה"ג ואמנם קיי"ל כראב"י דבבנו אינו מעיז שפיר כ' רמב"ם דשומרים משביעם ע"י טענת קטן וכן ע"י ע"א כמ"ש תוס' רפ"ק בן סורר ומורה. דפרשה לא מיירי אלא ממודה מקצת. ואפ"ה איצטרך למיעוטא לטענת קטן ע"י נתינת אביו משום דבבנו גדול כה"ג אינו מעיז. ורמב"ם לא כתב דינו אלא להילכתא. וממילא לק"מ קו' הרא"ש דהוי מצי לאוקמי מתניתין דשבועות בשומרים. דמ"מ לא הוי פלטינן מלמימר ראב"י הוא וא"כ אמר בקיצור ראב"י הוא. וזה נ"ל דעת הרמ"ה שהביא בטח"מ סי' צ"ו ומבוארים דבריו בשיטה מקובצת לב"ק שם דס"ל בטענת שומרים תליא הכל בשעת נתינה ולא בשעת תביעה. ובטענת מלוה תליא הכל בשעת תביעה ולא בשעת נתינה

ע"ש. נ"ל דס"ל דכי יתן איש דקאי למימר שיהי' תביעת איש זה קאי אכסף דסמוך לי'. ולמאי דקי"ל עירוב פרשיות א"כ האי כסף מפרשינן אם כסף תלוה כמבואר שם ובפ"ק דסנהדרין הרי דבמלוה הקפידה תורה אתביעה. אמנם עד כו' דבר שניהם דמיני' ילפינן דומיא דנתבע והיינו שיהי' גדול בשעת נתינה דבשעת תביעה אפשר שגם הנתבע היא קטן הך קרא מיירי להדי' בפקדון שכן כתוב אשר ירשיעון אלקים ישלם שנים לרעהו והתם הקפידה תורה על הנתינה וכנ"ל. מיהו צל"ע לפ"ז לוקמי מתניתין דשבועות רישא וסיפא במלוה וכ"ע ואין נשבעים על טענת חשו"ק ר"ל על טענתו דהכל תלוי' בשעת תביעה וסיפא דתנן אבל נשבעים לקטן ולא נקיט טענה ר"ל על נתינת קטן. ותובעו בגדלות וצ"ע:

פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו. לשיטת התוס' דמיירי בגדול יש לעיין איך שייך לשון פעמים הלא לעולם נשבע על טענת גדול לראב"י. וי"ל לפמ"ש בתומים סי' צ"ו סק"א דכשהודה מקצת לקטן וחזר ותבעו בגדלותו אינו נשבע דתביעת קטן לאו כלום הוא והודאתו הוי הודאה נמצא הודה לקודם תביעת הגדלות והו"ל קדמה הודאה לתביעה ע"ש וא"ש לשון פעמים נשבע מה שאתם חושבים טענת עצמו ופעמים אינו נשבע הא כיצד אם תחילת תביעתו הי' בגדלות ה"ז נשבע ואם תבעו כבר בקטנותו והודה לו מקצת וחזר ותובעו בגדלותו אינו נשבע. ולפ"ז לפמ"ש לעיל דרש"י ע"כ ס"ל כהפוסקים דלא בעי קדמה תביעה לטענה לא הו"מ לפרש כפי' תוס':

וחכ"א אינו אלא כמשיב אבידה ופטור. מדאמרינן כמשיב אבידה בכף הדמיון נראה דלא הוי משיב אבידה ממש דהתם יש לגזור שלא ירצה להגבי' מציאה או להחזירה כלל. משא"כ הכא אינו צריך לעשוק רעהו אלא אם יארע לו עוד כזה ויהי' רוצה להמלט משבועה. לא יאמר לו מנה הי' לאביך בידי והאכלתיו פרס אלא יאמר מיד חמשין של אביך בידי ותל"מ. וזה שייך בשהתחיל הוא מנה לאביך וכו' והשיב הלה הזכרתני וכו' וכמ"ש לעיל אמנם מ"מ מיירי נמי מתובעו ממש והתם הוי משיב אבידה ממש שיהי' ירא להודות לו. וק"ל:

מפני מה אמרה תורה עיי' בחי' פ"ק דב"מ בסוגי' דר"ח קמייתא שם בארתי באריכות. וגם בגיטין בסוגי' דשני כיסים עיי"ש היטב. והכלל דנ"ל שיטת רש"י מ"ש דמפני מה אמרה תורה מ"מ הטענה ישבע דהו"ל משיב אבידה ר"ל דרכי' דרכי נועם כתיב ואיך נתנה תורה מכשול לפני ב"א דהרי טוב לו לכפור הכל מלהודות מקצת. ומ"ש רש"י דהו"ל משיב אבידה לשון מושאל הוא שהרי תקנו חכמים מפני כך שלא ישבע המוצא מציאה וא"כ איך נתנה תורה מכשול להיפך. ושם בארה:

ואולי י"ל עוד לולי דברי רש"י ותוס' דהנה בוודאי אין ראוי להשביע על תביעתו של זה בלא שום סברא שחייב השכל להטיל שבועה עליו. הרי חזינן כשתיקן ר"נ היסת אמר בטעם הדבר חזקה א"א תובע אא"כ יש לו עליו. ר"ל ומזה קרוב אל השכל שתביעתו יש לו מקום ע"כ יש לנו להשביע. ופריך אדרבא חזקה א"א מעיז וכו' ר"ל א"כ מאי אולמא דחזקת התובע מהנתבע. ומה"ת נטיל עליו שבועה. ומשני אשתמוטי קא משמיט וכו' ר"ל דבוודאי שניהם אינם יכולין להעיז זה לתבוע וזה לכפור אלא שזה הכופר י"ל משום אשתמוטי העיז. משא"כ התובע מה לו להעיז ע"כ גברה חזקתו וגרמה להשביע על זה. ועתה נחזי אנן דכופר בכל הוי חזקה דאין אדם תובע אא"כ יש לו חזקה אלימתא טובא. חדא שהוא העזה גדולה לתבוע את מי שאין לו עליו כלום. ועוד אי נמי נימא כופר בכל ישבע מ"מ לא הועיל כלום בתביעתו אותו מה שאינו חייב שהרי אי נמי יהי' הנתבע חייב שבועה וירא ויפרע לו כל מה שתובע ממנו מ"מ אחר הפרעון ישביעהו שלא נטל ממנו ממון שלא כדין דהכי קיי"ל דמצי להשביעהו אחר הפרעון. ומה הועיל אם לא נאמר שכוונתו לגונבו גם לישבע על שקר וזה רחוק קצת. א"כ הו"ל חזקה אלימתא אין אדם תובע והי' מהראוי שחזקה אלימתא זו של תובע תגרום להטיל שבועה על הנתבע ואפ"ה פוטרתו התורה. ואיך נשביע מודה במקצת הלא חזקה אין אדם תובע לא אלימא הכא כל כך מתרי טעמי חדא דאין זה כל כך העזה לתבוע יותר ממה שמגיעו כי שכיחא טעותא בסכום וחשבון. ועוד שעכ"פ אם הוא רשע להעיז לתבוע מה שאין לו. הרי הרוויח שאם ישלם אידך ולא ירצה לישבע לא יכול לתבוע אחר הפרעון שנוטל ממנו מנה שלא כדין שהרי הוא יהי' כופר בכל ואמר כדין נטלתי ויהי' פטור דהא השתא קיימינן אי כופר בכל פטור. נמצא אין כאן חזקה כל כך. שלא יתבע מה שאין לו. ואיך נשביעהו והלא הדברים ק"ו מכופר הכל. ועל זה תי' דכופר בכל שאני דחזקה אין אדם מעיז דנתבע אלימתא כל כך דמדחי חזקת אין אדם תובע וכו' של התובע אעפ"י שהיא אלימתא. משא"כ במודה במקצת אין להנתבע הך חזקה משום כך מועיל נגדו חזקת אין אדם תובע של התובע להשביעו. ולק"מ מבנו דמעיז נגדו הו"ל להשביע אפי' בכופר בכל ז"א דגם גבי בן התובע אין לו חזקת אין אדם תובע שאין זה העזה במה שבא בטענת אביו:

ובזה נ"ל ליישב שיטת רש"י דאינו יכול להעיז מפני מה שעשה לו טובה כמ"ש תוס' בשמעתין ובב"ק בסוגי' דעירוב פרשיות הרבו תוס' להקשות על זה. ונ"ל דס"ל לרש"י ז"ל נמי כריב"א דאינו מעיז כשמכיר בשיקרא ומיהו זה מועיל בפקדון דגם חזקת התובע אינו אלא שאינו יכול להעיז לתבוע מה שאידך מכיר בשיקרא לזה מועיל חזקת אינו מעיז דהנתבע לפטרו משבועה. דאין לומר דחזקת התובע אלים טובא משום שלא

יועיל כלום בתביעתו שחבירו ישביענו אחר הפירעון ז"א דהא אכתי אם יפרענו יתבענו לישבע שאינו ברשותו כי הוא רוצה דווקא בפקדונו ובלי ספק אי הי' שבועת כופר הכל דאורייתא הי' נמי יכול להשביע מן התורה שאינו ברשותו ולא יועיל לו פירעון שלו ואי הוא ירא שבועה ע"כ צריך הוא להתפשר עמו שיפרע לו ולא ישביענו אחר הפירעון דאל"ה לא נקבל הפירעון ממנו וישביענו שאינו ברשותו. נמצא במה שזה תובעו הועיל הסבה. ואין כאן חזקה אלא משום העזה נגד זה יש ג"כ העזה להנתבע ומשו"ה פטור בכופר הכל. כל זה שייך בפקדון. משא"כ במלוה אלימא חזקת התובע טפי טובא מחזקת הנתבע כנ"ל שהרי תביעתו על מגן. משום כן פירש"י דלא כן הוא אלא חזקת הנתבע אלימא טובא משום שעשה לו טובה אין יכול להעיז. משא"כ התובע שלא קיבל טובה מהנתבע יכול הוא להעיז. נמצא דגם לרש"י בין במלוה בין בפקדון פטור הכופר בכל. ולא נשאר פקדון שחייב בכופר בכל אלא היכא שמינו מצוי בשוק. או בהפקיד אצלו מעות דלא שייך שבועה שאינו ברשותו. אי נמי בתובעו בחפץ זה שבידו שלי הוא שהפקדתי אצלך וכי האי גוונא הוא דס"ל לרש"י דחייב בכופר בכל. ומיושבים כמעט כל הסוגי' שהקשו תוס' מהם בסוגי' דעירוב פרשיות עיי"ש וק"ל:

וראיתי בקיצור כללי מגו להתומים ס"ק קי"ג כתב דרש"י ס"ל דקטן הבא בטענת אביו לא שייך ידע בשיקרא דאטו דברי קטן משאש אית בהו ויהתלו בו כל היום לכן ס"ל לרש"י דאפי' היכא דלא ידע בשיקרא מ"מ לבו לא יניחנו לכפור הכל משום שקיבל ממנו טובה. וס"ל לראב"י דמשום טובת אביו לא יכפור בבנו ורבנן פליגי עיי"ש. וזה אי אפשר דא"כ מנ"ל לרש"י דרבנן פליגי אפי' בגדול דלמא בגדול דשייך מכיר בשיקרו מודי רבנן ולא פליגי אלא בקטן אע"כ ליתא:

והנה הרמב"ם כתב דאין נשבעים על טענת קטן בין בטענת עצמו ובין בטענת אביו משום שהוא כמשיב אבידה וכן הוא לשון ש"ע רס"י צ"ו. ועמד בו בתומים מה צורך להטעם דמשיב אבידה תיפוק לי' דאין בטענתו כלום דרחמנא מיעטו. ונ"ל לפמ"ש לעיל ס"ל להרמב"ם דמן התורה לא נפקא אלא נותנו כשהוא קטן אבל נותנו כשהוא גדול לא אימעט מקרא. אלא מ"מ מודה ראב"י לרבנן בי' משום דזה הוי וודאי כמשיב אבידה שהרי בקטן לא שייך ידע בשיקרא כנ"ל. וגם הוא לא עשה לו טובה וטובת אביו לא יזכר לו. ולא פליגי ראב"י ורבנן אלא בגדול הבא בטענת אביו המכיר בשיקרא. אבל קטן לכ"ע משיב אבידה הוא ולא איצטרך קרא. וכי איצטרך קרא למעוטא הקטן הבא בטענת עצמו דעשה לו טובה עכ"פ. ולא יניחנו לבו להעיז ולכפור הכל וק"ל:

חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו. הקשה מ"ו בהפלאה כו' לאביי דס"ל דספק מלוה ישינה א"כ בלאה"נ ליכא מגו דהרי לא רצה לכפור בו אלא במה שיש לו עליו מלוה ישינה ולא אתינן כלל לסברת העזה. א"כ מ"ט דרבנן דראב"י הא גם בבנו לית לי' מגו. ותי' דפלוגתא דראב"י ורבנן בקטן הבא בטענת אביו ולא שייך מלוה ישינה על הקטן אלא על אביו וא"כ מצי היתום למימר מטלטלין שביק אבא גבך ומטלטלי דיתמי לב"ח לא משתעבדי ודוחק לומר דמחיים כבר תפס זה בחובו. עכ"ד. ומה שכתב דדוחק לו' דמחיים כבר תפס הדין עמו דלא שייך תפיסה שיהי' המלוה שלו קנוי לו בחובו כיון שאינו ברור אלא ספק מלוה ישינה אמנם מה שכתב דמצי למימר מטלטלי שביק גבי' ליתא דהרי בפסחים ל"א ע"א מבואר דיכול להגבות להם קרקע וחוזר וגובה מהם ולאביי דקיימי' עלה ס"ל למפרע הוא גובה. איתא דין זה לכ"ע. ולא תליא זה בפלוגתא דשיעבודא דר"נ. וא"כ לא הועיל כלום מ"ט דרבנן. ותו קשיא לדבריו דע"כ עיקר קושייתו להתוס' דס"ל דמשום מגו דכופר הכל אמר רבה מ"ט אמרה תורה מגו מודה במקצת ישבע וכו' ולהתוס' לא הועיל בתירוצי'. דלא מצי מיירי בקטן בטענת אביו דאין נשבעים על טענתו לכ"ע. כמ"ש תוס' בשמעתין דלא כרש"י. ובעיקר קושייתו כבר הקשה גם כן פ"י ריש ב"מ דכל הפוסקי' הביאו הא דרבה והא דאביי ולכאורה סתרי אהדדי. ולפע"ד לק"מ דגם לאביי יש לו מגו שהי' יכול להודות לו בחמשים שעורים והו"ל טענו חטים והודה לו שעורים ופטור עכ"פ משבועה נמצא שמלוה ישינה שלו יהי' פטור מלשלם וגם פטור משבועה וחמשים הנשארים הרי הודה לו בשעורים. ואע"ג דקיי"ל דפטור אפי' משעורין משום שמחל לו מ"מ אמר הוא אני אשלם ולא בעינא מחילתך ושונא מתנות אני. וע"כ צ"ל גם לאביי משום דגם זה הוא העזה לכפור כל החטין שלו כמ"ש תוס' בפ"ק. דב"מ א"כ אתינן גם לאביי להא דרבה ולק"מ:

אלא דלפ"ז יש לדקדק לעיל אמ"ש תוס' ד"ה אי אליבא דרבנן וכו' שכתבו דלרבנן קשה מסיפא ואם יש עדים וכו' הא הו"ל מגו דפרעתי וקשה הא לר' יהושע לא אמרינן מגו דפרעתי דהו"ל שור שחוט. וכתבתי לעיל ליישב דכיון דאומר פרעתי מחצה הו"ל לשתוק ממחצה ולומר סתם פרעתי והו"ל כמו אין שור שחוט. והשתא לאביי י"ל המגו דהו"ל אין לך אלא מחצה שעורין בידי וזהו גרוע בוודאי משור שחוט לטעון מגו רחוקה כזו והדרא קו' תוס' לדוכתי' וי"ל דבלא"ה לק"מ דלא שייך מודה ר"י אלא אי גם לר"ג ס"ל הדין ושייך לומר ר"י מודה לו בזה אבל הכא הא ר"ג ס"ל טענו חטין והודה לו בשעורים חייב וא"כ לדידי' גם רבנן מודי דחייב דהא לית לי' מגו דכופר הכל כקו' הנ"ל ולא שייך מודה ר"י וק"ל:

אמנם ראיתי בשיטה מקובצת לב"מ שכתב שם בשם מהר"ש וידא"ש ז"ל דאביי לא קאמר ס' מלוה ישינה אלא התם שלא יהי' כל א' תוקף בטליתו של חבירו משום ס' מלוה ישינה שיש לו עליו. אבל במלוה ופקדון לא שייך לומר דא"כ לא הי' זה מלוה לו או מפקיד אצלו אם לא שהי' יודע שאין לו עמו כלל מעולם ע"ש. א"כ בלאה"נ א"ש הכל. וא"ש נמי פירש"י שפירש ובכולי בעי דלודי לי' נימא מגו דחשיד. והקשו תוס' מנסכא דר"א דלא שייך אשתמוטי. והא"ש דרבה ס"ל כאביי כהלכתא וזה שייך בנסכא דר"א אבל במלוה ופקדון לא שייך זה. והנה ראיתי בפ"י ריש ב"מ שכ' ליישב קו' תוס' דגבי נסכא נמי שייך אשתמוטי דנהי בשעת חטיפה לא הי' לו אמתלא. מ"מ עתה בשעת כפירה בב"ד יש לו אמתלא עד דבחישנא לי' כמו גבי פקדון ע"ש. צ"ל דלא הלך העד עמו משעת חטיפה עד עמדו לדין דאל"כ הרי עודנו בידו אע"כ דמיירי שזזה ידו מתוך ידו. וקשה א"כ בלה"נ מהימן במגו דהחזרתי וצ"ל דס"ל לרש"י כשיטת הסוברים הגוזל את חבירו בעדים צריך להחזיר לו בעדים וצ"ע דהגוזל בע"א אפשר דכ"ע מודי דא"צ להחזיר לו בע"א ועמ"ש רמב"ן בב"ב גבי נסכא דר"א ומ"מ מה שכתבתי בדעת רש"י הוא הנכון:

והאי בכולי בעי דלכפרי' כל זה נראה שפת יתר ובחי' פ"ק דב"מ כתבתי בזה ובפסקי מהרי"א סי' קי"ג כ' דלא נטעה לפרש כס"ד דהתוס' דהאי חזקה אין אדם מעיז הוא חזקה אלימתא כ"כ לפטור מטעם זה את הכופר בכל כמו שמאמינים לאשה האומרת גרשתני משום חזקה דאינה מעיזה קמ"ל האי בכולי בעי דלכפרי' ר"ל אין החזקה אלימא כ"כ ואי לאו גז"ה לא הי' פטר גם את כופר בכל ורק אך מגו ליתא דנוח לו להיות מודה במקצת מלכפור הכל:

דף יח:

בסוגי' דהעדים שאמרו נכתב בקונטרס מיוחד ומשם תדרשנו:

דף יט:

ת"ר שנים החתומים על השטר ובאו שנים מן השוק וכו' למ"ד מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו וכמ"ש התוס' לעיל הטעם דמן התורה לא בעי קיום כלל. וצ"ל מ"מ עדים אלימי משום דהלוה א"נ הי' מערער לא בעי קיום מן התורה כמ"ש הש"ך סי' מ"ו סק"ט דלא כר' אביגדור כ"ץ משא"כ העדים עצמן שהיו אומרים אין זה כתב ידינו הי' עירעור מן התורה הואיל ואין אחרים מכחישין אותם. דבזה וודאי הדין עם ר' אביגדור כ"ץ דלא

כבעל תשובת מהרי"ק עיין היטב בש"ך ותומים שם. משו"ה מועיל מגו דידהו וכמ"ש תוס' במתניתין השתא דאצרכוהו קיום וכו'. וא"כ קשה תינח במתניתין שהעדים עצמם אומרים כן. משא"כ ברישא דברייתא דעדים אחרים. מ"ט הימנוהו במגו טפי מהלוה עצמו. וצ"ל לאותו מ"ד אה"נ מפרשים הרי אלו נאמנים והו"ל תרי ותרי. וסיפא אין אלו נאמנים. ומגבינן בי' כבשטרא מעליא. ומשום הכי הקשה בפשיטות ומגבינן בי' כבשטרא מעלי' משום דהרי אלו נאמנים דרישא היינו תרי ותרי נינהו א"כ בסיפא שטרא מעליא הוא. ור"נ לטעמי' אזיל דס"ל מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו. משו"ה לדידי' א"ש ברישא דנאמנים לגמרי לפסול השטר ובסיפא אין אלו נאמנים וסגי דהוי תרי ותרי. ולפ"ז צריכין קצת לדחוי' במ"ש ס"ס הכחשה תחילת הזמה הוא וכו' דלפי הנ"ל קשה ברישא מא"ל דהרי אלו נאמנים יהי' הפי' תרי ותרי נינהו ואמאי הרי אין מכחישין אלא בפניהם. וצ"ל דכיון דכתב ידם יוצא ממ"א מהני עכ"פ דלא להוי יותר מתרי ותרי:

מ"מ כל זה כתבתי לפי הנחת הש"ס בפשיטות לדחות דברי ר' אביגדור כ"ץ. אבל לפע"ד הדבר צע"ג אמאי נסמוך אחזקה לא חציף אינש לזיופי להוציא ממון ואפי' בטוען ברי מזויף לא משגחינן בי' מן התורה הא הך חזקה לא הוי יותר אלא מרובא לא מזייפי ואין הולכין בממון אחר הרוב ויש לדחוק בזה ולומר דבלאה"נ הא איכא חזקה אין אדם מעיז פניו לתבוע במה שיודע הלה שלא הלוהו. וכדומה עדיף מרובא. ובזה נ"ל מ"ש הטור בשם הרא"ש סי' ק"י דאין מקיימין שטר על יתומים קטנים דכשלא בפניו דמי. ותמהו עליו הא בסי' מ"ו פסק דמקיימין שלא בפניו ואפילו צווח מזויף הוא. והא"ש דהא כ' הטעם משום דמן התורה לא בעי קיום כלל משו"ה מקיימין אפילו שלא בפניו וכבר כתבתי דהיינו בצרוף הטעם דאין אדם מעיז וזה לא שייך ביתומים קטנים:

א"נ י"ל בישוב סתירת הטור דצריך להבין אי ס"ד דבדרבנן מקבלין אפילו שלא בפני בע"ד א"כ נימא להפסיד אשה כתובה שנקבל עדים שלא בפני' למ"ד כתובה לאו דאורייתא. א"נ בכתובת אלמנה לכ"ע וזה לא שמענו. אלא ע"כ קיום שטרות היינו טעמא דהרי הוא כמו שנחקרה. נמצא מן התורה כבר נתקבלו בפני הבע"ד. ורבנן אצרכו לחקור עוד הפעם ע"י הקיום והקילו דסגי שלא בפניו כיון שכבר נתקבל בפניו פ"א. וא"כ תינח בלוה חי אבל אי אתינן לאפוקי ממונא מיתמי ולפניהם לא נתקבלו העדים עדיין בשום פעם הא אלו אתי סהדי להעיד שאביהם של יתומים אלו נתחייב בב"ד פלוני עפ"י עדים שבפניו כך וכך הלא לא נקבלו עליהם לעד וה"נ בקיום. וזה אמת ונכון לע"ד. ומיהו עדיין צ"ע ממ"ש הטור סי' ע"ח ובסמ"ע שם סק"ד ע"ש:

מ"מ נ"ל דס"ל לר' אביגדור דלמאי דקיי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב הוי הקיום דאורייתא בטוען ברי מזויף. והא דאיצרוך לדחוק בריש גיטין דאי אתי בעל לא משגחינן בי'. וכ' משום דהשתא ליתא לבעל קמן מקבלין עדותן של שליח. ולא כ' בקיצור דבאיסור הולכין אחר הרוב משום דבחזקת א"א החמירו כבממון עי"ש. ועמ"ש תוס' ספ"ק דב"מ כ' ע"ב ד"ה איסורא ומיושב קו' הש"ך שהקשה ממאי דאמרינן בגיטין וי"ו ע"ב אי עבדת אהנית דאי אתי בעל ומערער לא משגחינן בי' בוודאי מ"ש הש"ך מספ"ב מזה נשמר ר' אביגדור וכ' כיון שכבר נתקבל עדותו של שליח ומהימן כתרי קודם עירעורו של בעל תו לא משגחינן בי' אבל מדף וי"ו הנ"ל דמיירי במקום דלא צריך לומר בפ"נ ולא הימנוהו כתרי ואפ"ה אמרינן דלא משגחינן בי' אי אתי הבעל וי"ל דהתם הוא רב מרא דשמעתתא דס"ל הולכין בממון אחר הרוב ולא החמירו בחזקת איסור טפי מממון וסמכינן אחזקה לא חציף לזיופי. ועיין במרדכי קידושין רמ"ח עמוד ג' שם הוא עיקר מילתא דר' אביגדור ונאמרה אשטר קידושין והתם בלאה"נ סברא גדולה היא דניחוש אזיופא ולא סמכינן ארובא דהרי בע"ד עצמו והעדים כולם הגידו שהוא מזויף ורוצה להתיר האשה לשוק והו"ל חזקה אין אדם חוטא ולא לו. עיין קידושין ס"ג וע"ש בר"ן היטב ובפני יהושע ועוד יש להאריך ואין כאן מקומו:

זאת אומרת הכחשה תחילת הזמה הוא. כ' תוס' דזאת אומרת אבל ההיא דב"ב פליג. ר"ל משטר פסים דנעשה מתחילה בלא שיעבוד כלל והוי עולה לכ"ע ודלא כפ"י וק"ל. ומ"ש מהרש"א דהכא אפשר להזים העדים ר"ל דברייתא אתי' כמ"ד כותבין שובר דשטר מאוחר פסול דאל"ה אכתי מצי למימרא אחרנוהו כבריש א' דיני ממונות וק"ל:

ומ"מ מה שהחליט ז"ל דבכ"י יוצא ממ"א לא מצי למימר אין זה כתב ידי נראה שהוציא כן מהירושלמי שהוכיח כן מסיפא דמתניתין דאל"כ להימני במגו דאין זה כתב ידי מ"מ הרואה יראה דמיירי כשכל א' אומר אין זה כ"י עצמי ואינו מעיד על של חבירו דהו"ל חד במקום תרי דהא איכא תרי על כל כתב יד שהוא כ"י משו"ה לא מהימני. אבל כשכל א' אומר אין זה כ"י ולא של חברי וכן אידך אז מודה הירושלמי דהו"ל תרי ותרי. ומ"מ לא קשה ממשנתינו דניהמני במגו דאין זה לא כ"י ולא כ"י של חברי דז"א דכיון דכל א' צריך לחבירו הו"ל מגו דבי תרי ומ"מ הזמה לא שייך בהו מטעם זה דיעידו שניהם זע"ז שאינו כ"י כלל:

דף כ.

אלו הוי קמן. צ"ע א"כ בבעל השור נמי נימא הכי א"כ בטלת והועד בבעליו. י"ל התם אין הכחשת הבע"ד מהני אעדים שהרי הם נשארו בכשרותם כמו שהיו ולא מקרי עדות מוכחשת בשביל זה א"כ שפיר י"ל מה שאומרים בפני הבע"ד עדיף ממ"ש שלא בפניו. משא"כ הכא דהשתא הם בחזקת כשרותם לא נאמין להם ולכשיבאו העדים ויכחישום דאז גם אלו ידונו כמוכחשים דמאי אולמי הני מהני אז נאמין להם והוי כחוכא וטלולא. ואל תיקשי א"כ בעדי הזמה נמי נימא הכי ז"א דעדים זוממים הוי בע"ד ולא מתכחשי האחרונים ע"י כלל. והמעיין באריכות לשונו של ר"נ יראה שכדברי כן היא:

דאלו הוי לקמן דלמא הוי מודי להו מהימני הכא א"ש אבל מ"ש תוס' בשם הרשב"א בזה צע"ג הא אלו הוי מודה מה מועיל הא אין חוזר ומגיד ולפמ"ש לעיל בשיטת מהרש"ך א"ש דכל עדות שאינו מועיל אלא מדרבנן חוזרים ומגידים דלא אלים הגדה קמייתא כ"כ ובשטר שמתו עדיו קיימין הכא דאינו רק מדרבנן לשיטת הרמב"ם שכתבתי לעיל ושפיר יכולין לחזור ולהגיד אע"ג דכשמתו לא שייך שיחזרו ויגידו מ"מ אמרי' אלו הוי קמן בהאי אופן שהם עתה שהי' השטר מדרבנן היו יכולים לחזור ולהגיד ודוחק וצ"ע:

אלא א"ר נחמן אוקי תרי כו' כל מ"ש תוס' כאן כוונתם כפשוטו דברייתא מיירי וודאי בכל גוונא ברישא נאמנים ממש ובסיפא אינם נאמנים ממש אלא משום תרי ותרי אלא דלא משכחת נפקותא בין נאמנים ממש לנאמנים מטעם תרי ותרי אלא למר בתפס ולמר בשובר ובחינם נתחבט בפ"י בתוס' ד"ה אלא וכו' וק"ל:

אוקי תרי וכו' מ"ש תוס' ולר"נ אמאי לא מגבי' כוונתם מבואר עפ"י דברי ר"נ בפ' חזקת ל"א ע"ב ותוס' שם ד"ה ור"נ כו' מ"מ צ"ע דאין הדמיון עולה יפה דהכא כיון דמסהדי שהיו אז קרובים נמצא לפי דבריהם גם מ"ש הני שאז הלוה לו לא הוי עדות דבעי' תחילתו וסופו בכשרות. וצ"ל עיקר קו' מאנוסים דאפשר שהיו אנוסים בשיעבוד השטר ומ"מ הפליאה הוא אמת. ומ"מ בתי' תירצו גם מקטנים ופסולים משום דאיכא למ"ד לא בעי' תחילתו וסופו בכשרות בפ' י"נ קכ"ד ע"א עיי"ש. ומ"מ צ"ע דלמא אה"נ דגובה מלוה ע"פ וממשעבדי הוא דלא גבי דהשטר פסול עכ"פ. ובדוחק י"ל דבלא"ה י"ל נוקי תרי להדי תרי ונכשיר השטר דהא קיי"ל כל ספק בשטר שהוא לפסול השטר לגמרי אמרינן יד בעל השטר על העליונה ועיין בזה בפ"י ריש מס' ר"ה וצ"ל הכא שאני כיון דמסלקינן עדי השטר לגמרי משום דהו"ל תרי ותרי ממילא השטר חספא בעלמא והשתא ס"ל להתוס' אי ס"ד דמ"מ מועילין עדי השטר למהוי מלוה ע"פ עכ"פ א"כ איננו חספא בעלמא. ומ"מ

הו"ל ביטול השטר שהרי עיקרו נעשה למגבי ממשעבדי ותהדר קו' לדוכתי' נוקי תרי להדי תרי ונכשיר השטר וצ"ע בכל זה:

ואוקי ממונא בחזקת בר שטיא. עמ"ש תוס' דכיון דעתים חלים אין ראי' ממה שהוא עכשיו עכ"ל. עיין ברב"י ובש"ע י"ד סי' ר"א סעיף ס"ה בשם תשובת הר"ן וק"ל:

והזמה שלא בפניו כו' עיי' הג"ה אשרי בשם ראבי'. וי"ל דבריו דאי ס"ד קבלה שלא בפניו לא מיקרי הגדה כלל. א"כ כיון שהזימום שלא בפניהם יכולין לחזור ולהגיד ממה שהגידו בראשונה. וא"כ איך נעשה מעשה לפסול שטרא עפ"י דבריהם ולמימר הכחשה מיהא הוי אע"כ הוי הגדה מעליא. ומיהו הזמה לא הוי מגזירת הכתוב שהוא דבר הנוגע לגופם של הניזומים ובעי' והועד בבעליו יבוא בעל השור אבל זולת זה מועיל עדות שלא בפניו. וק"ל:

וביוצא מתחת יד אחר. הש"ך הוכיח מדלא אמר יד אחרים ש"מ דסגי בשני שטרות יוצאים מתחת יד אחד דלא כרמ"ה ע"ש. וזה א"ש לדברי ר"ת שבמרדכי דלא חיישינן שהאחר זייף רק משום דבשטר א' לא סמכינן אדמיון הקפה א"כ מועיל נמי בששניהם יוצאים מת"י א' אבל מלשון הטור לא משמע כן וצ"ע ועיין ירושלמי שהביא הש"ך לפע"ד ס"ל לירושלמי כרמ"ה ושלשה דקאמר היינו עם המלוה הזה:

והוא שזוכרה מעצמו. בתומים סי' כ"ח סקט"ו הקשה לשיטת ר"ת דבראוי להעיד יכול לשלוח כ"י לב"ד א"כ אמאי ת"ח לא ליזיל לב"ד דזוטר מיני' לכתוב כ"י ולשדר להו דהא הוי ראוי להעיד בב"ד הגדול ממנו. עוד הקשה מסנהדרין ס"ה דאמרינן עדים לית בהו מעשה ואמאי הא משכחת בששלחו כ"י לב"ד. ותי' דוודאי אינו מועיל דהו"ל כמעיד שלא בפני בע"ד דאע"ג דהב"ד יקראו הכתב לפני בע"ד מ"מ כיון שאין העדים עם הבע"ד פנים בפנים יכולין להעיז ולהעיד שקר בפניהם. ור"ת לא אמרו אלא בהני גווני דמקילין לקבל שלא בפני בע"ד כגון שהנתבע חולה והעדים רדופים לילך למדה"י וכה"ג ע"ש. ולק"מ מעדים זוממים כר"נ עכ"פ בעי' והועד בבעליו ע"ש. ודבריו תמוהים דאכתי לא הועיל כלום דבת"ח שאינו מחויב מן התורה למיזל לב"ד דזוטר מיני' עדיף טפי מעדים רדופים לילך למדה"י ואם מקבלין שם שלא בפני בע"ד משום שא"א ה"נ א"א ולשדר הכתב לב"ד והדרא קו' לדוכתי'. אבל הנ"ל למימר דודאי עדות שצריך דרישה וחקירה לא מהני כ"י שלהם כמ"ש הוא עצמו כיון שמעיזים בפניהם שלא בפני בע"ד וכותבים מה שירצו ומתוך כתבו ילמדו לשקר. ואפי' דברי בע"ד לא ישמעו עפ"י תורגמן או כתבו מכ"ש עדים. ור"ת לא מיירי אלא אחר שבטלו חז"ל דרישה וחקירה בדיני ממונות כמבואר ר"פ א' דיני ממונות א"כ שפיר יוכל לשלוח כתבו לב"ד אבל

בעדים זוממים דסנהדרין אדין תורה קאי וכן מיושב נמי מה שמקשים אמ"ש תוס' ר"פ שבועת העדות גבי ועמדו שני האנשים דנשים אינם רגילין לבוא לב"ד דכל כבודה בת מלך פנימה והקשו תוס' א"כ בעדות נמי נימא הכי ותי' דע"כ תעיד בעצמה ומקשים לר"ת תשלח כתבה לב"ד. והא"ש דעכ"פ התורה לא מיירי מזה שתשלח כתבה לב"ד דהא בעי' דרישה וחקירה. אמנם מת"ח קשה בוודאי מ"ט פטרוהו מלהעיד כלל הא מצי לשלח כתבו לב"ד. מ"מ נ"ל דלק"מ דלא חייבתו תורה להעיד אלא להעיד בפיו אבל מי יכריחנו למכתב לי' כתבא ואין ביד התובע להשביעו ע"ז למכתב לי' כתבא ולא מחייב קרבן שבועה:

והנה דעת הרמב"ם פ"ג מהל' עדות דין תורה שאין מקבלין עדות לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות אלא מפי עדים שנאמר עפ"י שני עדים ולא מפי כתבם. אבל מד"ס שחותכים דיני ממונות עפ"י עדות שבשטר אעפ"י שאין העדים קיימים כדי שלא תנעול דלת בפני לווין. והרבו להקשות עליו עמ"ש רמב"ן בספר המצות והש"ך סי' כ"ח באריכות. וכ' התומים שם ס"ק ט"ז בתי' קמא דס"ל לרמב"ם הא דמן התורה מועיל ספר כריתות ע"י עדים בכתב וכן שטר קידושין וכן שטר קנין כדכתיב גבי ירמי' כל זה הוא רק בשטר שאינו לראי' כ"א לעשות הכריתות והקדושין דגז"ה בעלמא הוא דע"י מסירת הכתב הזה מיד המקנה ליד הקונה נגמר הדבר ורחמנא גזר שיהי' גם שני אנשים חתומים על אותו הכתב לא להעיד על שום דבר דלא יאמנו מפי כתבם ורק אך גז"ה כן הוא. אבל אה"נ אם יפול שום הכחשה בין איש לאשתו או בין המוכר ללוקח צריכים עדים גמורים שיעידו בפניהם שקדשה או שגירשה. וא"כ בשטר הנכתב מעיקרא לראי' פשיטא דלא יועילו החתומים אלא מדברי'. ומ"ש דבר תורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד. ר"ל דבר תורה לא חיישינן לזיופי. ומשכחת לי' בכ"י בלא עדים. ומינה לדידן דמועיל עדים בשטר מדרבנן לא הוי לן למיחש לזיופי. כל אלו תוכן דבריו באריכות. וא"א לי לקבלם דאטו עדים כתיבי בגט הלא לא כתיב אלא וכתב לה ספר כריתות שנכתוב לה דבר שמשמעו שכורת בינו לבינה. ומנ"ל שיהי' שני אנשים חתומים תחת אותו הכתב. וע"כ תאמר דילפינן דבר דבר מממון מה להלן שני עדים אף כאן והתם כתי' עפ"י שני עדים יקום דבר. ואם תאמר שם על פיהם ולא עפ"י כתבם א"כ ה"נ צריך אותן השנים אשר גורמים הכריתות שיהי' ג"כ דווקא עפ"י ולא עפ"י כתבם. ונמצא שלא הועיל התומים כלום בכל מה שכתב בזה. והיותר מוחוור בזה תי' הלח"מ והוא ג"כ תירוץ השני שבתומים שם. דס"ל לרמב"ם בוודאי מה"ת מועיל עדים שבשטר כל זמן שהם חיים וראוי להגיד. אמנם מד"ס חותכים דיני ממונות עפ"י עדות שבשטר

אעפ"י שאינם קיימים. ועדיין לא ניחא לי דאכתי מדאורייתא מי שיש לו שטר ומתו העדים בטל השטר. והנה הקב"ה בעצמו יעץ לירמי' למען יעמדו ימים רבים. ואע"ג דנימא דזה גופי' הי' אחר תיקון חכמים ותקנת קדמונים הי' בימי הנביאים ומצינו טובא כה"ג. מ"מ קשה מאוד לומר דמן התורה לא הי' שום שטר מועיל. וכל אשה שנתגרשה משמתו עדים לא יהי' לה שום. ראי' על גירושי'. והלא דרכי' דרכי נועם כתיב. ועוד קשה על הרמב"ם שברר לו דרך לעצמו לא כהרי"ף רבי' דס"ל להדי' פ"ד אחין כשיטת תוס' דעד מת שבשטר מהני. ע"כ נ"ל דדברי הרמב"ם בנוים הם על דברי הרי"ף ומישך שייכי אהדדי. והא דרי"ף כ' שם דלא אמרינן כמו שנחקרה עדותן בב"ד אלא בשטר שיצא מת"י העדים ליד בעלי השטר שאז נאמר דחתימת ידם הוי ממש כאלו הגידו כן בפני ב"ד חשוב. ואע"ג דלפעמים בעלי השטר חוזרים ומפקידים השטר אצל העדים מ"מ כיון שתחילת חתימתן עומד השטר להמסר ליד בעלי השטר הו"ל הגדה מעליא משא"כ התם ביבמות אי הוי כותבים זמן בקידושין והיו מתקנים חכמים להניחן אצל העדים על כרחן של בעלי השטר. נמצא אי בעי עדים לכבוש עדותן ולשרוף השטר הרי יכולים לחזור ולהגיד לא מיחשב חתימתן כהגדה אלו תוכן דבריו על פי פשוטו. ועמ"ש מלחמות ד' שם ובספר הזכות והשתא ס"ל לרמב"ם דבזמן התורה שלא היו חוששים לזיופא הוי חתימת העדים כמי שנחקרה עדותן בב"ד דלא יכול לחזור בו מחתימתו וכיון שבשעת החתימה כבר נחקר העדות בב"ד מה לי אם מת אח"כ כיון שכבר נחקר בחיותו. אמנם משנתקלקלו הדורות ונחשדו אזיוף ואפשר שהי' זה כבר מימי ישעי' הנביא דכתיב הוי החוקקים חקקי און ומכתבי עמל יכתבו ע"ש קפיטיל יו"ד מן אז לא הוכשר שטר בלתי קיום והנפק וכן פירש"י בירמי' ספר המקנה ואת החתום ואת הגלוי דהיינו הנפק משמע שכבר נהגו בו אז. ואפשר בשעת החורבן הא דפריצי בכתבי עמל ובעי הנפק והדר אכשר דרא ואוקמי אדאורייתא דלא בעי הנפק ואח"כ חזרו לקילקולן ונתחדשה התקנה קמייתא. יהי' איך שיהי' מן אז והלאה אע"ג שחתמו העדים ומסרו להו ליד בעלי השטר מה מועיל כל זמן שלא נתקיים יכולים העדים לחזור ולהגיד כל מה שירצו במגו שיאמרו אין זה כתב ידינו. ולא הוי חקירה עד שנתקיים. וכן אם נתקיים השטר או הגט והעדים עדיין קיימים. נמצא הו"ל כנחקרה עדותן בחייהם הוי שפיר דאורייתא אפ' אחר שמתו. אמנם לפעמים שמביאים השטר שאינו מקוים והעדים כבר מתו. נמצא לפי מה דתיקנו עתה שכל שטר צריך קיום ונמצאו מתו אלו ולא נחקרה ומה יועיל עתה קיום ומ"מ משום תיקון העולם שמועיל גם זה כנ"ל נכון בעזהי"ת ומשום ומשום כן טוב וישר לקיים כל שטר מיד אחר חתימתו באופן שתהי' עדות מן התורה:

והנה במה שסיים שם הרמב"ם דמ"מ אין חותכים דיני קנסות ועונשין בעדות שבשטר ומשמע דבממונות חותכים אפי' אינם קיימים ובדיני קנסות ועונשים אין חותכים אפי' העדים קיימים. צ"ל דס"ל נמי החילוק שכ' תוס' ודוקא שטר הנכתב מרצון המתחייב. הוא דהו"ל דין נחקרו בב"ד אפי' מן התורה ובשאינם קיימים נמי מדרבנן מיהת. משא"כ דיני קנסות ועונשין שזה נכתב שלא ברשות המתחייב אין לו דין שטר והו"ל מפי כתבם. אלא שצל"ע הא שטר מגט ילפי' לה והתם בע"כ דאשה הוא. וי"ל דכל אשה המשעבדת נפשה תחת בעלה בשעת קידושין גם זה הוא בכלל השיעבוד שלה שאם ירצה לכתוב לה שטר גירושין יגרשנה אפי' אם לא תתרצה אז. והו"ל ספר כריתות נמי כנעשה ברצון המתחייב. ולפ"ז העובר עכשיו על חרגמ"ה ומגרש בע"כ של אשה. אפי' נתנו נמי בפני עדי מסירה. מ"מ אפי' לר"א אפשר דהו"ל מזויף מתוכו דעדים חתומים חתמי שלא ברצון המתחייב שהרי בשעת חופה לא נשתעבדה לכך שיגרשנה שלא לרצונה. וה"ל העדים מפי כתבם וזמנין אתי למיסמך עלי' ופסול וצריך תלמוד בזה. ועיי' בתשובת נו"ב דאתי עלי' למפסל מטעם אחר:

ובזה זכיתי להבין מה שצל"ע מה מועיל כל פסק ב"ד או קיום הנפק והלא אין לדיין אלא מה שיכול לומר פלוני אתה חייב וזכאי וכה"ג וזולת זה אינם אלא עדים שהם מעידים בפיהם או בכתבם שככה יוצא פלוני זכאי או חייב בדינם או כך וכך חקרנו עדים פלוני ופלוני. ודבר זה מבואר בקידושין דף ע"ד ע"א גבי נאמן דיין לומר ע"ש. ועיין סמ"ע סי' כ"ג ומפרשים שם ומבואר היטב דאין הדיינים אלא עדים בעלמא שמעידים כך דנו או חקרנו העדים וא"כ קשה מה מועיל כתיבתם הא הוי מפי כתבם והפס"ד לא נכתב ברצון שניהם. ולפי הנ"ל א"ש דכל בעל שטר מעיקרא משעת כתיבת השטר שיעבד נפשי' אדעתי' דהכי שיוכתב עליו הנפק ואע"ג דאח"כ צוח כי כרוכיא לא תכתבו הנפק מ"מ מכיון שקבלו ב"ד עדי הקיום ונתברר שהשטר אינו מזויף ונתברר לנו שהלוה צוה לכתבו ובכלל זה נמי שהרשה אז לכתוב עליו הנפק. ממילא הו"ל כנעשה ברצון המתחייב ואע"ג דעכשיו צווח מידי דהוי אגט אשה. כנ"ל. וכן י"ל נמי כיון שבכל פס"ד כיון שבאו לפנינו לדון או אפי' דיין הדן בכפיי' ברשות התורה הו"ל ברצון שניהם. ואע"ג דבכתיבת הפס"ד איננו מתרצה מ"מ יש לו דין שטר. ועוד נ"ל דהשתא עדיפי מעדים כיון דדין פסק הוא כנעשה מרצון שניהם וכיון דעדים החתומים מרצון המתחייב הו"ל כאלו עומדים עתה בפנינו ומעידים כך וכך ה"נ דיינים החתומים באופן הנ"ל הו"ל כאלו עומדים עתה לפנינו ומורים הלכה לשעתה וכן צ"ל ממ"ש תוס' לקמן כ"א ע"ב ד"ה וש"מ דיינין כו' ע"ש וק"ל ועמ"ש מורי נ"י בהפלאה דקידושין בחי' ש"ע סי' מ"ב ס"ד בהג"ה

ע"ש ומה שנלפע"ד כתבתי והזהר בהן שהלכות גדולות הן ונצטרך עוד בזה אי"ה לקמן בשמעתין שלפנינו:

דף כ:

זה אומר זה כ"י וזה כ"י של חבירי וכו' בירושלמי מפרש דכ"ע ס"ל על מנה שבשטר הם מעידים אלא שפליגי בזוכר מתוך השטר וכמ"ש תוס' סוף ד"ה ור"י אומר אעפ"י שאין זוכרה. והרמב"ם פ"ח מהלכות עדות כ' כשאין כ"י יוצא ממ"א נאמנים לומר אין אנו זוכרים ופסול והו"ל כחרשים ובשכ"י יוצא ממ"א לא מהימני. ודבריו צ"ע באמת במ"ש שאין זוכרים פסול והו"ל כחרשים מה בכך הא כ' לעיל דאפי' אינם קיימים מועיל מד"ס מיהת וא"כ ה"נ. ובכ"מ ר"ל דס"ל כהירושלמי הנ"ל ומירי שכל א' מעיד רק על כ"י עצמו וכיון שאינם זוכרים ולא מצי להעיד על מנה שבשטר ממילא ליכא על קיום רק ע"א. ודבריו תמוהים דא"כ אמאי כ' ובשכ"י יוצא ממ"א אינם נאמנים. משמע אי מהימני פסול. ומ"ט בזה כיון שהשטר מקוים בקיום גמור. ועוד למה לי כ"י יוצא ממ"א אפי' בצרוף א' מן השוק סגי. אע"כ לא ס"ל להרמב"ם כהירושלמי. אלא נהי משום תיקון העולם תיקנו דמתו העדים חותכין דיני ממונות. והה"נ בשנשתתקו או נתחרשו. אבל כשהם קיימים בפנינו ואינם זוכרים על זה לא תיקנו דמידי דלא שכיחא הוא וגם נראה כמזויף כיון שא"א להם לזכור מתוך השטר ואפשר לזייף בכה"ג שיהיו עדים עצמם טועים בכ"י עצמם כמבואר כן בב"ב קס"ז ע"א. ומ"ש הרמב"ם הרי הם כחרשים צ"ל ה"ה כחרסים היינו כחספא בעלמא וכן מצאתי ג"כ. ונ"ל ראי' מש"ס מדפריך פשיטא ולא משני הוי סד"א לפרש מתני' כהירושלמי. אע"כ פשיטא להש"ס דאי הוי ס"ל לרבי דזוכר מתוך השטר לא מקרי זכירה אפי' צירוף א' מן השוק איננו מועיל ודלא כהירושלמי:

כשתמצי לומר לדברי רבי וכו'. לא נ"ל דפליגי בכוונת לשון העדים דמסתמא זוכרים הם כנ"ל ולכל הפחות מידי ספיקא לא נפקא שמתוך השטר יזכרו המנה ומכ"ש כשמעידים בהדיא על מנה שבשטר. אלא רבי ס"ל נהי שכוונתם על מנה שבשטר מ"מ אכתי דלמא אותו שטר שחתמו על אותו המנה כבר נפרע וזייף זה מן אותו השטר שהי' בידו. ולעולם האי שטרא אחרינא. וע"כ צריכים הם להעיד על כ"י שזה הוא והו"ל רק ע"א על כל כ"י משו"ה בעי צירוף אחר. ורבנן ס"ל כולי האי לא חיישינן בקיום השטר דקיל. ר"ל כיון דעכ"פ אית לן סהדי דהאי הלואה משך זה ביניהם וגם נכתב שטר ביניהם וגם יש ע"א על כל חתימה וחתימה תו לא חיישינן. והאש"נ דקאמר מהו דתימא ספוקי מספקא לי' קמ"ל וקשה מה"ת לומר ספוקי מספקא לי' ואי יש סברא לומר כן מנ"ל דלאו הכי הוא.

וי"ל משום דבב"ב ק"ע ע"א לחד לישנא איכא סברא דס"ל לרבי מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו ולהך לישנא ע"כ א"א לומר כנ"ל דרבי מודה דעל מנה שבשטר הן מעידים אלא שמחמיר בקיום השטר טפי מרבנן וחייש שמא פרע וזייף את זה. ז"א דהא רבי מיקל בקיום וס"ל מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו. וע"כ צ"ל דטעמא דרבי משום דמפרש לשון העדים וכוונתם שמעידים על כ"י וא"כ י"ל דרבי מספקא לי' בכוונת העדים קמ"ל שאין זאת הגי' עיקר וע"ש נ"ד ע"ב ובגירסת מהרש"א שם. וק"ל:

דף כא.

אמר אביי לכתוב ח"י אחספא וכו' ר"ל לפני עדים והם יעידו שזהו ח"י אלו העדים. ולמ"ש במרדכי בשם ר"ת דקיום שע"י היקוף כתב לכתב איננו היכר גמור ומשו"ה בעי לעיל ב' שטרות וב' כתובות וכבר כתבתי בזה לעיל א"כ ה"נ בעי ב' חספות להקיפם. והנה מ"ש מהרש"א אהתוס' דהכא מצי אתי' נמי כר"א דאין כאן חשש אלא משום שתכתוב עליו שטר מלוה ומודה ר"א בהא דלא כתבי' אחספא. ור"ל דאלו שטר מכר הי' צריך להביא עדי מסירה לפנינו כנ"ל לדעת המהרש"א. ועמ"ש פ"י כאן ועיין פ' המגרש כ' בכ"י ואין עליו עדים וברי"ף שם. מ"מ נ"ל דהי' בהעלם מכבוד מהרש"א דהתם פליגי בהא ר"א ור"י ולר"י דהילכתא כוותי' אמרה ר"א אפי' בשאר שטרות נמי ולמען יעמדו ימים רבים עצה טובה בעלמא קמ"ל. אבל לעולם כשר אכתב שיכול להזדייף. והתוס' כ' הכא לתרץ נמי לר"א התם דס"ל לא אמר ר"א אלא בגיטין אבל לר' יוחנן אתי' שמעתין כר"מ וזה ברור. ונ"ל דמשום כן אמר אביי בעצמו בב"ב שם המצאה אחרת לכתוב אריש דמגילתא ובוודאי זה קשה קצת מבחספא דאריש מגילתא ממש א"א דבעי רווחא קצת ללמ"ד וכה"ג אותיות אחרות ובלא"ה אינו דומה כשכותב אדם ויש לו הרווחה למי שמצמצמין וכתב אלא אביי ס"ל כר"א אף בשטרות וא"א אחספא וע"כ א"א למיחווא אריש מגילתא משא"כ הכא בשמעתין קאי אביי לפרושי דברי רב ורב ס"ל פ' המגרש הלכה כר"א בגיטין ולא בשטרות שפיר דמי לחווי אחספא ולא אריש מגילתא. והנה קי"ל כר"א אף בשטרות ואפ"ה כ' בש"ע האי דחספא. וכ' הש"ך דס"ל כמ"ש הראשונים ז"ל כיון דלא שכיח למחתם אחספא יסיק אדעתי' למטען כך הי' מעשה. ור"ל דמהימן במגו דפרעתי דקיי"ל כהרי"ף דלא כהתוס'. וא"כ אזדא למ"ש לעיל. ומ"מ נ"ל דהיינו בזמנינו אבל בימיהם הי' שכיח למחתם אחספא דלא הי' מצוי להם כ"כ דברים שאינם יכולים להזדייף כניירות שלנו והדרינן להנ"ל:

ותנן הוציא עליו כ"י עיי' מלחמות ד' סוף ב"ב מ"ש בשיטת הרי"ף ז"ל. והקשו הראשונים ז"ל א"כ לכתוב אמגילתא ואם יכתוב עליו שט"ח יטעון פרעתי. ותי' דלא יסיק אדעתי' למיטען כן אלא יאמר לא לויתי וכאלו אומר לא פרעתי דמי. וצ"ל אע"ג דאביי לית לי' האי סברא בפ' הדיינים י"ל התם הא אמר לא לויתי ועדים אמרו לוה ופרע אבל הכא מודה אביי דהוא עצמו לא יחזור ויטעון מה שכבר הודה שלא פרע לו. מיהו בעיקר קושייתם י"ל דלמא אינש דלא מעלי יכתוב שטר עם נאמנות. ותו לא מצי למטען פרעתי. ונ"ל עיקר קושייתם אאביי דהתם דאמר אריש מגילתא שהוא קשה מאוד. וכמ"ש לעיל דמשו"ה אמר בשמעתין אחספא דעדיף מריש מגילתא. ואמאי לא יחתום קצת למטה מריש מגילתא. ורק שלא יהי' לו מקום פנוי כל כך לכתוב חוב עם נאמנות דזה יכול לכוון היטב כנ"ל ועפ"י:

מהו דתימא הלכה כר' מחבירו ואפי' מחביריו. ר"ל בשמעתין ה"א הכי משום דבעלמא נמי רב גוברי' דהלכה כמותו לעולם ונהי דנגד רבים לא מ"מ ה"א הני מילי היכי דפליג בהחלט אבל בשמעתין הוי סד"א ספוקי מספקא לי' מיהת הלכה כמותו אפי' מחביריו קמ"ל ועמ"ש בסמוך אי"ה:

ההוא שטרא דיתמי הוי כבר כתבתי לעיל דהא דמדאורייתא לא בעי קיום משום דלא חציף אינש לזיופא היינו רוב אינשי לא חציף לזיופא וא"כ הא אין הולכין בממון אחר הרוב אלא משום דמצרפין לזה חזקה לא יטעון מה שאידך יודע בשיקרו וא"כ לפ"ז שטרי דיתמי חמור טפי דהם יאמרו כך אמר לנו אבא ויזייפו על סמך אביהם והוי סד"א בהא דחמירי קיום דידהו קיי"ל כרבי דלא מהני עדות על מנה שבשטר וכמ"ש לעיל דזה תלי' אי חמירי קיום שטרות או לא קמ"ל שמואל:

ובהא אפי' מחביריו. י"ל השפת יתר כפשוטו דלכאורה נתן שמואל מכשול דעי"כ יבואו ללמוד ממנו דהלכה כרבי ויבואו להקל במת חד מינייהו לכן אמר דלא יטעה שום אדם דאין הלכה כרבי מחביריו בעלמא. ורק הכא יטעו לומר דרבי מספקא לי' ואזל הכא לחומרא והכא לחומרא ויטעו הב"ד טועין דקיי"ל כוותי' בהא נמצא דלא נפיק מיני' חורבא. זה נ"ל יותר מכל מה שנאמר בו:

עד ודיין מצטרפין הנה העד מעיד שהלוהו מנה והדיין מעיד שנתקיים בפניו כמ"ש ר' יונה הובא ברא"ש והו"ל כהודאה והלואה שמצטרפים וצ"ע:

דף כא:

משחתמו אין מעידין פירש"י משום דמיחזי כשיקרא. ואע"ג דרב לא חייש למיחזי כשיקרא ס"ל לרש"י כמו שכתבו תוס' דמעב"ד לכ"ע חיישינן למחזי כשיקרא ולטעמי' אזיל דאי סד"א משום דנוגעים בעדותן וכמ"ש תוס'. א"כ הא דאמר רב לקמן אם קרא עליו ערעור עד שלא חתמו כו' ופירש"י משום נוגעים בעדותן. ותרתי דרב ל"ל אע"כ הך דהכא משום דמחזי כשיקרא ולא שייך הכא נגיעה בעדות כיון שאין השלישי פסול. ותוס' ס"ל לקמן כפי' ר"ח כמ"ש לקמן בד"ה תרי ותרי ולא מיירי לקמן מנגיעה בעדות ושפיר י"ל טעמא דהכא משום נגיעה וק"ל:

דיינין המכירין אין צריכין כו' עיין רש"י ר"פ ראוהו ב"ד ס"ל דגבי ממון לא אמרינן לא תהא שמיעה גדולה מראי' דגז"ה הוא דבעי דווקא הגדה וכן הוא שיטת הראב"ד ז"ל הביאו כן בשמעתין ולפ"ז לא צריכי לתוס' ד"ה וש"מ כו' אלא שתוס' הקשו שם בר"ה דהא אפילו בדיני חבלות ונפשות מבואר בב"ק צ' ע"ב דלא בעי' הגדה ומכ"ש בדיני ממונות ע"ש ובטורי אבן שם האריך עוד להקשות. ולפענ"ד י"ל דוודאי כל עדות שע"י העדות מתבאר חיובו של זה כמו בכל דיני נפשות ובחבלות וכה"ג א"כ בוודאי יותר מתברר בראי' מבשמיעה והוי ק"ו ראי' משמיעה אי לאו דבד"נ ס"ל לר"ע דבעי' והצילו העדה. משא"כ בדיני ממונות שרוב פעמים אין כאן בירור כלל כי אפי' אם אינו רואה שהלוהו לו מעות בפנינו ומיד כופר בו או חוטף מידו כלי וכופר מאן לימא לן שאין הדין עם החוטף. ומי יודע מה יש ביניהם ממלוה ישינה וקטטות ותביעות שלא נתנו לטעון. אלא שמ"מ הוא מתחייב מתוך טענותו ורוב הדיינים ההם המה ממש כגזירת הכתוב וחיתוך הדין עפ"י העדים אינו משום בירור אלא מגז"ה וכה"ג אשכחן בדיני ממונות שדיבור פה הדיינים גורם חיתוך הדין באמרו פלוני אתה זכאי וחייב אעפ"י שאין הלכה רווחת כן כגון בטעה בשיקול הדעת וכה"ג. וכן נמי נחתוך הדין עפ"י ראיית עדים ואין כאן ק"ו ראי' משמיעה וכי מטעם בירור אתינן עלה ושייך שפיר לומר גז"ה כן הוא בעי' כנ"ל ליישב שיטתם. אלא דלפ"ז הכא בקיום שטרות דוודאי אתאינן עלה מטעם בירור ענין וראי' עדיפא משמיעה והדר אתאינן לכל דברי תוס' גם לפירש"י. ודע מ"ש מהרש"א בכאן במ"כ לא ירד לעומק כוונת התוס' וכ"כ פ"י. ועמ"ש בסמוך אי"ה עוד מזה:

עדות החודש דאורייתא כ' תוס' בשם רשב"ם ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ד'. הנה לפמ"ש לעיל דעדות ד"מ גז"ה הוא א"ש אבל בדיני נפשות וכה"ג דעדות מטעם בירור הוא היא גופי' קשיא וכי לא תהי' שמיעה גדולה מראי'. וע"כ צ"ל היא גופי' קשיא אקרא וכי לא תהי' שמיעה גדולה מראי' וע"כ צ"ל היא גופי' טעמא דקרא משום שאי

אתה יכול להזימן. וא"ש בזה שקשה דהא עתה בטלה דרישה וחקירה בדיני ממונות ולא בעי' עדות שאתה יכול להזימן ומ"ט אין עד נעשה דיין. והא"ש דבד"מ גז"ה הוא כשיטת רש"י וראב"ד. ולפ"ז לא הוה צ"ל קיום שטרות דרבנן דאפי' אי הוה דאורייתא נמי כיון שע"י העדות מתברר ולא מגז"ה ועדות שיכול להזימה לא צריכי בד"מ. ממילא עד נעשה דיין. אלא האמת משני דבדרבנן עד נעשה דיין. דכה"ג צריכים ע"כ לשנוי' בריש גיטין גבי שליח הגט שמצטרף עם הדיין והתם לאו דיני ממונות הוא משו"ה משני נמי הכא הכי:

ובזה מיושב מה שקשה לשיטת ר' אביגדור כ"ץ דבטוען הלוה מזויף הוי קיום דאו' א"כ קשה היאך הוחלט דיכולים לקיימו באופן שיהי' העד נעשה דיין א"כ אם יבוא הלוה אח"כ ויערער איצטרך קיום מן התורה ואנחנו נסמוך על הך קיום ועוד לא לשתמיט לומר דבהלוה מערער לפנינו לא מהני קיום זה. והא"ש דהא כבר כתבנו לעיל דסברת ר' אביגדור כ"ץ הוא משום דאין הולכין בממון אחר הרוב דלא מזייפי. והנה סוגיא דשמעתין אזלא לרב דס"ל בעלמא הולכין בממון אחר הרוב והו"ל קיום שטרות דרבנן ושפיר קאמר הש"ס עדות החדש דאורייתא וקיום שטרות דרבנן ולמאי דקיי"ל נמי דאין הולכין בממון אחר הרוב וכי מערער קיום שטרות דאורייתא מ"מ א"ש דעד נעשה דיין מטעם הנ"ל:

ועיין מ"ש והאריך בזה בטורי אבן ובשה"ם ומילואים בר"ה בר"פ ראוהו ב"ד. ולענין מה שהקשה שם דלמ"ד יחיד דן דיני ממונות ומקבל עדות אעפ"י שא"א להזימו בפניו אם לא שיצטרף ב' מן השוק עמו דזוממין קנס הוא ובעי' שלשה. וא"כ ה"נ אם יזומו השנים יצרף האחד שנים מן השוק עמו. ולפע"ד לק"מ דכשהעדים בעצמם דיינים אם יוזמו יאמרו נחזור מן הדין שהרי הדיין יכול לחזור לעולם אפי' אחר גמר דין משא"כ כשהעידו לפני יחיד מומחה כיון שגמר דינו והעדים יוזמו צריכים לשלם וק"ל. ועמ"ש הר"ן סוף פרקין באריכות מאוד בענין זה. ומ"ש שם בעדים הקרובים לדיינים. נ"ל הטעם הוא כך. משום שא"א להזימם אפילו בב"ד אחר משום דבשעה שהעידו הרי היו גם הדיינים וקרוביהם באותו מעמד. ואין לך מקיימין בדבר יותר מהדיינים האלו שהם עיקר קיום הדבר. וכיון שהם היו בשעת מעשה והם קרובים בטלה כל העדות עיי' ספ"ק דמכות ו' ע"א תוס' ד"ה שמואל אמר ובראשונים שם וצ"ע:

דף כב.

תרי ותרי נינהו עמ"ש תוס' ומ"ש מהרש"א בשם הרי"ף. ולפע"ד לא לכך נתכוין הרי"ף ז"ל דוודאי אי כבר חתם הדיין על הקיום ואח"כ אתו תרי ותרי נפסל הקיום דומיא דלעיל גבי שטר. אבל עד שלא חתם העידו על ההוא גברא תרי ותרי ונשאר גברא בכשרותו ויכול עוד להעיד על כמה נפשות איך לא נכשיר שטרות וקיומם שהוא חתום עליו. אבל כוונת הרי"ף ז"ל דגם גברא פסול הכא להעיד מכאן ואילך דבשלמא ב' כיתי עדים אין כאן לפנינו כת א' שברי לנו שנפסלו עפ"י ב' עדים אדרבא על כל כת קאמר היא היא שפסלה את האחרת בעדותה. משא"כ ההוא גברא שברי לנו ששני עדים אמרו עליו שהוא גזלן. ונהי שיש ג"כ ב' שמסייעין לו מ"מ מידי ספיקא לא נפקא ולא מכשרינן לי' לשום עדות. ומ"ש תוס' דלר"ח נמי קשה א"א להולמו דא"כ איך עד שלא חתמו מעידים עליו וחותם ומשמע שהם יחתמו עמו והרי לר"ח הם פסולים וצ"ע. ומ"ש תוס' איך אפשר לבאר פגם משפחה. לפע"ד משכחת לי' בשכת הראשונה לא העידו עליו שנולד מן השפחה אלא אביו אמר עליו שהוא עבד וכמבואר בב"ב קכ"ז ע"ב ובח"מ סי' רע"ט ס"ד ע"ש והו"ל עבד גמור ע"י עדותו של אביו ועתה אתו בי תרי אחריני ומעידים שראוהו נולד מאשה שאין שום פיקפוק שהיא כשרה ומוכח שאביו שקר ענה בו אבל עדים לא הוכחשו וק"ל:

אי ערעור דפגם משפחה פירש"י עבד ופסול לדין ולהעיד ק"ו מאשה. רצה בזה משום דאמרינן דפסול דעבד הוי כפסול דגר דלא ידון לישראל אבל דן הוא גר חבירו. א"כ משכחת לי' שהעדים השניים יעידו על בעל השטר שהוא ג"כ עבד ואין כאן הכחשה ולא גילוי מילתא משו"ה פירש"י דפסול להעיד מק"ו מאשה ומאותו ק"ו גופי' פסול נמי לדין. וא"כ כי היכי דאשה לא תדון ואפי' חברתה הה"נ עבד לא ידון אפי' חבירו מיהו לפ"ז הו"מ למימר ערעור דפגם משפחה שהעידו עליו שהוא גר והאחרים יגידו שגם בעל השטר הוא גר. וצ"ל דא"כ אין כאן נוגע בעדות דאין זה בזיון שישבו עם גר צדק כרב מרי בר רחל ושמעי' ואבטליון. והנה צ"ל מ"ט לא משני דהנך שניים פסלו לקמאי בגזלנותא או מזמי להו. וצ"ל דלישנא לא משמע הכי מעידים עליו משמע עליו ממש. וא"כ גם הנ"ל לא א"ש קצת דאם מעידים על בעל השטר לא הוי עליו:

ודלמא ב"ד חציף הוא. אע"ג דבעלמא ב"ד בתר ב"ד לא דייקי הכא חשדינן להו בהכי משום דהו"ל למכתב וחד ליתני' ולא כתבו כן ש"מ דלא גמירי:

האשה שאמרה א"א הייתי. כ' ה"ה פי"ב מה' גירושין דאפי' אחר כדי דבור דלא מועיל מגו מ"מ הכא ליכא אלא ברור דברי' הראשונים דמעיקרא נמי אמרה א"א הייתי ולא

אמרה א"א אני. ושכ"כ נמי ר' יחיאל. וכן פסק טא"ע סי' קנ"ב. ור"ל שאמרה עד"מ כבר נשאתי לאיש הזה כמה שנים דבכה"ג י"ל שכבר נתגרשה עתה דאלו אמרה הייתי מכבר ועכשיו אינני א"כ הרי הוא כאמרה מיד גרושה אני אע"כ כמ"ש ומ"מ צ"ע דא"כ אינו דומה לסיפא דנשביתי דלכ"ע בעי' תוך כדי דיבור דמטעם מגו אתאינן עלה. וגם אינו דומה למודה דר"י דר"פ ולקמן כ"ג ע"ב מקשה ש"ס כל הני למה לי ועביד צריכותא. ואי איתא הא לא דמי להדדי. ולכאורה הי' נ"ל לפמ"ש הרא"ה דלהפקיע עצמה מבעלה אם הוא לפנינו לא יועיל הפה שאסר. ומ"מ מודה הוא דבתוך כדי דבור מועיל במגו דאומרת איני אשתך ועיי' היטב בב"ש סס"י קנ"ב דמפרש להאי שיטה יפה ועיין בר"ן בשמעתין. א"כ לפ"ז נ"ל לדינא האמת עם ר' יחיאל דמהימנת אפי' אחר כדי דיבור כשאין הבעל לפנינו ומתניתין כשהבעל לפנינו ומירי תוך כדי דיבור ומהימנת להפקיע משיעבוד בעלה והוי שפיר דומיא. וא"כ הדר קו' הרמ"ך על הרמב"ם שם דהו"ל לזכור דמירי תוך כדי דיבור דווקא דומיא דנשביתי דבת בקתא היא. ור"ל דבשלמא משנתינו נקט סתמא סמכה עצמה דמירי דומיא דנשביתי. משא"כ הרמב"ם דנשביתי מייתי לה בפי"ח מא"ב וההיא בה' גירושין והכא איכא למנועי הו"ל לפרושי:

ומ"מ אכתי צריך מ"ט לא נאמין לאחר כד"ד במגו דאי בעי תאמר פנוי' אני ותאומן ע"י אמתלא. וי"ל דלאו לכ"ע מהני אמתלא אלא א"כ ברור לפנינו בדברים משו"ה מדקדק הש"ס מעשה באשה א' שהיתה גדולה בנוי וכל זה האריכות למה אלא לומר שהיתה גדולה ממשפחה חשובה וכה"ג ואינה ראויה שתתרצה לכל הקופצים וגם היתה גדולה בנוי וראוי' היא שיקפצו עלי' הרבה ב"א ועי"ז נתברר לנו האמתלא שא"א לה שלא תאמר מקודשת אני:

א"נ י"ל כיון שצריכה להוציא האמתלא מפי' כדמשמע בש"ס א"ל חכמים מה ראית לעשות כן וכן משמע להדיא בירושלמי דצריכים להוציא אמתלאי מפי' ולאו כ"ע חכים להמציא אמתלא של שקר משום כן אין זה מגו. ועיין בי"ד סי' קפ"ה וש"ך שם סק"ד. ומיהו בחי' שם ביארתי בראיות דכל היכא דגם מעיקרא לא האמינו לה כגון שהי' לה קטטה עם בעלה ואמרה טמאה אני והבין הבעל שמחמת קטטה אמרה כן. אם חזרה לומר טהורה אני לא בעי להוציא אמתלא מפי' דלא שויתה נפשה חתיכה דאיסורא מעולם. שהרי מעיקרא הבין כן שהיא טהורה וכל כיוצא בזה:

ועוד בלא"ה כ' ריא"ז בקידושין דף רמ"ב ע"ב דלא מהני אמתלא טפי משלשים יום לא יותר והביאו גם ב"ש סי' י"ט סק"ב והריא"ז כ' שכן הוא בירושלמי להדיא ושכן משמע בש"ס דילן דאמרינן הוחזק שמו בעיר שלשים יום אין חוששין לו ודבריו סתומים. ונראה

לפרש דבב"ב קמ"ז ע"ב אמרינן כל שהוחזק בעיר שלשים יום לא חיישינן לרמאות וכ' רשב"ם הטעם דכל כך לא הוי עביד משום רמאות. וא"כ הרי התם אית לי' טעם ואמתלא שרוצה לרמאות הבריות ואפ"ה אמרינן טפי משלשים יום לא עביד הכי א"כ ש"מ דמשום אמתלא לא יעשה אדם להחזיק בשקר שלשים יום. ומ"מ נלע"ד הכל לפי הענין דהרי יש לחלק בין עשה כן לעשות רמאות ושקר. ובין משום שעשה כן משום טעם הגון ואמת כגון האי אשה גדולה דראוי לה להיזהר בשיקרא דידה אפילו כמה שנים ולא להנשא למי שאינו הגון. ע"כ אין בזה לדיין אלא מה שעיניו רואות ועיין בתשובת חו"י סי' קל"ח הפריז על המדה ובתשובה הארכתי. ועיין בראב"ד פ"ח מה' א"ב הי"ט משם יש ללמוד דאפי' בטען כן בפני ב"ד יכול לחזור בו ע"י אמתלאי וכן מבואר במה שהורה צמח צדק סי' ק"ד ע"ש. ואמנם בשאילת יעב"ץ ח"ב סס"י קי"ב פליג וס"ל דהו"ל כחוזר וטוען דאפי' בממון לא מהני ע"ש. ולא נהירא דאיסורא קיל בהא מממונא דאדם נאמן על עצמו ובלבד שתהי' אמתלא מספקת שלא הי' אפשר לו בענין אחר כ"א לטעון כן בב"ד זמן כך וכך ולחזור בו עכשיו ועיין עוד בדיני אמתלאות בסוף ספר באר שבע שגם דבריו צ"ע למעלה:

את בתי נתתי לאיש תרתי ילפינן מינה מדכתיב לשון נתתי משמע שהרשות ביד האב לתתה דכסף קידושין שלו וכדפרש"י ומדלא כתיב כי יתן איש את בתו לאיש ומ"ט אפקה רחמנא הך דינא בלשון אמירת האב שהוא אומר את בתי נתתי אלא להורות שבדיבורו נאמן לאסור את בתו ועפ"ז תבין דברי תוס' ישינים וק"ל:

אמרה טמאה אני. עיי' ר"ן שהספק משום דאיכא למימר הא מיא בשיקתותא דנהרא זילי טבילא. וא"כ בתחילת ימי נידתה שעדיין צריכה שתמתין ימים מלטבול ולא שייך איכא מיא בשיקתותא דנהרא ה"נ דלא מבעי' לן. אמנם מהר"מ מטיקטין בגליון רי"ף כתב משום דא"א אני לא אסרה עצמה בהחלט שאפשר שתתגרש או ימות בעלה משא"כ טמאה אני ע"כ תתסר ז' ימים ע"ש. נמצא לפ"ז הוא בהיפך דאחר ז' ימים לא מבעי' לן דוודאי מהני אמתלא ונפקא מיני' למי שירצה לנהוג חסידות כשמואל. ובחי' לש"ע יו"ד שם הארכתי בזה עוד:

דף כב:

סוגיא דתרי ותרי נכתב ג"כ בקונטרס מיוחד ומשם תדרשנו לכאן:

דף כג.

לימא בדרב המנונא קא מיפלגי. לולי דברי תוס' הייתי אומר כפשוטו דהוי סד"א ר"ה הכי קאמר בפני בעלה לא תוכל להעיז ונמצא שאינה יכולה מכחישתו מפני ההעזה וממילא נאמנת גרשני שלא בפניו כמו מת בעלי שהרי מתיראת שמא יבוא. ובמסקנא נמי בהך סברא פליגי לא דס"ל לחד מ"ד דשייך העזה שלא בפניו אלא מפני ההעזה שבפניו אנו מאמינים לה שלא בפניו. ונראה דהתוס' מיאנו בזה דא"כ אפי' איכא עדים דמעיקרא נמי אע"כ דשלא בפניו לא שייך חזקת העזה אלא בנחיתת דרגא רצוני בצירוף המגו שהי' לה קודם העדים כנ"ל בכוונת תוס'. וא"כ לפמ"ש בשם א"ח הובא בב"י בסי' י"ז דדוקא הוחזקה בחזקה דעלמא שהי' א"א לא תועיל בטענת גרשתני. ונראה דס"ל מדפשיט ר"ה הך דגרשתני ממשנה ראשונה סוף דנדרים דמהימנת טמאה אני לך. והתם נמי ליכא אלא חזקה שהי' לה חזקת היתר לבעלה אבל עדים ליכא שהיא טהורה וה"נ בגרשתי דילפינן מינה וק"ל. וס"ל לאורחות חיים הא דאם משנשאת באו עדים לא תצא אע"ג דעכשיו יש עדים מ"מ בצירוף המגו שהי' לה בתחילה קודם ביאת העדים לא תצא. וא"כ לדידי' שפיר יש לפרש כמ"ש. ואם יש עדים לא תצא משום דאז לא מועיל גרשתני וא"ש בפשיטות וק"ל ועיין בסמוך אי"ה:

ומ"ס שלא בפניו נמי אינה מעיזה נ"ל דפליגי בטעם ההעזה מ"ס דלא תעיז במה שאידך מכיר בשיקרא וכתי' הש"ס סוף נדרים דהשמים ביני לביניך לא מכיר בשיקרא משא"כ גרשתני וא"כ תינח בפניו אבל שלא בפניו לא. ואידך ס"ל כדעת ר"ת לעיל י"ח ע"א ד"ה חזקה שאין לאדם פנים לכפור אפי' במה שאין חבירו יודע בשיקרא להפקיע אידך מכל וכל ועמ"ש שם לעיל וכן מוכח ממשנה ראשונה דסוף נדרים שם. ומה שהקשה הש"ס ממשנה אחרונה ק' לר"ה לא ס"ל לתרץ כתי' הש"ס דהתם לא ידע בשיקרא אלא כמ"ש הרא"ש שם דגירושין שהיא באיסור א"א כל ימי' לא תשקר לקלקל עצמה לעולם ע"ש ברא"ש:

ואולי מדלא משני הש"ס הכי ס"ל דמעיקרא נמי חשו חז"ל למכשול ועבדו תקנתא כל היכא שאומרת גרשתני אפקיעו לקידושי בעלה מעיקרא וכמ"ש הר"ן שם במתניתין גבי טמאה אני לך ונמצא לפ"ז איננה באיסור כל ימי'. וזה נ"ל דעת רי"ו שכ' אשה שפשטה ידי' וקבלה קידושין מאחר אם תרצה אח"כ להשאר עם בעלה הראשון צריכה גט משני. ותמהו עליו הא הו"ל מחזיר גרושתו משנשאת ועב"ח וחלקת מחוקק ועי' עזרת נשים ולח"מ. והא"ש דאפקעינהו רבנן לקידושי קמא ומותרת לחזור לו. והנה הראב"ד פי"ו מאישות הלכה כ"ו כתב דלא אמר ר"ה למילתי' אלא לחוש לקידושין לכתחלה אבל לא

להנשא לכתחלה והקשו עליו מכמה סוגיות ועי' לח"מ פ"ד מאישות הל' י"ג. ונ"ל דס"ל להראב"ד ז"ל כיון דכל עיקר סמיכת ר"ה הוא על חזקה אין אשה מעיזה פני' והא השתא תיקן ר"נ היסת והטעם דראה דנפישי פריצי וחציפי טובא ואזדא לי' חזקה אין אדם מעיז פניו דלהשתמט מעיז ומעיז עמד ותיקן היסת א"כ ממילא תו אזדא לי' הך חזקה נמי דאין אשה מעיזה וכן הוא להדיא בש"ע אהע"ז שגם בימי הש"ס מר"נ ואילך כבר הי' כן והשתא לק"מ מכל הסוגיא דאינהו קמקשי בהדרגה מדס"ל לר"ה הך חזקה לענין למיחש א"כ ממילא בזמן שלא הי' הדור פרוץ ולא הי' עדיין היסת היינו בזמן המשנה ובברייתא ואמוראי דקודם ר"נ הי' מהימנת לגמרי משו"ה שקיל וטרי הש"ס עליו בדוכתי טובא ולעולם כהראב"ד אמנם אי נימא עקרוהו רבנן לקידושין מיני' ליכא למיחש למידי:

עד האידנא מאן נטרינהו נ"ל דעובדא הוי דלא נתפרסם בשווקים וברחובות שראו הנהו שבויינהו כי מיד הולכים אל ב"מ של אבוה דשמואל לפדותם פירש"י שמתחילה ע"מ כן הביאום השבויים לפדותם והוליכום מיד לרבה דעמי' המתעסק בצרכי הציבור ועכשיו כי מותיב נמי נטורי בהדייהו לא יהי' שום איש בעיר היודע באמת שהם שבוים שנתייחדו עם העכו"ם שהרי כל זמן היותם בעיר הי' שומרים אצלם ובתחילת ביאתם ביד השבוי לא נראו בעיר והשבוי לא מהימן עליו דעכו"ם לא מהימן וכמ"ש ג"כ במגיני שלמה על קו' רשב"א שבתוס'. נמצא עי"ז לא יהי' עדים מצויים להעיד עליהם. והן ילכו אחר שנפדו אל מקומות הסמוכים ויאמרו נשביתי וטהורה אני ויתירוה לכהונה. ובאמת כבר נאסרה דעד האידנא מאן נטרינהו. נמצא במה שאנו משמרים את אלו אנו נותנים מכשול לכהנים אחרים. הלא טוב מבלי לשמור את המקולקלות. ועי"ז יראו רבים איך הם שבויות מסורים ביד עכו"ם ויהי' עדים מצויין בכל מקום להעיד עליהם ולא יבואו להכשיל את המתוקנים ועמ"ש תשובת רשב"א הביאו גם בכ"מ פ"ה מיסודי תורה הלכה ה' ועבי"ד סי' קנ"ז מ"מ יש לחלק בין התם להכא וק"ל ואפ"ה א"ל אבוה שלא לזלזל בהו כ"כ והוי לי' בבנתי' ממש כנ"ל:

אוקמן לשבויינהו מאבראי. מדברי רשב"א שבתוס' מבואר דאעפ"י שהנשים יודעות שהעדי' ממשמשים ובאים מ"מ כיון שעדיין אינם פה לפנינו מהני מגו דידהו. ובמגיני שלמה דחה קושייתם דעכו"ם לא הוי עדים מ"מ הדין דין אמת. ויל"ד מנ"ל ממתניתין כן ונ"ל דתנן לקמן ב' נשים שנשבו זאת אומרת נשביתי וכו' וכ' תוס' דמיירי שלא ידעו מהעדים וסד"א דתועיל קמ"ל. וא"כ ע"כ משנתינו ואם יש עדים מיירי שהנשים יודעים. ואפילו הכי אם באו אחר שהתירוה מועיל שמע מינה וק"ל:

הא אמרה נשביתי וטהורה אני והא אמרה נשביתי וטהורה אני. יל"ד מ"ט לא העידו זע"ז בשלמא הא לא קשיא כל ב' נשים אם יש עדים ואמרו כל א' נשביתי וטהורה תאומן במגו דמעידים זע"ז ז"א דהו"ל מגו דבי תרי אבל אבנתי' דמר שמואל קשיא. ודוחק לומר שלא היו יכולין להעיד זע"ז משום שנפרדו זה מזה. ונ"ל משום שהיו יודעות בעצמן שיש עליהם קול שיש עדים בצד אסתן וחשו שמא יהי' הקול גם בעיר הזאת. ונהי היכא שהותרו ע"י מגו שהוא היתר גמור לא חיישינן לקול. מ"מ אי לא הותרו ע"י עדות עצמן שהוא כגומלין שההיתר הזה הוא גרוע מקול קילי שבוי' בזה חיישינן לקול משו"ה אוקמינהו לשבויינהו אבראי ויהיו נאמנות במגו. ובזה נבין מה דאמר והא יבוא עדים ממ"ה וקשה הלא לא הוזכר עדיין לפני זה כלום והא"ש מדבורן של עצמן מוכח כן מדלא העידו זע"ז:

והאמר אבוה דשמואל כיון שהתירוה. מדקדקים מ"ט לא מייתי מברייתא דמפורש בהן כיון שהתירוה. ונ"ל דמברייתא ה"א דוקא כי ליכא קלא קודם ההיתר אז מועיל מגו גרועה כי הא אבל באיכא קול והמגו נתרועע ג"כ ע"י עדים שבאו אח"כ ה"א לא. לכן מייתי מאבוה דשמואל דקאי אמתניתין דמיירי נמי באיכא קול מדקתני ואם יש עדים משמע קול אינו מזיק כמ"ש מ"ו בהפלאה ואהא אמר ואם משנשאת באו עדים ופי' אבוה דשמואל והתירוה אעפ"י דאיכא קול וא"ש:

עדי טומאה אתמר ברש"י דשמעתין וכן בקידושין י"ב ע"ב ובתוס' שם מבואר דמפרשי למסקנא נמי ביש קול אעדי שבוי' לחוד. וצ"ל הא דקאמר עדי טומאה ר"ל דיש עלינו לחקור אצל עדים ההם אולי יודעים גם מהטומאה ומיושב קו' תוס' אלא לשון אתמר לא משמע הכי דמשמע שהקול הוא שהעדים שבאסתן הם עדי טומאה ולזה האריכו תוס' וכ' מ"ש ואח"כ הקשה ר"ת כדי להזהר מפירוש הנ"ל וק"ל:

והנה מ"ש ר"ת ה"נ איכא סקילה בעובד בשבת בבהמ"ק הקשה מ"ו בהפלאה נ"י הא חלל שעבד עבודתו כשירה. ולפענ"ד דהרב"י סוף הלכות מילה אוסר לשני מוהלים למול בשבת וביש"ש פ' הערל מחייב עליה כרת וסקילה. ובשאגת ארי' סי' נ"ט העלה שחייב סקילה משום דכל שלא סילק ידו ליכא רק חילול א' וניתן שבת לדחות אך כשמסלק ידו גורם חילול שבת מחדש וחייב ע"ז ולא דמי לכהנים בעבודה דמייתי רמ"א ראי' מיני' התם אפי' הי' א' עובד הכל נמי הי' צריך לסלק את ידו ולעשות כמה חילולים ע"ש. ולפענ"ד דבכהנים נמי הוי מצי לזרוק כל האברים בבת אחת ע"י כהן א' על המערכה והם חלקו זה לכמה כהנים ע"כ צ"ל משום ברוב עם הדרת מלך שרינן אפי' איסור סקילה וגדולה מזה כ' תוס' ר"פ ראד"מ למהר המצוה מחללינן שבתא וע"ש בחי' הרשב"א. והנה

במקום הארכתי והעליתי מ"מ שלא ימולו ב' מוהלים בשבת. אבל מ"מ בהא סלקינן דבכהנים איכא איסור סקילה לולי משום ברוב עם הדרת מלך תינח בכשרים איכא הדרת מלך אבל בחללים נהי אם עבד לא חילל מ"מ הדרת מלך ליכא והו"ל מרבה חללים ואיכא חיוב סקילה וא"ש:

אמנם בפ"י הקשה אטו עבודה בימי ר' חנינא מי הוי. ורצונו לכשיבנה בהמ"ק יבוא אלי' עמהם ויברר מי הם החללים וצ"ל הא דאמרינן בסוף אין אלי' בא לרחק ולא לקרב היינו ממזרים שבישראל אבל פשיטא לי' שבא לייחס הכהנים. והנה בשאילת יעב"ץ סי' צ"ט פשיטא לי' טובא דלמ"ד קדושה ראשונה קדשה לע"ל מקריבים בזה"ז אפי' שאין בית ושוב מצא כן בספר כפתור ופרח פ"ו דף כ"ב ע"ב כ' וז"ל אמר לי הר"ר שהר"ח מפאריז אמר לבוא בירושלים בשנת י"ז לאלף הששי ושיקריב קרבנות בזה"ז כו' שקרבנות ציבור דוחין שבת וטומאה ע"ש. א"כ מבואר דתלוי ברשיון המלך ושרים ואז נוכל להקריב בזמן הזה ואיכא חיוב סקילה וא"ש. אלא דצל"ע טובא מש"ס בדוכתא טובא דפריך בכי האי גוונא הילכתא למשיחא ועמ"ש תוס' יומא י"ג ע"א. ומאי קושיין הא איצטרך אבזה"ז אם נזכה לבנות בהמ"ק קודם למשיח. ואולי נ"ל דמכיון דליכא אפר פרה שאותו של מרע"ה נגנזה א"כ נצטרך לעשות הכל בטומאה משום דהותרה בציבור ולא שייך להביא שום שעירי רגלים ויה"כ דבאים רק על טומאת מקדש וקדשיו עיין ריש מס' שבועות וכיון דליתא להנך ליכא שום קרבן והכא ר"ח הי' בזמן שהי' להם עדיין אפר פרה עיי' בנדה וי"ו ע"ב וכיון דמקריבין אעפ"י שאין בית הי' שייך שפיר איסור סקילה ועמ"ש עוד בסמוך מ"מ דברי כפתור ופרח הנ"ל צ"ע:

והנה בירושלמי דפרקין איתא שמתה בתו של מר שמואל מפני חטא חנני' אחי ר' יהושע שעיבר בחו"ל. הך מעשה דחנני' בן אחי ר"י עיין בש"ס דילן בברכות כ"ג סוף ע"א ע"ש. ועמ"ש פ"י בשמעתין בפי' הירושלמי ולדבריו צ"ל דרב שמן בר אבא אחר שנשאה ירד עמה לח"ל עיי'. ובשם הגאון מו"ה אלי' מווילנא זצ"ל שמעתי אומרים שהאמת שנבעלה לשבאי בקטנותה ולפי עיבור שנים של חנני' שנגררו אחריו בח"ל לא היתה עדיין בת ג' שנים ויום אחד ומשום כן אמרה טהורה אני ובאמת שעיבור שלו אינו כלום. ולפי העיבור האמת כבר היתה ג' שנים ונשאת באיסור ומשום כן מתה ודפח"ח. ולפ"ז צ"ל רב שמן בר אבא לא הי' בקי בפתח פתוח דא"כ הי' מוצא פתח פתוח. ואולי עירה בה השבאי או שכבר הי' בוגרת בשעת נישואין ואין לה טענת בתולים. וצ"ל לפ"ז שהופרשו מבית אביהן פחותה מבת ג' ואפ"ה היו יודעין התחבולה לקיים שבויינהו אבראי ושמעו כן בקטנותן. והוא פלא. ולפי דרכו הי' אפשר לומר שגדולות היו כשנשבו אלא שהבא

עליהן היו יודעות ומכירות אותו שהי' פחות מבן ט' עפ"י חשבונו של חנני'. ואמנם על פי החשבון האמת הי' יותר מבן ט'. ועיין לעיל י"א ע"ב. א"נ י"ל עפ"י דרכו דקטנה לא מהימנא במגו והן שהי' להן מגו והותרו הוא עפ"י דבורן וחשבונן שהן יותר מבנות י"ב ויום א' אמנם עפ"י חשבון האמת עדיין לא הגיעו לכלל גדלות ולא מהימני ואסורות לכהן. א"נ י"ל לפמ"ש לעיל דהנה הא דהוי ס"ל לחנניא דכיון שלא הניח כמותו בא"י יכולין לעבר שנים בח"ל היינו אי לא קדשה לע"ל אבל אי מקריבין אעפ"י שאין בית א"כ לעולם המקום גורם וכן מצאתי ברלב"ח בקונטרס הסמיכות וכן העליתי בחי' מס' פסחים מ"ז ע"א בלשון רש"י ד"ה ב' ימים של ר"ה ע"ש בסוף הדיבור. וע"ש בצל"ח וק"ל: והא"ש דהא דלא חייש ר"ח לעדים בצד אסתן משום דליכא איסור סקילה משום דלפי טעותו של ר' חנניא ודור ההוא הוי ס"ל לא קדשה לע"ל ואין מקריבין בזה"ז וליכא איסור סקילה. ויש נמי לצרף הדברים ולומר כך כשהופרשו מאסתן היו בנות ג' לפי חשבונו של חנניא. אמנם לפי חשבון האמת של זה לא היו עדיין בנות ג'. והנה יצא קול שיש עדי טומאה בצד אסתן ואר"ח למאי ניחוש ממ"נ אי חשבון של א"י אמת הרי הופרשו משם קודם ג' שנים ומה יועילו עדי טומאה ההמה ואי חשבון של חנני' אמת א"כ אין מקריבין בזה"ז וליכא איסור סקילה ולא חיישינן לעדים בצד אסתן. אמנם מ"מ מתו בעונש הזה משום דהא נפקא לן מלאל גומר עלי ומייתי לי' ש"ך י"ד סי' קפ"ט סקי"ג ע"ש והיינו מי שמאמין בעיבור של חדש עביד לי' ניסא והן היו מבני ח"ל ונגררו אחר חנני' ולא חזרו בתוליהן אחר עיבורו של א"י והיו בעולות גמורות ולעולם מקריבים בזה"ז והי' לי' למיחש לקלא ולא חש משו"ה נענשו:

דף כג:

אני טהורה וחברתי טמאה אינה נאמנת. שייך נאמנות לטומאה דלהוי וודאי ולא ספק ללקות הכהן הבא עלי' ככל איסור שהוחזק בע"א שלוקין עליו כמ"ש רמב"ם פי"ו מסנהדרין הל' וי"ו וקמ"ל הכא דלא מהימנא אחברתה. וכן בבא אני וחברתה טמאה נאמנת על עצמה ללקות הכהן עלי' כמו אשה להתחזק נדה עפ"י עצמה שלבשה בגדי נדה בעלה לוקה עלי' משום נדה וכ"כ להדיא בסוף ספר באר שבע ע"ש ועיין רמב"ם פ"כ מא"ב ה' י"ג. ואינה נאמנת על חברתה וא"ש. ומ"מ כ' רש"י דלא שייך בהא שפיר לשון אינה נאמנת כיון שעכ"פ אינה בהיפוך ממה שאמרה שהרי אינה טהורה ובחינם נתחבטו מהרש"ל ומהרש"א בזה. וק"ל:

הני תרווייהו טהורות נינהו כו' תמות נפשי עם פלשתים כו'. ר"ל אע"ג דאמתלא מוספקת מועיל לה בלי ספק מ"מ אמתלא כי האי לא. דלא עבדה לבזויי נפשה משום קילקול חברתה:

היינו רישא דרישא. הקשה מהרש"א לפמ"ש תוס' לאביי אשמועינן בסיפא דסיפא דלא ניחוש לגומלים א"כ כבר ידע הש"ס זה התירוץ. ולפענ"ד לא דמי לאביי ליכא עד דמפיך ואמרה על חברתה טהורה היא כדי שתשתוק אם אמרה על עצמה טהורה אני. משא"כ לר"פ מה איכפת לה בחברתה הא בלא"ה איכא עד שאומר בהיפוך ומה מועיל או יזיק חברתה והוי סבור דלא שייך חשש גומלין בכה"ג ומסיק אפ"ה ה"א ניחוש לגומלים. וא"נ כגי' רש"י לאשמועינן אפי' עד כשר:

משום דאיכא דררא דממונא. עמ"ש לעיל בסוגיא דהעדים שאמרו:

אבל היכא דליכא דררא דממונא. הקשו תוס' נימא דאשמועינן דלא אמרינן מגו לפסול השטר. וי"ל משום דר"ח לעיל דאמר ס"ל לר"מ עדים שאמרו חתמו שקר וכו' נמצא לא פליגי במגו אלא במלתא אחריתי ואינו ענין לכאן:

דף כד.

נשביתי וטהורה אני למה לי. כ' תוס' דלא מהימנת באיכא עדים מכרכום שמעינן לה. והקשה מהרש"א דהו"ל למימר משתי נשים שנשבו שמעינן לה. וי"ל דתרי מתניתין איצטרך לידע דאפילו לא ידעו מהעדים כמ"ש תוס' לעיל ד"ה שתי נשים וק"ל:

נאמן להאכילו בתרומה. כ' ר"ן מדמוקי פלוגתיי' במעלין מתרומה ליוחסין. ש"מ בתרומה דאורייתא קיימינן ואפ"ה ע"א מהימן דע"א נאמן באיסורין ודלא כרמב"ם. וכ' פני יהושע כיון דרובא דעלמא לא כהנים נינהו הו"ל כמעיד נגד החזקה. והר"ן ס"ל גילוי מילתא בעלמא הוא ולא הי' צריך לזה לפי דברי עצמו בקידושין ס"ג באומר קידשתי את בתי ואיני יודע למי. דאמרינן נאמן ליתן גט חזקה אין אדם חוטא ולא לו. הקשה שם פ"י הא הוי ע"א נגד הרוב דרובא דעלמא לא הוי ארוס שלה. ותי' משום שעושה מעשה ליתן גט הו"ל בע"ד ומהימן טפי מע"א דעלמא. וחזר וכ' שמהר"ן שם מוכח דע"א דעלמא נמי נאמן בכה"ג והדרא קו' לדוכתי'. וצ"ל דס"ל להר"ן דלענין זה קיל רובא מחזקה כיון דעכ"פ איכא מיעוטא אין ע"א בא אלא לברר המיעוט מתוך הרוב ולומר זה הוא המיעוט ובכה"ג מהימן וא"כ לק"מ הכא. דהר"ן לטעמי' לא קרי הכא נגד החזקה משא"כ לרמב"ם. ואפשר עוד לומר גם הרמב"ם מודה ברוב כי התם דידעינן בוודאי דאיכא מיעוטא בעולם ולא ידענו לי' וצריכים עכ"פ לברר מי הוא בכה"ג מהימן. וכן ברוב טריפות במקולין

דעכ"פ ידעינן דאיכא שם מיעוט כשירות וצריך מי שיבררם מהימן הטבח וכמ"ש פ"י שם. משא"כ הכא נהי דהרוב דעלמא ישראל ומיעוט כהנים מ"מ מאן לימא לך דאיכא שום כהן בעולם יותר מאותו המיעוט המבוררים לנו בעדים וראיות ברורות. ומה"ת לומר שגם זה הוא כהן ואין לו עדים ומשו"ה ס"ל להרמב"ם דהו"ל כמעיד נגד הרוב. ואולי פשיטא לי' לפ"י שגם הר"ן ס"ל כן ע"כ נדחק לומר דס"ל לר"ן גילוי מילתא בעלמא הוא. ומה שהקשה הר"ן משמעתין י"ל ס"ל להרמב"ם דבהכי פליגי לישני דר"פ האשה רבה אי ע"א מהימן נגד החזקה וה"ה לרוב או לא. ובהכי פליגי נמי לישני דשמעתין דל"ק ס"ל אין ע"א נאמן ומוקי לה בתרומה דרבנן דלכ"ע אין מעלין ממנה ליוחסין ופליגי בגומלין ול"ב ס"ל דמהימן אפי' נגד החזקה ומוקי לה בתרומה דאורייתא ופליגי במעלין. ובזה מיושב קו' תוס' ד"ה ואב"א וק"ל. אלא לפ"ז פסק הרמב"ם כלישנא קמא והרי הוא השמיט אוקימתא כלי אומנתו בידו. וכ' הכ"מ דס"ל כל"ב וכאשר יבואר לפנינו בעזהי"ת ונמצא סתרי אהדדי. וי"ל הא הך דע"א נאמן באיתחזק איסורא דפליגי לישני ר"פ האשה רבה לא איפסיק הילכתא ועבדינן לחומרא כמ"ש תוס' ריש גיטין. א"כ ה"נ עבדינן כתרי לישני לחומרא אין ע"א נאמן בתרומה דאורייתא כלישנא קמא ומ"מ אמרינן לא מהימן אפי' בלא כלי אומנתו כל"ב וק"ל ועיין בסמוך אי"ה:

להשיאו אשה עיי' לקמן כ"ה ע"ב פירש"י מחשש נתין וממזר כמ"ש תוס' בשמו. ונ"ל בדעת רש"י ז"ל דס"ל דוודאי במשפחה המוחזקת בעירה שוב אין בודקין אחרי' לעולם אע"ג דאפשר ששוב נתקלקלה המשפחה. מ"מ קי"ל כרבנן דר"מ דכל המשפחות בחזקת כשרות הן. אמנם אדם יחידי הבא לפנינו שאין אנו מכירים אותו מי הוא ע"כ יש לחוש ג"כ לנתין ולממזר עד שיביא ראי' שהוא מעיר פלוני ממשפחה פלונית המוחזקת שם בכשרותה. וסברא זו בעינה כ' ה"ה בדעת הרמב"ם פ"כ מא"ב ה' ה' ע"ש והא"ש. ולק"מ כל קו' תוס' דהכא שבא לפנינו אדם פרטי אין להשיאו אשה עד שיברר משפחתו והתם נמי דאמר או גלי או נסיב בת מינך ס"ל שם לא יחקרו רק אחר משפחתו וזה יברר שבא ממשפחה שהוחזק בכשרות דהיינו משפחת אמו ותו לא יחקרו ממי נולד ולא יודע להם שהי' אביו עכו"ם ועבד. וכן ר' יהודה שהעמיד בנו הגר בחזקתו. ר"ל בחזקת משפחת אמן שמסתמא לא נטמע בהם גר שלא טבל דא"כ יהי' בניו ממזרים לדעת ר"י והמשפחה מוחזקת שאין בה ממזרים. וכן לק"מ מקידושין מ"ט לא תבדוק גם היא אומר דס"ל לרש"י גם ר"מ לא פליג דלא מוקמי' בחזקתה אלא לענין פסולי כהונה ואגב בודק נמי אנתין וממזר כמ"ש תוס' ג"כ ומשו"ה היא לא תבדוק. ועמ"ש הר"ן מההוא ארמאה דהוי סליק ואכל פסחים בירושלים עיין בתוס' ריש פסחים וביבמות מ"ז ע"א ד"ה במוחזק

כו' וכ' הטעם דמהימנינן לי' שהוא ישראל ולא חיישינן לרוב דעלמא משום דרוב הבאים לפנינו ואמרי' כן לא משקרי. ומ"מ צל"ע דהא רובא דעלמא עכו"ם רובא דאיתא קמן הוא והוא עדיף מרוב הבאים לפנינו לא משקרי דההוא רובא דליתא קמן. ע"כ נ"ל דרובא דעלמא עכו"ם נינהו לאו רוב מעליא הוא כיון דאותו ארמאה בא לפנינו לירושלים ובה כולם ישראלים הו"ל כשכונת ישראל דלא אזלינן בתר רובא דעלמא כה"ג כמ"ש רמב"ן פ' לא יחפור גבי אצנועי בגוה לא הוי מצנעי ועיי' בש"ע יו"ד סי' קכ"ט סי"א וא"כ בח"ל כה"ג לא מהימן וכן פסק להדיא הרמב"ם פי"ג מא"ב הלכה יו"ד וע"ש בה"ה ועדיין צ"ע:

שלי חדש ושל חברי ישן נ"ל ע"ד הרשב"א דמייתי תוס' דמיירי בשביעית דמירי שאמר אני לא תקנתיו מפני שהוא של שביעית ולא בעי תיקון ומי שאינו מאמינו ומתקנו עכ"פ מ"מ יאכלנו קודם הביעור. ושל חברי תרתי אית בי' ישן ומתוקן. וחבירו אומר כמוהו משבח שלו ואומר שלי ישן ומתוקן ושל חבירי חדש ומפני כן לא תיקנו באופן שאינם מכחישים זא"ז והשתא קמ"ל לרבנן אפי' זה שגינה את שלו לא מהימן דאיערומי קא מערים ולר' יהודה אפי' זה ששיבח את שלו מהימן על של חבירו שלא יצטרך תיקון שהם פירות שביעית ובזה מיושבים קו' תוס' כולם:

אינו נאמן פירש"י הואיל וע"ה הוא ואינו נאמן על המעשרות. צ"ע א"כ מאי קשיא דרבנן אדרבנן דלמא הא מני ר"מ הוא דס"ל בבכורות ל"ה דחשיד על הדבר לא דנו ולא מעידו ואפי' בלא גומלים לא מהימן והא דנקיט בגומלין להודיעך כח התירא דר"י ועוד כמ"ש הר"ש בשם הירושלמי דהכא משום תקנתא דכרכום יש להקל טפי ואי לאו גומלין הי' מקילין אע"ג דחשוד הוא אבל בגומלין מיהו לא יעיד משא"כ בתרומה דע"א נאמן אפי' בגומלים. ודוחק לומר דלא ס"ל לאוקמא דרבנן דר"י כר"מ דלא קיי"ל כוותי' זה דוחק דהרי להתוס' ע"כ סתם רבנן דר"י דברייתא דאינו נאמן להשיאו אשה היינו ר"מ דס"ל סתם משפחה לאו בחזקת כשרות קיימא א"כ מי סני דהנך רבנן דר"י נמי ר"מ הוא וצ"ע:

מיהו בלא"ה נראה לי דהכא גבי דמאי לכ"ע לא דנו ולא מעידו וכן נראה מפסק הרמב"ם שפסק כרבנן דר"מ דחשוד דנו ומעידו ואלו בדמאי לא פסק כן. כמ"ש בזה מאוד בפר"ח לי"ד סי' קי"ט. ולפענ"ד הטעם לחלק כפשוטו דהא בלא"ה רוב עמי הארץ מעשרים הם. ואפ"ה לא הלכו אחר הרוב לענין נאמנותו של ע"ה ה"נ לא יועיל הך חזקה דאתי מכח רוב דעל הרוב אין אדם חוטא ולא לו מה יושיענו זה אם נרצה נסמוך על הרוב בוא ונסמוך על המוכר עצמו שהוא מרוב מעשרים. ויש להתעקש ולו' הכא איכא צירוף המוכר מרוב מעשרים והמעיד מרוב שאינו חוטא ולא לו וזה אינו אלא עיקוש לכל יודע דרכי גזירת חז"ל וסברא כזו כ' ה"ה גבי בדיקת חמץ כיון שמתחילה נתקן משום ספק לא

אזלינן בספיקא לקולא וה"נ דכוותי' וא"ש שיטת הרמב"ם. מ"מ מדמקשה הש"ס דרבנן אדרבנן ואולי כל זה בכלל תי' של אביי שהאריך ואמר בדמאי הקילו רוב ע"ה מעשרים הם והי' די באומרו בדמאי הקילו ויהי' רק ספק שקול מ"מ קיל מתרומה דאפי' תרומה דרבנן הוי מיהת וודאי דרבנן והכא ליכא רק ספק מדרבנן ואביי הא ס"ל לחלק בהכי כמ"ש תוס' בשמעתין ד"ה אביי אמר. אע"כ נתכוון למ."ש דר"י אדר"י לא קשיא דחמיר להו משום דרוב ע"ה מעשרים הן לא מועיל לו חזקת אין אדם חוטא ולא לו ולא יעיד החשוד על חבירו. ורבא הי' נ"ל לדוחק שיהי' דבר אחד גורם חומרא למר וקולא למר. ובזה מיושבים דקדוק לשון דאמר רבא דר"י אדר"י לא קשיא כדשנינן ומאי אלא דקאמר הלא בדר"י לא חידש מידי. וגם קו' תוס' לקמן אמר אב"א במעלין מתרומה ליוחסין קמפלגי ועדיין לא מתרצי רבנן בזה ונדחקו תוס' דמיירי בשכלי אומנתו בידו והוא דחוק בלשון הש"ס גם כי הרמב"ם לא ס"ל כן שהרי לא הביא הא דכלי אומנתו וכמ"ש בכ"מ ותוי"ט ונשארו דבריו בקו' ולפי הנ"ל אתי שפיר דלא הוי קשה לרבא על דברי אביי אלא דממ"נ אם יגרום חומרא למר לא שייך שיגרום אותה סברה בעצמה קולא למר. ע"כ חזר רבא בעצמו ויישב הקושיא בשני אופנים. או דרבי יהודה כדשנינן דדמאי קיל טפי ודרבנן בשכלי אומנתו. או דרבנן לק"מ משום דרוב ע"ה מעשרים הם גורם חומרא ודר"י משום מעלין מתרומה ליוחסין אתי עלה וכן פסק הרמב"ם. הקצרתי וק"ל:

שוב עיינתי במ"ש פני יהושע בענין זה. וארשום בכאן איך הי' דעתי דעת פעוטים נוטה דלע"ד אע"ג דרוב ע"ה מעשרים הם ואין כאן ספק שבוודאי מעושר הוא מן התורה מ"מ השתא דתקינו רבנן לחוש להם. הו"ל איתחזק איסורא דטבל מדרבנן עכ"פ דבחזקתו הוא שלא הפריש ממנו. והשתא לפ"ז להך דר"פ האשה רבה היכא דאיתחזק איסורא אין ע"א נאמן זולת בטבל הואיל ובידו לתקנו מ"מ בדמאי לא מהימן ע"ה להעיד על חבירו דהכא לא שייך בידו לתקנו דכל זמן שלא נתברר לו אם תיקן חבירו הכרי ומסתפק בדבר גם הוא אינו יכול לתקנו משלו דהרי הוא ידע בנפשו אם תיקן את של עצמו או לא. והו"ל מפטור על החיוב או בהיפך וכן הוא בדמאי משנה ג' דפ"ה ע"ש. ואין לומר א"כ אפילו ע"א חבר לא יאומן. דלא החמירו בו חז"ל מודאי טבל דנאמן החבר עליו משום שבידו לתקנו אע"ג דהכא אין בידו כנ"ל מ"מ הוי חוכא וטלולא להחמיר בו יותר אצל ע"ה לא יעיד על חבירו ויש לדבר בזה הרבה אלא שבטלתי דעתי מפני דעת פ"י זצ"ל:

בשכלי אומנתו בידו. לפי' ר"ח דכלי טהרותו קאמר. נראה דגרסי' איפכא גבי קדר אי כלי אומנתו הכל טהור דנמנעים מנגוע בקדירותיו וההיפך בהיפך ותמהו שלא כ' זה המפרשים. ודע דיש בזה להראב"ד פי"ב ממשכב ומושב פי' אחר ר"ל אותן כלים יפים

שעשה כשנעשה אומן שע"י יפים הכל באין לראותם ומטמאים קדירותיו. ותמי' איך יאמר בחמרין ואוכלי תרומה ולא ראיתי מי שנתעורר בזה:

דף כד:

ואלא ר"י ורבנן במעלין מתרומה ליוחסין קא מפלגי. דברי תוס' בתירוצם אין להם שחר דמשמע דללישנא קמא ע"א מהימן ובאמת אין מעלין. וק' הא התחילו להקשות מס"פ דמבואר לר"י מעלין. וי"ל דוודאי לב' הלשונות מעלין אלא לל"ק ס"ל משום כך לא נפסידהו את תרומתו ונהי דע"א לא מהימן ליוחסין להדיא מ"מ נאמינהו לתרומה. ואח"כ כשאוכל תרומה דעון מיתה נעלה מזה ליוחסין בצירוף ע"א עם החזקה אי לאו דידע בנפשי' דכהן לא הוי אכל מה שחייב עליו מיתה. וע"כ משום גומלין לא מהימן ולל"ב לא ס"ל הכי וק"ל:

אמנה שבשטר קא מסהדי לשיטת תוס' היכא דאיכא ב' יב"ש מסהדי שפיר נמי אכהונה. והנה זה שייך גם בשאחר מוציא שט"ח על א' מהם או בהיפך דלעולם מועיל סימן כהן. וצ"ל ג"כ כתי' תוס'. וקשה אי לא מסהדי אכולי מילתא אלא בהוחזק ב' יב"ש אכתי דלמא לא ידעו הני שהוחזקו שני יב"ש בעיר הזאת וחתמו ולא חקרו היטב אם הוא כהן. ונמצא מוציאים ממון שלא כדין. ולומר ב' יב"ש קלא איתי לי' למילתא זה מבוא' הביטול מדברי תוס' ב"ב קס"ז ע"ב ד"ה וליחוש מהכרח הש"ס שם שוב מצאתי לקו' זו לתומים סי' מ"ט סק"י אלא שלא פי' כל צרכו והוא לא תי' כלום. ולפע"ד לפמ"ש בפסקי מהרא"י סי' וי"ו דמלשון אם היו משולשין יכתוב כהן משמע דבלא"ה לא היו הכהנים רגילין לכתוב עצמם כהן. א"כ י"ל הכי קאמרי תוס' דכל מי שכותב כהן הוא מילתא תמי' אצל העדים והם חוקרים אולי יש כאן ב' יב"ש בעיר ואם יודע להם כן אז חוקרים אחר יחוסו אם האמת הוא שהוא כהן ואז באמת מעלין ליוחסין ואי בכל זאת אחר החקירה לא נודע להם ב' יב"ש והאי גברא מילתא יתירתא עביד אזי לא עלי' רמי' לחקור אחר יחוסו ואין מעלין. והתם בב"ב מיירי בב' יב"ש שאין להם סי' כהן אז אפשר שלא ידעו העדים שיש כאן ב' יב"ש. ובזה מיושב פסק רמ"א בח"מ סי' מ"ט בביב"ש כשאביו של א' חי וכ' בשטר פלוני בן פלוני נ"י או שליט"א אזי קאי בוודאי על אותו שאביו חי. ואי כ' בלשון אנן סהדי אתא לקדמנא פב"פ נ"י מגבינן בי' מאותו שאביו חי ואי כ' בלשון עצמו אני פב"פ נ"י לא מגבינן בי' דאז לא מסהדי אכולי מילתא וזו שיטת הרא"ה הובא בר"ן דשמעתין. והקשו המפרשים על הרמ"א דבא"ע גבי כהונה לא פסק לחלק בכך ועיין תומים סי' מ"ט סקי"ד ולפי הנ"ל א"ש דהתם מיירי באחר שמוציא עליהם שט"ח דאיכא

למיחש שמא לא ידעו העדים שיש כאן עוד יב"ש דבמ"ש שכ' על אביו נ"י או שליט"א אין כאן מילתא דתמי' לעורר לבבם לחקור אח"ז. ומשום כן לא מגבינן בי'. ומ"מ בשכתב בלשון אנן סהדי מגבינן בי' אע"ג דבכהן אין חילוק אי לא ידעי בב' יב"ש באותה העיר לא מסהדי אכהונה אפי' בלשון אנן סהדי התם היינו טעמא דכשאומר להם שמו פב"פ הכהן קאמר להו ואי לא יתנו לבם שיש כאן ביב"ש מה להם לחקור אחר שמו וכותבים עפ"י עצמו משא"כ הכא וכי הא אמר כתבו נ"י או שליט"א וכי זה הוא מענין שמו ואי נמי יאמר מה להם לכתוב זה אם לא שכ' כן מעצמם שמכירים שאביו חי ומברכים אותו ומשו"ה מהני וזה סברא ברורה לע"ד והתומים כ' מ"ש והמעיין יבחר:

נשיאת כפים דאיסור עשה. כ' מג"א רס"י קכ"ח בשם תוס' פ' כל כתבי דהיינו עשה דברכה לבטלה ודלא כפירש"י דשמעתין. ודבריו תמוהים לרמב"ם וסייעתו לאו דלא תשא איכא ומה שייטי' דעשה הכא ולתוס' סוף ר"ה ל"ג ע"א איסורא דרבנן בעלמא הוא. ועמ"ש מג"א סס"י רט"ו. ויש לי לומר דוודאי ליכא איסורא דאורייתא במברך ברכה לבטלה שהרי עכ"פ משבח ומודה ד' ויכול הוא לומר ברוך הוא הבורא פרי העץ והגפן והאדמה אפי' אינם לפנינו וברוך מקדש השבת אפי' בחול ורצונו המקדשו בזמנו. וכן אשה לישב בסוכה דעכ"פ מברכת ד' שציוה עמו בישיבת סוכה ומכ"ש אי נימא דגם היא מצוה קא עבדה אלא שאינה מחוייבת נמצא לית כאן משום נשיאה לשוא ולא משום את ד' אלקיך תירא רק מדרבנן. אמנם בנוסח ברכת כהנים שאומר אשר קדשנו בקדושתו של אהרן והוא אינו מבני אהרן. ונהי דנשיאה לשוא ליכא שהרי א"נ לא הי' אומר רק ברוך אתה ד' ופוסק. ג"כ לא הי' נושא לשוא. מ"מ עשה דאת ד' אלקיך תירא איכא והוא שהוא נושא שם הי"ת ע"מ לכזב ולומר שקדשהו בקדושתו של אהרן ואיה מוראו. והוי ממש כבפ"ק דתמורה ג' ע"א במקלל חבירו ע"ש. ויפה כ' ר"י דהיינו עשה דשמעתין וכמ"ש מג"א. ובזה נבין מ"ט אמר ר' יוסי דוקא זה המשל יודע אני בעצמי שאיני כהן כי חלילה לר' יוסי לעבור על דברי תורה בשביל כבוד חביריו אבל הוא סבר כיון דאין כאן אלא סילוק מוראו ית' במה שעושה שקר בנפשו. והכא יודע הוא בעצמו שאיננו כהן ואינו רוצה להטעות רק ע"כ הוא עושה לעשות רצון חביריו והוא לקיים מ"ע את ד' אלקיך תירא לרבות ת"ח נמצא האי הוא מורא שמים דקרא ואינו עובר על כלום. ואל תשיבני א"כ מאי רבותא דר' יוסי היינו רבותי' דכ"כ היו חביריו חביבים עליו שחשיב שרצונם הוא רצון ד' ויראתו:

עוד כ' מג"א שם דאי' העשה הוא משום כה תברכו ולא ישראלים ותליא זה בפלוגתא דר"י ור' יהודה בעירובין צ"ו ע"ב אי בנות ישראל סומכות רשות ע"ש והוא תמוה דלרש"י

שם בל תוסיף איכא ואין כאן עשה ולתוס' שם אפי' איסורא ליכא דכשתימצי לומר שם לדברי תוס' למעיין שם ס"ל לר' יוסי איכא מצוה בנשים נהי דלא מחייבי מ"מ רשות הוא ואי עבדי מצוה קא עבדי. ומשו"ה מותר להו לעשות עבודה בקדשים וכל הני דהתם. ולר' יהודה אפי' מצוה ליכא אלא מילתא בעלמא משום כן אסירי לסמוך משום עבודה בקדשים. אבל היכי דליכא נדנוד עבירה כ"ע ל"פ דאין כאן שום איסור במי שאינו מצווה ועושה. וע"כ צ"ל דכה תברכו קרא יתירא הוא למעוטי ישראל וא"כ לא תליא בפלוגתא דר"י ור"י הנ"ל (וצ"ל דלא שייך בל תוסיף כלל) מ"מ דברי מג"א צ"ע ויש לי ליישבם כך דוודאי מגופי' דקרא דבר אל אהרן ואל בניו אמעוטי ישראל לר' יוסי דלא מחייבי ומ"מ מצוה עבדי ואתא כה תברכו למעט אפי' מצוה ליכא. ומ"מ איסורא נמי לא. אמנם לר' יהודה באהרן ובניו כבר נתמעט ישראל ממצוה. ואתא כה תברכו דאפי' איסורא איכא כנ"ל לפרש וא"ש:

אמנם בכל זאת אני אומר רבותא למדחי פי' לרבינו רמ"א ז"ל שאמר לחלק בין עם אחרים לבפ"ע. והנה לפי מה דקיי"ל כד יימרון להון כשאינו נקרא אינו עובר אם אינו עולה. וכ' מג"א הפסולין מדרבנן ישארו בבה"כ דאין כוונת הש"ץ אלא אם הכהנים כשירים. א"כ ממילא מובן דבישראל כה"ג העולה בלי קריאה אינו עובר בעשה כיון דבכהן ליכא עשה בעלותו ממילא אין הישראל במיעוט כה תברכו ולא ישראל והחזן כשקורא כהנים אם יעלו גם ישראלים לא עברו אמידי שאין דעת הש"ץ אלא אכהנים כשרים ולא פסולים ומכ"ש אישראלים. ולא מיעט קרא אלא שלא יעמדו ב' וג' ישראלים בציבור היכא דליכא כהנים והש"ץ יקרא עליהם ישראלים עמדו וברכו את העם כמו שקורין לכהנים זהו נאסר לא זולת. ובשמעתין נמי דאמרינן דאיכא עשה היינו משום שמטעה להעם והם קורין לו כהן הרי כוונת הש"ץ עליו. וא"נ אפשר דבאמת הוי כהן אלא שנתחללה א' מאמותיו והכא הש"ץ מכוון עליו ומשו"ה עובר בעשה ולא זולת. והיינו דכ' רמ"א עם אחרי' אינו עובר ר"ל אם הולך בכלל עם אחרים ולא מכוונים לקרותו בעצמו אלא בכלל אחרים הולכים ישראלים עמם ויודעי' בהם ועיי' בד"מ דמיירי בהדי' בהאי גוונא ומ"ש התם אומרים לו עלה לדוכן לא מיירי שאומרים לו בשעת תפילה עלה אלא בעלמא א"ל אם יקראו כהנים תעלה גם אתה:

ועוד י"ל דלר"פ דס"ל רס"י קכ"ח אמור להם דווקא ולא ליחיד. נמצא תליא זה בפלוגתא דבנות ישראל סומכות. ר"ל לר' יוסי דעכ"פ מצוה קא עבדי ה"נ כהן יחיד מצוה עביד אע"ג דלא מחייב. וא"כ ממילא ישראל יחיד העולה עובר בעשה דכל שמצוה בכהן איכא בישראל איכא איסורא. ולר' יהודה בכהן יחיד אפי' מצוה בעלמא ליכא א"כ בישראל

כה"ג איסורא ליכא. והשתא י"ל ר' יוסי הכי קאמר יודע אני בעצמי שאיני כהן ולסברת עצמי אני עובר בעשה מ"מ אם א"ל חבירי לי ביחוד עלה לדוכן כי לדעת חבירי היינו ר' יהודה ליכא איסורא הייתי מבטל דעתי נגד דעתם והייתי עושה נגד הוראתי והייתי עולה:

ה"מ תרומה דמתאכלא בצינעה. לא עמדתי על סוף דעת דברי תוס' ד"ה או דלמא. דלענ"ד ס"פ מיירי ממי שאין אנו מכירים בו ואולי עבד הוא אין מעלין מאכילת תרומה לחוד אא"כ חולקין לו בגורן ג"כ אבל הכא מיירי ממי שאנו מכירים שהוא ישראל שקרא בבה"כ והניח תפילין כדלקמן ס"פ ואין כאן ס' עבד כלל. ע"כ מאכילת תרומה דעון מיתה אפשר להעלותו ומחלוקת גורן אין ראי' כי אולי סמכינן בקל לחלק בגורן והוא יחוש לנפשו מאיסור מיתה וימכרנו חוץ בכרכים משום דפרהסיא הוא ועיקר תליא באכילה:

דף כה.

יכול משנכנסו ב' או ג' מרגלים. צ"ע והיאך ס"ד הא בעי מלך ונביא ואו"ת עיין ריש פ"ב דשבועות. וצ"ל כיון דקידשה לע"ל לא בעי קידוש. מ"מ כך הי' תנאי הקדש מתחילה שאם יהי' ביאת כולכם יתחייבו בחלה מכח קידוש הראשון. והארכתי יותר בחי' למס' נדה מ"ז ע"א ויישבתי דעת ר"ח בתוס' יבמות פ"ב ע"ב ד"ה ירושה כו' ע"ש:

דף כה:

ראיתי שחולק על הגורן. נ"ל דס"ל לר"ל דאם יש גורן צריך לחלק על הגורן עכ"פ פעם אחת בשנה כדי לאחזוקי נפשי' בכהונה דלא סגי לאחזוקי נפשי' בקריאת התורה לחוד. ואפי' אם הוא מהצנועים המושכים ידיהם ואינו רוצה ליקח מ"מ ע"כ פעם אחת בשנה יקח על גורן לאחזוקי נפשי' בכהונה. ור"א ור"י סוברים כיון דבמקום דליכא גורן ע"כ א"א לאחזוקי נפשי' בכהונה אלא ע"י קריאת התורה וה"ה לנשיאת כפים. וכדאיתא להדיא בש"ס חולין קל"ג ע"א ובמ"ש יש"ש שם. וה"ה לקריאת התורה ועיי"ש במ"ש מג"א סס"י תנ"ז. א"כ אפי' היכא דאיכא גורן נמי אינו מההכרח ליקח תרומה ודי לו בקריאת התורה. וצ"ל דמתנות בעי"כ שכיחי לא סגי לאחזוקי נפשי' משום דקיי"ל כהן אפי' כהנת וכר' כהנא שאכל בשביל אשתו ואין משם ראי' שהוא כהן ואביי דשקיל משום דס"ל כהן ולא כהנת וכמ"ד הכי בחולין קל"ב ע"א. וכן ברייתא לעיל דתני בה חילוק מתנות בכרכים ס"ל נמי כהן ולא כהנת. ופדיון בכור להתוס' דקידושין ח' ע"א ד"ה רב כהנא כו' אמרינן נמי אפי' כהנת ואין ממנה ראי'. ולרא"ש סוף בכורות דפליג

צ"ל דלא שכיחי והוי נמי בצינעא ואין משם ראי' וכן צ"ל בחלה. ואולי בימיהם לא הי' בערב פסח חלות מרובין כ"כ שהיו אופים בי"ט עמג"א הנ"ל:

נאמן להאכילו בתרומה כו'. יש ליישב כל קו' תוס' ד"ה נאמן כו' עיי' פ"י מ"ש לעיל והוא דנהי דאעפ"י דעד א' לא נאמן ליוחסין ואף לא לתרומה דאורייתא מ"מ מעלין לי' לתרומה דרבנן. ומדמחציף נפשי' בפרהסיא לחלוק על הגורן ולאכול נמי איסורא דרבנן. אזי חזקה דלא הוי עבד כולי האי אי לאו דכהן הוא. ובצירוף ע"א עם החזקה מעלינן לי' לתרומה דאורייתא. ושוב אם אוכל תרומה חיוב מיתה נמי אלימא חזקה בצירוף ע"א ומעלינן לי' ליוחסין נמי. ובזה נראה לי נמי בדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל אין מעלין מנשיאת כפים ליוחסין. וגם לא לתרומה דאורייתא בע"א וא"כ ברייתא דלעיל במאי מוקמי לה. אע"כ כמ"ש דמ"מ מדרבנן לדאורייתא מעלינן:

והנה בפ"כ מא"ב ה' י"ג כ' דבזה"ז מי שבא ואומר כהן אני לא מהימן ואפי' לעלות לתורה ותמה עליו רמ"ך מה איכפת לן בזה"ז ועיין בטוש"ע א"ע רס"י ג'. ויש לתמוה מאי קאמרי ולא שתו לבם לפדות בכורים על ידו ונמצא שלא יהיו הבכורים פדויין. ונ"ל דאזלי כולם בשיטת הרמב"ם שם ריש הפרק שכ' שכל הכהנים בזה"ז הם ס' כהנים ואין מאכילן אלא בקדשי הגבול והוא שתהי' התרומה של דבריהם כו' וא"כ בלא"ה אין אנו יוצאים י"ח בברור בפדיון הבכורים שלנו. וכן מצאתי להדיא בשאילת יעב"ץ ח"א סי' קנ"ה ע"ש. אבל באמת תמה אני מאין לנו זה הספק. ועמ"ש ש"ך יו"ד סוף סי' שכ"ב ומג"א תנ"ז שחיישינן שמא נתחללו א' מאמותיו דקשה מה"ת לחוש לזה והא קיי"ל כרבנן שכל המשפחות בחזקת כשירים הם. ומשמע אפי' בחשש חלולין שאין מכירים מ"מ הכל בחזקתן ועמ"ש שעה"מ פ"ב מא"ב. והא דאיצטרך עזרא כתב המתייחס היינו משום שיצא עליהם עירעור שנשאו להם נשים נכריות בגולה וכמו שפירש"י לעיל כ"ד ע"ב ד"ה בקשו כתבם כו' שמלשונו יש ללמוד דאי לאו דנתחללו בעמי הארץ לא היו צריכין כתב יחוס כלל. וא"כ השתא הכא למאי ניחוש. וצ"ל דכל החשש הוא משום שנתערבו בו עתה אותם הכהנים מבני ברזילי בין כהנים המיוחסים ואין אנו יודעים להפריש מ"מ קשה דאפי' נימא כל קבוע כמחצה על מחצה דמי מ"מ מידי הרבה ספיקות לא נפקא שמא ממיוחסת הוא. ואת"ל מן בני ברזילי שמא הם עצמם לא נתחללו. ואם יש בהן חילולין מאן לימא לנו שכולם חלולים. ותו כיון דפריש ובא לפנינו לפדות בנינו נימא מרוב כשירים פריש. ובאמת כתב מהר"י יעב"ץ בח"א סי' צ"ט בשם ס' כפתור ופרח שרבינו חיים הכהן רצה לבנות מזבח ולהקריב קרבנות בירושלים. אעפ"י שמסתמא לא הי' לו יחוס עד המזבח. אע"כ ס"ל כנ"ל. ע"כ צ"ל דרמב"ם נמי לא אמרה אלא לחומרא

דיוחסין וס"ל מעלינן מתרומה דאורייתא דעון מיתה ליוחסין ומשום כן החמיר דכהן בזה"ז לא יאכל בתרומה דאורייתא אבל מנשיאת כפים לא הזהיר דאין מעלין ממנה ליוחסין. ומדינא כהנים גמורים הם וה"ה לפדות הבכורים ראוים הם והכל כהלכה בלי פקפוק. והא"ש דדווקא משפחה של כהנים המפורסמת בעירה ומסתמא כך השתלשלה מאז עד זמן עזרא שנתיחסו דכל משפחות בחזקתן משא"כ אדם א' שבא לפנינו דחיישינן לי' כמ"ש לעיל. ואפי' בעכו"ם ממזר מספקינן לי' ומכ"ש באינו כהן. ואם נניח אותו לישא כפיו ולעלות לתורה ראשון יתנו לו לפדות בכורים שהיו ראוים לפדות ע"י כהנים ממשפחה המפורסמת ע"כ ראוי לחוש להרמב"ם וכן אירע כבר מעשה:

דף כו.

ראב"ע אומר אף לכהן ביבמות פ"ו ע"א הגי' ראב"ע אומר לכהן ותמה הש"ס ולא ללוי וחזר הש"ס אימא אף לכהן. וקשה אדרבא נימא אבתר דקנסינהו ולכהן דווקא. וי"ל דא"כ ר"ע אף ללוי אמר וזה לא שייך כיון שר"ע התחיל בשלמא ראב"ע קאי אר"ע שייך אף ופשוט הוא. אמנם צריכים להבין לר"מ דאוסר לזרים מנ"ל דכהנים מותרים הם נמי זרים לו. ומי עדיף מלויים גופי' שהמשורר ששוער חייב מיתה דהו"ל זר לגבי דהך. א"כ הה"נ כהן לגבי תרומה זר הוא לר"ע שהתורה מיעטה מקרא ואכלתם אותו בכל מקום וא"כ ממילא אסור במעשר לר"ג. ומיהא בש"ס שם פ"ו ע"א דפריך מתירו מכלל דאיכא מאן דאסר משמע דאפי' ר"מ מתיר לכהן. וצ"ל הא איסור זרים מפקינן מהקישא לתרומה דאסורה לזרים. ומינה מה תרומה שריא לכהנים ה"נ מעשר. ורש"י התם אזל למ"ד דון מינה ומינה. ואה"נ דמאן דדן מינה ואוקי באתרא לר"מ אליבא דר"ע אוסר תרומה לכהנים. ולדידי' ע"כ לא ס"ל קנסא כלל דאיך יקנוס להאכילם איסור לכהנים. וא"כ לפ"ז באמת בפשיטות נוכל לקיים הברייתא בלא הג"ה ולאחר קנסא לר"ע ללוי ולא לכהן ולראב"ע לכהן ולא ללוי. ובזה יובנו דברי רשב"ם בב"ב דף פ"א ע"ב שתמהו תוס' עליו ע"ש בתוס' ד"ה תרומה וכו'. והא"ש דהי' קשה לרשב"ם קו' תוס' מ"ט לא מוקי ככ"ע ואחר קנסא. אע"כ משום דהתם קאי הסוגיא לר"מ דס"ל הקונה ב' אילנות ספיקא ואיהו ס"ל מעשר אסור לזרים. וס"ל לסוגיא דהתם אוקי באתרא ואסור כהן במעשר לר"מ אליבא דר"ע ומיירי הברייתא אחר קנסא ולר"ע ללוי דווקא ולראב"ע לכהן דווקא וק"ל. אמנם בשבועות ל"א ע"ב משמע דר"מ ס"ל דון מינה ומינה וע"ש מיהו בלא"ה עיין בסוף ספר באר יעקב בכללי סוגיא מ"ש ע"ז. והאמנם הרמב"ם ס"ל פ"א מהל' מעשר ה' ד' שעזרא לא קניס אלא כהנים שבזמנו ומשמע שדור אחר לא קנס ומיושב הך דב"ב וכן

קו' תוס' מכמה משניות שלווים נוטלים מעשר בתורת לוי א"ש וכן קו' ר' אלחנן מקרא דסוף נחמי' דזה הי' כבר בדור אחר סוף ימי נחמי' ע"ש בקרא. ומשמעתין קשה קצת דקאמר מעשר ראשון חזקה לכהונה בתר דקנסינהו עזרא. וקשה וכי אמר דינא אדור ההוא מה שעבר עבר. וגם לישנא לא משמע הכי. ונ"ל דהכא קמיירי ממי שמתייחס אחר אבותיו עד שנמצא א' מאבותיו שחלקו לו תרומה דאורייתא בזמן שבהמ"ק הי' קיים ונעלהו מזה ליוחסין. ועל זה אמר רשב"א כשם שאם נמצא א' מאבותיו חולקין לו תרומה בימים קדמונים הרי הוא מוחזק לכהונה. ה"ה אם א' מהם חלקו לו מעשר מקנסא דעזרא ואילך כל משך זמן ימי הקנס אז גם הוא חזקה לכהנים של עכשיו:

אמנם בוודאי מיבמות פ"ו ע"ב צע"ג דר"ע הדר פתחא לבי קברא מקשה הש"ס למ"ד קנסא לכהנים וק' מה קושיין הא בימיהם כבר עברו ימי הקנס. ותו צלע"ג דבפי"א ממעשר שני ה' י"ג כ' ובזמן שהיו נותנים מעשר ראשון לכהנים לא היו מתוודין שנאמר וגם נתתיו ללוי עכ"ל. והוא מש"ס דסוטה מ"ח וזה הי' מתקנת יוחנן כה"ג שהעביר הודיות המעשר והוא הי' כמה דורות אחר עזרא. ע"כ צ"ל דרמב"ם ס"ל דכל זמן בית שני מקרי זמן עזרא ר"ל כל זמן שעמד אותו הבית שבנה עזרא ולא עלו הלוים כל אותו הזמן נקנסו ומשחרב אותו הבית בטל לי' קנסא והא"ש דכל המשניות מיירי אחר חורבן ודשמעתין אם נשנית בזה"ז צ"ל כנ"ל שמתייחס אחר אבותיו הראשונים ואש"נ ש"ס דיבמות הנ"ל. אמנם קו' תוס' מקרא סוף נחמי' אינה מיושבת וגם קו' תוס' דב"ב לא א"ש:

דף כו:

ואסקיני' וחיישינן לזילותא דב"ד רש"י פי' בהדיא דווקא ב"פ הוי זילותא כדי להשמר מקו' תוס' היכי אסקינן כיון שכבר הורידו מחמת הקול. ומ"ש תוס' דבב"ב מוכח אפי' בפ"א הוי דלותא אה"נ הכל לפי מה שהוא בדר"מ בר יוסי דהוי שריותא דא"א הוי זילותא אפי' בפעם א'. ובההוא דשל אבותי להוציא מיד מי שהחזיקוהו ולעשות דינא דאלים גבר שכל אותו דינא עולבנא דדיינא הוא עמ"ש רשב"ם בסוגיא דאלים גבר ותוס' שם וברישׁ ב"מ משא"כ הכא בעי' תרי פעמים. והנה במה שהקשה רב אשי אי הכי אפי' תרי ותרי נמי פירש"י נמי בפעם שני' לר"א לא מסקינן לי'. ואין רצונו לומר ב' פעמים תרי ותרי דמה יועילו דתרי כמאה אלא עיקר הכוונה מ"ט תליא במשנתינו הך פלוגתא במעלין ע"פ ע"א. הא לאו מטעם ע"א אתאינן עלה ואפי' בתרי אי הוי משכחת בכה"ג הוי זילותא. ומ"מ משכחת בזוממים וזוממי זוממים. וק"ל:

אנן מסקינן לי' מ"ש תוס' בכאן מאם ינאי כבר כתבתי לעיל ספ"ק בסוגיא דראוה מדברת ומ"ש תוס' מפ' בכל מערבין דעירובי תחומין דאורייתא וחזרו וכ' תי' אחר דהרי נטמא לפניך היינו עפ"י מ"ש שם ל"ה ע"ב ד"ה א"ר ירמי' כו' דהסוגיא אזלא למ"ד תחומין דרבנן ע"ש וצריכים לתירוץ ב' דהכא ועפ"י דבריהם דהכא יובנו דבריהם שם ל"ו ע"א ד"ה הכא כו' שדבריהם צריכים הג"ה באופן שיסכימו לדבריהם דהכא וקאי להך שנויא תחומין דרבנן עיי' ודוק היטב. ומ"ש תוס' בשמעתין ממקוה דבריהם צריכים הג"ה וכצ"ל אע"ג דגבי מקוה אמרינן השתא הוא דחסר אע"ג דחסר ואתאי מכ"ש בתרומה דלא שייך חסר ואתאי מכ"ש דהו"ל למימר השתא נטמא. ומ"מ תמוה הוא אדרבא במקוה לא אמרינן השתא חסר אלא אמרינן כל הטהרות טמאות למפרע. וי"ל הכי קאמרי תוס' דהתם נמי אי לאו מוקמי' הטמא בחזקתו ולא טבל ה"א דהשתא הוא דחסר כמבואר ריש נדה וה"נ בתרומה הא ליכא שום חזקה מתנגדת. מיהו ה"נ י"ל מוקמי' לי' אחזקת תחום ביתו ע"ש בתוס' הנ"ל. ומ"ש עוד מסוגיא דשנים אומרים מת נתבאר שם באורך בעזה"י:

ומ"ש בסוף דבריהם ועוד דרב אשי בעי למימר אפי' באו שניהם לבסוף והבין המרש"א ז"ל דרב מוקי לה בלא קול רק ב' אומרים בן גרושה הוא וא' אומר היום כשר הוא וא' ליומא אחרא. וצ"ע מנ"ל להתוס' להקשות אהר"י בר ברוך. ומנ"ל דלמא רב אשי לא נייד מאוקימתא קמייתא מה"ט גופי' דלא ליתי הפוסלים תחילה ולא יהי' לה חזקת כשרות. ע"כ צ"ל פשוט דכוונת תוס' אמאי דמקשה ר"א אפי' תרי ותרי נמי וע"כ י"ל ב' באו ואמרו בן גרושה ואחתיני' ואח"כ באו ב' ואמרו כשר הוא והו"ל זילותא למסקי' דהתוס' לטעמי' אזלי דס"ל בפ"א נמי הוי זילותא. דא"ל דהמכשירים באו תחילה והוי קול א"כ כיון שהכשירוהו ואח"כ באו שנים אחרי' למפסלי' איך שייך למיחש לזילותא למיכלי' תרומה האסורה לו. ול"ד לר"מ בר יוסי דמשום זילותא לא תצא שאני הכא דאומרת ברי לי וליכא איסורא מדינא אבל הכא לתרומה איך שייך זה וע"כ בהיפך וא"כ מוכח דלא כהר"י בר"ב. ואמנם איהו מצי סבר כשיטת רש"י דבעי' ב' פעמים לזילותא. וא"כ שפיר י"ל דב' המכשירים באים תחילה אחר הקול ואחריהם זוממים וזוממי זוממים וכנ"ל וא"ש וק"ל:

האשה שנחבשה בידי עכו"ם. פירש"י ע"י ממון לא מפקרי לה וע"י נפשות ע"י דקא מפקרי מתרצית להם. יראה דרצונו כל דלא מפחדי משום הפסד ממונם קא מפקרי לה לאונסה וממילא מתסרא ע"י נפשות לבעלה ישראל דכיון דרוצה העכו"ם היא מתרצית לו. משא"כ אי לא היו מפקרי לה מה"ת להתרצות לו. וממילא מובן דכל שלא ע"י ממון ושלא ע"י נפשות היא בחזקת אנוסה ואסורה לכהן ושרי לישראל. וכ"כ מרדכי בשם ר"ת

דלא תיקשי דיוקא דמתניתין אהדדי. ובזה מובן בש"ס דע"ז דקאמר חד דבדיעבד נמי אסורה מדקתני ע"י נפשות אסורה לבעלה. ר"ל דאל"ה לא הוי חיישינן שתתרצה אי לאו שבחזקת שבא לאונסה. ושם כ' רש"י די"מ דמתניתין באשת כהן דווקא. ורצונם לומר דסיפא בע"י נפשות לא מתסרה אלא לכהן. ודלא כמו שהבינו תוס' שם מפירש"י. ונראה דס"ל להי"מ דאי ס"ד שנתרצית לא הוי מייתי שם תדע מסיפא דע"י נפשות. אע"כ צ"ל דהך רצון באונס הוא כיון דמחמת נפשות מתרצית. וסברא זו כ' הראשונים ועי' תשובת רש"י שבמרדכי וכמדומה לי שמפני זה אמרינן בשמעתין דמיירי מתניתין בנשי גנבי ובן דינאי ולא שהן עצמן מחייבין מיתה דבכה"ג לא הוי רצון אונס אלא רצון ממש כיון דלא ברירא להו להני נשי דאתו עלי' להרגן ואפ"ה מתרצית וס",ל להי"מ דסתמא דע"ז דקאמר תדע מסיפא פליגי ומוקי למשנתינו בע"י נפשות ממש והו"ל אנוס גמור ולא מתסרי אלא לכהן. וכן הוא דעת הרמב"ם באמת דפסק בע"י נפשות לא מתסרי אלא לכהן ולא מייתי להך בן דינאי ולא הך דנגמר דינן ולא נגמר דינן. משום דס"ל דכל זה הואיל ואוקי מתניתין ברצון ובדלא מתחייבי אינהו הריגה. אבל למאי דסמכינן אהש"ס דע"ז ומוקמינן לי' באונס ובנתחייבו מיתה אינהו גופייהו כ"ע מודי אפי' לא נגמר דינן ממילא הו"ל אונס. ובנתחייב בעלה הריגה אין לנו בנשים כלל טפי משארי נחבשה. וזהו נמי שכ' רש"י דמסוגיא דכתובות לא משמע הכי כהנך י"מ היינו כנ"ל מדדחיק ומוקי לה בנשי גנבי ש"מ דרצון הוי ולא אונס לכהן דווקא. והנה להך שיטה דמוקי לכולהו בבי דמתניתין בכהן צריכים לדחוק בדיוקא דרישא ודסיפא דסתרי אהדדי. ואולי ס"ל נמי דשמעתתא דע"ז דמוכח מינה דכולה בכהן לא ס"ל הא דשמעתין אלא דווקא בהורהנה הוא דאסורה בתקיפה על עצמן אבל בנחבשה אפי' תקיפה ע"ע נמי מותרת מחמת הפסד דממונו. והשתא א"ש דיוקא והכי קאמר נחבשה ע"י ממון לעולם מותרת אפי' תקיפה ע"ע. וע"י נפשות לעולם אסורה. אמנם בנחבשה שלא ע"י ממון ושלא ע"י נפשות יש חילוק בין תקיפה לאינו תקיפה. ובזה נבין לשון ר"מ בפי' משנה דעדיות שכ' דנחבשה ע"י נפשות אסורה אבל ע"י ממון מותרת. משא"כ בהורהנה דאע"ג דע"י ממון אסורה והיינו כהס"ד דהש"ס. ולפי הנ"ל ניחא. אמנם בחיבורו חזר בו והביא לחלק בין תקיפה ע"ע ליד ישראל תקיפה וצ"ל תי' אחר על דיוקא דמתניתין וק"ל:

אם אתם מאמינים לה שהורהנה כו'. י"ל דהי' קול שנחבשה והוה ס"ל לבני משפחה שכבר נאסרה ומה יועילוה העדים הפסולים מעתה. וא"ל חכמים דע"י חבישה לא נאסרה אלא ע"י הורהנה וכיון שאין כאן עידי הרהון אלא אלו מהימני במגו דאי בעי שתיק. ולמסקנא דבאמת אין חילוק בין חבישה להורהנה צ"ל דבהא הוי פליגי דבני

משפחה ס"ל מגו דאי בעי שתיק בי תרי נמי לא אמרינן וחכמים ס"ל מגו דאי בעי שתיק אמרי' בבי תרי ועי' ראב"ד בעדיות ועי' פ"י בשמעתין ועי' תומים בכללי מגו ס"ק י"ח:
והנה בהג"ה אשרי ומרדכי מייתי פלוגתת ר' שמחה וראב"י באשה שנתייחדה עם ב' אנשים ביער והיא אומרת שאנסה א' מהם ויען שדברי רבינו שמחה סתומים קצת אמרתי לפרש דס"ל כיון דאלו באו האנשים הרשעים אלו לפנינו והעידו לנו שאשה זו נתייחדה הוי פלגינן דבורי' והוי מהמנינן להו לגבי אשה שנתייחדה עם אנשים ברצונה והשתא נמי דלא באו לקמן להעיד מ"מ כיון דאיכא עדים בצד אסתן תיאסר דדוקא בשבוי' הקילו עיין פי"נ קנ"ה ע"א. וס"ל לרבינו שמחה כיון שנתייחדה ברצון ונהי דאין אוסרים על היחוד לחוד מ"מ כיון דעכ"פ נבעלה בסוף לא מהימנא תו דבאונס נבעלה. ויש לתת תבלין לזה דהא לאבוה דשמואל לקמן נ"א ע"ב כל אשת ישראל אפי' הכשירות אם נאנסה אסורה על בעלה עד דאיכא עדים דצווחה מתחילה ועד סופה משמע דהיא לא מהימנת בהכי משום דרובא מתרצות בסוף מחמת חיבת ביאה ורבא נמי דפליג וקיי"ל כוותי' לא פליג אהך סברא דרובא סופן ברצון. אלא דס"ל דהך רצון אונס הוא משום דיצרא אלבשה. והיינו בנשי דעלמא אבל האי דנתייחדה אדרבא היא אלבשא יצרא לגבי' אש בנעורת הו"ל תחילתה וסופה ברצון והיא גרמה להלבשת יצר וצריכי' עדים דצווחה מתחילתה ועד סופה לכ"ע. והשתא דלית לה סהדי בהכי נהי דהיא טוענת שהיתה אנוסה מתחילה ועד סוף ויש לה נמי מגו דאי בעי שתקה מהיחוד מ"מ כיון דאיכא עדים דידעי מהיחוד תו לא מהימנא במגו ובזה מיושבים רוב הקו' שהקשה במרדכי על שיטת ר' שמחה. ובפרט מה שהקשה מספ"ק מראוה מדברת ונסתרה דאפ"ה איכא מגו. דהתם אין חילוק בין אונס לרצון ויש לה מגו דלא נבעלת דמה שיש עדים על היחוד אינו מהכרח שתיבעל דאין אוסרין על היחוד. ומגו דשתקה מהבעילה נאמנת על הכשירו של ולד. אבל למימר באונס נבעלתי כיון שיש עדים על היחוד ע"כ א"א לומר אונס הייתי אלא אם צווחה עד סופה דאם הי' סופה ברצון נאסרה ע"י סופה. וע"כ צריכה לומר שהי' גם סופה באונס וזה נגד הרוב או יותר ואילו לא הי' עדי יחוד הי' אפשר להאמין לה משום דאין אדם משים עצמו רשע. א"נ למשנה אחרונה לא מהימנת לאסור עצמה על בעלה משא"כ כשאיכא עדי יחוד ורגלים לדבר עיין בראשונים סוף נדרים וע' תוס' יבמות ריש דף כ"ה. ולפ"ז לר' שמחה עדיף אם נתייחדה מרצונה עם עכו"ם או עם א' מאם נתייחדה עם ב' ישראלים דהו"ל עדים על היחוד כנ"ל:
ובשמעתין אפשר דמיירי שהי' מפורסם שנתייחדה מרצונה עם אנשי אשקלון אך לא ידעו שהי' בזה בתורת משכון ולבסוף העידו עדים פסולים שבתורת משכון והרהון הי'

וס"ל לבני משפחתה כיון שעכ"פ עבדה איסורא א"כ תו לא מועיל לה מגו להכשירה ורבנן פליגי. ובזה י"ל גם דיוקא דמתני' אהדדי וק"ל:

דף כז.

עיר שכבשוה כרכום כו' ואפי' עבד ואפי' שפחה ואין אדם נאמן על עצמו. עפ"י שדקדק הא בעלמא בע"ד מהימן טפי מע"א באיסורין דהא מוספרה לה ומוזבחת ואכלת נפקא לן דמיירי בבע"ד וא"כ מה לשון אין אדם נאמן על עצמו. וי"ל דהיכא דלא אתחזק איסורא אזי אין ע"א מהימן משום חזקה דאין אדם חוטא ולא לו אלא משום דמהימן הוא וה"ה וכ"ש לבע"ד דנאמן על עצמו. אך היכי דאתחזק איסורא אפי' ע"א דאית לי' נמי חזקה אין אדם חוטא ולא לו. לא מהימן וכמ"ש פ"י בקידושין ס"ג ע"ב. אך הכא הו"ל איתחזק אי' מדרבנן דרוב עכו"ם פרוצים דרבנן הוא מטעם שנתפרש כבר לעיל דלא הוי רוב גמור או כיון דתלי במעשה או דמנוולא נפשה. ונהי דמשו"ה לא מהימן דכל דתיקון רבנן בחזקה דידהו כעין דאורייתא תיקון והיכא דאיתחזק בחזקה דאורייתא לא מהימן הבע"ד. מ"מ ע"א מהימן משום חזקה דאין אדם חוטא ולא לו דאורייתא הוא ודחי לחזקה דרוב עכו"ם פרוצים וק"ל:

ורמינהי בלשת. עב"י באו"ח סי' ג' דהקשה בש"ס דרפ"ב דנדה אמרינן איבעית מותר לאחוז באמה. מדוע השמיטוהו הפוסקים. ותי' וז"ל משום דלא בקיאין בהי בעיתותא כו' וגם הכל לפמ"ש אדם דאיכא אינש דבכל דהו מבעית. והקשה המג"א שם סקי"ד מ"ש מהא דחרדה מסלקת הדמים דלא אמרינן אין אנו בקיאין. וי"ל התם מסתם סתומי לי' כל הנשים וכל החרדות מסלקות הדמים. משא"כ הכא לשיטת ר"ח ור"ת דבולשת מיירי דוקא בכרכום של מלכות אחרת א"כ ע"כ שמואל שיער דבעיתותא דהתם הוי דומה למלכות אחרת ומי יכול לשער זה. ולשיטת רש"י דבולשת שרי' בכל גווני משום דלנסך אין פנאי. מ"מ הא צריך להבין מאי משני עשאוהו כבולשת הא התם משום הירהור אתאינן עלה ולבעול יש פנאי. וצ"ל דר' יהודה דלא פריץ הירהור דידי' לא עדיף מלנסך וא"כ מי יכול לשער בכל גברא וגברא. ולרמב"ם דס"ל דלנסך לעולם אין פנאי כרש"י ולבעול יש חילוק כר"ח ור"ת דבכרכום של מלכות אחרת מותרת לבעול א"כ צריך לשער בגברי ובעיתותא. ומאן חכים למשרי כי האי גוונא:

אם יש שם מחבואה אחת מצלת על הכהנות כולן. מלשון זה משמע שאין המחבואה מחזקת כל הכהנות דא"כ מה לשון כולן דקאמר מה בין כהנת לכהנת אע"כ דאינה מחזקת ואפ"ה מצלת על כולן. וא"כ מאי קא מבעי' לי' באינה מחזקת אלא א'. וי"ל

דסד"א דווקא כשמחזקת ב' כל א' אומרת אני נחבאתי. ואעפ"י דאתו לקמן תלת ובוודאי חדא משקרת מ"מ כיון דמחזקת ב' אין כאן הכחשה בבירור על שום א' מהן. שהרי זאת אומרת אני נחבאתי עם עוד אחרת שהרי מחזקת ב' ואין כאן א' שמוכחשת בוודאי משא"כ באינה מחזקת אלא א' ובאו לפנינו ב' כהנות הרי ע"כ כל א' מכחשת את חברתה לומר אני ולא אתה משו"ה קא מבעי' לי'. ולפ"ז אפי' להריא"ז דפסק באינה מחזקת אלא א' לחומרא לכתחילה לא תנשא. היינו היכא דאיכא הכחשה כי הכא אבל בעלמא כי האי גוונא אי ליכא הכחשה שרי לכתחילה ומיושב קו' ט"ז בי"ד סימן קי"ד סקי"ג ע"ש וע"ש בחי' לי"ד. וק"ל:

אינה מחזקת אלא א' מהו. בתשובת מהרי"ל סי' ע"ו הקשה השואל אמאי לא תתבטל האחת ברוב שלא נחבאו. ותי' הוא ז"ל משום דברי' לא בטיל מן התורה כמ"ש תוס' פ"ק דב"מ. ודבריו צ"ע שם וי"ו ע"ב ד"ה קפץ דמבואר דכה"ג לא מקרי ברי' כמ"ש תוס' שם עפ"י דבריהם בחולין צ"ו ע"א ד"ה מ"ט. ובלאה"נ כמה כרכורים כרכרו אי ברי' דאורייתא או לא. עוד תי' מהרי"ל דבשעה שהי' נחבא היתה קבוע וכמע"מ דמי ורצונו והו"ל ספק השקול דמקילין בדרבנן. ומסתייע מתוס' לעיל ספ"ק. וכוונתו במ"ש שם ד"ה דלמא אזלא כו' שכתבו בסוף הדיבור דאזלינן בתר שעת האיסור ע"ש. וגם זה לא זכיתי להבין דהתם ידעינן האשה הזו נבעלת ואנו דנין רק על הבועל לומר דפריש מרובא. וע"ז אמרינן באותה שעה שבעלה הי' קבוע ונפסלה משא"כ הכא דיינינן על הכהנת הבאה להנשא נימא מרובא פרשה דלא הוי במחבא. ונ"ל לתרץ קו' השואל עפ"י סברת המרדכי בחולין ס"פ הזרוע. גבי יבמה שרקקה דם דכל שלא ניכר שעה א' בפני עצמו והספק נולד בתערובתו לא אזלינן בתר רובא וה"נ כשראינו הכרכום ונולד האיסור בכל הכהנות שבתוכו מיד הי' מעורב שם א' שבמחבא ונולד תחילת הספק בתערובות משו"ה לא בטיל ברוב. ועדיין צ"ע:

אם נשאל זה בפ"ע. ודברי מהרש"ל ברורים בכוונתם. ומ"ש מהרש"א שעיקר חסר מהתוס' לא הבנתי דלא חסר קורטוב. דמשו"ה מסיימי דטמא הוא ממ"נ שזה הוא לשון המקשן שם לומר שזה מוכח דאפי' בנודע וטהר בנתיים נמי חוזר לטומאתו. מיהא נ"ל דרש"י לא ס"ל כן אלא בנודע בנתיים טהור והתם פריך בש"ס ממ"נ אי בנודע מ"ט דת"ק ואי בלא נודע מ"ט דר"ש. ומשום כן לא הו"מ רש"י לפרש לקמן בבא לישאל עליו ועל חבירו כהתוס' שטיהרוהו מתחילה ואח"כ שאל על חבירו דא"כ שכבר טיהרוהו הו"ל זה אחר זה ואינו דומה לבאו ב' בב"א דמשיבים להם בפ"א. ע"כ הוכרח לפרש שבא לשאול

בב"א ממש ומ"מ ר"י מדמי לי' לזא"ז. ר"ל דב"ד משיבין לי' אתה טהור ומה איכפת לך בחברך לכשישאל נשיבהו. ור' יוסי ס"ל כיון דבא לשאול בב"א ע"כ נשיבהו כבב"א:

מי אמרינן מה לי לשקר פי' רש"י וכן הרי"ף דאי בעי אמרה נחבאתי. ונראה דס"ל אי ס"ד דמגו דאי בעי שתיק מה פשיט הש"ס מעובדא דנהר פקוד דלמא מגו דאי בעי טעין לא אמרינן. ומגו דאי בעי שתיק אמרינן. אע"כ ה"נ מגו דאי בעי טעין הוא. אלא שהר"ן הקשה א"כ דצריכה להוציא מפי' נחבאתי אמאי מדמה לה לב"א דמאן לימא לן שכל א' תטעון נחבאתי. ונ"ל דלמאי דמסקינן חששא בעלמא הוא ומגו במקום חששא אמרינן אה"נ דלא צריכה לומר מידי. אבל אי לא הי' נאמנת לומר טהורה אני ע"כ הי' צריכה לטעון נחבאתי. אבל למסקנא מהימנת לינשא לכהן בסתם וא"כ שפיר הו"ל כב"א. ואפשר הש"ס דחי לעיל ע"ז ממ"נ אי לודאי טומאה מדמינן לה א"כ לא מהימנא במגו דהו"ל כמגו במקום עדים וע"כ צריכה להוציא מפי' נחבאתי. ולא הו"ל כב"א כקו' הר"ן. וע"כ לחששא מדמינן לי' וא"כ מי יימר דאטמי וק"ל:

ולכאורה י"ל להפוסקים מגו במקום עדים פסולים לא אמרינן. וא"כ ה"נ יראה לומר נחבאתי כיון דעכ"פ נשים שהיו במחבא הנה יודעות שהיא לא היתה שם. וי"ל רב אשי קאי אאינה מחזקת אלא א' ובאת"ל קא איבעי' לי' את"ל אינה מחזקת אלא א' טהורה אכתי איבעי' אמרה לא נחבאתי כו' דהשתא לא הוי אלא מגו במקום ע"א פסול ולכ"ע אמרינן ויש מכאן ראי' להרי"ף דפסק איבעי' דאינה מחזקת אלא א' לקולא דלא כריא"ז. והא"ש דרב אשי באת"ל קא מבעי' לי' וכל את"ל הילכתא הוא:

דף כז:

ורמינהי לא תתייחד עמו אלא בפני עדים. נראה דהי' קשה לרש"י מ"ט לא מחלק הש"ס בין דרבנן לדהתם דהוי חשש דאורייתא שמא קדשה. אע"כ הש"ס הכא קאי למ"ד דלא אמרינן הן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה א"כ אדם עושה בעילתו בעילת זנות. לאותו מ"ד אי עברה ונתייחדה לית לן בה כמבואר שם פ"א ע"א ואפ"ה לכ"ע לא תתייחד וע"כ משום שמא יאמרו גיטה קודם לבנה דהו"ל רק חששא דרבנן בעלמא פריך שפיר שוב מצאתי קרוב לזה בפ"י:

דר"פ מי לימא תנאי הוא. ר"ל במתניתין שייך שפיר שפחתה כעצמה. דהכא לא חשיב נמי בעלה במתניתין. משא"כ בברייתא חשיב הימנה ובעלה א"כ שפחתה נמי ליחשוב. והא דלא מוקי במתניתין במסל"ת משום דלשון עדות ועדים לא משמע כן אבל נאמנים להעיד שייך גם במסל"ת ודלא כהמרש"א:

בהא דר' זכרי' בן הקצב מצאתי כתוב בשם מו"ח הגאון מה' עקיבא נ"י דקשי' לי' מ"ש משנים אומרים מת כו' דבאומרת ברי לי אם נשאת לא תצא ואמאי אמרי' הכא אין אדם נאמן ע"י עצמו. שוב נמצא ק' זו בס' קול הרמז ותי' משום שהקילו טפי בשבוי' חששו טפי למורה היתרא ע"ש. הנה גם שם הקשו תוס' הבא עלי' בחנק קאי פי' ולא תאומן. אע"ג דעכ"פ ספיקא הוה אלא מן התורה אזלי' בתר חזקה דנינן לי' כודאי אבל מ"מ אפשר שמת וכ"כ הפני יהושע ורשב"א ביבמות מ"מ פשיטא להתוספות כיון דהאי ספק אסור מודאי לא מספק לא יועיל ברי שלה על עצמה. אך יען באמת היא רק באשם תלוי מועיל ברי שאין לבה נוקפת. והכא בשבוי' קולא של שבוי' הוא חומרא דאי הוה ספק שבוי' ולא הוה תקינו רבנן מידי והוה ספיקא דאורייתא לחומרא הי' מועיל ברי שלו. אך באמת מן התורה מותר לגמרי וחכמי' החמירו משום יחוס כהונה ואסרו כוודאי אע"פ שנאסר מספק מ"מ עשאוהו כספק שיש חוקת איסור ולא יועיל ברי של עצמו להוציא מודאי איסור. ודברי' אלו רמוזי' בקיצור לשון שיטה מקובצת במתני' ז"ל ואין אדם מעיד על עצמו כיון שידעו ששלטו עליהן ידי או"ה עכ"ל ע"ש:

דף כט.

בעזרת יוצר המאורות. אתחיל לכתוב מה שחנני הי"ת בפ' אלו נערות:

אלו נערות שיש להן קנס. עיי' שיטה מקובצת יש מן הראשונים כתבו כי ואלו גרסי' וי"ו מוסיף ואלעיל קאי אפירקא קמאי דאיכא דכתובתן מאתים ואיכא דכתובתן מנה ואמר ואלו שיש להן קנס ואלו שאין להן קנס. ויותר נראה דאלעיל קאי דאיכא דיש להן טענת בתולי' ואיכא דלית להו ט"ב וקאמר דאיכא דיש להן קנס וכו' והרווחנו דא"ש דדייק ש"ס נערה אין קטנה לא וכ' שם בשם ראשוני' דדייק הכי דלא הו"ל למיתני רק ואלו שיש להן קנס וממילא נדע דבוגרת לא דבקרא כתיב נערה ולא בוגרת וזה דוחק דכמה פעמים קמ"ל במתני' מה דכתיב בקרא בהדי'. אבל להנ"ל ניחא כיון דאבתולות דפירקא קמא קאי דיש להן ט"ב והיינו קטנה ונערה ולא בוגרת דאין לה ט"ב כדלקמן בברייתא ל"ו ע"א. וא"כ הדר מיתני נערה למה לי ע"כ למעוטי קטנה אתא דבכלל טענת בתולים איתא ובכלל קנס ליתא. ועיי' בסמוך אי"ה:

נערות. בש"ס דייק ולא קטנות עיי' לעיל י"א ע"א תוס' ד"ה לכי גדלה וכו' נדחקו בתוס'. ואמנם בנדה מ"ד ע"ב כ' תוס' דלרבא לית לי' הך דיוקא וס"ל מתני' דלא כר"מ ונערה אפי' קטנה. ונראה דודאי אי מתני' דילן אאונס קאי א"כ ליכא למידק נערה ולא קטנה דלישנא דקרא נקט ובקרא קיי"ל נערה אפי' קטנה כרבנן וכמו שהוכיחו תוס' מהא

דסנהדרי' עד שתהא נערה והתם נמי קאי אנערה מאורסה דקרא. אך שמעתין אזלא לרב פפא דמוקי מתני' במפותה נמי נהי דבאונס נמי מיירי כדמוכח מגיורת כמ"ש מהרש"א מ"מ במפותה נמי מיירי. ובמפותה לא כתיב נערה בקרא וע"כ הך נערה דמתני' לשון חכמי' הוא. ובלשון חכמי' נערה ממעט נמי קטנה ומשו"ה מוקי למתני' כר"מ ועיין עוד לקמן אי"ה:

שיש להן קנס. לפי מה דנקיט הבא על הממזרת וכו' וקאי אהבועל ה"ל למימר ואלו המחויבי' קנס הבא על אלו. י"ל דבא ללמד דלא נימא הפגומי' הללו לא יקבלו הקנס ומכ"ש כותית אלא הוא חייב קנס שלא יהי' חוטא נשכר ויתננו לעניים כס"ד דש"ס דב"ק ל"ח קמ"ל יש להן קנס להן בעצמן. א"כ י"ל קמ"ל שהקנס של הבת ולא של האב רק ממנה זוכה האב דכל שבח נעורי' להאב. ומשו"ה לא תוכל למחול מפני שהאב עתיד לזכות בו מהעמדה בדין ואילך. אבל מתחילה שייך להבת ונפקא מיני' מ"ש תוס' לקמן ד"ה ועל אשת אחיו כשבא עלי' עד שלא מת ומת כו' וקמ"ל. אך לא הבנתי השתא דנקט בדידה יש להן קנס מטעם הנ"ל או לשום טעם. א"כ לא הו"ל למיתני הבא על וכו' אלא הממזרת והנתינה אותן יש להן קנס וצריך לומר אשגירת לשון דר"פ אלו הן הלוקין נקט: קנס. בשיטה מקובצת דקדק דהו"ל למיתני נמי בושת ופגם ותי' משום דיוקא דנערות ולא בוגרת. ואלו בושת ופגם יש נמי לבוגרת. וסיים דלר"פ דמוקי במפותה וא"כ בוגרת מחלה ואין לה כלום ה"ל למיתני בושת ופגם. והנה לפמ"ש לעיל דעיקר דיוקא נערה ולא קטנה הוא לר"פ א"כ א"ש דמשום דיוקא דקטנה לא נקט בושת ופגם דאית לה וקנס הוא דלית לה. אבל דבריו צ"ע דהא ע"כ ר"פ מוקי מתני' במפותה נמי ובאונס נמי. אבל במפותה לחוד א"א דא"כ גיורת נערה מחלה כמ"ש מהרש"א. אם לא נאמר דס"ל כהירושלמי דאין מחילה בקנס וכמ"ש לקמן אי"ה דגם ש"ס דילן מצי סבר הכי:

הבא על הממזרת. דעת הרמב"ם פ"א מאישות הל' ד' קודם מתן תורה כו' לפיכך כל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה לפי שבעל קדשה עכ"ל והראב"ד השיג ובה"ה העתיק דא"כ מפותה היאך משלם עלי' ממון והלא לוקה אלא ודאי משהוצרכה לפיתוי אינה קדשה עכ"ל. ונראה פשוט דה"ה דהו"מ להקשות כן באונס איך לוקה ומשלם אלא ודאי מדהוצרך לאנסה אינה קדשה. אא"כ במופקרת. והנלע"ד ביישוב זאת הקו' במה שדקדק הרמב"ן בלשון הרמב"ם שכפל ואמר לשם זנות שלא לשם קידושי'. ומ"ש הרמב"ן דאתי למעוטי פלגש כבר דחה הכ"מ דהא לרמב"ם הדיוט אסור בפלגש. ע"כ נלע"ד לפמ"ש הרב"ש רס"י קע"ז דהתורה מיירי שפיתה לשם קידושי' והוא מש"ס דקידושי' מ"ו ע"א לרב דהלכתא כוותי' א"כ לזה דקדק הרמב"ם לשם זנות

ולא לשם קידושי' לוקה משום קדשה לאפוקי המפתה ע"מ שישאנה ע"י פיתוי זו. אע"ג דאח"כ מאן ימאן אבי' מ"מ כיון דתחלת פיתוי הי' לשם קידושי' וה"ה באונס כיון שידע שעתידי' לכופו ולו תהי' לאשה וה"ל הבעילה מעיקרא ע"מ שישא אותה ואז ליכא מלקות משום קדשה וא"ש וק"ל:

והנה לפ"ז רב אסי בקידושי' מ"ו דס"ל דקרא לא מיירי בפיתוי לשם קידושי' אי ס"ל נמי כהרמב"ם דלוקי' על ביאת זנות. צ"ל דמוקי קרא בלא אתרו בי' למלקות וחייבי מלקות שוגגים חייבי' בתשלומי' דלא כר"ל. והנה בירושלמי דפרקין מפיק ר"ל מריבוי דהבתולות לחייבו קנס אפי' בפסולות כבש"ס דילן. ותני חזקי' מפיק לי' מאם מאן ימאן א' מיאן אבי' וא' מיאן שמים. וכ' בפני משה דבש"ס דילן בקידושין מ"ו מפיק מיני' א' מיאן אבי' וא' מיאנה היא. ולפע"ד דר"ל לטעמי' דחייבי מלקות שוגגים פטורי' ולא מיתוקם קרא אלא בפיתוי לשם קידושי' ואיצטריך קרא למיאנה היא ע"כ מפיק מהבתולות וחזקי' ס"ל דלא כר"ל ומוקים אפי' בפיתוי שלא לשם קידושי' וכרב אסי שם ולא אתרו בי' ודחיק לי' לאוקמי בשלא לשם קידושי' כמבואר בש"ס קידושין שם על כן מוקי קרא למיאנו משמים:

עוד ראיתי שם בירושלמי דפריך אדחזקי' הנ"ל אי הכי שפחה נמי יהי' לה קנס ותי' ולו תהי' לאשה מוהר ימהרנה לו לאשה באשה הראוי' להוי' בעולם משא"כ שפחה שאין לה הוי' כלל לשום אדם:

והנראה מזה בש"ס דילן לא מצריך קרא למעוטי שפחה ועתו"ס סוף ד"ה וחד לאתוי' כו' והיינו משום דאפי' בלא שום ריבוי ולא שום מיעוט לא הי' עולה על הדעת לשלם קנס לשפחה דהוה כבא על הבהמה שאין בה הוי' כלל (וגריעא מנכרית) כמבואר בקידושי' ס"ב ע"ב ומשו"ה השתא נמי דכתיבי קראי לרבות חייבי לאווין וכריתות לא איצטרך ולו תהי' לאשה למעוטי שפחה אלא למ"ש תוס' שתהי' מדעתה. אך בירושלמי מפיק ממאן ימאן אפי' מיאנו משמים בהא ה"א אפי' שפחה תדע דהרי מפיק מחד קרא חייבי לאוי' וחייבי כריתות ולא מפליג בינייהו כלל משום דהכל בכלל מיאון שמים הוא וה"א שפחה נמי איצטרך ולו תהי' לאשה למעוטי שפחה:

ובזה י"ל לשון הש"ס דשמעתין דקאמר לאפוקי מהאי תנא ולא קאמר לאפוקי מהני תנאי שמעון התימני ובן מנסיא והא"ש דודאי לא פסיקא לי' כולי האי שיהי' שמעון התימני דלא כמתני' די"ל דאשה שאין בה הוי' דקאמר היינו שפחה ותדע שהרי לא קאמר שאין לו בה הוי' דהוי משמע לעלמא יש הוי' רק לו אין הוי' דהא לא קאמר אלא אין בה הוי' משמע כלל והיינו שפחה. אבל חייבי לאווין וכריתות יש להן קנס וס"ל

כתנא דמתני' ולא אתא אלא לאפוקי דר"ש בן מנסיא דאיהו בודאי פליג אמתני'. והיינו דשאל הש"ס מאי בינייהו ומאי קושי' והלא איכא בינייהו מבואר. ועוד דמפרש אמורא שחידש האיכא בינייהו שהוא ר' זירא כאלו אחרי' לא ידעו. אע"כ בהא מסופק הש"ס דאפשר דגם חייבי כריתות איכא בינייהו וכנ"ל מיהו ר"ז ס"ל דקרא מיירי בפיתוי לשם אישות כרב בקידושי' ואם מאן ימאן א' להאב וא' להבת ולא איצטרך למעוטי שפחה מתהי' שאין לה הוי' וע"כ שמעון התימני אתי למעוטי חייבי כריתות. וליכא בינייהו אלא ממזרת. ונתינה. ולקמן במקומו אי"ה יבואר עוד:

על הממזרת. דעת הרמב"ם דבכל פסולי קהל אינו לוקה אא"כ קידש ובעל דלא יבוא משמע ביאה בקהל שהוא ע"י קידושי' ע"ר פט"ו מאיסורי ביאה וחכמי לוניל הקשו לו א"כ מאי קאמר בש"ס אי ר' יצחק קשי' ממזרת הא מתני' בלא קידש מיירי. והנה לפמ"ש לעיל לק"מ דרמב"ם ס"ל דכל הבועל שלא לשם קידושי' לוקה משום קדשה אלא שהעליתי דאונס ומפותה הוה בועל לשם קידושי' וכל זה באשה ראוי' לו אך מאנס ומפתה ממזרת שאינה ראוי' לו ה"ל קדשה ולוקה משום קדשה ושפיר קאמר אי ר' יצחק קשי' ממזרת. אבל מה אעשה והרמב"ם בעצמו לא תי' כן וצ"ל דאכתי קשי' דלמא מיירי דלא ידע שהיא ממזרת ופיתה ואינס לשם קידושי' וליכא לאו דקדשה דאע"ג דהשתא קיימי' דחייבי מלקות שוגגים פטורי' מתשלומים מ"מ הכא ליכא חייבי מלקות שוגגים דלא עביד איסורא דמשום ממזרת ליכא איסורא כיון דלא קידש. ומשום קדשה ליכא דהוא לא בעל לשם זנות דסבר שיקדשנה. ע"כ הוצרך רמב"ם לדחוק וכ' דר' יצחק ס"ל כאביי דפ' עשרה יוחסין דלוקין אפי' אבעל בלא קידש ואנן לא קיי"ל כוותי' והנה דבריו בזה מאוד תמוהים דמנ"ל להש"ס להקשות לר' יצחק קשי' ממזרת דלמא לא ס"ל כאביי. והנלע"ד ע"פ מ"ש בר"פ אלו הן הלוקי' בריטב"א וראשונים דקמ"ל התם הבא על אחותו דלוקה בחייבי כריתות ולאפוקי מדר' יצחק. והנה להרמב"ם הנ"ל צ"ל דמיירי דלא אתרו בי' משום קדשה דאל"ה תיפוק לי' דה"ל קדשה. ובבבא דהבא נדחק שם מאי קמ"ל. והנה לאביי י"ל קמ"ל דלוקה אפי' לא קידש. אך לרבא אליבא דרמב"ם דאין לוקה אא"כ קידש א"כ מאי קמ"ל ועוד מסתמא מיירי בלא קידש דומי' דהבא על אחותו. וא"כ איך לקי. וי"ל דמיירי בשהתרו בו משום קדשה. והיא גופא קמ"ל דהבא א"א בלא מלקות דהרי א"א למיבעל לשם קידושי' וכנ"ל. אך כל זה אי אתי' דלא כר' יצחק. אך בשמעתין דרמי מתני' דאלו נערות על מתני' דאלו הן הלוקין ובעי לשנויי כר' יצחק א"כ ראי' דתרתי מתניתן תרתי כר' יצחק. וא"כ הא דלקי התם על אחותו אע"ג דמלקות בחייבי כריתות ליכא. צריך לומר בהתרו בו משום קדשה. וא"כ מאי קמ"ל שוב בבבא דממזרת. וע"כ צ"ל

דס"ל כאביי וקמ"ל דלוקה על ממזרת אפי' בלא קידש משום לאו דממזרת. וא"כ קשי' ממזרת דאלו נערות הא חייבי מלקות שוגגים פטורים מתשלומין וממ"נ קשי' אי ממזרת דאלו הן הלוקין אי ממזרת דאלו נערות וק"ל וכשיגיעני הי"ת לשם אבאר. עוד אי"ה:

ועל הנתינה. רש"י והרמב"ם ס"ל דוד גזר עליהם. וכל היכי דתני נתינה אשגירת לשון נקיט. והר"ן תמה מס"פ המדיר דקאמר ש"ס דלהכי לא חשיב ממזרת ונתינה בהדי דכופין להוציא משום דאורייתא לא חשיב ש"מ נתינה דאורייתא דאל"ה ליחשבי' והר"ן וכן ריטב"א במכות תי' דמן התורה לא אסור אלא דור ראשון ומכאן ואילך שרי' ואפשר שכן דעת רש"י במכות שכ' להדי' ואלו הן הלוקין נתינה משום לא תתחתן והיינו דור ראשון הבא להתגייר ובמתני' מיירי מדור שני. וכל זה הוא דוחק גדול. בשגם קו' הר"ן לא מיתרצא דעכ"פ ה"ל למיחשב ס"פ המדיר נתינה דדור שני שכופין להוציא. ויש לדחוק כיון דעיקר דאוריי' לא קחשיב לי'. אבל לולא דבריהם הייתי אומר עפ"י דרכם ז"ל דהתורה החמירה על דור הראשון המתגיירי' שלא להתחתן בם משום שקלקלו מעשיהם טפי משארי אומות וילמדו ממעשיהם אע"פ שנתגיירו כבר. אבל דור השני שכבר נתגדל עם בני ישראל אותם מותר מן התורה להתחתן בהם. וכל זה אם נתגדלו ונתחברו עם ישראל. אך כשבא משה ויהושע וגזרו עליהם עבדות בזמן שבהמ"ק קיים שלא יטמעו בהם ישראל. נמצא הם מובדלי' מישראל ונשארו אצל אבותיהם. ה"ל הכל כמו דור ראשון ואסורי' מן התורה בלאו דלא תתחתן עד אחר החורבן שאז יהי' הדור שני מותר בקהל וכשבא דוד וגזר עליהם עבדות לעולם נאסרו מן התורה לעולם. ורצה רבי להתירם ואז יהי' הדור שני מותר בקהל ושוב אמר חלק מזבח מי יתיר ונשארו באיסורם מן התורה. ומשו"ה לא חשבם רבי במתני' בהדי הנך דכופי' להוציא משום דאיסורם מן התורה. וא"ש דלוקין עליהם באלו הן הלוקים. ורש"י דמשנתינו דאלו נערות שכ' דוד גזר עליהם ר"ל ע"י גזירתו נאסרו מן התורה והא דכ' רש"י גבי כותית דאיכא משום לא תתחתן אלעיל אנתינה נמי קאי:

ועל הכותית פירש"י דגירי אריות והתוס' הקשו דעכו"ם אין לה קנס כדאמרי' לעיל אזלה ואכלה בגיותה. הנה תוס' לטעמי' דמפרשי נמי כן לעיל י"א סוף ע"א דמדינא לית לה קנס כיון דגוי' היא והא דקאמר אכלה בגיותה לאו משום דעע"א אלא אפי' נהגה בכל דת יהודית כיון דלדינא גוי' היא אין לה קנס מן הדין. אך הרא"ש פ"ק דקידושין והובאו דבריו בב"י ח"מ סי' רפ"ג גבי רשע יורש אביו מן התורה כ' דמ"מ קנסינן לי' דלא ליכול בגיותא כדאמרי' פ"ק דכתובות בקנס ע"ש מוכח מדבריו דס"ל דגם גוי' אית לה קנס מדינא. ורק משום דעע"א קנסי' לה ולא יהבי' לה וא"כ בכותית דלא עע"ז נהי דאין להם

דין ישראל מפני שהם גירי אריות יהבינן לה קנס. ולפמ"ש לעיל בשם ירושלמי דשפחה אין לה קנס משום דלאו בת הוי' היא כלל צ"ל דנכרית עדיפא שבידה להתגייר משא"כ שפחה שאין בידה להשתחרר ולעשות בת הוי' עי' סברא זו בתוס' גיטין כ"ג ע"ב ד"ה אין וכו':

ומה שהקשו תוס' מסוגי' דב"ק י"ל דוודאי לפי הס"ד דהתם דה"א כל המחייב קנס יתננו לעניים עכ"פ. א"כ ע"כ ס"ל למתני' גירי אמת דאי ס"ד גירי אריות ויש קנס לגוי' א"כ לאשמעי' גוי' ממש ומ"ש כותית דנקט ואי משום דעכו"ם עע"ז ואכלה בגיותה מ"מ ניתבי' לעניים אע"כ עכו"ם אין להן קנס וכותי' גירי אמת הם וקמ"ל מתני' לאפוקי מקו' תוס' דה"א נימא לה אייתי ראי' דלאו שפחה את ומכ"ש לר"מ דחייש למיעוטא:

אך למסקנא דהתם דלא מותבינן קנסא לעניים משום דהו"ל ממון שאין לו תובעי' א"כ מה"ת לדחוק דגירי אמת הם וצריכים לומר דוקא כמ"ד שפחה נתערב בהם וקמ"ל דלא נימא אייתי ראי' כנ"ל זה דוחק דרובא לא ס"ל הכי פ' עשרה יוחסין ע"ש. אלא נימא גירי אריות הם ויש קנס לגוי'. אך גוי' העע"א לא ניתיב לה משום דאכלה בגיותה ולעניים נמי לא ניתן משום דהו"ל ממון שאין לו תובעי' לכן תנן כותי' וק"ל:

אמנם כן בירושלמי דפירקין איתא להדיא דמתני' כמ"ד גירי אמת דלמ"ד כותי' כגוי' לא בדא ע"ש. ונ"ל דבסוף הסוגי' איתא בירושלמי דלרבנן דחייבי מלקות שוגגי' פטורים מתשלומין קשי' ממזרת ומשני דמיירי בממזר הבא על הממזרת ע"ש וא"כ דומי' דהכי בכותי הבא על הכותי'. וא"כ ע"כ גירי אמת הם דאי גירי אריות א"כ מה לתנא לפסוק קנס על גוי הבא על הגוי' בשלמא ישראל הבא על הכותי' נימא דהישראל מחייב קנס לכפרה אבל גוי הבא על הגוי' לא שייך הא אע"כ גירי אמת הם. אך בש"ס דילן מסיק אי ר' יצחק קשי' ממזרת ולא בעי לאוקמא בממזר הבא על הממזרת וכבר עמד רמב"ן בזה מ"ט לא מוקי ש"ס בהכי. ולהנ"ל ניחא משום דא"כ כותי נמי בכותי הבא על הכותי' וס"ל לש"ס דילן גירי אריות הן. ויש מכאן הכרח לפירש"י וק"ל:

והנה תוס' הקשו למ"ד שפחה נטמעה בהם לימא אייתי ראי' דלאו שפחה את ומכ"ש אי אזיל איהו לגבה דהוה ספק ממש. ותי' דאוקמא אחזקת אבהתי' ושלא יהי' חוטא נשכר. וצ"ע חדא לא שמענו דהולכין בממון אחר רוב אפי' אי איכא חזקה בהדה ועוד עכ"פ אי אזיל איהו לגבה דליכא רובא אלא חזקת אבותי' איך נוציא ממון בחזקה לחוד. דהא אפי' ברובא לחוד לא נוציא ממון. גם עיקר קו' תוס' תמוה לפי מה שהשריש מ"ו בהפלאה לעיל ספ"ק דלא אמרי' אין הולכין בממון אחר הרוב אלא במה שבאנו לדון עליו עתה מחדש. אבל מה שכבר החלטנו שזה בנו של זה וכיוצא בו מחמת רובא טרם שבא

לפנינו הך דינא דממונא אז ניזיל בתר רובא הלזה גם בממונא. וסברא זו מוכרחת כמה פעמי' וא"כ קו' תוס' מעיקרא לא קשיא. וצ"ל דעכ"פ יפה הקשו דהא הכא לא החלטנו שזו מן הרוב שאינה שפחה. אדרבא החמרנו ליוחסי' וחששנו שהיא מן השפחה. וא"כ כשיבוא להוציא ממון. נתחיל עתה למיזל בתר רובא ואין הולכין בממון אחר הרוב. ועל זה יפה תי' כיון דעכ"פ מן התורה הי' ראוי' ליוחסי' משום רובא ואז הוה אזלינן גם בממון בתר רוב ורק חכמי' החמירו משום יוחסי'. הם אמרו בקנס נוקמא אדאורייתא שלא יהי' חוטא נשכר. אלא דלא סגי להו בהכי לחוד דאכתי תיקשי באזלה איהי לגבי' דאפי' מדאורייתא פסולה ליוחסי' א"כ מה"ת להוציא ממון ומשו"ה כתבו תוס' דאפי' אי הוה אזיל איהו לגבה הוה כשרה ליוחסין מן התורה משום חזקה. וכיון שכבר החזקנו לישראל. שוב כשנדון על הממון נשארה בחזקתה ורבנן לא החמירו משום שלא יהי' חוטא נשכר וק"ל:

הכותית. הקשו תוס' ליחשוב נמי מצרי ואדומי. ותירצו לחד שינויא דחייבי עשה לא חשיב. וזה צ"ע קצת דאדרבא הו"ל למיחשבינהו לא מיבעי' חייבי לאווין דה"א דאתי עשה ודחי ל"ת וה"ל ראוי לקיימה. ואפי' נימא דהיא אמרה לא בעינא לי' ומלמדין אותה לומר כך כפירש"י לקמן. מ"מ כיון דהיא עצמה גרמה לעצמה שאינה ראוי' לו ע"י שאמרה לא בעינא לי' וא"כ בדין הוא שלא תפסיד קנס. אבל מצרי ואדומי דחייבי עשה ולא אתי עשה ודחי עשה ה"א אין להן קנס. א"כ הוה רבותא טפי למתנינהו דיש להן קנס. וי"ל דעכ"פ חייבי לאווין אית בהו רבותא דמשלם אע"ג דלוקה וכר"מ או בלא התרו והוא גופי' קמ"ל דחייבי מלקות שוגגי' חייבים. מיהו לרמב"ם דאין לאו בממזרת אא"כ קידש ובעל וכבר כתבתי לעיל דמ"מ משום שאינה ראוי לקיימה איכא מלקות משום קדשה א"כ הך לאו הוה נמי במצרי ואדומי וא"כ תיהדר ק' לדוכתה ליחשבינהו. וע"כ כתי' ראשון של תוס' משום דאין איסורן לעולם לא קחשיב. ולהך תי' ע"כ צ"ל דנתין אסור לעולם או מן התורה וכהתוס' או מגזירת דהע"ה כפירש"י ורמב"ם. אבל לרמב"ן וסייעתו דנתין אינו אסור אלא דור ראשון א"כ קשה ליחשוב נמי מצרי ואדומי כי היכי דחשיב נתין:

ויש לעיין עוד לר"ל דמוקי מתני' כר"מ ור"מ ס"ל בשבועת העדות דון מינה ומינה ור"ל בעצמו אמר ביבמות ע"ח ע"ב דלמ"ד דון מינה ומינה ממזרת מותרת לאחר עשרה דורות ובירושלמי התם אמר להדי' דלר"מ ממזרת מותרת אחר עשרה דורות. ואפ"ה חשיב ממזרת במשנתינו וא"כ ליחשוב נמי מצרי ואדומי. וצריך לומר תני ושייר ושייר נמי הנך דכ' תוס' בסוף דבריהם:

הבא על אחותו ס"פ בן סורר הקשה הש"ס הא קים לי' ב"מ דניתן להצילו בנפשו. הנה להמפרשים שם דניתן להציל הנרדף א"ש דפשיטא להש"ס דפוטר מתשלומין משום דניתן להצילו בנפשו דלא גרע ממחתרת. אבל להמפרשים ניתן להצילו הרודף מעבירה. וא"כ הא דמותר להורגו הוא לטובתו דמיחס חס רחמנא עליו טוב שיהרגו ולא יעבור עבירה זו א"כ מנא לי' להש"ס דבכי האי גוונא פוטר מתשלומין. וצ"ע לכאורה:

והנה הברייתא דר' יהודה ומחלקותו דהניחה לו שלא יהרגנה בודאי ס"ל להציל הנערה ניתן הוא להרוג ביד כל אדם ועוד יותר נראה דלהס"ד דאפי' יכול להציל בא' מאיבריו אפ"ה מותר להורגו א"כ בוודאי מטעם נקמה הוא וקניס לי' בו ושפיר פריך ש"ס אך למסקנא שצריך להצילו בא' מאיבריו י"ל הטעם להצילו מעבירה ולא מחמת נקמה ואינו פוטר מתשלומין כלל. ובזה מיושב פסק הרמב"ם דמייתי לדינא דמתני' סתם הבא על אחותו משלם קנס ולא התנה שום תנאי מאוקמתא דש"ס התם ולהנ"ל י"ל ועדיין צ"ע:

ומ"ש בסנהדרין ע"ג ע"ב תוס' ד"ה חד למעוטי וכו' י"ל קו' תוס' דמשכחת לי' ברודף לזרוק אבן לעכו"ם בין עכו"ם וישראלים דלא ניתן להציל הרודף בנפשו משום רציחה דהוה רק ספק ישראל. ומשום חלול שבת הי' ניתן להצילו בנפשו דההורג בכעסו הוה מתקן אצל יצרו. והשתא לא תקשי קו' תוס' דחלול שבת הותר לזה משום ספק פקוח נפש של ספק ישראל וק"ל. זה שמענו בשם חכם א' ונכון הוא:

ועל אשת אחיו. כ' תוס' בשם ר"ח דבירושלמי מוקי לה ביש לו בנים מאשה אחרת ואירסה לזו ומת ולא בעי לאוקמא בצרת ערוה משום דלב"ש מתייבמת ובעי לאוקמא כב"ע. ומשו"ה לא אוקמא נמי בגרושה משום דלב"ש לא יגרש אא"כ מצא בה ערות דבר ומכיון שכבר זינתה נפגמה ולית לה קנס. ומוקים לה באירוסי' ולא בנשואה ונבעלה שלא כדרכה וכמו שכתבו תוס' לעיל דנבעלה אפי' על ידי בעלה אע"פ דלדינא עושה אותה בעולה שלא כדרכה מ"מ לענין קנס עדיין בתולה היא כיון שזה המאנס פוגם גופה עכ"פ שהרי בתולה היתה עכ"פ ממקום בתולי' כן צ"ל. וא"כ ה"נ אמאי מוקי לי' ירושלמי במת מן האירוסין דווקא. י"ל דמכיון שנכנסה לחופה אפי' יש עדים שלא נבעלה כלל שוב אין לה טענת בתולים ומכ"ש בנבעלה עכ"פ מבעלה שלא כדרכה. וכי היכי דאין לה ט"ב ה"ה דאין לה קנס. והתוס' דלעיל דהקשו דהו"ל למיתני מחזיר גרושתו משנישאת ונבעלה שלא כדרכה. היינו למאן דאית לי' לעיל י"ב ע"א דיש לה ט"ב עיי' מאן דמתני אמתני' כו' מאן דמתני אברייתא כו' ע"ש. תו הקשו תוס' מר"פ דמוקי במפותה. נ"ל המשך דבריהם דלכאורה הומ"ל דר"פ לא מוקי במפותה אלא הבא על אחותו משום דרחיקי לי' לאוקמא בנבעלה שלא כדרכה כר"ח דמאן דכר שמי' דנבעלה שלא כדרכה

אבל בבא דאשת אחיו דע"כ בלאה"נ מיירי בנבעלה לאחיו שלא כדרכה א"כ תו לק"מ מניתן להצילו בנפשו. ומיירי באנוסה ולק"מ ק' תוס'. לכן הקדימו לאתויי הירושלמי דמפרש שנתארסה לאחיו ולא מיירי מידי מבעילה שלא כדרכה וא"כ לר"פ נמי מיירי במפותה וקשה שפיר קו' תוס':

מ"ש תוס' דהבא על בתו קשי' ממ"נ. ר"ל בין אי תוקמי כר"ע דמתני' בין ר"ע דברייתא לעולם קשי' לר"פ. ובישוב קו' תוס' נ"ל דר"פ לא קאמר אלא הבא על אחותו לא תוקמת דווקא לר' יהודה ובמניחה שלא יהרגנה. אלא לרבנן נמי משכחת חיוב במפותה. ובא על בתו קאמרה מתני' אינו משלם קנס לכ"ע אפילו לר' יהודה במניחה שלא יהרגנה ובאונס. ומתניתין נקטה חיוב דחייבי כריתות לכולי עלמא ופטורי דמיתת ב"ד לכ"ע:

מ"ש תוס' דבירושלמי איתא דקנס אינה יכולה למחול. לולא דבריהם הייתי אומר דמה"ט אין הקנס נמחל משום דעל זה גופי' חייביה תורה קנס על שפיתה אותה ודבר על לבה עד שנתרצית למחול על בושתה ופגמה ועל זה הפיתוי ישלם קנס ולא שייך מחילה כי על זה גופי' משלם הקנס עיי' רמב"ן פ' משפטים אך כל זה כשאין בעילת איסור. אך בעילת איסור ממזרת או ערוית א"כ דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ומה"ת ליתן לה קנס. ובזה יש להשוות הירושלמי עם ש"ס דילן:

ועל אשת אחי אביו ועל הנדה צ"ע מ"ט מהפך מסדר שכתובי' בתורה בפ' ערוית נדה ברישא והדר דודתו שהיא אשת אחי אביו והדר אשת אחיו וצ"ע:

הני נערות פסולות כו'. נראה דקשי' לי' כשרות כגון פסולי כהונה לית להו קנס דהו"ל למיחשב פסולי כהונה שהן כשרות בעלמא. ומשני פסולות אצטריכא לי' כלומר פגומות כמ"ש בשיטה מקובצת לומר אעפ"י שגופם פגום בלא"ה מ"מ חסה תורה עליהם לשלם קנס משא"כ כשרות הפסולות לכהונה אין רבותא שיש להם קנס מכהן שהרי מישראל פשוט שיש להם קנס וכבר כתבתי לעיל דהירושלמי מוקי מתני' בממזר שבא על הממזרת דאיסור ליכא. וקמ"ל שגוף פגום יש לו קנס. ויש להקשות מן התורה מנ"ל ואי נימא מדכתי' נערה א"כ אצטריך חד קרא לממזר הבא על הממזרת דליכא איסורא וגופא פגום ואידך לחייבי לאוין. ואכתי חייבי כריתות מנ"ל. וקרוב לודאי אצלי שזהו סברתו של שמעון התימני. כיון דע"כ דרש נערה לחייבי לאוין א"כ מ"ט לא דרש נמי אידך לחייבי כריתות. ולהנ"ל ניחא דאיצטרך חד לגוף פגום בלי איסור. ומ"מ לתנא דידן קשי'. וי"ל מדסמיך ענין לו דכתי' ולו תהי' לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו וסמוך לי' לא יקח איש אשת אביו ולא יגלה כנף אביו דמינ' ילפינן כל דיני ממזר לכל מר כדאי' לי' ביבמות מ"ט ע"א. וסמיך לי' כל פסולי קהל. א"כ משמע אפי' הני נמי ולו

תהי' לאשה ולשלם קנס וכל דיני פרשה ולכל הפחות מוקמי' בממזר וממזרת ואייתר נערה הנערה לחייבי לאווין וכריתות וא"כ לדעת רש"י במנחות גבי סדין בציצית דב"ש לא דריש סמוכים אפי' במשנה תורה. ומשמע דכל המחייב סדין בציצית אית לי' הכי אה"נ אצטריך קרא לפגומי' וחד קרא לחייבי לאווין. ולית לן רבוי' לחייבי כריתות והיינו שמעון התימני. ולפ"ז דמחייב קנס בחייבי כריתות לא אתי כב"ש דלא דריש סמוכי' במשנה תורה. ואני כתבתי לעיל דהירושלמי לא מוקי אשת אחיו בצרת ערוה או בגרושה משום דתיתי מתני' נמי כב"ש. ולהנ"ל לא אתי' מתני' כב"ש עיי' וק"ל:

דף כט:

נערה אין קטנה לא עיי' לעיל י"א ע"א ד"ה לכי גדלה כו' ובתוס' נדה מ"ד סוף ע"ב וכבר כתבתי בזה לעיל:

והני בני קנסא נינהו ואמאי איקרי כאן ולו תהי' לאשה. י"ל בל"ז הוה ידוע דבתולה מיותר. אך השתא אתי' מתני' כר"מ דס"ל כתובה דאוריי' ואצטריך חד בתולה לגז"ש דכתובה דאוריי' כמ"ש הרא"ש פ"ק סי' י"ט ע"כ הקשה ומשני דשיתא קראי כתיבי. ועיי' יבמות נ"ט ע"א תוס' ד"ה אפי' כו' ומיהו קשה לר"י כו' וק"ל. ולזה עוררני תלמידי הותיק מה"ו ברוך קאלאבני ועוד ישבתי באופנים שוני' ואין להאריך:

שמעון התימני אומר אשה שיש בה הוי'. עיי' מכות ט"ו ע"א דבתחלה הוה בעי למימר ולו תהי' לאשה דמוציא שם רע אייתר ובאם אינו ענין אתי' לנתק לאו דאונס ע"ש ולבסוף מסיק רבא וכן ר' יוחנן דנתוקי לאווי אתי' מכל ימיו ואייתר ולו חהי' דמוציא שם רע ולא נמצא שום תי' בזה בש"ס. ובירושלמי דפרקין הלכה וי"ו פליגי בהו ר' ירמי' בשם ר"ל ס"ל דאתי' למילף מיני' מה מוציא שם רע ע"כ מיירי באשה המותרת שבודאי לא נשא תחלה אשה האסורה לו ה"נ במותרת לו ור' זעירא מפיק לקרא לכס"ד דמכות הנ"ל לנתוקי לאוי ע"ש. ולכאורה ר"ל וזעירא לטעמי' אזלי דבר"פ בירושלמי מפיק ר"ל ריבוי מבתולות הבתולות ריבה ור' זעירא פליג ומפיק לי' מדתני דבי חזקי' ואם מאן ימאן א' מיאון אבי' וא' מיאון השמים ע"ש וי"ל לר"ל סד"א דקרא הבתולו' מרבה נמי להיתר לישא את הפסולו' אצטריך גז"ש ממוציא שם רע שאסור לישא אותן וריבוי' לא אתי' אלא לשלם קנס ולר' זעירא יליף לי' מימאן מיאון שמים והתם ה"א כתי' דמיאון שמי' ליתנו לו רק כסף ישקול א"כ מה"ת להתיר שישא את הפסולו' ולא איצטרך קרא דמוציא שם רע אלא לנתוקי ללאוי. ולכאורה נראה דהאי תנא דברייתא דשמעון התימני ודבן מנסיא לית לי' כלל שום דרשא דנערה ודבתולו' ורק שמעון לית לי' גז"ש ממוציא ש"ר דאיצטרך

קרא לאנתוקי ללאו. וא"כ מולו תהי' לא ממעטי' אלא לית בה הוי' כמשמעות לשון תהי' בכל מקום אבל אינו ראוי לקיימה נהי מסברא נדע דלא הותרה לו כדלקמן משום דאי אמרה לא בעינא ליכא מצוה מ"מ משו"ה לא תפסיד קנס שלה כיון שאמרה לא בעינא לי'. ור"ש בן מנסי' אית לי' גז"ש ממוציא שם רע והתם אפי' אינה ראוי' לקיימה נמי דהרי בודאי לא נשא בתחלה אשה האסורה לו ומשו"ה פוטר מקנס אפי' אינה ראוי' לקיימה:

דף ל.

איכא בינייהו בעולה לכה"ג. דעת רש"י דמיירי בבעולה מאחר ואח"כ נבעלה לכה"ג הזה כדרכה. וא"כ לפ"ז בבעילה זו נעשית חללה מחייבי עשה וכהן הדיוט הבא עלי' עתה עובר בעשה כמ"ש תוס' יבמות ע"ז ע"ב ד"ה מחלל כו'. ובזה ניחא מה דקשי' למ"ד בירושלמי דהוריות פ"ג דכהן הגדול יכולי' להעבירו מנשיאותו ויהי' דינו כהדיוט ומשמע בתוס' דיומא י"ב ע"ב ד"ה כהן כו' בסוף דבריהם דהכי הלכתא ודלא כירושלמי פ"ג דהוריות ועיי' תוס' מ"ק י"ד ע"ב ד"ה והא כו' דע"כ ס"ל כהך דהוריות דאל"ה לא מקשי מידי. ואמנם הך דיומא מכריע דלא כהנ"ל ואולי יש לחלק בין כהן שנמשח שאין מעבירי' ובין מרובה בגדי' שמעבירין מ"מ במרובה בגדי' ה"נ הרי ראוי' היא לו כשיעבירו אותו מהתמנותו ויקיים מ"ע שעליו ולו תהי' לאשה. והשתא א"נ לא יעבירו אותו מ"מ למה לא ישלם קנס כיון שהיא ראוי' לו. ולהנ"ל ניחא דעכשיו אחר ביאה זו כבר נעשית חללה דחייבי עשה ואסורה אפי' לכהן הדיוט. והא"ש הא דלא מוקי לי' רש"י בבעילת עצמו משום דא"כ הרי לא נתחללה עדיין וחזי לי' כשיעבירו אותו מנשיאותו. ומיושב נמי קו' תוס' דלר"מ מאי איכא למימר די"ל דר"מ ס"ל כמ"ד אין מעבירי' כה"ג שאפי' מעבירי' אותו מ"מ קדושתו עליו כבהוריות שם וכן משמע בתוס' יומא שם דהכי ס"ל לר"מ. וא"כ מיתוקם שפיר בבעילת עצמו דלא חזי לי'. ולפ"ז ביבמות נ"ט כדפריך רבא תיפוק לי' משום בעולה הומ"ל דמשום בעולה מעבירי' אותו וכמ"ד הכי. אלא כיון דעכ"פ לא מיתוקם לכ"ע עדיפא מיני' משני. ובלאה"נ מהסברא נראה דאין מן הראוי דאם אנס אשה הכשרה לכה"ג רק בביאתו פסלה שנעשית בעולת עצמו היתכן שעי"ז יפטר מקנס ויהי' חוטא נשכר. וביבמות מיירי לענין נישואי' שאסור לישא אותה וזה בוודאי אפי' בבעילת עצמו אבל לענין תשלומי קנס מה"ת למיפטרי':

מ"ש רש"י דלית מאן דס"ל כר"א. י"ל כוונתו כיון דמשכחת ברייתא דסנהדרי נ"א ע"ב דאמר ר"ע יכול אפי' פנוי כו' והוה סד"א דר"ע ס"ל כר"א וכדאמרי' שם לעיל נ"א ע"א כי האי גוונא קמ"ל רש"י דליכא מאן דס"ל דלר"ע פנוי הבא על הפנוי עשאה זונה דהרי ר"ע

בעצמו הוא בר פלוגתי' דר"א ביבמות ס"א ע"ב וס"ל אין זונה אלא מופקרת ובסנהדרין אפנוי' מופקרת קאי. והכא בשמעתין ליכא לאוקמי במופקרת דפשיטא דאין לה קנס דאינה משומרת. שוב ראיתי שנתעוררו בזה הראשוני' בשיטה מקובצת והנלע"ד כתבתי:

ולאפוקי מדר"נ בן הקנה. כ' תוס' דס"ל לר"ח דאין שום תנא סובר כר"נ. נראה דלא הי' גירסתם בירושלמי דשמעתין דר"ש בן מנסי' ס"ל כר"נ ועדיפא מיני' ע"ש. ובפני יהושע הקשה הרי סתם מתני' דמגלה אין בין יה"כ לשבת לא מיתוקם אלא כר"נ בן הקנה. ולפע"ד לרבא דהתם אמר אמרי בי רב חנינא. וס"ל דלמתני' איכא מלקות בחייבי כריתות ולא נפטרו במלקות מידי כריתותן דלית להו דרשא ונקלה אחיך לעיניך א"כ ע"כ לא אתי' מתני' דהתם כר' נחוני' דלדידי' משוינן כרת למיתת ב"ד וכשם שאין אדם לוקה ומת בב"ד ה"ה שלא יהי' לוקה ונכרת. וא"כ נימא דבכרת גלי קרא שילקה. מ"מ הו"ל למימר שאם לוקה יפטר ולא נעביד בי' תרתי עכ"פ שלא לעקור השואה דכרת למיתת ב"ד. וכעין זה מצאתי להדי' בירושלמי פ"ק דמגלה ע"ש. אע"כ להך מ"ד לא מיתוקם מתני' כר"נ. והא דשוה יה"כ לשבת לתשלומין היינו מטעם מלקות ואי דס"ל כריש לקיש דחייבי מלקות שוגגי' נמי פטורי' או דס"ל כר' חגא מדרומא דחייבי מיתות שוגגי' נמי חייבים. ומשו"ה אין בין יוה"כ לשבת ולעולם דלא כרנבה"ק. והא דקאמר התם מתני' רנבה"ק היינו לאידך אוקמתות דהתם וא"כ רב חסדא דהכא מצי סבר כרבא התם ולק"מ:

וכן הא דפסחי' ל"ב ע"א. אפי' אי קיי"ל לפי דמים משלם וכפסק הרמב"ם מ"מ אין הכרח דמתני' ר"נ בן הקנה. די"ל כמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה שם משום מלקות דחמץ פטור מתשלומין והא דלא אמר הש"ס הכי משום דלא בעי לאשכוחי מתני' להדי' דס"ל מלקות בחייבי כריתות משום שקלא וטרי' דמגילה. ולעולם למסקנא דמלקות איכא בחייבי כריתות שפיר מצינן למימר הכי. והא דלא קמ"ל בתרומה דעלמא ומשום מלקות דתרומה י"ל היא גופי' קמ"ל דאיכא מלקות בחייבי כריתות. והא דלא קמ"ל בחמץ דעלמא שאינו תרומה. י"ל קמ"ל בסיפא אפי' שוגג בתרומה פטור משום הזיד בחמץ אע"ג דהוה כפרה ודלא כהתוס' דהתם ודשמעתין לקמן כן י"ל ולעולם לא מיתוקם שום סתם משנה כרנבה"ק אדרבא איכא סתם משנתינו ודב"ק ודשבועות דלא כר"נ בן הקנה:

והנה בירושלמי איתא דר"נ לא אמרה אלא בכרת שהוא דומי' דיוה"כ שאין היתר לאיסורו אבל בנדה דיש היתר לאיסורו לא אמר. ולפ"ז לא הי' בתוספתא שבירושלמי כמו בתוספתא שלפנינו דגרסי' גם נדה. ולכאורה אולי לזה נתכוונו תוס' דס"ל לר"ח דליכא תנא דס"ל דרנבה"ק אמרה בנדה וכדומה. ולפי זה יפה הקשו תוס' ארש"י דלאפוקי מדר"נ אמתני' קאי מנ"ל דלמא גלי קרא והקשה מהרש"ל אכתי דלמא אנדה

קאי ולק"מ דע"כ ליכא מאן דס"ל הכי בנדה. ומיושב נמי קו' גליון תוס' האמרי' להדי' לקמן אי רנבה"ק קשי' אחותו. והא"ש דלמסקנא לא ס"ל לש"ס כהירושלמי בהא מדאמר זר שאכל תרומה ותרומה יש היתר לאיסורו ע"י שאלה אבל הכא קאי אר"ח דאמר הכל מודים בבא על הנדה שפיר הקשו תוס'. וא"ש נמי דמייתי ש"ס רנבה"ק דיוה"כ ולא מייתי רישא דתוספתא דפליג בהדי' ופוטר באחותו והא"ש דאתי לאשמועינן דוקא דומי' דיוה"כ פוטר ולא נדה:

א"נ י"ל טעמא דלא מייתי בש"ס התוספתא דרנבה"ק פוטר באחותו. משום דמצינו למימר לאו משום כרת פטר לי' אלא מיירי באתרו בי' למלקות ומתני' בלא אתרו בי' למלקות. ואין לומר א"כ מאי אירי' אחותו דפוטר אפי' ממזרת נמי ליפטר משום מלקות י"ל כמ"ש רמב"ם דאין מלקות בממזרת בלא קידש. ולעולם מתני' לא פליג ארנבה"ק. משום הכי מייתי דהי' עושה יוה"כ כשבת והתם ע"כ משום כרת פטר לי' ובלא אתרו למלקות דאי משום מלקות ובאתרו בי' א"כ אדאשמעינן יה"כ לאשמועינן שעשה י"ט כשבת דחייבי לאווין נינהו. ודוחק לומר דקמ"ל דאיכא מלקות בחייבי כריתות דזה נשמע מאחותו. אע"כ משום כרת פטר לי' ובלא אתרו בי' וא"ש וק"ל:

ובהא דהקשו תוס' מנ"ל לאפוקי מדרנבה"ק דלמא שאני הכא דאיכא קרא נערה. והקשו בגליון תוס' הא אמרי' לקמן אי רנבה"ק קשי' אחותו. י"ל דבלאה"נ צריך להבין מאי מקשו תוס' הא משנתינו מחייב נמי בבושת ופגם כמ"ש תוס' לקמן בשמעתין ל"ב ע"א ד"ה דאין ומהרש"א שם. וא"כ שפיר מוכח לאפוקי מדרנבה"ק דנהי דגלי קרא נערה לחייבו קנס. אבל בושת ופגם לא יתחייב. אע"כ לאפוקי מדרנבה"ק ולא מקשו תוס' מידי. וצריך לומר התם קא קשי' להו כיון דגלי קרא דמשלם קנס א"כ ממילא ליכא כרת דתרי רשעיות לא עבדינן וכי היכי דבמיתות ב"ד לא עבדינן תרתי ה"ה בכרת לרנבה"ק וכיון דמגזירת הכתוב לשלם ממילא מיפטר מכרת. וכיון דמיפטר מכרת ממילא צריך לשלם בושת ופגם ושפיר הקשו תוס'. כל זה בשמעתין אבל לקמן קאי קו' הש"ס ארבה דס"ל חדוש הוא שחדשה תורה בקנס דאע"ג דמיקטל משלם. א"כ ה"נ איכא למימר אע"ג דגלי רחמנא נערה לחייבו בקנס מ"מ כרת במקומו עומד ואין לחייבו בבושת ופגם וא"כ משנתינו דמחייב בבושת ופגם ע"כ דלא כר"נ בה"ק וקשי' אחותו וק"ל:

חוץ מצינים ופחים עמ"ש בזה במקומות אחרי':

דף ל:

ושמתי אני את פני וגו'. י"ל רבנן מוקי קרא בניתן להצילו בנפשו בהריגת בנו למולך וקמ"ל דאע"ג שיכול להציל בא' מאיבריו פטור. ורנבה"ק ס"ל כר"י בן שאול דיכול להציל בא' מאיבריו חייב ומוקי לקרא בכרת. ובזה מיושב דאמרי' לקמן דרב אסי אמר זר שאכל תרומה משלו וקרע שיראי' של חבירו א"ב וס"ל ממון לזה ומיתה לזה פטור דלא כרבא והקשה מהרש"ל א"כ אכתי תיקשי לרבא מאי בינייהו. והא"ש דנהי דרבא ס"ל להלכתא דממון לזה ומיתה לזה חייב והיינו מקרא דאם לא יהי' אסון. מ"מ ר"י בן שאול דס"ל יכול להציל בא' מאיבריו אין ניתן להצילו בנפשו וחייב בתשלומין מוקי לקרא דלא יהי' אסון ביכול להציל כו' ולעולם ממון לזה ומיתה לזה פטור ורנבה"ק כוותי' ס"ל וא"כ לדידי' א"ש דקרע שיראי' של חבירו איכא בינייהו וק"ל:

איכא בינייהו זר שאכל תרומה. והיינו בלא אתרו בי' למלקות דאילו אתרו בי' לוקה ומיפטר מטעם מלקות וכן פסק רמב"ם פ"ו מתרומות. והתימה אש"ס דסנהדרין פ"ג ע"ב דא"ל ר"כ ור"א לרב לימא מר במיתה ומאי קושי' דרב באתרו בי' ולוקה ומיפטר ממיתה ככל חייבי כריתות שלקו וברייתא בלא אתרו בי' למלקות ואז חייב מיתה ולא לקי וצ"ע לכאורה. ואולי י"ל דבמגילה אין בין יוה"כ לשבת אמר רבא התם אמרי בי רב חנינא כו' היינו בי רב ממש הרי קמן דס"ל לרב דחייבי כריתות שלקו לא נפטרו וה"ה חייבי מיתה בידי שמים ושפיר הקשו לימא מר נמי דחייב מיתה עם המלקות וצ"ע:

זר שאכל תרומה כבר כתבתי לעיל דרמב"ם מוקי לפסחי' תרומת חמץ משום לאו דחמץ ובארתי טעמו לעיל ע"ש. והנה רש"י מייתי בפסחים גבי חמץ של הקדש יש טועים מקשי' נ"ל דהני לא ס"ל לשנויי כמ"ש תוס' כחזקי' דחייבי כריתות שוגגי' פטורי' דא"כ תיקשי להו קו' תוס' דשמעתין לימא כיון דגלי גלי ולא ס"ל כתי' תוס' דשמעתי' דכפרה שאני וע"כ דלא כחזקי'. ולא ס"ל נמי כתי' רש"י דהזיד בחמץ דס"ל אי הי' מזיד על החמץ דבכרת א"כ אינו שב מידיעתו גם על המעילה ולא שייך קרבן. דאפי' למ"ד מומר לאכול חלב מביא קרבן על הדם היינו מפני שהוא דבר אחר שאינו תאב לו ואיכא למימר לחלב נתאוה ולא לדם. משא"כ הכא שנתאוה לחתיכה זו שיש בה כרת ה"נ הי' אוכלה אי הי' יודע שיש בה מיתה משום מעילה וע"כ בשגג נמי בחמץ ויפה הקשו:

ולאביי פטור והאר"ח הגונב חלבו כו'. הקשו בתוס' דה"ל לאקשויי הכי אמתני' דפסחי' ואולי י"ל דנהי דאתי' כריה"ג דמותר בהנאה מ"מ מודה הוא דעובר בבל יראה והקונה חמץ בפסח לוקה אלא שבשעת ביעורו מתהני מיני' אבל אסור לקנות חמץ בפסח. וכל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ובשוגג אפי' אביי מודה דל"מ כמ"ש

תוס' בתמורה. נמצא בשגג בחמץ לא קנאו מדאגבה ולק"מ קו' הש"ס אמתני' דפסחים. ובדרושי בסוגי' דתרומת חמץ הארכתי בזה בתכלית הביאור בעזהי"ת וכאן אין להאריך יותר:

הגונב חלבו כו'. יל"ד דהו"ל למימר הגונב לחמו של חברו ביום הכיפורים ואכלו. דהרי מיוה"כ מיירי פלוגתתם שרנבה"ק עושה יה"כ כשבת. והל"ל בגונב לחם ביוה"כ. וי"ל דהנה רש"י פי' בשמעתין דהחיוב בא אהנאת גרונו ומעיו ובאמת פליגי בהא ר"י ור"ל בחולין ס"פ ג"ה דלר' יוחנן כל חייבי האיסורי' בא על הנאת גרון. ומשו"ה אם עבר מקום הגרון והקיאו וחזר ובלעו חייב שתים. ולר"ל הנאה במעיו בעי'. וא"כ כוונת רש"י דשמעתין גרונו לר' יוחנן ומעיו לריש לקיש. ואנן קיי"ל כר"י כי כן פסק הרמב"ם. ולכאורה יש מקום לומר דלענין חיוב יוה"כ לכ"ע אכילה במעיו בעי'. דהא נשתנה בשיעורו מכל איסורי תורה שהם בכזית ואוכל ביוה"כ בכותבת משום דבעי' יתובי דעתא א"כ ה"נ י"ל בעי' אכילה במעיו דוקא. ומצאתי ס' זו במפרש לירושלמי פ"ח דתרומו' דהוה ס"ד לחלק בין יוה"כ לשארי איסורי' מטעם הנ"ל. וי"ל ש"ס דילן ס"ל להאמת כן דהרי ביומא ע"ט רצה להשוות שיעור בהמ"ז ליוה"כ ומבואר בתשו' מהר"ם א"ש ח"ב תשו' כ"ז דבהמ"ז ותעני' אכילה במעיו בעי' ע"ש ברא"ש דברכו' דסמיך עליו הגאון הנ"ל. והשתא אי הוה אשמועי' בגונב לחמו של חבירו ביה"כ חייב ה"א לאו משום דאגבהי' קניא דליתא. דהרי מצי לאהדורי. אלא משום דבבליעתו קני' וחיובא לא מחייב אלא במעיו. משא"כ אוכל חלבו של חברו או זר שאכל תרומה תרוויי' בהדדי קאתי. לכן קמ"ל ר"ח אפי' באוכל חלבו משום דמדאגבי' קניא להתחייב באחריות אונסי' אע"ג דהו"מ לאהדורי מ"מ כיון דסוף סוף לא אהדרי' מתחיל החיוב תשלומי' משעת הגבהה. ועיי' לקמן ל"ד ע"ב היתה פרה שאולה לו כו' ועמ"ש מג"א סי' תקפ"ו סק"ה. ומ"ש שם וכן מצינו בחמץ הוא לכאורה ראי' לסתור. דהתם איצטריך קרא להכי לא ימצא עיי' בפסחים ה' ע"ב אמר מר יכול יטמין כו' עד סוף שמעתין וצ"ע ואין כאן מקומו:

כגון שתחב לו חבירו כו'. בפסחים כ"ט ע"א יליף שאור דאכילה משאור דראי'. הקשו תוס' דהא מדאגבי' קני'. הנה לכאורה א"א לומר שתחבו לו העכו"ם בעל כרחו לתוך בית בליעתו היכי דלא הו"מ לאהדורי דז"א דבלא"ה פטור דאונס הוא. אך משכחת לי' שתחבו לו ברצונו. ואפי' לפמ"ש תוס' דקנאו באויר פיו. י"ל דקנאו מהעכו"ם בכסף ולא נתן לו כסף ולמ"ד ישראל מעכו"ם בכסף ולא במשיכה. א"כ אין הישראל קנאו באויר פיו דלא נתן כסף. ואי לאו דשל אחרי' אתה רואה ואוכל הי' חייב בהנאת גרונו והשתא לא מחייב. אבל מ"מ לא נ"ל. דנהי דכ' תוס' ד"ה ואי דלא מצי לאהדורי כו' דבשעה שזה

נהנה כבר הוא אבוד מן העולם כו' עכ"ל היינו שלא יתחייב ממון לבעליו שכבר הוא אבוד מהם ומכל אדם. אבל עכ"פ הוא קנאו להיות שלו ונמצא אוכל חמץ של עצמו. הגע עצמך הזורק דבר לים ובא בר אמוראה והצילו לעצמו באופן דאינו צריך להחזירו לבעליו. מ"מ הוא קנאו ושלו הוא. ע"כ הי' נ"ל דא"א ליישב קו' תוס' דפסחים בהכי. שוב מצאתי שעמד בזה הראב"ד בס' תמים דעים סי' רמ"ה. והבנתי מדבריו דמיירי שהעכו"ם תחבו לו בע"כ למקום דהו"מ לאהדורי ע"י הדחק ומיקני' לא קני' בע"כ. ואי משום דלא אהדרי' איננו מחויב לדחוק עצמו להוציא בלעו מפיו בשביל ממונו של זה. ומ"מ משום אי' חמץ הי' חייב להוציאו ע"י הדחק. וכיון דשל עכו"ם אתה רואה פטור אף על זה. ועדיין צ"ע דמרש"י ותוס' דשמעתין משמע דמחויב להחזיר ממונו של חבירו אפי' היכי דמצי לאהדורי ע"י הדחק ורק משום דממאס ולא שוה פרוטה לא מחייב לשלומי. ומ"מ כיון דלא אהדרי' קנאו הוא והו"ל חמץ שלו וצ"ע:

ואי דלא מצי לאהדורה כו'. עיי' תוס' דעת ריצב"א עפ"י שיטת רש"י דפטור גם מממון משום דאנן סהדי דלא ניחא לי' באכילת איסור עיי' סמ"ע סי' רל"ד סק"ד ועיי' מג"א סי' ר"ד ס"ק כ"ו. ומ"מ נ"ל בעבריין לאכול איסורי' בלא"ה ליתא להנ"ל ומחייב ממון רק מיתה פטור. ומשו"ה לא פסיקא לי' לרש"י לפרש פטור מממון. והנה בתי' הש"ס דמצי לאהדורי ע"י הדחק אית כאן ג' שיטות. תוס' ס"ל מקום חיוב ממון בא לו במקום הנאת מעיו שהוא מקום חיוב האיסורי' ג"כ ולאו דוקא מעיו שהוא שיטת ריש לקיש ספג"ה אלא לאפוקי מקום בליעת הדחק. אלא היכי דלא מצי לאהדורי כלל שם הוא חיוב שניהם. וריצב"א ס"ל דמיירי שפיר באית בי' טפי משוה פרוטה והוי חיוב ממון במקום בליעת הדחק ומקום חיוב האיסורי' הוא כמעט אחר זה המקום ומ"מ מקרי בת א'. ור"ת שבגליון תוס' ס"ל גם מקום חיוב האיסורי' הוה במקום בליעת הדחק דהנאת גרונו שם הוא והיינו כר' יוחנן ס"פ ג"ה הנ"ל ועיי' לשון גליון משמע אפי' אינו שוה מתחילה אלא פרוטה מצומצם ועכשיו נתמעט מפרוטה חייב משום תחלתו באונס וסופו ברצון עמג"א הנ"ל:

בזר שאכל תרומה משלו כו'. בדרוש אמרתי דלרבא דמפיק לי' ממולך היכן רמיזא התם תשלומי ממון בשלמא אביי יליף אסון אסון והתם מיירי מדמי ולדות אבל לרבא גבי מולך מאי שייכי' דממון התם. אלא קרא כתי' כי יתן מזרעו למולך ודרשי' זרעו בן בנו. ומשכחת שהזקן העביר נכדו באש למולך ונשרפו בגדיו באש ומחייב ליורשי נכדו לשלם השיראי' ומחייב נמי מיתה משום ע"ז מולך ואמרה תורה והכרתי אותו במקום מיתה שלכם מה מיתה שלכם הי' פטור מתשלומי שיראי' ה"ה בכרת שלי כנלע"ד. ולפ"ז אע"ג

דבעלמא ס"ל לרבא מיתה לזה וממון לזה חייב מ"מ אליבא דרנבה"ק מודה ומיושב קו' תוס':

דף מא:

רוח ה' עלי יערה. בחידושי פרק נערה:
נערה שנתפתתה. בפרק דלעיל כבר תנן דהמפתה נותן ג' דברי' והמאנס נותן ד' דברי'. וא"כ לא הוי למיתני ולהאריך כאן אלא לומר תשלומי אונס ומפתה לאבי' עמדה בדין וכו'. ומזה ראי' לשיטת הסוברים דמת אבי' קודם העמדה בדין הרי הן לעצמה אקנסא לחוד קאי אבל תשלומי בושת ופגם של אחי' הוא ומשו"ה חלקם במתני' אבל להתוס' קשי' כנ"ל וכן יל"ד לשיטת רש"י ורמב"ם דהצער בתפוסה לאבי' הו"ל למכלל בחדא בבא בושתה ופגמה וקנסה והצער בתפוסה לאבי' אבל השתא משמע כדעת הראב"ד דבושתה ופגמה וקנסה לאבי' והצער בתפוסה להתפוסה ולא לאבי'. ועיין מ"ש תוי"ט ויבואר עוד לקמן אי"ה:
בושתה ופגמה וקנסה לאבי'. אבל צער ליתא במפותה דאין לה צער כדלעיל ל"ט ע"ב. ונ"ל אלו הי' המפותה מצטערת לא הי' ראוי לשלם צער אפי' באנוסה אב"א סברא אב"א קרא. מסברא דכיון שמשלם פגם שהוא נזק א"כ צער למה ובפ' החובל אמרי' דמשלם צער במקום נזק משום דהו"מ למיעבד ע"י סמא. וזה לא שייך הכא בצער דבעילה. וע"כ צריכים לומר דה"ל לפתותה ויהי' בלא צער אבל אי אמרי' דגם למפותה יש צער א"כ מאי הו"ל למיעבד דלא לצטער. ואי בעית אימא קרא דתיקשי מנ"ל דהצער אינו כלול בקנס חמשי' כסף ולא שייך תי' הש"ס לעיל תחת אשר עינה או נותן האיש אשר שכב עמה הנאת עינוי או שכיבה חמשי' כסף דזה יספיק למעוטי בושת ופגם. אבל צער היינו תחת אשר עינה וא"כ מנ"ל שישלם צער זולת הקנס אלא מפני שמפותה אינה מצטערת ואפ"ה נותן חמשי' כסף א"כ מוכח דצער הוא זולת הקנס. וממילא ע"כ א"א לפרש קרא תחת אשר עינה כפשוטו דהתשלומי' תחת העינוי אלא מילתא באפי נפשה הוא. ואמנם אי ס"ד דמפותה מצטערת א"כ מנ"ל שמשלם צער כלל. ועי' רמב"ם דמייתי מקרא דכתי' עינה באונס ולא במפותה ש"מ מפותה לית לה צער ועיין תוי"ט ולהנ"ל יתיישב וק"ל:
והצער בתפוסה בירושלמי מתני' דלא כר"ש דס"ל סופה להצטער תחת בעלה ורמב"ן וריטב"א ורא"ה מקשי' א"כ אמאי לא פליג ברישא כמו דפליג בסיפא. ולכאורה הי' נ"ל לומר דבשלמא לעיל ובכמה משניות נקט לשון אנוסה ומשכחת לה בשלף חרבו בשדה ואין מושיע לה ונבעלה לו באונס אבל מ"מ אין לה שום צער אלא צערה דבעילה. ואהא

פליג ר"ש דהרי סופה להצטער בכך תחת בעלה. אבל משנתינו נקטה לשון תפוסה שהוא תפסה בעל כרחה ושכב עמה ויש לה צער חביטה ע"ג קרקע ובזה אפי' ר"ש מודה ואתי' רישא ככולי עלמא. וזה ראי' לראב"ד דצער אינו של אבי' דצערא דגופה לא אקני לי' רחמנא. וא"ש בדעת הרמב"ם אי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין ומצערת בביאה לדעת הרמב"ם. תינח צערא דביאה שהוא כאנוסה. אבל צער חביטה לא מצי האב למוסרה לחובטה ע"ג קרקע ומתני' בתפוסה מיירי וע"כ אינו לאביה:

אבל יותר נ"ל אפי' אי מיירי מתני' בתפוסה והחביטה ע"ג קרקע. מ"מ לא מיירי מתשלומין אותו הצער שאינו אלא כחובל בבתו של חבירו וכדמייתי ברייתא בב"ק פ' החובל וזה הצער נישום בפ"ע ומשנתינו לא מיירי אלא מצער דגרם לה ע"י בעילה. ונהי דאבוה דשמואל לעיל ל"ט ע"א למאי דלא אסיק דצער דבעילה קאמר דחיק ומוקי מתני' בצער דחבטה ע"ג קרקע. ואפשר לטעמי' אזיל דס"ל לקמן נ"א ע"ב דכל שסופה ברצון מקרי רצון גמור. וכבר כ' הרמב"ם שחזקה שכולן סופן ברצון וא"כ צער ביאה מחלה ע"י רצון דבסוף. וע"כ דחיק ומוקי בצער דחבטה. אבל למאי דקיי"ל כרבא לקמן דרצון דבסוף נמי אונס הוא דיצרא אלבשה א"כ אפי' מחלה להדי' הוה הכל אונס א"כ אין צער דחבטה בכלל המשנה כלל. ולייישב קו' הראשוני' הנ"ל דמדפליג ר"ש בסיפא ש"מ רישא כר"ש נמי אתי'. נ"ל דהרי בב"ק אמרי' דטעמא דר"ש משום דאית לי' כחש גופנא ומייתי לי' לעיל בתוס' ל"ט ע"א ע"ש ודוחק גדול להשוות סברת כחש גופנא לדהכא עיין וק"ל.

גם צ"ע לר"ש שאמר סופה להצטער. הלא היא תאמר מאן לימא לך שהייתי מצטערת דלמא לא בעינא לאינסובי. והנה הרמב"ן פ' משפטים כ' טעם תשלומי הקנס כמוהר הבתולו' מפני שפגמה בעיני הבחורים ויצטרך האב להוסיף על נדן שלה ע"ש וא"כ א"ש דברי ר"ש דממ"נ תנכה לי' מהקנס שומת הצער שתשלומי הקנס אינו אלא משום שפגמה בעיני הבחורי'. וא"כ ע"כ סופה הי' להצטער תחת בעלה א"כ למה זה ישלם צער והיינו ממש כחש גופנא שמנכה מתשלומי ענבי' מה שהי' עתיד הגפן להכחיש ע"י הענבי'. וכיון שזכינו לדין א"כ מבואר היכי דליכא קנס כגון בוגרת או אפי' נערות וליכא עדים דהוה מודה בקנס מודה ר"ש דמשלם צער ומשכחת משנתינו בליכא עדים דליכא קנס ואיכא צער בתפוסה. והא"ש דלא נקיט בחד בבא הקנס ובושת ופגם והצער בתפוסה לאבי'. להורות נתן אי יש קנס ליכא צער ורישא כר"ש נמי אתי' ונקיט אליבא דכ"ע. ומוכח נמי דצער דבעילה ממון הוה ולא קנסא אע"ג דבפ"ה דחובל ומזיק ס"ל לרמב"ם דצער דשארי חבלות הוה קנסא ואי מודה מיפטר מ"מ צער דבעילה ממון הוה

דאי ס"ד קנסא א"כ משנתינו בעדים מיירי ואיכא קנסא. א"כ ליכא צערא לר"ש ואמאי לא פליג ר' שמעון ברישא:

ובכסף משנה מייתי דברי ר' יהושע בן בנו של הרמב"ם ז"ל דמייתי ראי' לזה ממתני' דס"פ שבועת הפקדון דאמרו רבנן לר"ש אע"ג שאינו משלם קנס עפ"י עצמו משלם פגם עפ"י עצמו ואי אמרת בשלמא צער ממון הוה לא תיקשי אמאי לא נקטי רבנן דמשלם בושת ופגם וצער עפ"י עצמו דבעי למינקט מה דשייך גם בפיתוי. אבל אי ס"ד דצער נמי הוה קנס א"כ בתחילת דבריהם ה"ל למימר נהי דאינו משלם קנס וצער עפ"י עצמו אע"כ צער ממון הוה. והנה הא דלא מייתי מדר"ש עצמו דנקיט קנס ושביק צער י"ל לר"ש לא נקיט אלא קנס דקיי"ל אבל צער לא קיי"ל. אבל רבנן ה"ל למינקט שאינו משלם קנס וצער כן צ"ל. ומ"מ קשה דלמא רבנן לר"ש קאמרי ורבי שמעון ס"ל שאינו משלם צער משום כחש גופנא. ולהנ"ל ניחא כיון דליכא קנס ממילא איכא צער גם לר"ש. והנה לפמ"ש לעיל דמאן דס"ל מפותה יש לה צער תו לא שייך לשלם צער אפי' באנוסה והוכחתי כן מסברא ומקרא א"כ לר"ש דס"ל דצער שתחת בעלה שוה לצערא דאונס א"כ בלא כחש גופנא לא ישלם צער וליתא להנ"ל ודוק בכל זה:

ובתפוסה בעל הג"ה במ"ל הקשה לשיטת הראב"ד דהצער להבת מש"ס לעיל ל"ט ע"ב דפריך בפשיטות שלי דאבוה הוה ע"ש ולק"מ דלפי ס"ד דגם למפותה יש צער א"כ בודאי לאבי' דהא בידו למוסרה לבעל להצטער בזה הצער. אבל למסקנא דמפותה אין לה צער א"כ אין ביד האב למוסרה לבעל להצטער בזה הצער וא"כ הו"ל כשאר צערא דגופא דלא אקני לי' רחמנא ופשוט וכ"כ בחכם צבי סס"י קמ"ו:

הרי הן לעצמה. בר"ן מבואר דאיכא דס"ל דבושת ופגם של אחי' דלא כהתוס'. וס"ל נמי דקנס דמפותה אין שמחלה ו לא מתקיים אלא בקנס דתפוסה לחוד ע"ש. ולולי זה הייתי אומר דתרווי' הני קולא בחד דוכתא לא משכחת לי' דבירושלמי מבואר דקנס אינה יכולה למחול ומייתי לי' תוס' לעיל ר"פ אלו נערות ואמנם ש"ס דילן ס"ל בהדי' דיכולה למחול. ונ"ל דבהא פליגי דכולי עלמא ס"ל קנס לאו בר מחילה הוא אלא משום דמוחלת בפעם א' הקנס ובושת ופגם א"כ מגו דחייל מחילה אבושת ופגם חייל נמי אקנס וסברא זו הוא באריכות בסמ"ע סי' ר"ג ובמרדכי פ' מי שמת סי' תר"ה והירושלמי ס"ל כהפוסקים דבושת ופגם לאחים ואינו נמחל במחילתה כלל. א"כ ליכא אלא קנס שלה לחודא וקנס אינו נמחל. וא"כ א"א שיסבור א' תרי קולא הנ"ל בהדדי שיהי' הקנס נמחל וגם בושת ופגם להאחי' דזה א"א וק"ל. מיהו למאן דס"ל דגם מפותה יש לה צער ולהראב"ד דצער לעצמה וממונא הוא א"כ י"ל הקנס נמחל אגב הצער אלא כבר כתבנו

לעיל אי מפותה יש לה צער ממילא אינו לעצמה דביד האב לצערה בצער הזה והרי היא שלו בחייו ואחריו להאחים וק"ל:

דף מב.

תנן התם אנסת ופתית את בתי כו' ר"ש פוטר שאינו משלם קנס ע"פ עצמו. בפני משה ס"פ שבועת הפקדון מייתי קושי' בשם רמב"ן כתיבת יד נהי דעיקר תביעתו הוא קנס מ"מ בכפירתו לא פתיתי הרי כופר לו גם בושתה ופגמה ובשבועת הפקדון חייב אפי' בלא תביעה ותי' נהי דבלא תביעה אם כופר חייב אבל השתא דתובעו רק הקנס יכול לומר אלו תבעתני בושת ופגם הייתי מודה לך ע"ש ודבריו קשים להולמם ופני משה הנ"ל נדחק בהם. ולפענ"ד לפרש עפ"י דאמרי' לעיל ל"ו ע"ב דיצא עלי' שם רע בילדותה דבאו עדים דתבעתינהו באיסורא שוב אין לה קנס והטעם דתו לא מקרי פיתוי אלא כמפקרת היא עיין רמב"ם ולפע"ד י"ל דעכ"פ בושת ופגם יש לה אע"ג דהיא עצמה תבעה באיסורא מ"מ אחר חייב על בושתה ופגמה. וא"כ נוכל לומר נהי אי אמרי' עיקר בושת ופגם הוא תובע. א"כ ממילא כשהשיב לא פתיתי הו"ל כופר בבושת ופגם שתובעו. מ"מ לר"ש עיקר קנס הוא תובע אין במשמעות כפירתו אלא על הקנס לומר לא היתה מפותתי אלא מופקרת היא מילדותה ונהי דקנס אין לה מ"מ אלו היית תובע אותי להדי' על בושת ופגם הייתי מודה לך:

ולולי דברי רמב"ן הייתי אומר דמשכחת לי' בלא ייחד לי' כלי אלא כשיעור קנס נמצא לר"ש דקנס הוא תובע ונשבע ונהי שכפר גם בבושת ופגם מ"מ יחוד הכלי לא הי' אלא על מה שתובעו ולרבנן הי' היחוד גם על בושת ופגם:

ובזה נ"ל ליישב ק' מהרש"א על רש"י שפי' דלרבנן לא תבעו אלא בושת ופגם והוא נגד ש"ס דשבועות. י"ל עפ"י מה שנ",ל ליישב קו' תוס' במה דבעי אביי לר"ש ולא לרבנן אם הי' מפרש בהדי' קנס. די"ל דמשמעות לשון רש"י ד"ה או דלמא כו' משמע דהא דמספקא לי' לאביי דגם אחר העמדה בדין יפטור מקרבן לאו היינו מיתורא וכחש בה דאכתי לא אסיק אדעתי'. אלא מדפרט כל הני פרטי פקדון וגזל וכו' ע"כ למעוטי קנס ולגופי' לא אצטריך פשיטא דאי מודה מיפטר. אע"כ למעוטי אפי' עמד בדין כנ"ל משמעות לשון רש"י. והשתא י"ל ע"כ לא מיבעי' לי' אלא לר"ש דס"ל מעות קונות מן התורה וא"כ אי נימא דהני פרטי אתו לייחוד כלי. הוא דוחק גדול בקרא דהרי אמרי' קרא מסייעא למ"ד משיכה קונה משו"ה מספקא לי' לאביי אולי יותר נוח לומר דהני פרטי אתו למעוטי קנס

משעמד בדין. מלומר דצריך יחוד כלי. אבל לרבנן י"ל דס"ל משיכה קונה א"כ פשיטא לאביי דקרא אתי לייחוד כלי אבל משעמד בדין ממון גמור הוא כן י"ל ומיושב קו' תוס': והשתא י"ל דהי' קשה לרש"י קו' רמב"ן הנ"ל לר"ש מה בכך שאינו תובעו אלא קנס מ"מ הוא כופר גם בבושת ופגם. מיהו למסקנא דכתי' וכחש בה למר ומעלה מעל למר. א"כ מיותר הני פרטי פקדון וגזל וע"כ להצריך ייחוד כלי. א"כ י"ל דמיירי שלא ייחד לו כלי על בושת ופגם. אבל להס"ד דלר"ש לא בעי' יחוד כלי והני פרטי אתו למעוטי קנס משעמד בדין א"כ קשה ק' רמב"ן. וע"כ מוכח מזה דס"ל לר"ש אפי' תובעו נמי שלשתן וכופר בשלשתן מ"מ כיון דפתיך בי' שום קנס תו לא מחייב קרבן שבועה. וסברא זו כ' הראשוני' בשיטה מקובצת וא"כ לרבנן דוקא בושת ופגם הוא תובעו משום דלא שביק מידי דמודה לא מיפטר כו' דאי שלשתן הוא תובעו הי' פטור כיון דפתיך בי' קנס. דבהך סברא לא פליגי ר"ש ורבנן אי פתיך בי' קנס מפסיד או לא דאי ס"ד בהא פליגי א"כ בסיפא דמתני' דשבועות תנן חבלת בי והוא אומר לא חבלתי חייב וקשה הא לרמב"ם פ"ה מחובל ס"ל דכל צער ונזק הוא קנס א"כ חייב ולא פליג ר"ש הא פתיך בי' קנסא דצער ונזק. אע"כ טעמא דר"ש הכא משום קיץ אבל התם בצער דלא קיץ מודה דלא תבע מידי דאלו מודה מיפטר. וא"כ רק בהך סברא פליגי. משו"ה פירש"י כן. אבל למסקנא מודה רש"י דפתיכת קנס לא מפסיד מידי ולר"ש רק קנס הוא תובע ולרבנן שלשתן תובע. ואי משום קו' רמב"ן י"ל דלא ייחד לו כלי לבושת ופגם:

א"נ י"ל קרוב להנ"ל דלמסקנא נימא יתורא וכחש בה אתי לעמד בדין. אבל להס"ד דברייתא מיירי דוקא בלא עמד בדין א"כ קרא לא אצטריך אלא לומר אפי' אי פתיך בי' קנס פטור. ולרבנן דוקא בושת ופגם הוא תובע וכנ"ל:

ויש לזה פנים מדהוה מבעי' לי' עמד בדין מהו. וקשה הא אם עמד מסתמא כבר נתן קצבה לבושת ופגם ומ"ט דר"ש הא תלתהון קיץ נינהו. אע"כ משום דפתיך בי' קנס מיפטר. ויבואר עוד לפנינו אי"ה:

וי"ל עוד נמי דאביי דאמר בקידושי' ס"ב ע"ב ראב"י ור"מ ורבי כולהו ס"ל אין אדם מקנה דשלב"ל ולא חשיב נמי ר"ש דשמעתין כקו' תוס'. י"ל דס"ל ר"ש ורבנן כולהו ס"ל א"א מקנה דשלב"ל ופליגי בסברת המרדכי שבסמ"ע סי' ר"ג שהבאתי לעיל במקנה דשלב"ל עם דבר שבא לעולם ר"ש ס"ל מגו דחייל אדבר שבא לעולם חייל נמי אדבר שלב"ל ומשו"ה תובעו שלשתן וממילא כיון דפתיך בי' קנס לא מיחייב קרבן שבועה ורבנן ס"ל בהיפוך מיגו דלא חייל אדבר שלב"ל לא חייל אפי' אדבר שבא לעולם. ומשום כן אינו תובע אלא בושת ופגם שאם יכלול קנס עמהם יהי' פטור על הכל מכח הקנס. ומה

דאמרי' טעמא דרבנן משום דלא שביק אינש מידי דמודה ומיפטר. ר"ל דמה"ט הוה קנס דבשלב"ל משום דמאן יימר דמיחייב דלמא מודה ומיפטר. ולא שביק אינש להפסיד לעצמו ממון גמור ע"י תביעת מידי דמודה ומיפטר שהוא דבר שלא בא לעולם ובפלפול הארכתי עוד:

אמרו לו אעפ"י שאינו משלם קנס עפ"י עצמו כו'. יל"ד אמרו לו היינו ת"ק ועמ"ש תוי"ט לקמן במתני' מ"ג ע"ב. וראיתי בירושלמי ס"פ שבועת הפקדון לבתר דמייתי ר' יוחנן דפליגי בעיקר קנס הוא תובע מייתי ר' אילא אומר דברי ר"ש באומר קנס ואח"כ בושת ופגם כיון שהתחיל תביעתו בקנס עיקר קנס הוא תובע ודברי רבנן באומר בושת ופגם וקנס שאז עיקר כוונתו אבושת ופגם ולדבריו לא פליגי ר"ש ורבנן ע"ז. וקרוב לומר שזהו דעת רבא בש"ס דילן במשל דחטין ושעורי' וכוסמי' כיון שהתחיל בחיטין כל עיקר כוונתו אחיטין. ומה שהקשה אביי התם הא כפר לי' שעורי' וכוסמי' היינו קו' רמב"ן הנ"ל נהי דלא תבעו מ"מ הוא כפר לי'. ובזה לא שייך תי' רמב"ן הנ"ל דהא עכ"פ התובע הזכיר בושת ופגם ג"כ והוא קו' גדולה. ורבא לא חש להשיב משום שסמיך עצמו על מה שאמר פ' הזהב דבעי' יחוד כלי א"כ משכחת כשלא ייחד כלי לבושת ופגם וכנ"ל. מ"מ הרווחנו לומר דת"ק דר"ש פליג לגמרי וכר' יוחנן ופליגי בעיקר קנס הוא תובעו ובתובעו סתם פתית ורבנן דאמרו לו מיירי במפרש ומקדים בושת ופגם לקנס וכר' אילא עיי' וק"ל:

וקצת כעין ראי' לזה מרבנן דרישא דברייתא דת"כ דפליגי אר"ש בעמד בדין ונקטו בדבריהם אונס ומפתה. וקשה לדבריהם אפי' בלא עמד בדין נמי דבושת ופגם הוא תובע. אע"כ רבנן דברייתא דת"כ היינו רבנן דאמרו לו דלא פליגי אר"ש אלא במקדים קנס לבושת ופגם מודו לר"ש ובהיפוך מודה להו ר"ש וכנ"ל. ומיהו מכפל ודו"ה קשי' דבהני אפי' לר"ש קרנא הוא תובע דהא תרוויי' קייצי הקרן והכפל אית להו קצבה ומודה גם ר"ש דעיקר קרנא הוא תובע וצריך לומר שכבר גבה קרנא ממנו ופליגי אי בגניבה אתי לידי' וצריך לשלם כפל או דו"ה או בשאלה אתי לידי' ולא פליגי אלא בקנסא:

דף מב:

לא בשלא עמד בדין ואיצטריך וכחש בה לתובע ממון דפתיך בי' קנס וכמ"ש לעיל והש"ס דדחה מכפילא הומ"ל משום קרנא דאית בי' ועיקר הק' ממוציא שם רע וכן למדתי מדברי קרבן אהרן שעל תורת כהנים ומיושב קו' תוס':

כל מה שישבתי על קו' תוס' על שיטת רש"י דשמעתין כ' על ספר מגיני שלמה ע"כ לא אאריך בזה:

יתן לחוד ונתן לחוד דיתן משמע לשון צווי ונתן משמע דבר הנתון כבר עכ"ל רש"י. ויראה דהיינו טעמא דכתי' ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו שני לוחות ולא כתי' ונתן. עפ"י דאמרו בענין ברכת התורה שמברכי' פעם אשר נתן לנו לשון עבר ופעם ברוך נותן התורה לשון הווה דלשון עבר קאי אגוף התורה והלכותי' שנאמרו מהקב"ה למשה בסיני ואותה הנתינה כבר חלף ועבר. משא"כ נותן הוא קאי אחריפות וחידושי תורה מה שתלמיד ותיק מחדש בטובו בכל יום תמיד והקב"ה משפיע לו שמן ששון ועל זה מברכי' נותן התורה. והא"ש דאי הוה כתי' ונתן אל משה ככלתו ה"א דעיקר שמחת חתן וכלה המרומז בככלתו כפירש"י סד"א אותה שמחה הי' על ההלכות המקובלות וז"א דטובים דודיך מיין טובי' דברי דודיך הת"ח יותר מיינה של תורה. וכן אחז"ל שהקב"ה נתן במתנה למרע"ה פלפול התורה ע"כ כתי' ויתן אל משה מה שהוא עתיד לחדש חדושי' בתורה. והיינו דאקשי בהאי קושי' כ"ב שנין דרבה שהי' עוקר הרים מרוב ענוותנותו לא רצה לגלות רז זה. וכדיתיב ר' יוסף ברישא שהי' סיני מרוב ענוותנותו גילה זה דעיקר שמחת הקב"ה בפלפולא דאורייתא:

דף מג.

בת הניזונית מן האחי' כו'. מה שכ' תוס' קושי' רשב"א מר"פ אלמנה י"ל ולחלק דכי מתזנו בתנאי ב"ד. א"כ בתו עדיפא דניחא לי' בהרווחה משא"כ אלמנתו. משא"כ כדמתזנו מרצונם אזי הבת דהאב זן אותה ברצונה ליכא למיחש שהאב יקח היום מעשה ידי' עם ההעדפה וליומא אחרא כי יארע מקרה שיחסרו מעשי ידי' ישלחנה מעליו ולא יהי' לה במה לזון לזה לא חיישי' דסתם אבא מרחם על ברתיה. דהרי משו"ה לא תקנו שום תנאי ב"ד לזונה בחייו. דלא צריכי' לזה. משא"כ אלמנתו דניזונית מבניו לאנשי יהודה דברצונם הדבר תלוי. חיישי' היום יקחו כל העדפת מעשי ידי'. ומחר ישלחוה לנפשה ואפס בידה מאומה להביא טרף לביתה ומשו"ה מעשי ידי' לעצמה. ואולי לזה כיוונו ת"י כ"י עיי':

עשו אלמנה אצל הבת. מ"ש תוס' בשם ירושלמי דאלמנה דוחה את הבת ע"י הבנים. יש לעיי' קצת מ"ש משו"ס דזבחי' נ' ע"ב ותוס' שם ד"ה חטאת כו' ועיי' מג"א סוף סי' רי"א הי' לפניו יין ותבשיל שעורי' כו' וצ"ע בכאן. וי"ל דהתם מסופקי' בסברא דאורייתא איזה מעלה חשוב טפי. אבל הכא רבנן הם תקנו מעיקרא כך. ועיי' לקמן במתני' צ"ה ע"א:

מתיב ר' יוסף מעשי ידי' ומציאתה כו'. למ"ד לקמן נו"ן ע"א דניזוני' ממטלטלי' א"כ לא משכחת בת שאינה ניזוני' אלא בדלא שביק שום טלטול א'. א"כ משנתינו שהניח האב מציאתה ומעשי ידי' והיא ניזונית מהם. ואפ"ה מעשי ידי' דלאחר מיתה של עצמה א"כ מוכח דבניזוני' מעשי ידי' שלה. ומיהו ר' יוסף ס"ל לקמן שם דאינה ניזוני' אלא ממקרקעי. אבל מ"מ להך מ"ד קשה קו' רבא מציאה ממאן גבי'. ואין לומר לאקושי מעשי ידי' למציאתה דהא למה לי דבלאה"נ נדע דמעשי ידי' לעצמה כנ"ל:

ועיין בפלוגתת רמב"ם וראב"ד פ"ד דחובל ומזיק הלכה י"ט בצערא דגופה דקונין בהם קרקע דלרמב"ם הפירות להבת ולהראב"ד להאב דהוה כמציאה וע"ש לח"מ דטעמא דרמב"ם כיון דהני פירות אתו מכח צער גופן לא דמי למציאה וראב"ד פליג ע"ש. ולכאורה קשה מנ"ל לרבא דמציאה דמתני' סתם מציאה הוא וקשה ממאן גבתה נימא דמציאה כולל נמי פירות נכסי' דאתי' מכח צערא דגופה ושייך גבי' כגון שכירות הבתי' וכדומה. ולא אתי' להקיש מעשי ידי' למציאתה. וי"ל דא"כ הוה זו ואין צריך לומר זו דהשתא מעשי ידי' דלא אתי ע"י צערא דגופה הוי שלה במקום אחי' מציאה שע"י צערא דגופה נהי דלראב"ד דאבי' הוה מ"מ לאחי' פשיטא דלא הוי דהוא ק"ו ממעשי ידי'. וע"כ מיירי מסתם מציאה דהוי לא זו אף זו לא מיבעי' מעשי ידי' דטרחא בי' הוה שלה אלא אפי' מציאה דלא טרחא בי' נמי הוה שלה עיי' סברא זו בקידושי' ד' ע"א. ובזה י"ל מה דמתיב ר' יוסף תיובתי' ממתני' ולא ידע דאיכא העדפה. דהנה לכאורה י"ל לעולם מציאה היינו פירות וכנ"ל ואפ"ה הוי לא זו מעשי ידי' דצריכה למזונותי' דהוה שלה. אלא אפי' מציאה דהיינו פירות נכסי' שאינם נגד מזונותי' מ"מ הוה שלה. אלא ז"א דאי אין לה די מזונותי' מי גריעא מעבד עברי וצריכא למימר. וע"כ להעדפה מיירי וכיון דמיירי להעדפה הדר ה"ל זו ואין צ"ל זו. וע"כ במציאה ממש מיירי וא"כ ממאן גבי' וע"כ לאקושי מעשי ידי' למציאתה מה התם לעצמה אף ה"נ לעצמה וק"ל:

ויש לעיין למאי דמוקי באינה ניזונית ולהעדפה למאי אצטריך הך דיוקא דמתני' דלמימרא שאין האב מוריש זכות בתו לבניו. הא מרישא אשמועי' דקנס דאונם ומפתה לעצמה בשלא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב וכפירש"י במתני' בשלמא אי בניזונית איירי קמ"ל טובא דלא נימא במקום אב קיימא מדרבנן אבל אי באינה ניזוני' מאי קמ"ל. וי"ל דה"א אדם מוריש זכות מעשי ידי' לבנו והתנחלתם אפיתוי וקנס קאי כדלקמן א"נ אונס נפקא מקרא ונתן לאבי הנערה דרש בירושלמי פעמי' ונתן לאבי ופעמים ונתן לנערה:

ויש לעיין עוד להפוסקי' דבושת ופגם להאחי' א"כ אי ס"ד דמיירי באינה ניזוני' ולהעדפה ואשמועי' דאין אדם מוריש כו' א"כ ליתני בושת ופגם בסיפא וי"ל כנ"ל. א"כ אתי הא לגופה דמתני' ולא לדיוקא:

כי טוב לו עמך תוס' כ' דבספרי פ' ראה ליתא להך דרשא אלא בת"כ פ' בהר כשכיר כתושב וחי עמך. ונ"ל בזה מיושב ק' מהרמי"ט בקידושין ות"ח ומהר"מ שיף ר"פ איזהו נשך מאי שנא דהתם דרשי' וחי אחיך עמך אתה העיקר וחייך קודמין והכא דרשי' טוב לו עמך אתה טפל וטובת העבד קודם. ולגי' תוס' לק"מ אדרבא מהכא מפיק דהוה כקונה אדון לעצמו דהכי קאמר קרא כשכיר כתושב יהי' עמך שאתה שכיר ותושב אצלו יותר מאשר הוא שכיר עמך כי קנית אדון לעצמך והבן וק"ל:

דלמא בפיתוי הבת וכו' פירש"י אבל מעשי ידי' דמתזנא מינייהו פירוש דלמא כיון דתקנו רבנן דמתזנא מינייהו תו הוה מעשי ידי' שלהם מן התורה. ולפ"ז ע"כ אין שום ה"א דיהי' כח לאחי' למוכרה דזה אינו במקום מזונות דהרי נערה מעשי ידי' של אבי' ולא מצי מזבין לה. וא"כ כיון דלא מצי מזבנה ממילא אין מעשי ידי' שלהם אפי' מתזנא מינייהו דמהיכי מייתי לי' מק"ו דזבוני מזבני לה מעשי ידי' מיבעי' א"כ דיו כמכר שאינו מוריש זכות מכירה לבניו עיי' ת"י וק"ל:

דף מג:

המארס את בתו ונתגרשה. בתשו' הרא"ש כ' דהא דאמרי' מזלא גרם אין רוצה לומר שמזלה גורם שימותו בעלי' אלא מזוני תלי' במזלא ומזל שלה גרם שלא תזון בריווח ע"כ ימותו בעלי' שלא תתפרנס. וכ' בנוב"י כרך ראשון שלפ"ז אשה שבעלה מתפרנס על ידה אין בה דין קטלנית להך לישנא. והשתא לפ"ז קטנה ארוסה החוזרת לבית אבי' למזונות. וא"כ אין לתלות במזל דידה אלא במזל אבי' שלא זכה להמציא מזון לבתו. וא"כ לפי' רמב"ן אין לצרף אירוסי' עם נישואי' ומוכח דלא כנב"י וק"ל:

השיאה ונתאלמנה כו' ר' יהודה אומר כו' בירושלמי מפרש טעמי' דר' יהודה כדי שיקפוץ ויתן נדן לבתו. וצריך לומר בנישואי' שניים שוב אין מצוה ליתן לה נדן והיינו דקמ"ל מתני' השיאה פעם שנית וקשה הא בפעם שני' היא משיאה את עצמה וה"ל למיתני נישאת ולא לשון השיאה. אלא לרמז אפי' יהיב לה אבי' נדן שנית להשיאה לבעלה השני מ"מ מודה ר"י בנישואי ב' דהכתובה לה:

אם משהשיאה אין לאבי' רשות בה. יש מהראשוני' מוחקי' תיבת אם וגורסי' משהשיאה אין לאבי' רשות בה ויש לקיים הגירסא עם מ"ש תוס' יו"ט שהקשה אמרו לו היינו ת"ק.

ולפענ"ד עפ"י מ"ש ר"ן ריש מכילתין דהכתובה רגילית להכתב איזה ימי' אחר הנישואי' והא דא"ר יהודה בשמעתין הואיל וברשותו נכתבי' ר"ל רוב פעמים ואורחא דמילתא הכי הוא ע"ש. והנה לפ"ז ת"ק אזיל בתר גובייגא. ור' יהודה אזיל לעולם בתר אורחא דמילתא אפי' לא נכתבו ברשותו. כיון דרוב פעמים נכתבו ברשותו. ורבנן דאמרו לו ס"ל אם משהשיאה אין לאבי' רשות בה אבל אם קודם שהשיאה נכתבה הכתובה מודי רבנן לרבי יהודה וא"ש וק"ל:

טעמא דהשיאה וגרשה כו'. אע"ג דדרך מתני' בעלמא להקדים אלמנה. האשה שנתארמלה או שנתגרשה וכן הוא לשון קרא ואשה כי תהי' אלמנה וגרושה וזרע אין לה. י"ל ה"נ אי תני גבי הדדי אירסה ונתארמלה או נתגרשה. אבל השתא דתני תרי בבא אירסה ונתגרשה אירסה ונתארמלה דייק שפיר מיני' דתרי זימני הוה חזקה משו"ה הוצרך להקדים גירושי'. עיי' היטב דברי חכמת שלמה שבסוף מסכת שייך לכאן ודפח"ח:

דלא חזי' לאינסובי כ' הרא"ש דכופין להוציא דחמירא סכנתא מאיסורא. וצ"ע אמאי לא חשיב לי' בהדי אינך דכופי' להוציא ס"פ המדיר ועיי' שם בש"מ ועיי' קרבן נתנאל ואין להאריך בזה יותר:

הואיל וברשותו נכתבים. רש"י נדחק למה נקט לשון רבים נכתבים ולפמ"ש לעיל דמיירי אפי' נכתבת אחר החופה מ"מ כיון דכתובות דעלמא אורחי' למכתב ברשותו הוה נמי דילי':

כיון דלא כ' לה צביתי כו'. צ"ע דלמא משו"ה חלקו בשני שטרות ליפות כחה שאם לא יהי' בנכסיו כדי להגבות לכל בעלי חובות שלו תגבה היא ב' חלקי' כמ"ש ש"ך כי האי גוונא סי' נ"ג סק"ב ע"ש וצ"ע לכאורה:

דף מד.

אחולי אחלתיה לשיעבודא קמא וכן פירש"י הלכך לא אחלתי' לשיעבודא קמא עכ"ל נ"ל אפי' למ"ד לקמן אודויי אודי לא שייך כן בכתובה דאסור לשהות בלא כתובה וע"כ הי' לה שום כתובה ממנו טרם שנכתבה זאת השני'. א"כ מה"ת לומר דהראשונה מזויף וק"ל:

דאמר ר"נ שני שטרות כו'. הרמ"ץ והרא"ש כ' בפשיטות דלא שייך דר"נ אלא במכר ומתנה. אבל בהלואה מי לא נימא לוה וחזר ולוה. והקשה גידולי תרומה שער מ' א"כ לא פריך ש"ס מר"נ אכתובה מידי דכתובה דומה להלואה. וי"ל דבכתובה אורחי' למיכתב ואוסיפת ומדלא כ' כן הוי דומי' דמכר משא"כ בשטר מלוה אין דרך להזכיר

מלוה הראשונה בשטר השני כמ"ש רא"ש ע"ש. ויותר נראה דודאי להס"ד דאפי' באוסיף דיקלא נמי ביטל שני את הראשון וע"כ טעמא משום שא"א שיחולו ב' שיעבודים על אדם א' א"כ אין בין מלוה ומכר ולא כלום וה"ה לכתובות. אבל בתר דמסקינן אי אוסיף דיקלא לתוס' כתבי'. יפה פסק הרי"ף דגם בשטר הלואה איכא טעם הגון. ובזה נתישבו דברי רש"י לקמן פ"ט ע"ב ד"ה בזה אחר זה שכ' הלואה נמי. והיינו בדברי המקשן כ"כ וק"ל:

נ"מ לאורועי סהדי. יש לעיין מה"ת למיתלי בפסול סהדי או בזיופי שטרי. נימא המוכר כתבו ונמלך שלא ליתנו ונפל ממנו ומצאו דהיכא דאיכא ריעותא חיישי' לנפילה. וצ"ל דהש"ס אזיל אי לא חיישי' לנפילה דחד עיי' יבמות קי"ו ע"א תוס' ד"ה למאי וכו' וי"ל בזה הרמב"ם והטור דלא הביאו הך דאורועי סהדי עיי' וק"ל:

ולטסקא הטור לא מייתי הך דלטסקא. נראה לפי"מ שפסק הטור דמספיקא אין מוציאי' הפירות ממי שכבר אכלם ודוקא הפירות שהם בעין יקחם המוכר. א"כ תו ליכא נפקא מיני' לעסקא דפשיטא דבתחלה ישולם המס מהפירות שהם בעין. ואי כבר אכל הלוקח הפירות א"כ פשיטא שישלם טסקא ממה שאכל:

והלכתא א' זה וא' זה מן הנישואי'. עמ"ש תוס' ד"ה והלכתא וכו' ואור"י דהכא אע"ג דאיכא תוספת וכו'. יראה דס"ל דלא מהני מחילה אמלוה בשטר ועמ"ש בזה סמ"ע סי' י"ב סקכ"א וש"ך סי' רמ"א. וס"ל אי כ' שטר שני בלי שום תוס' ה"ל השני כמו שובר על הראשון. אבל אי אוסיף בי' רק שלא הזכיר ואוסיפת א"כ איננו כשובר על הראשון. ורק כמחילה על פה וא"כ אי לא נקיט שטרא מהני מחילה משא"כ אי נקט שטרא:

אין לה פתח בית אב כ' תוס' תימא דתיקשי מהכא וכו' וי"ל שאני הכא דגלי קרא ומתה כו'. לכאורה ק' א"כ מנ"ל לרבות הורתה שלא בקדושה וכן ק' מאי משני ש"ס לקמן הורתה בקדושה ישראלי' מעליותא הוא מה בכך עכ"פ ה"א בעי' קרא כדכתי' קמ"ל ומתה. וי"ל דלא בעי' הכא קרא כדכתי' כבר נפקא לן מדאצטריך למעוטי גיורת מבישראל וק"ל:

דף מד:

מנה"מ פי' תוס' מדכתי' בישראל קא בעי. לולי דברי תוס' דשמעתין הייתי אומר דהמקשן לא אסיק אדעתי' דרשא דבישראל. דפשיטא דקרא לא קאי על הנערה שתהי' ישראלי'. אלא שהיא עשתה נבלה בתוך עם ישראל והש"ס דרש לי' מיתורא. אבל פשטי' דקרא לא משמע הכי ע"כ לא אסיק המקשן אדעתי' הך דרשא. אבל ידע שפיר דכתי' בקנסא דמוציא שם רע כי הוציא שם רע על בתולת ישראל וזה בודאי למעוטי גיורת וס"ל דקאי

אכל מה דכ' בפרשה ומשו"ה מקשה מנה"מ. וכדמסיק ומתה מרבה דוקא מיתה ולא מלקות וקנס. א"כ חזינן דחילק הכתוב בין מיתה לקנס א"כ חזר והקשה נהי בתולת בת ישראל ממעט כל מיני גרים מקנס ומלקות מ"מ דילמא ומתה מרבה כל מיני גרים למיתה. וחידש לו א"כ בישראל מאי אהני דנהי דפשטי' לא ממעט גרים מ"מ מיתורא ממעטי' עכ"פ הורתה ולידתה שלא בקדושה ובזה מיושבי' רוב ק' תוס':

ואם מאן ימאן עיי' קידושי' מ"ו ע"א ומ"ש ב"ש רס"י קע"ז והארכתי לעיל ר"פ אלו נערות:

נערה מלא דיבר הכתוב עיין הגהת משנה למלך פ"ג מנערה. ומ"ש מש"ס דערכין ט"ו ע"א דגדול האומר בפיו יותר מהעושה מעשה ומסקינן שם דמדכתי' כי הוציא שם רע על בתולת ישראל משמע משום הוצאת שם רע בלא חיוב מיתה מיחייב קנס ועל זה כתב הרב הנ"ל דמשו"ה הוה ס"ד אפי' קטנה משמע משום דבקטנה איכא שם רע בלא חיוב מיתה. עיין מ"ש תוס' לעיל מ' ע"ב ד"ה הא לאו הכי כו' בסוף הדיבור דבקטנה לא שייך הוצאת שם רע שהרי פיתוי קטנה אונס הוא ע"ש מיהו הרמב"ם לית לי' פיתוי קטנה אונס הוא עיין וק"ל. ועיין מכות ט"ו ע"א ומה מוציא שם רע שלא עשה מעשה כו' צ"ע מערכין הנ"ל דהאומר בפיו קשה מהעושה מעשה וצ"ע:

דף מה.

באו לה עדים בבית אבי' שזינתה בבית חמי' כך היא גי' רמב"ם וע"ש בה"ה וק"ל:

ובסרחה ולבסוף בגרה תידון בחנק דמסקינן דאמר ר' יוחנן לתנא תני תידון בסקילה פי' רמב"ם שסוקלין אותה בבית הסקילה וכלשון הברייתא מקדימין לבית הסקילה. ונ"ל דהיינו תידון בסקילה ולא אמר סתם סוקלין אותה אלא רצה לומר שיש לה דין הנסקלין דעלמא שסוקלין בבית הסקילה והיינו לשון תידון. ולפ"ז להס"ד תידון בחנק ולא אמר חונקין אותה אתי לאורויי שיש לה כל דין הנחנקין שקוברין אותה בקבורת הנחנקי' ולא בקבורת הנסקלין ומיושב קו' תוס' ד"ה אימור דשמעי' לר"ש וק"ל:

היא וזוממי' ס"ד עיין שיטה מקובצת דטרח לקיים היא וזוממי' ממש בזוממי זוממי' היינו העדי' שבאו להזים עידי הבעל. ולכאורה נ"ל בפשיטות לפי דרכו. עפ"י מה שהקשו תוס' סנהדרין ט' ע"ב ד"ה עידי האב נהרגי' שהקשו אמאי נהרגי' לימא לא להרוג עידי הבעל באנו אלא לחייב הבעל ממון באנו ע"ש. נמצא אי נימא כקו' תוס' לא יהרגו עידי האב אם הוזמו אלא בשבגרה שאין הבעל חייב ממון שאז לא באו אלא להרוג העדים. והיינו דקאמרה ברייתא כשבגרה אז היא וזוממי' מקדימין לבית הסקילה והיינו עדים שלה שבאו לסייע לה ואח"כ הוזמו נסקלי' משא"כ בנערה. ואמנם הא תי'

תוס' התם בסנהדרין דזה ליתא ואין חילוק בין נערות לבגרות לעולם נהרגים ומשו"ה לא מפרש לי' הש"ס הכי עיין וק"ל:

דף מה:

אין לה פתח בית האב. מדברי הרמב"ם פ"ג מאי' ביאה יראה דמפרש לי' בגיורת שלידתה בקדושה. שאין לה דין פתח בית אב כלל. אבל ישראלית שאין לה פתח בית אב נסקלת בבית הסקילה. וכן משמע דאי ס"ד בישראלי' קאי א"כ הי' לו למימר נמי יש לה פתח בית אב ואין לה אב. אע"כ דהיא אינה בכלל זה. והגז"ש דשמעתין לא אתי' אלא לגיורת. והכרח גדול לזה מדתנן במתני' גבי ישראלי' שלא נאמר פתח בית אב אלא למצוה ואי ס"ד דאתי' גז"ש כאלו כתי' פתח בית אבי' או בשעריך א"כ הרי מקיימי קרא כדכתי' אלא ע"כ גז"ש לא אתי' כלל לישראלי'. ואמנם רש"י נזהר מזה וכ' דהגז"ש אינה מקובלת אלא אסמכתא דרבנן. וכן נראה לכאורה דאלת"ה נילף נמי שער העיר האמור בנערה המאורסה בבית אבי' מפתח ויהי' כאלו גם שם כתי' שער או פתח. ונימא ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה. ויהיו שניהם נידונים בפתח בית האב אם יש לה ובשער העיר באין לה אב אע"כ אסמכתא בעלמא הוא מדרבנן:

על פתח ב"ד. עיין מ"ש בס' בנין שלמה בסנהדרין:

קא מיפלגי בפלוגתא דראב"י ורבנן. צריך לי תלמוד במה יתחייב זה המוציא שם רע כיון שהביא עדים שאמרו כדבריו מאי ה"ל למיעבד שהאמין לדברי העדים שכיזבו לו ומיהו לראב"י דמיירי בבעל והנה הוא כיזב באומרו לא מצאתי בתולים ובזה מיושב קו' תוס' לקמן ד"ה בשלמא כו' דכיון שהוזמו עידי הבעל מאמיני' לשמלה של האב למימר שהבעל כיזב ושקר ועשה קנוני' עם העדים אבל לולי כן לא הי' הבעל חייב לא קנס ולא מלקות ולא הי' עומד בלא יוכל לשלחה. ולר' יהודה נמי דס"ל שצריך שישכור עדים. א"כ כיון דאיכא עדים המעידים ששכר להעדים שהוזמו א"כ חייב בכל חיובי. וא"כ איכא למימר דרבנן דראב"י דמחייבי אפי' בלא בעל ס"ל כר' יהודה דבעי' שישכור עדים. ורבנן דר' יהודה דהכא דס"ל כרבנן דראב"י מ"מ ס"ל בהא כר' יהודה דבעי' שישכור עדים. ומ"מ למאי דקי"ל דלא בעי' שישכור עדים מוכח דהלכה כראב"י:

דף מו.

ואלא ויסרו זה מלקות מנ"ל פי' דלמא אעונש ממון ואלא יכול לשלחה לחוד קאי האי ויסרו וכן כ' בשיטה מקובצת. אבל ויסרו דבן סורר ומורה פשוט הוא דהיינו מלקות.

ולפ"ז ויסרו ובן הסורר ומורה לא אתי לגז"ש מבן הכות הרשע רק ללמוד ליתן בן למוציא ש"ר וזה הי' כוונת רש"י באריכות לשונו ד"ה ויסרו וק"ל:

בעי רב אשי הוציא ש"ר על נישואים הראשונים מהו על נישואי אחיו מהו. הרמב"ם פסק דבנישואים הראשונים פטור מספק איבעי' דלא איפשטא. ובנישואי אחיו פטור בודאי דהא איפשטא איבעי' ובשניהם אם רצה להוציא מוציא בגט. ותפשו עליו דבנישואי' הראשונים דהוה ספיקא דאורייתא איך יכול להוציאה דלמא קיימא לי' בלא יכול לשלחה. ולפענ"ד דלהפוסקים דמדשוי' נפשי' חתיכה דאיסורא אפי' באו עדים כנגדו. מ"מ הוא אינו יכול לחזור וקיימא באיסורא והארכתי בזה לעיל בסוגי' דפ"פ. וא"כ במוציא ש"ר לולי גזירת הכתוב דלו תהי' לאשה. היתה אסורה לו מדשוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא שזינתה. אע"ג דעידי האב הזימו לעדיו. מ"מ הוא אמר שמאמין שעדים שלו אמתים. ונהי לדידן לא מהימני. מ"מ הוא הימני' ואסורה האשה עליו לולי גזירת הכתוב. וא"כ היכי דליכא דינא דמוציא ש"ר כגון בבוגרת או שלא אמר בואו והעידוני וכדומה. לא מיבעי' דאינו מוזהר בלא יכול לשלחה. אלא אפי' אסורה עליו. וא"כ הכא בהוציא ש"ר על נישואי' הראשוני' דמספקא לן. אין הב"ד נזקקים לו לשום דבר. רצה לקיים יקיים רצה להוציא יוציא. דבכל אופן איכא ספק איסורא או משום דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא או משום דעבר אלאו דלא יוכל לשלחה. וא"כ מה לנו ולו וק"ל:

ראב"י אומר לא נאמרו דברי' הללו אלא כשבעל. הרמב"ם פ"ג מאי' ביאה פסק כשבאו עדים אחר שבעל ה"ל כמו באו עדים אחר שבגרה דבעילה ובגרה חד דינא אית להו ותדון בסקילה בבית הסקילה ולא בפתח בית אבי'. והקשה ראב"ד הא עיקר מוציא ש"ר הוא משבעל ונסקלת על פתח בית אבי' ע"ש ופשוט דדעת הרמב"ם לחלק אם הרגיש הבעל ע"י הבעילה שזינתה כגון שלא מצא לה בתולי'. ועי"ז באו עדים שזינתה ארוסה אז נסקלת על פתח ב"א. אבל כשלא הרגיש הבעל ע"י הבעילה. ואח"כ באו לה עדים. אזי הבעילה עשה אותה בגרה ונידוני' בבית הסקילה. ומיושב בזה קו' תוס' דמה תועלת יש בפרישת שמלה. דעכ"פ עי"ז יוכחש הבעל באמרו שהרגיש בשעת בעילה שהרי אלה בתולי בתי. ונהי דעדים מעידי' שמ"מ זינתה ואפשר שהנואף הטה. מ"מ הבעל כיחש שלא הרגיש בשעת בעילה. ונסקלת בבית הסקילה. ואיכא נפקותא גם להאב בזה כדי להאריך זמן הריגתה לחפש בזכותה כמבואר ר"פ נגמר הדין עיין שיטה מקובצת לעיל. ועוד בלאה"נ איכא נפקותא לדינא היכא תיסקל ורחמנא קפיד שיביאו השמלה לברר זה הדין:

ובוררין את הדבר כשמלה. הרמב"ם סוף הלכות נערה פסק כראב"י ואפ"ה מפרש ופרשו שיבררו הדברים כשמלה. וכ' פני משה על הירושלמי דשמעתין שסמך בזה על הירושלמי שהקשה וניחוש שמא דם ציפור הוא אע"כ גם לראב"י יבררו הדברים כשמלה ע"ש ומ"מ הוא תימה שפסק נגד תלמודא דידן. וגם מה יענה בש"ס על קו' הירושלמי. ובאמת נלפע"ד דתלי' בפלוגתא דר"מ ורבנן נדה ס"ה ע"ב דלר"מ מראה דמים משוני' זה מזה וה"ה דיש היכר לבקיאי' בין מראה דם בתולי' לדם ציפור והסנהדרין בקיאי' בדבר ע"כ ופרשו שמלה כמשמעה ואמנם אנן קיי"ל כרבנן דכל מראה דם א' הם ר"ל דם נדה ודם בתולי' ומבואר ר"פ כל היד דדם נדה דומה לדם ציפור. א"כ גם מראה בתולים להא דמי' וקשה קו' הירושלמי וצ"ל שיחוורו הדברים כשמלה וא"ש הרמב"ם וק"ל:

דף מו:

האב זכאי בבתו בקידושי'. פי' שיכול לקדשה לכל מי שירצה ותו תנן דזכאי נמי בכסף שהפרוטה שלו ובשטר הוא שלו לצור עפ"י צליחותו ובביאה היינו שמקבל שכר הביאה כמ"ש תוס' בקידושי' ומן הדין ה"ל למיסמך מעשי ידי' מיד בתר קידושי' דתרוייי' דאורייתא ומכאן משמע קצת כשיטת תוס' דמציאתה מטעם קידושי' משום דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין. והדר תני מעשי ידי' אע"ג דכי ימכור בתו לאמה קדים בקרא קודם אין כסף דמיני' אתי' קידושי' מ"מ הואיל וקידושי' אתי מדרשא רחוקה יותר ממעשי ידי' משו"ה חביבא לי' ואקדמה והפרת נדרים איחר מכמה טעמים שהוא מאוחר בקרא בפ' מטות ועוד שהוא מפורש ולא אתי' מדרשא. ועוד שאין זמנו אלא י"ח חדש שנעשית מופלא סמוכה לאיש עד שתיבגר:

ואינו אוכל פירות פירש"י שנפלו לה קרקעות בירושה. משמע קרקעות שקנו לה בסגולה מחבולה וצערא דגופה אותן הפירות הם של אב כמו מציאתה וכהראב"ד פ"ד דחובל ומזיק הלכה י"ט ע"ש. ועיי' בית שמואל רס"י ע"ש אם מתנות שניתנו לה מאחרים מה דינם:

השתא אבי' מקבל קידושי' כו' לולי דברי רש"י ותוס' הייתי אומר דודאי מיתורא דיו"ד דאין כסף אין לנו לחדש שיהי' הכסף קידושי' לאב כמ"ש תוס' ג"כ. הואיל והוא דבר חדש ואין הסברא נותנת כלל מה"ת שיהי' לאב. וכן נמי מאת בתי נתתי נהי שמוכח שיש לו כח לקדשה למי שירצה מ"מ די לו בזה הזכות שצריכה להתקדש למי שירצה האב אבל כסף קידושי' יהי' שלה. אבל מ"מ כיון דחזינא דניתן הכח להאב לקדשה למי שירצה שוב אין הסברא רחוקה כל כך עכ"פ שיהי' גם הנאת הקידושי' של אב. וממילא

מוקמי' יתורא דאין כסף להא שיהי' הכסף שלו ומיושב ק' תוס' ד"ה השתא וכו'. ולפ"ז י"ל גם שיטת ר"ח דדחי רש"י ותוס' לקמן ד"ה יציאה וכו' והכי קאמר הש"ס כיון דאין כסף ע"כ א"א לפרש אלא בנערה דיציאה דכוותה ממעט. ואי נימא דאת בתי נתתי קאי דוקא אקטנה א"כ אייתר אין כסף ע"כ נוח לנו יותר לפרש את בתי נתתי בנערה שיכול לקדש בתו נערה ואתי' אין כסף שיהי' כסף קידושי נערה של האב ג"כ וק"ל:

ואימא ה"מ קטנה דלית לה יד. יראה דזה לא נעלם משום אדם דאיכא לחלק בין קטנה לנערה מהאי טעמא אלא דבאמת דגם קטנה משהגיעה לעונת הפעוטות יש לה יד ומכ"ש היכי דדעת אחרת מקנה אותה להקנות לה כסף קידושי'. ואפ"ה זוכה בו האב וא"כ אין לחלק בין קטנה לנערה ועמ"ש תוס' לעיל מ' ע"ב ד"ה דאי כו' וק"ל. ומ"מ דחי הש"ס דנהי דאית לה יד לקנות לעצמה מ"מ לית לה יד להקנות עצמה לאחרי' ואינה יכולה לקדש עצמה לאחרים ומדוייק זה בלשון רש"י והארכתי בזה:

דף מז.

במציאתה משום איבה פירש"י איבה דמזונות. והקשה ר"ן מפ"ק דב"מ דאמרינן שפחה עברית מציאתה לעצמה ופריך דאבוה היא ומשני לעצמה לאפוקי לרבה לא ומשמע דמסקנא שייך לאבי'. ואמאי הא מיתזנה מרבה ולא מאבי'. וי"ל מ"מ איכא איבה שלא יפרקנה. א"נ לכשתצא מהאדון לא יזונה. וכן צ"ל להתוס' לכשתצא מרבה ימסרנה למנוול ומוכה שחין דכל זמן שהיא אצלו אין האב יכול למוסרה שהרי היא ברשות רבה ליעדה. ומ"ש תוס' בזה מש"ס דב"מ עיי' מהרש"א שהאריך. ולפע"ד ממשנתינו לק"מ דנקט מציאתה איידי דאינך דחשיב כל מה שהאב זוכה בבתו ובכללם מציאתה אע"ג דמציאתה שייך נמי בבן ובבוגרת. ומש"ס דב"מ לאוקמתא דר' יוחנן דמחלק בין סמוכים על שולחנו לאינן סמוכי' לק"מ להתוס' דסמוכי' על שלחנו לאו דווקא אלא כל שסמוכי' על אביהם מיקרי קטנים יהי' סמוכי' עליו מטעם מזונות על שלחנו או סמוכי' עליו מטעם נישואי' שיכול למסרה כו' מ"מ סמוכים מיקרי וכדשמואל נמי לק"מ אשיטת ר"י דבנו ובתו הקטני' והגדולים נקט כל א' כדאיתא גדלות דבן הוא משיביא ב' שערות ודבת משתבגור אבל לרש"י קשה דבת גופה לצדדים אי ניזונית לא מקרי גדולה עד שתבגר ובאינה ניזונית נקראת גדולה משתביא ב' שערות וזה קשה:

מעשי ידי' מנ"ל. לולי דברי רש"י הי' נלע"ד דודאי בניזוני' לא מיבעי לן דלא נסתפק אדם אם זבוני מזבני לה לקטנה איך לא יהי' מעשי ידי' שלו. ורק באינה ניזונית שיהי' העדפת מעשי ידי' של אב. לזה הוה ס"ל דאתי' לאמה לרבות מעשי ידי הקטנה שאפי' אינה

ניזונית יהי' העדפה של אב. ואין לומר נילף נערה מיני' דאיכא למיפרך מה לקטנה דמצי מזבין לה משו"ה דין הוא שיהי' העדפת מעשי ידי' שלו תאמר נערה דלא מצי מזבין לה לא יהי' מעשי ידי' שלו אפי' בניזונית. ומייתי מאת בתי נתתי ופי' תוס' דכיון דכבר ידעי' דאית לי' כח לקדשה כו' ועיי' מהרש"א. ולפעד"נ כך דלעיל לחדש קנין חדש חוץ מסברא שיכול לקדש בתו נערה אית לן למידחק ולמוקי קרא את בתי נתתי בקטנותה. אבל בתר דקים לן שיכול לקדש כשהיא נערה. וקים לן נמי מעשי ידי קטנה שאינה נזוני' מיתורא לאמה. שוב הוה מצינן למילף מעשי ידי נערה מבינייי' מקידושי נערה מה לקידושי נערה דלא טרחא. מעשי ידי קטנה יוכיח. מה לקטנה דמצי מזבין לה. קידושי נערות יוכיח וחזר הדין. אלא דאיכא שום פירכא כל דהוא דלא אתי מ"י נערה מבינייהו. וא"כ לזה נילף מאת בתי נתתי דמה"ת נדחק לאוקמי' קרא בקטנות. וכי בעינן למילף דבר שהוא נגד הסברא דנדחוק לאוקמי קראי בהכי הלא ליכא אלא פירכא כל דהו וא"ש. ולבסוף דמסיק הש"ס קטנה לא צריכא קרא השתא זבוני. מחדש לן דאפי' באינה ניזונית שיהי' העדפה לאב נמי לא צריך קרא דהשתא זבוני מזבין לה והיא של האב כמו בהמתו וכלי תשמישו מכ"ש שיהי' העדפת מעשי ידי' שלו וע"כ לאמה אצטריך לנערה:

השתא זבוני מזבין לה עתו"ס ועיי' שם הסוגי' לרש"י תלי' בפלוגתת ר"ש ורבנן אי יכול למוכרה שפחות אחר שפחות. וא"כ הי' מרוויח הרבה אי הי' מייתי מלאמה ומק"ו דשמעתין דהוי לכולי עלמא. וצריך לומר דמורי דודי לית לי' כשיטת רש"י שם:

דמסר לה בשבתות וי"ט מבואר מהתוס' דפשיטא להו טפי דתוספת שבת ויו"ט דאורייתא לענין שביתה ממלאכה טפי מלענין חיוב שמחה. והנה לרמב"ם וטור פשיטא להו טפי בהיפוך ביה"כ דתוספת עינוי דאורייתא טפי מתוספת מלאכה. מיהו בלא"ה צ"ע חיוב שמחה דלילה א' של יו"ט ועיי' חמד משה סוף הלכות יו"ט והלכ' חה"מ ועמהרש"ל ומהרש"א בתוס' ועיין מג"א סי' תמ"ד דיש לומר ולחלק באירוסי' בין עושי' סעודה בשעת אירוסי' או שלא בשעת אירוסי' ובזה י"ל קושייתם:

בנעורי' בית אבי' פירש"י אע"ג כי הניא אבי' אותה איכא למימר בקטנה פירוש במופלא סמוך לאיש. והקשה מהרש"א דה"ל לאתויי מרישא דהאי קרא ואם הניא אבי' וגו' י"ל התם פשוט דמיירי בקטנותה אבל הכא כתי' וה' יסלח לה וקטנה אינה צריכה כפרה. ודוחק לאוקמא בשאכלה בגדלות דמשמע דמיירי בחד ענינא כשנדרה ועברה בזמן א' ואפ"ה כ' רש"י דהוה מוקמי' לה בקטנה בשעת נדר ועבר' על נדרה בגדלותה דצריכא כפרה כמבואר בקידושין פ"א ע"ב דקרא מיירי בעברה על נדרה. והיותר נראה דש"ס אזיל לרב הונא לשיטתי' דס"ל ס"פ יוצא דופן דהקדיש ואכל בקטנות לוקה דלענין נדרים

גדול הוא אפי' לעונשי'. וא"כ שפיר הוה מוקמי' לקרא בקטנה ושייך יסלח לה ומשו"ה איצטרך לאתויי מבנעורי' בית אבי'. וא"כ למאי דקיי"ל דלא כר"ה התם א"כ מוכח מגופי' דקרא דוה' יסלח לה דבנערה משתעי קרא ואייתר בנעורי' בית אבי' דכל שבח נעורי' לאבי' ומיושב הרמב"ם דמייתי מבנעורי' דכסף קידושי' לאבי' וכן רש"י פ' החובל מייתי מהאי קרא והתוס' הקשו עליו ולהנ"ל ניחא וק"ל:

תנו רבנן כ' לה פירות כסות וכלי'. לכאורה דין זה שייך גם באב הפוסק לבנו. כי כן דרך לפסוק לבנו כדאמר רב גידל כמה אתה נותן לבנך וכו' ואמרי' לקמן כדי שיתן לבתו כבנו. וא"כ ה"ל למיתני סתמא כתבו פירות כסות וכו' ומת א' מהן כו'. משמע קצת דבפוסק לבנו כי האי גוונא לכולי עלמא אמרינן אומדנא שיהנה בנו אפי' לר"נ דבמדידי' לדידה מודה דאמרי' אומדנא וכן דעת רמ"א סי' נ"ג ובח"מ וב"ש סקט"ו השיגו עליו מנ"ל דין זה. ולענ"ד נראה פשוט דזה שכ' תוס' ואי הוה שייך התם אומדנא אחרינא הוה אמרי' היינו כנ"ל ומיושב מ"ש תוס' סוף דבריהם על ר"ת דמה לו להזכיר מדידי' לדידה ולהנ"ל א"ש. שוב מצאתי בס' בני אהובה פכ"ב מאישות דס"ל כן להלכה ושכ"כ מהרי"ק ע"ש הלכה ב':

פירות כסות וכלים פירש"י פירות תלושי'. וי"ל"ד מה בעי בזה. והנה במרדכי הקשה למה לי כתב תיפוק לי' דנקנה באמירה ותי' דמילתא דפסיקא נקט אפי' בנישואי' שניים דליכא דרב גידל. והקשה רמ"א בתשובה לימא בקיצור דר"נ לא אמר אלא בכתב נוסף על הפסיקה דכיון דעביד מילתא יתירא לא אמרי' אומדנא. ואין לומר דא"כ לא הוה פריך הש"ס לימא בדראב"ע ורבנן קמיפלגי. א"כ תיקשי אהש"ס גופי' מנ"ל דלמא ע"כ לא אמר ר"נ אלא משום דעביד מילתא יתירא אע"כ שום מילתא יתירא לא מהני להוציא מאומדנא למאן דאית לי' אומדנא. ומזה הוכיח דאפי' קנו מיני' בקנין סודר נמי לא מהני ע"ש. ולכאורה אכתי יל"ד אהמרדכי דלא הוה צריך לדחוקי דמיירי בנישואי' שניים. אלא לרבותא דרבנן נקט דאפי' מילתא יתירא דכתב אפ"ה אמרי' אומדנא דרבותא הוה עכ"פ. וצ"ל אי לרבות רבותא טפי בקנו מיני' ואפ"ה אמרי' אומדנא. אע"כ לא להכי אתי'. והנה הגאון בס' בית מאיר כ' דמוכח משמעתין שפיר דבעל יורש נכסי צ"ב בראוי כבמוחזק דלא כחו"י דאפי' נימא דמיירי בכסות וכלים מסויימים וידועי' וכמ"ש שבות יעקב ח"ב. מ"מ במאי קנו בשטרא הא מטלטלי' לא מיקני בשטרא. אע"כ אינו אלא שטר שיעבוד שמשעבד עצמו לתת לו פירות כסות וכלי' ומוכח דיורש ראוי כמוחזק ע"ש ונכון הוא. אמנם לפי זה לא הו"מ למינקט קנו מיני' דא"כ ה"א פירות מסויימי' הניקני' בחליפין ולא הוה מוכח הך דיורש בראוי. ונ"ל אכתי הו"מ למינקט ממון סתם כלשון

ת"כ דמייתי תוס' הפוסק ממון דאפי' הוה דחקינן דמיירי בשק מעות מסוים וכמ"ש בית מאיר אההיא דת"כ מ"מ הא מטבע לא מיקני בחליפין וממילא נדע דהקנין לא הי' רק שיעבוד ויורש בראוי. ולעולם הו"מ למינקט קנין. אע"כ לא אתי לרבותא דרבנן. והנה כל דברינו הואיל דפירש"י פירות תלושי' אבל אי נימא דפירות מחוברי' שדינם כקרקע ומיקני בשטרא שוב יקנה כסות וכלים אגב קרקע ולעולם במסויימי' מיירי אלא דרש"י לא פי' כן ועדיין צ"ע:

מתה לא זכה הבעל בתשו' הרא"ש שבב"י סי' קי"ח מבואר דוקא מתה אבל לא נהרגה וכן בכל ענינ' דלא אסיק האב אדעתי' ורצה ליכנס בספק הזה ע"ש ובש"ע. וא"כ י"ל בפשיטות דמת"כ מוכח כר"ת דמשו"ה דקדק ומתה בתוך ז' ימי המשתה דאלו אח"כ לא הפסיד מעותיו כיון שעדיין לא נתן דאי כבר נתן אין כאן ותם כיון שכבר הוציא מעותיו והסיח דעתי' מיני' כמ"ש בתה"ד סי' שכ"א. ובשלא נתן לא יתן אחר מיתה. אך מתה בתוך ז' ימי משתה הוא לא שכיחא ופורעניות גדול וקרוב לוודאי נמי שלא חלתה ה' ימים והוה מיתת מגפה ר"ל ובהא מפסיד ממונו ובתו. כן הי' נ"ל לולי שר"ת בס' הישר בעצמו מצא סיוע לתקנתו להחזיר הנדן בתוך שנה ראשונה מדברי ת"כ אלו משמע דלא ס"ל כפירושי הנ"ל. ונראה נמי דהתקנה היא לר"ת לשיטתו. דלשיטת רש"י י"ל תורת כהנים מיירי בשלא נתן עדיין ומחוייב ליתן בזה איכא משום ותם אבל כשכבר נתן שוב אין כאן עגמת נפש ודו"ק:

משום ר"נ אמרו וכו' כ' תוס' בשם ר"ת דהלכה כרבנן. הוצרך לזה לשיטתו. דלא נימא כל אמוראי דלקמן גבי הלכו שלוחי האב וכו' אתי' כר"נ והלכתא כוותי' קמ"ל וכמ"ש תוס' בסוף הדיבור:

דף מז:

שלא כ' לה אלא ע"מ לכונסה. מה שהקשו תוס' א"כ כל קונה פרה וכו'. י"ל בעלמא לא קשה להו הך ק' דודאי אין אחר קנין כלום. אבל הכא בהאי גופא מספקא אי הי' קנינו האירוסי' או הי' קנינו הנישואי'. ואמרי' אומדנא הוא שקנינו הי' הכניסה ולא האירוסי' ולק"מ קו' תוס'. אך בשמעתין דבעי למימר לר"נ הבעל זוכה בנכסי' משעת האירוסי'. ש"מ משעת אירוסי' כבר נגמר הקנין שהרי נגד הנדן הוסיף לה מן דילי'. ואפ"ה ס"ל כראב"ע שהיא לא תגבה כתובתה אלא אחר כניסה מאומדנא שלא כ' לה אלא ע"מ לכונסה וק' מ"ש מקונה פרה. וא"כ קו' זו לשיטת רש"י ולא לשיטת ר"ת:

ודע דנלע"ד לחלק בין אירע דבר בהמקח הנקנה בהא אמרי' אין אחר המקח כלום. ומשו"ה אם נטרפה הפרה מ"מ מקחן מקח. אך אם יארע דבר בהקונה והמוכר כגון זבין ולא אצטרכו זוזי להמוכר. וה"ה לא אצטריך החפץ להלוקח אי איכא אומדנא מועיל. וה"נ במה שכותב כתובה לאשתו הרי הוא הקונה ואירע בו דבר שמת אמרי' אומדנא וכן האב הפוסק לבתו לענין זה הוה האשה הקונה את הבעל ומתה האשה. אמרי' אומדנא. ומיושב קו' ב"ש וקו' ט"ז בח"מ סי' ס"ג וע"ש דבקבל עליו לזון בת אשתו ומתה האם חייב לזון את הבת. ולא אמרינן אומדנא דהתם האם היא הניקנית לו לאשה ומתה הו"ל כנטרפה הפרה דצריך לשלם להמוכר וה"נ צריך לשלם מזונות להבת:

קמ"ל דהא עדיפא זימנין דלא מלו כו' עיי' סברא זו בערכין וי"ו ע"ב ר' ינאי יזיף ופרע וכו': ומ"מ נ"ל דאי הוה מימנע ולא פריק חששא מעלי' לא הי' ראוי שיאכל פירות משום זימנין דלא מלו. אלא דהך חששא דמימנע וכו' חששא רחוקה היא דהרי כל זמן שהיא שבוי' אין מורידין היורש לנכסי' ומפסיד הבעל נכסי אשתו. א"כ קרוב לוודאי שיפרוק. משום הכי בדבר מועט סמכי' אסברא דאי לא מלו פריק לה מדידי'. והא"ש דקאמר לפיכך בתר דתיקון ירושת כתובתה תחת קבורתה תני לפיכך בעל. אוכל פירות ולא מינח נינחי':

וכן הוא אומר אם תענה את בנותי עתו"ס ומהרש"א. והנה רש"י פי' בחומש וישכב אותה כדרכה ויענה שלא כדרכה. א"כ י"ל לבן התנה עם יעקב אם תענה את בנותי שלא ישמש עמהם שלא כדרכה. ומ"מ קרא קאמר ועונתה לא יגרע שלכל הפחות מחויב לשמש שלא כדרכה עכ"פ וזה כדעת מ"ד הכי בנדרי' כ' ע"ב ואידך מ"ד ס"ל דאסור לשמש עם אשתו שלא כדרכה לכן מפיק עונה משארה ומזונות מפיק מויענך וירעיבך שזה מרמז שאינו צריך להאכילה על שולחנו אלא להשרות אותה ע"י שליש הנותן לה פרס יום יום כמו אוכלי מן ומשו"ה נקרא אכילת המן עינוי כמבואר פיוה"כ שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו:

דף מח.

ראב"י אומר שארה וכו' כ' תוס' מזונות אתי' בק"ו מכסותה. לכאורה אין זה פשוט כל כך עיי' ב"ב ט' ע"א לרב הונא פשוט דליכא קל וחומר. אלא אפי' לר' יהודה. י"ל ר' יהודה לא קאמר אלא למי שנפל ליד הגבאי אם לא יתן לו יצטער. אבל השתא דהגבאי נותן לכל מי שצריך למי דלא ספקא מעשי ידיו למזונות א"כ איכא למימר דאיכא על הבעל חיוב כסות טפי מחיוב מזונות ועיי' ספ"ק דגיטין י"ב ע"א. מיהו התוס' מייתי שפיר הך ק"ו

לראב"י דמפיק מקרא דקפיד לתת כסות לפי שארה ועונתה לזקנה וילדה וכו' ומדקפיד כולי האי מזונות ק"ו גמור:
ומ"מ למאי דתני ר' יוסף דשארה אעונה דתשמיש קאי. א"כ אפי' אי מפרשינן כסותה כפשוטה כסות ממש היינו שלא יניחנה ערומה אבל לא צריך ליתן לה כסותה לפי שארה ועונתה. וממילא ליכא ק"ו למזונות. ונשאר בידינו כסות ועונה מן התורה ומזונות מדרבנן וזה כדעת רוב הפוסקי' ולא נצטרך למ"ש רמב"ן דכסות נמי אעונה קאי כמ"ש ר"ן בשמו וק"ל:
מסייעא לי' לר"ה. עיי' מג"א סימן ר"מ ס"ק כ"ב:
אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר. לר' יוסף דדבר אחר צדקה. הוי שפיר לא זו אף זו לא מיבעי' בניו ובנותיו אין מפרנסי' דצרכיהם מרובי' אלא אפי' צדקה דקייץ כמה נותני' מנכסי' אלו מהריווח כל שנה. אפ"ה אין נותנים. ולעיל בנשתטה הוה ג"כ זו ואין צ"ל זו לא מיבעי' בניו ובנותיו מפרנסי' אלא אפי' אחר שכבר פרנסו בניו ובנותיו מנכסיו עוד נותני' צדקה מנכסיו נוסף על מזונותיהם של אלו. אלא לר"ח להפוסקי' דקאי אבריית' וכמ"ש תוס' א"כ ע"כ צ"ל דתכשיט יותר סברא ליתן מלזון בניו ובנותיו. א"כ בנשתטה אחר שכבר אמר שזינן בניו מכ"ש שנותני' תכשיט. א"כ ע"כ דבר אחר הוא צדקה נמצא מודה ר"ח בנשתטה שנותני' אפי' צדקה וכהרמב"ם סוף הלכות נחלות ועיי' ר"ן:
ומ"ש כ"מ סוף הלכות נחלות הנ"ל דבהלך למה"י י"ל שמא נתן צדקה במקומו משא"כ נשתטה יש לעיין קצת. דלע"ד נראה בהיפוך דנשתטה פטור מכל המצות וע"כ נאמר עכ"פ נתחייבו נכסיו לשאת בעול עם הציבור שיפסקו עליו צדקה. א"כ מי שהלך למה"י ונשארו נכסי' ממנו פה נתחייבו לשאת בעול עם הציבור. והוא גם הוא יודע במקום שהוא שם שנוטלי' מנכסיו במקומם כראוי ואינו נותן עליהם שם:

דף מח:

מאי לעולם לאפוקי ממשנה ראשונה וכו'. לא בעי למימר לענין שארי דברי' המוזכרי' במשנה דלעיל ירושתה ומציאתה ומעשי ידי'. דפשיטא דהואיל והגיע הזמן ונאנס ולא נשאה לא יזכה עי"ז בשלה אפי' היא נאנסה דאונס רחמנא פטרי' ולא חייבו רחמנא כמ"ש השך בח"מ סי' כ"א. ומיהו לענין הפרת נדרים פליגי תנאי בהגיע זמן ולא נשאת במס' נדרים ע"ג ע"ב ולא בעי ש"ס למימר דלעולם קאי אהפרת נדרי' למסתם כרבנן התם דא"כ ה"ל סתם ואח"כ מחלוקת ולמ"ד יש סדר למשנה בתרי מסכתא לא יהי' הלכה כהך סתמא אלא כר"א התם ואנן קיי"ל כרבנן דר"א ועפ"י שהאריך בקו' זו. ונ"ל דהיינו

דפשיטא לי' לרב אסי דמסירתה נמי לתרומה מדתנן לעולם וקאי אתרומה ועלה קתני הרי היא ברשות הבעל ש"מ אף לתרומה:

מסירתה לכל חוץ מתרומה משום סימפון. אבל בהפרת נדרי' לא איכפת בסימפון. משום דהשתא מיהת על דעתו נודרת. וגדולה מזו אמרו ס"פ יוצא דופן במופלא סמוך לאיש יתומה שנדרה שבעלה מיפר לה מהאי טעמא ע"ש:

ורב אסי אמר אף לתרומה. פירש"י דס"ל טעמא דימזגו והיינו דעת הרמב"ם פ"ו מתרומות הלכה ג' דלמסקנא הטעם משום ימזגו אפי' למשנה אחרונה. ודאמרי' בשלמא לעולא משנה ראשונה משום שמא ימזגו ומשנה אחרונה משום סימפון ע"ד ברור אמרו כן. אבל לעולם משנה אחרונה נמי חששו לימזגו אפי' בייחד לה מקום ועיי' קידושי' י"א ע"א תוס' שם. וראי' ברורה לשיטה זו מברייתא דמייתי בשמעתין הלך האב וכו' ונכנסה עמו לשום נישואי' וכו' אבל לתרומה אין אשה אוכלת בתרומה וכו' והא הכא כבר נכנסה עמו לנישואי' ובדקה בדיקת פנים ולא רק בדיקת חוץ. ואפ"ה אינה אוכלת בתרומה. וע"כ משום חשש מזיגה כיון שעדיין שלוחי האב עמה בדרך ולאידך מ"ד צריכי' לדחוק בזה:

אף לתרומה. מ"ש תוס' מתני' דחקתי' י"ל דדחקתי' למימר דמתני' מיירי במסר אחר שכבר הגיע זמן וכיון דאיכא תרתי הגעת זמן וגם מסירה איכא בדיקה מעליותא טפי ורב לית לי' לחלק בכך. אלא לפ"ז הו"ל לאוקמי ברייתא במסר קודם הגעת זמן:

הא גופא קשי' וכו' הומ"ל דהא סתמא לא מפקינן מהמוחזק ואי קאי כתובה ביד האב תיקום וביד הבעל תיקום. ואי משום מאי אירי' חצר דידי' או דידה הא הכל תלי' באמר לשם נישואי' או לשם לינה. אה"נ אלא אורחי' דמילתא דבחצר דידה מפורש להדי' לשם לינה ובדידי' מפורש להדי' לשם נישואי' עיי' פ"י. ואפשר דדעת הרי"ף והרמב"ם לפרש כן תירוצו של רב אשי סתמי סתמי קתני עיי' וק"ל:

לזנות בית אבי' פרט לשמסר כו'. דאפי' למ"ד מוציא ש"ר נסקלת אפי' נכנסה לחופה ולא נבעלה. מ"מ ממעטי' מסקילה בבית אבי' אלא בבית הסקילה. ומ"מ מאי דאמרי' חופה בהדי' כתי' צ"ע מה ענין נערה המאורסה למוציא ש"ר ההוא בנערה המאורסה כתי' וזו הוא קו' תוס' לעיל מ"ה ע"א סוף ד"ה אמר רבא:

היינו בתולה ולא בעולה. כ' תוס' דבעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה ומקשים לשיטת הריטב"א דוקא כשקידשה בביאה. אבל קידשה בכסף ואח"כ בא עלי' אינו עושה אותה בעולה שלא כדרכה א"כ תיהדר קו' לדוכתה. ולפענ"ד לק"מ ק' תוס' מעיקרא אלא משום דבעל עושה אותה בעולה והוה ס"ד נהי דיש לה דין בעולה מ"מ לענין קנין לא יועיל

כנשואה ממש ואיצטרך קרא להכי. ומשני תוס' כיון דעושה אותה בעולה. א"כ בלא קרא יועיל נמי לענין כל קניני הבעל ולענין חנק. אבל אי נימא דאין הבעל עושה אותה בעולה וכהריטב"א לא עלה על התוס' כלל למוקמי' קרא בהכי טפי משאר נכנסה לחופה ולא נבעלה אטו אי חיבוק ונישוק אצטריך קרא להכי:

דף מט.

ואימא היכא דהדרא לבי נשא. יראה לפירש"י הואיל דמתני' תנן לעולם לרמז אתרומה ולאפוקי ממשנה ראשונה ובתרומה הדרא לבי נשא לעולם. א"כ איכא לספוקי לענין שארי דברים מאי. ומיהו מתרומה ליכא למילף דהתם הרי כהנת היא בתולדתה. ואין צורך שתיהדר לרשות אבי' אלא כיון שכח בעלה ישראל מסולק ממנה הרי ממילא כהנת היא. והרי קמן דבכל זאת לא תיהדר לחזה ושוק ביבמות פ"ז ע"ש:

ונדר אלמנה וגרושה. מה שהקשו תוס' מנדרים פ"ט ע"א ע"ש לרב חסדא אייתר פלגא דקרא בין לר' ישמעאל בין לר"ע ולאביי נמי אליבא דר"ע אייתר רישא דקרא נדר אלמנה ורק לר' ישמעאל אליבא דאביי אצטריך ונדר אלמנה לדר' ישמעאל דברייתא התם נדרה לכשתנשא. ואשר אסרה על נפשה אצטריך לדמתני' נדרה אחר שלשים יום ונשאת דבהא מודה לר"ע. וק' קו' תוס' א"כ מנ"ל דהדרא לבי נשא. וי"ל דביבמות פ"ז למאן דיליף חזה ושוק דלא הדר' מדכתיב לחם ולא בשר או שארי דרשות התם אייתר מ"ם מלחם ולא כל לחם למעוטי הפרת נדרי' וכקו' הש"ס התם עיי' וק"ל ומיושב ק' תוס':

ונראה דלעיקר הדין דלא הדרא לא צריך קרא דמק"ו דחזה ושוק ילפינן שהרי היא כהנת בתולדתה ולא הדרא ומכ"ש לשאר מילי. ולא אצטריך קרא אלא לאתויי מסר האב כו' ומיושב קו' תוס' ד"ה היאך וכו':

והדעת נותן דוקא לרב אסי דס"ל מסירה קונה לו איכא לספוקי אי הדרא אחר מיתתו. אבל לשמואל אליבא דפירש"י דאין הבעל קונה במסירה כלום רק מתורת מחילה יורש וכמ"ש וביאר בית שמואל סי' נ"ז סק"א א"כ מעולם לא קנה הבעל ומה יועיל או יפסיד מיתת הבעל היא זכתה ועדיין היא בעולם:

כיון שיצאה שעה א' מרשות אב שוב אינו יכול להפר. עיי' טור יו"ד סי' רל"ד שכ' דנדרי' שנדרה אחר גירושי' ומיתה מיפר הבעל. והב"ח כ' שכן נראה מלשון רש"י דוקא מה שנדרה על הדרך אין האב מיפר ע"ש באריכות והש"ך והט"ז השיגו על הטור ע"ש. והנה הט"ז הקשה שם על מ"ש הרא"ש בנדרי' פ"ט ע"א לאתויי מסר האב וכו' שאין הבעל מיפר בקודמין. דהיינו נדרי' שנדרה בהיותה גרושה וחזרה ונתארסה לו. ואי ס"ד ס"ל

להטור כשיטת רש"י דיצאה מרשות האב ולרשות הבעל לא באה. מאי אירי' בקודמין אפי' לא גרשה נמי אינו מיפר נדרים שנדרה בין מסירה לחופה ע"ש סק"ט. והשתא נ"ל דהטור גופי' קשי' לי' קו' הט"ז הנ"ל וס"ל ליישב דאחר שנתגרשה חוזרת לרשות אבי' להפר נדרי' שתדור מכאן ואילך. וא"כ אם תיארס אח"כ לאחר הדין הוא שהארוס השני עם האב מפירי' שהארוס מיפר בקודמין בשותפות. וקמ"ל שאם חזרה ונתארסה לאותו האיש בעצמו איננו מיפר אותם הנדרי' בקודמין עם שותפות האב דגרע משאר ארוס. מפני שכבר הי' לו עמה דין בעל כשנמסרה לשלוחיו כנלע"ד ליישב קצת. מיהו הדין עצמו צ"ע:

אר"נ אף אנן נמי תנינא עיי' נדרי' ע"ג ע"ב אין הבעל מיפר עד שתכנס לרשותו. והנה לשיטת הסוברי' דמסירה לא מהני אלא להוציא מרשות אב. אבל הבעל אינו מיפר עד חופה. א"כ האי שתכנס לרשותו היינו חופה. וצריך לומר הא דאר"נ אף אנן נמי תנינא ממתני' דסנהדרי' היינו מדתנן כיון שנכנסה משמע מיד במסירתה וכמ"ש תוס' ד"ה לעולם כו' וק"ל:

מצוה לזון את הבנות. היינו כדמוכח מצריכותא דקידושי' דף ע"א. ור"י אמר מצוה לזון את הבנים. יראה דנפקא לי' דכתי' בפ' בהר ויצא הוא ובניו עמו. ופירש"י מכאן שהרב חייב לזון בניו של עבד וכ' רמב"ן ר"פ משפטים משום שדרך האב לזון בניו וזה שנמכר ימותו הבנים ברעב ע"כ יכנס הרב תחתיו לזונם וא"כ לכל הפחות מיירי בבניו זכרי' ותיתי הבנות בק"ו מיני'. ונ"ל דזה יש לדחות דלמא בפחות משש מיירי. וכן משמע קצת מדלא כ' בפ' משפטים ביוצא בשש דהתם ויצאה אשתו עמו כתי' ולא הזכיר בנים. אע"כ משום דפשטי' דקרא ואם בעל אשה הוא מיירי שהי' לו האשה ובני' בשעת מכירה וא"כ כבר נעשו בני שש טרם הגיע שנה ז' של עבד. ונפטר האב וגם האדון מלזונם וביציאתו לא שייך למימר ויצאו בניו עמו. משא"כ בפ' בהר מיירי מפגע בו יובל בתוך שש אפשר שלא הי' לבנים שש שנים ע"כ הזכיר שם ויצאו בניו עמו. ונפקא מיני' בין ר"מ לר' יהודה בנים דלא עסקי בתורה ועיין מ"ש תוס' לקמן דף ק"ח ע"ב דבקטנותם כולם בני עסקי אורייתא נינהו:

דף מט:

הא בחיווריו הא באוכמי. לפי' תוס' צ"ע מאי אמרי' לי' עורבא בעי בני. הא אותה מין דבעי בני אינה אכזרי כלל והרי הוא כיונה ושאר בעלי חיים דכולהו בעי בני ומ"ש עורבא דקאמר. אבל לפירש"י ניחא. והוא דמטבע רחמנות הבעלי חיים לרחם על בניהם

בטבעם אפי' אינם מכירי' כמ"ש רמב"ן גבי אותו ואת בנו ושילוח הקן. והני עורבי מדלא מרחמי בקטנותן כשהם חיורי ש"מ דלית בהו מידת רחמנות בטבען. ואפ"ה כשנתאכמו והם מכירים אותם מרחמי עליהם והאי גברא מכיר בניו ומתאכזר:

ובדרוש אמרתי הא דאמרי' במס' עירובין שחורות כעורב שמתאכזר על בניו כעורב דרוצה לומר כעורב שאם הבנים אינם דומים לאבותיהם מתאכזר עליהם. וכשיהיו דומים והולכים בדרכי אבותם הטובים והישרי' מרחמי' עליהם:

באושא התקינו. עמ"ש והאריך הר"ן והקשה על ר' האי ז"ל דס"ל דאין יורדין לנכסיו מפ"ק דר"ה דאמרי' בפיך זו צדקה וכתי' שם ועשית ודרשי' אזהרה לב"ד שיעשוך. ואני לא זכיתי להבין אדרבא מהתם חילי' דרבנו האי ז"ל דהעישוי הוא דומי' דעישוי דקרבנות דכתיבי בהאי קרא והיינו עד שיאמר רוצה אני ויתן הקרבן ליד המקריבי'. ולא שירדו לנכסיו ליקח מהם קרבנו על כרחו. וה"נ בצדקה כופין אותו אפי' בשוטים אך לא לירד לנכסיו ועיי' ראש השנה וי"ו ע"א תוס' ד"ה יקריב וק"ל:

אתא ההוא גברא גחין ונשקי' אכרעי' עיי' תוס' קידושין ל"ב ע"א תוס' ד"ה אורו לי' כו' והרא"ש שם דחה דההוא עובדא בכותב נכסיו לבנו הוה כדמוכח בשמעתין. ולפע"ד צ"ע א"כ מוכח דהלכה כתקנת אושא מדמסיק את צריכת לכך פשיטא דכופין ע"ש. אע"כ הכי קאמר אי ס"ד הלכה כתקנת אושא לא הי' נעלם זה מר' יונתן אע"כ אין הלכה והוה ס"ל לר' יונתן כיון דאין הלכה כתקנת אושא. שוב אין לכופו מטעם כיבוד דהא כיבוד משל אב. ור' יאשי' א"ל פשיטא דכופין מטעם צדקה כיון דלית לי' לאב וכהתוס' בקידושין ונפקא מינה אי מטעם תקנת אושא אין כופין אלא לאותו הבן שקיבל המתנה ואלו מטעם כיבוד כופין לכל בניו ועוד אי מתקנה אין לגבאי צדקה ליתן לו מהקופה שהרי יש לו שיור בנכסיו כדי מזונותיו. ועוד נפקא מינ' אי מצי להתפרנס ממעשי ידיו ואינו רוצה אי ליתא לתקנה פטורי' הבנים מטעם צדקה כיון שיכול להתפרנס ממעשי ידיו שוב אין הכיבוד משל בן וק"ל:

דף נ.

בר שית למקרא כו' מה שהכריחו תוס' ממתני' דפרקי אבות דבן שלשה עשר למצות. לא ידעתי זה ההכרח מי ליכא למ"ד ס"פ יוצא דופן דדברי' האמורי' בתינוקת אמורים בתינוק ר"ל שהתינוק נעשה גדול בן י"ב ויום א' עש"ה מ"ה ע"ב ובתוס' שם ד"ה אלו דברי רבי מדלא הביאו תוס' מהך מתני' דאבות ש"מ דלא פסיקא להו דאתי' כרבי. ויש לסמוך דבר זה מדתנן התם בן שבעים לשיבה ומייתי לי' הרע"ב מדהע"ה דכתי' וימת

בשיבה טובה ובן שבעי' הי'. והנה הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום והי' בן שבעי' שלמים והה"נ כל המנויים שם במשנה. ויש לדחות:
לתעניתא מעת לעת בדרושי הארכתי בזה ביומא פ"ב ע"א ולולא דברי כל הראשונים הייתי אומר דהתם במתני' מירי מיוה"כ דאורייי' ולא מירי מתענית דרבנן כלל וכבר עמד בזה שם בס' תוס' יוה"כ ע"ש ואתי' אימי' דאביי למילף לן בתענית דרבנן אמנם דוקא בתעניתי' החמורי' שמתענים מעל"ע כגון ט"ב או תענית האמצעי' של גשמי' לאפוקי מתעניתי' שאינם מעל"ע שאין מחמירי' להתענות התינוקו'. ובתשובה א' הארכתי בישוב דברי הראב"ד שבשיטה מקובצת דמעת לעת אתריסר קאי ע"ש:
תנא מיני' ארבעין זימני' פירש"י דר"י בר חנינא אמרה ורש"ל כ' השמעתא בעצמה תנא מיני' הואיל וגברא רבה אמרינהו לשמעתתא. ולפע"ד דכל הני שמעתא דאושא היו רגילי' למיתנינהו בשם ר' יהודה בר"ח כדלעיל באושא התקינו שיהי' אדם זן כו' ועכשיו שמע דלא כן הוא אלא ר' יוסי בר חנינא אמרה ולא ר' יהודה בר חנינא והי' צריך לחזור אחר שמועה זו ארבעי' זימנין בשם ר' יוסי בר"ח כדי להשכיח ממנו רגילתו הראשונה ששנאה בשם ר' יהודה בר"ח כי מספר ארבעים מסוגל להשכיח כדר' ירמי' דמתעני מ' תעניתא להשכיח ממנו תלמודיהון דבבלאי. וזה נגד מ' יום שהי' מרע"ה בהר סיני. ולא הי' צורך לכל זה האריכות ללומדי תורה כי בין כך ובין כך לבסוף ניתנה לו במתנה כדכתי' ויתן אל משה ככלתו. ולא הי' כל האריכות אלא לנקות מחשבותיו מכל סברות חכמות העה"ז שהיו שקועי' בדעתו קודם קבלת התורה הרמוזים בלחם לא אכל ומים לא שתה וכבר הארכתי בזה בדרוש בפ"ק דמגלה גבי סעודת פורים שאכלה בלילה לא יי"ח ע"ש:
אשרי שומרי משפט עושי צדקה בכל עת. יראה הואיל ומרמז על הזן בניו ובנותיו או מגדל יתומי' בתוך ביתו שזה הצדקה חביבה א"כ סד"א כל המרבה משובח וירגילם בזוללי בשר וסובאי יין ומלבושי עכומ"ז ויהי' שכרו יותר גדול עד שלבסוף יצא לתרבות רעה. ע"כ אמר בתחלה אשרי שומרי משפט. ע"ד טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט דמפרשי חז"ל ס"פ כיסוי הדם. שיכלכל דבריו על מכונם יאכל וישתה פחות ממה שיש לו וילבש ויכסה במה שיש לו. וה"נ אשרי כששומר משפט שלא יתן לבניו כ"א במשפט צדק ואז הוא עושה צדקה בכל עת. וראיתי בשיטה מקובצת שכ' הך דהון ועושר בביתו לא שייך הכא מידי אלא משום דדריש קרא דאשרי שומרי משפט דכתי' בהאי מזמור מייתי נמי אידך דהון ועושר. והוא פלאי דרחוקי זה מזה בכמה פרשיות

המפסיקות ביניהם. ולהנ"ל י"ל קצת דהש"ס סמיך אקרא דיכלכל דבריו במשפט דכתי' בפרשתא דהון ועושר:

וראה בנים לבניך דלעיל מיני' כתיב אשתך כגפן פורי' בניך כשתילי זיתים המשיל האשה לגפן שמוציא יינו בנקל ה"נ תוליד בנקל והבנים לזית שחובטין אותו עד שמוציא שמנו ה"נ חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שוחרו מוסר. ומסיים בסוף כל הברכות וראה בטוב ירושלי' כל ימי חייך. האי כל ימי חייך קאי אכל הברכות כולן האמורי' בפרשה שיומשכו כל ימי חייך. והנה שיהי' הבנים שסביב שלחנו כזיתי' שחובטין אותו ואי אפשר שיומשך כל ימי חייך דלכשיגדלו לא יצטרכו לזה. ע"כ אמר וראה בנים לבניך ויגדלו בני בניו על ברכיו והוא יגדלם לתורה כדאמרי' פ"ק דקידושין מקרא והודעתם לבניך ולבני בניך ובהם יתקיים כשתילי זיתים כל ימי חייו ואמר וראה ע"ד מ"ש תוס' ב"ב נ"ט ע"א ד"ה החוט כו' וק"ל. ומסיים שלום על ישראל קאי אכולה פרשה שיהי' שלום בביתו בלי מחלוקת בין איש לאשתו ובני ביתו שיהיו כולם מרוצים זה לזה. והואיל והזכירו אחר וראה בנים לבניך דרשו שלא יבואו לידי חליצה וייבום שאז אין הזיווג ברצון כי הייבום הוא ע"כ ולפעמים היא אינה רוצית בו וע"כ תתייבם לו. ולפעמי' היא מתאוה לו והוא חולץ ואמר לא חפצתי לקחתה ואין זה שלום. ואידך אמר דלא ליתי לאינצויי דאורחא דמילתא הוא שמשיאי' בן אח לבת אחיו כדי שלא תסוב נחלה וכן בנות צלפחד היו לבני דודיהן לנשי'. ועי"ז לא אתי לאנצויי בחילוק הנחלה:

דף נ:

אוש' כ"ע עיי' באריכות לשון רש"י גבי כתובו' בנין דכרין. והנל"ד דהואיל ולא דמי כתובו' בנן נוקבי' לבנין דכרי'. דהתם כתובות אמם הוא דירשי משו"ה דין הוא דלא לירתו מטלטלי' דהרי גם האם לא הי' גובה כתובתה אלא מקרקע משא"כ בנן נוקבי' אפשר שיזונו ממטלטלי' ע"כ חשבו דירושה ממש קאמר וס"ל דפרשת נחלות שבתורה לא נאמרו אלא אקרקע ומשום הסבת נחלה אבל במטלטלי' ברא וברתא כחדא ירתי וכיון דהבת יורשת מטלטלי כמו הבן ממילא דאינה ניזונית דכללא הוא דהבת היורשת אינה ניזונית מהנכסי'. ועל כן אושו דזה הדין ליתי' דאפי' מאן דלית לי' קרקע רק מטלטלי נמי בנים זכרי' הוא דירשי ואתי ר' יוסף למימר דכתובת בנין דכרי' קאמר ופירש"י דלא ירושת כתובת אמן קאמר דלענין זה ליכא למילף מיני' בנן נוקבין כדלעיל דטעמא רבא איכא דלא ירתי מאם אלא מה שהיתה היא גובה בכתובתה אבל הילפותא היא מהמותר דינר דאע"ג דאיכא מותר כמה אלפי' מטלטלי' לא מקרי ירושה לענין זה אלא

מותר דינר קרקע. ש"מ דתקנת תנאי כתובה הי' רק על הקרקע ולא על המטלטלי'. ובזה ניחא נמי מה שהקשה פני יהושע מאי מייתי ראי' דא"ל זיל זון דלמא התם משום שהי' המטלטלי' מופקדי' ביד אחרי'. אבל מיתמי עצמם לא מפקינן לזונן. ולפי הנ"ל ניחא דאי ס"ד ילפי' תקנת בנן נוקבי' ממותר דינר דבנין דכרי' והתם בעינן דוקא קרקע ולא מותר דינר מטלטלי' בין שהי' ביד היתומים בין ביד הנפקד ואפי' למ"ד שאם הי' לו פקדון ביד אחר נותני' לכתוב' אשה כשהיא כושל. מ"מ לענין מותר דינר אין חילוק וק"ל:

א"ל אבייי אלו בעל חוב הוה. עפירש"י. וצ"ע למה לא הוזכרה סברא זו דבעל חוב בכולי שמעתתא עד שבא אבייי ועוד איך ס"ד דרב יוסף רצה לזון ממטלטלי' והלא איהו הוה יתיב קמי' ר' המנונא ופירש שמעתתא לעיל. ותו הק"ו מבעל חוב יש לדחות ונימא אדרבא בעל חוב יפה כחו אצל משועבדי' ויהיב כל דעתו אקרקע דא"א להבריח. ע"כ לא יהי' לו שום שיעבוד אמטלטלי דיתמי שיכולי' להבריח ואין דעתו עליהם מעיקרא. משא"כ מזונות דלא יפה כחם לגבות ממשעבדי נמצא גם קרקע יכולי' להבריח למוכרם. א"כ קרקע ומטלטלי' שוים הם בענין זה עיי' סברא זו לקמן צ' ע"א תוס' ד"ה אלמנה וכו' ע"ש וק"ל. ע"כ נלענ"ד דאבייי הי' סבור דמיירי בפירות שהיו מחוברין בשעת מותו ואח"כ נתלשו וס"ל בע"ח כי האי גונא אין גובה מאותן הפירות כיון שקדמו ותלשו ומשו"ה הקשה ועיי' לקמן פ' ע"ב וצ"ע:

דף נא.

מני ר"מ הוא עתו"ס. ולע"ד המעיין יראה סברת ריב"ן דבעי' תרתי שברצונה נכנסת בלי כתובה ושלא יהי' לה מן הדין. אבל אי מן הדין אית לה אע"ג שהיא סברת וקיבלת מ"מ הוה בעילת זנות כיון דלא סמכה דעתה. וכן אם רצונה שיהי' לה כתובה אלא שבעל כרחה אין לה כמו בההיא דפ' החובל נמי בעילתה זנות ולא משכחת לה אלא בהתנה עמה מרצונה שלא יהי' לה וגם הדין שתנאי קיים אז לא יהי' בעילתה זנות ובזה מיושבי' כל הקושיו':

דף נא:

חיישי' שמא תחלתה באונס וסופה ברצון. לענין חיוב ועונשין בודאי שאין חיוב דאפי' למ"ד אפשר ולא מיכוון אסור מ"מ חיוב ליכא על כוונה והנאה בלא מעשה ורק לבעלה אסורה דעכ"פ מעלה מעל באישה וכדעת מהרי"ק הובא בש"ע סי' קע"ח. בסוגיא זו הארכתי בקונטרס מיוחד בפ"ע ע"ש:

ופליגא דרבא עיי' מג"א סי' ר"ד סק"כ ועיי' תוס' ב"ק מ"א ע"א ד"ה וכמאן:
והיא לא נתפשה עיי' תוס' יבמות נ"ו ע"ב וצל"ע נהי לרבא לא צריך קרא להכי דפשיטא לי' מסברא דסופה ברצון אונס מיקריא. מ"מ לאבוה דשמואל נימא דקרא אתא לאפוקי מסברתו וסופו ברצון תשתרי מהאי קרא. ובאמת לא יהי' לו שום ראי' לאסור אשת כהן שנאנסה. דהרי בודאי פשטי' דקרא הכי הוא דוהיא ולא אחרת קאי אגופי' דקרא אלא נתפשה אסורה שאחרת אפי' לא נתפשה מותרת. מאשר נאמר דקאי אדיוקא הא נתפשה שרי' ויש לך אחרת שאפי' נתפשה אסורה. דמה"ת לומר דקאי אדיוקא אם אפשר למוקמי' אגופי'. ודוחק לומר דלאבוה דשמואל ס"ל שאין שום סברא בעולם שיתיר קרא לבעלה סופה ברצון שזה הוא סברות הפוכות דלרבא אין צריך קרא ולאבוה דשמואל לא יועיל קרא. ובפרט לפמ"ש לעיל דלענין חיובי' ועונשי' אין לחייבה רק משום מעלה מעל באישה א"כ מה"ת להחמיר כ"כ היכי דאיכא לפרושי קרא הכי:
תו קשי' לי בעיקר ילפותא יש לך אחרת. אעפ"י שהוא אסמכתא מ"מ הך אסמכתא היכי רמיזא דהא אי נימא דסופה ברצון מיקרי רצון א"כ היינו לא נתפשה ומיירי קרא אפי' אם נאנסה אלא שנתרצית בסוף אסורה ואיך אפשר לדיוקא היא ולא אחרת דלמא היא גופה מיירי בכי האי גונא. ומיהו לקו' האחרונה י"ל כיון דקרא מיירי בקנא לה ונסתרה א"כ אפי' לו יהי' שתחלת ביאה הי' באונס וסופה נתרצית הוה כתחילתה וסופה ברצון כיון שנסתרה עמו היא אלבשה יצרא לדידה והוה תחילתה וסופה ברצון והאונס שבאמצע כמאן דליתא ושפיר קאמר קרא היא ולא אחרת שתחלתה באונס ממש ועיי' מ"ש הא"ע בפסוק אם לא שכב איש אותה וסברא זו היא סברת רבנו שמחה שבהג"ה אשרי ספ"ב אמתני' אשה שנחבשה כו' ע"ש ונראה אפי' הראב"י דפליג היינו כשאמרה שהיתה אנוסה מתחילה ועד סוף האמין לה ראב"י במגו דלא נתיחדה עמו ור' שמחה לא האמין לה. אבל בנתרצית בסוף נימא כיון שתחילת סתירתה ברצונה הי' אע"ג שאמצעי באונס מ"מ לרצון גמור יחשב ושפיר איכא לדיוקא היא לא נתפשה אסורה הא אחרת שתחילתה באונס גמור אעפ"י שסופה ברצון שרי' וכן צ"ל:
וא"כ מתישבה גם קו' הראשונה דאבוה דשמואל לא ס"ל הך סברא דע"י היחוד והסתירה יחשב האונס לרצון לא כן הוא אלא בכל זאת יחשב לתחילתו באונס וסופו ברצון וא"כ א"א למידרש והיא לא נתפשה אסורה הא אחרת וכו' די"ל כקו' הנ"ל דמאי פסקת דלמא קרא גופי' בהכי מיירי וע"כ למידרש מיני' דיוקא ואיסורא אאשת כהן אסופה ברצון נשארה אסורה מסברא:

תניא אידך וכו' אצטריך לאתויי דלא נימא הך ברייתא קרא קא דריש ולעולם מדרבנן נאסר סופו ברצון אבל השתא דמייתי תני' אידך דעיקר לאסור אשת כהן קאי א"כ ע"כ ברייתא קמייתא אסמכתא הוא ואפ"ה שרי' אפי' מדרבנן:

במלכות אחשורש עיי' שיטה מקובצת בשם רמב"ן. והנה י"ל מאי דדקדקה אסתר לומר כאשר אבדתי מבית אבא אבדתי ממך ומה לה להיקש הזה. אבל כל זמן שלא ידע אחשורש שהיא יהודית היתה סבורה לכשיודע לו שהיא יהודית לא תמלוך ולא תנשא עוד והי' בעיני' כמלכות אחשורש דעלמא דשרי' למרדכי. אך באחרונה כשנכנסת להודיע לו שהיא יהודית אם אז תשא חן בעיניו תאסר למרדכי כמלכות בן נצר וכקו' רמב"ן. אך באמת צדקת גמורה היתה ולא נתרצית לעולם לאחשורש רק היא אמרה שעכ"פ מרדכי לא יאמין ותהי' אסורה עליו לפי מחשבתו. והנה במה שאמרה שנאבדה מבית אבא היינו שע"י כניסה זו למלך חשבו היהודי' שהמירה ח"ו וידה עם המן שזה א' מהטעמי' שזימנתה להמן שלא יאמרו אחות לנו בבית המלך. נמצא כאשר אבדתי מבית אבא בטענת שיחשבוני למומרת. כן אובד ממך שתחשבני לנתרצית לאחשורש אבל שניהם אינם אמת וק"ל:

והיינו דקאמר לי' מלאך לאבימלך ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא. ובמדרש אשת האיש נביאה כמותו. רוצה לומר היא יודעת בנבואה שלא תנשא לך והוא יודע בנבואה שהיא יודעת כן וא"כ היא מותרת לחזור לו. דאל"ה אעפ"י שהיתה צדקת גמורה מ"מ לא הי' רשאי לחזור ולומר יודע אני בעצמי ובאשתי דלאו כל כמיני'. כמ"ש החולקים על התוס' עיין וק"ל:

דף נב.

הוא נתן אצבע בין שיני' לולא דברי הראשונים הייתי אומר דודאי מה שפרקונה יותר מהפירות שאכל אינו צריך ליתן אפי' בהדירה הוא. אבל עכ"פ מה שאכל צריך ליתן לה. ואמנם הם פליגי בנדרה היא דלמ"ד היא נתנה אצבע בין שיני' אינו נותן לה אפי' מה שאכל ולאידך מ"ד נותן לה עכ"פ מה שאכל ותו לק"מ קו' מהרש"א עיי' וק"ל:

והיו מבקשים ממנו עד עשרה בדמי' עיי' פני יהושע בגיטין ותמצא נחת:

רצה אינו פודה מ"ש תוס' מיתה בנשים שכיחי ומייתי לי' מירושלמי צ"ע דש"ס ערוך הוא לקמן פ"ג ע"ב ובתוס' שם:

דף נב:

אנשי גליל כותבי' כאנשי ירושלי' אנשי יהודה היו כותבי' כו' בירושלמי אנשי גליל היו חסים על כבודם טפי מממונם. אנשי יהודה חסו על ממונם טפי מכבודם. צ"ע מה בעי בזה. ואולי הי' קשה להירושלמי דהוה כעין לא תתגודדו ולית לי' לחלק בין בב"ד בעיר אחד לשתי עיירות עיי' פ"ק דיבמות מ"ג ע"ב וי"ד ע"א וס"ל התם בית שמאי לא עשו כדבריהם בצרת הבת. ואי משום מגלה נקראת. כ' שם הרא"ש דלק"מ כיון שאין כאן מחלוקת. דבמקומות תלי' מילתא שהרי בני כרך אלו דרו בעיר היו עושים ג"כ כמותם וכן בהיפוך. וכן אנשי הכפר עם אנשי העיר ומשו"ה לא שייך לא תתגודדו ע"ש. וא"כ ה"נ כיון שכן טבע גידול אנשי יהודה לחוס על ממונם ואילו היו מגודלי' בגליל היו חסים על כבודם א"כ תו לא שייך לא תתגודדו עיי' וק"ל:

הא נמי דאורייתא דכתי' קחו נשי' כו'. י"ל כפי שאמר להם ירמי' בנו בתים ונטעו כרמי' ואכלו פריהם ומייתי לי' ש"ס ר"פ חזקת הבתים מבואר דלא רצו בני הגולה לקנות קרקעות. וממילא לא נהיג כתובת בנין דיכרין כיון דלא הוה להו קרקע. ואתי ירמי' ואמר להו בנו בתים ונטעו כרמי' וממילא ינהוג כתובת בנין דיכרין. ועי"ז יקפוץ ויתן לבתו כבנו ואת בנותיכם תנו לאנשי' וק"ל:

תטרוף ממשעבדי. י"ל דהוה ס"ל דנהי דירתון תנן מ"מ היינו שמיד שתמות האם יזכו הבני' בכתובת אמם ואינה ביד האב אלא כפקדון עד שימות ואז יחזרו הבנים על כתובת אמם ומשו"ה לא גבי' ממטלטלי'. ולפ"ז יגבו ממשעבדי ששיעבד האב אחר מיתת אמם. והתרצן השיב ירתון תנן ובקצרה השיב כמ"ש תוס' כי סמך עצמו אסיפא דמתני' יתר על חולקיהון עם אחוהון. מזה מבואר דבשעת מיתת כל אם ואם יורש האב. ואח"כ במיתת האב ירשו הבנים ממנו ומה ששיעבד האב בחייו בדין עביד ומשלו הי' ולא יכלו הם להוציא דאי ס"ד בשעת מיתת האם ירשו מאמם א"כ לא שייך יתר על חולקיהון עם אחוהון דזה שייך במיתת האב כשבאו כל האחים לחלוק וק"ל ואולי זה נכלל בכוונת תוס':

דף נג.

לא תיהוי בעבורי אחסנתא. שמעתי מאבא מארי זצ"ל שזה פי' הפסוק פ' וירא. וירע הדבר מאוד בעיני אברהם על אודות בנו ויאמר ה' אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ופירש"י בקול נבואתה ורה"ק שלה ע"ש ומה ענין רוח הקודש ונבואה לכאן. ועוד מ"ט הרע לאברהם וכי הי' רוצה להחזיק

בבן מצחק ע"ז וג"ע ושופך דם. ועוד מה לו להאריך על אודות בנו והי' די באמרו וירע הדבר בעיני אברהם ותו לא. ולפי הנ"ל דודאי לא הרע לו לשלוח ישמעאל על שהי' מצחק. אך הרע לו על אודות בנו דייקא בנו של ישמעאל דדילמא נפיק מיני' בנין דמעלי והוה עבורי אחסנתא מברא בישא לברא טבא. ואמר לו הקב"ה אל ירע בעיניך כי כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקול רה"ק שסכתה ברה"ק דלא נפקי מיני' בנין דמעלי לעולם. דבכי האי גונא בודאי שרי לעבורי אחסנתא. ודפח"ח:

האי נמי תקנתא דרבנן היא. הקשה מהרש"א דאוריי' הוא. ותי' האי קרא נמי אסמכתא הוא. וצע"ג א"כ תיהדר לדוכתה קו' הש"ס ומי איכא מידי דרחמנא אמר ברא לירות וכו'. והנלע"ד איכא כאן תרי עבורי אחסנתא חדא מה שהאב כותב לבתו ומפסיד לבניו. ושנית מה שהחתן מוסיף כתובה לאשתו. ומפסיד לבניו מאשה אחרת ע"י כתובת בנין דכרי'. ואילו הי' מייתי לי' ממתני' לחוד דבנין דיכרי' תקנתא דרבנן היא עדיין לא הי' מתרץ מה שהאב נותן לבתו. ואילו הי' אומר דאורייתא הוא דכתי' בנותיכם תנו לאנשים לא הי' מתרץ כתובת בנין דיכרי' שהחתן מוסיף. משו"ה מייתי חדא דשווי' לתרווי' הא דא"ר יוחנן משום רשב"י מפני מה תקנו בנין דיכרי' וכו' שבזה נכללו שניהם וק"ל:

השתא נמי אהדר בי. מ"ש תוס' א"כ הכא כבר קידשו צל"ע א"כ מה אמר לי' ר"פ ה"נ תקנתא דרבנן היא. בשלמא אי עדיין לא קידשו א"כ אפשר שיתבטלו השידוכי' אם לא יעשה רצונו של ר"פ וא"כ ר' יהודה בר מרימר מצוה קעביד בכניסתו שעי"ז יקפון רוסיף לבתו להשיאה להגון לה. אך אם כבר קידשו ור"פ סמך עצמו בשעת קידושי' אהימנותי' דאבא סוראה שיכתוב לבתו כפי הראוי והרמוס. א"כ תו ליכא מצוה בכניסתו של ר"י בר מרימר וכי ס"ד שאם לא יתן לו אבא סוראה הון רב יגרש ארוסתו תלילה:

אשתו ארוסה כו' מתה אינה יורשה. פירש"י נדוניתה והיינו כרבנן דר"נ לעיל מ"ז ע"א מת הוא גובה כתובתה פירש"י מנה ומאתים ותוס' פי' אם כ' לה. והיינו כרבנן דראב"ע ר"פ אעפ"י והוא דלא כהלכתא וגם כי משמע לעיל דרבנן דר"נ א"א דם"ל כרבנן דראב"ע ולקו' זו עוררני תלמידי הב"ח המופלא ה' קאפיל סאנט שי' וי"ל דמיירי שכ' והתנה להדי' שסגבה תוס' מהאירוסי'. אלא מה בעי רש"י ומי הכריתו לזה. ונ"ל דיל"ד דבמה דתט שהוא אינו יורש כתובתה אינו מוכרת שאינו קוברה כמבואר בשמעתין דאפשר דקוברה עכ"פ בשביל ירושת מנה ומאתים וא"כ טפי הו"ל למימר מתה אינו קוברה וזה ק' תוס' לקמן פ"ט ע"ב ומהכרת זה העלו שם תוס' ורש"י דאתי לאשמועי' אעפ"י שכ' לה כתובה וקרובים לאחתוני אפ"ה אם מתה אינו יורשה. והנה לשיטת רש"י ותוס' בעלמא דלמסקנא קמ"ל ארוסה יש לה כתובה אפי' בלא כ' לה ודלא כרמב"ם. א"כ בכתובת

מנה ומאחים אין כאן קירוב חיתון טפי מבלא כ' לה. וע"כ שכ' לה תוספת ופי' בהדיא שתגבה מאירוסין וקמ"ל אם מתה היא אינו יורשה:

דף נד.

יתמא וארמלתא שלח ופוק. בריא"ף גרס לי' בתרי בבי יתמא שלח ופוק ארמלתא שלח ופוק ולטעמי' דמחלק ביניהם דיתמא היינו לקיט הבעה"ב משלחו ברצונו ומציגו ערום. משא"כ ארמלתא דוקא כשנתאלמנה דמשמיא קנסוהו. אבל כשמגרשה לרצונו בלי שסרחה אינו משלחה ערטלאי. דבלקיט המלבושי' הם רק לטובת והנאת הבעה"ב אבל באשה הוא גם לטובתה ע"כ לאו כל כמיני' להפסידה זכותה. ויש להביא ראי' מש"ס דמפיק ממתני' כרב כדמעיינת בה. וקשה היכי רמיזא. ונ"ל דיל"ד תרתי חדא מ"ט לא קחשיב נמי לקיטו דאין לגזבר בבגדי לקיטו. ותו אמאי לא אמר סתם אין לו במה שנתן הבעל לאשתו ומה לו להאריך. אע"כ בבגדי הלקיט יש לו מפני שהם רק להנאת הבעה"ב ובמתנת אשתו פשוט הוא דאין לו דהוא רק לטובת האשה כמ"ש הראשונים דמתנות שאינם תכשיטים ומלבושים אין שמין אמנם מלבושי' שהוא להנאת שניהם קמ"ל דאין לגזבר בהם:

דף נד:

קריבתי' דר' יוחנן וכו'. מ"ש תוס' כיון דבדעתה תלוי. ללישנא בתרא דרש"י ז"ל תי' אחר שהי' מעשה א' אחר שנחלק עליו ר"ל יהיב עצה לקוץ עם הרופא. ואח"כ נתחרט על שניהם וכ"כ בשיטה מקובצת. ומכאן מייתי רי"ף ראי' בשם ר"מ גאון דהלכה כאנשי גליל והרז"ה דחה דלמא הי' כתוב' מרובה והי' נוח להם לזונה מליתן כתובתה. והנה ללישנא קמא דרש"י לק"מ דא"כ הי' להם לעשות שתמחול כתובתה והוא עדיף ממחילת מזונות. וללישנא בתרא דרש"י נמי אי ס"ד שהי' כתובתה מרובה מה יועילו ביחוד שדה אם לא יספיק לה ע"כ סופה תתבע כתובתה להתפרנס ממנו. ע"כ הי' טוב להם ליתן מיד כתובתה ולסלקה אע"כ לא היו יכולים לסלקה מכתובתה דהלכה כאנשי גליל:

יעזרני אלקי קדושי. בחידושי פרק חמישי:

אעפ"י שאמרו בתולה גובה מאתי' וכו'. עיי' תוס' ולשון הרא"ש. ומה שחיסר זה גילה זה. והכונה מבואר דוודאי המחייב עצמו מיד אע"ג שאין לו מ"מ נשתעבד גופו מיד דאדרבא עיקר שיעבוד הוא על גופו של אדם ונכסי' הוא דערבין ומכיון שמתחיל שום שיעבוד ממילא יכול לשעבד כל דאקני משום דאלים שיעבודא כמבואר פ' מי שמת.

וכן נמי כשאין החיוב חל מיד אלא אחר זמן כגון תוספת כתובה שחל אחר שתתגרש או תתאלמן. מ"מ כשיש לו נכסי' עתה מבואר במתני' שחל החיוב על נכסיו של עכשיו מכיון שיש מקום להחיוב שיחול. מ"מ ה"ל שיעבוד ואלים שיעבודא לשעבד נכסי' דאיקני. אבל זה לא מצינו בש"ס דאלמוהו רבנן לשיעבודא כולי האי באם אין לו נכסי' עכשיו כלל. וגם אין החיוב חל עתה אלא אחר זמן שיהי' החיוב חל על גופו מעכשיו ולאחר זמן ויהי' עי"ז אלים שיעבודא לחול על נכסים דאיקני. ומנ"ל להמציא אלומות שיעבוד מה שלא נמצא בש"ס. ועל זה השיב רבינו אלי' דשפיר נמצא כן בש"ס גבי מתנה שומר חנם להיות כשואל דחל על גופו מעכשיו ולכשיארע אונס ונראה להגורסי' התם מתנה שומר שכר להיות כשואל לא מוכח מידי דשומר שכר שנשכר כפועל בשכרו וכן השוכר ששוכר הבהמה על תנאי זה משתעבד שפיר לשמור שמירת שואל. ולא מוכח אלא אי גרסי' מתנה ש"ח. ועיי' שם בהג"ה אשרי דב"מ ומטעם זה נאדו הי"מ מדברי רבינו אלי' כנלע"ד:

ובמהר"ם שי"ף ופ"י מדקדקי' מ"ט נקט במתני' לשון גובה מאתי'. ונראה לי דלקושטא דמילתא מיירי מתני' אפי' אין לו לבעל כלום וקמ"ל דאפ"ה משתעבד אפי' נכסי' שיקנה אח"כ לגבות ממשעבדי. דמיני' פשיטא אפי' מגלימא דעל כתפו כמבואר פ' מי שמת שם והעיקר לגבות ממשעבדי. ולכן אמר גובה שהוא לשון גביי' מיורשים ולקוחות. ויתישב ג"כ יתור לשון דארב"ע מן הנישואי' גובה הכל והוא משנה שאינה צריכה פשיטא ולא ה"ל למימר אלא מן האירוסי' אינה גובה כלום ר"ל דאע"ג דכתב השטר מן האירוסי' והוה תלתא לריעותא חדא שאין לו נכסי' ב' שאין חיוב חל אלא לכשתתגרש ג' שאינו חל מעכשיו אלא מן הנישואי' לראב"ע ואפ"ה חל שיעבודא גם לראב"ע:

ודע דמ"ש י"מ דכיון שהודה שיש לו קרקע הודאת בע"ד כמאה עדים דמי וכ"כ תוס' ב"ב מ"ד ע"ב ד"ה דלא לענין מטלטלי אגב קרקע. היינו להאמינו לחובתו שישתעבדו נכסיו וממילא טורפי' אח"כ מהלקוחות דאפסדו נפשי' לקנות שיעבודו של זה. אבל לזכותו לא מהימן. דהיינו לפטור עצמו משבועת התורה משום כפירות שיעבוד קרקעות. דהרי אין לו שום קרקע. ובזה ישבתי קו' ט"ז בח"מ סס"י פ"ח אהא דנשבע וגובה מחצה במס' ב"ב קכ"ח ע"ב ע"ש ואין להאריך וק"ל. ויש לפקפק קצת על סברא זו ממשמעו' תוס' ב"ב קמ"ט ע"א ד"ה ואי אגב כו' דלק"מ להנ"ל:

אם רצה להוסיף כו'. כ' הר"ן ומיירי אפי' כייל הכל במוהר בתולייכי ע"ש ומ"מ נ"ל דלא כ' דחזי ליכי שהרי לא חזי לה סך כך ודוקא במשפחות כהנים או משפחה מיוחסת דלעיל י"ב ע"ב ובתוס' שם ד"ה ב"ד כו' התם הוה חזי לה כיון שכל משפחתה נוהגי'

כן. אבל משנתינו מיירי בשאין כל המשפחה נוהגים כן בודאי לא שייך חזי ליכי ודברי תי"ט דשמעתין תמוהים:

לשבח עתו"ס ומהרש"א הקשה דה"ל להקשות כן מרישא דבכור אינו נוטל בשבח. ע"כ מיתמי איירי. וגם בגליון תוס' שבסוף מסכתא הקשו ע"ש. ודבריהם תמוהים דלאו מדמיון כתובה לבנות או לבכור אתאינן עלה. אלא מגופי' דמזון הבנות דמסיק התם משום דתנאי כתובה ככתובה דמי והיינו ע"כ משום דלא תיקשי משמואל בעל חוב גובה השבח ומוכח דבע"ח גובה מיתומים דאי לאו הכי לא הוה קשה אמזון האשה והוא פשוט:

דף נה.

ובתרומת מעשר של דמאי ע"ש במתני' ובפי' הרא"ש תראה כי אפי' למ"ד משום אימת שבת מ"מ בעי' צירוף עונג שבת דאל"ה חשכה מוצאי שבת אמאי לא יאכל וא"כ דברי רש"י נכונים לכולי עלמא ודברי תוס' תמוהים. והנה מימי תמהתי על מה שאנו נוהגי' בכמה הוראות להקל בשבת משום עונג שבת וכמ"ש בהנהגת או"ה שבש"ך י"ד אות ג' למה לא יחזור לאיסורו במוצאי שבת כמו דמאי. ועיי' תוי"ט שם במשנה בשם הרמב"ם שבמוצאי שבת יעשר גם על מה שאכל בשבת ויתקן למפרע. יש לחלק קצת וצ"ע:

דף נו.

כיון דסתם חופה לביאה קיימא אורח ארעא קמ"ל דבלילה. נראה דאי חופה דחזי לביאה בעי' קמ"ל רב יוסף דאם תהי' בלילה חזי' לביאה אע"ג דביום עדיין לא חזי' מ"מ כיון דאורח ארעא דביאה בלילה וסתם כלה נכנסת לחופה ע"ד ביאה דלילה כיון שאין שום עיכוב אחר אותה חופה קונה אפי' לרמב"ם דחופת נדה אינו קונה. ומשמע אפי' ביום שביעי שתטבול בלילה מ"מ אינו קונה. היינו משום דעכ"פ מחוסר מעשה דטבילה וגם אפשר תראה ותסתור. אבל אי לא הי' מחוסר מעשה רק מחוסר זמן מודה רמב"ם דאותה חופה קונה ולזה רמז ר' יוסף תיבת לילה. והרווחנו בזה קו' שער המלך דבירושלמי משמע דכהן הגדול מכניס אשתו לחופה ביוה"כ אע"ג דלרמב"ם איסור תשמיש ביוה"כ דאוריי' ואפ"ה קונה אותה למיקרי ביתו. ולהנ"ל ניחא כיון דבלילה חזי' וימא ממילא אידחי לי' שפיר קונה החופה:

והנה הרמב"ם פי"ז מאיסורי ביאה פסק דכה"ג אינו נושא ב' נשי' לעולם וביאר ה"ה דס"ל והוא אשה בבתולי' אשה א' ולא ב' נשים. וצריכי' לבאר א"כ מה בין יום כיפור דדרשי'

בית א' ולא ב' בתים ובין כל השנה. ותו צ"ע הא מבואר פ"ק דיומא לגמ' דילן דבעיוה"כ מכניס לחופה אשה אחרת שמתקינין לו לר' יהודה אלא שחוזר ומגרשה על תנאי. ועכ"פ יש לו שעה א' ב' נשי' בעיוה"כ והתורה אמרה אשה א' ולא ב' נשים. ולכאורה יש לומר ולחלק דנכנסה לחופה ולא נבעלה בית איקרי אשה לא מיקרי. ומשו"ה בכל השנה כתי' והוא אשה ולא ב' נשי' לא מיתסר אלא לבעול ב' נשים אבל מותר להכניסה לחופה. וביה"כ דכתי' בית א' ולא ב' בתים אסור אפי' בכניסה לחופה. משו"ה בעיוה"כ מכניס השני לחופה ומגרשה על תנאי שלא יהי' לו ביה"כ ב' בתים. אבל בעיה"כ מותר בב' בתים אבל לא בשתי נשי' וא"ש. אך הא קשי' לרמב"ם דחופה דלא חזי לביאה לא קנה א"כ כיון דבעיוה"כ אסור לבעול אותה משום ב' נשי' מה יועיל כניסה לחופה דלא חזי לביאה וצ"ע לכאורה:

ומופלג א' השיב לי דבידו לגרש אשתו הראשונה ולבעול את זו ושלא לשמש בכהונה גדולה בזה יוה"כ. וכיון דבידו לא מיקרי מחוסר מעשה והוי חופה הראוי לביאה. ואפשר שכדבריו כן הוא:

והיותר נלע"ד לפי המבואר מהנ"ל דעכ"פ מ"ש רמב"ם דחופה שאינה ראוי לביאה היא כארוסה הוא לאו דוקא דהרי ארוסה לא מיקרי ביתו כמבואר פ"ק דיומא שם וחופה מיקרי ביתו. ומוכח נמי דעכ"פ אינו קונה קנין גמור כמו ביאה דא"כ ה"ל בעיה"כ ב' נשי'. אע"כ נהי דביתו מיקרי אשתו לא מיקרי. ובזה נראי' דברי לח"מ בתי' השני לענין חופה לפסולות דלענין תרומה מיקרי חופה ולא לענין שארי קניני'. ועיי' ס' בית מאיר סי' ס"א דהחזיק בדיעה הזאת ועיין עליו ובדברינו הנ"ל תמצא עזר לזה:

נכנסה לחופה ופירסה נדה פירש"י ופירש ממנה ומת עכ"ל ושביק גירושי'. וכ' חכם צבי סי' קכ"ד דס"ל ופירסה נדה אח"כ ודלא תקשי קו' הרא"ש הרי כבר קנתה התוספת בחופה טרם שפירסה נדה. ע"כ פירש"י דמיירי שמת אח"כ ואיגלי מילתא למפרע דלא הוה חזי' לביאה מעולם. משא"כ גרשה שמרצונו ובבחירתו גרשה והרי הי' יכול לבוא עלי' אחר שתטהר ומת בלא פריסת נדה נמי הרי הי' יכול לבעול קודם מיתה אך הואיל ובין חופה למיתה פרסה נדה משמי' עכבוהו ולא קנתה ע"ש והוספתי נופך וביאור לדבריו:

ומדברי המרדכי נראה דס"ל דמיירי בפרסה אחר החופה אך בשעת וסתה וכיון דחזקה אורח בזמנו בא הרי מעיקרא היתה ראוי שתפרוס נדה היום ולא קנתה חופה כלל. משא"כ שלא בשעת וסתה לא נימא איגלי מילתא למפרע וכיון שהיתה ראוי בשעת

חופה כבר קנתה תוספת כתובתה ותו לא פקע קנינה ובזה נסתלקה תלונת חלקת מחוקק מעליו:
והנה עיי' לעיל מ"ז ע"ב תוס' ד"ה שלא וכו' ושם ביארתי ליישב קו' תוס' דבשלמא פרה אין אחר קנין משיכה כלום. משא"כ הכא בהא גופי' פליגי דראב"ע סבר אירוסי' אינו קונה אלא חופה קונה נמצא אם מת קודם חופה הוי כקודם משיכה ועמ"ש לעיל בביאור. וא"כ לפ"ז רב אשי דבעי אי חופת נדה מועיל להקנות לה התוספת. אי ס"ד דהוא קונה אותה ע"י חופה זו לכל מילי קנין גמור א"כ איך נימא אם מת לא תגבה תוספת. שלא כ' לה אלא ע"מ לכונסה כניסה הראוי לביאה. א"כ תיקשי קו' תוס' כיון שכבר קנה אותה וגמרה המשיכה מה בין זה לקונה פרה ונטרפה ומתה. אע"כ בכלל איבעי' של רב אשי הוא לומר שחופה שאינו ראוי לביאה לא תיקנו כלל להיות כאשתו ומוכח כהרמב"ם:

דף נו:

לכל יש כתובה כו' מה שהקשה מהרש"א כאן י"ל דבודאי היכי דאוכל פירות א"כ בכל שנה אוכל פירות הוה שכיח טפי מכתובה אבל היכי דמוחל הפירות ובמחילה א' נמחלו כל הפירות לעולם א"כ כתובה שכיחא טפי דלכל יש כתובה וכו' וק"ל:
תניא ר"נ דאומר וכו'. הרמב"ם פסק כר"מ וכ' לח"מ כיון דהלכה כר"מ בגזירותיו ובעילתו זנות ממילא הוי איסור ולא ממון ותנאו בטל ויפה כיון. אך מ"ש רמב"ם דאפי' כותבת התקבלתי לא מהני. הוא תמו' מש"ס דב"ק כמ"ש תוס' לעיל ע"א ד"ה מני וכו' דמוכח שם פ"ט ע"א דלר"מ ע"כ כתיבת שובר מהני. ונלע"ד דודאי לר' יהודה נהי דס"ל עבדי' חיזוק יותר משל תורה מ"מ כתיבה מהני. כיון דבשל תורה בממון אפי' אמירה מהני. א"כ בדרבנן מעלי' חד דרגא ואמירה לא מהני. אבל כתיבה מהני. ולר"מ נמי דהוי איסור שהרי בעילתו זנות מ"מ הא ס"ל דאפי' באיסור לא עבדי' חיזוק אלא כשל תורה ולא יותר היכא דליכא קנסא כמ"ש תוס' ד"ה הא כו' מההיא דפ' הזהב. וא"כ תנאי בע"פ לא מהני. ובכתיבה מהני. אך לדינא קיי"ל עשו חיזוק יותר משל תורה וס"ל נמי כר"מ בגזירותיו דהוה בעילת זנות ואי הוה של תורה לא הוה מהני תנאי בע"פ והשתא בדרבנן עבדי' חיזוק יותר חד דרגא דאפי' כתיבה לא מהני וק"ל:

דף נח.

אבל בנשואה דברי הכל מחצה חולין ומחצה תרומה פירש"י משום כל כבודה בת מלך פנימה. וצל"ע מספ"ק דגיטין י"ב ע"ב מהו דתימא כל כבודה בת מלך פנימה קמ"ל

ומשמע דלא אמרי' הכי להוציא מהבעל וצריכה היא לחזור בעיר אחרת לסבב על מזונות כש"כ הכא בעיר שלה ומנ"ל דלכולי עלמא נשואה לא. ופירש"י דשם בלא"ה צ"ע דפירש"י כל כבודה בת מלך וכל ישראל בני מלכי' הם. ולדבריו תלי' זה בפלוגתא דכל ישראל בני מלכי' דלא קיי"ל הכי. ועל זה מסקי' קמ"ל דאפי' בפלוגתא דכל ישראל בני מלכי' לא תלי' הך דכל כבודה וכו' ובאמת קיי"ל עמוני ולא עמונית מהאי טעמא דכל ישראל בני מלכי' ואין דרכה של אשה לקדם עיי' יבמות ע"ז ע"א. וא"כ אפי' בבנות עמון ומואב אמרי' הכי כש"כ בבנות ישראל וצ"ע ליישב:

שתי ידות של תרומה ואחת של חולין. דברי מהרש"ל תמוהים לכאורה דממ"נ בנדה דאורייי' סגי בשבעה ימי' ולא בעי' נקיים. ואי ניחוש שתראה גם בין י"א ימי' שבין נדה לנדה ותיעשה זבה גדולה וצריכה ז' נקיים אחר ג' ראיות. שבג"י אם כן ע"כ ראתה תחלה נדה וישבה ז' ימי' וה"ל שבעה עשר ימי' טמאים והוא יותר מחצי החודש. ואי בתר חומרת ר' זירא א"כ לא בעי' ג' ימים ראיות אלא ז' ימי' נקיים לבד אחר שתראה יום א' ואולי קאי בזמן רבי שתיקן ביולדות עיי' נדה ס"ו ע"א. ומיהו לולי דבריו הייתי אומר דאנשואה קאי דאיכא בכל חדש ג' ימי שבתות של בעילת עונה והיא טמאה מהבעילה וז' ימי נדה דה"ל עשרה ימי' שליש החדש:

דף נח:

המקדיש מעשי ידי אשתו כו' ריב"נ אומר חולין. בפני יהושע דקדק בלשון הרמב"ם וש"ע דה"ל למינקט במקדיש מעשי ידי אשתו והמותר הכל חולין. ומ"ט לחלוק בין הפרקי' למינקט במעשי ידי' עושה ואוכלת ובמותר נקטו לשון חולין. והנלע"ד דלכמה פוסקי' המקדיש דבר שלא ב"ל נהי דאינו קדוש מאליו כשבא לעולם והרי הוא חולין ואין בו שום קדושה. מ"מ איהו מחוייב לקיים נדרו ולהקדישו ואי לאו עבר בבל תאחר עיי' סי' רי"ב סעי' ד'. ואפי' להחולקי' שם מ"מ מודים באומר אתננו להקדש ע"ש. ונ"ל דברישא שהיא עושה ואוכלת אזי בכל אופן ובכל לשון שאמר אין מחייבי' אותו לקיים דבריו שהרי לא בא הדבר לידו מעולם והיא לא תתן לו מעשי ידי' ותיזון מהם כדי להפקיע נדרו. משא"כ בסיפא המותר דלאחר מיתה שהכל שלו רק שהי' דבר שלב"ל א"כ כופי' אותו לקיים נדרו. אינו אלא חולין שהחפצים הם חולין מ"מ הוא לא נפטר מנדרו:

אימא תיקנו מעשי ידיה תחת מזונות. הרמב"ם בפי' המשנה והרע"ב כ' תקנו מזונו' תחת מעשי ידי'. והרגיש בתוי"ט שהוא נגד הש"ס. ולע"ד לפמ"ש רמב"ם דמזונות דאורייתא וכ' בפי"ב מהל' אישות הלכה ד' ועוד תקנו חכמי' שיהי' מ"י האשה נגד מזונות וכו'

לפיכך אם אמרה האשה איני ניזוני' ואיני עושה שומעין לה ואין כופין אותה וכו' ומפני תקנה זו יחשבו המזונות מתנאי הכתובה עכ"ל. מבואר מדבריו שמזונו' אינם מתנאי כתובה שהרי הם דאורייתא ומעשי ידי' לבעלה תקנת חכמי' בפ"ע הוא. ושוב תקנו שיהי' רשות בידה להפקיע תקנת חכמי' של מ"י ע"י שתמחול לו חיובו דאורייתא לזון אותה וזה שאמרו תקנו מזונות תחת מ"י פי' שזה הי' תקנת חכמי' שיעלו המזונות במ"י ואין צריך להגי' הברייתא אלא אי מזונות דרבנן אבל אי מזונות דאוריי' לא צריך להגיה: ובהכי ניחא לי פסק הרמב"ם דאי אמר יקדשו ידיך לעושיהם קדשו. והקשה הר"ן בשמעתין דלמאי דקיי"ל דיכולה לומר איני ניזונית אינו יכול לכופה למעשי ידי' וממילא אינו יכול להקדיש ידי' לעושיהן ודברי כ"מ בזה מאוד דחוקי' כמבואר למבין ודברי לח"מ וב"ח עולים בקנה א' דרמב"ם מיירי באשה הניזונית ממש מבעלה ואוכלת משלו שזו אינה יכולה לומר איני ניזונית וכמ"ש תוס' ד"ה מאי לאו וכו' וא"כ יכול הוא לכופה למ"י וממילא יכול להקדיש ידי' לעושיהן. אלו דבריהם. ואפשר שהם נכוני' לדינא. מ"מ הרמב"ם לא כיון לכך. דאיך שביק דינא דש"ס דמיירי בשלא זן אותה והיא טוענת איני ניזוני' ונקט מילתא חדתא. ולדבריהם הכי ה"ל למכתב אפי' אמר יקדשו ידיך לעושיהם נמי עושה ואוכלת במה דברי' אמורים בשאינו זן אותה ממש. אבל זן אותה ממש יראה לי שיכול להקדיש הידים:

ע"כ נלע"ד נהי אם מזונות דרבנן תלי' אי מזונות עיקר לא יכול להקדיש ידי' לעושיהן ודוקא אי מעשי ידי' עיקר ויכול לכופה אז יכול להקדיש. מ"מ אי מזונות דאורייתא. ומעשי ידי' לבעלה תקנה בעלמא בפ"ע הוא. הרי הידים משועבדי' וממושכרי' לבעל. אלא שוב תקנו שבידה לפדות ידי' ולהוציאם משיעבוד שלהם ע"י שתמחול לו מזונותי' שמחויב לה מן התורה. מ"מ כל זמן שלא אמרה הכי ולא פדתה ידי' הרי הם לבעל ואלים שיעבודי' ויכול להקדישם לעושיהם. ולא דמי למ"ד מזונות דרבנן והם עיקר ותקנת מ"י תחת מזונות א"כ מעולם לא נשתעבדו הידי' להבעל עד שתחילה תקבל מזונותי' ממנו. וא"כ אין הידי' שלו. אבל אי תקנת מעשי ידי' תקנה בפ"ע הוא. והרי הקנו אותם להבעל ושוב תקנו שתוכל לפדותם ע"י שתאמר איני ניזונית. מ"מ כל זמן שלא אמרה הכי יכול לומר יקדשו ידיך לעושיהם ועיי' ט"ז יו"ד סי' רל"ד סקס"ג במ"ש לענין שיעבוד הידי' לרחוץ פניו ע"ש. והדברים נראי' לי ברורים בעזהי"ת. אלא שיש להקשות א"כ מנ"ל להש"ס דרב הונא לא ס"ל הכי דמזונות דאוריי' וכדעת הרמב"ם וכבר עמד בזה בכ"מ בלאו הכי והארכתי ג"כ בישובו. והואיל והוא ע"ד פלפול לא כתבתי:

והפשוט דר"ה ס"ל מזונות לאו דאורייתא לעיל מ"ח ע"א תני' ר' יוסף וכו' וכ' רמב"ן פ' משפטים דהאי תנא ס"ל מזונו' לאו דאורייתא וכולי' קרא בתשמיש איירי וקאמר התם מסייע לי' לר"ה וא"כ ר"ה ס"ל מזונו' לאו דאורייתא וכן פסק רמב"ן שם. ואמנם רמב"ם פסק כשארי תנאי' דמזונות דאורייתא וא"ש לשון מזונו' תחת מ"י כנ"ל. וש"ס דשמעתין רוצה לתרץ אליבא דר"ה הוצרך להגיה מ"י תחת מזונות. והנה אמת נכון הדבר בעזהי"ת לפע"ד והראי' דרמב"ם לא מייתי הא דר"ה הוא בבגדה יוציא ויתן כתובה:

מתוך שיכול לכופה למעשי ידי'. מהר"מ לובלין הקשה מכאן על שיטת ר' יונה שבטור סס"י פ' שאין אשה יכולה לומר איני נוטל מעה כסף ואיני נותן מותר. דא"כ בסיפא דמתני' דמיירי במותר. לכ"ע יכול לכופה ויכול להקדיש ידי' לעושיהן ומנ"ל דר"ה פליג אדר"ל. ולפע"ד צ"ל דברי ר"ל מתוך שיכול לכופה למ"י וה"ל למימר למותר מעשי ידי' דבי' איירי אע"כ למ"ד יכולה לומר איני ניזוני' ואיני עושה נהי שאם עשתה מלאכה לבעלה ואירע מקרה שהי' מותר לא תוכל לומר לא אטול מעה כסף ולא אתן מותר כמ"ש רבינו יונה. מ"מ כיון שאינו יכול לכופה לעיקר מ"י שתוכל להפקיע ע"י אמירת איני ניזונית וא"כ ממילא לא יהי' מותר כי אם אין עיקר מ"י מותר מנין ע"כ לא מצי למימר יקדשו ידיך לעושיהן. משום הכי הוצרך ר"ל לומר מתוך שיכול לכופה לעיקר מעשי ידי' שהרי לא תוכל לומר איני ניזונית ואיני עושה. ועי"ז יהי' מותר ממילא משו"ה יכול להקדיש ידי' לעושיהן. אבל לר"ה כיון שאינו יכול לכופה לעיקר מעשי ידי' אעפ"י שאם יש מותר לא תוכל לומר איני נוטל מעה כסף ואיני נותן. ועל כרחה יהי' המותר לבעל. מ"מ כיון שתוכל להפקיע עיקר מ"י וממילא לא יהי' שום מותר. אינו יכול להקדיש ידי' לעושיהן והדברים פשוטי':

מההיא אין מהא ליכא למשמע מיני'. עיי' גיטין מ"ב ע"ב בפלוגתא דר"ה ור"נ במוכר פירות דקל לחבירו. פירש"י אליבא דר"מ פליגי משמע דלר"נ לית לי' לר"מ אדם מקנה פירות דקל. וע"כ משום דס"ל דוקא בלאחר שתתגיירי שהגוף בעולם אמר ר"מ אדם מקנה ולא בפירות דקל אע"ג דעבידי דאתי. וצריך לומר דס"ל לר"נ כריש לקיש דטעמא דר"מ דמתני' משום אין אדם מוציא דבריו לבטלה. דאל"ה תיקשי הא במתני' אין הגוף בעולם רק דמעשי ידי' עבידי דאתי ואפ"ה ס"ל אדם מקנה דשלב"ל. אע"כ ס"ל לר"נ כריש לקיש וכרב אדא בר אהבה ופליג אדשמואל רבי' וצ"ע קצת:

דף נט.

קונם שאני עושה לפיך כ' תוס' דהגירסא שאיני עושה לפיך נמי לא משתבש. יראה רצונם לומר דמפרשא מעשי ידי יהי' קונם משו"ה איני עושה לפיך והו"ל כמו ידות נדרים. וא"כ תינח בשמעתין דגרסי' קונם שאיני עושה. אבל בקידושין ס"ג ע"א הגירסא מה שאני עושה לפיך ושם א"א לגרוס שאיני עושה ביו"ד כיון דאמר מה שאיני עושה לא שייך קונם במה שאיני עושה וזהו כוונת תוס' בקידושין שם ועפ"י מה שפי' מהר"מ לובלין שם דלא כהמרש"א שם שהגיה בתוס'. ולפ"ז אין כאן סתירה מהתם להכא וק"ל:

אינו צריך להפר. משמע דלא פליגי ביכול ואינו יכול להפר אלא בצריך ואינו צריך וריב"נ עצה טובה יהיב דצריך להפר משום דנפיק מיני' חורבא שמא יגרשנה ולכשיחזירנה ויהי' מ"י אסור בהנאה לו א"א שלא יכשל במלאכות קטנות שא"א להשמר ולהזהר בהם כפירש"י ד"ה ותהא אסורה וכו'. ולא הבנתי קו' הפרישה דמייתי ט"ז בי"ד סי' רל"ד סקס"ג דאמאי לא נימא נמי באוסרת תשמישה עליו שצריך להפר שמא תתגרש וכן באוסרת רחיצת פניו יפר שמא תתגרש. וע"ש בש"ך סקפ"ב וסקצ"ב וע"ש בנה"כ סוף הסי' ולא הבנתי דבאוסרת התשמיש ויגרשנה בודאי לא יחזירנה כיון שהתשמיש אסור עליו ומה בכך אם לא יחזירנה. ובאוסרת רחיצה יחזירנה ולא תרחוץ אותו ומה בכך והוא ידע וסבור וקיבל. אבל באוסרת כל מלאכה אם יגרשנה ויחזירנה. והוא סבור שישאנה ולא תעשה לו שום מלאכה. ובאמת א"א להזהר שלא תטחון ותאפה לו בבית ויכשל באיסור נדר וקונם:

שמא תעדיף היינו ע"י הדחק ות"ק וריב"נ ס"ל העדפה שע"י הדחק דבעל הוא. וצל"ע להפוסקים כת"ק משום דבעי' דר"פ ורבינא ר"פ המדיר אזלא לת"ק כמ"ש ר"ן בשמעתין קשה מה קא מיבעי' להו תפשוט דאפי' העדפה שע"י כמה מלאכות נמי תקנו לי' רבנן לבעל דאלת"ה יפר שמא תעשה שתי מלאכות. ודוחק לומר דזה לא שכיחי דודאי שכיחי טפי מגירושין וחזרה וצ"ע:

אמר שמואל הלכה כריב"נ אלמא לכשיגרשנה חל הנדר כו' עכ"ל רש"י וכן פי' לעיל ד"ה אמר שמואל הכי כו' שעדיין לא מתה כו' ע"ש. משמע מדבריו דלאו מטעם מעשי ידי' שאינו בעולם אתאינן עלה. אלא מטעם שהמיתה והגירושין אינם בעולם. משמע דס"ל כדברי המפרש בנדרי' שם דאפי' אי בעלמא אדם מקדיש מעשי ידיו אעפ"י שאינם בעולם מ"מ הכא דתלי נמי במיתה וגירושין גרע טפי וטעמא נ"ל דה"ל תרי מי יימר א' שיבואו מ"י לעולם ומי יימר דתמות או תתגרש. אבל דברי המפרש שם מגומגמי' ע"ש שכ' שאפי' אם יבואו בעולם עדיין אינם ברשותו וזה תימה מה בכך שאינם ברשות

הבעל שנאסרו עליו הרי הם ברשות האוסר שהיא האשה ויכולה היא לאסור פירותי' על אידך. אבל האמת כמ"ש מטעם תרי מי יימר. אלא דקשי' לי' מה דפירש"י ד"ה כי קאמר שמואל הלכה כריב"נ ע"ש בסוף הדיבור דהו"מ לאקשויי סוף סוף דבר שלב"ל הוא וכו' ומה קושיין הא כיון דלא תלי' במיתה וגירושין תו ליכא תרי מי יימר ובהא מצי סבר אדם מקנה. וצ"ל שאני התם כיון דאהעדפה שע"י הדחק קאי הו"ל כתרי מי יימר. אמנם הא קשי' מה פריך לקמן ומי איכא מידי דאלו השתא לא קדיש כו' ומאי קושיין כיון דידים איתנייהו בעולם תו ליכא אלא חד מי יימר דתתגרש ובהא ס"ל אדם מקדיש להנ"ל. וי"ל דסוגי' דלקמן אזלא לר"ל כמ"ש תוס' ד"ה הכא וכו' והיינו ר"ל דיבמות צ"ב ע"ב דאמר אי לאו דקלסך גברא רבא כו' ע"ש. והוא מוקי לי' התם באומר יקדשו ידי ע"ש משמע דס"ל אפי' בחד מי יימר אין אדם מקדיש לר"ע וה"ה לריב"נ דבהא לא פליגי ושפיר פריך וצ"ע:

באומרת יקדשו ידי לעושיהם. אין מן הצורך לומר דמתני' מיירי בהכי דמנ"ל לאוקמי בהכי וריש לקיש ביבמות צ"ג ע"א ע"ד דחי' אמר הכי אבל למאי דקיי"ל אין קידושין תופסין ביבמה אין צורך לדחוק בהכי וכן אביי בקידושין ס"ג ע"א ע"ד דחי' אמרה הכי דלא פסיקא לי' למימר דר"ע ס"ל אדם מקנה דשלב"ל דאפשר דמיירי . אבל לקושטא דמילתא מי יכריחנו לכך. והכי קאמר הא דאמר שמואל הלכה כריב"נ נפקא מיני' לדידן באומרת יקדשו ידי לעושיהן. אבל ריב"נ אפשר בכל גווני מיירי וס"ל אדם מקדיש דבר שלא ב"ל. וביבמות צ"ג ע"א דלא חשיב רנב"י נמי ריב"נ בהדי שיטה דס"ל אדם מקדיש דשלב"ל משום דקחשיב ר"ע. ור"ע ומחלקותו קאמר וריב"נ בכלל:

ומי איכא מידי דהשתא לא קדיש ולקמי' קדיש. יש לעיי' דהא בקונמות איירי ובאומרת תהי' ידי קונם עליך ובקונמות לא מפסיד בחדא לריעותא כמ"ש רש"י ותוס' ד"ה בשלמא וי"ל ולייישב. אבל היותר נראה לפי שינוי לשון הש"ס השתא לא קדיש והוא אריכות שלא לצורך ובנדרים שם ליתא כי האי לישנא ע"ש. ע"כ נלפע"ד לפמ"ש תוס' ביבמות צ"ג דבהדיוט צ"ל מעכשיו ובהקדש לא בעי משום דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ע"ש. וא"כ תינח בהקדש ממש. אבל בקונם דלא מיתסר רק לזה לא הוה אמירה לגבוה ולא סגי בלא מעכשיו. וא"כ קשה הכא ממ"נ אי מיירי דאוסר ידים בקונם הא מעכשיו לא קדיש ממילא לא קדיש לקמי'. ואי במקדיש ממש דלא בעי מעכשיו. א"כ ה"ל דבר שלב"ל ואפי' בחדא לריעותא סגי דהא אין אדם יכול להקדיש פירות חבירו:

לכשאקחנה ממך תקדש כ' תוס' הכא לא קאמר לכשאתגרש. דברי מהרש"א דחוקי' לפע"ד. והכוונה נ"ל בשלמא כשאמר לכשאקחנה. והוא חוזר ולוקחה אח"כ מרצונו

הרי בשעת הקנין עושה מעשה המורה שרצונו לקיים נדרו להקדישו דאל"ה מי הכריחו שיקחנה. וסברא זו איתא להדי' בש"ע חו"מ סי' ר"ט סעיף ה' בהג"ה ומכש"כ בהקדש לגבו' וא"כ בדין הוא שיקנה אבל הכא באשה מי אמרה לכשאתגרש הלא לא אמרה אלא לכי מגרשה בע"כ שהרי אין בידה לחזור אחר גירושין. וא"כ אין בגירושין הוראה שדעתה לקיים דבריה הראשונים ומשו"ה גריעא לענין קנין דבר שלא בא לעולם. ועל זה כ' תוס' שלא הי' נ"ל לחלק בכך:

הכא אין בידה לגרש כ' תוס' הא בידה לומר איני ניזונית ותי' דלר"ל רוצה ליישב פי' משום דאית לי' לריש לקיש הכי ביבמות צ"ב ע"ב ע"ש ואיהו ס"ל בשמעתין דיכול לכופה למ"י וק"ל. והר"ן תי' דאפי' אי אמרה איני ניזוני' מ"מ משועבדת למלאכות טוחנת וכובסת ע"ש והתוס' ר"פ המדיר לא ס"ל כן עיי' בגליון הר"ן מהר"מ מטיקטין ע"ש. ונ"ל דר' אילעא שאמר מידי דהוה שדה זו שאני מוכר לך כו' ס"ל לדמות אשה לשדה שבידו לא מכרה עדיין משום דס"ל אשה נמי בידה לומר איני ניזונית ומה שאינה אומרת כן ה"ל כמוכרה ידי' להבעל עכשיו וטרם המכירה אומרת לכשאקחנה דהיינו שאתגרש תקדש ור' ירמי' ס"ל כהר"ן דעכ"פ לא מצית פטר נפשה משארי מלאכות וא"כ לא דמי לשדה שהידי' כבר מכורים ועומדים:

דף נט:

לכשאפדנה ממך תקדש מ"ש תוס' דהשוכר אסור לדור בו משום שכר הקדש מעורב בו קשה א"כ בשמעתין נמי כיון שאמרה יקדשו ידי לעושיהם נהי דמשועבד לבעל למעשי ידיו מ"מ ההקדש חל על גוף הידי' ואיך יהנה הבעל ממעשי ידי' הא כח הקדש מעורב בו. מיהו זה י"ל קצת דלא דמי להדר בבית שדר בהקדש משא"כ מעשי ידי' שהבעל נהנה מהם נפרדים מן היד. אבל אמ"ש פרישה מובא בט"ז יו"ד סי' רל"ד סקס"ג בהנאת תשמיש ורחיצת פניו קשה דהוי ממש דומה לדר בבית ואמנם למסקנא כ' תוס' דלא שייך בגוף אדם קדושה ממש:

שאני קונמות כו' הרמב"ם פסק דקונמות חל אפי' על דשלב"ל ולא בעי שיאמר יקדשו ידי והקשה לח"מ הא פסק מה שתלד פרתי אינו קדוש קדושת הגוף. ולפע"ד טעמי' דרמב"ם כיון דקיי"ל ס"פ מי שמת דאקנה משתעבד אע"ג דהוה דבר שלב"ל משום דאלמוהו לשיעבודי' שיחול על דבר שלב"ל. וא"כ הקדש דאלים טפי ומפקיע שיעבודא כש"כ שיחול על דבר שלב"ל ויפה כ' הרמב"ם דקונם אוסר אפי' דבר שלא בא לעולם. אך כל זה הוא רק סברא דרבנן אבל תלד פרתי להקריב ע"ג מזבח חולין בעזרה זה לא נימא:

שאני קונמות. הקשו תוס' א"כ כל אדם יאסור נכסיו על נושיו בקונם ויפקיע מהם בקונם. ולפע"ד הא רבא איהו ס"ל כ"מ דאמר רחמנא ל"ת אי עביד לא מהני ופריעת בע"ח מצוה והוא עושה להפקיע שלא לפרוע כלל. ואינו דומה למפקיע אפותיקי שלו שיכול לפרעו ממקום אחר ויקיים מצותיו משא"כ מי שרוצה לאסור עליו כל נכסיו זה לא שמענו. ולאביי דס"ל אי עביד מהני הא איהו ס"ל למפרע הוא גובה וכ' תוס' בגיטין דלהך מ"ד אין קונם מפקיע מידי שיעבוד ולק"מ ועיי' פני יהושע קרוב לזה:

דף ס.

יכול יהא חלב מהלכי שתים כו'. נ"ל היות האדם כאחד מבעלי חיים כמ"ש רמב"ם פ"ב מהלכות מאכלות אסורות כדכתי' ויהי האדם לנפש חי'. ובבעלי חיים לא הותר אלא ב' סימנים. ולא נמצא באדם א' מהסימני' המטהרי'. אמנם לעומת זה כתי' בבעלי חיים כל הולך על גחון וכל הולך על ארבע ואדם הוא מהלכי שתים ולא הולך על ארבע לכן מספקי' בי' ואפי' למ"ש רמב"ם דאין לאו מפורש בבהמה טמאה שאין לה שום סי' טהרה אלא מק"ו דגמל אתי' שיש לו סי' טהרה א' ולוקין עליו כ"ש סוס ופרד. וא"כ באדם נמי לית בי' שום סימן טהרה ואיכא ק"ו מגמל. י"ל אדם שאין לו פרסה ולא הולך על ארבע לא אתי' בהאי ק"ו ותבין לשון הרמב"ם שם כי זה כוונתו:

ובפ"ק דבכורות אמרי' דראוי הי' שתיאסר חלב של כל בעלי חיים הטהורי' משום דה"ל ציר היוצא מבשר ואבר מן החי וכתי' הטמאים לאסור צירן ורוטבן וכל איסורי אוכלין טריפה ונבילה ואבמה"ח שיהי' ציר היוצא מהן אסור מן התורה (חוץ מציר דגים) וא"כ האי חלב נמי ציר היוצא מאמה"ח הוא ואפ"ה שרי' רחמנא. והוה סד"א דאפי' חלב גמל לשתרי אע"ג דהוה ציר היוצא מגמל מ"מ תשתרי דהתורה שרי' חלב. משו"ה אצטריך גמל גמל או את הגמל לאסור חלב מבהמה טמאה. והשתא חלב אדם להרמב"ם שבשרו בעשה ולאו ליכא. יש להסתפק בחלב היוצא ממנו שהוא ציר היוצא מבשרו שהוא בעשה אם נילפנו מגמל גמל שיהי' גם חלבו בכלל כל חלב היוצא מבהמה טמאה שנאסרה ככל ציר היוצא מטמא. או נשתרי בכלל חלב בהמה טהורה דרחמנא שרי' אע"ג שהוא ציר מאבמה"ח וה"נ דכוותי' ועל זה סובב הולך סוגי' דשמעתין. ובזה נדחו הרבה מדברי לח"מ אפסק רמב"ם דבשר אדם בעשה וחלב שלו מותר ע"ש:

ועיין חולין פ' בהמה המקשה ס"ט ע"א מהו לגמוע חלבו כו' התם אית לי' תקנתא לאיסורא בשחיטה כו' ע"ש וקשי' לי' תפשוט מחלב אדם דאתי' מבשרו דאית בי' איסור עשה ולית לי' תקנתא בשחיטה ומיתה. דאדרבא כשמת אסור בהנאה וחלבו מותר שמע

מינה אפי' מה דלית לי' תקנה בשחיטה נמי חלבו מותר וצ"ע. בשלמא הא לא קשי' מש"ס בכורות דחלב חידוש הוא וה"א אפי' בבהמה טמאה שרי' ולהנ"ל מה חידושי' הא לא שרי' רחמנא אלא מה שיש לו תקנה בשחיטה. משא"כ בהמה טמאה. י"ל אפ"ה חידוש הוא דמה יועיל זה שיש לו תקנה בשחיטה השתא מיהא לא נשחטה וה"ל ציר היוצא מאבמה"ח ואפ"ה שרי' רחמנא וה"א ה"ה בבהמה טמאה קמ"ל קרא דחלב בהמה טמאה אסור. ולבתר דגלי לן קרא להתיר בטהורה ולאסור בטמאה הוא דאיבעי' לן מה לגמוע חלבו של עובר שהוציא ידו. דדלמא היינו טעמא שחילק בין חלב טמאה לטהורה אע"ג דתרויי' מדבר איסור נפקי. היינו טעמא משום האי איסורא אית לי' תקנתא והאי לית לי' תקנתא ועובר שהוציא ידו דלית לי' תקנתא נמי בשחיטה תיאסר חלבו או דלמא כו' וא"ש ש"ס דחולין אך הנ"ל קשי' תיפשוט מחלב אדם להרמב"ם:

החמרת בחלבה פירש"י מגמל גמל. פי' כן דהכי ס"ל לרבנן דר"ש ומסתמא הלכה כרבי'. ומיהו תוס' פירשו מאת הגמל כר"ש כיון דקיי"ל בכולה תלמודא דדרשי' אתין רבויין ודלא כשמעון העמסוני. וא"כ לקושטא דמילתא דרשי' לרבות חלב מאת הגמל. ולהתיר גמל הנולד מן הפרה מטמא הוא כרבנן דר"ש. וגמל גמל לא דרשי' כדמסיק ש"ס התם גבי שפן שפן ארנבת ארנבת היכי דליכא למדרש לא דרשי' ה"נ גמל גמל ליכא למדרש. ועב"י י"ד סי' פ"א. ולר"ש י"ל דאייתר לי' טמא הוא. אית תלתא מיעוטא ז"ה ומעלה גרה הו"א וטמא הו"א חד להתיר בשר אדם וחד לדמו וחד לחלבו:

יכול אוציא את החלב שאינו שוה בכל ולא אוציא את הדם ששוה בכל. לרוב הפוסקי' דס"ל דדם שבשלו מותר ואפי' לאו אין בו א"כ איכא קולא בדם מבחלב שחלב במקום שנאסר אין לו תקנה משא"כ דם. וגם מה שהקשו תוס' דבשר קיל מדם שמותר אחר שחיטה יש לומר דעכ"פ בשר הפורש מן החי לית לי' תקנתא בבישול משא"כ דם:

ת"ל הוא טמא ואין דם מהלכי שתים טמא אלא טהור ואית דגרסי זה לא תאכלו כו'. יל"ד דמרישא דקרא זה אשר לא תאכלו ה"ל למעוטי חלב ומהוא דסיפא דקרא ה"ל למעוטי דם. דדם או בשר דתרויי' אוכל נינהו דכתי' לא תאכלו גבי דם. מימעטו מזה אשר לא תאכלו. משא"כ חלב שהוא משקה. ואת הגמל דסיפי' דקרא דמיני' דרשי' לאסור חלב טמאה א"כ מעלה גרה הוא דכתי' גבי' אתא להתיר חלב אדם וקאי באוכלין ממעט אוכלין קאי בחלב ממעט חלב. ובזה י"ל קו' תוס' דברייתא דשמעתין ממעט דם ואוסר בשר ובת"כ דריש בהיפוך דכיון דמסיימי קרא דז"ה קאי אבשר או אדם והו"א קאי אחלב. א"כ למאן דאית לי' פ"ק דבכורות חידושא דחלב הוא משום דם נעכר ונעשה חלב. א"כ א"ש דרשא דת"כ מוקמי' התירא אבשר אדם. ודמו נשאר באיסורא. וה"א גם חלב ליתסר

דאתי' מן הדם האסור קמ"ל מעלה גרה להתיר חלבו. ובריית דשמעתין לית לי' דם נעכר. והשתא אי ס"ד בשר אדם מותר א"כ שריותא גבי חלב למה לי הא אתי' מדבר המותר אע"כ בשרו אסור ומיעוטא דזה להתיר דם. ואצטריך מעלה גרה הוא להתיר חלבו אע"ג שהוא ציר היוצא מבשרו שהוא אסור:

גם מה שהקשה מהרש"א אהתוס' כי היכי דנימא דם וחלב שוין נימא בשר וחלב שוין. לק"מ דם וחלב תרוי' משום ציר היוצא מדבר איסור מיתסרו וכיון דגלי שריותא בחלב ה"ה דם אי לאו איסורא דדם עצמו. משא"כ בשר שהוא האיסור בעצמו מה ענינו לחלב שהוא ציר היוצא מהאיסור:

אפי' מצות פרישה אין בו דסד"א כיון דהבשר אסור מן התורה להרמב"ם א"כ נגזור בחלב מצות פרישה מדרבנן דאתי' למיחלף בחלב גמל וכקו' הראב"ד קמ"ל אפי' מצות פרישה אין בו ומסקינן אה"נ גזרו בו בדלא פריש מן הדד דניכר שיוצא מן הטמא היינו מבשר אדם איכא למיגזר משום חלב גמל משא"כ כשפריש להכלי שוב אינו ניכר שהוא חלב אדם וליכא למיגזר בי' מידי ולק"מ קו' ראב"ד עיי' וק"ל:

גונח יונק חלב כו' עיי' מג"א סי' שכ"ח סקל"ט ובס' אלי' רבה תי' בקיצור שיש לחלק בין תאוה לרעבון. ואני אפרש לע"ד דכשאין לו מה לאכול כלל ויתענה ביו"ט כמ"ש תוס' ביבמות בסוף הדיבור וז"ל דמסתמא כיון שהיו רעבים לא הי' להם שום מאכל בקדרה וכי האי גונא מותר שבות משום מצות שמחת י"ט שלא יתענה. ורמב"ן שהשיג על הרז"ה משום דס"ל אי ברעבון כי האי גונא אפי' בשבת לשתרי וכמ"ש רמ"א בסי' רע"ו ובמג"א שם סק"ז וע"ש סק"ח. ועיי' סי' ש"ז סק"ז. וע"כ בתאוה בעלמא מיירי א"כ בי"ט נמי אסור. וא"כ לרמב"ן מותר משום רעבון אפי' בשבת. ומכש"כ למאי דקיי"ל אין דישה אלא בגידולי קרקע ה"ל שבות דשבות דישה כלאחר יד שלא בגידולי קרקע דמותר בשבת משום רעבון ומ"מ התוס' והרז"ה מוקי לי' ברעבון ואפ"ה מחלקי בין שבת לי"ט והיינו ב' דיעות דש"ע ולק"מ קו' מגן אברהם:

צינור שעלו בו קשקשי' עיי' מג"א סי' ש"א סקנ"ו ועיי' בתשוב' חו"י בזה באריכות. ולפע"ד רב דבשבת ס"ד ע"ב קאי אמתני' ובלבד שלא תתן לכתחלה בשבת ופי' תוס' שנראה כמערמת להוציאה והאי הוצאה דרבנן הוא שלא כדרך המוציאי' ע' תוס' שבת צ"ב ע"א ד"ה המוציא וכו' ועלה קאמר רב דאפי' בחדרי חדרים אסור ושפיר פריך הש"ס ומוקי כתנאי ולית הלכתא כרב בהא אלא כנחום איש גלי' דשמעתין והיינו דקאמר הלכה כנחום איש גלי' מכלל דפליגי:

ושמעתי מקשי' בשם הגאון מוה' וואלף ל"ש זצ"ל לחד לישנא דביצה ט' ע"א פליגי ברה"י משום דהרואה אומר להטיח גגו צריך והיינו משום בונה ולתוס' שבת צ"ה ע"א ד"ה והרודה וכו' בסוף הדיבור אין בבנין איסור דאוריי' בי"ט. ואפ"ה אית בי' משום מראית עין. ולהנ"ל לק"מ דתלי' לישנא דביצה בפלוגתא הנ"ל. אמנם בלא"ה לק"מ דהטיח גגו בטיט חייב משום ממרח כמ"ש רש"י בשבת ע"ד ע"ב ד"ה שבע חטאות וכו' ע"ש ומ"ש תוס' יכול לבנות ביתו היינו מה שאין בו שום איסור אלא בנין בלא טיט וסיד כמצדד אבנים עיי' שבת ק"ב ע"ב וזה הוא שהותר במתוך דמגבן אבל לא ממחק וממרח. ובזה נתיישב לי קו' אחרת הקשיתי מאז בשבועות ט"ו ע"ב אין בנין מקדש דוחה י"ט ע"ש וקשה כיון דמדאורייי' הי' ראוי לקדש בשתי לחם ולחנכו בי"ט של עצרת איך משום איסור דרבנן דבנין נדחה מצוה דאורייתא ואיך נתחנך בימי שלמה המלך בסוכות עיי' מ"ק ט' ע"א וצע"ג דהרי עי"ז אכלו ביוה"כ. ומאז אמרתי דתלי' בפלוגתא אי צורך קצת סגי בצרכי מצוה ומקרי צורך קצת עיי' תוס' פסחים גבי מתוך דר"ע ה' ע"ב ועיי' מג"א סי' תמ"ו סק"ג. אמנם להנ"ל ניחא דנהי דבנין הותר אבל מירוח הסיד ומכה בפטיש ועוד כמה מלאכות השייכים בבנין לא הותרו וע"ש שבת ל"ט ע"א קוליס האספני' וזה מכה בפטיש בבישול וכ"כ פר"מ סי' שי"ח ע"ש:

ודאתאין עלה הבנתי מלשון הרא"ש דשבת פכ"ב סי' ט' שכ' וז"ל דשאני התם דליכא חשדא דאי' דאורייי' משום שרואין אותו שעושה כלאחר יד עכ"ל. יש לפרש דודאי באי' דרבנן נמי חשדינן לי' שהוא מחלל שבתות בכל דאתי' לידי'. ברם הכא חזינן שמכווין לעשות כלאחר יד כדי שלא לבוא לידי איסור דאורייתא דאל"ה הוה עביד להדי' ולא למעכו ברגלו. מזה ישפטוהו לזכות וליכא בי' חשדא כל כך ומיושב כל הנ"ל וק"ל:

מינקת שמת בעלה כו' פירש"י שאין מי ימסמס בביעי וחלב והוא מש"ס דיבמות. וצ"ע דמשמע לעיל בשמעתין דהילד מכירה בטעמא וריחא ועי"ז מסתכן ואפי' סומא כי אין טעם וריח של חלב זו כזו ומה יועילו ביעי וחלב. ותו אי ס"ד ביעי וחלב מועילי כמו הנקה אמאי כ' הפוסקי' לכמה דינים סתם תינוק מסוכן הוא לשעתו בשביל חלב אם עיי' ר"ן ע"ז ר"פ אין מעמידין ואמאי לא נמסמס לי' בביעי וחלב. ותו מאי כל הרעש דהעמדת מינקת דלא הדרה בה וכי ביעי וחלב חסרו מעלמא נשכיר מי שיקבל עליו לזונו בביעי וחלב ואם יחזור בו הלא הרבה ימצאו כיוצא בו. וראיתי להגאון בית מאיר בסי' י"ג הקשה למה כופין גרושה להניק בשכר כשמכירה מפני הסכנה לימא לי' לבעלה המגרש. מסמס בנך בביעי וחלב ומה לי ולו. ואפשר מפני זה פי' הרמב"ם מסמוס ביעי וחלב להאשה שהיא תאכל ועי"ז תתרבה חלבה להספיק לב' הילדים. וגם לא יעכר בימי

עבורה. מיהו רוב פוסקים פירשו ביעי וחלב להולד וא"כ צ"ע. ע"כ נלפע"ד ברור דמסמוס ביעי וחלב אינו מועיל בלתי עם ההנקה ואם נעכר החלב מועילי' להתינוק שלא יזיק לו ואם תלד עוד בן אחר ולא יספיק החלב לשניהם אזי המסמוס לכל א' משלים השיעור אבל בלא הנקה כלל לא יועיל וא"ש הכל:

דף ס:

אפי' ביעא בכותחא. מ"ש תוס' על פי' ה"ג לכאורה נ"ל לפמ"ש תוס' פ' כל הבשר קי"ד ע"א דכותח לא הוה חלב מן התורה אלא מדרבנן א"כ לק"מ והיינו דקאמר ביעא בכותחא ולא אמר בחלבא כלשון הברייתא מותר לאוכלן בחלב אע"כ מטעם הנ"ל. ונראה דהתוס' לא הוה ניחא להו בהא. משום דאי בשר עוף בחלב דאורייתא ורבנן גזרו על ביעא שיהי' כבשר לענין בשר בחלב. שוב לא פלוג רבנן דאפי' לענין כותח ליהוי כבשר כדחזינן למאי דקיי"ל בשר עוף בחלב לאו דאורייתא. ומ"מ כיון דמדרבנן שויוהו כבשר אפי' ענין כותח שוי' כבשר כדמוכח מההוא בר גוזלא דנפל לגו כדא דכמכא. והה"נ למ"ד בשר עוף בחלב דאוריי' ורבנן שוי' ביעא כבשר נאסר גם בכותח. ואם אולי יש לחלק בין הנושאים. מ"מ היינו הוראה ומאי אפי' ביעא בכותחא ושפיר הקשו אפי' ה"ג:

ועיין סנהדרין ה' ע"ב תוס' ד"ה אלא וכו' בסוף הדיבור שכ' וז"ל מיירי שלא נטל רשות מרבו עכ"ל ומבואר דבתוך ג' פרסאות נטילת רשות לא מהני משום דכל זה מיקרי בפני רבו וכמ"ש ב"י בי"ד סי' רמ"ב. וקשה לס"ד דאביי דאפי' בפניו ממש מהני נטילת רשות מה יתרץ על קו' תוס' בשלמא לשיטת רשב"א וסייעתו דחוץ לג' פרסאות סגי בנטילת רשות מרב א' ובתוך ג' פרסאות צריך נטילת רשות ג"כ מאותו הרב הדר בתוך אותן ג"פ הוה ס"ד דאביי דבעירו ממש נמי מועיל נטילת רשות ממנו ולבסוף אמר לא מסתייעא מילתא בעירו ממש. אבל להתוס' דכל תוך ג' פרסאות הוה בפניו ואינו מועיל נטילת רשות. וא"כ להס"ד דאביי מה הוה סבר בישוב קו' תוס'. וי"ל דהוה ס"ל דרבותא דתוך ג' פרסאות שהוא בפניו היינו דאפי' ביעא בכותחא שהוא הוראה קלה דחוץ לג' פרסאות שרי אפי' בלא רשות כלל. ועיי' לשון תוס' עירובין ס"ב ע"ב ד"ה ר"ח וכו' ואלו בתוך ג"פ שהוא בפניו אסור בלא רשות. וכיון שזכינו לדין נ"ל עיקר קו' תוס' על ה"ג הי' אי ס"ד דלמ"ד בשר עוף בחלב דאוריי' אסור ביעא בכותחא איך הותר להורות חוץ לג' פרסאות בלא רשות הא עכ"פ הוראה הוה ובלא רשות איך ס"ד להורות ומפני כן נאיד ר"ת מפני שיטת בה"ג. וא"כ ה"ג מצי למיסבר כשיטת רשב"א וסייעתו הנ"ל דלדידהו י"ל דמיירי

שכבר נטל רשות מרבו א' הוא דמותר להורו' ביעא בכותחא חוץ לג' פרסאות ולק"מ ק' תוס' עליו וק"ל:

נתנה בנה למניקה. לפע"ד נראה שאין הדעת נותן לפטור האשה מהנקת בנה עד שתעמיד אחרת כיוצא בה בחריקאה וכיון שהמינקת תוכל לחזור בה כל שעה איננה במקום האם שרחמה על בנה ולא תחזור בה ולא נכנס זה בגדר ר"מ וגזירותיו. כי אין צריך לנדרה בכאן דמה תועיל אם תעמיד מניקה ליום א' והיא תינשא ולמחר תחזור בה וע"כ לא עלה על דעת שום תנא להתיר נישואי' בנתנה בנה למינקת אלא כשאנו בטוחי' בהמינקת שלא תחזור בה כל משך כ"ד חודש כגון שנדרה ע"ד רבים או נתנה ערבות ומשכונות בטוחי'. ולולי כן לא תכנס בגדר מינקת כלל. ואפ"ה פליג ר"מ לא משום שמא תחזור בה אלא גזרי' אטו אחרת שתתן בנה ג"כ למינקת שלא נדרה עד"ר. ודהוה עובדא קמא דר"פ ור"ה ברי' דר"י הוה נמי בכי האי גונא שנדרה עד"ר ואמרה ההיא סבתא דר"נ אסר לה בכה"ג משום גזירה דאשה אחרת. דלא דמי לדבי ר"ג דאנשים מסוימים באימתם המוטלת על הבריות ולא אתי' למיחלף. והא"ש דמייתי האי דרדופה דגזר ר"מ אשה אטו אשה וה"נ איכא למיגזר אשה אטו אשה ואש"נ דמסיים הש"ס בתר הכי והלכתא מת מותר גמלתו אסור ושביק . דההיא משום אחלופי אשה באשה הוא וכבר נכלל בכלל הלכה כר"מ בגזירותיו. אבל מת וגמלתו גזירה אחרת הוא מיני' ובי' שמא תמיתנו ושמא תמהר לגמלו. וזה אינו נכלל בכלל גזירת ר"מ דרדופה. ומיושב נמי לשון רש"י במה שכתב דבור המתחיל בגזירותיו כו' בסוף הדיבור שעמד עליו במגיני שלמה ונמצא דברי הרא"ש מבוארים בש"ס עיי' וק"ל:

שאני דבי ר"ג דלא הדרי בהו מכל הפוסקי' מבואר דלא חיישי' אלא שמא תיהדר בה המינקת אע"ג דבדבר האבוד אין פועל יכול לחזור ואין דבר אבוד גדול מזה כבר כ' בית מאיר מ"מ אדאזלינן לב"ד לכופה תסתכן התינוק משא"כ בדבי ר"ג דלא תחזור בה אבל אין שום א' מהפוסקי' חייש דלא תינק אותו בלא חזרה דלזה לא חיישינן כיון דמרצונה נשכרת לכך כל זמן שלא תחזור בה תעשה המוטל עלי' לעשות. וכן לית מאן דחש שהאם לא תתן שכר למינקת ותחזור בה ממה ששכרה המינקת גם לזה לא חיישינן בשגם שיש לעשות תקנה שתקדים המעות ליד ב"ד כל ימי כ"ד חדש וכדומה. האמנם ראיתי בלשון שאלתות פ' וירא שכ' וז"ל שאני דבי ר"ג כיון דיהבו בנייהו למיניקתא לא הדרי בהו לאוניקי מדכ' כיון דיהבו בנייהו לא הדרי בהו משמע אהאם הנותנת בנה למניקה קאי שהיא לא תחזור בה ודוקא דבי ר"ג אבל אינש אחרינא חיישינן אבל לא נראה כן מכל

הפוסקים דאל"כ מה עלה על דעת הסוברים דאם נדרה המינקת עד"ר שלא תחזור בה מהני ואכתי שמא תחזור בה האם אע"כ להא לא חיישינן:

כתבתי זאת מפני קו' הגאון מהר"מ ברבי זצ"ל שבתשו' נודע ביהודה מהדורא קמא סי' כ"ה אתשו' מיי' לס' אישות סי' כ"ד דהי' הפלפול במינקת שנדרה עד"ר והי' לה בעל אי חיישינן שמא מיפר לה בעל. והקשה הגאון הנ"ל תיפוק לי' שמא תתעבר ודבי ריש גלותא נתנה למינקת פנוי' אבל כל שיש לה בעל לא. ולע"ד דליתא דאם תתעבר תמסמס לי' בביעי וחלב בדמי שכירות שלה או שתתבע להוסיף לה אם צריכה לכך ואי לאו דחיישי' שהבעל מיפר לה ותחזור בה גם הבעל יסייע לכל זה כיון שהסכים בתחילת השכירות וכאלו הוא השכיר אשתו לפרנס הבן הזה או בחלבה או בביעי וחלב לכל המצטרך ועל זה שכרוהו עצמם הזוג מתחלה וכל זמן שלא הדר' בהו תעשה מלאכתה כראוי ואפי' למאן דחש בגרושה אע"ג שנותן לה שכרה היינו משום שלא נשכרת ברצונה וגם כשתנשא לבעל יאמר הבעל לא בעינא שכירותך. אבל אשה שיש לה בעל והוא מסכים שתשכיר עצמה למינקת מפני דוחקם כנהוג אי לאו משום חששא דהדר' בהו ליכא למיחש לשמא תתעבר דאי נמי תתעבר ימסמס לי' בביעי וחלב ולא תבוש לתבוע כשם שאינה בושה לתבוע שכירותה ובבית מאיר נדחק לחלק באופן אחר:

ונ"ל שזה שדקדק הרא"ש בלשונו אשה שדדי' צמקו כו' ושכרה לו מינקת כו' ומ"ט לא כ' נתנה בנה למינקת ואמר שכרה לו מינקת ומ"ט שינה לשון הש"ס אלא לרמז לן הנ"ל דבעי' שכרתו בשכר דאז אפי' מינסבא לבעל לא איכפת דבשכרה תמסמס לי' ביעא וחלבא משא"כ כשמינקת בחנם:

ואתון לא תסברוהו כו'. יש לדקדק איך מדמה גזירת חכמי' שגזרו בהבחנה לגזירת מינקת ואין לדמות אהדדי. ונ"ל לפי דקיי"ל דר"מ ס"ל עשו חכמים חזוק יותר משל תורה ע' תוס' לעיל נ"ו ע"ב ד"ה הא וכו'. וגזירת הבחנה הוא קרוב לדאורייתא שמא ישא אח אחותו א"כ כ"ש במינקת דרבנן שיעשו חיזוק ושפיר פריך וא"כ לר"נ דס"ל טעם הבחנה משום דכתי' לזרעך אחריך וידוע שהוא אסמכתא ועיקר טעמא כפירש"י שם שאין שכינה שורה אלא על הוודאים ולא על הספיקות והוא רק תוספת קדושה ועב"ש רס"י י"ג א"כ בודאי אין לדמות גזירות חכמי' אהדדי. וזה נ"ל טעם הפוסקי' דס"ל הא דשרי ר"נ לדבי ר"ג לאו הילכתא היא וס"ל משו"ה השמיטוהו הרי"ף ורמב"ם. וטעמא בעי מ"ט למדחי' מהילכתא ולהנ"ל ניחא דס"ל למאי דקיי"ל דגזירת ר"מ בהבחנה הא אטו הא שייך נמי במינקת אסור נמי בדבי ר"ג דאיכא למיגזר הא אטו הא ור"נ לטעמי'

לא גזר דאין ללמוד מגזירת ר"מ בהבחנה לגזירתו במינקת ולא בחדא מחתא מחתינהו. כנלע"ד ובנוב"י בזה אזיל בתר איפכא במ"כ:

הלכה כר"מ בגזירותיו ע' תוס' ומהרש"א. והנה לא נעלם ממהרש"א דברי הרא"ש לחלק בין הפרקי' דברדופה איכא למיגזר הא אטו הא דאין היכר בין רדופה לשאינה רדופה משא"כ בין יש לה בן להניק לאין לה מינכר שפיר. אלא דק' מנ"ל לר"נ לחלק בכך ומי הגיד לנו דר"מ לא יגזור בכי האי גונא. מ"מ נלע"ד דהרא"ש נשמר מזה שכ' מלשון הברייתא דנקטה מניקה שמת בעלה משמע אי צמקה דדים קודם שמת בעלה דתו לא מיקרי מינקת שרי'. והנה ברייתא זו הוא דברי ר"מ כמבואר וקשה אמאי לא יגזור ר"מ אטו מי שלא צמקה אע"כ כיון שיש היכר בגופה תו לא גזרי' ולק"מ קו' מהרש"א:

והלכתא מת מותר גמלתו אסור. כ' תוס' דר"ש התיר בגרושה ור"ת דחה מסוגי' דיבמות. והקשה בס' קרבן נתנאל להרא"ש דמתיר בצמקה דדי'. תקשי קו' ר"ת הא בס"ד טעמא משום דחסה אין לחלק בין צמקה ללא צמקה וה"ה במסקנא. ולפע"ד אין להוכיח מסקנא מהס"ד. וראייתו של ר"ת הכי הוא דהש"ס בעי למימר משום דחסא ודחי' רפוי'. והו"ל למימר הכי הא מעוברת דומי' דמינקת מה מינקת אלמנה אין גרושה לא אף מעוברת אלמנה אין גרושה לא ואי ס"ד משום דחסא מה לי אלמנה מה לי גרושה. ומדלא דחי הכי ש"מ גם במינקת אין סברא לחלק בין אלמנה לגרושה הכי הוא סברת ר"ת וא"כ לק"מ אהרא"ש אצמקה דלא שייך לומר מה מינקת צמקה לא. דצמקה לא מיקרי מינקת ואנן במעוברת ומינקת עסקי':

והנה הרמב"ם פסק שם טעמא דדחסא. ולפע"ד בשנדקדק בלשון הש"ס סתם מעוברת למניקה קיימא מה לשון סתם מעוברת וכי איכא מעוברת דלאו הכי הוא. ותו כבר כרכר בנוב"י כמה כרכורי' מה עלה על דעת המקשן וכי לא ידע דמעוברת עתידה להיות מינקת. ורמב"ן ורשב"א הקשו שם בחי' יבמות אהש"ס דהו"ל למימר דטעמא דהבחנה נמי משום דלמא מיעברא ותהי' סופה להניק מכ"ש במעוברת גופה מה עלה על דעת המקשן. מיהו מ"ש שתמה בנוב"י על רמב"ן ורשב"א הא במתני' קתני נמי גר שנתגיירה אשתו עמו צריכה להמתין והתם לא שייך משום דלא ממסמא לי' דהא איהו אבוה דהאי ינוקא נמי. לק"מ דס"ל לרמב"ן ורשב"א כיון דהורתו שלא בקדושה וכקטן שנולד ואיננו בנו לכל דבר חיישי' דניחא לי' לאב למידחי' הא מקמי' בנו שהורתו ולידתו בקדושה. ונפקא מינ' לפ"ז גר שנתגיירה אשתו עמו ואירע שלא נשאה ביהדות עד שהוכר עוברה לא ישאנה עד אחר כ"ד חדש אי לא דאיכא למיחש לפרצה ולקלקלה שתחזור האשה לסורה עי"ז. מ"מ נחזור להנ"ל דק' מה עלה על דעת המקשן בזה. ע"כ

נ"ל דק' מה"ת לאסור מעוברת בהחליט הא אפשר שלא תניקהו כלל ומיד בימי עיבורה תזמין לו מינקת גם שתשבע עד"ר שלא תחזור בו ובפרט כשהיא עשירה והכניסה לו ב' שפחות וכדומה. ואינו דומה למת בעלה אחר שכבר התחילה להניק בחייו שאז היא בכלל גזירת חז"ל שגזרו על מינקת ולא פלוג רבנן אבל מעוברת מאן לימא לן שתכנס לכלל מינקת ע"כ הקשה מ"ט ורצה לומר משום דחסה דלא יחוס על עובר שאינו ממנו. ולא ניחא להש"ס בהא מה"ת לא יחוס אטו ברשיעי עסקינן ומשני משום דסתם מעוברת למניקה קיימא. ר"ל אפי' אם תזמין לו מינקת קודם נישואי'. מ"מ סתמא דמילתא האם תרחם ותניק בנה בעצמה ולבסוף כשתתעבר גם ממנו יצטרך לביעי וחלב ואינו רוצה שתתבזה בב"ד ע"כ טוב לו שיהי' נפל וסנדל במעי אמו ולא יצא לאויר העולם. ולא חייס עליו ושייך דחסה. ותירוץ דדחסה קיים במסקנא אלא דמסיק הטעם מ"ט לא יחוס עליו מפני שהוא חושב בנפשו הלא סתמא למינקת קיימא ויארע לי הפסד עי"ז ע"כ לא חייס. וצדקו דברי רמב"ם. וא"כ לפ"ז מבואר עכ"פ דבגרושה מעוברת נמי איכא למיחש משום האי דחסא אפי' למסקנא. וא"כ ממילא נימא מינקת דומי' דמעוברת דאין לחלק בין גרושה לאלמנה ודלא כהר"ש:

ולכאורה יש לעיי' ברייתא דרדופה דחשיב כי רוכלא וחשיב מפלת מ"ט לא חשיב ילדה בן קיימא וצמקה דמשום מינקת ליכא ומשום הבחנה איכא ומיהו להר"ש איכא למימר שייר ושייר נמי גרושה. אלא לר"ת קשה. ולמסקנא דמת מותר דלא תחניק בנה א"כ שייר נמי מת בנה. אלא למר בר רב אשי קשה מאי שייר דהאי שייר וליחשב צמקה. וצ"ל כמ"ש בשב יעקב דצמקה איכא מיעוטא שהחלב חוזרת אלא דאזלי' בתר רובא. וא"כ ברייתא דרדופה דאתי' כר"מ דחייש למיעוטא הוה צמקה בכלל מינקת:

אלא לפ"ז למסקנא דמת מותר קשה ליחשב מת בנה ומאי שייר דהאי שייר דהא צמקה לאו שיורא הוא. ולכאורה י"ל שייר דבי ריש גלותא. אלא למ"ש דרמב"ם השמיט הך דבי ר"ג דלאו הלכתא היא מכח הך ברייתא דרדופה גופה. וגם כתבתי מדפסק טעמא דדחסא ס"ל כר"ת דגרושה כאלמנה א"כ הדרא קו' לדוכתא מאי שייר דשייר מת בנה:

ודע דנ"ל דר"מ ור"י וב"ש וב"ה לאו במציאות פליגי אלא רוב בנים סגי להו בי"ח חדש ור"מ חייש למיעוטא דבעי כ"ד חדש. וכן רוב נשים לא מיעכרה חלבה עד ג' חדשים ומיהו מיעוטא איכא דלפי שעה מרגישה ומשו"ה הקילו כמה אמוראים והורו לקולא דלא ליזול בתר מיעוטא. אמנם רב ושמואל ס"ל שלהי יומא אין הולכי' בפיקוח נפש אחר הרוב משו"ה מחמרי הכא אפי' בתרי רובא דלא לינסבה עד אחר כ"ד חדש וניחש למיעוט וולדו' שצריכי' כ"ד חדש ולמיעוט נשים דמיעכר חלבא מיד. ובירושלמי

דשמעתין ר"ל הורה לי"ח חדש וצם ההוא יומא ר"ל חזר וקבל להתענות אותו היום על שגגת הוראתו ע"ש:

ונראה הואיל והי' חשש רחוק וחז"ל חשו לזה משום פ"נ משו"ה הוצרכו להחמיר בגמלתו וכדומה דאל"כ יהי' ההפסד רב על תיקונם כי אילולי תקנתם לא היתה גומלת בנה ואפי' הי' ניסת לבעל מ"מ מיעוטא דלא שכיחא הוא שיארע שתתעבר ואם תתעבר ימסמס בביעי וחלב ובשגם להחמיר כל כך להמתין כ"ד חדש שלימי' נמצא ההפסד לא שכיח ועכשיו שתקנו שכיחא הזיקא שכל א' תגמול בנה. או לא תתן דד לתוך פיו כלל כדי שיתירוה כאשר שכיחי בעו"ה מהגס לבם בהוראה שרגילי' להקל והרגילו הדבר בפי נשים ועמי הארץ שאם לא תתן דד לתוך פיו יתירוה להנשא. ונמצא תקנת חז"ל גרמה הפסד להתינוק ח"ו. ועפ"י בק"א דשמעתין קילל מיתה ועוני וע' תוס' סוטה כ"ו ע"א ד"ה לא ישא כו' מייתי בשם ירושלמי קרא בשדה יתומים אל תבוא. ר"ל כמו בשדה יתומים בשי"ן ימין:

והנה סיפא דקרא כי ה' יריב ריבם. ובסוף ס' תפארת למשה שהמורה להקל בזה יקבל עונש האמור שם. ומימי לא יצאה מידי הוראה להקל חוץ מה שהתרתי לישא בשנה מעוברת בשבוע אחרונה של חדש כ"ה. דודאי טעמא בעי אי סגי לתינוק א' בכ"ד חדש מה"ת נימא שזה צריך כ"ה חדשי' ועיי' בתה"ד איך החמיר מאוד בחדש האחרון הזה ולא מלאו לבו להקל וטעמא בעי הלא לר"א הוא כיונק שקץ בזה החדש לכאורה. ואיך לר' יהושע תהי' אסורה להנשא. והנה בשיטה מקובצת מייתי בשם רש"י מהדורא קמא בשם מדרש לא תבש"ל גדי. כמנין תבש"ל ימי' דהיינו ב' פעמים שס"ה תש"ל ימי' מלבד יום שמת ויום שנתארסה. ובב"י מייתי לי' בשם הגה' מיי' ותמה עליו הא בשני חדשי לבנה סגי שהוא רק שנ"ד ימי' וחסרו י"א ימי' או כ"א ר"ד ע"ש. ונ"ל דהפסוק לא תבשל מיירי מטבעי האנושי צריך ב' שני' של חמה שהוא ב"פ שס"ה אלא משנתנה התורה וצוה הקב"ה למנות ימות הלבנה ודרשי' חדשי השנה חדשי' אתה מונה לשנה ולא ימי' כבפ"ק דמגלה ומפני זה אין חוששי' לי"א ימים יתירים. הטבע משועבד לתורה וסגי לתינוק בשני חדשי לבנה הקצרי'. והקב"ה מסייע ע"י להוסיף כח לילדי העברים דתסגי להם בשנים של שנ"ד ימי' וכדכתיב לאל גומר עלי. אך אם באמת עברו את השנה ולית כאן לאל גומר עלי ע"כ צריכי' לו חדש עיבור מצד הטבע וא"ש דעת המחמירי' דבעי' גם חדש העיבור לתינוק. אך כל זה כ"ב ימי' מחדש העיבור להשלים מנין תבש"ל אך שמנה ימי' האחרוני' מאותו החדש לאחר מנין תבשל הם יתירי'. מה תאמר לאל גומר עלי כיון שב"ד הוסיפו חדש על השנה גם משמי' הסכימו ז"א. בשלמא להוסיף כח לילדי

העברים בשנים קצרי' של שני הלבנה אמרי'. אבל להתיש כחם ח"ו שיהיו צריכי' להניק שמנה ימי' יותר משום לאל גומר עלי זה לא נאמר. וכהאי גונא איתא ביבמות ס' ע"ב גבי אנשי יבש גלעד לרצון להם לפני ה' כתי' ע"ש:

ועכ"פ לא יעשה מעשה עד שיעיין בתשו' שבסוף ספר בית מאיר סי' ה' שדבריו ממקור מים חיים הם נובעי' ואין בתורתו דופי. וההוא אמר שם כי עיקר יסוד מעוברת ומינקת הוא מטעם מערופי' ופסקי לחיותא דהאי תינוק אלא שמחמירי בי' חכמי' טפי משום דאית בי' סכנת נפשות עיי' עליו כי דבריו שם מתקו מדבש:

והנה בשמעתין מדמה ש"ס גזירת מינקת לגזירת הבחנה דברייתא דרדופה מיירי בהבחנה. והנה בתוס' דסוטה כ"ד ע"א ד"ה ושאר כו' פשיטא להו דהבחנה קיל ואגב אפרש כוונתם דבתחלה הוקשה להם סיפא למה לי למתני שאר כל הנשים או שותות כו' פשיטא וע"ז אמר רבי דסיפא אתאן לעבר ונשא בימי הבחנה דמודה ר"מ דמותרת לחזור לו. ותו כתבו דלרבנן נמי א"ש דנפקא מיני' באשת כהן דיוציא ולא יחזיר עולמית אפי' לרבנן ואינן שותות משום שאינה ראוי לו. וקמ"ל סיפא דהבחנה דקיל אינו מוציא בגט והוי ראוי לו ושותות:

ועיין יבמות ל"ו ע"ב שיטת הר"י מאוריינש שבתוס' שם דקידש בתוך ימי הבחנה חמירא ובעי גט משא"כ בתוך כ"ד חדש למניקה נ"ל דלא פליג אתוס' סוטה הנ"ל די"ל בקידש ולא כנס עדיין חמירא ימי הבחנה משום דלא שייך מה דהוה הוה דהא עדיין לא עשה מעשה דכניסה. משא"כ בכנס חמירא ימי הנקה מימי הבחנה דהתם מה דהוה הוה. ומיהו לרמב"ם לעולם קילא ימי הבחנה דבין קידש ובין כנס אינו מוציא בגט משא"כ בימי מניקה בכנס מיהת מוציא בגט אבל בקידש לעולם אינו מוציא בגט ע"ש:

וצ"ע ליישב ש"ס דיבמות עפ"י דרך תוס' סוטה הנ"ל. מאי אמר רבא ר"מ ור"א אמרו דבר אחד דלמא ע"כ לא אמר ר"מ התם אלא במינקת אבל במייבם מעוברת והפילה מה דהוה הוה לא אמר דזה דומה להבחנה. מיהו לזו י"ל דרבא ס"ל דבדאורייי' מה דהוה הוה דומה לדרבנן שעדיין האיסור לפנינו. ויש לדמות יבום דאורייתא למינקת דרבנן בנחיתת דרגא. משא"כ הבחנה דתרויי' לריעותא שהוא דרבנן והאיסור כבר עבר ומה דהוה הוה וא"ש. אבל אביי דדחי דר"מ ס"ל עשו חזוק לדרבנן יותר משל תורה. א"כ כיון דלר"א בשל תורה קנסו אע"ג דמה דהוה הוה ה"ה וכ"ש לר"מ בהבחנה דרבנן ודלא כתוס' סוטה וצ"ע:

דף סא:

מ"ט סמכת אניסא א"ל חזאי רוח צרעת דפרחא עלוי' פירש"י על מר זוטרא פי' משו"ה מסר נפשו לסכנת המלך להציל מר זוטרא. וכן המרש"א שכ' בחי' אגדות שלו על הק' מ"ט סמכת אניסא דהוה ס"ל לרבנן דסכנתו של רב אשי לגבי מלך יותר מסכנת מר זוטרא משו"ה קשי' להו מ"ט סמכת אניסא ומשני חזאי רוח צרעת פרח על מר זוטרא וסכנתא דידי' גדול:

מבואר מזה דמחוייב לסכן עצמו משום הצלת חבירו. ודבר זה נשאל מלפני רדב"ז ח"ג סי' תרכ"ה. עכו"ם אמר לישראל או תניחני לקטוע ממך אבר א' שאין בו סכנת נפשות או אמית חברך והי' נראה לשואל ללמוד ק"ו דפיקוח נפש דוחה שבת ושבת דוחה סכנת אבר א' מכ"ש שפקוח נפש ידחה סכנת אבר א' ומחוייב זה להניח לקטוע לו אבר א' להציל חבירו. ותשובת רדב"ז שם תמוהים בעיני שהעלה שם שזה חסידות של שטות מכמה טעמים חדא דרכי' דרכי נועם ואין זה דרכי נועם. הוא תמוה א"כ מה יענה לבן פוטירא דר"פ איזהו נשך דשנים שהיו מהלכי' בדרך וביד א' קיתון של מים ישתו שניהם וימותו. וצריך לתת מימיו שבידו לחברו אעפ"י שאינו מצילו עד שבא ר"ע ודרש חייך קודמי' אבל הצלת חבירו באבר א' שלו אפשר לא פליג ר"ע. ומ"ש עוד שם רדב"ז אין עונשין מן הדין הוא תמוה בטלת כל ק"ו שבתורה שא"א שלא יהי' בקיומן הפסד ממון או טורח הגוף בקיום המצות ונימא אין עונשין מן הדין. ולא שייך אין עונשין אלא כשהב"ד עונשין. אבל קיום מ"ע שאדם בבחירתו עושה רצון בורא ית"ש לא מיקרי עונשין מן הדין. ובסנהדרין ע"ד ע"א תני רשב"י אומר וכו' וכי עונשין מן הדין וכו' כבר כתבתי לעיל בחי' פ' אלו נערות דלרבנן דאפי' יכול להציל בא' מאיבריו יכול להרגו ע"כ עונש הוא. אבל לר"י בן שאול שצריך להצילו בא' מאיבריו א"כ אפי' אינו יכול להצילו לא נימא שהוא עונש כלל אלא מיחס חס רחמנא עליו להצילו או את הנרדף עיי' ע"ג ע"א תוס' ד"ה להצילו וכו'. וכן הא דאמר אביי ביכול להציל בא' מאיבריו ור' יונתן בן שאול היא אשגירת לישנא בעלמא אמר ביכול להציל אלא אפי' אינו יכול להציל רק כיון דר"י בן שאול היא ממילא איננו לעונש רק להצלה ולא שייך קים לי' בדרבה מיני'. והכלל קיום מצוה אינו עונש ודברי רדב"ז תמוהים. ומ"ש עוד דר"פ החובל קאמר עין ולא נפש ועין תחת עין גם זה תימה מה ראי' התם מעין מיירי ושורייקא דעינא בלבא תלי' כדמייתי השואל שם בעצמו וכיון דעין תחת עין ממון ה"ה כויה ופצע הכל ממון. ומ"ש לדחות הק"ו משום דאתה ואיבריך חייבים בשבת משא"כ לחתוך אבר שלו עבור חברו לא שמענו ג"ז תימה נימא ק"ו הכי הוא פקוח נפשו של ראובן דוחה שבתו של שמעון שהרי

שמעון מותר לשחוט בשבת בשביל פ"נ של ראובן ואפ"ה כששמעון מסוכן באבר א' אינו יכול לחלל שבת בעצמו להציל איבריו ש"מ נפשו של ראובן חמיר לשמעון מאברו של עצמו. ה"ה וכ"ש שיניח לקטוע אברו בשביל הצלת נפש חברו. ומ"ש דק"ו פריכא דשבת דוחה אבר א' משמיא אנסי' לי' אבל למסור אברו לא אם כוונתו לחלק בין חולה באבר דמשמים הביאו עליו האונס לבין שאנסו עכו"ם הוא דבר שא"א לשמוע דודאי אם עכו"ם רוצה להרוג ראובן מותר לשמעון לחלל שבת להצילו. ואם רוצה לקטוע אברו אסור לחלל שבת לכאורה והדרא ק"ו לדוכתי'. אבל נ"ל כוונתו בודאי גם עכו"ם מיקרי אונס שמים דאורייי' וגנבי אונס שמים מתקרי. אך כל זה אם מחליט לקטוע אברו. אבל הכא לא אנסו כלל אלא אומר לו או תניח לקטוע איברך או אהרוג פלוני אין עליו אונס כלל בזה לא נימא שימסור איברו להצלת נפשו הא למה זה דומה לישראל מומר האומר לחברו ישראל כשר תניח לקטוע איברך ואם לאו אחלל אני את השבת הנאמר שצריך להניח לקטוע אברו כדי שלא יתחלל השבת אע"ג שאם הי' אומר אקטע איברך אם לא תחלל אתה השבת שאז הי' צריך לקטוע אברו ולא לחלל שבת הה"נ הכא כשהי' אומר אקטע איברך אם לא תהרוג לפלוני פשיטא דאמרי' מה חזית אבל שיקטול העכו"ם לפלוני מה לו ולפלוני. זה נ"ל כוונתו בזה ועדיין אין הסברא ברורה אצלי:

ואמנם מ"ש עוד דקטוע אבר א' הוא ג"כ סכנת נפש שהוא ראה שצרמו לאחד באזנו ומת ע"י יציאת דם מן האזן נוראות נפלאתי על הגדולים האלה השואל והמשיב הלא ש"ס ערוך הוא בע"ז פ' אין מעמידין פדעתי מחללין עליו את השבת ופירש"י מכת חרב וכן פסק בש"ע א"ח סי' שכ"ח סעי' ז' וא"כ אי העכו"ם רוצה לקטוע בברזל אין כאן ק"ו דהא גם שבת מחללין אע"ג דיש לחלק דשבת מחללי' לעשות לו רפואה דבלא רפואה יהי' מסוכן אבל מ"מ רפואה יש לו. וא"כ נוח לו לחתוך אברו ולעשות לו רפואה אח"כ מלהרוג חברו שלא יחי' אחר נפלו. ומטעם זה נתחייב אבנר שהי' לו להציל לעשהאל בא' מאיבריו בסנהדרין מ"ט ע"א ע"כ בחרבו דאלו ע"י סם מאי האי דקאמר לי' אל החומש כוונת לי' בא' מאיבריו לא כ"ש ומאי קושיין דלמא לא הוה לי' סם מוכן. אע"כ בחרבו (מיהו בסנהדרין ע"ד ע"א נוכל לומר דע"י סם קאמר) ומ"מ נתחייב אבנר משום דע"י חרב אית לי' רפואה ולא ה"ל להמיתו וזה פשוט. ומ"מ ק"ו ליכא משבת וגם איכא גופא דלא מקבל סמא כדאיתא בנדה ו' ע"ב ואיתא להרדב"ז במסקנתו דספיקא דידי' עדיף מודאי של חברו. ואכתי בקטיעא ע"י סם שלא ע"י חרב איבעי' לן. ונראה ודאי למ"ד שבת הותרה לפ"נ עיי' רא"ש פ' יוה"כ ומדמה לי' לאוכל נפש בי"ט אין מקום לק"ו שלו. כשם שאין לעשות ק"ו מאוכל נפש דדוחה יו"ט וי"ט דוחה חולי שאין בו סכנה

ה"נ יהי' אוכל נפש דוחה לחולי שאין בו סכנה. ויהי' מצוה להביא עצמו לידי חולי שאין בו סכנה משום אוכל נפש בי"ט וה"נ דכוותי'. וצ"ע קצת דברי ר"ח בתוס' פסחים פ"ד ע"א כבר הארכתי בזה במקום אחר. ואמנם להרמב"ם דס"ל פקוח נפש דחוי' הדר הספק לדוכתי' והכ"מ רפ"ב משבת וגם בב"י סי' שנ"ח תלה זה במאי דקיי"ל טומאה דחוי' כאלו בחדא מחתא מחתינהו. ומהתימא ביומא ס"פ טרף בקלפי מבואר שבת הותרה בציבור לעבודה וטומאה דחוי' ונימא נמי פ"נ הותרה דומי' דעבודה. ומשמע כיון דשבת הותרה לעבודה ה"ה למילה דאל"ה לא אתי' מיני' בפ' ראד"מ וכיון דשבת הותרה גבי מילה ה"ה לפ"נ דאתי' מק"ו דמילה ס"פ יוה"כ וצ"ע בכל זה. נחזור להנ"ל דקיטוע ע"י מכת חרב נראה כהרדב"ז ולזה נוטה דעת ש"ך סי' קנ"ב בי"ד ססק"ג אמנם ע"י סם מספקי' לי'. ובשמעתין נ"ל דסכנת רב אשי אצל המלך הי' לקטוע אצבעו ע"י סם. ומשו"ה סמיך אניסא להציל מר זוטרא מרוח צרעת שהוא סכנת כל הגוף. ועדיין צריך אני לעשות לי רב בכל הנ"ל:

דף סב.

אורחא דמלתא כמה וכו' [עיי' מה שכתב בחת"ס י"ד בתשובה סי' קמ"ט]:

דף ע.

יהי ה' אלהינו עמנו תדיר. בחי' פרק המדיר:

המדיר את אשתו מליהנות לו פירש"י דבכלל זה הנאת גוף ונכסי' עיי' ירושלמי. ולפע"ד לדעת זו לאו דוקא תשמיש אלא כל הנאות הגוף בכלל. ומפני זה יש להסתפק אי שרי לישן עמה בקילעא ולדבר עמה דברי יחוד ומכ"ש שארי קריבות. דהרי אמרי' בעירובין ס"ג ע"ב ואת נשי עמי תגרשון מבית תענוגיהם זה הישן בקילעא שאיש ואשתו ישינים שם ואמר ר' יוסף אפי' באשתו נדה שהיא מתענגת מהיחוד ודבוריהם זא"ז ומכ"ש כשהיא טהורה ואיכא שארי קריבות דפשיטא דאיכא הנאת הגוף והכל בכלל מליהנות לו. ולא דמי להמדיר אשתו מתשמיש המטה שפירש להדי' תשמיש המטה. אבל במליהנות לו יש לספק. ואת"ל הכל בכלל איסורו יש לעיין אם נימא דאינו חל דמשועבד גם לזה אע"ג שאינו מעיקר התשמיש כמו דפשיט להש"ס דפרנסה ע"י פרנס אינו יוצא י"ח מזונותיו כיון שאינו נותן לה בעין יפה ע"י עצמו דמשועבד למזונות וכל אביזרייהו. וה"נ תשמיש וכל אביזרייהו או דלמא נהי אתשמיש אינו חל אהא חל וישמש עמה בעונתה כמי שכפאו שד ואת"ל אינו משועבד והנדר חל איכא למיבעי אם תוכל למיטען

שיוציאנה דמיסני סני לה ואז נ"ל דאפי' שבת א' לא ימתין דמהיכי מייתית לי' מנדה שטמאה ז' ימי' הא בנדה עכ"פ ישנה עמו בקילעא משא"כ במדיר. או דלמא לא תוכל לטעון. וכן משמע משיטת רש"י וק"ל:

ועיין לעיל ס"א ע"ב פירש"י ד"ה מליהנות לו. דיש מפרשים מוקי' בגמלי' וספנים ורש"י הקשה עליהם מש"ס ערוך שם דאיכפל תנא לאשמועי' טייל ופועל ומסיק הש"ס אפי' גמל וספן אינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו' ע"ש. נ"ל שיטת היש מפרשי' דמודים בודאי דלענין תשמיש גופי' אין לחלק בין טייל לספן כשיטת הש"ס אלא אינהו קאי אמשנתינו המדיר מליהנות וס"ל כרש"י דהנאת הגוף בכלל והתשמיש אינו חל אך על שאר הנאות הגוף חל וס"ל דמחוייב להוציא מיד ומ"ט להמתין שלשי' יום. ע"כ מוקי לי' בגמל וספן וס"ל כיון דבלא"ה אינו רגיל לישן עמה בקילעא זמן ארוך לא מצית למיטעי' משום פת בסלו דוקא בעיקר התשמיש שייך הא ולא בשאר קריבות ועדיין צ"ע:

ולכאורה יש להבי' ראי' דאם חל הנדר על שארי קריבות ע"כ לא תוכל לטעון עליו מיסני סני לי ויגרשנה. דאלת"ה תיקשי לאוקמי' מתני' דתלה מזונות בקריבות ואמר הנאת גופי אסור עליך אם אזונך דהשתא יעמיד פרנס עד יום שלשי' ועד אז תהנה מגופה. וביום שלשי' כשיזונה ותאסר בהנאת גופו יוציא מיד. אע"כ אינה יכולה לטעון על זה דאי היתה יכולה לטעון אין לחלק בין שבוע א' ליום א' כמ"ש לעיל דהא גם בנדה ישן עמה בקילעא. ועדיין צ"ע. מיהו לשיטת ר' יוסף שבתוס' דלשון מליהנות לו לא משמע דמיירי בתולה בדבר אחר א"כ אין התחלה להנ"ל:

והנה במה שהקשו תוס' אפירש"י דתיקשי מתני' מיני' ובי' מ"ש תשמיש דלא חל ואמזונות דחייל קונם. והמרש"א תמה דתשמיש דאורייי' ומזונות דרבנן. ונראה אפי' למאי דבעי' ש"ס למימר לקמן דסתם מתני' דשמעתין ר"מ גבי הוא נתן אצבע בין שיני' ור"מ הא ס"ל מזונות דאורייתא גבי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה מ"מ מקשה מהרש"א שפיר דכיון דעכ"פ יהיב לה מזונות ע"י פרנס. רק שאינה ניזונית בסבר פנים יפות והיכי רמיזא באורייתא שיהי' משועבד לזה. וע"כ אין אותו השעבוד אלא מדרבנן משא"כ תשמיש הוא דאורייתא ממש ויפה הקשה מהרש"א. אמנם אי ס"ל להתוס' דבנדר נכלל איסור גם על קריבות וס"ל שהאשה יכולה לטעון אלא שאינו חל. וזה השיעבוד ג"כ לא רמיזא באורייתא שפיר הקשו וק"ל:

ובאמת צל"ע מה דמקשה ש"ס בפשיטות ומי מצי מדיר לה ומייתי ראי' מקונם שאני עושה לפיך מה ראי' הוא זה התם מפקיע לי' מגוף שיעבוד מעשה ידי' משא"כ הכא הרי נותן לה עיקר מזונותי' ע"י פרנס. מנ"ל דשיעבוד קל כזה אלים להפקיע קונם. מיהו

אפשר לומר דהש"ס ס"ל דסתם מתני' ר"מ דגוף מזונות דאורייתא וא"כ שיעבוד דרבנן שיזונה אצלו ולא ע"י פרנס אלים כ"כ כמו גוף שיעבוד דמעשה ידי'. וא"כ להך שינוי' דר"מ ס"ל היא נתנה אצבע ב"ש וסתמא דלא כר"מ לק"מ קו' ש"ס:

א"נ כיון דתנן אינו צריך להפר משמע אפי' מציאתה אינה יכולה להפקיע ע"י קונם שלה וס"ל דמציאה לגבי מעשה ידי' לא עדיף משיעבוד שיתן לה מזונות אצלו ממש וא"כ לפי סוגיא דיבמות צ' ע"ב דמציאה משום איבה וע"ש תוס' ד"ה טעמא וכו' לק"מ קו' ש"ס:

והרווחנו בזה מה שצל"ע לפמ"ש ר"ן לעיל ס"פ אעפ"י דאין הבעל יכול לומר בע"כ של אשה צאי מעשה ידיך למזונותיך כיון שגם האשה יכולה לומר איני ניזוני' ואיני עושה א"כ מה הועילו חכמי' בתקנתן אלא אם אמר הבעל כן והיא שתקה ע"ש וצ"ע א"כ מאי משני נעשה כאומר צאי מ"י למזונותיך. הא אילו נמי א"ל כן והיא אינה רוצה לא מצי למימר הכי. בשלמא למסקנא דמיירי באומר באמת צאי מעשי ידיך למזונותיך י"ל ששתקה וסברה וקבילת קודם שהדירה זמן מה. ואחר שכבר קבלה עלי' הדירה. אבל להס"ד דע"י זה הנדר בעצמו נעשה כאומר לה. והרי היא אינה מרוצית לכך ומה יועיל אמירתו. מיהו י"ל דע"כ לא אמר הר"ן כן אלא למאי דקיי"ל יכולה אשה שתאמר וכו' א"כ אם גם הבעל יכול לומר כן מה הועילו חכמי'. אבל הש"ס דמשני נעשה כאומר קאי לר"ל דמעשה ידי' עיקר י"ל הבעל יכול לומר כן שלא לרצונה. אבל א"כ מאי צריך להקשות אם איתא לדר"ה ממתני' דשאיני עושה לפיך. הא לר"ה משנתינו קשי' מיהו למ"ש תוס' דקו' הש"ס אינה לרב אלא לשמואל לא הו"מ להקשות בכח אדר"ה ממשנתינו. אבל לר' יוסף שבתוס' דקו' הש"ס ממתני' קאי לכ"ע קשה כנ"ל. ולהנ"ל ניחא דאפשר דר"ה יאמר דסתמא דלא כר"מ או מציאה משום איבה ולק"מ קו' ש"ס משו"ה הקשה ממתני' דקונם שאיני עושה לפיך דבסברא זו דנעשה כאומר וכו' לא יחלקו ר"ל ור"ה:

אבל אין ליישב בזה קו' הר"ן אפסק הרמב"ם ולמימר דס"ל לרמב"ם סתמא דלא כר"מ או ס"ל מציאה משום איבה ולק"מ קו' ש"ס דא"כ נניח למונח דשיעבוד דמזונות מפקיע הקונם ורק שאינו יכול לפרנסה בעצמה שזה השיעבוד הקל מופקע ע"י קונם שלו א"כ הי' יכול להעמיד פרנס להדי' והרמב"ם התנה שיאמר כל הזן אינו מפסיד. ועוד הא הרמב"ם ס"ל באמת מזונות דאורייתא וא"כ השיעבוד דרבנן של מזונות דהיינו שיאכילנה בסבר פנים יפות עדיף כעיקר השיעבוד של מעשי ידי' וקשה קו' הש"ס לרמב"ן וה"ל לומר דמיירי באומר לה צאי:

והנה הר"ן כ' דרמב"ם ס"ל אלים שיעבודא דבעל ולא דאשה והש"ס קאי לסתם מתני' דלעיל דלית דריב"נ. ועיי' רע"ב ותוי"ט. ונ"ל להוסיף נופך באופן אפי' אי לעיל סתם

מתני' כריב"נ וכרע"ב מ"מ א"ש עפ"י מ"ש משנה למלך דשיעבוד דשוה בשניהם א"כ כי היכא דאלימא שיעבודא דבעל ה"נ אלימא שיעבודא דאשה. מה שאין כן מעשה ידי' ומזונות דתרי מילי נינהו נימא שיעבודא דבעל אלים ולא דאשה. ואני אומר למ"ד דמזונות ומ"י תרויי' תקנתא דרבנן זה תחת זה אלא לחד מ"ד מזונות עיקר ולאידך מ"י עיקר מיהו בין למר ובין למר תרוייהו רבנן תקנוהו זה תחת זה. וא"כ הרי זה דומה למי שניזון מחברו בשכר דמי מזונות שאין ליפות כחו של א' משל חברו ועל כן כי היכי דבשיעבוד דתשמיש כיון דשניהם שוים בו לא גרע כח האשה מכח הבעל א"כ הש"ס מקשה בכח משיעבוד מ"י לשיעבוד מזונות לפום סוגי' הש"ס הנ"ל דתרויי' דרבנן ותקנו מזונות תחת מ"י או בהיפוך. אבל הרמב"ם הוא ס"ל מזונות דאוריי' ומ"י תקנתא דרבנן בפ"ע ושוב נמנו ב"ד ותקנו שיהי' מ"י תחת מזונות כדי שתוכל לומר איני ניזונית ואיני עושה. וכבר ביארתי שיטה זו יפה לעיל נ"ח ע"ב בלשון רמב"ם פי"ב מאישות ולשון הרע"ב ע"ש א"כ י"ל כח הבעל אלים ולא כח האשה וא"ש. ופשוט דלשיטת רמב"ם הנ"ל מיושב קו' תוס' על רש"י הנ"ל דלא הו"מ למיבעי מ"ש תשמיש ממזונות. די"ל שאני תשמיש מתוך דאלים כחא דבעל אלים נמי כח האשה ומה ענין מזונות לתשמיש. משו"ה מייתי ממעשה ידי' וס"ל מעשה ידי' ומזונות שייכי אהדדי כנ"ל ושפיר הקשה. והנה לפ"ז קאי קו' הש"ס דוקא אי סתמא דלא כר"מ ומזונות דרבנן כמו מעשה ידי' אבל אי סתמא כר"מ לק"מ ודלא כמ"ש לעיל. ודוק בכל זה:

יוציא ויתן כתובה. עיי' הגהו' מיי' פכ"ה מאישות אות ד' דכ' בשם רבו מהר"מ מר"ב וז"ל עובר על דת או אפי' משומד אין כופין להוציא ותדע מדלא מנה שכופי' להוציא וטעמא דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלתא כו'. וצ"ל דס"ל דהמרת דת לא מיקרי בא ע"י פשיעתו כיון דאינו עושה. להכעיס האשה כ"א שרירות לבו הרע השיאו כמו בורסי ומצרף. והנה לפ"ז מוכח דמומר עדיף בזה ממוכה שחין דשייך בי' טב למיתב כו' וצע"ג במרדכי פ' החולץ סי' למ"ד שם כ' מהר"ם מר"ב ראי' להגאוני' דמומר אינו זוקק לחליצה מדפריך פ' הגוזל אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה ומשני מינח נייחא לה משום טב למיתב טן דו א"כ לגבי מומר דלא שייך למימר הכי דאנן סהדי דלא ניחא לה להתייבם לו כי יעבירנה על דת לבוא עלי' בכותיות בזמן שהיא נדה ודאי אנן סהדי דלא ניחא לה עכ"ל. הרי דס"ל אפי' לגבי בעלה ישראל לא ניחא לה משום שסופה ליפול לפני מומר. ק"ו איך נאמר דטב למיתב עם המומר עצמו וצ"ע. ועל צד הדוחק י"ל דודאי לסברתו התם ה"נ דבעל מומר כופין להוציא והא דלא חשיב במתני' משום דהוה ק"ו ממוכה שחין כיון שסופו להעבירה על

דת א"כ גדול המחטיא יותר מן ההורגו. אבל הואיל וסיים שם דלא מלאו לבו לפוטרה מן חליצה וחייש לדעת רש"י שם א"כ לפי אותה סברא אמרי' גבי מומר טב למיתב ולא הוה ק"ו ממוכה שחין. א"כ הו"ל למיחשב במתני' ומדלא חשיב ש"מ אין כופין:

ובאמת י"ל אם הוא באופן דליכא למיחש שיעבירנה על דת ולא יהי' לו עמה בנים שיטמעו בין עכו"ם וכי האי גוונא. אין הכרח בדבריו שבפ' החולץ. והיינו דדקדק בהגהו' מיי' דמתחיל במומר ומסיים מדלא חשיב משנה רשע ועובר על דת ושביק מומר דפתיח בי'. אע"כ דעכ"פ ה"ל למתני' למיחשבי' ישראל רשע ועובר על דת שאינו מומר. אע"כ גבי' שייך טב למיתב. ונהי דבמומר גרע משום שמטומע בין עכו"ם ואיכא למיחש מ"מ היכי דליכא למיחש אין כופין והכל לפי הענין. ובתשובה א' הארכתי בזה:

ויתן כתובה מ"ו בהפלאה הקשה הא נכסיו נאסרו בקונם עלי' ואיך ישלם כתובה וע"כ משום דאלים שיעבודא א"כ ה"ל לש"ס להקשות מגופי' דמתני' מ"ש כתובה ממזונות. ולע"ד משום הא לא אירי' די"ל שאני כתובה דגבי' ממשעבדי ומהקדש גמור. משא"כ מזונות דלא גבי' ממשעבדי י"ל דקונמות מפקיע משו"ה פריך ממעשה ידי'. אבל עוד הקשה במה יגרשנה כיון דנאסרה בהנאתו ה"ל כגט שנכתב על איסורי הנאה וכוונתו להפוסקי' דס"ל הכי בא"ע סי' כ"ח וב"ש סקנ"ו ע"ש. ותי' דמיירי בנדר כל זמן שהיא תחתיו. הנה לא הי' צריך לומר דמיירי באומר כן להדי' אלא באומר קונם אשתי נהני' לי ממילא אם אינה אשתו מותרת כמו בבית ראובן שאני נכנס ומכרו לשמעון שמותר לכנוס לבית. אבל הדין צ"ע א"כ כל שכופי' להוציא שלא לרצונו. יערים וידירה הנאה מנכסיו לעולם. ולא נוכל לכופו להוציא דהכל איסורי הנאה אצלה. אע"כ פשוט כיון שמחויב להוציא מן הדין ומשו"ה כופין ולא הוה גט מעושה משום שמצוה לשמוע דברי חכמי' כמבואר בפ' חזקת הבתים. א"כ עדיף משארי שיעבודי' אפי' אם קונמות מפקיע שארי שיעבודי' מ"מ אינו יכול להפקיע זה השיעבוד שמשועבד שאם ימצא בו דבר שיהי' הדין כופין להוציא שיוציא בגט כשר וראוי ואינו יכול לאסור זה על האשה בשום אופן זה נלע"ד ברור לדינא. והנה למ"ד שם שטר קידושי' וגט שנכתב על איסורי הנאה דרבנן מקודשת ומגורשת י"ל דמתני' מיירי שתלה הנדר אם תלך לבית אביך יאסר הנאתי עליך דהשתא נאסרה בהנאתו מיד מדרבנן משום דבתנאי לא מזדהרי אינשי כמבואר בש"ס נדרי' דמייתי תוס'. ומשו"ה כופין להוציא אחר שלשי' יום. והיא תשמר עצמה לילך בית אבי' כל ימי' שלא יאסר הגט עלי' למפרע אי' דאורייתא ויתבטלו הגירושי' אבל עכ"פ כל זמן שלא תכנס לבית אבי' אין בו אלא איסור דרבנן ומגורשת שפיר בגט שנכתב על אי' דרבנן. אלא לדינא לא נ"ל שיהיו כופין אותו להוציא בכי האי גוונא כלל

דטעמא מאי אסרו רבנן ליהנות ממנו מיד משום דבתנאי לא מזדהרי אינשי. וחיישי' שתכנס לבית אבי' מה בכך הלא תוכל היא ליאסר על עצמה מליכנס בית אבי'. ואז יהי' בית אבי' אסור עלי' מן התורה ולא משום תנאי ותהי' נזהרת בו ומותרת ליהנות מבעלה כל ימי' ואמאי נכוף להוציא. ולא דמי למ"ש תוס' דמשו"ה לא מתוקם מתני' באוסר תשמיש מעכשיו אם אזונך משום דנאסרה בתשמיש מיד וה"ל לכוף בתר שבת א' משום דבתנאי לא מזדהר. ולא נימא שהיא תיאסר מזונותיו עלי' ותשמיש ז"א דאיך נכוף אותה שתיאסר על עצמה מה שהוא משועבד ליתן לה. כי היכי דפרכי' היכי מצי מדיר לה ה"נ היכי מצי לגרום לה שתיאסר על עצמה והא נקטי בכובסי' דלשבקי' לגלומא הוא. ועוד אפי' נימא דתוכל לעשות כן. מ"מ אכתי איכא תי' ק' תוס' קמא דתמתין שלשי' ושבת א'. ועוד תקנה זו דתיאסר על עצמה מזונות חסר מן המשנה וכי האי גונא לא הוה שתיק מיני':

ובגוף הדין אני מסופק נמי. אי נאסרה מדרבנן ליהנות משום שמא תלך לבית אבי' אפי' נימא דאחר שהלכה נאסרה מליהנות לו. דאע"ג דהשתא קיימי' דקונמות אינו מפקיע שיעבוד. מ"מ הוא לא הפקיע השיעבוד אלא היא הפקיעה במה שהלכה. מ"מ כל זה אחר שהלכה כבר ונאסרה בהנאתו. איך תאכל ממנו. אע"ג דמשלה היא אוכלת במה שחייב לה מ"מ כל זמן שלא גבתה מזונותי' אינו שלה אלא שיעבוד בעלמא וזה נאסר. אבל אחר שכבר אכלה משל בעלה בהיתר וכיון שגבתה הרי הוא שלה ממש. אם אח"כ תלך לבית אבי' לא שייך שתיאסר למפרע שנהנה משל בעלה זה אינו שהרי לא נהנתה משלו מעולם שהרי שלה אכלה. ולא דמי לאינש דעלמא שאין לו חוב עליו והדירו מנכסיו אם תעשה כך וכך שזה ודאי אסור ליהנות מיד שמא יעבור על התנאי ונמצא נהנה מאיסורא למפרע שהרי משל חבירו אכל. אבל האשה בשעה שהיא אוכלת אינה נהנית משל בעלה כלום אלא משלה. אלא שאם קדים האיסור לא תוכל לגבות מנכסיו שכל זמן שלא גבתה הנכסי' הם שלו וחל קונם עלי'. אבל משגבתה לא שייך לומר שיחול איסור למפרע על שלה. ולפ"ז הא דפריך בנדרים ט"ו ע"א הלכה לפני הפסח אסורה לא הלכה לא. הו"מ לשנויי אשה שאני דמשלה נהנית. אלא משום דמיירי התם נמי באומר תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך וכמ"ש תוס' שם. ועכ"פ הו"ל למתני' לפרש. דאם אוסר תשמישה עליו אסורה מיד ומדלא פירש כן הקשה. אלא לפ"ז הומ"ל ולטעמיך אדמקשת למ"ד בתנאי לא מזדהר תיקשי לכ"ע דודאי כיון שהיא לא נדרה וגם היא לא עבדה איסורא למפרע אלא הבעל שהוא נאסר בהנאתה ולא היא.. בודאי לא תזהר בהתנאי. בשלמא אי מיירי בנאסרה היא בהנאתו איכא למימר למ"ד בתנאי נמי

מיזדהר הכא נמי נזהרת אעפ"י שהיא לא נדרה כיון שהאיסור עלי' מה לי נדרה היא ומה לי נדר הוא. אבל אי מיירי הקושי' מהנאת תשמישך עלי נמצא היא לא נדרה וגם לא עבדה איסורא בהא ודאי כע"מ שהוא נאסר בהנאתה מיד שמא לא תחוש לו ותלך לבית אבי'. והמ"ל ולטעמיך:

ובלאה"נ נ"ל דמתני' לא מיתוקמא בתולה איסור הנאתו באם תלך דע"כ לא כ' תוס' דמתוקם מתני' אלא באוסר דבר אחר כגון תשמיש ותולה במזונות ועל זה מורה שפיר לשון המשנה המדיר את אשתו שום נדר הגורם איסור מליהנות ומ"ם ולמ"ד מליהנות מורה על זה דאי הנדר הי' ההנאה הו"ל למימר המדיר אשתו הנאה. ומ"מ אומר ר' יוסף בתוס' דדוקא בסיפא מפרשי' כך. וה"ה במציעתא דתנן שלא תאכל פירות ושלא תתקשט דהו"ל למימר מפירות ומקישוט ולא ברישא. אבל לומר שיהי' עיקר הנדר איסור ההנאה נמצא כשאמרה מתני' המדיר את אשתו מליהנות לו כבר נגמר הדבור מענין זה. והיכי רמיזא אם תלך לבית אביך. וצ"ל כעין חסורי מיחסרא וזה לא עלה על דעת. ע"כ מחורתא כדשנינן מעיקרא:

היכי מצי מדיר לה. כ' תוס' דמצי מנקט לי' באומר הנאת תשמישך עלי אם אזונך. והטעם דחל כי האי גונא אמזונות. משום דהוא אינו מפקיעה ממזונות כלל שיאמר הרי מזונות לפניך קום אכול. ואם עי"ז תגרום לי איסור לשמשך מה לי ולך הרי שיעבודי מוכן לפניך. ואם תבחר שלא לזונך כדי שתשמשני. אתה בחרת. אבל אם אומר תשמישך עלי אם תהני משימושי נמצא א"א בשום עולם שתבחר ליהנות משימושו הרי אינו יכול לומר הריני לפניך בואי ושמשי שהרי א"א לזה בלא זה הדר הו"ל נקט בכובסי' דלישבקי' לגלימא ולא מצי אסר עלי' ועיי' לשון תוס' לקמן ד"ה שלא תטעום כו' כיון דאפשר לה לאכול וכו' ע"ש כן נ"ל ברור אע"ג שמדברי מורי ז"ל בהפלאה לא משמע כן הנלע"ד כתבתי:

דף ע:

שהגיע זמן ולא נישאו הקשו תוס' אפירש"י הא מזונות נמי דרבנן ר"ל אפי' למ"ד מזונות דאוריי' מ"מ הא שתזון פנים בפנים בודאי אינו דאוריי'. וצ"ל לדעת רש"י מ"מ משנישא' דאסמכה אקרא דשארה ועונתה לא יגרע עשאוה כעין תורה וה"ה מעשי ידי' שהוא תחת מזונות. אבל הגיע זמן ולא נישאו דלא שייך עונתה ה"ה דלא שייך נמי שארה. והוא כמו דרבנן שאין לו עיקר מן התורה ובהא ודאי לא אלימא שיעבודא. והיותר נ"ל דלהאי לישנא נימא באמת אין הנדר חל על מזונות ויעמיד פרנס להדי' בלי שיאמר כל הזן וליכא

אלא משום שאינה ניזוני' בפנים יפות בודאי אין משועבד לזה כאירוסי' וסגי בייחד לה דוכתא. ומ"מ אחר שלשי' יום יגרש כיון דאדרה מיסני סני לה. וא"כ כל השקלא וטרי' דש"ס דכל הזן הוא ללישנא .קמא ומזה הוכרח הרי"ף דלית הלכתא כהאי לישנא:

כל השומע את קולי וכו' לפי הס"ד דזה הוה שליח גמור ואפי' ליתן גט. א"כ הו"ל להקשות איך יאמר בדליקה כל המכבה ה"ל כשולח עכו"ם להדי' לכבות בשבת. ויש לעיין עוד באומר כל הכותב גט אינו מפסיד. או למסקנא כל הרוצה לכתוב יכתוב תלי' ברירה. בשלמא כל השומע קולי איננו תלי' ברירה לומר הוברר למפרע שזה ששמע קולו יהי' שלוחו. דכיון שזה ששומע קולו הוא שומעו עכשיו אלא שזה שבבור אינו יודע מי הוא לא צריך למימר איגלאי למפרע שכבר הוברר בשעת מעשה כמו וכבר בא חכם וזה פשוט. אבל אם יאמר כל הרוצה לכתוב. א"כ לכשירצה זהו הרוצה ה"ל ברירה כמו למי שארצה אגרש בו או ע"מ שירצה אבא דתלי' בברירה ואינו נעשה שלוחו כלל וכן מבואר ממש בב"י בא"ע סי' קמ"א בשם רשב"א בתשו' ע"ש בב"י ד"ה ומ"ש רבינו אין דעת א"א הרא"ש כן וכו' ע"ש בסוף הדבור. לפ"ז הא דפשיטא לו לאסור כל הזן מכח האי דכל השומע קולי אע"ג שאינו דומה כנ"ל משום דלדינא קיי"ל דיני ברירה להחמיר בדאוריי' ולכן בגט אינו נעשה שליח באומר כל הרוצה לכתוב משום דאין ברירה ולענין נדר אסור משום ספק דלמא יש ברירה. והא"ש דלענין כיבוי אמירה לנכרי דרבנן אמרי' אין ברירה ואינו נעשה שלוחו להדי' והא דפריך אח"כ מכל המכבה מכח כ"ש פריך דוקא בדליקה התירו ולא בשארי איסורי דרבנן. א"כ מכ"ש באיסור דאורייתא:

כמאן דא"ל זיל הב לי' את דמי. הנלענ"ד באומר להפרנס כל הזן אע"ג שאין כאן שום אדם אלא הוא וכוונתו עליו. מ"מ דברים שבלב אינן דברים והרי פיו מכחיש מחשבתו שאומר כל הזן ולא אתה תזון. ואע"ג שאין אדם שומע ויודע דבריו אלא זה הפרנס מ"מ אפשר שהפרנס יגיד לאחיו בחוץ פלוני אמר כל הזן וחברך חברא אית לי' נמצא מוצא שפתיו מכחישי' דברים שבלבו והולכי' אחר מוצא שפתיו. וכל זה בעיר דשכיחי אינשי אבל בשדה עם חברו לבדו ואומר כל הזן הרי הדברים מוכיחי' שעליו נתכוון כי מי יזין ויפרנס חוץ ממנו הו"ל כאומדנא דמוכח ובכי הא דברים שבלב הוי דברים. ובזה נתישבו דברי הטור ועיי' תוי"ט ספ"ד דנדרים שתמה על הטור א"ע ע"ש:

דף עא.

חדש מלא חדש חסר איכא ביניי'. לכאורה י"ל דאביי ורבא בפלוגתא דרב ושמואל פליגי. לפי מה שהעלו תוס' בחולין נ"ה ע"א ד"ה התם לחומרא. דלענין עד ועד בכלל אזלי'

לעולם לחומרא. וא"כ לרב דמתני' במפרש והך לישנא מליהנות לו עד שלשי' יום הוא לשון הבעל שאמר כן שאסורה ליהנות לו עד שלשי' יום. א"כ לחומרא אמרי' ועד בכלל שגם יום שלשי' בכלל האיסור. וכיון דסתם חדש הוא נמי שלשי' למסקנת תוס' א"כ אין בין רבנן ור' יהודה אלא כהנת וכאביי. אמנם לשמואל דמתני' מיירי שהוא אמר סתם שתהא אסורה מליהנות לו. והתנא אומר עד שלשי' יום יעמיד פרנס א"כ אמרי' לחומרא ולא עד בכלל רק כ"ט יום יעמיד פרנס וביום שלשי' יוציא ור' יהודה פליג וס"ל חדש א' שהוא שלשי' והיינו לת"ק חדש חסר ולר' יהודה חדש מלא. ויש לעיין בזה גבי עד הפסח עד שיהא בנדרים ס' ע"א ע"ש:

איכא צערא דתרוויי' כ' תוס' דגם לעיל לא גרסי' לי' והטעם נ"ל משום דמיירי נמי בספן ומשום פת בסלו ולענין זה ליכא צערא דתרוויי':

שנדרה היא וקיים לה הוא. האריכו תוס' משום דאי ס"ד משום דסני' לה כבמסקנא א"כ הדרא קו' לדוכתא מאי פריך ש"ס לקמן הא כבר ידע הך סברא דסני' לה. משו"ה כ' תוס' דאפי' יום א' נמי צער לה וא"א לה לקיימה. ומ"מ הוא דוחק ע"כ נאיד רש"י מפי' זה ופי' אי ניחא לה לדידה וכו'. ולענין ק' תוס' יש ליישב ולומר דקו' ש"ס לקמן קאי לר' יוסי דאמר בעניות שלא נתן וכו' נתן קצבה היינו עד הרגל ובעשירות שלשי' יום. ומשמע דלשמואל מיירי נמי שהוא הדירה סתם וממתיני' עד הרגל בעני' ובעשירה שלשי' יום וכן משמע להדי' בהר"ן. וא"כ מבואר דר' יוסי פליג את"ק בהך סברא וס"ל דאע"ג שהיא רוצית להתגרש מ"מ ממתי' לה אולי תתחרט. וא"כ פריך שפיר ש"ס לר' יוסי והוצרך לחדש סברת מיסני סני לי'. מיהו הא קשי' אפירש"י דעכ"פ נמתין יום א' דנשאלין על ההקם ביום שמעו מיהת עיין תוס' ד"ה אבל הכא וכו' עיי' מ"ש ר"ן. וצ"ל אה"נ ומ"ש ר' יהודה יום א' יקיים ת"ק נמי ס"ל הכי ולא אמר אלא משום כהנת וכאביי לעיל. ולמסקנא דמסני סני לי' לא צריך תו להך ואתי' אפי' לרבא עיי' וק"ל. ולעיל כתבתי דאביי ע"כ כרב איננו כלשיטת רש"י:

דף עא:

ככלה שנמצאת שלימה בבית חמי' וכו'. בחי' אגדה שלי ביארתי דכל היום שעוסקים בתורה בביהמ"ד הם בבחי' כלתו של הקב"ה כביכול צוה לנו מאורסה. ויתן אל משה ככלתו. וכשהולכי' מבית המדרש לבית הכנסת לתבוע צרכיו הוי בחינת בת השואלת צרכי' מאבי' ית"ש. ואם התורה שעסקו ביום הי' בלי דופי אזי מצליחי' בתפלה היינו שנמצאת שלם בבית חמי' בבהמ"ד ורדופה להגיד בבית אבי' בית הכנסת והיינו אני

חומה בבהמ"ד ושדי כמגדלות הם החכמים המניקי' תורה לתלמידיהם כדד היונק כפירש"י בשיר השירים על משה ואהרן ועל סנהדרין ואז הייתי בעיניו כמוצאת שלום. ולעתיד שאין צריך לתפלה ותחנונים וכמו שבארתי במקום אחר כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים ולא לישראל ע"כ יהי' תמיד בבהמ"ד בית חמי' והיינו תקראי לי אישי ככלה בבית חמי' ולא ככלה בבית אבי' כלל:

דף עב.

ואלו יוצאות שלא בכתובה וכו'. צריך ישוב שיהי' מתני' לא זו אף זו. מאכילתו שאינו מעושר הוא איסור דאורייתא או לכל הפחות יש לו שורש מן התורה. ומשמשתו נדה י"ל שאינו אלא כתם. וכן גירסת רי"ף פלוני חכם טיהר לי את הכתם. ואינה קוצה לו חלה נ"ל עפ"י מ"ש רמ"א בתשו' סי' ס"ו דאע"ג דכ' רמב"ן שהוא מקובל שהעד השני יותר נאמן מפני שזה אומר משמו מ"מ היינו היכא דאיכא איסור דאורייתא ואתחזק איסורא. משא"כ בחמאה של נכרי נאמן ראובן לומר שמעון שמר לי החמאה אעפ"י ששמעון מכחישו מהימן ראובן במגו דאי בעי אמר אני שמרתי בעצמי. ובשמעתין אינו מועיל מגו משום דאתחזק איסור ע"ש. וא"כ י"ל דסד"א דוקא מאכילתו שאינו מעושר דלית לה מגו כולי האי למימר אני תקנתי הכרי כיון דאיתתא לא בקיאה בהפרשת תרומות ומעשרות ובפרט באומד ובדינא דעין בינונית וסדר הפרשתם זה אחר זה. משא"כ קוצה חלה דסתם איתתא בקיאה בהפרשת חלה ולא הי' צריכה לגבל לתקן. וה"א דמהימנת במגו דאי בעי אמרה אני קצתי לי חלתי קמ"ל אפ"ה לא מהימנת משום דאיתחזק איסורא. ונודרת ואינה מקיימת פשיטא דצריכא רבא דהרי אינה מכשילתו כלל. רק משום עונש הבנים. כנלע"ד ליישב סדר מתני':

וספרה לה לעצמה. ערמב"ן בחי' ריש גיטין די"א דאינה נאמנת לבעלה אלא מתוך שנאמנת לעצמה. ע"ש ובמקומות אחרים הארכתי בזה. ועיין עוד בחי' פ' שבועת העדות בישוב סתירת הרא"ש דלשם עם הרא"ש דשמעתין. ע"ש גבי הכל מודים בעד מיתה דאמר לה ולא אמר לב"ד ע"ש:

סוגי' קדשה על תנאי וכנסה סתם. יחדתי קונטרס בחי' הלו"ת משנת תקע"ו לפ"ק. וכן בסוגי' אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד יחדתי קונטרס בזמן הנ"ל קחנו משם:

דף עה.

פדחתה ראה וניפייס הוא. הנה המעיין במרדכי והג"א בסמוך בסוגי' דהי' בה מומין. דפליגי אשיטות תוס' ורשב"א שבתוס' שם. ומבואר דכשהתנה ע"מ שלא יהי' בה מומין אפי' על מומין שבגלוי יכול לטעון. ולפ"ז הא דפריך הש"ס בפשיטות פדחתה ראה ונפייס הוא הו"מ לשנויי לרב דקיי"ל כוותי' מיירי משנתינו בקדשה ע"ת וכנסה סתם ולא אמרינן ראה ונפייס. אך התרצן הוא רב פפא וכ' תוס' לעיל ע"ב ע"ב ד"ה אלא אסיפא דר"פ ס"ל כשמואל דמוקי בקדשה סתם ומשו"ה הוצרך לחלק בין עומדת תחת כפה. אבל למאי דקיי"ל כרב לא אתאינן להא ומיושב פסק הרמב"ם עיין מה שהקשה ר"ן וק"ל:

בעזה"י סוגי' דהי' בה מומין

הי' בה מומין. יל"ד לשון לשון רבים. ולא אמר הי' בה מום. ויש להסתפק אם נמצאו בה ב' מומין א' על פדחתה בגלוי באופן שבוודאי ראה ונפייס והשני בסתר. אי נאמר מעתה חזקה אין אדם מתפייס במומין דהרי קמן דהאי גברא שפיר מתפייס ומדאתפייס בהך שבפדחת. אפשר שנתפייס גם באידך. או דלמא מה דאתפייס אתפייס. ואידך חזקתו שאינו מתפייס וצ"ע:

ועודה בבית אבי'. האי לשון משמע שעדיין נערה שאז נקראת בבית אבי' כלישנא דקרא ואם בית אבי' נדרה עיין לעיל מ"ח ע"ב לאפוקי בוגרת דהוה כמו ברשות הבעל וכמ"ש הרא"ש ועל הבעל להביא ראי'. א"נ י"ל עודה בבית אבי' ר"ל שלא הגיע זמנה ומיתזנת עדיין משל אבי'. אבל בהגיע זמן נישואי' ומיתזנה משל בעלה דוכתא מייחד לה לא מיקרי בית אבי' ועל הבעל להביא ראי' וזה הוא סברת ר' ירוחם ועיין בשיטה מקובצת עמד בדיקדוק לשון זה והנלענ"ד כתבתי. ולפ"ז י"ל דיוקא אהדדי דדיוקא דסיפא משמע דוקא נכנסה לרשות הבעל ממש דהיינו חופה ולא סגי' בבגרה או בהגיע זמן. ולזה י"ל לפמ"ש ב"ש דאפי' לרא"ש בבגרה דעל הבעל להביא ראי'. מ"מ סגי' שיביא ראי' שהי' בה מומין עד שלא בגרה ולא בעי להביא ראי' שהי' עד שלא נתארסה. אלא אפי' משנתארסה רק קודם שבגרה סגי דהא ליכא כאן חזקה אין אדם שותה בכוס. ולפ"ז א"ש הדיוקים. וקאמר אם הי' בה מומין בעודה נערה על האב להביא ראי' ואם כבר נכנסה לחופה ממש על הבעל להביא ראי' שהי' עד שלא נתארסה. אמנם אם בגרה אזי על הבעל להביא ראי'. אמנם סגי בראי' כל דהו שהי' עד שלא בגרה:

על האב להביא ראי'. לכאורה עיקר טענותיהם ברישא בהחזרת כסף קידושין. דסתם ארוסה אין לה כתובה וכיון דמיירי בקדשה על תנאי. ולטענת הבעל שלא נתקיים התנאי אינה מקודשת כלל צריכה להחזיר הקידושין. וסיפא דנכנסה לרשות הבעל וה"ל כנסה

סתם אין להחזיר הקידושין כיון שצריכה גט אין להחזיר הקידושין בשום אופן שלא יאמרו קידושין תופסין באחותה. ומ"ש בהג"ה שבמרדכי פ"ג דקידושין סי' תקל"ה נגד זה כבר תופס עליו בחלקת מחוקק סי' נו"ן סק"ד. וגם מ"ש רמ"א בשם מהרי"ל כבר השיגו עליו האחרונים ע"ש נמצא בסיפא שצריכה גט אין הטענה על החזרת קידושין כ"א על הכתובה. ובזה מיושב ק' תוס' לר"א דאמר תברא מ"ט לא נקט לכ"א רבותא טפי לר"ג בעודה בבית אבי' ולר"י ברשות הבעל ולהנ"ל ניחא דקמ"ל אפי' שהאב מוחזק בכסף קידושין לא יועיל לו חזקת הגוף. וזה לא הו"מ לאשמועינן ברשות הבעל שאז הטענה על הכתובה וכן לר"ג קמ"ל אעפ"י שהבעל מוחזק בכתובה אלים חזקת הגוף להוציא ממון. וזה לא הו"מ לאשמועי' בארוסה. ואפשר דהיינו דאתא רבא לאיפלוגי אאוקמתא דר"א ואמר לא תימא ר"י לא אזיל בתר חזקה דגופא כלל. ואס"ד דמירי רישא לקידושין שהאב מוחזק מ"ט דר' יהושע הלא אין חזקת ממון מתנגדת לחזקת הגוף ולית לי' לרבא חזקת מרא קמא שכ' תוס' לקמן. וי"ל אביי לשיטתו משמע דס"ל נמי כאוקמתא דרבא כאן נמצא. ולא כאוקמתא דר"א תברא היינו משום דאביי ס"ל לעיל בסוגי' קדשה על תנאי דרב נמי לא מצריך גט אלא בבעל ומשום בעילת זנות. אבל בנכנסה לחופה ולא נבעלה לא בעי גט לרב ומשנתינו נכנסה לרשות הבעל מיירי בלא בעל כמבואר לעיל מ"ט וא"כ גם בסיפא י"ל לקידושין וליכא למימר תברא. דא"כ תקשי קו' תוס' לימא ר' יהושע רבותא טפי בנכנסה לרשות הבעל ולקידושין. ואמנם ר"א לטעמי' דס"ל שם דבבעל כ"ע מודים דצריכה גט ובכנסה סתם הוא דפליגי וס"ל לרב דאפ"ה צריכה גט. ויצדקו דברינו הנ"ל בישוב קו' תוס' משו"ה קאמר תברא ועד"ז י"ל גם רב אשי דס"ל רישא מנה לאבא בידך ולא מוקי כר"א נמי היינו טעמא אפי' אי ס"ל כהלכתא דנכנסה לחופה בלא בעל צריכה גט מ"מ הא רב אשי פליג התם בפ' מי שמת וס"ל בנתגרשה ליכא למיחש שמא יאמרו קידושי' תופסין באחותה משום דגיטה מוכיח עלה והדרי קידושין ע"ש קמ"ה ע"א א"כ אפי' נכנסה לרשות הבעל נמי שייך לקידושין משו"ה נאיד הוא מאוקמתא דר"א. והנה מרא דשמעתא דמחליף פרה בחמור הוא שמואל דמוקי למתני' בקדשה סתם ולס"ד דש"ס לקמן מוקי כאוקמתא דר"א תברא. וצ"ל קדשה סתם נמי אינה צריכה גט וכתי' קמא שבתוס' לעיל ע"ב ע"ב ד"ה על מנת:

מיהו לפמ"ש לעיל דעודה בבית אבי' ממעט בוגרת בודאי קשה לר"א אי רישא ר' יהושע נימא רבותא אפי' כשבגרה אפ"ה על האב להביא ראי' להחזיק הקידושין ולא שייך דברינו הנ"ל ובפלפול הארכתי וגם תי' תוס' לא שייך על קו' זו מבוגרת:

על האב להביא ראי'. פירש"י עדים ובשיטה מקובצת מדקדק מה בעי רש"י בזה. וגם מ"ט לא פי' כן ברישא. ולכאורה י"ל לפמ"ש בש"ע ח"מ סס"י ל"ה דבמקום שא"א להזמין עדים כשרי' סמכינן אפילו אנשים ופסולים היכי שהתובע טוען ברי. ומצוה לעיין זה היטב הדק בישש"ש פ"א דב"ק סי' מ"א דמציין הש"ך שם. וא"כ במשנתינו דלא מיירי במומין שבגלוי ממש כמ"ש תוס' דר"מ מודה בהא ומומין שבסתר הוא רחוק מאוד להמציא עדי' כשרי' שראו אשה ערומה קודם שנתארסה והי' בה מומין אם לא נכפה או ריח הפה וכדומה והוי סד"א דסגי בראי' בעלמא בלא עדים כשרים קמ"ל חדא דהבעל אינו טוען ברי וצריך עדים כשרים ועוד דעכ"פ משכחת לי' בשום אופן שאנשים ראו במקרה המום שבסתר שבאשה וכל זה בסיפא ומשו"ה פירש"י עדים. אבל ברישא דהאב מייתי ראי' שאח"כ נולדו. א"כ צריך ראי' מי שהציץ בה. ובדקה שעה קודם אירוסין שלא הי' בה אותן המומין. וזה נמנע כלל בעדים כשרי'. וכיון שממש הדבר נמנע וגם האב טוען ברי סגי בראי' בעלמא בלא עדים כשרי' משו"ה לא פירש"י מידי. ואי מיירי רישא להחזיק הקידושין א"ש אבל אי בא להוציא הכתובה ע"י אותן עדים זה קשה וצ"ע במקומות הנ"ל. ומזה ראי' לשיטת רש"י דלא כר"ן אליבא דרי"ף דמפרש משנתינו בשמא ושמא דלטענת שמא בעי' עדים כשרים וזה ממש נמנע ברישא:

וחכ"א במה ד"א במומין שבסתר. דעת הר"י שבמרדכי שרמז עליו בהג"ה אשרי דבמומין שבגלוי דמתני' היינו תחת כפה שבראשה ובודאי ברישא בעודה ארוסה לא פליגי חכמים דמנא לי' להארוס להסתכל במה שתחת כפה. והיינו דמשנינן לעיל הוסיפו עליהן שומא בעומדת תחת כפה ור"ל בארוסה אבל אחר נישואי' שנכנסה לרשות הבעל פליגי בהו ר"מ ורבנן דלר"מ לא אמרי' בהו ראה ונפייס ולרבנן נתפייס כיון שכבר נכנסה לחופה עמו. ולפ"ז ר"מ דקאי רק אסיפא לק"מ ק' התוס' דרב מוקי בקדשה על תנאי זה לק"מ דהא אסיפא אכנסה סתם קאי ואדרבא מיגרע גרע כיון שקדשה על תנאי. ובשעת כניסה בודאי ראה מה שתחת כפה ושתק ולא צווח שלא נתקיים תנאו ש"מ איפייס ואחולי אחיל. ומדוייק נמי טפי לשון מתני' אבל מומין שבגלוי אינו יכול לטעון דבסיפא הבעל הוא הטוען ואינו יכול לטעון. אבל אי הוי קאי ארישא ה"ל למימר אינו צריך להביא. אמנם רשב"א ור"י שבתוס' שלפנינו ניחא להו לפרש מומין שבגלוי ממש על פדחתה ור"מ מודה בו. ולפ"ז קאי אפי' ארישא בארוסה דעל פדחתה גם הארוס ראה ונפייס ואי משום קו' דמיירי בקדשה ע"ת נדחק לא על אלו המומין נתכוון. והדקדוק דאינו יכול לטעון אתי' לרמז על הבעל אפי' מייתי ראי' אינו מועיל. והרבה קולמסות נשתברו בהבנת המשך לשון התוס' ואין לזוז ממה שכתבתי פה:

דף עה:

אמר רבא לא תימא ר"י לא אזיל. כללא דחזקות בקיצור ב' מיני חזקות יש א' שברור לנו וראינו שהדבר הי' כך אמרי' מסתמא עודנו כך כשהי' ואפי' איתרע אח"כ נימא השתא הוא דאיתרע וזה נלמד מן ויצא הכהן מן הבית פ"ק דחולין. והיותר אלימתא דבהני חזקות הוא חזקת הגוף לר' יהושע דיליף לי' מקרא לטהרו או לטמאו. מיהו לרבנן לא אלימא כולי האי:

המין השני מהחזקות הוא חזקת מנהג. הגם שלא ראינו מעולם שהי' הדבר מזה כך. אך מסתמא הוא כן ממנהגו של עולם כגון אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו. או אין אדם מתפייס במומין. וממין הזה הוחזקה נדה בשכנותי'. איש ואשה תינוק ותינוקת שגדלו בבית ובאו זע"ז נהרגי' זע"ז בפ' עשרה יוחסין ובירושלמי יליף לי' ממכה אביו ואמו. ועיי' ב"ש סי' י"ט. וזה קרוב לחזקה דאתי' מכח רובא. ואמנם חזקת ממון הוא הגרוע שבכולן ואיננו בגדר חזקה כלל שנאמר בודאי הוא שלו מפני שהוא בידו מנ"ל הא. ועדיין אני אומר חזקת מרא קמא הוא מעין חזקה הראשונה שכ' לעיל הואיל שידענו בברור שעה א' שהי' של פלוני הרי הוא בחזקתו לעולם עד שנדע בודאי שיצא מחזקתו. אבל דבר שאינו ידוע לנו רק שנדון הואיל והוא מוחזק בממון זה בידו. הוא שלו בודאי מנ"ל זה. אם לא נאמר שהוא כמו כאן נמצא וכאן הי'. אבל האמת יורה דרכו שאין זה שום חזקה שיצורף עם חזקה אחרת או להתנגד נגד חזקה אחרת. וכל מה שאנו מחמירי' בחזקת ממון אינו אלא שלא נוכל להוציא מיד זה אלא בראי' גמורה שהוא ספק עצום דלמא של זה הוא והמוציא מחבירו עליו הראי' ויליף לי' ברפ"ג דב"ק מקרא מי בעל דברי' יגיש ראי' אליהם. ולבסוף מסיק דסברא הוא וע"ש בשיטה מקובצת. מ"מ אמת הוא שאיננו אלא ספק עצום שא"א להוציא אלא בראי' ברורה. ואפי' ע"י רוב אין מוציאי' אם יטעון ברי לי שאני מהמיעוט ואם לא יטעון המחזיק ברי לי דעת תוס' ר"פ המוכר פירות דהולכי' אחר הרוב. אמנם בחזקה אין מוציאי' אפי' בטוען שמא. והתובע ברי. חוץ מחזקת הגוף לר"ג דמצרפי' לברי והיינו משום דאלים לי' ברי לר"ג. אבל ר' יהושע לא אלים לי' ברי כדלעיל י"ד ע"א אין מוציאי' ממון אפי' בחזקת הגוף אע"ג דלר' יהושע אלים לי' חזקת הגוף טפי מלר"ג מ"מ ברי לא אלים לי'. ולית כאן סברות הפוכות שהקשה מהרש"א ועיי' בר"ש דנגעים. ואמנם לר' יהושע אלים לי' ס"ס ולדידי' מוציאי' ממון ע"י ס"ס אם התובע טוען ברי נגד ס"ס דהיינו תרי שמא דנתבע כמ"ש תוס' לעיל ט' ע"ב ד"ה אי למיתב לה וכו'. ואמנם היינו אי הי' הנתבע מסופק בס"ס. אמנם בשמעתין אף דאיכא ס"ס להב"ד שמא משנתארסה נולדה ואת"ל קודם אירוסי' דלמא נתפייס מ"מ

לדידי' ליכא אלא חדא ספיקא שמא משנתארסה אבל ברי לו שלא נתפייס. ואין מוציאי' ממון. ולק"מ קו' מהרש"ל:

ודע דחזקה העשוי' להשתנות כגון חזקת בריאים שאדם עשוי להתחלות ועיין בש"ע י"ד סי' ר"א וחזקתו חי דהחי עשוי למות וכדומה אית בהו למעליותא ולגריעותא כגון אשה זו בחזקת שלימה נולדה הוא חזקה עדיפא ממוקמי' החמור בחזקת חי שהרי עתיד הוא למות. אמנם אם מצינו כבר מום בהאשה ושהחמור כבר מת אזי גרע כח האשה מהחמור. דבאשה נימא כיון שהיתה מוחזקת שאין בה מום והרי טעינו שהרי נמצא בה מום והרי ריעותא לפנינו. א"כ אפשר שכבר הי' זה מזמן רב וטעינו בה וסברא זו ביארה יפה ר"ן ריש חולין. אך חמור שמצינו מת לא איתרע חזקתו כלל שהרי מעולם ידענו שסופו למות ואין כאן טעות וריעותא ונאמר השתא הוא דמת. וסברא זו נתחדשה אצלינו לעיל כ"ו ע"ב בתוס' ד"ה אנן וכו' לחלק בין תרומה ונטמאת להשכים ומצאו מת. ע"ש היטב שם ביארתי. וע"י דברי' אלו ישמע חכם ויוסיף לקח בסוגי' שלפנינו:

ספק בהרת קדמה כו' הארכתי בזה במקום אחר ועי' בחי' למס' נדה פ' כל היד:

רישא כאן נמצא וכאן הי'. כבר בארתי בחי' למס' עירובין בסוגי' דחזקות. דכל הטומאות כשעת מציאותן היינו רק משום חומרא דקדשי' כמ"ש תוס' לקמן בשמעתין ג"כ מ"מ היינו היכי דאיכא ספק טומאה אפי' ודאי מגע כגון נגע בא' בלילה דודאי נגע ולמחר השכים ומצאו מת. א"נ ודאי טומאה וספק מגע כגון ראתה נדה וטמאה היא לפנינו בודאי. אך ספק נגעה בטהרות במעל"ע שבנדה למפרע. אבל ודאי נגע ובודאי טמא לפנינו כגון מפקח גל עגול ומצאו מת שהמפקח טמא לפנינו. וגם נגע בודאי לפני שעה משעה שהתחיל לפקח אלא שאינו יודע אם כבר הי' מת אז. הרי הוא טמא מעיקר הדין ועושה פסח שני על זה. ובזה יובנו דברי תוס' פסחי' צ"ח ע"א ד"ה שהי' וכו' ועזר מצאתי לסברא זו בס' אבן עוזר על עירובין ל"ה ע"ש ועיי' ט"ז ונה"כ בי"ד סי' שצ"ז ותשו' חכם צבי סי' ג'. ויש לעיין היטב בתוס' רי"ד קידושי' ע"ט ע"א כי שייך לכאן:

ודע התם בנדה אמרי' כל הטומאות כשעת מציאתן ובמקום מציאתן. ורצונו לומר כשעת מציאתן היינו דאמרי' רישא כאן נמצא כאן הי' דמחזקי' כשעה שהוא עכשיו כן הי' מעולם ומזמן רב. ובמקום מציאתן היינו דאמרי' סיפא כאן נמצא כאן הי' פי' לדיוקא כאן נמצא ולא במקום אחר כי לא מחזקינן ממקום למקום. והיינו דאמרינן התם בראותו חי מבערב פי' באותו המקום ראוהו חי מבערב וא"כ א"א להחזיק טומאה אפי' באותו המקום כל אותו הזמן שהרי עכ"פ הי' חי שעה א' גם במקום הזה ועיי' נוב"י מהדורא קמא בזה. והכא בשמעתין אפי' ראינו אותה שעה א' בלי מום מ"מ מחזקינן ריעותא

בבית אבי' כל אותו הזמן למפרע. משום דמרגע אירוסי' ואילך הוא כמקום אחר ואמרי' כבר הי' ברגע האירוסי'. וזה שדקדק רש"י בלשונו בשמעתי' דעל אותה שעה אנו דנין ולכאורה הוא ללא צורך ולפמ"ש ניחא:

והנה רש"י לא גרס סיפא כאן נמצא משום דלא צריך אלא לאוקמי מתני' כהלכתא כר"ג ותיקשי לי' רישא משו"ה הוצרך לשנויי בכאן נמצא אבל סיפא לק"מ לר"ג. ולפ"ז צריך לומר משארסתני נאנסתי מיירי בהי' זמן לתלות שנאנסה בבית בעלה וכמ"ש תוס' וה"ה הו"מ לאוקמי כר' יהושע ומיירי לעיל בשלא הי' זמן שתאנס בבית בעלה והכא סיפא משום כאן נמצא אלא ניחא לי' לאוקמי כולי כר"ג דהלכתא כוותי' ולשיטה זו מיירי משנתינו בברי ושמא כמו משנת משארסתני נאנסתי. ומכ"ש לרש"י לעיל ל"ו ע"א במשארסתני נאנסתי פליגי אפי' בשמא ושמא וכמ"ש תוס' שם גבי חרשת. ולשיטה זו הא דלא מייתי רי"ף אוקמתא דרבא ודרב אשי ע"כ צ"ל כמ"ש הרא"ש משום דלא נפקא מיני' לדינא דאפי' בוגרת הטוענת בעד עצמה דלרב אשי על הבעל להביא ראי' ה"ה לרבא משום דכאן נמצא ברשותה של עצמה דהוה כמו בבית בעלה דהכל תלוי ברשות. ומה שיש לפקפק על זה יבואר לקמן אי"ה. ולפ"ז למסקנא דהלכה כרמי בר יחזקאל על בעל הפרה להבי' ראי' ומ"ש הרי"ף על בעל החמור הוא ט"ס כמ"ש הרא"ש. כל זה שיטת רש"י ותוס' ורא"ש:

אמנם שיטת הרז"ה והסכים עמו הר"ן דלמסקנא ולרבא לא תלי' ברשות אלא בבית של מי נמצא. דהרי הרשות עדיין לא נתברר שעל זה אנו דנין אם הוא ברשות של זה או של זה וע"כ הכל הולך אחר הבית שנמצא שם וא"ש הגירסא ברי"ף על בעל החמור להבי' ראי' ועל זה הקשה הרמ"ה דהו"ל להרי"ף להביא פלוגתא דרבא ודרב אשי ולימא בוגרת איכא בינייהו שהיא בבית אבי' וטוענת בעד עצמה דלרבא תלי' בבית א"כ על האב להבי' ראי'. ולרב אשי כיון שטוענת בעד עצמה על הבעל להבי' ראי'. וליישב קו' זו כ' הר"ן דרבא ור"א לא פליגי כלל דבברי ושמא ודאי ברי וחזקת הגוף מוציא ממון לר"ג ולא משגחי' בכאן נמצא ובהא מיירי מתני' משארסתני נאנסתי. ומיירי אפי' לא הי' שהות שתאנס בבית הבעל מ"מ ברי עדיף. ומשנתינו מוקי רבא בשמא ושמא. ומשו"ה תלי' בכאן נמצא ולא תלי' כלל בפלוגתת ר"ג ור"י. ולפ"ז גרסי' דוקא רישא כאן נמצא וסיפא כאן נמצא ורב אשי מודה לרבא דבשמא ושמא תלי' בכאן נמצא אלא דמוקי משנתינו בברי ושמא ורישא ברי שלה אינו מועיל להאב ולא משום חזקה אלא משום ברי ובהשיטה שדחה תוס' וסיפא הוה שפיר ברי. וגם רבא מודה לדינא לרב אשי. והרי"ף מייתי מתני' דמשארסתני נאנסתי כפשוטה דמשם נלמד דינא דרב אשי דברי עדיף ואע"ג דמשם לא

נדע דברי של הבת אינו מועיל להאב זה הוא דבר פשוט ושוב מייתי משנתינו כפשוטה דמסתמא מיירי בטענת שמא ומטעמא דרבא נמצא שני הדיני' מבוארים ברי"ף:
ויש שיטה אחרת דרבא ורב אשי פליגי ולית לי' לרב אשי סברת כאן נמצא והלכתא כוותי' ואין הלכה כשמואל בפרה וחמור. והיינו דרמז הרי"ף בסוף דבריו. ועיי' ביבמות קט"ו גבי תרי יצחק כ' נימוקי יוסף דמ"מ מודה רב אשי באיסורא ובפרט בעיגונא ולא פליג אלא בממונא ע"ש ועיי' דברי ר' אביגדור במרדכי ס"פ המדיר ודברי מרדכי ספ"ו דקידושי' סי' תקל"ה ע"ש:

דף עו.

הוי חדא במקום תרתי עפירש"י שדבריו קצת סתומים ועיי' בחידושינו בסוגי' פתח פתוח שם ביארתי דברי תוספ' הרא"ש במ"ש שם דבת ישראל שנמצא פתחה פתוח דמותרת מס"ס אע"ג דרוב רצון מתנגד וגם חזקת הגוף מתנגד דאמרי' השתא נבעלה וברצון מ"מ מוקמי' אחזקת היתר. ואי תימא הא רוב רצון ורובא עדיף מחזקה נימא לי' הא גם ברצון משכחת היתר כשאינו תחתיו. ואם תאמר הא חזקת הגוף דהשתא נבעלה. נימא הא אפשר דהשתא נבעלה בהיתר ע"י אונס. והכלל דבחזקת היתר לחוד סגי. וא"א שתיאסר אלא ע"י צירוף רוב רצון וחזקת הגוף יחד. בזה לא אמרי' רובא עדיף מחזקה. להוציאה מחזקת היתר שלה ע"ש. וה"נ כשתאמר כאן נמצא וכאן מזמן רב נאמר מה בכך ראה ונפייס. אם תימא אין אדם מתפייס במומין נימא אוקמה אחזקת הגוף והשתא הוא דנולדו בה המומין והוא קרוב לתי' ב' של תוס' דוק ותשכח:
רב אשי אמר וכו' כ' הרא"ש דאין נפקותא לדינא בין רבא לרב אשי דבוגרת שטענה בעד עצמה דמהימנת לרב אשי ה"ה לרבא משום דכבר נקרא רשות הבעל כיון שאינה ברשות האב שהרי בגרה. ובית שמואל הוסיף דבמומין שהיו כבר בימי נערות ונמצאו בימי בוגרת דלא שייך לרבא ראה ונפייס. גם לרב עלי' להבי' ראי' אע"ג דטענה בעד עצמה. והטעם דהוי כבהמה שנולדה בה ספק טריפה בחיי' דמחמרי' בה משום דמוחזקת מאיסור לאיסור.. וה"נ ר"ל מי שראה בה מום בנערותה. אצלו יצאה מחזקתה שהרי אז לא היתה בת כתובה כיון שאז הי' הטענה לאבי' ולא לה. וא"כ אע"ג דלהבעל לא נודע עד שבגרה מ"מ עלי' להביא ראי'. אלא דקשה על זה אמאי צריך להביא ראי' עד שלא תתארס וליתי ראי' עד שלא נישאת ויצאה מחזקתה קודם שנישאת או קודם שבגרה ושוב עליו להבי' ראי' כן הקשה הבית שמואל ותי' קרבן נתנאל מגומגם ואפשר כונתו דהא דבהמה שיצאה מחזקתה מחיים נמי אינה טריפה בודאי ולא נעשה עי"ז הוחזק

באיסור. אלא שהורע חזקת כשרותה ואסורה מספק. וה"נ נהי דחזקת הגוף שלה אתרע ע"י שהי' בה משנתארסה מ"מ ליכא אלא ספק. וכשיצורף לזה ספק שמא נתפייס ה"ל ס"ס. ואע"ג דכבר כתבנו לעיל דאפי' לר' יהושע דאלים לי' ס"ס מ"מ הכא ליכא ס"ס לגבי הנתבע שהרי הוא אומר ברי לי שלא נתפייסתי. היינו לר' יהושע דלא אלים לי' ברי אבל לר"ג דאלים לי' ברי ומוציא ממון ע"י ברי עם חזקת הגוף או עם מגו ה"נ אע"ג דליכא לא חזקת הגוף ולא מגו. מועיל ברי שלה עם ס"ס דילן אע"ג דלגבי הנתבע ליכא ס"ס. ועדיין צ"ע:

ולא תימא אליבא דמ"ד קידושין לאו לטיבועין וכו' עיי' בזה היטב באריכות בתשובת סי' תקי"ח:

דף עו:

כל שנולד הספק ברשותו. שיטת הרז"ה ור"ן דבבית תלי' מילתא. ופשוט בעיני הכוונה בבית ממש. ואם הלכה פנוי' בבית של א' ובא הארוס וקדשה שם ונמצא בה מום שם היכי לדייני' להאי דינא. אע"כ עיקר הכל תלוי ברשות בלי ספק אך הכא שעל זה אנחנו דנין אם החמור ברשותו של זה או של זה היינו אם נתקיים המקח או לא וכן בכלה. ע"כ נראה ע"י הבית יתברר הרשות אם מת החמור בביתו של בעל החמור נאמר שהי' ברשותו ג"כ ואם מת בבית של בעל הפרה נאמר שהי' ברשותו. וכן בכלה. ודוקא כשנמצא בבית אבי' או בבית בעלה נאמר הבית מברר הרשות אבל לא זולת. ומ"מ בבוגרת שנמצא בה מום בבית אבי' עלי' להביא ראי':

הספק ברשותו היינו שנולד ספק בהדבר הנקנה בעצמו כגון מום או מיתה וכדומה אבל ספק הנולד מעלמא כלל גדול בדין המוציא מחברו עליו הראי' ואשר ע"כ תמהתי בתשו' א' על דברי רבינו אבגדור ס"פ המדיר במרדכי שהספק הי' בשער שבשוק ולא בהמעיל הניקח ואיך שייך על זה כל שנולד הספק ברשותו. ועיי' רמ"א בש"ע חו"מ סי' רכ"ז סעי' ט'. ועיי' תוס' בחולין מ' גבי מחט שנמצא בעובי בית הכוסות ומ"ש בנדה על זה ודוק היטב בכל זה ותוס' ב"מ ס"פ המקבל ע"ש היטב:

ותנא תונא כלה. פירש"י בין בית אבי' ולקידושין בין בית בעלה. ועיי' מרדכי הנ"ל דס"ל נמי דלמסקנא הוא הראי' מבית אבי' ולקידושין. ולפ"ז ס"ל לרש"י כשינויא קמא דהתוס' לעיל ע"ב ע"ב ד"ה על מנת דבקידשה סתם לא בעי גט ושמואל דשמעתין מוקי מתני' בקידשה סתם ולא בעי גט וכיון דלא בעי' גט דינא הוא דתיהדר הקידושין דאי הוי בעי גט ונאסר בקרובי' לא תיהדר הקידושין לעולם שמא יאמרו קידושין תופסין באחותה. אע"כ

ס"ל לרש"י כשינויא קמא דתוס' הנ"ל. א"נ כדעת הג"ה שבמרדכי בפ"ג דקידושין סי' תקל"ה דכל היכי דאיכא ספק קידושין דבכל צד איכא למיחש אם לא תיהדר הקידושין יאמרו אין קידושין תופסין באחותה ואם תיהדר יאמרו קידושין תופסין באחותה. א"כ טוב שתיהדר הקידושין ונימא גיטה מוכיח עלי' כרב אשי בב"ב קמ"ה. ובחלקת מחוקק סי' נו"ן נתקשה בזה וכבר הדברי' מבוארים אצלינו בתשובה הנ"ל. ולפ"ז כדפריך מטבח א' הומ"ל דשמואל מיירי בבעל החמור טוען ברי משא"כ טבח דטוענ' שמא דהא קאמר תנא תונא כלה אירשא וברישא הבעל טוען שמא ואפ"ה צריך בעל הרשות להביא ראי' ובאמת הומ"ל למידחי דילמא מסיפא לחוד מייתי ראי' אלא משום דבאמת האי שינויא דשני הש"ס הוא תי' מרווח דסתמא דמילתא כל כמה דלא יהיב דמי כו' א"כ טוב לו להניח לישנא ד בין אירשא בין אסיפא דהרי סתמא קאמר:

דף עז.

במומין גדולי' כופין אותו להוציא כ' תוס' גבי איש ליכא למימר דנסתחפה שדה של אשה. נראה דלאו אגופא דכופי' להוציא קשיא להו. דאפי' אם נסתחפה שדה שלה מי יכוף אותה לאכול פירות שדופו' קדים משדה סחופה. וה"נ כמ"ש רמב"ם. אפי' בטוענת מאיס עלי כי איננה שפחה נמכרת לו לשמש עם מי שמאוס עלי' וכופי' אותו להוציאה. אך עיקר הקו' ממ"ש תוס' לקמן דצריך ליתן לה כתובה נימא נסתחפה שדה שלה. כמו בנולדו מומין בהאשה צריך הוא ליתן לה כתובה מה"ט. וקו' גדולה הי' והתי' לא זכיתי להבין מ"ש דהבעל אינו שדה של האשה. מה האי. עכ"פ לימא לה כיון דאינך רוצית ליסבול תצא בלא כתובה ורוע מזלך גרם. ובפרט שעיקר כתובה שלא תהי' קלה בעיניו להוציא. והכא כופי' אגירושין וצ"ע:

כופין אותו להוציא. דעת תוס' שיתן כתובה. ועמ"ש תוס' יבמות ס"ד ע"א ד"ה יוציא דעת החולקי' ע"ש. והנה הכא לא קשי' להתוס' דא"כ תערים ותאמר סבורה הייתי ולא מצינן אלא אדר"מ לקמן. ולפום רהיטא י"ל כמ"ש המרדכי דהוא אפסיד נפשי' דה"ל להתנות ע"מ שלא יהי' לה כתובה כשתכוף אותו להוציאה. ומ"מ אדר"מ לקמן מקשי שפיר דלר"מ ה"ל מתנה ע"מ שכ' בתורה דאפי' בדבר שבממון תנאי בטל עיי' בפנים במרדכי ותבין. אבל זה ליתא דא"כ לרשב"ג נמי תיקשי דס"ל לקמן בר"פ הכותב דבירושת הבעל תנאו בטל וס"ל שלהי מסכת כתובה דאורייתא גבי מעות קפוטקי'. א"כ ה"ל להתוס' לציין קושייתם על רשב"ג. ע"כ נ"ל דס"ל להתוס' דרשב"ג מיירי שהי' בו המומין אבל היא לא ידעה ומ"מ אמרי' היא סברה וקיבלה מדה"ל להתנות בלבד שלא יהי' בך מום

אע"כ ניחא לה בכל דהו ועיי' ר"ן פלוגתת רמ"ה ורשב"א ועיי' ב"ש רס"י קנ"ד ובית מאיר פליג עליו והארכתי בתשו':

רבא אמר ר"נ הלכה כחכמים. מבואר דלית לי' לרבא הך כללא דהלכה כרשב"ג במשנתינו. וצ"ע אהתוס' בגיטין ע"ה ע"ב ד"ה כלל וכו' וצ"ע:

חוץ ממוכה שחין מדברי תר"י שבשיטה מקובצת הבנתי דאע"ג דב"ד אין מניחי' לקיימה אפי' אם היא מרוצה משום ושמרתם מאוד לנפשותיכם ואז יתן כתובה ג"כ. מ"מ אם הב"ד לא ידעו ולא נתעוררו על ככה. והיא תובעת להתגרש אבדה כתובתה כיון שהתנית חוץ ממוכה שחין מפני שמוסיף מיאוס וניוול בכל ותאמר אדעתא דהכי לא:

בשלמא דרב אסי דרבנן קתני וכו' עיי' הג"ה מיי' מ"ט לא חשיב רשע ומומר ומ"ש עליו לעיל ר"פ המדיר ועיי' בס' קרבן נתנאל לעיל מ"ג ע"ב מה שהקשה מ"ט לא תני קטלנית וע"ש:

דף עז:

לאפוקי ממר דלא אית לי' מעקה לאיגרי'. י"ל ברמז אמר לי' דהנה ריב"ל הסתכן בסכנת נפשו' לכרוך עם בעלי ראתן כי סמיך עצמו דזכות התורה מגין. וזכה ליכנס חיים בג"ע. והנה ר"ח בר פפא שלא רצה לסמוך על הנס וקיים מ"ע ושמרתם מאוד לנפשותיכם. ובכלל ועשית מעקה לגגיך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו ואין רע כ"כ בזה. ע"כ זכה עכ"פ לעמודא דנורא. אך אביי סכין עצמו ועביד עובדא בנפשי' ביבמות ס"ד ע"ב והיינו דלא עביד מעקה לגגי'. א"נ מעקה לגגו להשגיח על בני עירו דלא לפרוץ באיסורא ואביי גופי' אמר במס' מ"ק וי"ו ע"א האי צורבא דאיתא במתא כל מילי דמתא עלי' רמי' ובעירובי' ס"ח ע"א לא הוה מתקן מבוי שלו בשבת ע"ש והוא היפך מריב"ל שנסתכן כדי לתקן אחרים. וזכות הרבים תלוי בו:

שבח והודיה לאל אדיר. שעזרני בחי' פרק המדיר. והוא ישים לבקעה הרכסים. בחי' האשה שנפלו לה הנכסים

דף עח:

האשה שנפלו וכו' משנתארסה וכו' בה"א לא תמכור. יל"ד מ"ט שביק נתינה וה"ל למימר לא תמכור ולא תתן. ונ"ל עפ"י מ"ש תוס' יו"ט דעיקר איסור הוא על הלוקח דאלו האשה מוחזקת בנכסי' ואין ספק מוציא מידי ודאי. והעיקר על הלוקח. ונראה דאיסורא דילי' הוא משום שגורם להפקיע הבעל שהוא כעני המהפך בחררה ובא אחר ונוטלו

דנקרא רשע. והתם קיי"ל דאם זוכה בה מהפקר באופן שבמקום אחר אינו יכול לזכות לא נקרא רשע א"כ במתנה יכול לקבל רק לא במכר. שוב מצאתי קרוב לזה במל"מ פ"ו מזכי' ומתנה ע"ש א' קודם ד"ה כ' מהרי"א בכתביו ע"ש:

שאם מכרה ונתנה קיים לקמן פ"א ע"ב מותיב מהכא לר' יוסף דס"ל כל היכי דאמור רבנן לא ליזבן ל"ה זביני זבינא. יראה דאביי דמותיב הך תיובתא לית לי' כשמעתין אלא דפליגי לב"ש בזכותה נפלה ולב"ה בודאי בזכותו ואפ"ה מכרה קיים אע"ג דעבר אדרבנן. אמנם סתמא דשמעתין דפריך בפשיטות אם בזכותו נפלה אמאי מכרה קיים אתי' כר' יוסף דכל היכי דא"ר לא תיזבון אי זבין לא מהני וכן פסקו כל הפוסקים משו"ה פריך בפשיטות אמאי מכרה קיים. ומשני דספק בזכותו ספק בזכותה. ולפ"ז נ"ל דלכ"ע הכא איתא ספיקא. אלא ב"ש ס"ל דה"ל ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי ומשו"ה תמכור לכתחלה וכקו' תוס'. וב"ה לא ס"ל כן ומספיקא לא תמכור לכתחלה ואם מכרה קיים. וזה נראה דעת הירושלמי דלבתר דהקשה דליחשב מתני' בעדיות ותי' משום דהוה חומר מצד וקל מצד. חזר והקשה דהא קחשיב בעדיות עומר ששכח סמוך לגפה ולגדר אע"ג דהוה חומר לענייי'. ותי' התם עדיין לא זכו בהם עניים מעולם ולא הוי חומר. וחזר והקשה א"כ ה"נ עדיין לא זכה הבעל בנכסי' ולא הוי חומר. ותי' כיין שמנתארסה נפלו ה"ל כבזכות שניהם והוי חומר ע"ש והיינו כרב יוסף וכשמעתין ודלא כאביי לקמן:

וקרוב לשמוע שלזה נתכוון הגאון דמייתי הרי"ף סוף פרקין דמייתי דברי ירושלמי דהכא הוי חומר מצד וקל מצד והוסיף הגאון כדתנן אם מכרה ונתנה קיים. והבין הרי"ף שהגאון פירש כן דברי הירושלמי דלהכי הוי קל מצד משום שאם מכרה קיים והרבה להשיג עליו עיין בס' תמים דעים כי שם תמצא סיום דברי הרי"ף. ולהנ"ל נראה דהגאון נמי ידע הפי' הפשוט דהוי חומרא לבעל והיינו משום דהוי בזכות שניהם ומייתי ראי' דהרי משום הכי מכרה קיים משום דהוי ספיקא וא"כ לא נימא דלב"ש הוי בודאי בזכותה אלא ס"ל נמי בזכות שניהם נפלו אלא ס"ל אין ספק מוציא מידי ודאי אבל לעולם הוי חומר מצד א':

דף פב.

התם בידו הכא לאו בידו. לדעת התוס' משום שעדיין לא זכה בירושה דדלמא מיפסל מיני' בגיטא. ואין לומר עכ"פ ממ"נ יהי' החצי של האח השני או מטעם שהקנה לו. או מטעם חלק ירושתו המגיע. ז"א דעכ"פ הקנין שהוא עושה עתה אינו קונה בתורת קנין. וכשם העודר בנכסי הגר וקסבר שלו הוא לא קנה הואיל ולא עידר לשם קנין. ה"ה

בהיפך המתכוון לקנות ונמצא שלו לא פעל הקנין כלום וה"נ כיון דעכ"פ בשעת הקנין לא הי' של מקנה אין בכחו להקנות שיועיל הקנין נמצא לכשייבם אח"כ והנכסי' שלו למפרע לא קנה האח באותו הקנין שנעשה על הספק. ומורי הגאון בהפלאה ז"ל הקשה על סברא זו הגע עצמך מי שקנה שדה מעכשיו ולאחר שלשים יום ובתוך שלשים מכרו לאחר. פשוט הוא דלאחר שכלו שלשים יום וקנה זה למפרע קנה גם השני למפרע. וה"נ דכוותי' הלא היבם לכשייבם יהי' יורש למפרע משעת מיתת האח וא"כ אמאי לא יועיל מה שנתן לשני. ולפע"ד שאני הכא כיון דעדיין תלוי ועומד דאי בעי פסיל האח מיני' בגיטא. א"כ אי ייבם אח"כ ולא פסל מיני' בגיטא. הא דאיגלאי מילתא למפרע דקנה משעת מיתה והקנין שבנתיי' תולה בהאי ספיקא. וא"כ אתאינן לפלוגתת ר' יוחנן ור"ל בחולץ למעוברת ביבמות ר"פ החולץ וקיי"ל כר"ל דאיגלאי מלתא למפרע לא אמרינן וע"ש בתוס' ד"ה תיגלי מילתא למפרע וכו' ועיי' משנה למלך פ"ו מגירושין ד"ה ודע שתוס' ר"פ החולץ ובשער המלך פ"ז מאישות הי"ב ד"ה ודע שלדעת תוס' וכו' ע"ש. אמנם אכתי יש לפקפק דעכ"פ ימכור החצי שלו מעכשיו ולכשייבם. ואם לא ייבם לא יהי' מכור. דהשתא ממ"נ החצי הוא של היבם דאפי' לא ייבם הרי יורש החצי וא"כ אותו החצי שהוא שלו הרי הוא נותן לאחיו על תנאי לכשייבם. ואם לא ייבם לא יהי' המכירה שלו מכירה ויחזיק זה בשלו וזה בשלו ועיי' בפ' י"נ גבי יש לבכור קודם חלוקה עיי' וק"ל:

חילק ואח"כ ייבם מיבעי'. הקשה בית שמואל דלמא לא מיבעי' קאמר לא מיבעי' ייבם תחלה ולא כ' לה כתובה משלו בשעת יבום הרי כבר קבל תקנת חכמי' בשעת יבום פשיטא דלא מועיל החלוקה. אלא אפי' חילק תחלה ה"א דיאמר א"א בתקנת חכמים ואכתוב לה כתובה משלי. אפ"ה לא עשה ולא כלום והטעם משום דלטובת שניהם נתקן. או משום שעדיין אין בידו כמ"ש לעיל. מ"מ מאי פריך הש"ס. והניח בקו' וקו' גדולה היא. ולפע"ד אי הוה קא מיבעי' לי' בהאי לישנא חילק קודם יבום מהו. הו"מ לתרוצי כנ"ל דהוה משמע שעדיין לפניו לייבם ולכתוב לה כתובה. אבל בעל האיבעי' קאמר חילק ואח"כ ייבם. משמע שעתה כבר יבם ולא כ' לה כתובה ולא קבל תקנת חכמי'. א"כ תיגלי מילתא למפרע שבשעת חלוקה לא הי' יכול למכור ולחלק. והא דלא קא מיבעי' לי' באמת בהאי לישנא חילק קודם יבום מהו. משום דלמסקנא עפ"י מעשה נשאלה שאלה ומעשה שהי' כך הי':

וקצת י"ל בזה דר"ל דאמר בין יבם ואח"כ חילק כו' ומשמע דלא על מעשה אמרה א"כ ק' קו' הש"ס השתא יבם ואח"כ חילק כו' ולהנ"ל י"ל ר"ל לטעמי' לית לי' סברת תיגלי

מילתא למפרע בר"פ החולץ הנ"ל א"כ י"ל לא מיבעי' קאמר וכקו' הב"ש הנ"ל דלדידי' שפיר הוה אמינא כיון דקודם יבום חילק ובאותה שעה עדיין הי' בידו לומר א"א בתקנת חכמים ואיכתב לה כתובה משלי ה"א דמהני קנינו. ואע"ג דאח"כ ייבם סתם לא אמרי' איגלאי מילתא למפרע קמ"ל. אבל על עולא לא רצה לשנויי דס"ל כר"ל כיון דלא נשמע ממנו עדיין זה הדין עדיפא מיני' משני דהאמת דתרי מעשה הוה:

שמגרשה בגט ומחזירה. יל"ד דאין זה ענין למשנתינו במס' כתו' דה"ל למתני' ביבמות. נ"ל משום דבעי למיתני ובלבד שיהי' כתובה על נכסי בעלה הראשון. שכוונת המשנה דוקא אם כתובתה על נכסי בעלה הראשון והנכסי' מספיקי' לכך אבל אם אינם מספיקי' ולית לה מראשון צריך השני לכתוב לה שלא תהי' קלה בעיניו להוציאה כדמפרש תלמודא. משו"ה הוצרך להקדים שהרי היא כאשתו ומגרשה בגט ומחזירה. דאל"ה ה"א אסור להחזירה משום איסור אשת אח וא"כ בודאי שגם בלא גירושי' אינו ראוי לבוא עלי' ביאות הרבה נהי שהתורה לא הטילה עליו לגרשה אחר ביאה ראשונה ודרכי' דרכי נועם כמ"ש תוס' ד"ה מהו דתימא וכו' מ"מ ה"א אי מגרשה זכור לטוב. וא"כ אין לתקן כתובה משני שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אדרבה יוציאה ויוציאה. על זה קמ"ל דמחזירה אפי' אחר גירושי' משום שהיא כאשתו לכל דבר ממש ומשו"ה צריכא כתובה טפי משני יותר משארי נשים משום דהכא שייך טפי שלא תהא קלה דיטעה היבם ויסבור מצוה קעביד בגירושי' ועיי' במס' שבת קי"ח ע"ב תוס' ד"ה אימא וכו' וק"ל:

דף פג.

אל רועי. אמץ זרועי. ומונע אל ימניעי. אנא ה' הושיעי. בעסקי בפרק תשיעי:

הכותב לאשתו דו"ד אין לי בנכסייך וכו' הר"ן מדייק מדמוקי לי' בעודה ארוסה משמע קודם אירוסי' אינו מועיל וכ' בתשו' חו"י סי' נו"ן ונ"א דמשמעתין לא מדייק הר"ן מידי דא"א לאוקמא מתני' קודם אירוסי' דהכותב לאשתו תנן משמע שהיא כבר אשתו ומתני' אורחא דמלתא נקט. אלא עיקר ראייתו מסוגי' דחזקת מ"ב ע"א וסוגי' דגיטין ר"פ הזורק ע"ש. ולע"ד אי הכא דוקא א"כ תו ליכא למידק מהתם דאשגירת לישנא דהכא נקט. וקרוב לודאי דר' ינאי לא אמר מילתא אלא אמתני' דר"פ הכותב דהתם הו"מ לשנויי דעשה קנין טוב באופן המועיל אלא אגב דמתרץ בשמעתין הכי מייתי לי' נמי התם כמבואר. ועיקר דיוקא של הר"ן דה"ל למימר בכותב לה עד שלא נישאת ותל"מ ומדוע מדייק בעודה ארוסה להשמיענו דקודם אירוסי' לא מהני סלוק. אלא שצל"ע לפמ"ש הגאוני' בתשו' הנ"ל דטעמא דהר"ן משום שאין אדם יכול לסלק מדבר שלא ב"ל. והעלו

לפ"ז להר"מ שבמרדכי שיכול לסלק מדבר שלב"ל מהני הסילוק קודם אירוסי' ושעל זה אנו סומכי' שכותבי' שטרי סילוק קודם אירוסי' (ולא סגי בלא"ה במדינתינו שאין מארסי' אלא תחת החופה. אלא שנוהגי' לקבל הקנין בין ברכת אירוסי' לברכת נישואי' וכולי האי ואולי ע"ש בתשו' מנהג פ"פ דמיין) וצל"ע אהר"ן דהא ר' ינאי דס"ל אדם מקנה דבשלב"ל ומכ"ש שיכול להסתלק מדבר שלב"ל דקיל מקנין ומ"ט דקדק ר' ינאי בכותב לה ועודה ארוסה דהא לדידי' אפי' קודם אירוסי' נמי. וצריך לומר דס"ל לר"ן דקודם אירוסי' דלא הוה עבידי דאתי וכעין שכ' תוס' לעיל נ"ט סוף הדבור גבי לאחר שאתגיירי וע"ש בגליון תוס'. ואע"ג דאנן קיי"ל אין אדם מקנה ואפ"ה בעודה ארוסה יכול לסלק משום צירוף דרב כהנא נחלה הבאה וכו' מ"מ קודם אירוסי' דלא עבידי דאתי גריע טפי דאפי' למאן דאמר אדם מקנה לא יועיל צירוף דרב כהנא. וא"כ זכינו דלדידן דנוהגין בשידוכי' וחרם וקנסות הוה אירוסי' עבידי דאתי טפי משחרור. ובמדינתינו אירוסי' ונישואי' כחדא נינהו וכנ"ל וצדק מנהגנו דכיון דעבידי דאתי הוה כארוסה בזמן התלמוד דאפי' למ"ד אין אדם מקנה מועיל הסילוק מדרב כהנא. ועיי' לשון תוס' יבמות נ"ב ע"ב ד"ה ולאשה וכו' ובגיטין ר"פ הזורק מבואר בחי' ע"ש ביתר ביאור. ואכתי צ"ע לפמ"ש תוס' לעיל ע"ח ע"ב ד"ה לא כר' יהודה וכו' דמשנתינו אתי' כרבנן דאמרו לפניו. דאל"ה הרי משנתארסה בלא"ה מקחה קיים. והנה מבואר ר"פ האשה שנפלו בתוס' ד"ה האשה וכו' דרבנן דאמרו לפניו לא פליגי אנכסי' שנפלו עד שלא נתארסה ומודו בהני נכסי' דמכרה קיים ע"ש א"כ ע"כ א"א לאוקמא בשמעתין אלא בעודה ארוסה דקודם לכן בלאה"נ מקחה קיים ולק"מ קו' הר"ן. אלא הר"ן לטעמי' דכ' משנתינו לא אתי' כרבנן דאמרו לפניו. ונפקא מיני' דמכרה קיים בנכסי' שיפלו לה אחר שנשאה וא"כ שפיר הקשה דה"נ הוה מצי לאוקמי דכתב לה קודם אירוסין אנכסים שיפלו לה אחר נשואין. אבל מ"מ אשיטת מהר"ם מר"ב שבמרדכי לק"מ קו' הר"ן ויש לנו עמודי' גדולים לסמוך עליהם היינו התוס':

ובזה י"ל קו' תוס' דהיינו לתת טעם למ"ש תוס' דבפ' חזקת לא חש להאריך. היינו משום דהתם מצי איירי בכותב לה קודם שנתארסה. דבעודה ארוסה דהתם הוא אשגירת לשון מדשמעתין כנ"ל. ואותן נכסי' שקודם אירוסי' בלא"ה מכרה קיים. וע"כ יתפרש בנכסייך אפירות דלענין מכרה קיים למה לי למכתב כלל ומשו"ה לא חש התם להאריך:

והנה בתוס' ר"פ הזורק מבואר דהא דאמרי' ידו כידה היינו משום דמוציא מיד הלקוחות אבל אי הי' מכרה קיים תו לא הוה ידו כידה. נמצא לפ"ז אי כבר סילק הבעל עצמו מנכסייך באופן שאם מכרה ונתנה קיים תו מסתלק מפירות בדבור בעלמא ואפי'

משנישאת. והנה נ"ל הא דלא אמרה המשנה במציעתא דמכרה קיים וכמו שדקדק הרא"ש היינו טעמא משום דמתני' בחד גברא קיימא הכותב לאשתו דו"ד וכו' ה"ז אוכל פירות וכו' ושוב כ' אותו האיש לזאת האשה עוד דו"ד אין לי בנכסייך ובפירותיהן. ה"ז מוסיף על הראשון שאינו אוכל פירות בחיי'. והא דהוצרך לכתוב ולכפול גם הא דדו"ד אין לי בנכסייך. כי כן ראוי להכפל בשטר השני כל מה שכ' בראשון עיי' לעיל מ"ד ע"א. ושוב כ' והוסיף עוד בחייך ובמותך הרי הסתלק זה האיש בעצמו מן הירושה ג"כ וכן הי' פי' משנתינו. ולפ"ז כותב דמציעתא ודסיפא ע"כ באמירה סגי דאפי' אי נימא דמשנתינו בנשואה ובקנין מ"מ אחר שזה האיש כבר נסתלק שיהי' מכרה קיים. תו אין ידו כידה וסגי באמירה לסילוק פירות. וממילא אין לנו לחלק בין כותב דרישא ולמציעתא וסיפא וכולם פירושו אומר ומיירי בארוסה ועיי' עוד לקמן אי"ה:

א"כ למה כ' לה דו"ד אין לי בנכסייך עיי' בראנ"ח שדקדק על האריכות הזה. ואולי י"ל דאי לא הוה כ' לה אלא דו"ד אין לי עמך או בנכסי' אלו הו"מ לפרש כמ"ש רש"י בכריתות שאין לי שום דו"ד שבודאי הכל שלי ואין לשאול למה כ' לה. אבל עכשיו שלא כ' בנכסי' אלו אלא בנכסייך שכולל גם מה שיפול אח"כ עיי' משנה למלך. ואיך ידע הוא במה שיפול אח"כ אם לא יהי' לו עליהם דו"ד וערעורים ולא ידע מה יולד יום. וע"כ אין הכוונה כנ"ל א"כ למה כ' לה וק"ל:

שאם מכרה ונתנה קיים. דעת הב"ח שאפי' לכתחלה תמכור. ומ"ש תוס' לקמן ד"ה רב אשי תלמיד טועה כתבו ע"ש. וכוונתו בשלמא ר"פ האשה שנפלו דמספקי' אי זכה בהם הבעל או האשה. ע"כ לכתחלה לא תמכור ואם מכרה קיים. אבל הכא כיון שהבעל סילק עצמו מ"ט לא תמכור לכתחילה. אמנם ב"ש רס"י צ"ב הוכיח בהיפוך ע"ש. וכן נלע"ד דהא כ' הר"ן ר"פ האשה שנפלו גבי נכסי' הידועי' לבעל שלא תמכור לכתחילה כדי שלא להפקיע ירושתו. פי' דקודם תקנת אושא אם מכרה אינו מוציא מלקוחות הגוף אחר מיתה. אבל עכ"פ לכתחלה אסור להפקיע ירושת הבעל וה"נ דכוותי'. ולפ"ז בכותב לה דו"ד אין לי בנכסייך בחייך ובמותך ומשייר הפירות לעצמו. יכולה למכור לכתחלה כיון שמסולק מירושה ג"כ:

והנה הרא"ש דקדק מ"ט לא תני במציעתא מכרה קיים כי היכי דתני בסיפא אוכל פירות. ודבריו צע"ג דלמאי הלכתא נפקא מיני' במכרה במציעתא כיון שסילק עצמו מהפירות ותו מ"ט לא דקדק כן בסיפא עצמה דתנן אינו אוכל פירות ומ"ט לא תנן נמי מכרה קיים ושוב מצאתי מ"ש מ"ו בהפלאה דאפי' אם סילק עצמו מהפירות מ"מ אם מכרה בטל משום רווח ביתא. ולפ"ז מיושבים דברי הרא"ש. אבל קו' שני' לא נתישבה דגם

בסיפא הו"ל להקשות כן. אבל להנ"ל י"ל דעיקר קו' הרא"ש דה"ל לאשמועי' במציעתא דלכתחילה יכולה למכור אע"ג דלא סילק עצמו מהירושה דאל"כ בנכסייך למה לי וזה לא שייך בסיפא שהרי כבר סילק מהירושה:

ר' יהודה אומר כ' בס' ראנ"ח דיש לא היו גורסי' ר' יהודה והכל מדברי ת"ק. ולע"ד זה א"א כדמוכח לעיל נ"ו ע"א דפריך הרי פירות דרבנן וכו' אבל אפשר שהיו גורסי' אמר ר' יהודה ולא ר' יהודה אמר. וס"ל דבא לפרש דברי ת"ק. עוד הזכיר גי' אחרת רי"א לעולם הוא אוכל פירות. ומשמע אפי' פירות יאכל הבעל. נ"ל לפרש הטעם דס"ל דכיון דלא סילק נפשי' מפירי פירות נמצא הפירות משועבדים להבעל לפירי פירות וכדעת הרמב"ם שמוציאי' הפירות בע"כ דאשה וקונין בהם קרקע נמצא שיש להבעל בהפירות גופי' קנין פירות ואי ס"ל לר"י קנין פירות כקנין הגוף דמי ה"ל כאלו השאיר לעצמו בהפירות שלה קנין גוף תו אין הסילוק מועיל כלל ואוכל אפי' הפירות. ועיי' ס"פ השולח תוס' ד"ה לא דכ"ע וכו' וב"ק פ"ט דר' יהודה בודאי ס"ל לאו כקנין הגוף ע"ש:

כתב לה דו"ד וכו' בחייך ובמותך וכו' הטור כ' אין לי בנכסייך בחייך ובמותך הרי מכרה קיים ואינו יורשה והפירות של הבעל. וכ' הרב"י מדלא כ' כן בכל הסימן משמע דוקא הכא שאין לה פירות משו"ה מכרה קיים. אבל בבבות הקודמין שהקנה לה הפירות אין מכרה קיים והא דכ' לה בנכסייך משום פירותיהן ובית שמואל הסביר משום דהפירות הוה דשלב"ל כמ"ש מהר"ם שבמרדכי הוצרך לסלק מהקרקע לפירותיהן אלא שהקשו על הטור בזה דע"כ הרא"ש לא ס"ל כן מדהקשה דהו"ל למיתני במציעתא מכרה קיים ש"מ אע"ג שהפירות שלה מ"מ מכרה קיים. ויש לדחות זה דודאי בכותב לה בעודה ארוסה דיכול לסלק מדשלב"ל דנחלה הבאה לו ממקום אחר אדם מתנה עלי' בודאי לא צריך בנכסייך ויכול להסתלק מהפירות. והומ"ל בפירות נכסייך ומדכ' בנכסי פירותיהן ש"מ שמכרה קיים. ודברי ב"ש יתקיימו בנשואה וקנו מידו דבהא י"ל דצריך בנכסייך שיהי' הקרקע לפירותיהן ולא שיהי' מכרה קיים. וא"כ הרא"ש דקאי אמתני' דמיירי בעודה ארוסה יפה דקדק דה"ל למיתני במציעתא מכרה קיים. ומ"מ אהטור קשה דמיירי גם בנשואה וה"ל למיתני בבא דנשואה דכ' בנכסייך ופירותיהן דמכרה קיים לאשמועי' הך חידושא דאפי' בנשואה מועיל הך בנכסייך דמכרה קיים אע"כ דבאמת אינו מועיל דצריך הי' לכותבו משום שיהי' הסילוק קרקע לפירות:

ועוד יותר נ"ל דארוסה נמי נהי הסילוק מהפירות לא בעי בנכסייך שיהי' קרקע לפירות דלענין סילוק הבעל דייניגן לי' כדבר שבא לעולם מ"מ לסלק נמי מפירי פירות שהוא דבר רחוק מאוד וכמה מי יימר איכא לזה צריך בודאי לסלק מקרקע לפירותיהן וא"כ

הרא"ש דקאי את"ק דמיירי רק מפירות יפה הקשה דה"ל למיתני במציעתא דמכרה קיים אבל הטור דמיירי בבבא דלעיל מפירי פירות ה"ל לאשמועי' הך חידושא דאפ"ה מכרה קיים אע"כ אה"נ מכרה בטל דאיצטריך בנכסייך שיהי' הסילוק מקרקע לפירותיהן כדי שיחול הסילוק גם על פירי פירות:

ובזה מיושב היטב סתירת תוס' דפ' החובל פ"ח ע"ב ד"ה באושא מבואר מדבריהם בכותב בנכסייך ובפירותיהן אין מכרה קיים שמזה הוכיח ב"ש סברא הנ"ל. ובתוס' יבמות ל"ו ע"ב ד"ה קנין פירות וכו' דקדקו לומר בנכסי פירותיך משמע אי הוי כ' בנכסייך ובפירותיהן הוה מכרה קיים. אע"כ התם בב"ק חשו לדר' יהודה ובעו סילוק מפירי פירות ואפשר משום דס"ל כהרמב"ם דאי לא סילק מפירי פירות כופין האשה לקנות קרקע נמצא אכתי הו"ל קנין הפירות להבעל ומשו"ה צריך לסלק גם מפירי פירות. ולסילוק הזה צריך להסתלק גם מקרקע לפירותיהן ואצטריך בנכסייך לגופי' ומשו"ה מכרה בטל. משא"כ ביבמות לא חשו תוס' לסילוק פירי פירות ואפשר ס"ל התם כשיטת רא"ש דאפי' לא סילק עצמו מפירי פירות. מ"מ אין לכוף האשה אלא אם שיירה שיירה. וא"כ לא מיקרי זה קנין הפירות כקנין הגוף וסגי בסילוק פירות לחוד ובסילוק פירות לחוד לא אצטריך בנכסייך. ומדכ' לה ש"מ שמכרה קיים. ע"כ דקדקו תוס' וכתבו בפירות נכסייך. מיהו בתוס' ב"ב קל"ו ע"ב מבואר להדי' דאפי' סילוק מפירי פירות נמי בעי שיכתוב נכסי פירותיך דאל"ה מכרה קיים ע"ש ש"מ ס"ל בעודה ארוסה יכול להסתלק מכל מיני דבר שלא ב"ל. ואפשר בנשואה ע"י קנין נמי. ועיי' לעיל נו"ן ע"א ד"ה הבעל וכו' וגי' מהרש"ל ומהרש"א. ומ"ש מהרש"א דמתני' רמזה לתקנת אושא כבר השיגוהו כל גדולי אחרונים דא"כ תיקשי תנינא לתקנת אושא. והנלע"ד בפי' דברי תוס' עפ"י גירסת מהרש"ל שם ואקדים דנהי דמבואר דאי כ' בנכסייך מכרה קיים אפי' אחר תקנת אושא ואינו יכול להוציא מהלקוחות לא הפירות בחיים ולא הגוף אחר מיתה. מ"מ נ"ל כל זה אי לא כ' לה רק בנכסייך ולא הזכיר פירות א"כ לא נימא שסילק רק ממכירת פירות שהרי מנכסייך סילק עצמו. ועוד מדתנן במתני' סתם מכרה קיים לגמרי משמע ונהי דבמתני' לא תנינא תקנת אושא מ"מ צריכא שלא תתנגד לתקנת אושא כמו שהוכיח מהר"מ שיף בשמעתין דפריך ואימא מפירי. וא"כ במתני' סתמא קתני מכרה קיים היינו אפי' הגוף אחר מיתה ואפי' בתר דתקנת אושא. ומ"מ כל זה אי לא הזכיר פירות. אך אי הזכיר מנכסייך ופירותיהן נהי דנימא דמכרה קיים דכיון דלא סילק מפירי פירות הי' יכול לסלק בלי נכסייך וכיון דאמר בנכסייך מכרה קיים. מ"מ היינו לפירות בחיים אבל לא סילק מתקנת אושא ולאחר מיתה. עוד אומר נהי דס"ל לתוס' הכא כהרא"ש דאין

הבעל יכול לכוף האשה למכור הפירות ולקנות קרקע אלא אם שיירה שיירה ומשו"ה לא הוה קנין פירי פירות כקנין הגוף. מ"מ לא תמכור לפירות ואם מכרה בטל המכירה משום שעכ"פ משועבד להבעל לשיור ואם תאכל היא פירות של כל שנה ושנה אפשר שתשייר וישאר לו לפירי פירות. משא"כ למכור הקרקע לפירות. הלא הלוקח לא נתן שיורי' להבעל ע"כ מכרה בטל אם לא שכ' לה דו"ד אין לי בנכסייך. והשתא דברי תוס' נכונים עפ"י גרסתו של מהרש"ל והכי קאמרי דמיירי שכ' לה בנכסייך ופירותיהן אבל מפירי פירות לא סילק נפשו דהשתא מועיל בנכסייך שיהי' מכרה קיים מחיים לפירות דאי לאו דהוה כ' לה הכי הי' בטל משום שיורא לפירי פירות והשתא מכרה קיים. אבל רק לענין מחיים. אבל לאתר מיתה בטל מתקנת אושא אבל לא מצי מיירי שכ' בנכסייך סתם ולא סילק מפירות. ונימא כיון דמכרה קיים לענין פירות מחיים תו לא מיקרי קנין פירות כקנין הגוף כיון דיכולה למכור. והועיל תקנת אושא דעכ"פ אחר מיתה מכרה בטל. לזה כ' תוס' שז"א דודאי סתמא תנן במתני' מכרה קיים אפי' אחר מיתה אפי' אחר תקנת אושא דמתני' אינה מתנגדת לתקנת אושא כמ"ש לעיל. וא"כ ע"כ צריך שיכתוב לה בנכסייך ובפירותיהן דכיון שהזכיר פירות לא אסתלק אלא מפירות ושאם מכרה לפירות יהי' קיים. אבל לא לגוף אחר מיתה ובטל המכר מתקנת אושא וק"ל:

רשב"ג אומר אם מתה יירשנה וכו' מתנה עמ"ש בתורה. יש לעיין לשיטת רש"י בשמעתין דכל שבא לו ע"י מעשיו שגורמי' לו יכול אדם לסלק ולומר א"א בתקנת חכמי' ולאו דוקא בתקנת חכמי' אלא אפי' בדאורייתא כמ"ש וביאר במשנה למלך שיטת רש"י. והנראה לפ"ז אפי' למ"ד המתנה עמ"ש בתורה תנאו בטל היינו כשהתנה הבעל עם האשה ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה. נמצא היא אפשר לה בתקנת חכמי' או תקנת התורה שנעשה לטובתה להיות לה שאר כסות ועונה אלא שהוא מתנה עלי' משו"ה למ"ד מתנה עמ"ש בתורה תנאו בטל. ה"נ בטל. אבל אם היא מסלקת עצמה משאר כסות טרם שנתחייב לה דהיינו קודם נישואי' ה"ל כאומר א"א בתקנת חכמי'. כיון שע"י מעשי' באים לה הזכיות ההמה. וא"כ צ"ע מ"ט דרשב"ג במשנתינו שלא יהי' יכול לסלק עצמו מירושה בעודה ארוסה. וי"ל זה. אבל עוד צ"ע אפירש"י במשנתינו דנקט דרשא דאביי. והלא רבא פליג בפ' יש נוחלין ואמר סכינא חריפא מפסקא קרא ומפיק לי' מגורעין ומוסיפין ע"ש. האמנם בחי' למס' ב"ב ביארתי דודאי אשכחן טובא בש"ס סכינא חריפא מפסקא והרי עירוב פרשיות ס"ל לרש"י עיקר פרשיות ועיי' ר"פ הערל תושב ושכיר ורק רבא פליג דאין במשמעות הברייתא דנתכוונה אדרשא דאביי אבל מודה רבא דאפשר למדריש כאביי ושם באר"ה ע"ש. מ"מ עדיין לא נתיישב מ"ט לא כ' רש"י כדרשת רבא.

והנה פשוט ומבואר לעיל ובדוכתא טובא בפשיטות דאין הארוס יורש ארוסתו. והנה אי ירושת הבעל מדרבנן ניחא הם אמרו שלא יירשנה אלא אחר נישואין אבל אי דאורייתא צריך חקירת חכם מנ"ל. דאיתא בת"כ פ' אמור הובא בהלכות הרי"ף בהלכות טומאת כהנים. כ"א לשארו הקרובה אליו אין שארו אלא אשתו שנאמר שאר אביך היא. הקרובה ולא ארוסתו. אליו ולא גרושתו. משמע דאי לא הקרובה דממעט ארוסתו. הוה ארוסה בכלל שארו לענין לטמא לה כי היכי דהוה בכלל עריות דשאר אביך. ומה שצ"ע בזה כבר התעורר בתוי"ט רפ"ח דב"ב ד"ה והאיש את אשתו ע"ש באריכות. אלא הכא כתי' הקרובה למעוטי ארוסה. ותינח בטומאת כהנים דכתי' הקרובה אבל בירושת הבעל הניחא לרבא דגורעי' ומוסיפי' ודורשי' ונתתם נחלת שארו לו הקרוב אליו. א"כ נימא נמי הקרוב למעוטי שאר שאין קרוב דהיינו למעוטי ארוסה. אבל לאביי דמפסיק קרא ודריש ונתתם נחלתו לקרוב אליו ממשפחתו. שארו וירש אותה. א"כ ליכא שום מיעוט שלא יירש שארו כשהיא ארוסתו. וצ"ל אה"נ דלמ"ד ירושת הבעל דאורייתא ומפיק לי' מדאביי ס"ל באמת הבעל יורש אשתו ארוסתו. והיינו דהוה קשי' לרש"י קו' הנ"ל מה אמר רשב"ג דהוה מתנה עמ"ש בתורה. מה בכך הא יכול לסלק מה שעתיד לבוא לו ע"י מעשיו שעתיד לעשות. אע"כ רשב"ג מפיק לי' משארו וירש אותה דהשתא יורש נמי ארוסתו. ותו לא מצי למימר א"א בתקנת תורה אעפ"י שמעשיו גרמו לו כיון שכבר נעשה מעשה. ולפ"ז לא הוי צריך לומר משום מתנה עמ"ש בתורה אלא משום דלא מצי מסלק מירושה כמו מה שיורש מאבא מכור לך. ובזה יובנו דברי ירושלמי דמייתי ר"ן דאמר הלכה כרשב"ג ולא מטעמי' אלא משום דלא מצי מסלק מירושה ונדחק רמב"ן במלחמו' דירושלמי מוקי מתני' בהתנה עמה כשהיא נשואה. וצ"ל דלית לי' לירושלמי הא דר"ח דמאי כותב אומר אלא מיירי בנשואה ובקנין וזה דוחק. אבל להנ"ל ניחא דלרשב"ג הוה ארוסה כנשואה לדידן וקאמר הלכה כמותו בנשואה לדידן עכ"פ ולא מטעמי' אלא משום דלא מצי מסלק מירושה כל שהיא נשואה לדידן כמו ארוסה לרשב"ג:

והנה ר"ת בס' הישר הקשה כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו. ואנן קיי"ל מתנה עמ"ש בתורה תנאו קיים בממון. וקושי' זו תירצה יפה באגרת הרמב"ם בסוף הספר דרשב"ג מודה בעלמא דתנאו קיים אך הכא בירושה כתי' והי' לכם לחוקת משפט חוקה עיכובא ע"ש. ועיי' לשונו רפ"ו מנחלות ועמ"ש רמב"ם פי"ב מאישות שם מבואר דמן הנישואי' שייך חוקת משפט אבל לא מן האירוסי' ומשנתינו בעודה ארוסה ולא הועיל כלום בתירוצו. ולפי הנ"ל ניחא דלרשב"ג הוה מן האירוסי' כמו מן הנישואי'. ובשמעתין לקמן משמע בודאי דטעמא משום דס"ל לר"ג כר"מ ולא משום חוקת משפט

וניחא דלרב דס"ל ירושת הבעל לאו דאוריי' ואינו אלא מן הנישואי' ומשנתינו בעודה ארוסה וליכא משום חוקת משפט וע"כ ס"ל בעלמא כר"מ ועשו חזוק כשל תורה. אבל רשב"ג גופי' טעמי' משום חוקת משפט וק"ל:

תני ר"ח האומר. פי' דאיכא הכותב שאינו קנין אלא לראי' בעלמא ואיכא כותב שהוא קנין ומוסרו בעדי מסירה וכדומה. ולפ"ז לא הוה קשה מידי אמשנתינו די"ל לשון דו"ד כו' כולל שני עניני' משמע לשון מחילה ולשון קנין. לכן אם אומר באמירה בעלמא ע"כ כוונתו בלשון מחילה דאין צריכה קנין. ואין אדם יכול למחול מה שבידו לכן לא מהני. ומשנתינו בכותב שטר של קנין לכן מהני. אך ר"ח תני האומר. וע"כ ס"ל דמטעם מחילה מהני קשה. וברם צריך להבין מה ראה ר"ח לפרש משנתינו באומר ובעודה ארוסה דלמא בכותב בקנין ובנשואה. ולהסוברים בנשואה לא מהני אפי' קנין א"ש א"כ ע"כ בארוסה מיירי. וממילא דסגי באמירה. ולהסוברים לנשואה בקנין מועיל בין לענין מכרה קיים ובין לענין פירות וירושה נמי א"ש. דאי בקנין מ"ט אוכל פירות. אך הרמב"ם ס"ל דבנשואה מועיל קנין אבל רק לדבר א' א"כ הדרא קו' לדוכתי'. ואולי משום כן כ' עליו הראב"ד הבל ורעות רוח ועיי' ה"ה. מיהו י"ל דלא מתוקם בנשואה משום ירושה דחוקת משפט כתיב וכנ"ל:

אמרי דבי ר' ינאי בכותב לה ועודה ארוסה. אע"ג דר' ינאי ס"ל אדם מקנה דבר שלב"ל ולדידי' חל קנין על דבר שלא ב"ל כמו על דבר שבא לעולם וא"כ מה לי ארוסה או נשואה. מ"מ לסלק מן הדבר עד שלא יבוא לעולם קיל דהרי אפי' במקנה לאדם דשלב"ל עד שלא בא לעולם יכול לחזור בו:

והנה בהא דמסקו אביי ורבא ידו כידה או עדיפא מידה שינה רש"י טעמו ממה שפי' ביבמות ע"ש ועל פירושו דבשמעתין קשה א"כ טעמא דב"ש אתא לאשמועינן דלב"ה אין נפקא מיני' בין אביי ורבא. ונ"ל דהא מ"ש רש"י התם דיבם הוא גרוע מהבעל אע"ג דאמת שקם תחת אחיו כפירש"י בשמעתין. מ"מ כיון שעדיין לא ייבם ה"ל כמו שלא ב"ל שאין קנינו אלים כ"כ ובעובר איתא חלוקה אפי' בירושה דאתי' ממילא. ומשו"ה גרוע היבם מהבעל. ואמנם בשמעתין אתו אביי ורבא ליישב דברי ר' ינאי דמוקי לה בעודה ארוסה וקשה אפי' נשואה נמי ולדידי' ליכא למימר כנ"ל דהא איהו ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם:

קנו מידו מהו. פירש"י דאברייתא קאי וכ' הר"ן וכ"ש אנשואה. ונ"ל הא דלא פירש רש"י דקאי אנשואה משום דאנשואה לא הוה פליג ר' יוסף כמ"ש ר"ן דנשואה עדיף וכ"ש הוא. וכ' כן ליישב קו' תוס' לקמן צ"ה ע"א ד"ה הכא במאי עסקינן:

דף פג:

ולטעמיך הא דתנן ר' יהודה אומר וכו'. ונראה דמאן דמותיב הוה ס"ל כהרמב"ם דכופין אותה לקנות קרקע מהפירות. והש"ס מסיק כהרא"ש דדוקא בדשיירה:
רשב"ג אומר וכו' כל השייך לכאן הארכתי במתני' ע"ש:

דף פד.

רב לטעמי' דריב"ב קאמר ולי' לא ס"ל. הרמב"ם פסק ירושת הבעל דרבנן ולפי שעשו חיזוק כשל תורה משו"ה אינו חוזר ביובל. והקשה בלח"מ א"כ מנ"ל דריב"ב ס"ל ירושת הבעל דאורייי'. לפע"ד ודאי לפי"מ דפסק רמב"ם דאין שום ירושה חוזרת ביובל שאפי' אחים שחלקו וחלק בכורה אינם מחזירי' אלא לקיים מצות יובל ומיד חוזרי' לנחלתם. א"כ שפיר י"ל בירושת הבעל עשו חזוק כשל תורה. אבל ריב"ב משמע דס"ל התם כתנאי דמתני' דאיכא ירושות טובא דחוזרות ממש ביובל א"כ אין צורך לעשות חזוק בירושת הבעל ולבטל מצות יובל דיו לבעל שיהי' כבכור שנוטל מן התורה ומחזירי' ביובל ומה לנו לעשות חיזוק. וע"כ ס"ל ירושת הבעל דאורייתא באמת כן נ"ל:
ובזה י"ל ג"כ מה דקשה לרמב"ם דפסק דהיכי דלא ידע דמחיל תנאו בטל. וא"כ ע"כ ס"ל ירושה מקרי ידע ומחיל וכסברת ר"ת בס' הישר דאל"כ לא הי' צריך לומר מטעם חוקת משפט וא"כ ע"כ צ"ל בישוב קו' תוס' ד"ה וסבר רב וכו' דסוגי' אזלא לאביי אבל לרבא דמחלק בין ידע ומחיל ללא ידע לק"מ קו' ש"ס וסבר רב וכו' וכמ"ש רמב"ן במלחמות ה'. וא"כ הו"ל למימר דעשו חזוק יותר משל תורה וכס"ד דש"ס וכמ"ש רמב"ן הנ"ל. ולהנ"ל ניחא דלמסקנא ע"כ בלא"ה מוכח דלרב לא עשו חזוק יותר משל תורה. דאל"כ לישני בדר"י בן ברוקה נמי כן דעשו חזוק יותר משל תורה. ואע"ג דלריב"ב אשכחן ירושת בכור ויבם דחוזרי' ביובל מ"מ בבעל עשו חזוק יותר אע"כ אין זה שום סברא:

דף פה.

סוגי' דחזר ומחלו מחול.
עיי' רי"ף בשם ר"ח. ומ"ש רמב"ן בישובו במלחמות ה'. ומה שחזר והקשה עליו. והנלע"ד דש"ך סימן ס"ו סקע"ה כ' שמלשון ראב"ן משמע בשטר שיש בו נאמנות אינו יכול למחול והא ליתא ע"ש. ולכאורה לא ידעתי שום משמעות בראב"ן דהרואה בספרו בפנים יראה דכוונתו כמ"ש רמב"ן בדר"ח. והכי קאמר הואיל ואינו יכול לגבות עד שישבע המלוה המוכר שלא נפרע נמצא עדיין כחו ורשותו עליו ויכול למחול ומובן שאין כוונתו של

ראב"ן דוקא שיהי' צריך לישבע. אלא כיון שעכ"פ הלוה לא ישלם ללוקח עד שיעמוד המוכר לפניו או ישבע שלא נפרע אם אין בו נאמנות. או עכ"פ יאמר על הימנותו שלא נפרעתי. אבל זולת זה לא יפרע ומכ"ש שאם יאמר המוכר נפרעתי נהי שאינו נאמן לחוב ללוקח. מ"מ הלוה לא יפרע בלי שבועה או שיאמר המלוה שלו לא נפרעתי נמצא עדיין כח השטר ביד המלוה המוכר ויכול למחול ודברי הש"ך תמוהים לכאורה. אלא שנ"ל דס"ל להש"ך דאם יש בו נאמנות לא צריכי' תו לאמירתו של המלוה המוכר כלל דבמה שמכרו לאחר הו"ל כאלו הגיד בפירוש לא נפרעתי וכמ"ש ש"ך סברא זו בעצמו לקמן ועי' לעיל סס"ק ס"ב. וא"כ יפה כ' הש"ך לראב"ן אי הי' כותב נאמנות אינו יכול למחול וזה אינו במשמע. ונראה דרבינו חננאל נמי נתכוון לסברת הראב"ן הנ"ל אלא שהוסיף נהי דליכא למיחש שכבר נפרע קודם מכירה דכיון שמכרו ה"ל כאלו הגיד שלא נפרע וגם אין לחוש שקיבל פרעון אחר המכירה שהוא יותר פושע כסברת הרמב"ן יהודה שבש"ך סס"י קס"ב הנ"ל. מ"מ ניחוש דלמא עיין בחשבונו אח"כ ולא פש לי' גבי' ובטעות ושגגה נעשה לו ואינו פושע נמצא עדיין צריך לישבע או שיאמר על נאמנותו שלא כן הוא נמצא שעדיין כח השטר אצל המוכר ומשו"ה יכול למחול. ובישיבה הארכתי עוד. ועיי' יתר חדושים בזה פ"ק דגיטין סוגי' מעמד שלשתן ובשארי מקומות:

דף פז.

הפוגמת כתובתה כו' עיי' רי"ף ורז"ה ומלחמו' ה'. דעת הרי"ף דלא יועיל נאמנות למיגבי ממשעבדי ונדחק רמב"ן ליישב במתני' דלעיל הבאים ברשותה מפרשי' בתוספתא דהיינו לקוחות שלקחו כתובה. ואפ"ה צריך לפרש הבאים ברשותו היינו אנטלר שלו אבל לא לקוחות שלו. ולע"ד אין צורך לדחוק דודאי כן הוא שהלוקח אינו מכונה בא ברשותו כי הוא עומד בעצמו כי נעשה בעליו של הקרקע ולא מיקרי בא ברשותו אלא אנטלר. אך כל זה בסיפא בא ברשותו אבל ברישא בא ברשותה שפיר אמר בתוספתא דלוקחי כתובתה בכלל כיון דשטר אינו נמכר לגמרי שהרי המוכר יכול למחול מטעמי' המפורשי' בשמעתין דמחלו מחול. א"כ הלוקח אינו בעליו ממש אלא בא ברשותו של מוכר. משא"כ באים ברשותו בסיפא לא שייך לפרש אלקוחו' שלקחו קרקע שהם בעליו של הקרקע ולא באים ברשותו של מוכר:

ולענין מ"ש רי"ף דלא מהימן לחוב לאחריני. והקשה הרז"ה הא קדמה נאמנותו למכירה ושיעבוד ולא שייך בזה חב לאחריני עיי' ראש יש לדחוק וליישב דמן הדין לא הי' להועיל נאמנות כלל דה"ל מחייב עצמו בדבר שאינו קצוב ולכל הפחות לא יגבה

ממשעבדי ע"י נאמנות שלו כמו מזון האשה והבנות. דהרי א"א לידע כמה פעמים יבוא המלוה הזה והאשה הזאת לגבות ולטרוף דהרי אין הלוה נאמן לומר פרעתי. וה"ל דבר שאין לו קצבה. אלא סברא זו ליתא דודאי אי הי' כותב לו כל זמן שתבוא לתובעני אפרע לך אפי' מאה פעמים זה הוה דבר שאין לו קצבה. אך הכא כותב לו נאמנות שמאמין לו שלא נפרע עדיין כלל. וכיון שהוא מאמינו על עצמו בכך שלא יכזב ולא ישקר באמונתו. נמצא שאינו פורע אלא פ"א. אך כל זה הוא בעצמו שמאמין בלבו לו. אך הלקוחות שאינם מאמינים בו הם אומרים מי יודע כמה פעמים יגבה זה בשטרו והמוכר שאומר שלא נפרע אין אנו מאמיני' להמוכר לחוב לנו וא"כ אין השיעבוד חל מעיקרא דה"ל אינם קצובים:

מנכסים משועבדים פירש"י משום דהו"מ למיטען השבע לי. רוצה לומר אפי' תוך זמנו טענינן כן למשועבדים מטעמא שכ' רא"ש בשם רמב"ן ב"ב ה' ע"א. אבל מנכסי יתומי' ושלא בפניו לא מצי למימר תוך זמנו השבע לי דלא פרעתיך דהרי לא נתנה כתובה לגבות מחיים לכולי עלמא. אלא השבע לי דלא אתפסתיך צררי משום דאיכא תנאי ב"ד ועיי' תוס' שם בב"ב. וישבתי בזה לשון רש"י ואין להאריך:

כיצד הי' כתובתה אלף זוז וכו' קמ"ל בלשון זה אפי' בתוספת כתובה שייך דין פוגמת ועיי' פלוגתת רש"י ותוס' לעיל ר"פ אעפ"י ד"ה ולפוגמת וד"ה ולשבועה וכו':

א"נ קמ"ל אפי' הי' כתובה סך מרובה ואמרה שאינה נפרעת ממנה אלא מנה א' ונשאר חייב ט' מאות מ"מ שייך דמיפרע לא דייק על סך עצום כזה. והנה רמי בר חמא שינה לשון המשנה ואמר דקטעין מאתים והודה במנה וה"ל למימר דקטעין אלף ומודה במנה וי"ל דלכמה פוסקי' אין התוספת שוה לכל דיניו לכתובה אלא לענין אותן המנויי' ריש פ' אעפ"י. וכיון שכן להסוברים טענו מלוה ופקדון הו"ל כחטין ושעורים וה"ה לשני מיני פקדונות והלואות שאין דיניהם שוה עיי' באריכות בדברי הרא"ש בב"מ פ' השואל סוגי' שאולה ושכורה א"כ כתובה ותוס' הו"ל חטין ושעורים. ולמ"ד במס' שבועות טענו חטין ושעורי' והודה לו באחד מהם פטור משבועה א"כ הטוען אלף זוז דהו"ל כתובה ותוספת והודה לו בכתובה פטור משבועה. אך משנתינו מיירי בכתובת בתולה שעיקר מאתים ומודה לה במנה וכופר בחצי כתובה ה"ל טענו חטין ושעורי' והודה במקצת שעורים דמחייב ש"ד ע"י מקצת שעורים. וה"נ היינו דדקדק רמב"ח דקטעין מאתים והודה לו במנה:

עד א' כו' כיצד וכו' וא"ל התקבלת וכו' וע"א מעידה וכו' קמ"ל דוקא דא"ל הוא התקבלת אבל לא בטוענו בספק עפ"י העד כמ"ש כ"מ דלא כש"ך סי' פ"ד סק"ז ע"ש אמנם תומים

כ' הטעם כיון דכל עצמו אינה נשבעת אלא להפיס דעת הבעל וכיון שאינו טוען ברי אין צריך פיוס ע"ש ונכון. וא"כ לרמי בר חמא אה"נ צריך לישבע על טענות ספק עפ"י העד. ולדידי' קשי' מתני' הך בבא למה לי ומאי קמ"ל בהאי כיצד:

מנכסים משועבדים כיצד מכר נכסיו לאחרים וכו' קמ"ל לאפוקי אם הי' כאן שני שטרות דלא מיקרי משועבדים לענין לתקן שבועה בלי טענת השבע לי. דלא אלים לחז"ל האי לוה מהאי לוה לתקן לי' שבועה. וזה דעת רש"י והרע"ב ודלא כתוי"ט לקמן משנה ה' פרק יו"ד ד"ה הראשונה וכו' ע"ש:

מכסי יתומים כיצד וכו' בכאן נלאו ידי שכלי להבין מאי קמ"ל בבבא זו. אולי י"ל עפ"י מ"ש מהרש"א בסמוך בתוס' ד"ה ב"ד משביעי' וכו':

ושלא בפניו כיצד הלך לו למדה"י. קמ"ל בזה דאפי' הלך למה"י נפרע שלא בפניו דבכתובה כ"ע מודים משום חינא לאפוקי בעל חוב דאיכא דס"ל דוקא בהלך למקום קרוב שנוכל להודיעו וסירב ולא בא אז נפרעי' שלא בפניו בשבועה כמבואר בירושלמי דמייתי תוס' ורי"ף ורא"ש בשמעתין קמ"ל בכתובת אשה אפי' הלך למה"י שא"א להודיעו כלל נפרעים שלא בפניו והירושלמי קאי אבע"ח דמתני' דשבועות כמ"ש פני משה:

א"נ לדיוקא אתי דוקא הלך למה"י והניח נכסיו כאן הוא דנפרעי' שלא בפניו. אבל אם הוא נשאר במקומו רק שיש לו נכסי' במקומו' אחרים אין נפרעי' שלא בפניו זה דעת הריטב"א שבריב"ש דמייתי לי' ב"י בח"מ סי' ק"ו. ועיין לקמן אי"ה:

דף פז:

סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא. לפמ"ש הר"ן דהוה ס"ל דוקא קרקעות אימעוטא ולא שיעבוד קרקעות א"כ י"ל דרמב"ח הוה ס"ל שטר העומד לגבות כגבוי ועומד דמי וה"ל כאלו הבעל נשבע ונוטל והקשה לו רבא ממ"נ אי בעיניך כגבוי ועומד א"כ אין נשבעי' על הקרקע דהשתא ל"ה רק שיעבוד בעלמא אלא קרקע ממש. ואי לא כגבוי דמי א"כ הא כל הנשבעי' שבתורה נשבעי' ולא משלמים. ועיי' בסמוך אי"ה:

שבועה דאורייי' פי' רש"י דהנפקותא להיפוך שבועה. יפה כ' פני יהושע ובתומי' דלא הו"מ לפרש לענין תכסיס השבועה דכיון דס"ל דפוגמת וע"א הם שבועות דאורייתא ובחדא מחתא מחתינהו במתני' דשבועו' פוגמת וע"א ויתומים ומשועבדי' ושלא בפניו שהם שבועות דרבנן ש"מ ס"ל לרמב"ח חדא תכסיס לכולהון בנקיטת חפץ וע"כ הוצרך רש"י לפרש לענין היפוך שבועה ונ"ל דגבי ר"פ הוכרח רש"י לפרש הנפקותא לענין

חומר השבועה דקשה מה פיקחו' שיוסיף ויתן עוד הפעם מעותיו ויעשנה אנפרות וכן הקשה בתומי'. והי' נ"ל לרש"י דמיירי ר"פ אחר שכבר נשבעה האשה להפיס דעתו של בעל והוצרך לפרוע לה. יהי' פיקח ויתן לה הפרעון בפני ב' עדים עם סהדי קמא. ויחזור ויתבע אותה פעם ב' על הפרעון הראשון ע"י ע"א אעפ"י שכבר נשבעת על זה מ"מ כיון שהשבועה הראשונה הי' רק מדרבנן ובלי נקיטת חפץ צריכה לחזור ולישבע עתה בנקיטת חפץ דקיי"ל האי דיינא דאשבע בה' אלקי ישראל בלי חפץ הוה טעה בדבר משנה וחוזר נמצא דברי רש"י מוכרחי' בדר"פ. ומיושב קו' תוס' מרש"י דגיטין פ' השולח דשמואל דאמר אשבעה חוץ לב"ד מצי סבר כרמי בר חמא. אבל בדרב פפא מוכרח כפירש"י דשמעתין:

דף פח.

ונפרעת שלא בפניו וכו' לא שנו אלא לכתובת אשה משום חינא וכו'. צל"ע ליישב שמעתתא עם דברי תוס' לעיל פ"ו ע"א ד"ה לאשה וכו':

דף צא.

תוס' ד"ה דזבנה וכו' מ"ש תוס' שדה זו לאו דוקא דהכא לא מיירי ממכירת שדה המיוחד לשיעבוד כתובה דהרי לרבא דקיי"ל כוותי' מכאן ולהבא הוא גובה ואי זבין מלוה ל"ה זביני אלא אמכירת שט"ח שיכול המלוה למכור כדין מכירת שטרות. ויכולה האשה עצמה למכור כתובתה על אופן זה. וה"נ יכול היורש למכור שט"ח זה או כתובה זו. דהוה כמו שדה זו לאינש אחרינא עיי' וק"ל:

דף צד.

אתמר ב' שטרות היוצאים ביום א' לעיל במתני' מי שהי' נשוי ג' נשים איתא בירושלמי דפרקין שמואל אמר שודא דדיינא לשני שטרות היוצאים ביום א' איזה מהם שרצו ב"ד להחליט מחליטין מתניתא פליגא אשמואל אין שם אלא מנה חולקות בשוה. לא שודא דדיינא איתאמרת. ופי' הר"ן לעיל פ' הכותב דהוא תירוץ על הקושי' ממתניתין. דהרי עכ"פ בעי' שיעשו הדיינים שודא ויטילו לפי אומדנא שלהם. והיכי דלא שייך אומדנא כגון בנכסים שקנה אח"כ דהדין שכולם שוה או שארי אופנים שאין לדיינים בהם אומדנא צריך להשמיענו שחולקי' בשוה. והיינו כפירש"י שודא לפי דעת הדיינים וראיית עיניהם. מיהו שוב פריך בירושלמי והא תני היורשי' שירשו שט"ח הבכור נוטל

פי שנים. יצא עליהן שט"ח נותן פ"ש. עוד הוא לשודא דדיינא איתאמרת. והנלפע"ד בפי' הירושלמי כי שני המקשנים זה שהקשה ממתני' וזה שהקשה מבכור שניהם הוה ס"ל טעמא דשמואל כפירוש ר"ת מטעם הפקר ב"ד הפקר וכמ"ש תוס' בקידושי' ע"ד ע"א ומשו"ה הוה ס"ל ה"ה שטר א' על ב' שדות ביום א' כגון שני לקוחות קנו ב' שדות ביום א' ויצא עליהם מלוה לטרוף טורף מאיזה שירצו הב"ד מטעם הפקר ב"ד. דאלו לרב טורף מזה מחצה ומזה מחצה. ומשו"ה הקשה מבכור שנותן פי שנים משמע שמביניהם נשתלם הבע"ח ולא נימא ממי שירצה דיין ישולם. ומשני עוד הוא לשודא דדיינא איתאמרת פירוש אין הפי' כר"ת אלא כרש"י והכא לא שייך ראות עיני הדיינים למי שהי' אוהב יותר. שוב מסיק שם ר' אבין בשם שמואל לא שנא שני שטרות על שדה או שטר א' על ב' שדות לעולם כל מה שרוצים ב"ד להחליט מחליטין והכי מסיק נמי אמתני' דהנושא ד' נשים דשמעתין ע"ש א"כ מוכח מהירושלמי כר"ת למסקנא. ועיי' רי"ף פ' הכותב ור"ן שם:

ובהס"ד דשמעתין דפליגי אי שודא עדיפא או חלוקה. יראה נמי בהא פליגי אי סומכי' על אומד דעת הדיינים אז שודא עדיפא. ואי לא סומכי' אלא משום הפקר ב"ד נגעו בי' א"כ חלוקה עדיפא דלמי שיגיע החצי שלא כדין נמי יזכה בו מהפקר ב"ד. ואותו שיגיע לו כדין הרי זכה בשלו. משא"כ שודא שהכל מטעם הפקר ב"ד וא"כ למאי דמסקינן דפליגי תנאי וקיי"ל שודא עדיפא ע"כ איננו מטעם הפקר ב"ד אלא כרש"י:

דף צד:

ושמואל דאמר כר"א עיי' היטב באריכות דברי הר"ן בגיטין פ' המגרש במה דכ' הרי"ף הלכה כר"א בגיטין דשייך לדשמעתין. ועיי' דברי ר"ת שבתוס' שדבריו צריכי' קישור והמשך ולא מצאתיו בספרו הישר. והנלע"ד דיהיב טעמא דבשיעבוד לכ"ע יחלוקו משום דהחלוקה אמת. פי' משו"ה לא אמרי' חלוקה עדיפא גם בשני שטרי מכר דהתם במסירה תלי' מילתא וא"א להיות שניהם אמת. ומ"מ עדיין לא נתיישב מ"ט לא נימא גם בשיעבוד שודא דהרי אינו מוכרח שהחלוקה אמת אלא אפשר שתהי' אמת הלא אפשר שגם השודא יהי' אמת ויזדמן לבעליו. ומסתיין דבמכר לא אמרי' חלוקה דהתם א"א שתהי' החלוקה אמת. אבל שלא נימא בשיעבוד ג"כ שודא זה לא שמענו עליו טעם ע"כ סיים ר"ת דטעמא משום נעילת דלת ומשום חינא. וע' מהר"מ שיף ז"ל שנתקשה בזה:

שוב מ"ש ר"ת ראי' בתחילה ממשנה ג' נשים ושוב תלי תני בדלא תני דשעה בירושלים כיום א' דמי ע' מהרש"א. ולפע"ד י"ל לפי דקיי"ל אדם טועה בשעות עיי' פסחים י"ב ע"א

קמ"ל דשעות בירושלים כיום א' דעלמא דמי. וטעמא נ"ל דבמקום ישיבת ב"ד הגדול שם מדקדקי' סופרי דדייני היטב ורוב שטרות עפ"י סופרי דדייני נכתבין. אשר ע"כ נ"ל דאי אירע במקומות אחרים וכתבו שעות אינו מועיל משום דאדם טועה. ונ"ל דזה לא הי' נעלם מרב ששת לקמן גבי עובדא דרמי בר חמא לקמן אלא התם הוה כתוב בשטרא צפרא ואורתא ובהכי לא טעו אינשי דבצפרא חמה במזרח ובאורתא במערב. ואפ"ה א"ל ר"נ דכל תיקון חכמים כך הוא ולא חילקו בדבר ואין השיעבוד חל בצאת הכוכבי' של אותו היום. ועמ"ש מורי בהפלאה בעובדא דאימי' דרמב"ח. ועמ"ש עוד לקמן אי"ה:

שוב כתב ר"ת ז"ל דשודא אינו כפירש"י אלא למי שירצה דיין. נמשך מלעיל עפ"י מ"ש בבבא בתרא דפריך הש"ס אההוא ארבא משני שטרות. והנה לרש"י א"א שיהי' הקושי' דבארבא נמי ליעבד שודא דהא לא שייך ראות עיני הדיין. וע"כ הקושי' מחלוקה מטעם ספק. ואמנם לר"ת דטעם החלוקה משום שהוא אמת א"א שיהי' קו' הש"ס אההוא ארבא דליעבד חלוקה ע"כ הק' משודא ומוכח כשיטתו דשודא הוא למי שירצה הדיין:

דף צה:

בעזה"י ר"פ אלמנה ניזונית:

אלמנה ניזונית. ע' תוס' אי גרסי' ומעשה ידי' בוי"ו וכ' מהרש"א דלא ניחא להו למימר דהש"ס מסופק גם בוי"ו דומעשה ידי'. וטעמא נ"ל דבשלמא ה"י דניזונית עביד תנא לאשתמוטי הן בדיבור הן בכתיבה מפני שסוף תיבת אלמנה מסיים בה"י והוו ב' ההי"ן סמוכין משא"כ וי"ו בריש תיבת ומעשה ידי' מה"ת לאסתפוקי בי'. אמנם הריטב"א שבשיטה מקובצת כ' דבאמת הש"ס מסתפק גם בזה. והנה לעיל בסוגי' דאנשי גליל ויהודה דפסק הרי"ף כאנשי גליל מסתם משנתינו דניזונית תנן. והקשה הרז"ה הא איבעי' לא איפשטא. ורמב"ן כ' דעכ"פ מדמקובל בידינו בכל ספרינו ניזוני' ש"מ שהגאונים שאחר הש"ס הסכימו דניזונית תנן. ונ"ל דהרז"ה ס"ל כהריטב"א הנ"ל דהש"ס מסופק גם בוי"ו דומעשה ידי' וכיון שבכל ספרינו תנן ניזונית בלא ה"י וגם מעשה ידי' בלא וי"ו וסתרי אהדדי אין לסמוך על ספרינו בזה:

מנכסי יתומים. מדיוקא דהאי לישנא נראה קצת לומר דאפי' אינה ניזונית מהיתומים ברצונם וטובתם אלא מנכסיהם דהיינו שתפסה מטלטלי' מ"מ מעשה ידי' שלהם ואפי' מציאתה לפי הס"ד דאלת"ה ה"ל למימר דהא דשמואל דמציאת אלמנה לעצמה בכי האי גוונא מיירי שניזונית ממה שתפסה שאז מעשה ידי' שלהן ומציאתה לעצמה. אע"כ

לאותה הס"ד אפי' מציאתה נמי ליתמי משום דבמקום בעל ממש קיימי. אע"ג דניזונית רק ע"י תפיסה דילה:

ואין חייבין בקבורתה וכו'. דע לענין חיוב קבורת כל המתים. הנה פשוט מי שהניח מעות הוא קודם ליורשיו וקוברים אותו מעזבונו. ואפי' ציווה שלא יקברוהו מנכסיו לאו כל כמיני' להעשיר יורשיו ולהטיל עצמו על הצדקה וזה מבואר בפוסקים. אך מי שלא הניח כלום לא ידעתי אם יש שום חיוב על הקרוב לקוברו יותר מעל כל ישראל אם לא מטעם צדקה אתינן עלה שהקרוב קודם ומי שעשיר בנכסיו מן הקרובי' יתן יותר. אבל לומר אלו הניח מעותיו היית אתה יורש דאורייתא. ע"כ תתחייב אתה לבדך לקוברו לא מצאתי ולא נלע"ד. ואפשר אפי' בששה קרובי' דאונני' ומטמאים ומחוייבים להתעסק בקבורתו מן התורה. היינו להתעסק ולהטריח בקבורתו. אבל לא להוציא ממונו על זה. וכיון שכן לא ידעתי כלל באלמנה שמתה ולא הנחתה כלום מה"ת לחייב קרובים שהיו ראוי' ליורשה לקוברה. והלא אלו מתה פנוי' לא הי' חיוב קבורתה על קרובים כשלא הניחה כלום. וכי מפני שנישאת ונתאלמנה יגרע כח הקרובים מי הכניסם לזה החיוב וכי מצאנו שום תנאי ב"ד על קרובים לחייב אותם מה שלא היו חייבים קודם שנישאת. ע"כ נלפע"ד אה"נ מ"ש תוס' אפי' אינם יורשים כלום כגון שהניחה מטלטלין אין רצונם שהיורשים חייבים לקוברה אלא ר"ל שאין היתומים מחוייבים לקוברה אעפ"י שהם יורשי' המטלטלים. ומטילים הקבורה על הקרובי' שהיו ראוי' ליורשה אבל לא שיתחייבו בה כלל. והיינו דדקדק רש"י ז"ל היא תקבור עצמה כלומר אם הם יורשי' ממנה תתקברה ממה שהניחה והיינו היא תקבור עצמה ולא שיהיו קרובים מחוייבים לקבור אותה מממון עצמם כלל אלא תתקבר מהצדקה. ועיי' תשו' מהר"מ א"ש ח"ב סי' ס':

והנה במהרי"ט בחי' כתובות כ' בשם מהרי"ל שהקשה מנ"ל דמתני' אתי' לאורויי לן ב' דינים מחודשי'. א' מ"ש תוס' שלא הניחה אלא מטלטלי' וכו' ב' שומרת יבם שיש לה ב' יורשי' וכו' דלמא רק אהא בשומרת יבם לחוד אתא. ואי לא הוה תנן יורשי' יורשי כתובתה הוה סד"א דבבא יתירה אתי' למ"ש תוס' שלא הניחה אלא מטלטלים משו"ה תנן יורשי' יורשי כתובתה להורות דמיירי בשומרת יבם ולא מהך דינא דהניחה מטלטלי'. ומסיק דאה"נ כן הוא כוונת תוס' דהוה סד"א דאתי' בבא דמתני' להורות אי לא הניחה רק מטלטלי' אבל לקושטא דמילתא אין דין זה אמת ע"ש. ולדבריו הי' ניחא לי מה שקשה קצת מ"ש לעיל פ' ע"ב ד"ה יורשי וכו' דהכניסה ליבם מנה מאתי' מבעלה הראשון וא"כ ע"כ מיירי שיש כאן קרקע מבעלה הראשון. וכיון שמשנתינו מיירי

משומרת יבם ע"כ מיירי ביש כאן קרקע. וא"כ איך כ' תוס' בשמעתין דהך בבא מיירי בלא הניח אלא מטלטלי'. אע"כ לקושטא דמילתא לא מיירי בהכי. אבל לא נראה כן בפסקי תוס' וכן בתשו' מהרי"ל סי' ס"ד. וקו' מהרי"ט י"ל בנקל לפמ"ש תוס' לעיל פ"א ע"א ד"ה איזהו וכו' וקושייתינו נמי י"ל דמתני' מיירי בכל גווני בין הניח קרקע בין לא הניח אלא מטלטלי'. ולענין סתם אלמנה הוה רבותא בלא הניח קרקע אלא מטלטלי' וגבי שומרת יבם הוה רבותא בהניח קרקע וק"ל:

והרמב"ם פסק בלא נשבעה ומתה תקבור משל יתומי'. והראב"ד השיג עליו שיטענו אבינו התפיס לה צררי. וי"ל דודאי למאי דקיי"ל להלכתא מתוך שאיל"מ א"כ היו צריכי' לשלם הכתובה ליורשי'. ורק ביתומים מן היתומים נהוג עלמא כרב ושמואל ומסקי ס"פ כל הנשבעי' הבו דלא לוסיף עלה. וס"ל לרמב"ם הבו דלא לוסיף עלה הוא ע"ש ותבין. ולפ"ז כל מה שנאמר בזה להעמיס שיטת הרמב"ם או הראב"ד במשנתינו הכל שבוש דבימי המשנה שעדיין לא נהגו כרב ושמואל ביתומי' מן היתומים דוקא. אלא או כתנא דמשאיל"מ או מפסיד וא"כ אין שום דבר חדש במתה ולא נשבעה לכל מר כדאית לי' וק"ל:

הניזונית תנן וכאנשי יהודה. לכאורה הומ"ל לשיטת תוס' אפי' לאנשי גליל וכשקבלה קצת כתוב' שאז הרשות ביד היתומי' לסלקה אפי' לאנשי גליל וה"ל למיבעי אי מעשה ידי' שלהן כיון שהרשות ביד היתומי' והוי מרווחינן ג"כ דלא נצרך לומר דשמואל קאי לאנשי יהודה דלא כשמעתתי'. ומזה ראי' לשיטת רש"י. ואמר א' מן התלמידי' דהתם לא מיבעי' דודאי מ"י שלהן משום דהיא גרמה ואפסדה נפשה במה שתבעה קצת כתובתה. ונכון הוא לדינא לפע"ד דכן יש להוכיח לקמן בסוגי' דשמעתין גבי מוכרת וכותבת למזונות מכרתי ע"ש. דה"ל לתוס' לפרש דטוב לה לפרש משום מ"י שיהי' שלה דהרי כל עצמה לא באנו לומר שיהי' מעשה ידי' שלה אלא משום דחיישי' שהיתומים יראו כשמעשה ידי' מרובי' ומזונות בזול יזונו אותה. וכשיראו ההיפך יסלקו אותה ותשארה עני' זו בחוסר לחם. ע"כ יהי' מעשה ידי' שלה כדי שיהי' לה במה להתפרנס לכשיסלקו אותה. וכל זה באנשי יהודה. אבל באנשי גליל ומכרה קצת כתובתה. איהי דאפסדה נפשה ונכון הוא. ומטעם זה נ"ל מה שנתחבטו האחרונים הב"ח ובית שמואל לפי"מ דקיי"ל הלכתא כאנשי גליל. ומ"מ יש מקומו שתקנו כשהב"ד רואי' כילוי נכסי יתומי' ומסלקי' האלמנה שלא ברצונה. נ"ל מ"מ כל זמן שניזונית מעשי ידי' של יתומי' דסברא נוטה כיון שניזונית משלהן יהי' גם מעשה ידי' שלהן דדי לה שתהי' יושבת תחת היתומי' כמו שהיתה תחת בעלה. ורק מחשש הנ"ל שיתומי' יערימו במרמה כנ"ל וזה לאנשי

יהודה שהרשות ביד היתומים. אבל למאי דקיי"ל כאנשי גליל ורק לפי ראות הב"ד גבי דינא לא חשידא כמובן כנלע"ד:

דף צו.

חוץ מהתרת לו מנעל. וה"ה להולכת כליו אחריו לבית המרחץ שהיא עבודה מיוחדת מעבד לרבו שלא ישמשנו במקום שאין מכירי' אם אין לו תפילין. ועמ"ש בזה בספר באר שבע דף ע"א ע"א ד"ה כשעשיתי לוי' וכו'. אבל מנח תפילין כ' תוס' אין דרכו להניח כל שעה. נלע"ד פי' כך דמי שאינו מניח תפילין אלא בשעת ק"ש ותפלה אותו לא יתיר מנעל בתפילין דנוהג בהם מנהג בזיון. אך מי שמניח כל היום עושה בהם כל מלאכות חוץ מהוצאת זבלי' על ראשו כדאיתא בברכות ואין דרך עבד כנעני להניחם כל היום וק"ל:
מ"ש לכתובה דמקרקעי ולא ממטלטלי וכו'. נ"ל דה"פ דמשו"ה נשתנה כתובה דלא יועיל תפיסה משום דאי הוה בחיים נמי לא הוה מטלטליו משועבדים לכתובה וכיון שכן מה"ת לתפוס מטלטלי של בניו. מזונות נמי נהי דחיוב מזונות שבחייו הם ממטלטלין שלו. מ"מ הני מזונות דארמלתא אין להם שום חיוב על מטלטלי' של עצמו. וא"כ לא יועיל תפיסה. ומ"מ להלכתא ס"ל לרבינא לחלק ביניהם מטעם שכ' הר"ן ע"ש:
ועיין לעיל נ' ע"ב פירש"י ד"ה אלו בע"ח הוה וכו' ופירושו מוכרח. וצע"ג ליישב עם שיטת ריב"ן דשמעתין בתוס' הכי אמרי משמי' דרבא כוותיך. עיי' תשו' רש"י שבמרדכי ובהג"א ודברי רבינו ברוך על זה דס"ל דתקנת הגאונים לגבות ממטלטלי בזה"ז. לא אלים מדר' טרפון בזמן התלמוד. ומשו"ה כל שתפסה שלא כדין קודם שנשבעת על כתובה לא מהני תפיסתה אלא מסימטא ולא מרשות היתומים. ואמנם כ"ז לענין כתובה אבל למזונות שתפיסה מהני מדינא דש"ס לא הוזכר שם שיהי' מסימטא דוקא. אך הר"ן ס"ל כדעת רש"י דגם מדינא דש"ס לא יועיל תפיסה למזונות כ"א מסימטא. ונראה לי מ"ש בר"ן שלפנינו בתפיסה דמחיים הוא ט"ס כי בחיי הבעל מה בין רשותו לסימטא כל היכי דאיתי' דידי' הוא. דוקא בתפיסה דלאחר מיתה יש לחלק דבסימטא לא נכנסה עדיין לרשות יתומים מעולם. ואשה שקדמה זכתה משא"כ ברשות שהרשות שלהם קודם וזוכה המטלטלין ליתמי. בזה נ"ל לחלק בין רשותם לסימטא. ויש לעיין למאי דקיי"ל נכסי יתמי בחזקת אלמנה קיימי דמשו"ה ס"ל לר"ן לקמן דאלמנה נשבעת היסת ונפטרת דהנכסי בחזקתה. א"כ כיון דכל הקרקעות שהניח הבעל. ברשותה. א"כ כל המטלטלי' שנמצאו בתוך אותן הקרקעות הוי תפוסים ועומדים להאלמנה. ולכל הפחות אי קדמה

האלמנה ותפסה אותן המטלטלין אמאי לא תועיל התפיסה כיון שאינו בסימטא מה בכך. הלא גם ברשות יתומים לא הי' וצ"ע:

כאן בעני' כאן בעשירה. א"נ כאן בפרוצה כאן בצנועה. י"ל דתלי' אי נכסי' בחזקת אלמנה קיימא א"כ צריכי' הכרח גדול לומר שמחלה דאל"ה נכסי בחזקתה קיימי. וע"כ דוקא עני' מחלה אחר ב' שנים אבל עשירה אפי' פרוצה שהיתה יכולה לתבוע כי פרוצה היא מ"מ לא אמרי' שמחלה כיון שאין לה מכריח לתבוע כי אינה עני'. אך אי נכסי בחזקת יתומים קיימא. א"כ כל שהיא פרוצה אפי' עשירה כיון שהיתה יכולה לתבוע כי פרוצה היא נימא שמחלה. אם לא שהיא צנועה שההכרח מנע ממנה התביעה. והשתא כיון דקיי"ל נכסי בחזקת אלמנה קיימא ממילא הלכה כלישנא קמא וזה דעת הרמב"ם דלא כהרא"ש וק"ל:

לא אמרן אלא למפרע אבל להבא לא. כ' הב"ש ז"ל דאי תפסה אפי' שלא בעדים וטענה לא מחלתי לא מהימנא. דס"ל דאנן סהדי דמחלה ולא מהני מגו במקום אנן סהדי. והגאון בית מאיר כ' הכרח וראי' לזה דאלת"ה אפי' בלא תפיסה לעולם תאומן במגו דטענה תבעתי אתכם כל יום ביני לבין עצמכם ודחתוני בלך ושוב ומשו"ה לא תבעתי בפני ב"ד והי' נשבעת היסת על ככה כי נכסי בחזקתה קיימא. וא"כ מגו דטענה הכי והות מהימנת בהיסת ה"נ תאומן שלא מחלה. ואפי' בלא תפיסה לא תפסיד ומגו להוציא לא הוי דנכסי בחזקתה קיימא. אע"כ דהוה כמגו במקום אנן סהדי ודפח"ח. וצריך לעיין לפמ"ש תוס' לקמן ד"ה ור' יוסי וכו'. דאיכא למימר להכי לא תבעתים משום שיכולה למימר למזונות מכרתי ע"ש. וא"כ ה"נ אכתי תקשי תאמר להכי לא תבעתים משום דמצי למימר תבעתי אתכם ודחתוני בלך ושוב. וי"ל דהכא צריכי' להעיד לשקר בפניהם לומר תבעתי אתכם ומה לה ולצרה הזאת הי' לה לתבוע באמת משא"כ לקמן ליכא העזה במה שאומרת למזונות מכרתי ואין לומר א"כ ה"ל מגו דהעזה י"ל אה"נ הא קיי"ל מגו דהעזה לאפטורי מממונא אמרינן:

דף צו:

ניסת והיא באה לתבוע מזונות של שנים שעברו עכ"ל רש"י ולעיל פירש"י יתומים אומרי' נתננו מזונות לשנה הבאה עכ"ל. ונראה דס"ל נמי ככל האמור בתוס' ד"ה יתומי' אמרו וכו' דע"כ מיירי שהיא עומדת אחר הזמן דאל"ה ה"ל טוען אחר מעשה ב"ד אע"כ שכבר עבר השנה ומדהמתינה כל כך איתרע חזקתה שאין דרך להמתין כל כך א"כ כל זה אי היתומים טוענים כבר שלמנו לך אשתקד על השנה הבאה. דאלת"ה אלא היתומי' מודי'

שהמתינה לתבוע עד אחר הזמן אלא שאמרו כבר פרענו אחר הזמן א"כ הרי קמן שהיא השהה מזונותי' עד אחר הזמן ולא איתרע תביעתה וטענתה כלל והו"ל ככל טוען אחד מעב"ד והכי אמרי' בסוגי' דקציצה גבי אין שכיר משהה שכרו ע"ש וק"ל:

עצה טובה קמ"ל וכו' צ"ע איך שייך להשיאה עצה טובה להפסידה יפוי כח שלה נגד המשועבדי' דהא השתא קיימי' דר' יהודה נמי ס"ל בחזקת אלמנה ויש לה יפוי כח כר' יוסי רק משום עצה טובה נפסידנה. ולפי הנראה מדברי התוספות דמשו"ה ל"ה אונאה משום דטעמי' משום קצובי' ומשמע דהתוס' כ' כן לר' יוסי לשיטתו דס"ל במסקנא דר"פ הניזקי' טעמא משום קצובי'. אבל למ"ד משום שאינם כתובי' הוה אונאה א"כ י"ל ר' יהודה ס"ל אינם כתובי' וה"ל אונאה אם ניפה כחה. ואינו מוכרח לפע"ד:

ובזה י"ל קו' תוס' ד"ה תפשוט לי' ממתני' וכו' נ"ל דמתני' לא מיירי ממשועבדים כלל. ולית לה שום יפוי כח משו"ה נסבה לה עצה טובה. אבל פלוגתת ר' יהודה ור' יוסי מיירי להדי' דאית לה יפוי כח לגבי משועבדי' לא הוי ס"ד דשייך בזה עצה טובה:

ודע מ"ש תוס' סוף ד"ה ר' יוסי וכו' דמה שאכלו מזונות הוי כאשתדוף נכסי וא"כ צלע"ג אמאי תטרוף כתובה ממשעבדי הא אינן קצובי' דכל מה שיניח בני חורין תוציא למזונות והדר אתאי על הלקוחות. וא"כ כשם שמזונות אינן קצובי' כך כתובה אינן קצובי'. מיהו למאי דמסקי תוס' דמיירי מלקוחות שלקחו בתר הכי א"ש אבל לתי' א' של תוס' צ"ע לכאורה. וי"ל עכ"פ הלוקח יש לו להניח בני חורין כדי כתובתה ואם תמכור האשה אותן הנכסי' למזונותי'. ותחזור ותטרוף מהלוקח הראשון לכתובה יחזור הוא על הלוקח האחרון שלקח מהאשה למזונותי' ויטרוף ממנו השדה שהוא לאחריות קנינו ואחרון אחרון יפסיד:

דף צז:

גרושה לא איכפת לי'. היינו גרושה מן האירוסי'. אבל מן הנישואי' אפשר דמודה דאיכא חינא. והא דקאמר מתני' דגרושה לא תמכור אלא בב"ד א"ש אליבא דר' יוחנן. היינו דהוי מוקי לי' בגרושה מן האירוסי' ויתישב אריכות לשון בשלמא דקאמר הש"ס וק"ל:

כגון שירשתה בתה וכו' מלשון רש"י משמע דאפי' בירושת זכרים נמי איכא חינא משום לתא דבתה ואחותה ע"ש. מיהו לשיטת ר"ח בפירוש חינא לא שייך הא בירושת זכרי'. וקשה קצת דה"ל למימר איכא בינייהו שירשתה זכרי':

מכרה כתובתה. פי' שמכרה לאחר. ואותו האחר גובה כתובתה בכחה. לא תמכור אלא בב"ד. והאי דקתני לא תמכור השאר קאי אמקצתה וכ"כ רש"י במהדורא קמא ובחנם

נדחק בשיטה מקובצת. ומ"מ תוס' כ' לרווחא דמילתא דהשאר קאי אתוס' כתובה. ולפ"ז משמע דחכמי' דפליגי ס"ל תוס' כתובה הוי שיור לענין מזונות. ונראה דרש"י לא ס"ל הכי כדמשמע ר"פ אעפ"י ובתוס' שם ד"ה לתובעת וכו':

התם בקראי פליגי. אין להקשות תרתי פלוגתות למה לי במקצת כסף ובמקצת בתולים וי"ל מפלוגתא דכסף לא נשמע פירושא דיתורא דבתולי' ובבתולי'. ומפלוגתת דבתולי' שהוא בלישנא דקרא לא נשמע פלוגתיי' במקצת כסף דהוה בתקנתא דרבנן ומ"מ פריך שפיר והא איפכא שמעי' ולא הומ"ל תקנתא דרבנן לא ילפי' מדאורייתא. דעכ"פ מ"ט פליגי מהיפוך להיפוך וק"ל ובזה יובן לשון בקראי פליגי:

דף צח.

מוכרת שלא בב"ד צריכה שבועה. מ"ש תוס' דאין אלמנה נפרעת הוה מוקמי' מן האירוסי' פי' דה"א גרושה לא איכפת לי' שתתבזה בשבועת ב"ד. משא"כ אלמנה מן האירוסי' ולחנם נתחבט המרש"א. גם מ"ש דאי במזונות איירי א"כ פשיטא דלא צריך הכרזה כדלעיל למזוני מזבנינן בלא אכרזתא י"ל ה"א בב"ד אלים כחא למיזבן למזונות מיהת בלא אכרזתא. ולמסקנא דמיירי הכא בכתובה צריכי' בהיפוך דב"ד צריך הכרזה טפי מטעם שכ' תוס' ד"ה אמר לי' וכו':

ודע דרמב"ן מוקי לי' בשבועת צררי ולא חש לקו' תוס' דהכי קמיבעי' אי משביעי' תחלה קודם מכירה או אח"כ. אבל בגיטין כשנמנעו להשביעה פשיטא דלא תגבה כתובתה כלל עיי' וק"ל:

מתני' אלמנה שהיתה כתו' וכו' או שוה מאתים במנה עת"ו קידושי' מ"ב ע"ב תוס' ד"ה ה"ג בקונטרס וכו' ע"ש בסוף וכן דעת תוס' ב"ק י"ד ע"ב וכן הסכים הש"ך להלכה. וצ"ל דר' יוחנן דירושלמי לא נ"ל לאוקמי למשנתינו במנה ומאתים דוקא באופן שאין אונאה לקרקעות. משום דמשנתינו היא רישא דמשנה דלקמן שום הדייני' וכו' דהכי סידורא דמתני' בתחילה תני מכירת האלמנה לעצמה בטעות והדר תני מכירת ב"ד בטעו' ומסיים בסיפא אבל אם עשו איגרת בקורת אפי' מכרו שוה מאתים במנה וכו' והיינו באופן דבעלמא כי האי גונא הוי ביטול מקח והכא שעשו איגרת בקורת מקחן קיים וכיון דקיי"ל דאין מקח בטל אלא .ביתר פלגא א"כ התם ע"כ מנה במאתים לאו דווקא. ודומי' דמאתים ומנה דהתם ה"נ מנה ומאתים דרישא לאו דוקא הוא. משו"ה הוצרך ר' יוחנן לאוקמי בהוקיר והוזיל. ועיי' תיו"ט לקמן גבי אגרת בקורת:

נתקבלה כתובתה. דע מה שהקשו תוס' תימא קצת אע"ג דהוזל המקח מ"מ תחזור בה וכו' לאו דוקא נקטו קושייתם לר' יוחנן דמוקי בהוזל. אלא אפי' לר"ל דאין אונאה. מ"מ בשליח ומכ"ש באלמנה בטל השליחות ואין כאן מקח כלל. ואפי' ירצו היתומי' נהי מכאן ואילך יהי' המקח קיים ברצון היתומי'. אבל מעשה דידה לאו כלום הוא וא"כ ק' קו' תוס' וצריכים לתירוצם שקנאתן. ומדברי פני יהושע לא משמע כן ודבריו תמוהים כי זה תלי' בדעת הראב"ד ומייתי לי' סמ"ע סקפ"ב סק"י והוא דעת יחיד ע"ש. ודע דמה שכ' תוס' ד"ה כאן שנה וכו' אין לדחות לפי הירושלמי וכו'. זאת הקו' אינה אלא לר' יוחנן דמוקי בהוקיר והוזיל וא"כ כיון דהשליחות בטל א"כ ברשותם הוקיר והוזיל. ואפי' אי בעלמא הכל לשליח. הכא לא נעשה השליחות ומה שהוקיר אח"כ ברשות היתומים הוקיר. אבל לר"ל דלא מיירי בהוקיר והוזיל. נהי דכתבתי לעיל גם לר"ל השליחות בטל עכ"פ לא מטעם אונאה אלא מטעם שליח ששינה. מ"מ לק"מ ק' תוס' דנהי דלדינא לא הוה שלוחו כמותו. מ"מ כיון שבגרמא דילה הרוויחו היתומים שהמציא להם קונה שקנה מנה במאתים אי ס"ד בעלמא הריוח לשליח ה"נ הי' הריוח לה. דאע"ג דאין לה דין שליח עכ"פ היא היתה מסייעה לרווחא שלהם. וא"כ שפיר קאמר ש"ס כאן שנה רבי וכו' ולק"מ קו' תוס' אלא לר' יוחנן. והנה תוס' תי' שקנאתן ופי' מהרש"א שקנאתן לחובתה ולא לחובת יתומי' וצריכי' להבין איך נרמז זה בתי' הש"ס כאן שנה רבי וכו'. וי"ל דודאי זה פשוט להמקשן דלא קנאתן אלא לחובתה. אך הוה ס"ל דהכל לשליח. נמצא מאי איכפת ליתומי' שלא להקנות לה. כיון דאפי' אם לא תהי' אלא שליח בעלמא נמי יהי' הריוח שלה דודאי בשעת מעשה לא עלה על דעתם שסופו להתיקר ולעמוד במאתים. נמצא א"נ לא תקנה האשה ותהי' שלוחם נמי הכל שלה אם לא יחזור בו הלוקח כמ"ש לעיל דעכ"פ גרמה להם ריוח. וא"כ המה מקנים לה וקנאתן. ואח"כ כשיתיקר ברשותם נתיקר. מיהו אי לאו דקנאתן לא הוה קשה מידי אע"ג דהכל לשליח. היינו משום גרמא להריוח אבל המקח אינו כלום. וא"כ כשנתיקר ברשות יתומים נתיקר. אבל עיקר הקושי' כיון דבשעת מכירה עדיין לא נתיקר. ואז גרמה היא ריוח ואם יהי' לה דין שליח נמי יהי' הכל שלה ולא יהי' הפסד ליתומים אם קנאתן דאין להם להעלות על דעת שיתיקר לבסוף. ע"כ קנאתן. וממילא כשיתיקר אח"כ לא נתיקר ברשות היתומים ושפיר פריך. ומשני כאן שנה רבי הכל לבעל המעות נמצא מיד בשעת מכירה במאתים יהי' הפסד ליתומים אם קנאתן ע"כ לא קנאתן ויהי' הכל לבעל המעות. הבן זה. אך לפ"ז אין הכרח דהכל לבעל המעות דאפי' אם רק יחלוקו נמי איכא הפסד ליתמי אלא משום

דבאין קצבה אין שום סברא שיחלוקו אלא או לשליח או לבעל המעות. ובזה מיושב מה דמייתי ש"ס הכא הנך תרי ברייתות וק"ל:

שוה מנה ודינר במנה. לקמן בסוגי' דשום הדיינים מייתי רא"ש י"א דוקא טעות דינר אבל לא פחות. והרא"ש השיג ע"ש. וצל"ע דהא לרשב"ג ע"כ צריך לומר דבעי' דבר חשוב דוקא שדה בת ד' קבין. א"כ ה"נ י"ל לת"ק בעי' דבר חשוב דינר. וטעמא נ"ל משום דע"י מכירתה תפסיד מזונות לא רצו להחמיר עלי' אם לא שיהי' הפסד דבר חשוב דינר למר ושדה למר. ובזה ניחא דנקט במציעתא היתה כתוב' מנה ועיי' תיו"ט ונראה לא דמיירי שכל עיקר כתוב' אינו אלא מנה אלא שכבר גבתה מנה. ועדיין נשאר לה מנה. ולדעת הרא"ש כיון שמכרה קצת כתוב' נהי דיש לה מזונו' מ"מ מעתה הרשות ביד היורשים לסלקה. וה"א בכי האי גונא לא בעי' טעות בדבר חשוב קמ"ל דאפ"ה טובה הוא ליתומי' אם תפסיד מזונותי' ע"י גרמא דילה בעצמה. אך הא קשי' לי' לקמן בסיפא היתה כתוב' ד' מאות זוז וכו' הלא מכרה בפ"א כל כתובתה אלא שמכרה לד' אנשי' ואילו היתה מוכרת לכל א' שוה מנה ורביע דינר במנה אעפ"י שבכלל המכירה הי' הפסד דינר משמע דאפ"ה אין כאן ביטול אא"כ טעתה באחרון דינר שלם. והוא חידוש גדול ובעי טעמא להסביר. ועכ"פ אמאי דחיק הש"ס לקמן סיפא למה לי הא מרישא שמעי' לי' הא קמ"ל טובא כנ"ל אבל להרא"ש ניחא דדינר לאו דוקא ואפי' ברביע דינר הוה ביטול מקח וצ"ע:

דף צח:

הוסיפו לו א' יתירה וכו' אין זה ענין להא דב"ק ק"ב ע"ב נותן מעות לשלוחו ליקח לו חיטין ולקח שעורים. דהתם מה שהוא נגד המעות ועלה ריוח כדרך תגרי'. ומשו"ה מוקי לי' רש"י ותוס' וכן הרי"ף בשליח למחצה שכר ועיי' בר"ן בשם הרא"ה דס"ל דאפי' שליח ממש נמי השכר לאמצע משום דע"י שינוי שלו גרם הריוח. ואמנם בשמעתין מיירי שנתן לו א' יתירה יתר על המעות שניתן לו עיי' וק"ל:

רבי יוסי אומר חולקין פירש"י מספיקא. והקשה ט"ז א"כ יחזיק השליח בשלו ונימא המוציא מחברו עליו הראי'. ונדחק כיון דסברא הוא שיותר ראוי לבעל המעות ע"כ לא מצי למימר החזקתי. ולפ"ז נוכל לומר גם ר' יהודה מודה דהוה ספיקא. אלא ס"ל כקו' ט"ז דהשליח יאמר החזקתי בין ביש לו קצבה ובין באין לו קצבה. ומיושב קו' תוס' על רש"י מר' יהודה דחלוק וטלית. דע"כ לא הקשה הט"ז אלא בנתן לו א' יתירה שהשליח יתן לבעל הבית מספר המגיע לו והיתירה יחזיק מספיקא. וההי"נ בחלוק וטלית יתן לו החלוק ויחזיק לעצמו הטלית אבל אם יקנה רק חלוק דשוה תריסר כיון דגוף החלוק

לבעה"ב רק המותר בשווי' מסופקי' בו בזה לא מיקרי השליח מוחזק כמ"ש הגאונים בטוען על המשכון שצריך לישבע משום שגוף החפץ לבעה"ב לא מיקרי הטוען מוחזק וה"נ דכוותי'. ואע"ג דלשון הש"ס לקמן לא מורה קצת כן כבר כ' בתוספי רא"ש שר' יהודה לדבריהם דרבנן קאמר ע"ש:

והנה בירושלמי פ"ו דדמאי מבואר להדי' כהרי"ף ודלא כרש"י שאיננו מטעם ספק. ונ"ל דס"ל לרש"י דהש"ס דעירובין ל"ז ע"ב נדחק במשנה דדמאי ומוקי פלוגתיי' בברירה ואיפוך וקשה אמאי לא מפרש לי' כהירושלמי עיי' פי' הירושלמי בהרע"ב בדמאי שם אע"כ קשי' להש"ס קו' הירושלמי מחלפי' שיטתי' דר' יוסי דס"ל חולקי' וס"ל לש"ס טעמא משום ספיקא וא"כ בדמאי נמי יהי' ספיקא ולא ס"ל כתי' הירושלמי דפרוטה שלו ורגלו של השליח שניהם גורמים. נמצא לפי ש"ס דילן א"ש פירש"י ומודה רש"י דהירושלמי ס"ל כהרי"ף. והרווחנו דלהירושלמי בטעות מעות נמי שייך דינו של ר' יהודה ור' יוסי משא"כ לש"ס דילן וא"כ לק"מ מה דמייתי ר"ת ראי' ממנה במאתים טעות הוא ומוקי לי' בהירושלמי וכו' ולהנ"ל אין מהירושלמי ראי' לש"ס דילן הקצרתי מאוד וק"ל:

זבין לי ליתכא וכו' בזבחים ל"ד ע"א מבואר דאי לאו דדיקדק לאמר אלא חטין הוה כמוסיף על דבריו היינו לעניין להביא לו מבחוץ כי מה איכפת לי' אם יביא לו גם שעורים. והה"נ לקמן גבי חלוק בהבאת הטלית אין קפידא שהרי לא אמר לו אל תביא לי אלא חלוק. כי כל מה שמביא לו מבחוץ אין קפידא ביתרון אם אינו מקפיד להדי' לומר אלא. אבל להוציא מבית למכור משלו ליתכא אינו צריך לומר אלא דפשיטא שאינו רוצה שימכור משלו יותר וכן לקמן גבי חלוק וטלית הקפידא הוא על מכירת הדינר זהב שלו לא על הבאת הטלית היתר אבל אי הוה אמר אל תביא לי אלא חלוק הוה קפידא אהבאת הטלית:

ולא מיירי הכא אלא אליתכא קמא. דליתכא שהוסיף בודאי אינו מכור כמו דהתם בשעורים הוה עובר על דבריו. והכא מיירי אי הוספת הליתכא בתרא יהי גרמא שיהי' גם הליתכא קמא כעובר על דבריו כיון שמוכרם בדבור א'. והה"נ יש להסתפק במי שעירב דם בהמה של עולה עם דם חיה שהקריב לשם עולה. נימא שגם דם בהמה לא נתקבל שהוספת דם החי' גורם לפסול דם הבהמה. אע"ג אם נתערב ממילא בלי כוונת מתכוון רואי' את הדם החי' כאלו הוא מים. אבל השתא שנתכוון להוסיף מיגרע גרע כמו ליתכא וכורא. ודברי תוס' שם בזבחי' צ"ע וכבר נתעורר עליהם בצאן קדשים ולא העלה כלום:

ואמנם פשוט הדבר דאפי' אי מוסיף על דבריו הוה וליתכא מיהו קנה היינו שאין המוכר המשלח יכול לחזור בו. אבל הלוקח מצי למימר לא אביתי ליקח ליתכא כ"א כור ומדלא קנה כורא. אין המקח כלום וזה פשוט. ובזה מיושב אריכות הש"ס דפשיט ממשנתינו. וכל עיקר כוונת הפשטן אינו אלא לומר תרי בבי בדאוזיל למה לי אלא לאו חד בדאוזיל וחד בדלא אוזיל ומיפשטא האיבעי' ומה לו להאריך יותר. ולהנ"ל ניחא דהוה סד"א רישא בדאוזיל וסיפא בדלא אוזיל ומיירי באין הלוקח רוצה ליקח אלא שדה במנה ודינר ומשו"ה מקחו בטל. אבל הי' רוצה להחזיר דינר קרקע מקחו קיים. לכן הוכיח דע"כ רישא בדלא אוזיל מדקתני מנה שלה וזה לא שייך בסיפא כמ"ש תוס' ד"ה הא מדסיפא וכו'. וא"כ ברישא דמיירי בדלא אוזיל וקתני בהדי' שהיא רוצית להחזיר דינר קרקע ואין עיכוב אלא מהמוכר היינו היתומים שפיר איפשטא איבעי'. ומיושב נמי קו' מהרי"ט מ"ט לא הקשה ש"ס משניות אהדדי תן חתיכה לאורחים עם משנה דמנה ודינר במנה. ולהנ"ל ניחא דודאי אין ההכרח כל כך גדול למירמי מתני' אהדדי משום דקדוק קלוש דמנה שלה שייך ברישא טפי מבסיפא שזה הוא קלוש מאוד ויותר הוי ניחא למימר דסיפא בדלא אוזיל ואין רוצה להחזיר דינר מקרקע כי היכי דלא תיקשי משניות אהדדי. אבל לבתר דמשני משנה דמעילה באומר מדעת. שוב נוח יותר למיפשיט איבעי' דנהוי כעובר על דבריו ולא נדחוק לאוקמא סיפא בדלא אוזיל וק"ל:

מעביר על דבריו הוה וכו'. עיי' מס' תרומו' פ"ד משנה ד' הקשה הר"ש משמעתין. ותי' דהתם גרם הפסד לבעה"ב שנעשה מדומע ע"ש. וצ"ל דמוקמי' מתני' כמ"ד אין ברירה דאי יש ברירה יוציא סאה א' ונימא הוברר שזו הוא הוספתו של שליח והיא חולין והשאר תרומה עיי' דברי הרמ"ר בתוס' תמורה למ"ד ע"א ד"ה ואידך לשתרי וכו' נמצא שלא הפסידו כלום אע"כ כנ"ל. שוב מייתי ר"ש בסוף דבריו הירושלמי שהקשה משנה דתרומו' הנ"ל אמשנה דמעילה תן חתיכה לאורחים ע"ש. וצ"ל דהירושלמי לא בעי לשנויי כתי' הר"ש משום דלא בעי לאוקמא מתני' כתנאי והר"ש שהקשה משמעתין לא הי' לו תי' אחר אלא לאוקמי מתני' כמ"ד אין ברירה. אבל הירושלמי לא חש לסוגית בבלי דשמעתין ולא הוה ק' לי' אלא אמתני' דמעילה ותי' עדיפא מיני' שאני תרומה שבפ"א הפריש וכיון שבטל הוספת השליח בטל נמי תרומתו של בעה"ב. משא"כ במעילה צריכי' לומר לפי הירושלמי אע"ג דבדבור א' אמר להם טלו שתים מ"מ בזה לא נתקיים עדיין ציווי של בעה"ב שהרי לא אמר לשליח אמור להם שיטלו אלא תן להם והשליח חזר ועשה אותם שליח טלו לכם שתים ולא נתקיים השליחות אלא בנטילתם ב' וזה לא נעשה בבת א' כי כל חתיכה הוא בפ"ע כן צ"ל כוונת הירושלמי. מיהו ממה שתי'

הרא"ה לקמן על קו' התוס' ד"ה דאמר להו וכו' ע"ש משמע דס"ל דש"ס דילן לית לי' סברת הירושלמי אלא כיון דבדיבור א' אמר טלו שתים ה"ל בבת א' ממש. כמו ליתכא וכורא וכמו הפרשת תרומה. ולשיטה זו צ"ל דמתני' דתרומה מטעם הפסד בעה"ב נגעו בי' וכמ"ד אין ברירה:

והנה דעת הרמב"ם כל שהשליח עושה עיקר שליחותו של בעה"ב ומוסיף נמי על דבריו לא ימעול שליח על הוספתו כי איננו עושה על דעת עצמו כ"א להוסיף על עיקר השליחות. ונהי דגם הבעה"ב לא מעל על ידי הוספתו מה שלא צוה ולא עלה על לבו. מ"מ גם השליח לא ימעול. וראי' לדבריו מלשון המשנה שליח שעשה שליחותו בעה"ב מעל. והא תו למה לי לא עשה שליחותו שליח מעל פשיטא עיקר חידושא הוא שהבעה"ב מעל דיש שליח לד"ע במעילה. אבל אם לא עשה שליחותו שהשליח מעל הוא משנה שאינה צריכה. אע"כ לדיוקא שאם עשה במקצת שליחותו. שוב לא ימעול השליח על ההוספה. ולא משכחת שימעול אלא אם לא עשה שליחותו כלל. והא דאמר טלו שתים מוקי רמב"ם גם במסקנא באמר מדעת. ובש"ס דבעי למיפשט הומ"ל ולטעמיך שליח אמאי מעל הא לא הוה רק כמוסיף על עיקר השליחות. ולהנ"ל י"ל הרמב"ם ס"ל כהירושלמי הנ"ל וא"כ בלא"ה לא הוה הש"ס צריך לאוקמא במדעת דהומ"ל שאני ליתכא וכורא דהוה דיבור א' משא"כ נטילת ב' חתיכות. אלא משום דבלא"ה צריך לאוקמי במדעת משום מעילת השליח ע"כ אוקמא ה"נ הכי:

אמר בעה"ב לשלוחו. ע"ש במתני' גבי נרות ופתילות. דנתן לו פרוטה ולקח בחצי פרוטה הוה דומי' דכורא וליתכא דמכירת הפרוטה הוה כמכירת השדה. וכן נתן לו ליקח בחצי פרוטה נרות ולקח בפרוטה הוה כמו ליתכא וכורא. ואי בשמעתין מעביר על דבריו הוה צריך לומר הא דנקט התם בשיעורא דחצי פרוטה משום שליח הוא דאל"ה הוה שליח מעל. אבל השתא לא מעל אע"ג דבחצי פרוטה הראשון נמי עבר על דעת בעה"ב מ"מ לא מיקרי דעתו של עצמו ולא מצטרף לחצי פרוטה השני'. אבל בעה"ב לעולם לא מעל אפי' בפרוטה שלם כי האי גונא שעובר על דבריו. והתם פי' הרמב"ם במשנה דלכשיהנו מנרות ופתילות ימעלו. ס"ל כיון דהוה פחות מכשיעור לא יצא מעות לחולין בלא מעילה והנרות ופתילות הקדש ומועלין בהם אחר כך ע"ש:

הא מדסיפא בדאוזיל עמ"ש תוס' בסוף הדבור דהא טפי הוה מעביר לא זילא וכו' עכ"ל כוונתם דלא זילא הוה הכל מכירה אלא שעיות בשליחות ה"ל מעביר ומבטל כל השליחות משא"כ בזילא דמכרה שוה מנה ודינר במנה נמצא הדינר יתר הוא גזל ואיננו

מכירה ואותו מצטרף להשליחות של מנה ואיך יבטל גזל הדינר את השליחות המנה הגע עצמך שליח שגזל מבעה"ב יתבטל שליחותו מה ענין גזילתו לשליחותו ופשוט:

דף צט.

לא ניחא לי דליפשו שטרי עלואי. לכאורה לא הוה צריך לזה דכיון דבעה"ב ציוה לו כך והוא שינה לא עשה שליחותו ומה צורך לטעם לא ניחא לי דליפוש שטרי עלואי אלא משום כיון דעכ"פ כבר גילה דעתו שרוצה למכור מנכסיו נהי שאותו הדבור שאמר זבין לי כורא לא נתקיים ולא נעשה שלוחו מאותו שעה. מ"מ עתה במה שזבין לי' ליתכא אי לאו דהוה קפידא משום אפושי שטרי הוה כזכין לאדם שלא בפניו. משו"ה הוצרך לומר לא ניחא לי. ומיושב לשון רש"י ד"ה אמאי מעל וכו' על כרחין לא עשה שליחותו עכ"ל שנראה מאריכות דבריו שבא ליישב קו' תוס' ד"ה אלא וכו'. אלא שמחוסר הבנה. ונלע"ד דודאי משום אפושי שטרי לא הוה ראוי לבטל השליחות. אי לאו דהוה שינוי בעצם מכורא לליתכא. ולא אתאינן עלה אלא מכח זכין אדם שלא בפניו. משום הכי אמרי' מטעם אפושי שטרי יתבטל לגמרי. והשתא הכי פשיט הש"ס אי ס"ד דמשום אפושי שטרי יתבטל על כרחין נניח שעכ"פ אפי' בלא אפושי שטרי לא נעשה שליחותו. וא"כ במעילה דלא שייך זכין לאדם לא למעול בעה"ב:

נתן לו דינר של זהב וכו' רישא מיתני' פלוגתת ר' יהודה ורבנן ובשתי פרוטות באתרוג ורמון. ונ"ל דתרווי' צריכא דלמסקנא דמיירי ברע בדמים. הא אתרוג א' ורמון דהוא מידי דאכילה הוה שינוי כמבואר בב"ק ק"ב ע"ב. ולא מיבעי' למ"ד שינוי קונה הרי קנה השליח לרמון והוה דידי' לגמרי משא"כ אי הוה קונה אתרוג שוה ד' פרוטות בשתי פרוטות לא הוי שינוי והוה הכל לבעה"ב. ואפי' לר' יהודה דלית לי' שינוי קונה. מ"מ הא מחכי עלה במערבא התם ואמרו מי הודיע לבעל החטין וכו' וא"כ ה"נ כיון דשינוי הוה לא קנה בעה"ב רמון משא"כ אי הי' קונה אתרוג. נמצא שפיר קאמר ר' יהודה רע בדמים. וכל זה באתרוג ורמון דלאכילה. משא"כ חלוק וטלית דסתמייהו לסחורה וכן בקטני' הרבה לסחורה דומי' דחיטין ושעורים דב"ק התם הא לא הוה שינוי כלל. וה"א כיון דלעולם הכל לבעה"ב תו לא שייך רע בדמים קמ"ל ר' יהודה אף בזה בעה"ב לא מעל משום דאכתי הוה רע בדמים דהיו נותני' לו חלוק בתרתי סרי גדולי'. ולפי מה שרגיל אני לפרש דתרתי סרי גדולי' היינו יתר הקולבן שכ' תוס' שמחשבין כשנותני' דינר זהב שלם בעד חלוק. משא"כ כשמחשבי' אותו לשני חלקים ומכש"כ פרוטה ופרוטה כבקטניו' אז אין מוסיפ' הקולבן. נמצא זה שייך בדינר זהב דחלוק וטלית ולא שייך בפרוטה דרמון

ואתרוג נמצא תרוויי' צריכי' וחדא מאידך לא אתי'. ואש"נ דלא פשיט ש"ס מרמון ואתרוג דרישא דהתם ידע לפרש רע בדמי' כנ"ל אבל בחלוק וטלית לא ידע לפרש תריסר גדולי' והוה ס"ד קטן ורע ממש ומסיק דאפ"ה רע בדמים ותריסר גדולים:

אי הכי שליח אמאי מעל אטלית. לשיטת הרמב"ם שכתבתי לעיל דשליח שעשה שליחותו של בעה"ב אלא שהוסיף עוד על עיקר השליחות אין השליח מועל א"כ פריך שפיר שליח אמאי מעל. אלא דלא א"ש תי' הש"ס. גם יל"ד מאי קאמר אטלית וכי יש מעילה בחלוק או בטלית הלא שניהם חולין גמורים הם. והמעילה אמעות של הקדש וע"י מעילה יצא לחולין. וה"ל למימר שליח מעל אחצי דינר זהב. ונ"ל לפמ"ש תוס' סוף דבריהם שכל דינר הזהב יצא לחולין ע"י החלוק נמצא המשלח מעל בדינר הזהב כולו. ושוב הטלית הוא יתר דבדבר שאין לו קצבה קיי"ל הכל לבעל המעות ובעל המעות האמת הוא ההקדש נמצא שהטלית הו"ל כגדולי הקדש דמידי מעילה דרבנן לא נפיק הנהנה מהטלית. והיינו דדקדק בלשונו לשנויי אטלית דייקא לומר שאין מעילתו בהמעות בהטלית לכשיהנה ממנו. או לכשימסרנו לבעה"ב בתורת חולין שאז מוציא מרשות הקדש לרשות הדיוט. והאמנם בעיקר הדין יש לפקפק לפי מה דמחכו במערבא בב"ק ק"ב א"כ ה"נ מי הודיע לבעל הטלית להקנות להקדש ואפי' למ"ש רא"ש שם דלא קיי"ל כבני מערבא משום דעכ"פ דעת השליח להקנות למשלחו גם זה לא שייך הכא דהרי השליח נמי לא ידע דהמעות להקדש וסבור הי' שמשלחו הדיוט וא"כ מעילה דאורייתא בודאי ליכא בטלית. מ"מ מעילה דרבנן נראה דאיכא:

והיה אפשר ליישב בזה הא דלא פשיט מרישא מאתרוג ורמון משום דעיקר סמיכות קושייתם על אי הכי שליח אמאי מעל והיינו משום שכבר יצא כל הדינר זהב לחולין ע"י החלוק וזה שייך בדינר זהב שלם. אבל ברישא ב' פרוטות נפרדים בפרוטה אתרוג לא יצא השני לחולין ולק"מ אי הכי. אלא התם במעילה לא גרסי' בש"ס הך אי הכי ואפ"ה לא פריך מר' יהודה דאתרוג אלא מר' יהודה דחלוק ע"ש:

דף צט:

היתה כתוב' ד' מאות זוז וכו'. אע"ג דמבואר שמוכרת ד' וה' פעמים מ"מ לא מצי למיפשט משום דהתם לא בפעם א' מוכרת. וכך הי' תיקון חכמים שאם תצטרך למאה תהיה כשליח של יתומים למאה זוז ואם תחזור ותצטרך למאה זוז בזמן אחר תהי' אז כשליח למכור מאה זוז. אבל משנתינו מיירי ע"כ שמוכרת בת' זוז בפעם א' דאי בד' זמנים פשיטא שאין לבטל מכרן של ראשונים בשביל טעות דינר של אחרון שהי' בזמן

אחר אע"כ בפעם א' הלכה למכור בת' זוז והוה כאלו עשו היתומים שליח למכור בת' זוז והלכה היא ומכרה לד' קונים. שפיר פשיט הש"ס מיניה. ופשוט הוא אלא ששמעתי מזדנזין בדבר ע"כ כתבתיו:

לאחד אפי' למאה. המעיין בלשון הרמב"ם יראה להדיא כוונתו בהש"ס כאשר אבאר אי"ה דאיבעיא דלעיל הוא שדקדק בלשונו זבין לי כורא והוא שינה וזבין ליתכא זה שינוי ממש. ע"כ כיון דאיכא נמי קפידא באפושי שטרי ה"ל מעביר. אך הכא מיירי שאמר לו מכור לי באלף זהו' משדותי ולא הזכיר לשון כורא או ליתכא. נמצא שלא שינה מדברי בעה"ב כלל רק מה שעיוות להרבות עליו שטרות וזה לבד אינו כדאי לבטל השליחות. והנה במה דאמרו לו לר"נ אפי' טעה שליח היינו יכולים לומר דבר הגון דהכי מיבעיא ליה אי טעה השליח בא' מהקונים אי יתבטל כל השליחות של כל הקונים או דלמא כיון שהיה לו רשות לא' אפי' למאה א"כ כל א' שליחות בפ"ע הוא ואותו שטעה מקחו בטל והשאר מקחם קיים והשיב טעה שליח לא קאמינא דמקח כולם בטל דפריך ממתניתין דהאחרון בטל והשאר קיים ומוקי ליה בקטיני. והא דלא פירשו תוס' כן היינו משום דא"נ אין בטל אלא האחרון א"כ הרי יצטרך לשטר חדש לזה האחרון לחזור ולמוכרם בשטר אחר והדר ה"ל אפושי שטרי וטירחא. אבל לפמ"ש לעיל לדעת הרמב"ם א"ש פי' זה והוא נכון מאוד לפע"ד:

דתנן האומר לשלוחו וכו'. פי' ואין אונאה לתרומה כלומר אם תרם ועלה בידו א' מעשרים תרומתו תרומה. ואפ"ה בשליח יש אונאה וביטל שליחות. ה"נ בקרקעות וק"ל: שום הדיינים שפחתו שתות או הותירו שתות דעת רמב"ם דמיירי דוקא במגבי' בעל חוב בעל כרחו בשומתן של דיינים משו"ה אם הוסיפו מקחן בטל. וצ"ל אפי' למאי דמוקמי' לקמן רישא בזמן שאין מכריזים לכרגא ולמזונות ולקבורה. הרמב"ם ס"ל כהתוס' לעיל פ"ז ע"א ד"ה ולקבורה וכו' לצורך קבורה נמי מוכרי' להגבות לבע"ח. וצ"ע בה"ה ספי"ב ממלוה ולוה ע"ש. והנה הר"ן הקשה דעכ"פ בסיפא בעשו איגרת בקורת מ"ט יפסיד הבע"ח במה שהגבוהו ע"כ. ותי' בשם רמב"ן דהבע"ח בעצמו ביקר על הקרקע. וצ"ע דהא לגירסת הרי"ף ורמב"ם דמיירי רישא נמי בדאכרוז אלא כיון שלא צריך הכרזה אין כח ב"ד יפה וטעותם חוזר אבל עכ"פ הבע"ח שביקר בעצמו מה בין רישא לסיפא. ונ"ל שזה היה השגת הראב"ד למעיין באריכות דבריו וצ"ע:

שפיחתו שתות. בירושלמי דשמעתין דקרקעות אונאתן שליש ובהקדש בכפילא היינו שתות ובמטלטלין י"ב. ופי' מלחמות ה' ס"פ הזהב דאונאת מטלטלים בעלמא שתות. ובקרקעות שליש מלבר דהיינו שוה מנה במאתים במתני' דלעיל. וצ"ל דמיירי ביתומים

גדולים. ומשנתינו דמיירי ביתומים קטנים שהב"ד מזדקקים להם ודינם כהקדש ולעולם מעיילינן ההקדש בכפל מהדיוט ע"כ דינם בקרקע בפחתו והותירו שתות ולא בשליש כהדיוט. וממילא במטלטלין שבהדיוט אונאתן בשתות א"כ ביתומים אונאתן א' מי"ב. ולפ"ז לא מיתוקם משנתינו בדברים שאין מכריזין במטלטלין אלא בשטרות ועבדים ואולי משו"ה פי' רבנו האי רישא בדברים שמכריזים ואכרוז וסיפא בדברים שאין מכריזים כמ"ש ר"ן בשמו מפני שאמרו במטלטלים ולפי הירושלמי הנ"ל לא מיתוקם רישא במטלטלי:

והיה אפשר ליישב בזה הא דלא פשיט מרישא מאתרוג ורמון משום דעיקר סמיכות קושייתם על אי הכי שליח אמאי מעל והיינו משום שכבר יצא כל הדינר זהב לחולין ע"י החלוק וזה שייך בדינר זהב שלם. אבל ברישא ב' פרוטות נפרדים בפרוטה אתרוג לא יצא השני לחולין ולק"מ אי הכי. אלא התם במעילה לא גרסי' בש"ס הך אי הכי ואפ"ה לא פריך מר' יהודה דאתרוג אלא מר' יהודה דחלוק ע"ש:

דף ק.

שליח כדיינים פיר"ת דשליח דיינים אלים טפי. אמנם לדינא קיי"ל שליח כאלמנה ולא אלים ודברי פסקי תוס' צ"ע. אך להתוס' דשליח סתם כדיינים לענין קיום מקח וה"ה דדיינים כשליח לענין חזרת אונאה. נמצא גם למסקנא דשליח כאלמנה נפקא מיניה לשיטת ר"י דעכ"פ ב"ד שטעו חוזר אונאה. ובזה י"ל דברי פסקי תוס' סי' שמ"ו שהניח הנקדן בוצ"ע ונ"ל בהג"ה מועטת דאב"ד קאי ולא אשליח. והנה דעת מהרש"ל כיון שהשליח חוזר השתות שוב אין כאן עוות ועדיף בזה מהדיינים. וכן משמע קצת למ"ש תוס' דההוא דקידושי' פחות משתות לתקוני שדרתיך לענין חזרת אונאה קאמר אבל המקח קיים וקשה אמאי נימא ולא לעוותי אע"כ כיון שמחזיר אונאה שוב אין כאן עוות. וכל זה אמנם בשליח שהוא כדיינים משום דלאו לדידיה וא"כ בהא עדיף מדיינים דבשתות אם מתקן עוותותו מעשיו קיימים משא"כ אלמנה דלדידה גריעי משליח אפי' אמרה אחזיר דינר ליורשים מכרה בטל כדלעיל במתני' וא"כ למ"ד שליח כאלמנה משום דיחיד מודה מהרש"ל דלא מהני חזרת אונאה ומ"מ מקחה בטל. וצ"ל להך מ"ד הא דאמרי' לתקוני וכו' עיקר הטעם משום שינוי ולא משום עוות. והא דלא אמר בקיצור לעשות רצוני שלחתיך ולא לשנות משום דא"כ אפי' הוסיף פחות משתות שהוא מחילה לא היה שלוחו של בעה"ב ובאמת קיי"ל שידו כיד בעה"ב ומקנה לבעה"ב היתרון כמ"ש

הרא"ש ע"כ קאמר לתקוני שדרתיך אם תשנה תהיה שלוחי לתיקון ולא לעוותי לאו דוקא אפי' מתקן העיות כיון ששינה ולא תיקן מעשיו בטלי' ועיין קרבן נתנאל:
והנה העלו תוס' דקו' הש"ס מתרומה הוא לענין קיום המעשה וביטול המעשה אבל לא לענין חזרת אונאה. דא"כ תיקשי גם למ"ד שליח כדיינים דגם לדידיה מחזיר האונאה ואלו בתרומה אינו חוזר מה שהוסיף או פיחת להפריש. אע"כ דאין לדמות ענין חזרת אונאה דהדיוט לחזרת תרומה. אשר ע"כ תמהתי על היש מקשים דמייתי מהרש"א ע"ש דאיך אפשר לומר דהש"ס לעיל נמי מחזרת אונאה מיירי א"כ מאי מייתי עלה ר"נ מנא תימרא מתרומה דהא ע"כ אין לדמות תרומה לאונאה לענין חזרה. אמנם מה שדחה מהרש"א קושייתם דלמא אין אונאה לקרקעות נמי לענין בטול מקח קאמר אבל אונאה מחזיר. הוא תמוה דהא ר"נ מיירי בב"מ ממצרן עי' לעיל תוס' ד"ה הכי גרסי' וכו' ואילו יוחזר לו אונאתו במה פליג המצרן וק"ל:
ומ"ש מהא דתנן האומר לשלוחו וכו' לעיל צ"ט ע"ב קאמר מנא תימרא וכו' דלעיל באונאה יתר מפלגא שאין הדעת טועה מייתי ראיה מתרומה דבעה"ב אפי' א' מעשרים תרומה משא"כ שליח והכא מיירי בשתות ופחות. בכדי שהדעת טועה. והקשה מתרומה דבפיחת עשרה שהדעת טועה תרומתו תרומה. ומשני התם כיון דאיכא וכו'. ר"ל דהרי הבעה"ב יודע דאיכא בעלמא ג' מיני תורמי' ולא הודיע להשליח דעתו. ע"כ סמך עצמו על אומדנתו של השליח. משא"כ הכא שומא ובשיווי המקח ליכא אלא חד. והשליח טעה בפחות ויתר הו"ל עיוות גמור וק"ל:
בוררין להם חלק יפה עי' תוס'. ולמאן דס"ל הכא אפי' לא באו הגדולים. או הכא בלא גורל. י"ל שאני התם בב"ב דבאו השני' לחלוק וגם חלקו בגורל ואח"כ בא השלישי. משו"ה לא בעי כח ב"ד יפה. משא"כ בשמעתין. אך ר"ת לטעמיה דס"ל ה"נ מיירי בבאו לחלוק דוקא עי' תוס' בקידושין. וחלקו נמי בגורל ואפ"ה בעי כח ב"ד יפה ע"כ פי' פ"א ועי' מג"א סי' קל"ב. ודברי פסקי תוס' כאן צ"ע דהתוס' לא כ"כ אלא לשמואל ואנן קיי"ל בהא כרב דבטלה מחלוקת לגמרי והנקדן לא הרגיש:

דף ק:

הממאנת. עמ"ש תוס' לעיל ע"ב ע"ב ד"ה על מנת וכו' ע"כ ממאנת לא בעיא גט וכו' וכי האי גונא כ' מהרש"א כאן. וצ"ע דממאנת הוזכר שיצאה במיאון שייך שפיר אין לה כתובה ולא שייך לדייק הא גיטא בעי' שהרי הזכיר יציאתה במיאון. משא"כ שני' ואיילונית שלא הזכיר ענין יציאתה וקתני אין לה כתובה משמע גיטא בעי'. אשר ע"כ

היה נראה שגם תוס' גרסי במתני' יתומה כגי' משנה דירושלמי וכמ"ש הרי"ף ורא"ש. ורב ושמואל דשמעתין לא דגרסי הכי במשנתינו אלא במתניתא דידהו כמו בדקה לוי במתניתין פ' הזהב מ"ח ע"א ע"ש. וכן מוכח קצת דאי ס"ד רב תני במשנתינו יוצאה בגט מ"ט לא יהיה לה בלאות אפי' דצאן וברזל עי' רש"י לקמן ד"ה אידי ואידי וכו' וק"ל. וי"ל זה דלמאי דקיי"ל גלימא פירי הוה. א"כ י"ל בלאות דנכסי מלוג דליתנהו ואכל בתורת פירי שא"צ להחזיר. אבל מ"מ היותר נראה כמ"ש דרב ושמואל במתניתין גרסי הכי ובמשנתינו גרסי' היתומה:

אין לה כתובה במהר"ם שיף כ' דעיקרא אתא לדיוקא הא תוס' יש לה ומשו"ה לא דייקינן הא גיטא בעי'. ויש לעיין א"כ ה"ל למיתני גם חייבי כריתות לדיוקא דיש להן תוס' לפמ"ש חלקת מחוקק. מיהו גופיה דמילתא צלע"ג בין בחייבי כריתות בין באלמנה לכה"ג ובכל אי' דאורייתא מ"ש מהא דחושן משפט סי' רל"ד דהמוכר דברים האסורים מן התורה ואכלו צריך להחזיר להם הדמי' ומ"ט נוציא ממנו התוס' בלא הכיר בה. ואחר שנתקשתי בזה הרבה מצאתי שכבר עמד בזה בס' בית מאיר רסי' קי"ז ולא העלה כלום ועי' היטב בלשון ר"ן בשמעתין. ומיהו לזה י"ל שאני התם שאין המוכר עובר אלא בלפני עור וקל בעיניו ע"כ החמירו בקנסו. משא"כ הכא א"א שתכשילהו אם לא שגם היא תעביד אותו האיסור בעצמו וחמיר לה ולא שכיחא ע"כ הקילו בקנסא ועי' מ"ש תוס' בחגיגה י"ד ע"ב ד"ה בתולה וכו':

מיהו לטעמו של סמ"ע שם סי' רל"ד שכ' הטעם דהאכילה נחשב לצער א"כ ה"נ הבעילה נחשב לצער. ונ"ל בשלמא אכילת איסור אע"ג דבאונס הוה ופטור מעונש מ"מ מטמטם הלב כמבואר ברמ"א יו"ד סס"י פ"א משא"כ בעילת איסור. ומלשון הרמב"ם פכ"ד מאישות הל' ג' שכ' וז"ל אבל תוס' שהוא עצמו חייב בה כל זמן שתרצה ותעמוד לפניו. הרי עמדה בתנאי שלה והרי הקנת לו הנאתה. והרי היא עומדת לפניו. אבל התורה אסרה אותה עליו ומה היא יכולה לעשות. לפיכך יש לה תוס' עכ"ל. יש ללמוד מזה דבהולך במקולין ורואה חתיכת בשר ואומר חתיכת בשר זה בכמה והוא מוכרה לו אעפ"י שהוא אסור. מ"מ מחייב בדמיו אם אכלו דהוה ממש כנ"ל שהרי הקנה לו הנאתו ומה הוא יכול לעשות והתורה אוסרתו. ולא אמרו שצריך המוכר להחזיר הדמים אלא בבא לקנות בשר סתם והוא מוכר לו בשר טרפה. אבל באומר על חתיכה ידועה מכור לי חתיכה זו ולא הודיעו המוכר שהיא טרפה חייב לשלם לו הדמים:

אמנם נ"ל בשאמר לו מכור לי זו אם היא שחוטה ומוכרה לו והיא טרפה והטעהו צריך להחזיר לו הדמים ודכוותי' באומר לה ובלבד שלא תהי' אלמנה לכה"ג והטעתו אין לה תוס'. וצ"ע בסוף שמעתין וערש"י ד"ה בחזקת שאינה כן וכו' וצ"ע:

ולא מזונות פירש"י מה שלותה ואכלה. ולכאורה דומיא דהכא מזונות דאלמנה לכה"ג ביבמות פ"ה ע"א בברייתא שיש לה מזונות היינו שלותה ואכלה. והא דאמרי' התם בלישנא קמא דלא כנ"ל היינו לרב דשמעתין דקטנה אינה אלא כמפותה. א"כ י"ל אין לה מזונות אפי' ביושבת תחתיו אין לה מזונות היתרי' על מעשי ידי' דמדידי' לדידה לא תיקנו. ולא מיירי מתני' מלותה ואכלה. ה"נ י"ל אלמנה לכה"ג יש לה מזונות נמי לא מיירי מלותה ואכלה. אבל למאי דקיי"ל כשמואל א"כ קטנה יושבת תחת בעלה יש לה מזונות ומתניתין בלותה ואכלה וה"נ מיתוקם אלמנה לכ"ג יש לה מזונות בלוותה ואכלה וכן פסק הרמב"ם ולחנם נדחקו:

ולא בלאות. פירש"י בלאותי' קיימין והקשו תוס' ע"ש. ולפע"ד הי' קשה לרש"י קו' תוס' ביבמות דאי בלאותי' שכבר בלו היינו פירות. דקיי"ל גלימא פירא הוה. ואמנם היינו אם הבלאות האחרוני' נשארו לה לקרנא. והנה ע"ד משל אם נתכסה בגלימא שנה א' ועדיין נוכל להתכסות בו שנתים טרם שיבלה ויעמוד על קרנא. והנה מה שכבר בלה בשנה א' היינו פירי שכבר נאכלו ומה שנשאר לבסוף היינו בלאותי' קיימין דאמרי' בעלמא אם היא זינתה כליה מי זינה. אמנם עדיין יכול להתכסות בו שנתים ויעמוד על קרנא וזה הוא כוונת רש"י ושיטת ראב"ד דמייתי רא"ש ועיי' רמב"ן במלחמות ה' לעיל בסוגי' דגלימא קרנא. ואמנם למ"ש תוס' לקמן דפירות היינו פירות שכבר לקט א"כ הדרא קו' לדוכתה היינו פירות בלאות שעתידי' להתבלות דלא עדיף מפירי שכבר לקט. אך רש"י ס"ל פירי פורקנא דין פירי. ובלאותי' כנ"ל:

ואיברא דברי רש"י ספ"ק דנדה צריכי' נגר דפי' בלאותי' מה ששמו בכתובתה ע"ש והיינו צאן ברזל. ובפשיטות נ"ל דהתם לר"מ קיימי' דס"ל לעיל ע"ט ע"ב גלימא קרנא הוה. ואין לה וסת דומה לאיילונית דקרנא דמלוג יש לה ע"כ פי' בלאותי' דצאן ברזל. אך מ"ש שם על זה דקיי"ל בכתו' גלימא מכסי בי' ואזיל עד דבלי צ"ע היינו במלוג אבל בנצ"ב פשיטא דלכ"ע יכול לבלותה. ועוד שפי' שם דמיירי בבלאותי' קיימי' ובודאי דצריך להחזיר לה בלאותי' דצ"ב הקיימי' וצע"ג:

דף קא.

איפכא מיבעי' לי' נכסי מלוג דברשותה קיימי וכו' למאי דמסקינן בפ' איזהו נשך דמחילה בטעות לא הוה מחילה ואיילונית היינו טעמא משום דניחא לה דנפיק עלי' שמא דאישות. תינח בנצ"ב דמשום אישות יהבה לי'. אבל פירי מלוג אפי' גלימא פירא היה מ"מ לאו משום חיבת אישות יהבה לי' אלא משום פורקנא. וכיון שהיא איילונית ולית לה פורקנא הוה בלאות דגלימא מחילה בטעות ולא שמה מחילה. ולפ"ז הא דאמר נכסי מלוג ברשותה קיימי לרווחא דמילתא אמר הכי משום דאפי' אי מחילה בטעות שמה מחילה מ"מ ברשותה קיימי דקרנא הוה. אבל אה"נ למאי דקיי"ל לא שמה מחילה אפי' אי גלימא פירא הוה מ"מ הוה באיילונית איפכא ומיושב פסק הרי"ף ורמב"ם ועיין רא"ש ור"ן:

ש"מ גלימא קרנא הוה. פירש"י מדאמר קנסו לדידה בדידי' משמע דאשה כשרה וכו'. וקשה מה שייכא דאשה כשרה להכא. דלמא הכי קאמר הא אלמנה לכה"ג דהוה דומה לזו ואפ"ה אית לה בלאות כברייתא דיבמות פ"ה ע"א. וי"ל דס"ל לרב שימי כאביי לעיל נ"ב ע"א וע"ש תוס' ד"ה ממזרת וכו' דאלמנה לכה"ג חייב בפורקנא ופירות ובלאות דאלמנה לכה"ג היינו דין פירות ובלאות ולא שישלם לה פירות ובלאות שהרי חייב בפרקונה. וא"כ איננו דבר והפכו עם אין לה בלאות דשני' ושפיר קשה כל אשה כשרה נמי אין לה בלאות וע"כ דלא כר"נ. וא"כ למאי דקיי"ל כרבא דאלמנה לכה"ג אינו חייב בפרקונה ופירות ובלאות דיש לה היינו שצריך לשלם לה מה שאכל ובלה משא"כ בשני'. א"כ שפיר י"ל כנ"ל ומיושב פסקי הרי"ף ורמב"ם וק"ל:

חי' ר"פ הנושא עם כל המסתעף יחדתי קונט' מיוחד בתכלית האריכות:

דף קב:

זאת אומרת בת אצל האם. בטוש"ע חו"מ סי' ס' והוא מתשו' רשב"א דכל המתחייב את חבירו ורוצה שיתן לו מעות דמי מזונותיו למקום שהוא חייב ליתנו לו כל שלא פירש מזונותיו על שולחנו. והוא מירושלמי דפרקי' הם אומרי' ליתן פירות והיא אומרת מעות צריך ליתן מעות. וכבר נתעורר בזה בס' ישועו' יעקב ומטו בי' משמי' דמבי"ט דמנ"ל הא דלמא דוקא במשנתינו משום דבת אצל האם. ומדלא כ' כפקחי' כל זמן שאת עמי סבור וקיבל אפי' לכשתתגרש האם יפרנס הבת. והרי ידע דהבת א"א לזוז מאמה וע"כ אדעתא דהכי התחייב ליתן לה דמי מזונות במקום שהיא האם. וצ"ע. וי"ל עפ"י מה שנתקשו כל האחרונים מ"ט לא נימא אומדנא שלא התחייב אלא על מנת שתהנה אשתו כמו בנדוני'

חתנים. ויפה תי' הגאון חכם צבי בהג"ה ט"ז לח"מ סי' ס' הנ"ל דכל שהתחיל החיוב פ"א שוב לא יפסיק משום אומדנא והכא שכבר התחיל חיוב מזונות בשעת נשואי האם שוב לא יפסיק אחר גירושי'. משא"כ נדוני' חתני' שאיננו אלא כמו הלואה אל הבעל ואינו זוכה בו אלא אחר מיתת אשתו נמצא שיתחיל תחילת הזכי' אחר שמתה בתו בזה אמרי' אומדנא שלא כ' אלא על מנת שתהנה בתו ודבפח"ח ע"ש. הנה כי כן אי אמרת בשלמא כל המתחייב לזון חבירו חייב לתת לו מעות למקום שהוא שם נמצא אפי' כשהיתה האם אצלו אם תרצה הבת שיתן לה מעות צריך לתת לה מעות. נמצא כבר התחיל זה החיוב בשעת נשואי' ושוב לא יפסיק אחר גירושי אשתו. אבל אי נימא שכל קבלת חיוב מזונות אינו אלא על שולחנו. והכא מלתא אחריתא היא דא"א לה לזוז מאמה נמצא החיוב הזה שיהי' צריך לתת לה מעות דמי מזונות הוא חיוב חדש המתחיל אחר גירושי' והו"ל למימר אומדנא שלא כ' אלא ע"מ שתהנה אשתו. ויש לפקפק קצת על זה התי' הא מיד מתחיל זה החיוב שבכל שעה אם תרצה הבת להנשא לבעל צריך לתת לה דמי מזונות מטעם שא"א לאשה לזוז מבעלה וק"ל:

ומשום מעשה שהיה. תמיה גדולה שלא הביאו הרמב"ם והש"ע חשש דהריגה אצל הבן כלל. והנה הרא"ש מייתי הך ברייתא תניא נמי הכי ומדברי ט"ז בא"ע סי' קי"ד יש ללמוד דס"ל דלמסקנא בת נמי ניהו דגדולה אצל האם משום צניעות מ"מ קטנה ליכא אלא משום חשש הריגה ומייתי על זה תניא נמי הכי וא"כ י"ל בן אתי' מק"ו השתא בת דניזונית מכל אחים וגם ליכא חשש הריגה כולי האי משום רווחא פורתא דעשור נכסים. אפ"ה מוציאים מהאחים. מכ"ש בן שנזון מחלק ירושתו ומשלו הוא אוכל וגם איכא חששא טפי משום רווחא דחלקו בירושה לא כ"ש שאין מניחים אצל האחים כן י"ל בדוחק:

והנה במאי דאמרי' במסקנא א"כ ליתני למקום שהיא יש לדחות לפמ"ש תוי"ט דמשנתינו נקטה ה' שנים דכן אורחא דמלתא שפוסקת על הבת עד שתהי' בת זיי"ן ע"ש וא"כ מיירי בקטנה ואין כאן דיוק ליתני במקום שהיא אך נראה מכאן ראיה לרמ"ה דמייתי רא"ש וא"כ עכ"פ ליתני במקום שהיא דנפקא מינה אם אביו חי וגירש אמו שיתננו למקום אבי המגרש הראשון אע"כ בת אצל האם אפי' היכי דל"ש הריגה ומיושב קושיות משל"מ על הרמ"ה. אלא לפ"ז מוכח דגם בת קטנה שייך אצל האם משום דתלמדנה אורחות מוסר ודרך תבונות תודיענה ודלא כמ"ש לעיל:

מניחין אותו אצל האם. לכאורה הוא משנה שאינה צריכה אלא משום דסד"א שגם אצל האם אין מניחי' אותו משום דבני אלמנה אין גידולם עולה יפה כמ"ש בתשובה המיוחסת

לרמב"ן וה"ל להניחו אצל מי שמחנכו בחינוך תורה ומצות קמ"ל מניחי' אותו אצל האם וזה כדעת הרמב"ם דלא כראב"ד ואולי נתכוין לזה במגדול עוז ע"ש:

דף קג.

שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום. לא קאמר שטורפת דהוה משמע דהמכירה הוה מכירה עד שעת טריפה אלא לא עשו ולא כלום כמוכר מה שאינו שלו דמיד שמת הבעל זכתה בהמדור שהיתה דרה בחייו ואין יכולים לשנות אותה ממקום למקום ע"כ הוה מוכר שאינו שלו ומשו"ה לא הו"מ להקשות אלא מנכסים מועטים דהוה ס"ד דגם שם לא זכו היתומים בהנכסים כלל דהכל להבנים והוה כמוכר שאינו שלו ומסיק לחלק ביניהם. ותמהתי על הט"ז בא"ע סי' צ"ד שלא עמד ע"ז ומיהו מ"מ יפה כ' ב"ש שם אם הבעל נתן מדור אשתו בחייו במתנת ברי אם טורפת מהמקבל מתנה תלי' בכתובי' וקצובי' משום דבחיי הבעל אין לה עליו אלא שיעבוד בעלמא ולא מקרי נותן מה שאינו שלו משא"כ היורשי' שלא ירשו זה מעולם ואמת נכון הדבר לענ"ד. ויש לתמוה דלא מייתי רמב"ם הך דבי בקתא:

לשון חכמים ברכה. לאו אמתני' קאי דע"כ צריך להשמיענו הדין אלא אלישנא דר"ה דאמר ברכת הבית קמ"ל אגב אורחא גם כפירש"י דאיכא ברכה משמי' בזכות ומזלא דרבי' נמי. אע"ג דלענין דינא די' בסברת תוס' נר לאחד כו' או בסברת רמב"ם מ"מ לשון ברכה משמע ברכת שמים ממעל ולשון חכמי' עושר דנהי דהצריך להשמיענו דיני משיכה מ"מ מי נתן התנא ליועץ להלוקח שאם היה פקח שוכר את מקומו אלא להעשיר ומרפא מייתור לשון ע"ג מכתו דלא אתי אלא להשמיענו רפואה אגב אורחי':

הזהרו בכבוד אמכם. לפמ"ש מרש"א בח"א נר דלוק וכו' משום שרבנו הקדוש חי וקיים משו"ה אתי כל בי שמשא ע"ש מלתא בטעמא א"כ היינו טעמא ד דהו"ל אשת אביו בחייו ומש"ה אין ללמוד מכאן להחמיר במקום אחר כיוצא בזה דרבי שאני עיי' מ"ש מ"ו בהפלאה:

את אביך לרבות אשת אביך לפי"ז נראה דבמורא לא מחייב דהתם לא כתיב את כ"א איש אמו ואביו תיראו ולא מצאתי זה מפורש:

דף קג:

דלא עדיפנא ממשה רבנו ע"ה. דהוה סד"א דרבי שלא הניח אחריו שיתנחמו אנשי דורו בו כמו שהניח משרע"ה יב"נ וזקינים. וע"כ ראוי שיספידו על רבי יותר. ע"כ אמר

אפ"ה אין כבודו של מרע"ה בכך. והנה אפ"ה בתוך יב"ח ספדי ביממא וגרסי בליליא או בהיפך. ע"ד דאמרי' פ' כיצד מברכין בתלמידי דרב נח נפשי' דרב וברכת מזונא לא גמרנא וקרעו קרע אחריני וה"נ כדגרסי ביממא והכירו חסרון רבי הספידו בלילה שלאחריו וכן בהיפך:

חנינא בר חמא ישב בראש. יראה דרבי שהי' תורה וגדולה במקום א' ע"כ לא הי' בימיו גדול ממנו בתורה והיה הוא נשיא וגם ראש ישיבה ולאחר מותו לא היה א' מבניו ראוי לראש ישיבה כ"א לנשיאות שהוא להם בירושה. ע"כ נתנו לר' חנינא בר חמא. ומשמעתין יראה דאע"ג דהי' ר' חנינא מפולפל טפי מ"מ הא ראוי להושיב ר' חייא בראש מפני יתר צדקתו לולא דאמר רבי לא איפגרי'. ואולי הי' גם לוי ראוי להתמנות. אלא דאינהו הוי קשישו מיני' בשני' כמו ר' אפס שהיה קשיש מר' חנינא ב' שנים ומחצה. וא"נ משום שהטיח דברי' כלפי מעלה ואיטלע ע"כ הוה ר' חנינא גדול במעש"ט ואפ"ה משו"ה אמר לוי צריכא למימר דר"ג יהיה נשיא שהרי גדול בשנים כדי שיהיה זה כסות עינים לעצמו שלא נתמנה הוא לראש ישיבה מפני דאינהו קשישו מיני'. וא"ל רשב"ר צריכא לך ולמטלעיתך דייקא דר"ג נתמנה נשיא משום דממלא מקום אבותיו ביראה. לאפוקי אתה דאיטלע כנ"ל:

ההוא כובס וכו' אולי הי' זה אותו דשדא עליו רבי דמי כלילא בב"ב פ"ק ח' ע"א וערק ופקע כלילא ע"ש:

זרוק מרה בתלמידים. יראה מן הענין שהיה רבנו הקדוש בתכלית העניוות ואומר בלבו שהוא פחות מכל העומדים לפניו ואיננו ראוי להשתרר. אלא ה' אמר לו עלה ומה לעשות. לעומת זה הי' מתגאה לפי דעתו לזרוק מרה ולנהוג נשיאותו ברמים על כרחו שלא מרצונו אלא כי כך מצותו. וזה מענין ענוותנותו של מרע"ה ומדה זו א"א ללמוד מן הקב"ה ומדרכיו כי לא יצדק דרך זה בהקב"ה. ותנן משמת רבי בטלה ענווה. אמנם איכא מדה אחרת שהוא יודע בעצמו שהוא גדול ומהולל מאוד ומ"מ מתנהג בנחת עם כל אדם ואינו משתרר ומתגאה. וזה כעין דרכיו של הקב"ה שבמקום גדולתו ענוותנותו. ולזה אמר ר"נ לתנא לא תיתני ענווה דאיכא אנא. ולקושטא דמלתא אין הענינים דומים והבן זה:

דף קד:

ר"פ שני דייני גזירות. בסדר המשנה שבירושלמי גרסי' במשנתינו גזילות ועיי' פ"י מ"ש בזה. ולפמ"ש בירושלמי שלכן נתכנו בלשון גנאי גזילות מפני שלא מיחו כל צרכן ע"ש

וא"כ לא הוה פריך הש"ס דלמא ג' דייני גזירות הי' וב' מהם לא מיחו ואותן חשיב במתני'. וכשתני שלשתן קורא אותן גזירות. אע"כ עיקר הגירסא במתני' גזירות ובברייתא גזילות. וניחא למ"ש תוס' דחנן המצרי הי' גדול ביוחסין וירא דעי"ז היה בידו למחות יותר מחנן בן אבישלום אעפ"י שהי' גדול ממנו בחכמה ע"כ לענין גזילות מקדים חנן המצרי שיש להאשימו יותר על שלא מיחה כל צרכיו. עיי' פ' במה בהמה רישך בקרירא ורישא דרישך בחמימא ושמואל הי' גדול בתורה ממר עוקבא ואפ"ה הי' שמואל בחוץ לענין למחות בעוברי עבירה:

לא ספקו אעפ"י שלא רצו. יש לעיין מ"ט לא רצו הרי לא ספקו וי"ל לא מחמת היוקר לא ספקו אלא שנתוספו להם בני בית וס"ל דאין להטיל כל זה על הציבור. אבל האמת אינו כן כי צריך להספיק לכל צרכי בני ביתו והנלוה עמהם כמ"ש רמב"ם. ומהכא יש להוכיח כן דאל"ה לא ידעתי מנ"ל כן ובתשובה בארתי יותר:

דף קה:

כנתא דפירות. יראה משום כן הפליגו בפ' מקום שנהגו בשבח המטיל מלאי לת"ח. ולא בהיפך שהת"ח יתן מעותיו לבעלי בתים ע"ד עיסקא וכדומה. משום דאם הוא ממונה פרנס על הציבור. א"א שלא יטה דעתו לזה העוסק בסחורתו דלא גרע מאריסין. וזה שאמר הכתוב כספו לא נתן בנשך ועי"ז שוחד על נקי לא לקח וק"ל:

דף קו.

ומה אלישע דכי הוה מיפטרי רבנן וכו'. ר"ל אחר שכבר בא רעב ואיננו עוד זמן גשמים וא"א להתפרנס אלא ע"י נס אין לבקש רחמים לעשות נס שלא בטבע ולהטריח כלפי מעלה. והנה מה דקרו לנפשייי' יתמי ויתמי דיתמי עיי' פ' כל הבשר יתמא עביד רבך הכי פירש"י יתמא בלי דעת והנה מרבה ישיבה מרבה חכמה ובהתמעט ישיבה נתמעט חכמה וקרי להו יתמי והענין בזה כי יש במוחו של אדם בימינו חכמה נקרא אבא ובשמאלו בינה נקרא אמא ובזיווגם יולד דעה שבלב והוא הבן. וכל שארי איבריי' המושפעים מן הלב הם הבת והלב לכשיזדווג עם איבריו ויפעול יקרא גם הוא אבא ואמא תתאה וכל מעשה אדם ותחבולותיו המה תולדותיהם וזה יתומים היינו מאבא ואמא חכמה ובינה וגם אין אב היינו הלב ונשארו מעשינו שבאיברים בלי חכמה ובינה ובלי לב. ולהכי הכא בתחילה קרי להו יתמי מחכמה ובינה ובהתמעט עוד יותר קרו יתמי דיתמי גם בלי לב. והנה הבנין של מעלה כביכול הוא ג"כ אב ואם חכמה ובינה

עליונה במקומם יכולים להשפיע בני חיי ומזוני התלוי' במזל העליון וע"כ בימי אלישע שהיה לו כל כך תלמידים והי' חכמה ובינה של מטה בשלימות הי' ראוי להם להתפלל על מזונות ביתר שאת ולא התפלל שלא להטריח כלפי מעלה מזה למד ר' יוסף שלא להטריח כלפי מעלה:

ואולי י"ל ולהתבונן אם אלישע לא רצה להטריח כלפי מעלה איך עשה שישביע התלמידים מעשרים לחם וי"ל שאין זה שלא כדרך הטבע כי כך ענין הביכורים וכל מאכלי בהמ"ק כל כהן שמגיעו כפול הי' שבע כר"פ טרף בקלפי ומזה גופה למד רב ענן שיהי' כביכורים ממש ולא משיחתו של האיש הבא מבעל שלישה למד כן אלא מדאכלו והותירו. אלא לפי"ז יהי' זה קצת פחיתות בכבוד אלי' הנביא שהרי כתיב ויהי' נא פי שנים ברוחך אלי והשיב לו אלי' אם אתה רואה אותי לוקח ממך והנה אלישע ראה אותו וזכה לפי שנים ופירש"י שהכתוב מונה והולך ניסים שנעשו ע"י אלישע והיו פי שנים ממה שנעשו ע"י אלי' ואחד מהם מה שהתלמידים אכלו והותירו ולרב ענן הי' זה פחיתות בהנס ופחיתות בכבוד ראי' פני אלי' ע"כ לא יכול לראות עוד פני אלי' וכי אתא אלי' לגבי' בעית קא מבעית לי':

והנה מה דדחקו רש"י ותוס' בקו' וכי אלישע אוכל ביכורים הי' י"ל ודאי אין רחוק דבזמן מלכי ישראל הושיבו פרדיסאות על הדרכים שלא להביא ביכורים לירושלים והיו כשרי ישראל עושים זכר לביכורים להביא לנביאים ולשומרי תורה זכר לביכורי מקדש אלא לפי"ז אסורים באכילה מדרבנן דמחזי כקדשים בחוץ כתודוס איש רומי. והיינו וכי אלישע אוכל ביכורים דודאי קיים מנפשי' כל מילי דרבנן. אע"כ מוכח דהנית היא בלשון אומות עולם דכל המהנה לת"ח נקרא מאכיל ביכורים אפי' כשעבודת בהמ"ק במקומה. ואז כשאומר פירות אלו לביכורים לא מחזי כקדשים בחוץ עיי' מג"א ס"ס תס"ט ועי' בנדרים חילוק בין אנשי גליל לאנשי יהודה בסתם חרמים וה"נ דכוותי':

דף קו:

גבו והותירו עי' מהרש"ל ויותר נראה דלשון והותירו קשי' טובא בשלמא בתרומת הלשכה שאין מקריבין בניסן אלא מתרומה חדשה שייך הותירו אבל בדק הבית מה גבול שייך כי אין המתנדבים מתנדבים לבדק ידוע אלא לכשיהי' בדק בעתיד וא"כ מה שייך הותירו. ובפי' המהרש"א קשי' לי אי ס"ד דהתוס' בקושייתם לא מסקי אדעתי' לחלק בין גבו מתחילה לכך ובין הותירו א"כ תיקשי להו בקיצור לר"ה גופי' דאיבעי' לי כלי

שרת אי באו מבדק הבית או מתרומת הלשכה תיתי מהי תיתי מי שרי הא לא התנדבו לכך ולהמהרש"ל י"ל זה בדוחק קצת. ועי' רמב"ם פ"ד דשקלים וכ"מ ומ"ל שם:
ולפע"ד הי' ק' לרמב"ם מאי שייך איבעייתו של ר"ה מה שתלוי בפלוגתא דתנאי מפורשת במשנה דשקלים אע"כ הי' פשוט לר"ה ולרב כר"ע דבאו ממותר נסכים ולא שאל אלא בדלא ספקי אי לוקחי' מבה"ב או ממותר תרומת הלשכה אם לא ספיק השיב רב שבאו ממותר תרומת הלשכה ומפרש גבו והותירו כמהרש"ל אליבא דהתוס' והבן דא"ש הכל.
תמהתי דלא מייתי רמב"ם הך דאין משתכרים בשל הקדש ועניים ועי' תוס' יו"ט ספ"ו דערכין:

דף קז.

מי שהלך למדינת הים חנן אומר תשבע בסוף ולא תשבע בתחילה. מהלשון משמע משום דתשבע בסוף הוא דלא תשבע בתחילה משום שסופה לישבע הא לא"ה לא היתה גובה בלא שבועה לכ"ע. הן אמת דברייתא לקמן מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות וכו' חנן אמר לא תשבע התם לא הזכיר משבועה דלבסוף ולפי פירש"י דואם בא ואמר פסקתי קאי לבני כה"ג ונאמן ליטול נמצא לא הזכיר כלל משבועה דלבסוף ואפ"ה אמר לא תשבע מ"מ פשטא דמתני' ודהפוסקים משמע דמשום שבועה דלבסוף לא תשבע בתחלה וא"כ תקשי ש"ס דפ' השולח דמייתי ר"ן בשמעתין דרב לא מגבי כתובה לארמלתא משום שהיו חשודות על שבועה ונדרים ואפ"ה משמע אי לאו דתובעת כתובה בב"ד אבדה מזונות הא לא"ה היה לה מזונות אע"פ שלא תשבע לא בתחלה ולא בסוף שהרי חשודה היתה וי"ל עפ"י מ"ש ש"ך בח"מ סי' פ"ב סקי"ט ע"ש דמי ששטר מקוים בידו והוא חשוד נוטל בלא שבועה חוץ מכתובה שכך תקנו חכמים בתחלה ע"ש ובדברי הדרישה דמייתי והכא במזונות לעולם לא היתה התקנה שתשבע אע"ג שאז היתה נשבעת לבסוף מ"מ לא תפסיד עתה שהיא חשודה ועדיין צ"ע וק"ל:
והנה דעת המרדכי דע"כ לא אמר חנן אלא בששמעו בו שמת שסופה לישבע אבל כל שהבעל חי לא תגבה בלא שבועה דמי יימר שתשבע בסוף דילמא תמות היא בחיי בעלה עי' שעה"מ ומקשים הא בש"ס משמע דלשמואל הא דמוקמי' בששמעו בו שמת ולא לרב ולהמרדכי אפי' לרב אתינן לכך. ולפע"ד י"ל דודאי עיקר החשש שמא אתפסה צררי והיא תתבע מזונות עתה כדי שישאר לה מעות הרבה אחרי מות בעלה וא"כ כשתמות בחיי בעלה הרי בעלה ירשנה מה שנשאר אחרי מותה ומה איכפת לן אם תגבה מזונות שלא כדין דדוחק לומר דניחוש שתתן לאחרים דאין אדם חוטא ולא לו ועי' חולין ו'

ע"ב גבי תורא מדישי' קאכל ע"ש אלא מ"מ חייש המרדכי דילמא סילק הבעל עצמו מירושתה ונמצא לכשתמות בחייו לא יירש הבעל ומשו"ה כתב דלא תטול בלא שבועה אך בשמעתין אליבא דרב קיימינן דס"ל לעיל פ"ג ע"ב הלכה כר"ש ב"ג דלא מועיל סילוק מירושתה א"כ לא בעי לאוקמי מתניתין בששמעו בו שמת אלא לשמואל ולא לרב:

נחלקו עליו בני כה"ג ואמרו תשבע בתחילה ובסוף. יש לעיין להרמב"ם בפי' המשנה שפי' בסוף כשיבוא הבעל וישביענה א"כ כיון שכבר נשבעת תחלה על אלו המזונות למה תחזור ותשבע לבסוף מה זה שבועה על שבועה. וצ"ל נהי שנשבעת שלא התפיסה צררי טרם הפרדו מעמה מ"מ עדיין יכול לטעון בבואו ששלח לה כ"ז ועידן ונהי בכל עת שמוכרת למזונות אין אנו משביעים אותה על ספק זה שמא שלח לה כי אין ספק זה כדאי לעכב מזונותי' אפי' לבני כה"ג שנשבעת על ספק צררי מ"מ אין משביעים על הספק שלוח מ"מ לכשיבוא ויטעון ברי ששלח לה משביעים אותה על זה ומזה מוכח לחלק בין חששא דהתופסת צררי ממש לחששא דשילוח ממקום אחר וכן משמע ברמב"ם דפי"ח מאישות פסק כל אלמנה התובעת מזונות צריכה שבועה דהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ובפ' י"ב מאישות כתב תשבע בסוף כשיבוא הבעל או כשימות ותגבה כתובה ולא אמר כשתגבה מזונות אע"כ כיון שבחייו היינו מאמינים לה על התפסת צררי שוב כששמעו בו שמת אין לחדש שבועה אלא משום ספק שלוח ומשום זה אין להשביעה ודוקא כשמת בביתו ואשתו עמו לא תטול מזונות בלא שבועה אבל לא כשמת במדינת הים ושמעו בו שמת. ומיושב נמי השגת הראב"ד פי"ח מאישות הנ"ל ע"ש דבששמעו בו שמת מודה רמב"ם דלא תשבע ומיושב נמי קו' דמייתי ר"ן מפ' השולח הנ"ל דכבי תרי עבדי' לי' דהתם מצי מיירי בששמעו בו שמת ומיושב נמי מה שהקשה הרא"ש לקמן במתניתין דלרמב"ם הוי סברות הפוכות דלרב חמיר שמעו בו שמת מבחייו ולשמואל בהיפוך והשתא לא קשה מידי ועי' כן פנ"י:

מהדורא תנינא

דף ב.

חי' תורה בפ' בתולה. משנת תקס"ב.

בתולה נשאת. הא דלא קתני הבתולה עיין תוס' ומפרשי' ומה מתקו מדבש דברי מורי בהפלאה. ועוד נ"ל ע"ד דלא שייך למתני הבתולה בה' הידיעה משמע המבוררת. והרי עלי' אנחנו דנין אם היא בתולה או יהי' עליה טענת בתולים. א"נ י"ל דהואיל ובקרא דמרומז עיקר דיני כתובה באונס ומפתה התם כתי' כמהר הבתולות והתם דוקא נערה.

והסד"א דאהאי קרא קרמיז תנא דמתני' לומר בתולה נערה יש לה טענת בתולים משא"כ בוגרת דאין לה דמים לדעת ר"ח לקמן בתוס' ט' ע"א ה"א אין לה טענת בתולים כלל משום דפ"פ לא בקיאי קמ"ל בתולה סתם דשפיר בקיאי בפ"פ. א"נ י"ל קרוב לזה דהוה סד"א דרמיז אבתולה דקרא דכתי' גבי עיקר נשואין והוא דכתי' כי יבעל בחור בתולה יבעלוך בניך. וה"א דוקא טענה דשייכי נמי בבחור דהיינו טענת דמים משא"כ פ"פ דלא שייכי כולי האי בבחור דהא יהבי' לי' כיפרי לקמן יו"ד ע"א ה"א לאותה טענה לא חיישי' כלל אפי' לאלמון קמ"ל סתם בתולה דאפי' פ"פ נמי בקיאי. ועמ"ש עוד בסמוך אי"ה.
נישאת ליום הרביעי הא דלא קתני נושאין את הבתולה עתו"ס גם הא דלא קתני ביום הרביעי משום דתנא לא קאי ביום הנישואין אלא אמר שיכין לה צרכי נישואין וסעודה שתהי' ראוי' להנשא לכשיגיע יום הרביעי. ואמר נישאית לומר תקנתה דידה וטובתה היא שלא ימהר להוציא לעז עליה דלא יטרח בסעודה ויפסידה ולא נבוא לטעות לומר תקנתא דידי' היא שיהי' נאמן משום חזקת אין אדם טורח כו' דליתא אלא לטובתת שלא ימהר להוציא דבר רע עלי' וקרוב לזה בשיטה מקובצת.
ובזה יש לקיים דברי שמואל הראשונים באופן שכל כוונתו מובנים בדברים אלו מפני מה אמרו בתולה נישאי' ולא נושאין ע"כ צ"ל להורות דשקדו על תקנתן של בנות ישראל ולא לטובת הבעל ומאי קמ"ל לטובת מי היתה תקנה זו ומאי אכפת ומשני דאכפת כיון דלטובתה נתקן א"צ להעלות לה מזונות כדעת מהרש"א בשמעתין בתוס' ד"ה ותנשא ועמ"ש עליו בזה לקמן אי"ה.
ואלמנה ליום החמישי הא דלא נקט והאלמנה איידי דלא נקט הבתולה מן הטעמים שכתבנו לא נקט נמי והאלמנה. א"נ י"ל דהוה סד"א דקאי אאלמנה דקרא שבי אלמנה בית אביך והיא היתה נכנסת לחופה ולא נבעלה שהרי ער ואונן שלא כדרכן שמשו והוה סד"א דאפי' כה"ג נישאת ליום חמישי קמ"ל כדעת הפוסקים דבכה"ג יש לה טענת בתולים. ומהאי טעמא נמי ניחא דלא קתני ברישא הבתולה דהוה סד"א כעין בתולה דאורי' בכל מקום שהיא פנוי' ממש אבל אי נכנסה לחופה ולא נבעלה לא קמ"ל דגם היא נישאת ברביעי. ו"כ מורי בהפלאה דגבי נכנסה לחופה ולא נבעלה שייך טעמא דלא פלוג משום דלא שייך פחותה מבת ג' ויום א' דאין כונסי' לחופה פחות מעונת הפעוטת ע"ש ולדבריו תלי' זה בפלוגתא דר"מ ורבנן בסנהדרין ח' ע"א דלר"מ אין חוששין ללעז לשמא יבואו עדים. ולדידי' ע"כ טעמא דבתולה נישאית משום לא פלוג רבנן וכדעת תוס' דר"ל שאם הי' לו וכו' ולדידי' נכנסה לחופה ולא נבעלה נישאי' ליום ה' דלא שייך לא פלוג. משא"כ לרבנן דהתם חיישי' שיבואו עדים ויתברר הדבר וזה שייך גם בנכנסה

לחופה והא"ש דקתני משנתינו אלמנה ולא קתני בעולה כמ"ש פוסקים משום דלא נחית לפלוגתא דר"מ ורבנן הנ"ל ונקט אלמנה סתם למר פירושו אלמנה בעולה דוקא ולמר אפי' נכנסה לחופה ולא נבעלה.

ובזה מיושב קו' תוס' ד"ה שאם הי' לו אפרש"י מדאביי לקמן אף אנן נמי תנינא והא"ש דמדלא קתני במתני' בעולה ונקט אלמנה ש"מ דאתי' נמי כר"מ דלדידי' טעמא משום לא פלוג ומוכח דעכ"פ מהימן פ"פ ורש"י מפרש במתני' אליבא דהלכתא כרבנן שמא עי"ז יתברר ע"י עדים. וזה שייך נמי בנכנסה לחופה וכהפוסקים הנ"ל וק"ל. שפעמים בשבת בתי דינין יושבי' בעיירות יל"ד דלא ה"ל לומר אלא שבחמישי ב"ד יושבי' בעיירות ומה לו להזכיר ישיבתם ביום ב'. גם דקדק בש"מ מה שאם הי' לו ט"ב הי' משכים הכי ה"ל שאם יהי' לו טענת בתולים יהי' משכים לב"ד. וי"ל לפמ"ש לעיל מדלא קתני נושאין רמז טעמא דשקדו לטובתה. ורמז עתה בצחות לשונו מה היא תקנתא דידהו שהרי פעמים בשבת ב"ד יושבי' ואם הי' לו טענת בתולים ר"ל קודם נשואין הי' לו בלבו להעליל עלי' שלא מצא בתולים הי' נושאה אפי' בא' בשבת והי' משכים בשני לב"ד. אבל עכשיו שצריך לטרוח לא יטרח בסעודה ע"מ להפסידה ועיי' בסמוך אי"ה. שאם הי' לו ט"ב כבר כ' לעיל בסמוך דלפי דקדוק הלשון ה"ל לומר שאם יהי' לו ט"ב ישכים לב"ד וי"ל עוד לפי מה דתנן בתולה נשאית. דהכל תלי' בנשואין אבל הבעילה יכול להרחיק מן הנשואין כמה דבעי. וכמ"ש הר"ן בשמעתין ובאמת טעמא בעי דהא עיקור התקנתא משום אקרורי דעתא וזה שייך בבעילה ואיך תקנו על הנשואין ולא על הבעילה. וי"ל משום דמשעת נישואי' מתחיי' במזונותי' ולא שדי אינש זוזי בכדי אולי לא ימצא לה בתולים ויהי' מקחו טעות. וכיון דבידו לבעול ולברר ספקו. וברצון מניחה מלבעול ויהיב לה מזונות אנן סהדי מסתמא ברי לי' שאין לו עליה טענת בתולים או שכבר בא עליה בעודה ארוסה או שידוע שנאנסה תחתיו או שהיא מוכת עץ וכה"ג. לכן לא הקפידו אלא על הנישואין. וזה מרמז לנו בלשונו לכן סגי לנו בנישאית בלא בעילה משום שאם הי' לו עליה טענת בתולים. בוודאי הי' משכים וממהר עצמו לב"ד במהירות האפשרי שלא להפסיד מזונות ומדלא בעלה ש"מ אין לו עליה טענת בתולים עוד רומז לנו דמלבד שיש בזה תקנתא דילי' ומשום אקרורי דעתא יש בזה גם תקנתא דידה לפמ"ש הרא"ש בסוגי' דפ"פ שאם יאחר לבוא לב"ד אחר יום ה' הקבוע לישיבת ב"ד שאחר הבעילה מיד תו לא מהימן נמצא שיש בזה תקנתא דידה ג"כ במה שקבעו זמן נישואין ביום ד' שאם יאחר לבוא לב"ד נאמר לו אם הי' לו ט"ב באמת הי' לו להשכים מיד לב"ד ולא לאחר כ"כ. ודברים אלו רמוזים קצת בפני יהושע ע"ש. היה משכים לב"ד הקשה פ"י לפמ"ש הרא"ש

בסוגי' דפ"פ דדוקא בשותקת או מכחשת מהימן הבעל. אבל בטוענת מוכת עץ אני או משארסתני נאנסתני מהימנת. והא מסתמא לא תעיז פני' להכחיש במה שהוא יודע שמשקרת ומסת.מא נמי לא תשתוק. אלא תטעון כנ"ל ומ"ט א"כ תקנו יום רביעי אמידי דלא שכיח. ולפרש"י ניחא שמא יבואו עדים ולתוס' קשי' עכת"ד. ולפע"ד בוודאי אי הי' צריכא להכחישו ממש הי' כדבריו. אבל היא מכחישתו לאמר האמת שלפי סברתך מצאת פ"פ. אלא שאינך בקי ונהי דקי"ל דשפיר בקי מ"מ היא טוענת אינך בקי. וזאת הטענה היא היותר שכיחא מה תאמר אכתי בטענת דמים לא שייכא הא ולקמן מ"ט ע"ב רצה לפרש מתני' בטענת דמים י"ל דע"כ בטענת דמים נמי טוען שגם פ"פ דאי מודה שפתחה סתום אלא שלא מצא דמים בזה בוודאי לא אכפת לן כיון שפתחה סתום ע"כ הטה או ממשפחת דורקטי. ולא שייך טענת דמים אלא באומר נמי פ"פ מצאתי דנהי דשם בש"ס קאי אי לא מהימן פ"פ לחוד דאמרי' דלא בקי. מ"מ דחי שפיר לא דקטעין נמי טענת דמים עם פ"פ ואז לא נימא אינך בקי בפ"פ ממילא אמרי' שהי' סתום ואז לא משגחי' אהדם. זה לא אמרי' אלא כיון שהטענה מבוררת לפנינו שלא מצא דם והוא גם הוא טוען פ"פ מצאתי מהימן כצ"ל בלי ספק וא"כ הדרא דברינו לדוכתא דהיא תטעון לעולם אינך בקי בפ"פ ולא אכפת בדם ונהי דלא מהימנת בזה מ"מ היא תטעון כן לעולם. ולק"מ קו' פ"י.

ובזה י"ל מ"ש אביי לקמן מאי לאו דקטעין פ"פ ומשני לא דקטעין טענת דמים. והקשה תוס' מה עלה על דעת אביי והא"ש דהי' קשה לו קו' פ"י הנ"ל הא מסתמא תטעון משארסתני נאנסתני ותאומן ומה לנו לעשות תקנה אע"כ בפ"פ ותטעון לא בקיאת ומשני בטענת דמים עם פ"פ כנ"ל. ומ"ש בזה מורי בהפלאה נ"י צ"ע בש"ס ר"פ התינוקת ס"ה ע"א כל בעילות שאתה בועל וכו' ע"ש וק"ל.

משכים לב"ד הקשו תוס' למ"ד זנות לא שכיחא ות.י' בשיטה מקובצת ע"ש הרא"ש דזנות דאשה שתחת בעלה המשמרתה לא שכיחא אבל זנות דארוסה שכיחא. ומקשי' העולם א"כ מ"ד משום פירי מודה בארוסה דשייך שמא יחפה וקשה מש"ס דגטין כ"ו ע"ב אלא למ"ד משום פירי ארוסה מי אית לה פירי ומאי קו' הא בארוסה מודה. ובחי' למס' גטין בסוגי' דשמא יחפה כתבתי יישובים באריכות. פה אכתוב בקיצור דלפמ"ש תוס' והרא"ש שם דבזה"ז נמי דליכא ד"נ מ"מ יחפה על בניו ממזרים וצ"ל דבארוסה בזה"ז נמי כיון דתחלת התקנה הי' בנשואה וארוסה משום שמא יחפה. והשתא נמי דליכא יחפה נשתייר עכ"פ בנשואה חשש ממזרים גם בארוסה לא זה תקנה ממקומה אע"ג דלא שייך בה חשש ממזרות וא"כ תינח למ"ד בנשואה חיישינן לזנות. משא"כ

למ"ד משום פירי דבנשואה שבעלה משמרתה לא שכיח זנות וא"כ בארוסה נמי נהי דשכוחא זנות ובזמן שהי' דנין ד"נ הי' שייך שמא יחפה על ב"א בארוסה מ"מ הא מתני' דגיטין בזה"ז מתיר דליכא ד"נ ובארוסה לא שייך ממזרות. ובנשואה מעולם לא חשו לזנות דנימא דחדא גזירה הוה א"כ קשה שפיר קא פסיק ותני. והראנו אחד מן התלמודים דגם מש"ס דיבמות ל"א ע"ב קשה כנ"ל והתם לא שייך תי' הנ"ל דהרי גם בזמן שבהמ"ק קיים נמי לא כ' זמן בקדושין דהרי לא תקנו כלל זמן בקדושין ובארוסה שייך זנות לכ"ע א".כ. איך ניחא למ"ד משום פירי. ע"כ נ"ל דוודאי זנות דארוסה לא שכיחא טפי מנשואה דהרי מתיראת מפ"פ שאם יבוא עלי'. או טענת דמים וכה"ג אלא דאי לא הוה מתקני' שתהא נושאת ליום הרביעי. היתה מזנה וסמכה עצמה לפייסו ולקרר דעתו לכשימצא פ"פ משו"ה תקנו חכמים שתנשא ליום ד' וישכים לב"ד וכיון שכן מעתה תו לא שכיחא זנות בארוסה טפי מבנשואה וק"ל.

מפני מה אמרו בתולה נישאת. לכאורה י"ל דשפיר שאל מ"ט. וה"פ מ"ט תקנו חכמים יום קבוע מה להם לכל זה לא ה"ל למימר אלא כל מי שאינו משכים לב"ד מיד אחר בעילתו אין לו טענת בתולים שהרי כן הדין באמת כמ"ש הרא"ש. וממילא במקום שאין ב"ד קבועים בכל יום לא הי' אפשר לישא אלא או יום א' או ביום ד' ורוב ב"א הי' נושאין ממילא ביום ד' משום ברכה דדגים ועפ"י שכ' דגבי אלמנה הי' כן מנהג קבוע משום ברכה וה"נ דכוותי' וא"כ מ"ט אמרו בזה הלשון ליום הרביעי ועדיין לא אסיק אדעתא טעם דשקדו ועל זה משני משום שאמרו הגיע זמן מעלה לה מזונות. וא"כ בהגיע זמן בא' בשבת הי' צריך להעלות לה מזונות כיון שלא היה מעוכב בתקנת חכמים שהרי לא קבעו יום ד' והי' הבעל מפסיד מזונות כל אותן הימים ועוד רובן לא הי' שדי' זוזא בכדי שלא ימצא בתולים ותאכל הלה וחדי ע"כ הי' נושא באמת בא' בשבת או ביום הגעת זמן ע"כ תקנו יום קבוע. ומעתה לא יעלה מזונות עד יום רביעי ומ"מ תמה שפיר תלי' תני' דמפרש טעמא דשקדו מפורש במתני' מדקתני נשאית ולא נושאין כנ"ל.

אמנם נ"ל למאן דאית לי' כאן נמצא וכאן הי'. א"כ הי' לנו לומר דאחר החופה נבעלה מאחר וכ"כ מורי בהפלא"ה. אלא לפמ"ש רמב"ם בסוגי' דיחפה על ב"א דלזנות שבין יום ללילה לא חיישי' ה"נ לא חיישי' משא"כ בכונס היום ובועל אחר כמה ימים ה"ל כודאי תחתיו דכאן נמצא וכאן הי'. וא"כ לפמ"ש בש"מ דהיכי דליכא ספק ספיקא לא חיישי' לאקרורי דעתא דודאי לא יתפייס א"כ א"ש דהתירו לישא בלא בעילה דהרי אדרבא עי"ז לא יתפייס שתהי' ודאי אסורה לו וק"ל.

עכשיו ששנו שקדו כבר כ' לעיל במתני' דשקדו מפורש מדקתני נשאית ולא נושאין ש"מ תקנתא דידה היא והשתא הכי קאמר שמואל מדשנינו שקדו ואכפל תנא לאשמועי' הא מלתא דתקנתא דידה היא ע"כ לומר לך דאינה אוכלת משלו. מזה משמע דאל"ה דאכפל תנא לאשמועי' ה"א אע"ג דאמת דהוא תקנתא דידה מ"מ תאכל משלו. א"כ לפי אותה הה"א מכ"ש בחלה הוא דזה גרע ממעוכב בתקנתא דרבנן ומכ"ש ביבם שחלה אחר שעמד בדין דגרע טפי מחלה הוא שהרי להתוס' ס"ל חלה הוא אינו מעלה לה מזונות ויבם שחלה מעלה לה מזונות. וא"כ לשמואל דהוה סד"א דאפי' בחלה הוא מעלה לה מזונות. ע"כ פשיטא לי' ביבם שחלה דמעלה לה מזונות ובזה י"ל קו' תוס' אפירש"י דלקמן ק"ז ע"א ד"ה עמד בדין וכו' וכן ביבמות מ"א ע"ב ד"ה עמד וכו' והא"ש דוודאי למ"ד התם ביבמות דיבם קטן אין לה כלום משום דמשמים קנסוהו קיי"ל כוותי' א"כ דין הוא דבחלה יבם אין לה מיבם כלל דמשמים קנסוה. והיבם הוא שדה שלה ונסתחפה שדה שלה דאינו דומה לארוס. וא"כ ע"כ ברח היינו מחמת סרובי בדין וקנסי לי'.

אמנם לאידך מ"ד דלית לי' משמים קנסוה בודאי אפשר לפרש ברח לאו דוקא ה"ה חלה. והכי אית לי' ע"כ לשמואל דשמעתין כאשר הוכחתי. וכהירושלמי וא"כ לקמן ק"ז ע"ב פריך הש"ס לשמואל שפיר.

לפיכך חלה הוא מ"ש תוס' לשיטת הירושלמי י"ל דסתם נישואין הם נישואי בתולה א"כ יאמר נא נהי דהאונס והעכבה ממנו שחלה מ"מ מי יכריחנו למשדי זוזא בכדי דלמא לא ימצא בתולים. ולפי' חלה הוא אינו מעלה מזונות אפי' בבעולה דלא שייך הך דלא פלוג רבנן. משא"כ ביבם דרובא הם נשואות אע"ג דאיכא נמי יבמות בתולת שיש להם טענת בתולים. מ"מ רובא בעולות נינהו ולא פלוג רבנן ולעולם בחלה מעלה מזונות. ונ"ל דבזה נדחה סברת מהרש"א דבהגיע זמן בה' בשבת יעלה לה מזונות ולפי הנ"ל ליתא דלא בעי למשדי זוזא בכדי. ומיושב נמי קו' הר"ן להפוסקים דמותר לכנוס הנדה א"כ תאמר הא קאמינא תכניסנו ולפי הנ"ל דאם ירצה מותר לכונסה מ"מ כל זמן שלא נתברר ספיקו אין מכריחין אותו לכנוס. ולפ"ז צ"ל הכונס בד' ומפרנס מיד קודם בעילה לדבר מועט כזה שבין חופה לבעילה לא יחוש. ואין לומר אכתי אמאי תאכל בתרומה באותה שעה דלמא לאו בתולה ואכלה שלא כדין. י"ל דאכילת תרומה מלתא דאיסורא הוא והיא מהימנ' על עצמה שיודעת בנפשה שמותרת בתרומה.

פירסה נדה עיין ר"ן דליש פוסקים מותר לכונסה אע"ג דמאחר הבעילה עד שתטהר. וכבר כ' טעם לעיל במתני' דאי לא דידע בנפשי' שאין לו עליה ט"ב לא היה שדי' זוזא בכדי מ"מ י"ל אכתי בכנסה בחזקת טהורה ופרסה נדה בין חופה לבעילה דהשתא מה

ה"ל למעבד א"כ ה"ל לתקן לכשתטהר לא יבעול אלא אור ליום ה' שישכים לב"ד וזה לא שמענו. ונ"ל דהא דחיישי' לאקרורי דעתא אע"ג דאחר בעילה ראשונה כעסו עליו. מ"מ ע"י שטהורה היא תקפו יצרו ויתקרב אלי' וע"י חיבת בעילה יתפייס ויתקרר דעתו. אמנם הך דכבר פרסה נדה קודם בעילה ראשונה. וקיי"ל ר"פ התינוקת דראתה ועודה בבית אביה בועל בעולת מצוה ופורש. נמצא אע"ג דהיא טוען לא מצאתי בתולים מ"מ כבר כתבנו לעיל דטענה דידה היא מצאת בתולים ואינך בקי כמ"ש לעיל נמצא לפי דבריה צריכה להתרחק ממנו אפי' לא מצא דם כלל דהכי קיי"ל ואז לא חיישי' לאקרורי כלל כן נ"ל.

ואיכא דבעי לי' מבעי' מ"ש מהרש"א להתוס' י"ל דהיא גופא מבעי לי' אי עמד בדין דוקא או לאו דוקא רצ"ל להתוס' בלא"ה עמד בדין לאו דוקא אלא שהעביר הזמן אפי' לא עמד בדין. וגם ברח לאו דוקא ע"כ מבעי' לי' הא משא"כ לרש"י מה"ת למיבעי כן.

דף ב:

אמאי אוכלת משלו ואוכלת בתרומה מו' בהפלאה ש' דקדק על אריכת לשון המקשן שהזכיר תרומה בדבריו. ולכאורה הי' נ"ל לפי מאי דקיי"ל תבעי' לנשא ונתפייסה צריכה זיי"ן נקיים. וצ"ל דבהגיע זמן צריך לתבוע ז' ימים קודם שתהא מוכנת לחופה ליום המועד. אמנם הא מבעי' לי' אי חלה הוא ואינו מעלה מזונות מפני חליו מאחר שנרפה הוצרכה ז' נקיים מחמת תביעה אי מעלה לה מזונות או לא דהא חזינן אפי' את"ל חלה מעלה לה מזונות מ"מ בפרסה נדה מבעי' לי' ואיכא למימר אפי' אי פרסה נדה אינה מעלה היינו כשפרסה בודאי ומחמת עצמה ותבעה. אבל הכא דספיקא הוה ומחמת תביעתו אתי אפשר דעדיף טפי. וא"כ ליכא למפשט מאוכלת בשלו דלמא מיירי באיסתנס ע"י תביעה ולא בחלה ופרסה נדה לכן אמר אמאי אוכלת בתרומה הא באלו ימי נקיים היא מחזקת עצמה לטמאה ואיך תאכל בתרומה אע"כ לא מיירי בכה"ג אלא דאסתנת בחלה או חלתה ומעלה לה מזונות וק"ל. א"נ י"ל לפמ"ש לעיל דהר"ן הקשה אפרסה נדה מ"ט לא יעלה לה מזונות דהא יכול לכונסה. ותי' דנהי דחופת נדה שרי' מ"מ אי אמר לא בעי' אלא חופה הראוי' לביאה אין כופין אותו לזון והקשינו על זה דבלא"ה לק"מ קו' הר"ן דמי נוכל לכופו למשדי זוזי בכדי דדלמא לא ימצא לה בתולים. והנה י"ל דס"ל להר"ן תינח באשת כהן דאסורה לו בחד ספק אבל באשת ישראל א"נ ימצא פ"פ מ"מ ה"ל ס"ס ונהי דכיון דאפשר לברורי צריך לברר ע"י ב"ד ויצא קול ויבואו עדים. מ"מ לאו כל כמיני' לעכב מזונותיה בשביל זה ושפיר הקשה. ולפ"ז י"ל דרב אחאי רצה לפשוט מהך מתני' דאתניסא בכל גוני מעלה לה מזונות. ולכאורה ה"א דוקא בפרסה

נדה דמצי לכונסה וכקו' הר"ן משא"כ בחלה וחלתה מנ"ל. לכן מייתי סיפא דאוכלת בתרומה. וא"נ משכחת גם בפרסה נדה אוכלת בתרומה בימים שבין טבילתה ליום ד' שאחר הטבילה. מ"מ ע"כ מיירי באשת כהן האוכלת בתרומה ובאשת כהן הא יכולו לומר לא בעי' למשדי זוזי בכדי דבחד ספיקא נאסרת ואפ"ה מעלה לה מזונות וא"כ ה"ה חלה וחלתה וק"ל.

אמר רבא ולענין גטין אינו כן פירש"י אלפיכך קאי. וכן פירש"י לקמן גבי וכן בגטין. רצה בזה דאפשר דקאי ארב אחאי דפשיט אין אונס ולענין גטין אינו כן אלא יש אונס וכן י"ל בלשנא בתרא. ובענין הזה הי' אפשר לומר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי או תרווייהו לשני ס"ל אין אונס או תרווייהו יש אונס וחד לישנא קאי אלפיכך וחד אפשיטותא דרב אחאי ומסוגי' דשמעתין לא משמע כן לכן פירש"י אלפיכך קאי ונראה משום דפשטא להש"ס דלענין גטין אינו כן לא מצי קאי ארב אחאי ולמימר יש אונס בגטין. משום דרב אחאי קאי נמי אפרסה נדה ובגטין בכה"ג משכחה לי' בהתנה ה"ז גטיך ע"מ שלא אעבור נגד פניך תשמיש י"ל אם יבא לקיים תנאי והיא פרסה נדה ונימא גם בזה יש אונס בגטין וז"א דה"ל אונסא דשכיחא טובא ולכ"ע אין אונס כמו חזי דאתאי. ובלישנא בתרא נמי לא הו"מ דקאי אדרב אחאי וכן לענין גטין למימרא אין אונס בגטין כמו בחלה הוא דכיון בנישואין עכ"פ באניס בתקנתא דרבנן לכ"ע אינו מעלה לה מזונות והיינו דהם אמרו והם תקנו ג"כ שלא יעלה מזונות. אמנם בגט בכה"ג אי אנס בתקנתא דרבנן כגון שאירע יום תנאו ביום דאינו ראיי' לנשואין מדרבנן ואין שום סברא לחלק ולומר בשארי דוכתא אין אונס ובתקנתא דרבנן יש אונס א"כ מאי וכן לגטין הא אין המשך שייכות לזה עם זה אע"כ לא קאי אלפיכך. ובזה ניחא נמי דקאמר אלמא קסבר כאלו חדש לנו דבר שלא אמרו רבא בהדי' והיינו כנ"ל משום דאפשר לפרש דקאי אדרב אחאי.

אלמא קסבר רבא אין אונס בגטין. ז"ל המ"ל פי"א מה' מכירה הל' ב' והנה כל הצדדים האלו הוא שנתקיי' התנאי וחל המעשה אלא שקיום התנאי הי' באונס. אך באמר ה"ז גטיך אם לא באתי ואנסוהו גוים והביאו דנמצא שנתבטל הגט באונס ועיי' בזה דברי הריב"ש הביאו דבריו במהר"ם אלשקר בתשובה דאף אי יש טענת אונס בגטין הכא לא שייך לומר וכו' כיון שנתבטל משום אונס לא חשיב. משום דטענת אונס לא שייך אלא בקיום התנאי וכו' אך בביטול התנאי אף שיתבטל באונס לא שייך ולומר דלא יחשב ביטול. כיון שהי' באונס דהא כיון שנתבטל אף שהי' באונס אין כאן גט - ומינה דבממנות נמי כל שנתבטל התנאי אף שהי' באונס אין כאן חיוב עכ"ל וצלע"ג דהא הך דאונס נפקא

לן מולנערה לא תעשה דבר כמבואר בנדרים כ"ז ובגטין ע"ג ואתנאי מייתא לי' התם. ואונס דנערה בטול התנאי הוא שעובר על דברי תורה. ומ"מ מועיל טענת אונס ועמ"ש ה"ה פ"ט מהל' גירושין הל' ח' וז"ל ובעטור כ' איתשיל קמי' ריש כלי יש אונס בקדושין או לא ולא איפשט עכ"ל. והנה ע"כ א"א לומר דהי' התנאי אם לא יבוא יהי' קדושין ונאנס ולא בא דמאי קמבעי' דכיון דקיי"ל מדינא דאורי' יש אונס ורק בגט משום צניעות ופרוצות הקילו לבטל הקדושין ולשוי' פנוי' וזה לא שייך הכא בקדושין דאי שמא אין אונס אדרבא נשוי' א"א ואיכא משום צנועת. אע"כ איפוך שאמר אם אבוא יהי' קדושין ונאנס ולא בא ומספקא אי נימא אין אונס ולא הוה קדושין אע"ג דההוא בטול התנאי הוא אפ"ה ס"ל מדינא יש אונס ומספקא לי' אי עבדי' תקנתא בקדושין ש"מ דלא ס"ל כהרי"ף הנ"ל. ועמ"ש לקמן בלישנא בתרא אי"ה. מנ"ל לרבא הא. אבל לא בעי מ"ט דרבא דהו"ה ס"ל מדאצטריך ולנערה לא תעשה דבר ש"מ בתנאי דעלמא אין טענת אונס. ובלישנא בתרא צ"ל איפכא דהוה ס"ל ילפי' מולנערה ל"ת דבר.

הא תני לי' רישא הר"ן בגטין אמתני' דאם לא באתי מכאן עד יב"ח הקשה הא תנא לי' רישא אם מתי ותי' ה"א התם שהזכיר הל' טפי גט אחר מיתה ע"ש מלתא בטעמא ובגליון שם תמה על הר"ן מש"ס דשמעתין דהקשה הש"ס כן. ולהר"ן הא לק"מ. ולפע"ד לפמ"ש תוס' ד"ה ודלמא דע"כ תרתי אשמועי' דיש אונס ואין גט. ועל זה המרכז סובב כל השקלא וטרי' דמדלא נקט חלה ש"מ אתא לאשמועי' אין גט אחר מיתה ומדלא נקט אם מתי ש"מ אשמועי' יש אונס וזה הי' נשמע נמי מחלה ולא נקט אם לא באתי אלא לאשמועי' בעלמא נמי פסול משום אין גט אחר מיתה. והיינו באם מתי דבתנאי דיב"ח הא לא נפקא מידי בהך טעמא. דהא יש אונס. ורק לאשמועי' אם מתי. וזה כבר נשמע מרישא. ושפיר פריך הש"ס. והר"ן קאי למסקנא דאין אונס והך משום אין גט לאחר מיתה לחוד נגע בי' לכן הוצרך לתרוצי וק"ל.

ובזה מיושב נמי מה שהקשה פ"י דע"כ שמא רבא ס"ל כרבותינו שהתירוה להנשא משום דה"ל כמעכשיו. וא"כ ס"ל אין אונס. וי"ל משו"ה דקדק לומר מאן רבותינו ב"ד דשרי משחא משום דבע"ז פרק אין מעמידין דמשום דשרי כבר משחא וס"ל נמי זמנו של שטר מוכיח עליו לא יכולים להתיר הפת דא"כ קרו להו ב"ד שרי כיון שהתירו ג' זבחים ע"ש ובחדושינו שם. וא"כ כיון דמשנתינו מוכח ע"כ דס"ל יש אונס לפי זאת הה"א אי ס"ד דב"ד דשרו משהא ס"ל אין אונס אכתי ה"ל ב"ד שרי דהרי שרי ג' דברים תרי הני דאמרן. ועוד אין אונס בגטין. ואע"כ הוה צ"ל דאינהו מיירי בהתנה על כל אונסא דאתילד

ובכה"ג. ולא אתא לאשמועי' אלא הך דזמנו של שטר מוכיח עליו ותל"מ ומיושב קו' פ"י הנ"ל וק"ל.

דלמא לאפוקי מרבותינו וכו' ר"ל דמתני' דאם מתי מצי איירי בלא זמן ובגוני שכ' תוס' ד"ה דלמא. אבל אם לא באתי מיירי ע"כ שכתוב בו זמן דאל"ה מנ"ל ידעי' מתי נתחיל למזונות יב"ח. ואין לומר א"כ איך מוכיח זמנו של שטר הא צריך הי' לו להזכיר משום יב"ח ז"א כבר נזהר מזה רש"י בצחותו דהי' לו לכתוב עד חדש פלוני בשנת פלוני מבלי הזכיר הזמן ודלא כסמ"ע סי' רנ"ח ע"ש.

משום צנועות ומשום פרוצות וכו' לכאורה משמע לפ"ז אפי' התנה ואמר שאם יארע לו אונס יתבטל התנאי. מ"מ לא מועיל משום האי טעמא. וכן משמע ממ"ש פ"י דמשו"ה עשו בעילתו בעילת זנות על לא חמס עשה וכ' ז"ל דתיקון חכמים הי' דכל המקדש על תנאי יהי' כוונתו שלא יתבטל ע"י שום אונס והוה גיטא מדינא. ואם יטעון ויאמר לא היתה כוונתי כך ונמצא עובר על דברי חכמים עשו עמו שלא כהוגן ואפקו אינהו קדושיו מני' עכ"ד. א"כ ה"ה נמי שלא יתנה כן להדי' ואם התנה אינו מועיל ואפקועהי לקדושיו מני'. אמנם בטוש"ע א"ע סי' קמ"ד מבואר להדי' דאם התנה שיתבטל ע"י אונס מתבטל. וצ"ל דס"ל דלא תקנו רבנן אלא כעין דאורי' ה"ל דמן התורה נמי גבי אונסא דשכיח טובא קיי"ל אין אונס דה"ל לאתנוויי' ואם התנה באמת מועיל ככה עשו חז"ל דבלא שכיח נמי שיהי' כל הנותן גט נותן דעתו על כל אונסין ויתנה עליהם ואי לא יעשה כן אפסיד נפשי' אבל אי התנה מועיל כנ"ל. ובזה נ"ל ליישב דברי המקוצועות הביאו המרדכי ס"פ כל הגט והג"ה מיימני פ"ט מהל' גירושין לחלק דבאונס דבידי שמים יש אונס בגיטין. ובהא ניחא לי הך דאכלו ארי וכ' עוד שם דב' לישנא דרבא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי הא מיירי באונסא בידי אדם דאין אונס והא מיירי בידי שמים דיש אונס ודבריו נפלאו חדא הא תרווייהו לישנא קאי אלפיכך דשמואל ואיך יחלוק את השווים. ועוד הא כל שקלא וטרי' דהש"ס קאי עליי' ומיירי בחלה ועיי' ב"י סי' קמ"ד מ"ש בזה ובמ"כ דבריו אין להם שחר. והנלע"ד בזה סברת בעל המקצוע' לחלק בכנ"ל. הא כך לפמ"ש התרומות הביאו המרדכי פ' מי שאחזו איך מועיל תנאו אם מתי הא קיי"ל אין ברירה ופירש"י בפ' כל הגט דוקא תנאי התלוי' בידי אדם לא שייך בי' ברירה אבל כל התולה בידי שמים תלוי' בברירה ואנן קיי"ל אין ברירה ותי' בשם ר"י ור"ת דמיתה לגביא חולה ה"ל מלתא העומד להתברר ובכי האי גוני אפי' בתלוי' בידי שמים יש ברירה ע"ש ובס' התרומה ע"כ והשתא י"ל לפי הנ"ל דהא כל עצמו לא אמרי' אין אונס משום דה"ל לאתנויי' ובמידי דתלי' בידי שמים לא מצי לאתנויי' דקי"ל אין ברירה. זהי סברת ספר

המקצועות. והשתא לפ"ז גם ס' המקציע לא אמר אלא בחלה וחלתה וכה"ג דהוה בידי שמים. משא"כ באונס בתקנתא דרבנן כגון לארוסה ה"ז גיטך אם לא אכניסך בר"ח ניסן ואקלע ביום א' ואניס בתקנתא דרבנן בכה"ג לא שייך ברירה דה"ל מלתא דעביד להתברר טפי ממיתה. וה"ל לאתנויי' ומדלא התנה אין טענת אונס טענה. והשתא לפ"ז שפיר מא"ח ומא"ח ילפי' דלשנא קמא אמר ולענין גטין אינו כן. קאי אדשמואל גופי' ועכשיו ששינו שקדו הגיע זמנו בא' בשבת וכו' וע"ז אמר ולענין גטין אינו כן דאניס כה"ג דלא שייך בי' ברירה אין אונס בגטין. ובלישנא בתרא קאי רבא אלפיכך חלה וחלתה דה"ל אונס בידי שמים על זה אמר וכן לענין גטין דאניס בידי שמים דלא ה"ל לאתנויי. בזה יש אונס וא"ש ואלו ואלו דא"ח. אך כל זה לבתר דמסיק דטעמא משום צניעות ופרוצו' אבל מן התורה יש אונס א"כ יש לחלק כנ"ל משא"כ לפי הס"ד בתרתי לשני הוה ס"ל להש"ס דמדאוריי' קאמר יש אונס או אין אונס וכמ"ש בתחילת הסוגי'. ופשוט דבדאורי' אין לחלק בין אונס בידי שמים בין אונס בידי אדם לכן שפיר שקיל וטרי' מחלה הוא וחלתה היא. וכל דברי המקציעות נכונים בעזה"י.

דף ג.

אין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש פירש"י ע"י גטין שהכשירו חכמים עכ"ל רצה בזה דכל שקידש שלא כהוגן אפקועינהו לקידושין בלא הך סברא דאדעתא דרבנן מקדש כמבואר בב"ב מ"ח ע"א ובתוס' שם ד"ה תינח וכו' ורק בהאי גוני דשמעתין דקדש כהוגן ואח"ז רב באו להפקיע מחמת הגירושין בכי הא אמרינן כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש.

תינח קדיש בכספא קדיש בביאה מא"ל עיין פירש"י בשם רבותיו וי"ל דס"ל היא גופא דמועיל הפקר ב"ד במידי דאיסורא עיין פ' השולח ל"ו ע"ב וק"ל וא"כ באיסורא מנ"ל. וס"ל דכיון דקידושי כסף גופי' לא אתי' אלא משדה עפרון. ובשדה עפרון גופי' מועיל הפקר ה"נ גבי קידושי כסף. ואפשר דגם בגירושין ובקידושי שטר נמי אתקשה האי' להדדי ואתקש נמי יציאה להווי' ואפקועי רבנן לשטר קידושי מיני' וכן נייר של גט הפקירו חז"ל עד שאמרו כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגטין הולד ממזר. אבל ביאה לא הוה ס"ד דשייך בי' כה"ג אע"ג דאיתקש הווי' אהדדי ומשני דעכ"פ משכחת דאפקרי לזרעי' וכאלו בעילתו זנות:

שוי' רבנן לבעילתו בעילת זנות עי' פירש"י די"מ כל מקדש בביאה. ויש ליישב דבריהם דס"ל דהא כל המקדש שלא כהוגן אפקועי רבנן לקידושין מיני' בלא הך דאדעתא דרבנן מקדש כמבואר בב"ב ויבמות וא"כ הא כל מקדש בביאה חציף ומנגדין אותו

והי' מהראוי' לאפקועי קידושיו מני' אלא נ"ל משום דכתיב ובעלה מפורש בתורה לא רצו חכמז"ל להפקיע לגמרי. מ"מ אם יארע אח"כ מכשול ממקום אחר א"כ א"נ קדיש בביאה דלא שייך אדעתא דרבנן מקדש משום דאין תנאי בנישואין. מ"מ בלא הך נמי שוי' לבעילתו בעילת זנות כיון שהקידושין הי' מעיקרא שלא כהוגן וק"ל.

וכן לענין גטין. הנה בכל עניני' דעלמא קיי"ל יש אונס חוץ מגטין. וקשה לי מתנאי שהתנה הקב"ה עם שמים וארץ אי יקבלו ישראל את התורה מוטב וכו' והא ישראל לא קבלו אלא באונס כפיית ההר כגיגית. ועיין היטב פ"ק דע"ז ג' ע"א ובחי' שם. ועמ"ל פ"ג מה' שבועות ה' א' בסופו שכ' אלא שאני תמי' מהא דאמרי' מכאן מודעא רבא לאורייתא עכ"ל. ובתשובה ישבתי קו' זו אמנם קושייתינו צ"ע והי' נ"ל לחלק ולומר דוקא שב ואל תעשה מהני טענת אונס כגון אם לא באתי ולא בא. אבל בא באונס כל שהוא קום ועשה. כיון שנעשה מעשה אין אונס כלל וקבלת התורה עשיית המעשה הוא והא דרחמנא פטרי לאונס גבי ולנערה לא ת"ד. התם שאני דהמעשה אינו נחשב למאומה דרחמנא לבא בעי ועיקר קיום המצות בלב. ואי לאו חומר עריות לא הי' צריכים קרא לזה. והכא קמ"ל קרא דאשה קרקע עולם היא כן צ"ל ועדיין צ"ע.

ובזה י"ל מה שדקדק בש"מ אהא דקאמר וכן לענין גטין מה צריך למילף גטין מלפיכך חלה הוא' ת"ל דיש אונס דאוריי' הוא ולפי הנ"ל י"ל דוקא כעין חלה הוא דהו"ל שב ואל תעשה ולא קום ועשה.

הכי קאמר אי איכא ב"ד דקביעי האידנא. י"ל דקמ"ל דמעיקרא תנאי הי' בדבר שיחזור הדבר לכמות שהי' כתקנת ריב"ז בפ"ק דביצה ובמשנה מעשר שני פ"ה ממשנה ב' ע"ש וק"ל. ובהג"ה אשר"י נראה דהרגיש בזה ולא הבנתי דבריו.

אי איכא ב"ד דקביעי האידנא כקודם תקנת עזרא וכו' עמ"ש תוס' ורא"ש מנשואי שבת ועש"ק. והנה בתשובת רשב"א הובא ברמ"א א"ח סי' תרצ"ט ס"ח דמותר לישא בפורים דמשום חד יומא לא משהו אינש נפשי' ומג"א הוציא כן מגמרא דמ"ק ט' ע"א דא"כ יהי' אסור לישא ערב שבועות אע"כ משום חד יומא לא משהו נפשי' ומקשי' א"כ יהי' מותר לישא בעצרת עיין חמד משה והא לא קשי' די"ל דהא חופת בתולה בלא"ה אסור בי"ט משום קנין כמ"ש הרא"ש בשבת. דמה לי י"ט או שבת לענין זה ועיין בפ' משילין וחופת אלמנה. והיינו שתהי' הבעילה בלילה הא אלמנה נישאת בה' ונבעלת בו' ושבועות לא יחול לעולם לא בה' דלא בדו פסח גם בזמנם עיי' תוס' פסחים נ"ח ע"ב ד"ה כאלו וכו' וע"כ דמשום ברכה לא נקרא עבריינא. מ"מ כיון דבכל אסורים בין נשואי בתולה בין

נשואי אלמנה. ובעצרת נמי נשואי בתולה אסורים ונשואי אלמנה נמי לית בהו ברכה א"כ מה"ת פרטו לומר חוץ מן האלמנה בעצרת ולק"מ.

אמנם הא קשי' מה מאי מייתי מג"א הא ע"כ כל השקלא וטרי' שם בלא"ה לא קאי אבתולה דא"כ מה משני משום חד יומא לא משהי נפשי' ופירש"י דלמא מתרמי מלתא ולא מצי מתחיל ערב הרגל ולא מתחיל כל הרגל קשה הא ע"כ מתרמי ערב הרגל בד' שהוא זמן נישואי בתולה. וא"כ כולא יומא נמי כי קבע זמן נישואי' ליום ד' ויארע בו עיכוב יהי' מעוכב עד יום ד' הבא. וי"ל בזה דכי מקלע עי"ט ביום ד' יהי' גם זיין של חג ביום ד' ויהי' נדחה ב' שבועות משא"כ באמצע השנה. א"נ יש לדחוק ולומר באמצע השנה כיון דהכין צרכי חופתו על יום ד' ונדחה הרי טריח לי' ומותר ליום א' הבא משא"כ בעי"ט ידחה ב' שבועות כנ"ל. מיהא למ"ש לקמן אי"ה לא מהני וטריח לעשות נשואין ביום א'. עוד קשה אי מיירי מנישואי בתולה איך אפשר להתיר בערב הרגל הא ברגל לא ישבו דיינין כמ"ש תוס' ובזמן תקנת עזרא הי' לישא ע"ש וי"ט. וגם לפמ"ש לעיל בשם הראשונים בתקנת שקדו הוא שעי"ז יאומן בט"ב משום חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. גם לטובתה שלא ימהר להוציא לעז עלי' א"כ בלאו טעמא דבטול פ"ו אסור לישא במועד משום דאינו טורח בשבילה דוקא ואינו מפסידה ע"י לעז דהרי צריך הוא לסעודתו לצורך י"ט. מכל הלין מבואר דכל השקלא וטרי' הוא על נשואי אלמנה וא"כ מה הי' קשה למג"א ערב העצרת לתסר והיינו נישואי אלמנה ז"א דהא ע"כ בלא"ה א"א לישא אלמנה לבעול בליל י"ט דהא הדין דכנסין ארמלין וכו' כמ"ש הרא"ש בשם ירושלמי וע"כ יבעול ביומו בעי"ט והיינו בשארי עי"ט אבל ערב שבועות לא יחול לעולם בעש"ק ומי יתבטל מפ"ו להמתין על עי"ט שאין בו ברכה עמ"ש פ"י במתני' אמ"ש רש"י אבתולה קאי ע"ש ומי שעושה כן בטל באלף ולא גזרו חכמים אמידי דלא שכיח ומה קושיין. ולפמ"ש לקמן אי"ה דמן הסכנה ואילך נשאר יום ג' בהתירו ונושאין גם אחר שעברה הסכנה ביום גימ"ל י"ל דמותר לישא ערב הרגל אבתולה נמי קאי וכשחל ביום ג' דאע"ג דאין ב"ד יושבים בי"ט מ"מ ישכים ליום ה' לב"ד כמו כל נשואי יום גימ"ל ועל זה שפיר קשה ערב עצרת לא לישא דאפשר שיחול ביום ג'. אלא לפ"ז שייך תי' הש"ס גם על ערב עצרת דמשום חד יומא לא משהו נפשא כפירש"י דבשלמא שארי נישואין אם ידחו מיום ג' יש לו פנאי ליום ד' שאחריו וגם ביום א' כיון דטריח לי' משא"כ בערב עצרת שחל ביום ג' אם ידחה מיום זה לא ישא למחרתו דביו"ט אין נושאין. וביום א' נמי לא כיון דלא טריח לי' שהרי כל טרחתו הי' על י"ט וכבר אכל לי' וימתין עד יום ג' הבא וכה"ג לא משהו איניש נפשי' וסוף דבר דברי המג"א בשם הרשב"א צ"ע.

דטריח לי' משנתינו נמי אי טריח לי' נישא ביום א'. ולפ"ז נ"ל דמשנתינו לא אתי לאשמועי' כלל עיקור דיני זמן נישואין דא"כ ה"ל למתני דנושאי' ביום א' אי טריח לי'. אלא משנה אהתם קאי הגיע זמן ולא נישאית אוכלת משלו. ואימתי בתולה נישאית ליום ד'. והשתא לא הו"מ למתני ביום א' דעכ"פ משום זה לא יתחייב במזונותי' ביום א' דיאמר אנא לא טרחנא. משא"כ ביום ד' אבל אה"נ אי בעי לישא ביום א' וטריח לי' שפיר דמי ונקל ליישב בזה דברי שמואל לעיל מפני מה אמרו בתולה נשאית וק"ל.

אבל היותר נלע"ד דבזמן שבי"ד קבועי' ואיכא משום אקרורי דעתא ואז איכא נמי בטרחות הסעודה משום חזקה אין אדם טורח כמ"ש לעיל אז לא מועיל טריח לי' דתקנה קבועה היא שיהי' טורח ג' ימים אחר השבת דוקא ולא חלקו בין גברא לגברא. אמנם הכא דמיירי שב"ד קבועי' בכל יום ולפי' התוס' ד"ה שב"ד אינם קבועים כלל אלא כל הצריך ב"ד מכניף לי' ג' לדינו ומשמע מתוס' ד"ה אי איכא וכו' דבכה"ג ליכא ט"ב כלל דלא יוציא קול ולא יבואו עדים. א"כ אין כאן שקדו רק משום כבודה בעלמא לזה מהני טריח לי' וק"ל.

ובזה מיושב דקאמר מאי שקדו ר"ל מנ"ל דשייך כלל שקדו היכי דליכא ט"ב. ומייתי ברייתי דמהסכנה ואילך נהגו לישא בג' ובב' לא יכנוס ופירש"י ד"ה בשני וכו' ויהי' טורח בסעודה מיהת ב' ימים עכ"ל משמע דמשום אקרורי ליכא כלל דכיון דהרחיק מזמן ישיבת דיינים תו לית לי' ט"ב ואפ"ה שייך שקדו ש"מ דאיכא נמי שקדו בלא טענת בתולים וק"ל ועמ"ש בסמוך אי"ה.

דף ג:

ומהסכנה ואילך עיין לקמן פ"ט ע"א במתני' רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך אשה גובה כו' ולכמה ראשונים שם גם עתה שעברה הסכנה מ"מ עדיין הדין במקומו עומד ודייקו כן מלשון דמסכנה ואילך. ולדדהו ה"נ מסכנה ואילך נשאר כן וזהו נ"ל מנהג מצרים שהביא הרב"י בא"ח ססי' ע' שנושאים באור ליום ד' דהיינו סוף יום ג' והרב"י רוצה ליישב שם דברי הטא"ח שכ' נותנין לחתן ד' ימים וד' לילות שלמים ולפי הנ"ל ע"כ לית לי' להטור כמנהג מצרים להא גבי הא דלקמן פ"ט ע"א לא ס"ל להטור דאחר הסכנה גובה כתובתה בלא גט כמשמע מלשונו בטאה"ע סי' ק' עיין וק"ל.

ובשני לא יכנוס פירש"י משום צרכי סעודה והקשה פ"י מ"ט לא פי' משום אקרורי דעתא בימים. ולפי ע"ד נהי דכנסו בג' מ"מ לא בעלו עד אור ליל ה' משום אקרורי ומשום ברכה וליכא אלא משום שקדו. ולא מיחו בידם חכמים נ"ל לא שהי' ראוי' למחות אלא שהי' להם לדרוש אונס שרי' אבל השתא דלאו דרשו להו כן לא הי' ראוי' למחות. ומשום

כן נקט נמי נהגו דמשמע דלא מורינין להו אע"ג דודאי אורי נמי מורינין להו היינו משום דלא דרשו להו אונס שרי אבל מ"מ הכל לפי טענתם דאניס אסור לכן לא הוה רק מנהגא ולא דינא ונ"ל בזה דברי רש"י מהשגת תוס' ד"ה ותו וק"ל. לגמרי נעקרי אע"ג דבשעת השמ"ד להעביר על דת אפי' אערקתא דמסאני יהרג ואל יעבר ורע ומר מה שנהגו שלא למסור נפש על יום ד' ואיך יתקנו חכמים יום אחר מפני אונס חמת המציק ודברי הג"א בזה לא הבנתי' מ"מ הכא לא יעקורו יום ד' רק יתקנו שיהי ב"ד יושבים גם ביום ד' והרי מעיקרא גם לא נהגו ביום ד' דוקא אלא משום ב"ד יושבי' ביום ה' ואי יושבים בכל יום ישא בכל יום א"כ יתקנו שישבו דיינים גם ביום ד' ולא יהי' בזה שום עקירה. ואי משום שקדו זהו בלא"ה לאו תקנה קבוע דמאן דטריח לי' שרי' בלא"ה ועמ"ש לעיל. בזה א"ש דלא משני הש"ס תקנתא דרבנן מקמי גזירה לא עקרינן משום דהכא הי' ניצלי' עי"ז מחטא מסירת נפש אערקתא דמסאני.

תבעל לטפסר תחלה כ' תוס' דהכא יום רביעי ל"ד ולפע"ד דוקא כי הטפסר לא מסר נפשו רק אבתולה ויודע הי' שנשאי' ליום הרביעי היא בתולה ולא הנישאי' בשארי ימים. והיינו דמשני לקמן מספיקא לא עקר נפשי' ר"ל כי הנשואין בג' אינו ברור לו אם הוא בתולה או אלמנה כיון שאינה נושאי' ביום תיקון חכמז"ל ע"כ לא עקר נפשי' דלמא תהי' בעולה. ואפשר נמי דהטפסר מקפיד שלא לשמש בשבטו של הדיוט ולא לבוא על הבעולה לעולם ומשום כן לא עקר נפשי' מהאי ספיקא ונכון הוא.

משום דאיכא צניעות וכו' לקמן נ"א ע"ב בתוס' ד"ה איסורא לבעלה אין להקשות מאסתר דהיתה שרי' למרדכי דצדקת גמירה היתה ע"ש. וי"ל הכי נמי הכי דאונס גמור הי' מ"מ יודעת היתה אם לא תצעק מתחלה עכ"פ תאסר לבעלה ומשום הי' צווחות ועי"ז בא לידי סכנה. ופריך ולדרוש להו דאונס שרי' לבעלה אפי' בלא ציוחה כלל כיון דאונסה מפורסם וגלוי' לכל ומשני איכא פרוצות שא"א לסמוך עליי' אם לא נראה צויחא בתחילה עכ"פ. ולדרוש להו דאונס שרי' פירשו תוס' ואמאי לא מיחו בידם נ"ל אפי' להפוסקים דס"ל דהיכי שא"צ למסור נפשו מ"מ זכור לטוב אם יחמיר ע"ע עיין הג"א ובש"ע י"ד מ"מ פריך הכי שפיר כיון דעי"ז מעיקרא תקנתא דרבנן לית להו להחמיר לכ"ע. ועוד נ"ל דעיקור קו' הש"ס היא איך הניחו אותם בטעותם דצריך למסור נפש על זה הא קיי"ל בפקוח נפש הנשאל ה"ז מגונה עיין בש"ע א"ח סי' שכ"ח משו"ה פריך לדרוש להו דאונס שרי'. אבל צ"ע מאי פריך הא טוב שתנשא בג' ולא תבעל לטפסר שעכ"פ אם ימצא פ"פ ולא יתקרר יבוא לב"ד ביום ה' ומכ"ש לפמ"ש לעיל שאפשר שלא יבעל עד ליל ה' משא"כ בתבעל לטפסר ביום ד' שוב אינו יכול לבוא לידי בירור אם היתה נבעלת מכבר או

לא. ומכ"ש לפמ"ש לעיל דהשתא דתקנו בתולה נישאית ליום ד' תו לא שכיחא זנות משום שמתירא שימצא פ"פ ויבוא לב"ד אבל אל"ה הי' שכיח וא"כ ה"נ כיון שידעה שתבעל לטפסר גם היא לא תחוש לעצמה ותבעל לכל ואולי דהוא בכלל תי' הש"ס איכא פריצות ואם נדרוש אונס שרי ותנשא ברביעי ותבעל לטפסר א"כ ליכא למיקום עלה דפריצות הנבעלת לשארי בני אדם ג"כ. ולפ"ז לק"מ קו' הריב"ם אר"ת דהך פריצות לא קאי אבעילה זה הטפסר. אלא אבעילות ישראלים אחרים שבאו עליה באירוסיה. ודע לגי' תוס' סוטה כו' משמע דס"ל לרבא יש זנות לבהמה ולק"מ קו' הריב"ם על ר"ת ואין להאריך כאן. ובחי' סנהדרין ס"פ בן סורר הארכתי בזה בעזה"י ע"ש. וראיתי למורי בהפלאה נ"י שהקשה לשיטת ר"ת גם באשת ישראל פחותה מבת ג' איכא ס"ס שמא ברצון ע"י גוי'. ולפע"ד לק"מ דברצון ע"י נכרי לא גרע מעוברת על דת דיוצאת בלא כתובה עכ"פ. ואפי' להסוברים דאם ירצה לקיימה שרי' מ"מ הכא דאיכא נמי ס"ס שמא ברצון ע"י ישראל אסור לכ"ע לקיימה. מאי אונס בירושלמי איתא מהו אונס מפני הכשפי' ונלע"ד באתרי דשכיחי כשפי' דמחבלי רחיי' ורכב והם שכיחי טפי בליל רביעי דהיינו אור ליום ד' שהוא זמן מזיקי' דנפקי אגרת בת מחלת וזמן שליטת מאדים ועיי' יפה תואר פ' בחקתי וע' רא"ם שם. ומשו"ה כיון דמשום סכנה לא מצי לישא בד' ולבעול בליל ה' וגם לישא בג' אינו יכול משום כשפי ע"כ נושאי' בשני' ודברי פני משה שם דחוקים ורחוקים וזה ברור לפע"ד. וצ"ל דבליל שבת לא חיישי' לכשפי' אע"ג דגם אז יש שליטה לשבתאי ומאדים ולמזיקי' דנפקי גם בלילי שבתות מ"מ אין להם כח להזיק לישראל בשבת ובעל אוב יוכיח. ומשו"ה הוצרך לומר בין כך לא יבעול בליל שבת משום חבורה וק"ל.

ואת החתן ואת הכלה לחופה הא פשיטא לי דמברכי' ברכת אירוסי' ונשואין כדינו כיון דהתירו להכניסו לחופה ולבעול וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה א"כ ע"כ יברכו לו אע"ג דלענין שארי ברכות אסור אפי' לענות אמן. אמנם ברכת הצג אגוז דבשעת בעילה דלא מעכבא יש לעיין אם יברך דאע"ג דכבר חל עליו הרגל מ"מ הא אנינות נוהג בי"ט אם קובר מתו ביומו ומכ"ש דהא מידי דצינעא הוא. ונ"ל פשוט דמברך ומשו"ה האריך הש"ס ובועל בעילת מצוה וכו' והיינו בתולה דמקרי מצוה משום שעשאה כלי וק' הא הך מלתא שייך נמי בבחור שנשא אלמנה וה"ל למימר סתם ובועל ופורש מה לו להאריך ועוד דהשתא איכא למטעי דמשום דם בתולי' פורש משא"כ אי הוה קתני סתם בועל ופורש אע"כ קמ"ל אפי' בעילת מצוה דבתולה בועל ממש בלי שום שינוי והיינו בברכה דמסתמא זאת הברכה דצג אגוז היתה קבלה ביד הגאוני' מפי חכמי ש"ס

וטעמא נ"ל פשוט משום שהתרו לו לבעול ובאותה שעה אינו עוסק בצרכי המת וקבורתו ממילא יכול נמי לברך הברכה השייכי לזה. ומזה נ"ל נמי דאונן המכניס בנו לברית מברך להכניסו בבריתו של אאע"ה ודלא כט"ז י"ד סי' שמ"א בסופו ושמעתי שהגאון בעל זכרון עשה ג"כ מעשה דלא כט"ז הנ"ל וטעמו לא ידענא.

דף ד.

ובועל בעילת מצוה ופורש. לולי דברי התוס' ה"א דלגבי שארי בעילות הראוי לפרות ולרבות שהם חובה. קרי לי' להך בעולת מצוה דאינה ראוי שתתעבר. מביאה ורק שהיא הכנה לאחרות קרי לי' רק מצוה ועמ"ש תוס' פ"ב דשבת כ"ה ע"ב ד"ה חובה וכו' ע"ש. ופורש כ' תוס' די"ל משום דם בתולי' פורש וצ"ע דמה ענין זה להך ברייתא דקמ"ל בדיני אבילות. וי"ל דהוה סד"א דע"כ לא החמירו במשנה אחרונה לבעול ולפרוש אלא בעלמא דלא מפסדא אלא ז' יומי דכה"ג אשכחן נשי טובא בימי נדותן וכדאמרי' הך סברא להדי' לקמן פ"א ע"ב גבי מדיר אשתו מתשמיש ע"ש. משא"כ הכא דע"י דנחמיר עליו שיפרוש ז' ממילא יגיע ליל טבילתה בהתחלת האבל ותהי' פרושה שבועי' וה"א כולי האי לא מחמרי' בלא פלוג בעלמא עי' רא"ש ר"פ התינוקות קמ"ל דאפ"ה פורש. ולפ"ז מיושב ק' מהרש"א דהך דכל אותן הימים הוא ישן וכו' ליכא לפרושי משום פרישת בתולי' דא"כ אינו ענין לכאן להך בריתא דוקא.

וזה נ"ל נמי טעמו של הרי"ף דמייתי הרא"ש בשמעתין דגם בשארי קרובי' בועל תחלה ומו' בהפלאה כ' דלהרי"ף לטעמי' מוכח כן דס"ל מהחופה מיד חלים ימי המשתה בלא בעילה כמ"ש בנה"כ בשמו בסי' שמ"ב. וא"כ לדידי' מ"ט התירו הבעילה הא מיד אחר החופה מתחילי' ימי המשתה ויכול לעשות סעודה ושמחה ולא יפסיד ומ"ט להתיר בעילה אע"כ גם בלא שום הפסד התירו בעילת מצוה. ומזה ראי' לדינו של מהרש"ל בתשובה סי' ע' שהאונן מל קודם קבורה ומייתי ראי' משמעתין והיינו לשיטת הרי"ף דבלא פסידא נמי בועל. וה"ה לכל מיני אבילות ע"ש וטעמא נ"ל משום דאל"כ יפסיד ב' שבתות של משתה' ושל אבילות. ואז גם אח"כ יבעול ויפרוש וכולי האי לא אחמרו רבנן. אבל השתא ימי פרישתו מובלעי' בימי אבלו. ועמ"ש בסמוך אי"ה בזה.

ונוהג ז' ימי המשתה. אמנם אם בתוך המשתה מת לו מת מתאבל עליו ממש ומלשון הש"ך סי' שפ"ג סק"ג לא משמע קצת כן אמנם מדינו של הרי"ף דמייתי נה"כ סי' שמ"ב יש ללמוד להדי' דנהוג אבילות ממש בתוך ימי המשתה. וטעמא נ"ל משום דשארי ימי המשתה אינם עיקר כ"כ כמו יום ראשון של אבל שהרי לבה"ג דוחה אפי' י"ט שני ע' רא"ש דשמעתין ופ' אלו מגלחין א"כ כיון דעכ"פ מפסקא ימי המשתה ע"י יום הראשון

של אבילות תו לא הדר' חיילא. משא"כ יום ראשון דימי המשתה דה"ל יום חתונתו ויום שמחת לבו כמ"ש רא"ש דשמעתין הוא שקול כיום ראשון של אבל למדחי'. ועיי' סוף מס' תעני' דיום חתונתו ויום שמחת לבו תרי מילי נינהו ועמ"ש מהרש"א ח"א לקמן ז' ע"ב גבי נוסח ע"י חופה וקידושי' ובהפלאה שם ועי"ז יש לעיין כאן בפלוגתת הרי"ף והרי"ץ גיאת דמייתי בנה"כ סי' שמ"ב אי החופה גורמת ז' ימי משתה ע"ש וק"ל. ועמ"ש בסמוך אי"ה.

שבעת ימי משתה כ' תוס' השתא מקלי' טפי באנינות דאוריי' וכו' י"ל דלא מקלינין כלל דכיון דהכל יודעין כלה למה נכנסת לחופה. ואי הי' אוסרי' לו הבעילה. הי' צריכי' לישן בין האנשים ונשים מיד אחר החופה מבלי שיתיחדו דקודם בעילה אסור לייחד אפי' פרסה נדה וה"ל מידי דפרהסי'. נמצא השתא מכיון שהכניסוהו לחופה והמשיכו עליו ימי המשתה. א"כ הבעולה שקודם הקבורה היא בהיתר גמור מבלי דחי' כלל. משא"כ אי הי' קוברי' תחלה קודם החופה אז לא הי' חל ימי המשתה כ"א ימי אבל. ואז אפי' מידי דפרהסי' אסור והי' צריכי' לדחות איסו' זה לכן עדיף טפי לבעול תחלה בלי שום דחיי' איסור. אמנם אכתי הו"מ לקבור אחר החופה קודם הבעילה. ויהי' ימי המשתה משעת החופה. י"ל דאפי' להרי"ף לא הוה משתה מחופה ואילך אלא אם אין קבורה מפסיק בין חופה לבעילה אבל אם קבורת מתו מפסיק ביניהם אז אין כאן שמחה.

וכל אותן הימים הוא ישן וכו' לכאורה נ"ל או או קאמר דהיינו מת אביו של אביו אזי היא צריכא שמירה שלא תלך אצלו להלבישו יצרא והוא אינו צריך שומר דלבו נכנע כדלקמן בשמעתין ובהיפוך צריך הוא לישן בין האנשי' והיא לא צריכא. אלא דלמאי דבעי' למימר דשמעתין דשאני בין אבילות דידי' לדידה דהיא לא צריכא שומרי' כלל ליכא למימר כן. וא"כ קשה מה לכל האריכות הזה ה"ל למימר בקיצור ואסורי' להתייחד אע"כ משמע כדעת הראב"ד ז"ל דדוקא בעינן תרווי' וכן נוהגין עיי' ברא"ש ועמ"ש עוד בזה לקמן בשמעתין אי"ה.

בין כך ובין כך פירש"י בין יש אונס בין אין אונס. ול"ד מאי שייטא דהך דינא בהך בריתא דא אתי' אלא לדיני אבילות. ולא לענין כניסה דשבת. ובריתא לעיל לא מסיים כן ונ"ל להראב"ד ז"ל דס"ל דכשאין מתירי' לו לבעול ולנהוג ז' ימי משתה תחלה. אז לא יבעול עד סוף שלשי' יום ע' רא"ש. ובזו הבריתא הוזכר ונתן מים ע"ג בשר ועל זה מסיים בסיפא בין כך שאירעו אונס כנ"ל אלא שלא נתן מים ע"ג בשר והוצרך לנהוג תחלה ימי האבל וממילא לא יבעול עד סוף שלושים. וכיון שזמן חתונתו תחלה הי' מסתמא ביום

ד' ואפשר שלא נגמרה קבורתו עד סוף היום ואז סוף שלשים הוא בשבת והזהיר התנא שאם אירע לו כך לא יבעול בשבת.
ואין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום עפרש"י וע' מגן אברהם סי' תרי"ז סעיף קטן י"ב שהניח דברי רש"י אלו בצע"ג ע"ש.
בערב שבת פירש"י משום חבורה והוא דלא כמסקנא ואפשר ס"ל לרש"י ז"ל דע"כ לא דחק כמסקנא לחדש הך גזירה דשמא ישחוט גם בע"ש אלא כי היכי דתיתי הך בריתא גם בבחור שנשא אלמנה. דלא שייך בה חבורה ובן עוף שייך שפיר וס"ל לרש"י ז"ל דלפי ס"ד ע"כ לא ס"ל כן דא"כ ה"ל להקשות מהך בריתא לרב ושמואל דס"ל דברים שבצינעא אינו נוהג בשבת כמ"ש תוס' ד"ה אבל. אע"כ ס"ל דכל אותן הימים הוא ישן דכולל נמי שבת היינו משום חבורה דאע"ג דשמואל גופי' אמר לקמן וי"ו ע"ב פרצה דחוקה מותר לכנס י"ל דהיי' כשבעל כמה פעמים בליל ה' וליל ו' אבל הכא שלא בעל אלא בעילת מצוה ופרש. אסור לבעול בעילה שני' בשבת ועמ"ש שם אי"ה משום כן מוכח דמיירי בבתולה וא"כ מה"ת נחדש טעם דשמא ישחוט בן עוף יע"ש.

דף ד:
באמת אמרו מוזגת לו הכוס. לכאורה י"ל כיון החמרנו עליהם לשמרם בין האנשים והנשים ממילא תו לא חיישי' לקריבות ושרי' במזיגת הכוס משא"כ בנדה ועיי' כה"ג בשבת י"ג ע"א גבי לא יאכל הזב וכו' דיעות איכא ושינוי ליכא ע"ש וק"ל. ומזה יש ראי' לדעת הראב"ד ז"ל דביום מותרי' בייחוד ויש לחוש ליחודם ביום שוב מצאתי מ"ש בזה פ"י ז"ל ומ"ש מהרש"א אהראב"ד דמקיל במזיגת הכוס אפי' באבילות דהכא וכן הקשה הש"ך ססי' שמ"ב ולפע"ד י"ל להס"ד דאבילות קילא לי' משום שמיקל באיסורא דרבנן א"כ צריכי' להוסיף עליו גדרים יותר מבאיסורי תורה. משא"כ למסקנא אבילות חמירא לי' וכמ"ש הרא"ש. ורק אבילות דהכא דלאו משום דקילא לי' מילי דרבנן אלא משום דחזו אנן מקלינן לי' לנהוג ימי המשתה תחלה כמ"ש סבור הוא דקיל לי' לדרבנן בעצמם משום כן עשו לו סימני' דחמירי' לרבנן והיינו שיהי' ישן בין האנשי' וכו' וממילא יודע לו שהוא כשארי איסורי דרבנן ואין צריך גדר דמזיגת הכוס ועמ"ש הש"ך קרוב לזה אבל מ"מ לא נחית למ"ש.
לא עמו בבית עמ"ש תוס' ונדחקו לדברי רשב"א ע"ש ולולי דבריהם היתי אומר עמו במטה הוא בבגדו והיא בבגדה קאמר עמ"ש בראש דשמעתין שוב מצאתי ג"כ מ"ש בזה פני יהושע ע"ש.

דף ה.

משום חשבונות עיי' שבת קמ"ט ע"א. וקשה ה"נ ה"ל למימר שמא ימחוק או אפי' שמא יכתוב. ועמ"ש מג"א סי' ש"ז ס"ק ו' בענין זה וצ"ע.

גזירה שמא ישחוט בן עוף יש לעיי' למ"ד טעה בדבר מצוה ועשה מצוה אפי' מצוה כל דהוא פטור עיי' פסחי' ע"ב ע"א וע"ב. א"כ ה"נ א"נ שחט בן עוף ה"ל עשה מצוה ופטור ומשמע מר"ן דסוכה דהיכי דאי עבר לא מחייב חטאת לא גזרי' שמא יעברנה ועפ"ק דמגלה וא"כ מאי שמא ישחוט בן עוף שייך הכא ונ"ל דאתי כמ"ד טעה בדבר מצוה ועשה מצוה חייב. ולפ"ז מיושב ק' תוס' לקמן ה' ע"ב ד"ה מהו וכו' שכתבו ומיהו ע"כ נראה דלא ידע הבריתא דשמא ישחוט בן עוף ע"ש והשתא י"ל דהאיבעי' קאי למאי דקיי"ל טעה בד"מ ועשה מצוה פטור ולא חיישי' שמא ישחוט בן עוף. א"נ י"ל דאתי' הך בריתא כר"י הסנדלר דשוחט או מבשל בשבת בשוגג אסור לו לעולם וה"ה לכל מי שהכין בשבילו וא"כ אם ישחוט בן עוף הי' אסור לכל בני החופה. ה"ל לא עשה מצוה וחייב ולפ"ז צ"ל הא דפריך מעיה"כ אע"ג דהתם עכ"פ שרי לאחד מישראל שלא הוכן לו ובשבילו. וה"ל עשה מצוה. ומשו"ה שרי צ"ל דעיה"כ לא חשיב לי' מצוה כ"כ ריבוי סעודה אלא שלא יתענה ודוקא בגליל נוהגי' כן. ובזה מיושבי' ק' תוס' דמשארי י"ט לא מצי למפריך דהוה מ"ע ושמחת בחגיך דאוריי' על כל ישראל והוה שפיר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה ועמ"ש בסמוך אי"ה.

אלא מעתה יוה"כ שחל להיות בשני בשבת כו' כ' תוס' משארי י"ט לא פריך דהיו מרבים בבהמות. וליכא למגזר לכאורה לא כ' כן אלא להמקשה דלא רצה להקשו' כן אבל לקושטא דמלתא אין לחלק וסמכי' אשינויי דהש"ס אלא דלמאי דמסקי' דבע"ז נמי חיישי' שמא ישחוט א"כ קשה י"ט שחל להיות בין בשבת בין אחר השבת לדחי להך לשני דהרווחה ולא מחלק בין לדנפשי' לדאחריני. מיהא לזה י"ל דלילה א' של י"ט אינו מחייב בשמחה מן התורה בפסחים ע"ו ע"א ונמצא אית לי' הרווחה אמנם ביו"ט אחרון של חג דלילה חייב בשמחה אך לרבות ליל יו"ט אחרון כמבואר שם. קשה לדחי. וצ"ל דהך בריתא ס"ל לא אד"ו ראש ולא יחול לעולם אחרון של חג ביום א' ועמ"ש פני יהושע בלשון רש"י דשמעתין ועיי' בפסחים צ"ח ע"ב תוס' ד"ה כאלו כו' וק"ל. מיהו משבת קשה.

ובזה י"ל דלא פריך משארי יו"ט משום דלא אד"ו ראש ומעצרת ופסח נמי לק"מ דפסח שחל ביום א' לא ניחוש לשמא ישחוט בשבת בן עוף משום דאיכא דס"ל להאי תנא נהי דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה חייב. מ"מ בע"פ שניתן שבת לדחות בשחיטה בקרבן

פסח לא מחייב בטעה בבן עוף וכמאן דס"ל הכי בפסחים ע"ב הנ"ל ומשבועות שחל להיות ביום א' א"א למדחי איום ב' ויהי' עי"ז פסח ביום א' ונמצא מדחי' שבת בשחיטת כמה פסחים משום גזירה שמא ישחוט בן עוף וזהו דבר שאין הדעת סבלתו. ואי נדחה עצרת ליום ג' יהי' פסח ביום ב' ולא בד"ו פסח כמ"ש תוס' פסחי' צ"ט ע"ב הנ"ל וא"א למדחי עצרת ליום ד' דג' ימים לא מדחינן כמבואר בעירוכי' דלא עבדינן יותר משמנה חסירים או מלאים. אבל מעיו"כ פריך שפיר דנדחי יה"כ ליום ד' ויהי' ר"ה יום ב' בשבת וזה אפשר.

השתא דאתית להכי ע"ש נמי י"ל דהיינו ללשני משום הרווחה אבל ללשני דלנפשי' לא מטריד א"כ מכ"ש דלא מטריד בליל שבת בשעת הסעודה שכבר הכין הכל מבע"י ורק אם שכח דבר א' הך טרדא לא הוה יותר מלנפשי' ואפשר משו"ה לא פסק רש"י כן ופי' לעיל משום חבורה דקיי"ל כלישנא קמא שהוא עיקר.

ת"ש דתני בר קפרא כו' בירושלמי ריש מכילתין מייתי אמתני' בר קפרא מפרש טעמא דמתני' משום ברכה - ור' לעזר מייתי טעמא דמתני' משום שאם הי' לו טענת בתולי' כו' ומייתי סייעתא לר' לעזר מברייתא דמשעת הסכנה ואילך והדר פריך אדר' לעזר מה בכך אם יערב עליו המקח ומשני לית יכיל משום דהאומר פתח פתוח מצאתי אסור לקיימה משום ספק סוטה ופריך ואמאי הא הוה ס"ס ומשני יש קול לאונס וה"ל חד ספיקא. ופי' בפני משה דבר קפרא פליג אמתני' וס"ל אין הטעם משום שאם הי' לו ט"ב אלא משום ברכה. ור' לעזר ס"ל כמתני' ודבריו צ"ע איך מייתי סייעתא לר' לעזר מברייתא והא משנה מפורשת כדבריו אלא שבר קפרא פליג. ועוד מ"ט שקיל וטרי אר' לעזר ולא אמתני' דמפרש בהדיא שאם הי' לו ט"ב הי' משכים לב"ד. עכנ"ל פי' הירושלמי כך דהא במתני' לא מפורש טעמא דאלמנה. וגם קשה אטעמא דט"ב הא הוה ס"ס ע"כ ס"ל לבר קפרא דשאם הי' לו טענת בתולים אינו טעם לנישואי'. ואותו הטעם אינו מפורש במשנתינו כלל אלא סברא חיצונה היא משום ברכה אלא דיהיב טעמא שנושאי' הבתולה ביום ד' ולא ביום ברכה דאדם דעדיף ואמרו שנהגו כן החתנים כדי שאם יהי' לו ט"ב ממנה ומאתים ומקח טעות וכה"ג ישכים עמה לב"ד ולא ידור עם נחש בכפיפה א' עד עמדו לפני העדה למשפט ויתברר הדבר. אמנם ר' לעזר מפרש למתני' כפשטי'. ומשום הכי מייתי סייעתא מברייתא דמפני הסכנה התירו לכנוס בשלישי ולא בשני אי אמרת בשלמא משום אקרורי דעתא אינו דומה מתקרר יום למתקרר יומים כמפורש שם משא"כ לבר קפרא מה בין שלישי לשני. ומשוה"נ שקיל וטרי אדר' לעזר הא ה"ל ס"ס וא"ש הכל:

וימיני טפחה שמים. והא דכתיב שמים בזרת תכן וכל בשליש עפר הארץ י"ל השמים תיכן בזרת ימין. והארץ בשליש של שמאל. ולפ"ז איכא עוד מעליותא בצדיקי' שנבראו ביד שלם דאלת"ה אלא באצבע שביד א"כ מנ"ל דמעשי צדיקי' גדול דלמא נעשו באצבעו' קטנו' של ב' ידי' והוא בציר משלש וזרת של יד א' אע"כ נעשו בשתי ידים שלימים. מיהו י"ל דשמים בזרת לאו באצבע זרת אלא במדת זרת שהוא חצי אמה וכן הארץ בשליש ולעולם בכל היד וכן מבואר בעירובי' כ"א ע"א וע"ש בתוס' וק"ל:

ויבשת ידיו יצרו. לכאורה י"ל ק' הש"ס דנהי דבריאת שמים וארץ הי' ביד א' מ"מ הא האי קרא מיירי בהבדלו המים ותראה היבשה הנעשה ביום ג' לבריאת עולם ומעשי יום ג' הי' באמת בשתי ידים כמו שרמז מורי נ"י בהפלאה כי יום ג' בשבת הוא בחינת דעת שהוא צירוף ימין ושמאל ע"ש והא דלא נכתב כן ברישא דקרא גבי אשר לו הים והוא עשהו משום דעיקר חשיבות הוא ותראה היבשה כמבואר בתמיד ל"ב ע"א דביבשתא יאי למידר. ונראה משו"ה נמי אסקי' לעיל ברכה דאדם עדיפא מדדגים אע"ג דכתי' וידגו לרוב בקרב הארץ כמו שהרגיש מורי בהפלאה י"ל דהתם התנה בברכתו בקרב הארץ שיהי' הם בקרב הארץ כמו דגים בים. אבל באמת ברכת אדם פרו ורבו ומלאו את הארץ עדיף מברכת דגים ומלאו את המים בימים. וכיון דעיקר חשיבות הוא ותראה היבשה לכן הכתיב ידיו יצרו גבי ויבשת. ולעולם עיקר הבריאה שהי' ביום א' בערבובי' לא חשיבא כמו מעשי צדיקי' ומיושב ק' ר"ח הבבלייי. וצ"ל דס"ל ים עדיף מדכתי' וידגו לרוב ולא ס"ל כמ"ש לעיל. וברכה דדגי' עדיפא דמש"ה ניתנו לבתולה דעדיפא מאלמנה. והא דאלמנה נשאי' בחמשה משום שקדו וכיון דים עדיף ולא כתיב ידיו גבי ים ש"מ אעיקור הבריאה קאי ושפיר השיב ובזה י"ל ספרי מסורות שלפנינו שהעיד המהרש"א ח"א דכולהי כתי' בהו ידיו ביו"ד והא"ש דקיי"ל ברכה דאדם עדיפא ולק"מ ק' הש"ס ובזה נמשכו הני תרי תני' דבר קפרא אהדדי ועמ"ש בסמוך בהא דיתד תהי' לך. ויתד תהי' לך על אזניך כו' שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון כו' ולקמן אמרינן יכוף אלי' לתוך אזנו וקשה הא תו למה לי. ונ"ל דמסתמא אין ראוי להזכרת שם שמים כשאצבעו מלוכלך מצואת האזן והקריבהו נא לפחתיך ואפי' כי ירוק אדם חייב לקנח פיו טרם יוציא ש"ש מכ"ש צואת האוזן דמגונה טפי. ואפי' מלכלוך אכילה ושתי' צריך לרחוץ מים אחרונים משום והתקדשתם מכ"ש הא. משום כן יכוף אלי' להפסיק בין אצבעו לצואה והא"ש דשייך הא להך קרא דוהי' מחניך קדוש שלא יזכיר ש"ש במקום הצואה. והנה האיש הקדוש הזה שמשמר שמיעת אזנו בקדושה. ועוד משמר ידיו מנגוע בצואת אזן משום הזכרת ש"ש השגור בפיו מסתמא הוא מהנזכרי' לעיל שהם גדולי' ממעשי

שמים וארץ. ולכן תמצא רמז כי ד' תיבו' אזן אליה יתד אצבע עולה גמטרי' שמים ארץ דוק ותשכח ועמ"ש בסמוך אי"ה.

דף ה:

יניח אצבעותיו באזניו. הנה המסיר אזנו משמוע תורה ג"כ אזי מרומז אותי' שלפני אזן הם אותיו' מות. אמנם אותיות שבין אזן לאצבע הם גמטרי' תורה כי אחר אזן אותי' בחם ולפני אצבע אותי' תפאס. סך הכל גמטרי' תורת לומר שלזה לא יתחוב אצבעו באזנו. ולכשישמע דבר בטל יתחוב אצבעו באזנו הנה אותי' שלפני אצבע הנ"ל גמטרי' ישרא"ל. ושלאחר אצבע בקג"פ עם ד' אותי' הוא כמו יעקוב מלא עם הכולל. כי קדושת השמיעה הוא בבחי' יעקוב ישראל שמעו בני יעקב כלכם ושמעו אל ישראל אביכם. יעקוב ישראל גמטרי' תשכ"ט כמו קר"ע שטן אמנם באפס זאת אזי שולט בו אש גיהנם כדאמרי' שהאזן ניכווי' תחלה אש אזן גמטרי' שטן ההיפך מהנ"ל ובהסר שטן יבוא רחם כי אותי' אחר שטן הם אותי' רחם. לכן אצב"ע ית"ד אז"ן ס"ת עד"ן שזוכה לעדן ההיפך מגיהנום וב' אזניו ככה. ב' פעם עדן גמטרי' רח"ם.

איבעי' להו פרש"י לא שמיע לי' הך מתנית' מדלא כ' דלא שמוע לי' הנך מתנייתא תרתי דעושה חבורה ודבן עוף משמע קצת דאהך דעושה חבורה פשיטא לי' דתליא בפלוגתא דתנאי כמ"ש תוס' אלא אהך דבן עוף כ' דלא שמיע לי' א"כ מספקא לי' אי הלכה ר"ל אי הלכה כהשתא דאתית להכי ע"ש נמי גזירה שמא ישחוט בן עוף או הלכה אלא בע"ש משום חבורה וכמאן דס"ל הכי ומוצאי שבת משום בן עוף כנ"ל לפרש. אמנם כבר כתבתי לעיל דמברייתא דבן עוף לק"מ דאתי' כמ"ד טעה בדבר מצוה ועשה מצוה חייב ואנן קיי"ל פטור.

מהו למבעל בתחלה בשבת. כ' תוס' דמירי דאירע לו שלא בעל בליל ה' ולא חייבוהו להמתין. וטעמא נ"ל משום דכל שממתין אחר החופה לבו גס בה ומתקרר ולא יחוש לטענת בתולים כמ"ש כן להדיא בתוס' י"ט פ"ב דברכות אמתני' דחתן פטור מק"ש ועמ"ש לקמן בשמעתין אי"ה. ויל"ד מ"ט לא סמכו דבריהם לעיל בברייתא בין כך ובין כך לא יבעול בתחלה בע"ש ולא במ"ש ופירש"י בין יש אונס בין ליכא אונס והתם נמי קשה הא תקנו לישא ברביעי כי ליכא אונס וי"ל משום דאי' בירושלמי דמכילתין קידשה בחופה לית לה באילין קנסייא ר"ל המקדש בחופה לא שייך בי' זנתה תחתיו אינו צריך לישא ברביעי דוקא. וצריך לומר דס"ל דלזמן מועט שבין חופה לבעילה לא חיישי' שתזנה. וכ"כ רמב"ם בפי' משנה דגטין נכתב ביום ונחתם בלילה דר"ש מכשיר משום דלזנות שבין יום ללילה לא חייש. ואע"ג דרבנן פליגי. היינו לר' יוחנן דמפרש

טעמא משום זנות שמא יחפה. והירושלמי ס"ל כמ"ד משום פירי ולדידי' אפשר כ"ע מודי' דלזנות דזמן מועט לא חיישי' לכן ס"ל דקדשה בחופה לית לי' הדין קנסייא והא"ש דאבריתא דבין כך ובין כך לא הוה ק' להו הא בתולה נישאי' ברביעי' דאפשר דהבריתא אתי' כר"ש דלא חייש לזמן מועט לזנות וא"כ בתולה נישאית בכל יום בקדשה בחופה. אמנם סתמא דתלמודא מסתמא קאי להלכתא כר' יוחנן דטעמא משום שמא יחפה וכרבנן דר"ש דאפי' לזמן מועט חיישי' ואפי' קדשה בחופה נמי שייך שמא זנתה בין חופה לבעילה ולעולם נישאי' ברביעי. שפיר קשה להו.

ואכתי י"ל לפי הסוברי' דבתולה אלמנה מן הנישואין אין לה ט"ב ונישאי' בכל יום וכמ"ש לעיל במתני' ריש מכילתין לק"מ ק' תוס' דמשכחת בכה"ג. ומיושב נמי אידך ק' תוס' דמצינא למימר בריתא דלעיל דמיירי להדי' בבתולה הנישאי' ברביעי' אלא מפני הסכנה דחו יומה אבל ט"ב אית לה בהאי פשיטא לי' דלדם הוא צריך ואסור משום חבורה כי קא מיבעי' לי' בבתולה אלמנה כנ"ל שאין לה ט"ב אי מ"מ לדם הוא צריך או לא. אלא דלא ס"ל להתוס' הכי לדינא אלא דבתולה אלמנה נמי נשאי' ברביעי. וא"כ משום כל הני עובדי דמייתי הש"ס לקמן מר בעיל בתחלה בשבת דוחק לומר דנשאו בתולה אלמנה לכן מאנו בזה. ובזה יתיישב המשך התוס' וק"ל. ומ"ש מהרש"א ממקלקל אצל הפתח יתבאר לפנינו אי"ה.

מיפקד פקיד לקמן אמרי' דפקיד ולא עקיר ולפירש"י שם היינו ללישני דמפקיד פקיד ע"ש ומ"מ נ"ל דפקיד טפי מענבים דבעי למימר בפסחי' ל"ג ע"ב דמפקד פקידי ואפ"ה פשוט דחייב בהן בסוחט בשבת דעיקור סחיטה בזיתים וענבי' הוו אע"כ ג' מיני מפקד פקיד הוה. ומורי נ"י בהפלאה הקשה דלר"ת דם דבחלזון מפקד פקיד ואפ"ה ס"ל לר' יהודה דחייב משום דם א"כ לימא הכ' את"ל מפקד פקיד הלכה כר' יהודה דחלזון או לא ומה שתי' דפשיטא לי דאין הלכה כר' יהודה ליתא דהא ר"י בעל תוס' פסק התם כר' יהודה ע"ש ע"ג ע"ב ד"ה מפיק. ולפי הנ"ל לק"מ דדם חלזון אפשר דומה לענבי' משא"כ דם בתולים. ועמ"ש לקמן אי"ה בלישני בתרא עוד ישוב לק' זו.

או חבורי מיחבר לשיטת רש"י בשבת קו' דלר' יהודה לא מחייב חובל אלא בצריך לדם לכלבו א"כ קשה שמנה שרצים דהחובל בהן חייב אעפ"י שלא יצא מהן דם משום שהיא חבורה שאינה חוזרת כמבואר בגמרא אלו טריפות שהביאו תוס' והתם ר"פ שמנה שרצים מוקי רב אשי הך בריתא כר' יהודה דאזיל בתר גישתא. וקשה הא לר' יהודה בעי' דצריך לדם וכיון שלא יצא מה צורך יש לו לדם ההוא. מכאן נ"ל שהוציא רש"י לפרש דמיירי שצריך לצבוע העור וחייב בהאי חבורה משום שצריך לדמו לצבוע. ובפ'

אלו טריפות דמפרש הש"ס החלוק בין שמנה שרצים לשארי שקצים ורמשים משום חבורה החוזרת דהדרא בריא ע"ש. התם פרש"י דשארי שקצים נמי יש להם עור דק. ומיירי הכל בצריך הדם לצבוע אלא בשארי שקצים דהוה חבורה החוזרת אין הצביעה מתקיימת אם לא יצא הדם משא"כ בשמנה שרצים דאינה חוזרת. והשתא לאו משום דס"ל לרש"י דחבורה לא מתחייב אלא משום צובע. דמודה רש"י דלר"ש דס"ל מקלקל בחבור' חייב חייב בכל חובל אפי' היכי דלא שייך צביעה. ולר' יהודה נמי היכר דיצא הדם וצריך לי' לכלבו א"נ בבתולה לראות שהיא בתולה ובמילה לדם ברית לתקוני גברא בודאי חייב אפי' אי לא שייך צביעה. אך אי לא יצא הדם לר' יהודה לא מתחייב אלא בצריך הדם לצבוע העור ומיושב ק' תוס'. ומ"ש פ"י בשמעתין בשם מגיני שלמה לא א"ש בסוגי' דאלו טריפות וכבר הרגיש בו פ"י ז"ל בפ' שמנה שרצים וחזר בו ממ"ש כאן. ודע דצל"ע דלחייב נמי משום צובע הסדינין בדם כדלקמן בשמעתין מפה למה. דכה"ג מחייב רב שוחט דמתווסי בית השחיטה דמא ושמואל נמי לא פליג אלא משום דאין צביעה באוכלין כמ"ש בתוס' שבת ססי' ש"כ בישוב פסק הרמב"ם ובחי' למס' שבת כתבתי באופן אחר. מ"מ משמע דשייך צובע בכה"ג דשניהם רוצים דמתווסא מפה דמא ומזה נראה ראי' ברורה לרדב"ז דצביעה דרך לכלוך שרי' ודלא כמג"א שם ס"ק כ"ד. ועיי' מ"ש תוס' בשבת קי"א ע"ב ולקמן גבי מסוכרי' דנזייתא וק"ל.

והנה מ"ש תו' מגמ' האי אומנא דלא מייץ וכו' כ' שיטה מקובצת דלא בעי לאתויי מדאצטריך ביום השמיני ימול אפי' בשבת' די"ל התם לאו משום חבורה אלא משום תולש מחייבי. ע"ש ולכאורה הדין עמו דשייך גוזז ותולש בכה"ג כמבואר להדי' בעירובין ק"ג ע"א סוגי' חותכין יבלת וכו' ע"ש. וקשה לפ"ז בשבת ק"ו ע"א מנ"ל דמקלקל בחבורה חייב מדאצטריך ביום אפי' בשבת דלמא לאו משום חבורה מחייב אלא משום תולש ולמידק מני' מקלקל בגוזז חייב. ויש לדחוק דגוזז כה"ג אינו צריך לגופי' ואינו דומה לגוזז צמר דצריך לצמר וכמ"ש תוס' בשבת צ"ד ע"ב ד"ה אבל וכו' והי' צריכי' לומר דבגוזז מחייב מקלקל וא"צ לגופה. לכן ניחא לי' למימר משום חובל אצטרי' ביום ולחייב מקלקל וממילא ה"ל צריכא לגופי' וזה תלי' בסברת תוס' ב"ק פ' המניח ל"ה ע"א ע"ש. ואכתי קשה למאי דפסקו הפוסקי' מלאכה שאצ"ל חייב וגם מקלקל בחבורי ומנ"ל הא דלמא מקלקל בגוזז חייב. וי"ל דאל"כ קשה מימהל היכי מהלינן כק' הש"ס שבת קל"ו ע"א דא"ל מחתך בבשר הוא דתינח אי משום חבורה אבל אי ס"ד משום תולש הא קיי"ל הגוזז בין מן החי בין מן המת חייב. אע"כ משום דה"ל מקלקל בגוזז ופטור ואכתי לא ניחא בשלמא התם פריך הש"ס ממעשים בכל יום דמהלינן אע"ג דלא ידעי' בי' שכלו לו

חדשיו. אבל איך אפשר להוכיח מדאצטריך דמקלקל בחבורה חייב דלמא קרא משום גוזז מחייב ולא מהלינן אלא בידעי' בי' שכלו לו חדשיו. ועוד לר' יהודה דה"ל מתקן גברא הוא א"כ לקושטא דמלתא ה"ל מתקן בגוזז דמחייב אפי' בגוזז מן המת א"כ ממהל היכי מהלינן היכי דלא ידעי' בי' שכלו לו חדשיו וע' מג"א סי' ש"מ סק"ג. ומזה נראה ראי' ברורה לשיטת הרמב"ם פ"ט משבת דלא שייך גוזז מן התורה אלא בגוזז מה שחוץ לגופו כמו שעריו וצפרניו דומי' דצמר אבל ביבלת דבשרו הוא לא שייך בזה גוזז. וסוגי' דעירובין דמשמע ביבלת שייך גוזז מן התורה שקלא וטרי' בעלמא הוא ולא לקושטא דמלתא. וא"כ לא שייך במילה גוזז כלל וא"ש הכל.

ובזה י"ל קצת ק' המהרש"א דאת"ל מקלקל הוא אצל הפתח הא בהא לא פליגי תנאי. י"ל דבעשיית הפתח אית בי' השרת נימין כדמשמע לקמן דמשיר צרורות. ולס"ד דעירובי' דבכה"ג שייך גוזז א"כ אי ילפי' מדאיצטרי' ביום ש"מ מקלקל חייב לאו דוקא מקלקל בחבורה אלא ה"ה גוזז דמספיקא אסורי' שניהם מדאורי' בין מקלקל בחבורה בין מקלקל בגוזז. ואתי' בריתא דלעיל כמאן דילף ממילה ואסור במקלקל בשני אלו והאיבעי' קאי למאן דלא יליף ממילה ופטור בשניהם. ובזה י"ל נמי הגירסא דמוחק רש"י את"ל מקלקל הוא אצל הפתח מקלקל בחבורה פטור ועמ"ש תוס' ד"ה את"ל וכו' פי' דר"י אית לי' וכו' וק"ל.

ופתח ממילא קאתי וא"ת פסיק רישא הוא וכו' עכ"ל רש"י ועמהרש"א ולפע"ד ס"ל לרש"י כיון דעכ"פ איכא מיעוטא דבקיאין בהטיי' כשמואל שמתעברת מאותה ביאה כמ"ש תוס' לקמן ד"ה רוב בקיאין הן א"כ לא צריך לפתח לעולם דהא יכול לבעול לעולם בהטי' אלא אז לא הי' יוצא דם והוא רוצה לראות עכ"פ פ"א אם היא בתולה ע"כ בועל בתחלה שלא בהטי' ולענין פתח לא ניחא לי' וה"ל כמאן דאית לי' הושענא אחריתי דלא מחשב מתקן בההוא הושענא כפירש"י ורא"ש בפ' לולב הגזול ל"ג ע"ב וה"נ אית לי' פתחא אחריתי ובהא מספקא בעל האיבעי' אי דשמואל שכיחא או לא וכאיבעי' הש"ס בחגיגה י"ד ע"ב ע"ש והיינו דכ' רש"י בקיאין ולא כ' רוב בקיאין הן כמסקנא לקמן אע"כ רש"י קאי אהטיי' דשמואל ומיעוטא היא דאיכא אך לר"ת דס"ל דצריך לדם שלא יתלכלך א"כ ע"כ א"א לו לבעול בהטיי' לעולם דא"כ לא הי' מתלכלך. ומשו"ה הוצרכו תוס' לדחוק בזה' ווכן המשך התוס'.

לפתח הוא צריך ואסור פירש"י משום בונה ולקמן גבי מפיס מורסא מייתי לי' רש"י מקרא ויבן ה' את הצלע והכא לא הי' צריך לזה כיון דעכ"פ עושה אותה גמר כלי כמ"ש תוס' לעיל ד' ע"א ד"ה בעילת מצוה. א"כ א"נ לא שייך בנין באדם מחייב משום מכה

בפטיש כעושה נקב בלול של תרנגולת למ"ד ר"פ הבונה אין בנין בכלים ע"ש היטב. מיהא רמב"ם ס"ל מכה חייב נמי משום מכה בפטיש ע' טור וב"י ס"ס שכ"ח ועמ"ש בזה לקמן אי"ה גבי מתיב רב חסדא.

הלכה כר"ש כו' מתבאר משיטת התוס' דבמקום צערא כמפיס מותר אפי' חד שבות. ובמקום מצוה דוקא ב' שבותין ושלא במקום מצוה אפי' שני שבותין. ויעוי' בזה בתוס' גטין ח' ע"ב ד"ה אע"ג ועמג"א סי' ש"ז סק"ז שם הוא מאסף לכל המחנות בענין זה.

או מתקן הוא אצל הפתח צ"ע פשיטא דמתקן נמי הוא כמ"ש תוס' לעיל ד' ע"א ד"ה בעילת מצות. א"כ יהי' נמי מקלקל מ"מ מחייב כמ"ש תוס' בחולין ח' ע"א ד"ה מותר וכו' וכן בשבת ק"ו ע"א ע"ש. וי"ל דמספקא לי' כיון דאיכא למ"ד בשבת ק"ו דיליף מדאיצטריך מילה דמקלקל בחבורה חייב ולא ס"ל דתקוני גברא מקרי תיקון אע"ג דודאי מתקני' וה"נ אפשר דתקוני גברא לא מקרי מתקן ובהא מספקא לי' ואפשר למ"ד בעירובין י"ח ע"א ד"ו פרצופים נבראו ואתי' כמ"ד ויבן שקלעה הקב"ה לחוה. וע"כ לא ס"ל כר"א שמותי בשבת צ"ד ע"ב דמחיי' גודלת משום בונה דמבואר שם צ"ה ע"א דס"ל כמ"ד שקלעה הקב"ה לחוה. ויהי' הך מ"ד דדו פרצופים כר"א שמותי אע"כ ס"ל דרבנן נמי ס"ל ויבן שקלעה אלא דלא שייך לשון בנין אלא בנייתא שהוא קלעיתא נמצא לא מצאנו בנין ותיקון באדם שיהי' שייך וס"ל משום מכה בפטיש נמי ליכא כיון שלא נגמרה הפתח בבעילה א' ועוד נכתוב מזה לקמן אי"ה בדרב חסדא. מ"מ מיושב ק' מהרש"א אברייתא דמפני שהוא עושה דמצי אתי' כמ"ד תקוני גברא חייב ומחייב נמי מקלקל בפתח דעכ"פ מתקן הוא מצד א'.

א"נ י"ל ק' הנ"ל לפמ"ש ר"ת בשבת ק"ו דבעי' תיקון בשעת הקלקול ממש משא"כ חובל וצריך לכלבו ע"ש וה"נ הא למשנה אחרונה ר"פ התינוקת קיי"ל בועל בעילת מצוה ופירש ולא תיקן בעשיית הפתח אלא אחר כמה לילות אחר שתספור ותטבול משו"ה מספקא לי' אי מועיל האי תיקון לגבי הך קלקול ומיושב נמי קו' מהרש"א הנ"ל דבריתא דלעיל מיירי למשנה ראשונה דבועל ושונה כמה בעילות וה"ל התיקון מיד ומשו"ה אסור. ועיי' עוד ישוב ק' מהרש"א לקמן אי"ה.

מתקן הוא אצל הפתח רש"י כ' דלא גרסי' את"ל מקלקל כו' ומתוס' נראה דגרסי לי' גם ליישב לשון הברייתא ומפרישי' החתן מן הכלה ע"ש תחלה משני שהוא עושה חבורה והא השתא ס"ד דמשום פתח הוא ודם מפקד פקיד. וגם ליישב קו' מהרש"א הנ"ל. גם דעת הסוברים דשייך גוזז בחותך מבשרא כמ"ש והארכתי לעיל. ע"כ אני אומר לפע"ד דהא מקלקל חבורה לא הוה מאבות מלאכות כלל וחושב אני דכמה מלאכות כלולים

בו לפעמים חובל וצריך לדם ואז הוא מפרק. ואי צריך לצבוע ה"ל צובע ואי עושה פתח ע"י החבורה ה"ל בונה. ואי נוטל נשמה ה"ל כמו שוחט. ואי גזז הו"ל גוזז וכן לעולם. ומדאיצטריך רחמנא למשרי מילה בשבת ילפי' דכל מלאכות הנעשים ע"י חבורה מחייב אפי' אם יהי' מקלקל. וא"ש לשון הברייתא משום שעושה חבורה דהיינו שהפתח נעשה ע"י עשיית חבורה דאע"ג דלענין הוצאת הדם דמפקיד פקיד לא מחייב משום מפרק הואיל ופקיד מ"מ משום בונה חייב אע"ג דמקלקל הוא כיון שנעשי' המלאכה ע"י חבורה וא"ש הגירסא את"ל כו' ומיושב קו' מהרש"א דהרי זה תלי' בחבורה ושמור זה ולקמן אי"ה נצטרך עוד לזה גבי מסוכרי דנזייתא ע"ש.

איכא דאמרי כו' יש לעיין להרמב"ם דס"ל פ"ח מה' שבת הל' ז' דחובל וצריך לדם חייב מפרק ודוקא שצריך לדם כגרוגרת קשה הכא א"נ ס"ל דצריך לדם לראות שהיא בתולה מ"מ סגי לי' בטפה א' שיוציא. מיהא במילה נ"ל צריך לדם הרבה משום סכנתא דהאי אומנא דלא מייץ כו' ודוחק מ"מ בשמעתין קשי' ונ"ל מ"מ הו"ל חצי שיעור ואסור מן התורה בתשו' חכם צבי סי' פ"ו מסתפק אי בשיעורי שבת נמי חצי שיעור אסור מן התורה והשתא מוכח כן דאי מדרבנן א"כ למ"ד נמי דבר שאין מתכוין אסור ה"ל תרי דרבנן ומותר במקום מצוה. ובזה י"ל קו' מורי שם בהפלא"ה דלר"ת דדם חלזון מיפקיד אפ"ה אמרי' התם לר' יהודה שייך בי' מפרק א"כ ה"ל למימר נמי להך לישני דמיפקיד פקיד את"ל כו' הלכה כר"י דיש דישה שלא בגדולי קרקע. ולפי הנ"ל א"ש דס"ל דחצי שיעור מותר מן התורה בכה"ג ולא הוה כגרוגרת. ומכ"ש לר"ת דלא בעי לי' אלא שלא יתלכלך דלא דמי למפרק דוקא במשקה גמורה אעפ"י שאינו צריך ה"ל מפרק כמשמע מתוס' ד"ה מסוכרי' אבל בדם אי לאו דצריך לי' לא שייך גבי' דש וק"ל.

ואת"ל להנאת עצמו הוא צריך כו' בתוס' פסחים כ"ה ע"ב סוף ד"ה לא אפשר כו' הקשו הא לר' יהודה נמי ה"ל לא אפשר ולא מיכוון דשרי. ונפע"ד דלהך לישני בתרא לק"מ ק' תוס' דע"כ לא שרי התם אלא אם באותו דרך שאנו מתירין לו לא הוה האיסור אלא אין מתכוון ולא פסיק רישי' משא"כ הכא נהי דתחלת ביאה ה"ל אין מתכוון לא לבעול ולא להטות כי שני הדרכים שווים לו ולר"ש שרי' כה"ג. מ"מ הא לר' יהודה אם אין מתכוין אסור ולא נבוא להתיר אלא משום שההטי' באה לו בטורח ונתיר לו לבעול להדיא וז"א דההליכה בדרך בעילה ממש ה"ל פ"ר והבן זה ועכצ"ל דהתוס' אזלו התם ללישנא קמא דדם מיפקד פקיד ויכול להוציא דם בלא פתח דה"ל אותו הדרך גופי' אין מתכוון:

או הלכה כר"ש בפ"י הקשה הא מאן דאסר אין מתכוון מכ"ש שיאסר מלאכה שאצ"ל וא"כ ממילא שיתיר מקלקל בחבורה כפירש"י במס' שבת ק"ו ע"א ע"ש. וא"כ איך אפשר

לומר דבאין מתכוין ס"ל כר' יהודה ובמקלקל בחבורה כר"ש. ולפע"ד דברי רש"י דשם אם יתפרשו כפשוטן צ"ע רב דא"כ מנ"ל לש"ס התם דפליגי בהא דאיצטריך למשרי מילה אי תקוני גברא הוה תיקון או לא ת"ל דפליגי במלאכה שאצ"ל וכפירש"י. ועוד מנ"ל להוכיח דמקלקל בחבורה חייב דלא שייך חבורה הצריכה לגופה בלא קלקול. מנ"ל להוכיח מזה לענין מקלקל דלמא יוכיח שיהי' מתקן בחבורה חיי' ע"י שצ"ל אבל מקלקל כלל כלל לא. ועוד מה זה הוכחה דא"כ חובל היכי משכחת לי'. אטו חובל כתיבי באוריתא הא ל"ט מלאכות משכחת לי' בלא חובל נמי להוסיף שובט או מדקדק עיי' שבת צ"ז ע"ב. אבל האמת יורה דרכו דה"פ דחזינן דמשנתינו אמרה כל המקלקלים פטורים. ובריייתא פליגא ושנאה חוץ מחובל ומבעיר וע"כ פליגי בקרא דאיצטריך למישרי מילה והבערת בת כהן דמהוכחתו של רש"י ליכא להוכיח מידי כנ"ל. אך כאן דלא ידענא מי הם החולקים ומצינו לר"ש ור' יהודה פליגו בעלמא במלאכה שאצ"ל ולר"ש דפוטר לא משכחת מתקן בחובל כפירש"י. ואה"נ הו"מ למימר לר"ש או דס"ל חובל לא הוה אב מלאכה כלל ומכניס שובט או מדקדק. או נאמר דס"ל מלאכה שאצ"ל חייב בחובל ולעולם צריך שיהי' מתקן בחבורה כל זה הי' אפשר לומר אך הואיל ומצינו בריתא מפורשת דמחיים מקלקל בחבורה והיינו ממילה ילפי' לה. ולר"ש צריכי' עכ"פ שום תי' על חובל. ואותה בריתא לא ידענא מי שנאה א"כ למה לנו לחדש פלוגתא מה שלא נמצא ע"כ מסתמא הך בריתא ר"ש היא ות"ל מקלקל חייב בחובל ממילה. ומשו"ה מיחשב חובל בל"ט מלאכות. כנ"ל כוונת רש"י דשם וכל מה שנאמר בזה טעות וממילא לק"מ ק' הפנ"י וק"ל.

דף ו.

ורב שרי והאמר רב שימי כו' האי מסוכרית דנזייתא מ"ש ר"י להקשות על הערוך ממחט של יד דטעמא דמשום צערא הא לא"ה שרי י"ל לפמ"ש הרא"ש פ' שמנה שרצים סי' ט' דהערוך נמי לא אמרה אלא בשבת אבל לא בשארי איסורי' דלא תני' במלאכת מחשבת ע"ש א"כ למ"ד מקלקל בחבורה חייב הא מסקי' בכריתות י"ט דלדידי' מתעסק נמי חייב דלענין חבורה לא בעי' מלאכת מחשבת כמ"ש תוס' בשמעתין ד"ה את"ל וכו'. א"כ ה"ה דמודה הערוך לאסור פ"ר דלא ניחא לי' והאש"נ ר"פ הנחנקי' פריך על רב דלא משביק לברי' למשביק לי' סילוא מהא דמחט של יד התם אינו צריך לגופה הוא ולא משני התם לא ניחא לי' משא"כ ברא לגבי אבא חייב אפי' לא ניחא לי' דלגבי שארי איסורי' אין חלוק אע"כ אי לאו דמשני מ"ד דמקלקל בחבורה חייב אינו צריכה לגופה הוא לא מהני הך דלא ניחא לי' למ"ד מקלקל חיוב משום דלא בעי מלאכת מחשבת. ולפ"ז למ"ש לעיל

דלפע"ד כל מלאכות הנעשית ע"י חבורה אפי' בנין וכדומה הכל בכלל מקלקל בחבורה דחייב א"כ ממילא דלק"מ נמי ממפיס מורסא וק"ל.
והנה בברכת הזבח הקשה בשם מהר"מ מפראג אהרא"ש הנ"ל דמייתי ראי' מס"ד דש"ס דזבחי' דפריך והא מכבה אע"כ בשארי איסורי' מודה הערוך לאסור פ"ר דלא ניחא לי' עכ"ד הרא"ש והקשה הנ"ל הא במסקנא מסיק דלר"ש שרי לזלף ולא חיישי' לפ"ר משום דלא ניחא לי' וכמ"ש הרא"ש בשם הערוך בפ' הבונה וכד מייתי תוס' בשמעתין דראיית הערוך הוא מהא דמזלפו ע"ג אישם והנה לכאורה שיטת הרא"ש בהערוך מוכרח מהא דמזלפו דאי ס"ד דגם בשארי איסורי' מותר פ"ר א"כ קשה הא אנן קיי"ל דלא כשמואל כמ"ש כל הפוסקי' ערמב"ם וטעמא משום דס"ל כר"ע דס"ל נמי כר"ש דאין מתכוון מותר ואפ"ה ס"ל יין לספלים וכ"כ תוס' שם. וע"כ צ"ל דס"ד בשארי איסורי' פ"ר דלא ניחא לי' ולא שרי'. ושמואל הא דס"ל הכי ואנן כר"ע קיי"ל וכ"כ מג"א סי' ש"כ ס"ק כ'. אלא דלא הועיל עדיין דא"כ איך יחלוק שמואל אר"ע. ונ"ל ביישוב ג"כ ראיתו של הערוך מהא דלולב הגזול דמשני דאית לי' הושענא אחריתי וע"ש בתוס' וברא"ש פ' הבונה הנ"ל. וי"ל דס"ל להערוך אי הפי' כמ"ש הרא"ש דכיון דאית לי' הושענא ה"ל אין מתכוון א"כ מ"ט דרבנן דלא שרי' במקום מצוה דאין מתכוון איסור דרבנן בעלמא הוא אפי' לר' יהודה וקיל הוא שאינו אסור משום גזירה מתכוון דא"כ ר"ש נמי הוה אוסר אלא משום הא ליכא למגזר. ורק משום אין מתכוון דשארי איסורי' דאסור מן התורה לר' יהודה משא"כ לר"ש כמבואר כל זה בתוס' בסוגי' דמצרף וכיון שכן איסורו קיל ופשוט לי' לבעל הערוך דהי' מותר במקום מצוה. ואע"כ הפי' כמ"ש הוא ז"ל דהוה פ"ר דלא ניחא לי' לכן לרבנן דאסרו אין מתכוון א"כ הכא איכא למגזר ב' גזירות א' לא ניחא לי' דשבת אטו לא ניחא לי' דעלמא. וחדא אטו ניחא לי' דשבת דניחא דאין מתכוון אטו מתכוון לא גזרי' מ"מ בפ"ר גופי' לא ניחא אטו ניחא גזרי'. וראבר"ש ס"ל בעלמא נמי שרי' פ"ר דלא ניחא לי' ולא הוה רק חדא גזירה משום ניחא לי' ומשום מצוה שרי' וא"ש. נמצא לפ"ז מוכח דראבר"ש דס"ל כאבוה באין מתכוון מתיר נמי לא ניחא לי' בשארי איסורי' וס"ל לשמואל דמזלפו ע"ג אשים כר"ש אליבא ראבר"ש ברי' ומ"מ אנן כר"ע קיי"ל בהא וא"ש. ומיושב נמי מה שצ"ע מש"ס דפראד"מ קל"ב ע"א דפריך ואי איכא אחר ליעבד אחר ופי' הערוך דלגבי הוה פ"ר דלא ניחא לי' כמ"ש הרא"ש פ' הבונה הנ"ל וקשה הא מאיסור צרעת איירי התם. ולכ"ע חייב פ"ר דל"נ לי' והא"ש דעכ"פ ק' לראבר"ש הנ"ל האי בשר מאי עביד לי' דאי איכא אחר ליעבד אחר וק"ל.

והנה מהא דמזלפו נראה ראי' ברורה להערוך דמ"ש הרא"ש שם דאפשר דמזלפו ע"ג עצים וכה"ג ע"י טיפין דקים צלע"ג לפי פירש"י שם בזבחי' הא ר"ש הא ר' יהודה דלר"י דאין מתכוון אסור ע"כ מפקינין קרא ממשמעותי' ע"ש וקשה אמאי לא נימא קרא כמשמעותי' ויזלפנו בטיפי' דקים או ע"ג עצים אע"כ צ"ל ע"ג עצים לא מקרי אש וטיפי' דקי' נמי א"א דלא מכבה לשעתו עכ"פ והדר ה"ל פ"ר ומ"ט שרי' לר"ש אע"כ משום דלא ניחא לי'. וראיתי לאלוף נעורי במראה כהן הקשה דה"ל להרא"ש לדחוי' בקצור דנהי דמדאוריי' שרי מ"מ מנ"ל להתיר מדרבנן וכמו שדחי ההוא דעביד בארעי' דחברי' ולפע"ד דלק"מ דפלוגתת הערוך עם תוס' היא כך הערוך ס"ל דכיון דפ"ר הוה דבר שאין מתכוון. אלא משום דפ"ר הוא מחייב אפי' אינו מכוון. א"כ כיון דלא ניחא לי' לא הוה בסוג פ"ר הדר ה"ל אין מתכוון ושרי' אפי' מדרבנן. ותוס' ס"ל דגם אי לא ניחא לי' לא מפקע מכלל פ"ר. ולא פטרוהו אלא משום דאינו צריכא לגופי' וא"כ הא כל מלאכה שאצ"ל מדרבנן מיהת אסור וה"נ אסור זהו סברת פלוגתתם לפע"ד. והשתא אי מפרשי' התם כפי' הערוך דהזילוף הוא פ"ר דלא ניחא לי' אלא נימא מדרבנן מיהת אסור ע"כ נימא דטעם שריותי' מדאורי' משום מלאכה שאצ"ל פטור א"כ הי' ק' קו' הש"ס שם בזבחי' הא שמואל במלאכה שאצ"ל ס"ל כר' יהודה גבי גחלת ע"ש אע"כ הוצרך הרא"ש למדחי דאין הפי' כהערוך. ובר מן דין נמי הא בשארי איסורי' אין חלוק בין צריכא לגופי' או לא צריכא לגופי' רק באין מתכוון יש חלוק אבל באצ"ל אין חלוק כמ"ש תוס' בשמעתין ד"ה את"ל ואי הי' הרא"ש מודה לפי' הערוך אלא דמדאו' מזלפו ע"ג אשי' א"כ כבר הי' מוכח עכ"פ דדינא דפ"ר דלא ניחא שייך נמי בשארי איסורי' מן התורה מיהת וא"כ ע"כ הטעם משים אין מתכוון ולא משום אצ"ל וממילא דפטור בשבת ומותר. משום כן הוצרך הרא"ש לדחות דברי הערוך ממקום אחר וי"ל בזה נמי מ"ש תוס' התם מצוה שאני די"ל נהי דס"ל להערוך דדבר שאין מתכוון דקיל איסורי' שרי' במקום מצוה. כמ"ש לעיל בשמו מ"מ אי ס"ד דפ"ר דלא ניחא מטעם אצ"ל אתאי' עלה לא הוה שרי' נמי במקום מצוה דמלאכה שאצ"ל חמור טפי דאפי' במקום מצוה לא שרי' וכמ"ש תוס' בשמעתין לר"ת בד"ה לדם הוא צריך. ובזה יובן נמי ראיית הערוך מפ' הבונה לא צריכא דעביד בארעי דחברי' דהי' קשה לי' להערוך מ"ט נאדו אבייי ורבא משינויי' דרב יוסף באגם שנו כיון דלדידהו נמי לא אתי' כר"ע אלא כר"ש דלשיטת התוס' דפ"ר דלא ניחא משום שאצ"ל פטור א"כ לר' יהודה חייב ולא אתי' בריתא אלא כר"ש ולר' יוסף דמוקי לי' באגם דלא שייך יפוי אתי' כר"ע וא"כ מ"ט נאדו משינויי' דרב יוסף וי"ל עפמ"ש תוס' שם ד"ה אם. וס"ל להערוך דמזה מוכח דפ"ר דל"נ לי' הוא מטעם אין מתכוון דלר"ש

שרי' לגמרי ולר' יהודה נמי ליכא חיוב חטאת ואתי' בריתא לכ"ע דלענין חיוב חטאת מתני'. וכן מיושב נמי ראיתו מפראד"מ הנ"ל ואי איכא אחר ליעבד אחר דליכא למימר דמן התורה שרי' ומדרבנן מיהת אסור דהתם לענין מילה בצרעת דה"ל שארי איסורי' לא שרי' מלאכה שאצ"ל אי לאו משום שאין מתכוון.

אמנם מה שהקשה הרא"ש הא התם קאי הש"ס לס"ד דאביי דפ"ר שרי' לגמרי הנה בודאי לפירש"י שלפנינו קשה אבל נ"ל דהערוך לא הי' מפרש כן דדוחק גדול שהש"ס שקיל וטרי להס"ד דאביי מה דלא נפקא מגי' מידי. אלא י"ל דעיקר ק' הש"ס היא האי בשר מאי עביד לי' ר"ל דכתי' לעשות להתיר במוט שעל כתיפו א"כ מכ"ש מילה שהיא מצוה וא"כ בשר צ"ל וק' זו היא ברשב"א וס"ל להמקשן לר' יהודה לק"מ דמוקי לעשות לאין מתכוון בלא פ"ר ובשר לפ"ר אבל לר"ש דאין מתכוון מותר וע"כ לעשות קאי אמוט על כתיפו כשהיא פ"ר א"כ בשר ל"ל ומשני כשמכוון להדי' דגרע מפ"ר. וס"ל להמקשן דלרבא דמוקי האי בשר לבינוני פשיטא לי' דמיירי בשהבינוני בן דעת ואפשר שיהי' בן י"ח שנה ולא הבי' ב' שערות דה"ל ביננו דלא מחייב כרת ומ"מ כיון דבר כוונה הוא ומכוון לתקן עצמו איצטריך קרא להכי אבל לאביי דמוקי לי' לקטן דלאו בר כוונה הוא הי' קשה לי' ל"ל קרא דאי איכא אחר למול אחר שלא בפני אביו וערשב"א. וא"כ הק' היא למסקנא ולא לס"ד. וא"ש כל דברי הערוך.

ועדיין פש גבן חדא ליישב הך דמייתי הערוך ראי' מהא בדשקיל לי' בברזא. והקשה רא"ש התם משום דאין דרך הפשט בכך. ולדידי ק' בלא"ה להערוך מה צורך ראי' מתיק הספר הא פ"ר דל"נ לי' שרי' לגמרי אפי' שלא במקום מצוה הנה למ"ד במגלה ר"פ בני העיר דירושלי' לא נתחלקה לשבטים. ועורות קדשים בעלי אושפזין נוטלי' אותם בזרוע ה"ל כמו ארעא דחברי' ומשו"ה שרי' ואפי' להחולקי' אהערוך וס"ל דמדרבנן אסור בארעא דחברי' מ"מ הכא שרי כמו תיק הספר. ועכצ"ל דעכ"פ אנשי ירושלי' עצמם דהעור שלהם מאי א"ל ומשו"ה משני דשקיל לי' בברזי ר"ל אנשי ירושלי' שקלי להו בברזי. ומיושב ק' תוס' שם מהא דתנן בפסחים חשכה כל א' נוטל פסחו בעורו התם מיירי מכל ישראל חוץ מאנשי ירושלים. והשתא י"ל ראי' משם לשיטת הערוך דמדשביק הש"ס רובא דעלמא וקאמר שינויי לאנשי ירושלים לחוד ה"ל למימר שינויי השייך לרובא דעלמא שהי' נוטלים הפסח בעורו כמבואר במתני' וה"ל למימר שאני התם דבעלי אושפיזן נוטלי' אותו בזרוע. אע"כ אהני לא שייך לדמויי' לתיק הספר דכיון דנוטלי' אותם בעלי אושפזין ה"ל פ"ר דלא ניחא להו ושרי' אפי' בעלמא. ומשו"ה אמר דמיירי באנשי ירושלי' דניחא לה אלא דשקלי בברזא דאין דרך הפשט בכך. ומ"מ אי לאו

ראי' דתיק הספר הי' עכ"פ אסור מדרבנן וא"ש וכל דברי הערוך נכונים. אלא דלדינא צ"ע דאנן קיי"ל כר"ע דיין לספלי' וכראבר"ש דבאית לי' הושענא אחריתי ממעטין בי"ט ולהנ"ל א"א עיי' וק"ל.

אסור להדוקי בי"ט עמ"ש תוס' בשם הערוך משום דמבטלו שם ה"ל כבונה וכמתקן מנא. נ"ל סברת הערוך דע"י ההדוק בתוך ה"ל פ"ר שלא יתלכלך וימאס ויהי' מוקצה אח"כ לטלו משם וממילא מבטלו שם וה"ל עושה כלי בלא כוונתו ועיי' כה"ג שבת מ"ב ע"ב פירש"י במתני' אין נותני' וכו' ע"ש ואע"ג דשם קכ"ח ע"א אמרי' במוקצה לטלטול ס"ל לרב כר"ש דשרי' הנה לפמ"ש תוס' שם י"ט ע"ב ד"ה הני וכו' דבמוקצה מחמת מיאוס ס"ל כר' יהודה א"ש. ואפי' להחולקי' אהתוס' י"ל בי"ט דקיל ואתי לזלזולי בי' אוסר רב מוקצה כבריש מס' ביצה ומשו"ה דקדק הכא לומר אסור להדוקי בי"ט. מתיב רב חסדא תינוקת וכו' לפי מה שהשריש מ"ו בהפלאה נ"י דביאה שני' דלא בעיל עדיין שפיר לא הוה מקלקל אצל הפתח כיון דעכ"פ הערה והוצ.יא קצת בתולי' בלילה הראשונה כמ"ש תוס'. א"כ קשה מאי ס"ד דר"ח דשרי' הא א"ל מפקד פקיד ומכוון נמי להנאת עצמו מ"מ הא ממילא נעשית הפתח ומתקן הוה ולא מקלקל. וע"כ משום דהוה דבר שאין מתכוון. וא"כ ע"כ ר' יהודה יחלוק אמתני' ומהקושיין על רב דפסק להדי' הלכה כר' יהודה ודוחק לומר דק' ר"ח באמת אינו אלא לשמואל. וי"ל דמ"מ מנ"ל לרב דטעמא דמתני' משום אין מתכוון ודלא כר' יהודה דלמא כר"ע ומשום דס"ל לא שייך בנין גבי אדם עמ"ש בזה לעיל והא"ש הא מייתו ר"ח רישי' דתינוקו' שלא הגיע זמנה דמזה יש קצת הכרח להנ"ל דהא ב"ש נקט ד' לילות ולא סיים בי' עד מוצאי שבת כדמסיים ב"ה וכן דקדק מו' בהפלאה. אע"כ טעמא דב"ה דמתיר לבעול בשבת משום דס"ל לא שייך בנין באדם. וב"ש לטעמי' דס"ל לר"א בשבת צ"ד ע"ב במתני' דגודלת חייב משום בונה כדמפורש שם צ"ה ע"א ור"א שמותו היא מתלמידי שמאי וס"ל יש בנין באדם משו"ה אסור בשבת באמת.

ב"ש אומרי' נותני' לה ד' לילות כבר כתבתי בסמוך לדקדק מ"ט לא נקט ב"ש עד מ"ש כמו ב"ה וי"ל דעיקור רבותא הוא דלא נימא לפתח הוא צריך בין להס"ד קמ"ל דמותר לבעול או למסקנא וקמ"ל דמותר להשיר צרורות להרוויח הפתח. וכל זה בגדול שבא על הגדולה דחזי להתעבר ממנו וצריך הוא להפתח אצטריך לאשמועני' דשרי' משא"כ ב"ש מיירי מתינוקו' שלא הגיעה לימי הנעורי' דבלא"ה לא מיתעברא א"כ פשיטא דשרי' למבעל בשבת.

ובזה ניחא נמי הא דמייתי ר"ח רישא משום דאל"ה הו"מ למימר דמתני' מיירי שהחתן הוא קטן לא מיבעי' לשיטת הר"י הברזילי שהבי' הרב"י בא"ע סי' מ"ג דהאב יכול לקדש

אשה לבנו קטן ועיי' מ"ש בחידושי למס' נדה נ"ב ע"א דאפי' נישואי' נמי אלא אפי' בלאה"נ משכחת לי' ביבם קטן עיי' יבמות ס"א ע"ב ונדה מ"ה ע"א וא"כ שפיר קאמרה מתני' דיש לה ד' לילות עד מ"ש ונפקא מני' לקטן וא"ל פשיטא כיון דא"א לפתח י"ל דלא נימא דם חבורי מחבר. והא"ש דא"כ ב"ש נמי ה"ל לאשמועי' הא דלא נימא דם חבורי מחבר אע"כ דלא אתי' מוני' לאשמועי' דינא דדם אלא דינא דפתח. ומיירי בגדול הבא על הגדולה ואפ"ה לא חיישי'. וב"ש דמיירי מתינוקות שלא הגיעה לימי הנעורי' לא אצטריך לאשמעי' הא.

ובזה מיושב נמי ק' תוס' בנדה ר"פ התינוקות ד"ה רב אמר וכו' דה"ל לשנויי קמ"ל דלא הפסידה לילות והא"ש משום דלא משמע לי' לשנויי הכי דא"כ מ"ט לא נקט ב"ש הכי ועמ"ש לקמן אי"ה בהא דאמר רבי לא הפסידה לילות. אמנם אכתי יש לעיין דמשמע בכל ההלכה דאיסורא דבעילה עלי' דידי' רמי' ולא עלה דידה כלל וכן בדין דהא הוא יכול לעשות הפתח ולהוציא הדם בלא סיועא דידה כלל דהא קיי"ל אי רצתה הרי היא כקרקע עולם. אמנם היא בלא דידי' לא תוכל אעפ"י שתוכל למעך באצבע מ"מ באותו אופן שהוא עושה הפתח לא תוכל היא לחוד בשום אופן כמ"ש סברא זו בתוס' שבת צ"ג ע"א ד"ה אמר מר. נמצא א"נ לא תהי' כקרקע עולם ותסייע לו ה"ל זה יכול וזה אינו יכול דלכ"ע פטורה ע"ש בשבת צ"ג ע"א הנ"ל. נמצא איסורא עלי' דידי' רמי' וא"כ דלמא משנתינו בקטן כנ"ל והואיל כל איסור הבעילה הוא רק דרבנן אין ב"ד מצווי' להפרישו ולמיספי' לי' בידים נמי שרי לכן אעפ"י שהיא גדולה שרי' לה להבעל לו בשבת דהיא לא עבדא איסורא. ואיהו נמי איסורא דרבנן קעביד שרי למיספי' לי' בידים. ומ"מ אין נותני' לו יותר מד' דאפי' אי הך ספק דם בתולי' לא הוה אלא דרבנן. מ"מ היא אסורה להבעל לו משום נדה דרבנן מיהת. ועוד דספיקא דאורייתא נמי הוה. וא"ש השתא נמי לב"ש לא הוצרך לאשמועי' עד מ"ש דכיון דאיירי בקטנה וה"ל שניהם קטנים ופשיטא דשרי' היא למיספא לי' דאיהו נמי קטנה היא. וצ"ל דפשיטא לי' לר"ח דאפי' איסורא דרבנן נמי לא שרי' למיספא לי' בידים. עיי' כל זה היטב במשנה למלך סוף הלכות מאכלות אסורו' בענין זה באריכות ועמ"ש בחי' למס' נדה ס"פ יוצא דופן.

ב"ה אומרי ד' לילות עד מ"ש ער"פ תינוקות ס"ל לרב דאתי להורות דלא הפסידה ימים. י"ל דס"ל לרב דמסתמא עיקר מתני' לא איירי אלא בדיני בעולת בתולים ולא באיסורי שבת וס"ל כמ"ש הרב"י בטא"ח סי' ע' דמנהג אנשי מצרים לישא בליל יום ג' הנכנסות ליום ד' וא"כ עד מ"ש ולא עד בכלל וא"כ ע"כ שמשה ביום לא הפסידה לילה דאל"כ ה"ל למימר עד יום השבת ולא עד בכלל וממילא מוכח נמי דמותר לבעול בשבת ולוי

ס"ל דאסור למיבעל בליל ג' הנכנסו' לד' משום דזמן רב כזה חיישי' לאקרורי דעתא ועד מ"ש ובכלל קאמר וע"כ לא אתי אלא לאשמועי' הא דשמואל וק"ל.

דף ו:

אמר אביי לא דטריד דלא בעיל כ' תוס' אביי דחיק אנפשי' לאוקמי כשמואל כל מה שיכול יל"ד מ"ט לא יאמר שמואל אנא דאמרי כי האי תנא גם מ"ש שמואל דנקיט תוס' ולא אמרו סתם לאוקמי מאן דאסר כנ"ע. ועפ"י מ"ש בזה וי"ל דלכאורה אפי' למ"ד אסור למבעל בתחלה בשבת דדבר שאין מתכוון אסור מ"מ איסורא דאורי' ליכא וא"כ י"ל ע"כ לא אסר אלא לישא ע"ש ולמיבעל בשבת אבל מתני' דחתן פטור מק"ש דמיירי שכבר נשא בד' ולא עשה מעשה מותר לבעול בשבת והוא עפ"י מ"ש הרע"ב שם במתני' דטרדה דחתן הוא שאם לא ימצא בתולים ישכים לב"ד וכ' התי"ט אבל אחר ד' לילות כבר לבו גס בה ונתקררה דעתו עמה ע"ש א"כ יש לנו לחוש מלאחר בעילתו עוד שמא בין תתקרר דעתו עמה ואם לא ימצא בתולי' לא ישכים לב"ד ויהי' עמה באיסור כל ימי' לא העמידו דבריהם בכה"ג נמצא אתי' מתני' כנ"ע. אמנם לשמואל דס"ל הלכה כר"ש באין מתכוון ואפ"ה אוסר למבעל בשבת וע"כ דס"ל דמתכוון הוא לאיסורא וה"ל איסורא דאורייתא וא"כ מה לי לילה הראשונה או לילה שלישי' מ"מ לא יתירו וע"כ יאמר דמתני' אתי' כהך תני דשרי' ומנ"ל הא דלמא לכ"ע לא מתכוון לפתח ולא לדם והני תנאי פליגי באין מתכוון כי היכי דתיתי מתני' כנ"ע וקשי' לשמואל דמתיר אין מתכוון ואוסר. משום כן תי' אביי אליבא דשמואל תי' אחר דטריד דלא בעל. שנאמר בהן פאר. הא דציוה הקב"ה שיחזקאל לא יראה שום סי' אבילות היינו להורות אל תבכו למת ולא תנודו לו כי יבחר מות מחיים לדור ההוא בעלי חורבן בהמ"ק וא"כ ממילא מובן מ"ט נאסר בדברי תורה משום דהך צערא דחורבן בהמ"ק גופי' כדאי שלא לעסוק בפקודי ה' ישרים משמחי לב. פטור אף בשלישי לא הו"מ למימר דמיירי שנשא בליל הנכנסת ליום ד' ופטור אף בשלישי היינו הנכנסת לששי עש"ק דא"כ עכ"פ ה"ל למימר וחייב ברביעי שהוא ליל ש"ק ופשוט וק"ל.

א"ל אביי והא מודה ר"ש וכו' מקשים הא כולי שמעתין בהא עסיק ובא ומה נתחדש לו לאביי דפריך השתא הכי ועוד איך מצאנו ידינו הא אנן בבליים אנן ובועלי' בתחלה בשבת ועיי' הגה' אשרי. ולפמ"ש לעיל ריש שמעתין א"ש דהוה ס"ל לאביי דלפי משנה אחרונה דבועל בעילת מצוה ופורש דלא בא תיקון הפתח בשעת הקלקול פשיטא דשרי משום דמקלקל הוא אצל הפתח. ואהא סמכינן נמי בזמן הזה למבעל בתחלה בשבת ולא קשי' לי' אלא אהני תנאי דהי' במשנה ראשונה דנותני' לו כמה לילות וכמה בעילות

באותה לילה וה"ל מתקן בפתח בשעת הקלקול ואין היתר אלא משום אין מתכוון שפיר הקשה הא ה"ל פ"ר וק"ל.

יש בקיאין בהטיי' להפוסקי' דס"ל דגם בתשמיש באותו מקום ממש שייך איסור השחתת זרע עיי' תוס' יבמות י"ב ע"ב ד"ה שלש נשים וכו' ובפוסקי' שם. א"כ צ"ל המטה באשתו יזהר שלא יגמר ביאתו. דכיון דההטי' אינה ראוי' להריון ה"ל משחית זרעו. אע"ג דבלאה"נ אין אשה מתעברת מביאה ראשונה. מ"מ האי דמטה באשתו. גורם שלא תתעבר נמי מביאה שני' שהיא ראשונה לו וע"כ יזהר מהוצאת זרע וא"כ לפ"ז הבועל בתחלה בשבת אע"ג שאין צריך לכוון להטיי' רק שלא יתכוון נמי לבעול בעילה גמורה ושני הדרכים יהי' שווים לו וכמ"ש בשיטה מקובצת וכמ"ש סמוך אי"ה. מ"מ עכ"פ צריך שידע בנפשו דרב גוברי' שיכול לבעול בלא גמר ביאה והוצאת זרע וכההוא דנדה ט"ו ע"א דפריך ות"ל דה"ל בעל קרי ומשני שלא גמר ביאתו וע"ש עוד ל"א ע"ב ובחידושנו שם ונ"ל דהיינו הבקיאות דאמר הש"ס. והיינו טעמא נמי דהוה בקיאי בי' בני א"י משום שהי' אוכל חולין בטהרת קרש ולפעמי' כשהי' ליל עונה ולא הי' צריך לפ"ו רק לקיים עונתו והי' צריך ביום שלאחריו לאכול בחבורה עם אוכלי חולין על טהרת קדש הי' רגילי' לבעול בלא הוצאת זרע ובכה"ג טהור הוא נכנס להיכל לשמש כמבואר בנדה הנ"ל. ועמג"א מ"ש מג"א סי' ר"פ על עונה של שבת לאוכלי חולין בטהרה ע"ש ועל דבר זה אמר שאול מקרה הוא בלתי טהור הוא. ועי"ז הי' יכול להיות נמי בקי בהטיי' משא"כ בני בבל שלא הורגלו בכך לבעול בעילה שאינה גמורה לא יכלו לבעול בהטי' משום מכשול השחתת זרע:

לשאינו בקי פי' תוס' בשעת ק"ש ולפ"ז לא הי' צ"ל דאשבת קאי דרשב"ג נמי לא הי' בקי בשעת ק"ש אלא משום דאמרי' התם לא כל הרוצה ליטול השם כו' ואי ס"ד אפי' בחול נמי הא יאמר אני בקי אפי' בשעת ק"ש אע"כ אשבת קאי.

אלא מעתה שושבינין למה פיר"ת משבת קפריך דהא צריך לבעול בהטיי' וצ"ע הא מנ"ל דצריך לבעול בהטיי' ובלבד שלא יתכון לבעול בלא הטיי' וא"כ צריך שושבינין ומפה אם יארע לו שיבעול בעילה גמורה. וי"ל מ"מ אין לו להכין שושבינין ומפה כמערים למבעל שלא בהטיי' הא למה זה דומה למי שמכין לעצמו פירות להטמינם בגומא וגורר אח"כ מטה כסא וספסל ונעשית חריץ וחוזר וטומן הפירות בגומא. הרי נראה ערמימתו שהתכוון לחריץ עיי' שבת קל"ט ע"ב גבי ההוא דשקל ברא דתומא ע"ש ומשני שאין הוא המכין מפה ושושבינין לטובת עצמו אלא אנחנו מכינים אותם שמא יבעול בעילה גמורה ויראה ויאבד ולא מחזי ממנו כמערים.

המפיס מורסא בכאן פירש"י רק משום בונה ובשבת ק"ז ע"א פירש עוד טעם אחר משום מתקן מנא היינו מכה בפטיש ונראה דס"ל לרש"י להך לשנא התם ק"ב דמתני דרב יהודא אמר רב אצידת צבי ולא אמפיס מורסא י"ל הטעם משום תיקונא מנא וכאן דזה הכלי לא יצלח למלאכת שום אדם כ"א לו ואיהו לא צריך לה כ"א להוציא ליחה ולא רצה לתקוני מנא ממילא לא הוה מנא כלל כמו שפירש רש"י ורא"ש כה"ג גבי אית לי' הושענא אחריתי בפ' לולב הגזול נמצא אפי' למאן דאוסר מלאכה שאצ"ל מותר הכא. והנראה דעת הרמב"ם דמחייב מלאכה שאצ"ל ומתיר להפיס מורסא. וקרוב לזה בכ"מ שם. והכא בשמעתין א"א למימר הכי דא"כ לא פריך מידי דפתח דאשה משום בונה הוא. וא"נ משום מתקן מנא משום דעשה אותה כלי לכולי עלמא נמי אם יגרשנה או ימות ואינו דומה למפיס מורסא ואע"כ הך סוגי' אתי' כמאן דמתני' דרב אמר רב יהודה א"ר אהך דמפיס מורסא וס"ל איסורא משום בונה ופריך הש"ס שפיר ואי נימא דפתח דאשה נמי משום מכה בפטיש הוא ודומה ממש למפיס מורסא ומשו"ה הקשה אהדדי מיושב ק' תוס' דשמואל ס"ל בעלמא מלאכה שאצ"ל חייב והא"ש.

דף ז.

הכא פקיד ולא עקיר. לפירש"י צ"ל דמפיס מורסא דבמה שמתכון ליכא אפי' איסור דרבנן רק בעת שאינו מתכוון היינו בפתח דממילא משו"ה שרו משום צערא. משא"כ בבעילה דבמה שמתכוון להוציא דם בזה גופי' איכא איסורא דרבנן דמחזי כמחובר בהא העמידו דבריהם במקום מצוה. מ"ש מהרש"ל ומהרש"א בתוס' דלר"ת ה"ל פ"ר אינו מדוקדק מה שייך לשון פ"ר הא מכוון להוציא דם.

אתפסוה מטלטלים מכאן הקש' הר"ן ריש מכילתין אהסוברים לאסור חופה בלא כתובה הא עבדי ר' אמי ע"כ נשאו ליום ד' ואפ"ה לא כתיבא כתובה עדיין בשבת. אע"כ משום דאית לי' כתובה בתנאי ב"ד היא לא סמכה דעתה משום הא לא החמירו כולי האי. ולפע"ד נ' ליישב דהר"ן הקשה אתפוס' מטלטלי' הא הוי קונה בשבת ותי' לחד שינוויי' מבע"י הוה ולא הי' פנאי לכתוב כתובה כ"א להתפיס מטלטלין. וק' לי למ"ש רמב"ם דסגי נמי בקבלת קנין ע"י עדים א"כ אכתי הי' יכול לקבל קנין וק' זו הקשה שם בהגה' מיימוני בשם ר' אליקום ותי' דקנין בשבת אסור. ואיהו אפשר ס"ל דבתפיסת מטלטלים ליכא משום קנין. אבל להר"ן דמיירי ע"כ מבע"י א"כ הוה סגי בעידי קנין. ונ"ל מזה הוציא הטור ומהרי"ק דלהרמב"ם נמי לא מהני קנין אלא לשעה עד שיהי' לו פנאי וע"ש בכ"מ וב"י שתמה עליהם והשתא מוכח כן והטעם משום דאתתא לא סמכו דעתה שתפסיד הלקוחות מזמן הקנין עד שעת הכתיבה אע"ג דקיי"ל אם זוכרים יום הקנין כותבים דשטר

מזמן הקנין מ"מ היא לא תסמוך לכן י"ל דלא מהני קנין אלא ליומי' שיכתוב לה אחר הבעילה והחופה באותו היום באופן שלא תפסיד לקוחות מזמן הקנין. והשתא לק"מ כיון דמבע"י הוה ה"ל לקבל קנין ז"א דאחר הבעילה יהי' שבת וא"א למכתב שטרא ועד מ"ש יהי' זמן אחר ולא תסמוך דעתה. וא"ש והשתא י"ל דביום ד' בשעת החופה הקנה לה בעדים לכתוב מיד אחר החופה והי' החופה בהיתר ואח"כ נתאחר הדבר ולא נכתבה והיינו דאמרו רבנן הא לא כתיבא כתובה לא כתיבא דייקא שכבר קבלו קנין מ"מ לא כתיבה עדיין ובשבת א"א למכתב ולא סמכא דעתה כנ"ל ולק"מ וא"ש.

ביום טוב משמע לכאורה דהחופה והבעילה הי' באותו היום ועיקור השמחה באותה הלילה כדמשמע נמי מחששא דשמא ישחוט בן עוף וממ"ש תוס' ד"ה והלכתא. ולכאורה משמע אע"ג דאין מערבין שמחה בשמחה. מ"מ ליל א' של י"ט לא מחייבי בשמחה כבפסחים ע"א ע"א ועמ"ש מג"א סי' תקס"ו סק"ד שוב מצאתי מ"ש בזה בחמד משה שם. ובאמת לא ראיתי מהפוסקים מי שהביא זה דלילה ראשונה לא חייבא בשמחה וכן משמע להדיא ברמב"ם פ"ב מה' חגיגה הלכה י"ב ע"ש ובמקום אחר הארכתי בזה.

מתוך שהותרה חבורה כ' בחידושי למס' ביצה כתבתי דרש"י נמי מודה דאין לומר מתוך שהותר לצורך אוכל נפש הותר נמי שלא לצורך כלל דכולי האי לא אמרי'. אך הואיל וחזינן דהותר נמי שלא לצורך היכי דשייך דמקלעי אורחים ע"כ נימא מתוך שהותר אפי' שלא לצורך אי שייך מקלעי אורחים הותר נמי שלא לצורך כלל אפי' בין השמשות דלא יבוא עוד אורחים. וממילא לק"מ מה דהקשו תוס' מרב חסדא דלית לי' הואיל דלדידי' מודה רש"י דבעי' צורך קצת. והה"נ דלק"מ מאבנים דבהנהו לא שייך צורך לאורחים כלל לא אמרי' נמי בהו מתוך ועוד הארכתי בזה. ומ"ש תו' מביעור חמץ עמג"א סי' תמ"ו ובחידושינו שם.

צבי צריך לכל נפש הוא ממ"ש תוס' דשארי בעילות לא הוה צורך היום כל כך מבואר להדיא כדעת מג"א סי' תקי"ד סק"ד לאסור שתית הטובאק בי"ט וכ"כ א"ר אע"ג דרוב העולם שותין אותו מ"מ לא אקרי שוה לכל נפש טפי מביאה. ובס' חמד משה יש אוסרים ועכשיו נוהגין היתר לשתותו ע"ש ולא כ' טעם למנהג הזה.

והלכתא מותר לבעול בתחלה בשבת וכ"פ הרמב"ם היינו בלא חופה דלא שייך שמא ישחוט בן עוף. והתוס' כ' ולא חיישי' שמא ישחוט בן עוף. ס"ל דבבעילה ראשונה יש לעולם שמחה יתירה אפי' שלא ביום החופה ועמג"א סי' תקמ"ו סק"ד ומ"מ צ"ע נהי דלא חיישי' לשמא ישחוט בן עוף בע"ש והיינו דמוכח משמעתין דלית לן כהשתא דאתית להכי דלעיל ה' ע"א מ"מ הא דבמ"ש חיישי' לשמא ישחוט לא אדחי מהלכתא. ואנן

הא נוהגי' לעשות סעודה במוצאי שבת ע"כ נ"ל דמנהגנו כהרמב"ם ונהגו העושי' חופה בע"ש שלא לעשות סעודה כלל בשבת אלא באים אחר אכילתם בביתם וטועמי' בבית החתן קצת פרפראות ובכה"ג לא חיישי' לשמא ישחוט בן עוף. ובמש"ק עושי' הסעודה. מ"מ כיון דלא הוה יום החופה לא חיישי' נמי שמא ישחוט בן עוף ועמ"ש לקמן בסמוך אי"ה.

שתהא נזירה עוד ז' שנים אחרות מ"ש תוס' הילני היתה אם מאבד. ומלכות הורדוס וכו' די"ל דבימי מלכות הורדוס לא נשא מאנשי חשמונאי כמבואר פ"ק דב"ב ג' ע"ב ד"ה כל וכו' וע"ש בחידושינו. אמנם באמת דברי התוס' כאן תמוהים מאוד דמבואר בכל ספרי הזכרונות דמאבד לאו מבני ישראל הי' אלא מלך פרס שנתגייר ואמו עמו והי' בימי הורדוס תה מבואר וידוע. שנאמר ויקח עשרה אנשים וכו' ויש להקשות דלמא ברכת אירוסי' בירך בעשרה ולעולם אלמן שנושא אלמנה לא יברך ברכת חתנים. ומ"מ יליף מני' שפיר דברכת חתנים בעשרה דאתי' במכ"ש מברכת אירוסי'. אע"כ מוכח דפשיטא לתוס' דברכת אירוסי' לא בעי עשרה וקשי' לשאלתות עיי'.

דף ז:

דליכא אלמנה דבצרה מיום א' הך לישנא ק' מאי בצירא מיום א' ומשמע לאפוקי ממ"ד דס"ל דבנושא אלמנה ביום ועושים סעודה קמיתא בלילה לא יברך ברכת חתני' שם דהו"ל יום ב' נמצא דלא נתברכה כלל דעיקר ז' ברכות בשעת סעודה תקנו ולא בחופה כמ"ש בכ"מ פ"ב מה' ברכות קמ"ל דלא אלא מברכי' וכן נ"ל עיקר. דמ"ש הרא"ש דבבתולה בסעודה קמיתא בלילה ה"ל כמו פנים חדשות ומזה הוכיח הב"ש דבאלמנה דלא מהני פ"ח אין מברכי' י"ל הרא"ש לא הוצרך לזה אלא בבתולה שהחופה היא גמר קנין והלילה אחר החופה הו"ל יום שני ואי לאו דסעודה מיחשב כפ"ח לא לברך משא"כ אלמנה דחיבת ביאה קונה. א"כ עיקר הקנין הוא בלילה פשיטא שמברכי' ועוד אני אומר דבבתולה נמי לא הצריך לזה אלא אם אינו בועל בעילה מצוה אותה הלילה. אבל אם יבעול בעילה ראשונה פשיטא שמברכי' בלא פ"ח כלל. ובזה ייצדקו דברי הב"ח וש"ך י"ד ססי' שצ"א ע"ש היטב ומירי בלא פ"ח ובלא עשרה דאין מברכים ז' ברכות ולא אשר ברא משא"כ קודם בעילת מצוה צריך לחזור אחר עשרה ומברכי' ז' ברכות ואותן הנושאי' עש"ק מברכי' בליל שבת ז' ברכות ובועלי' גם בעילת מצוה ובליל מש"ק עושי' עיקר הסעודה וחוזרי' ומברכי' ז' ברכות ועל הרוב אין כאן פ"ח שלא הי' ב"א דשבת וגם היה אחר בעילת מצוה אין להם על מה שיסמוכו אי לא שדרש להם החתן ואז הדרשה מיחשב פ"ח.

לברכה לא סגי דלאו זקנים מיהו בירושלמי מסיק מכאן שמושיבין זקני' בבתי משתאות. ר"ל להשגיח על העם שלא יפרוצו וכן פי' שם בפני משה ואפשר שהוא מענין ז' ברכות כמ"ש הב"ח שלא לברכם בשעת תערובו' אנשים ונשים שאין שמחה למעלה. ומשו"ה כתי' שבו פה דאי לפרסם ההלכה מה ענין לישיבה אדרבא הא הי' לומדין תורה מעומד וע"כ למשתה ועשרה דוקא משום ברכה. ובהקדמת כנסת יחזקאל הקשה עשרה זקנים לברכה הא קיי"ל חתנים מן המנין וק' עצומה היא ומ"ש שם מרמב"ם חפשתיו ולא מצאתיו ולולי דמסתפינא הייתי אומר דהא דאמרי' חתנים מן המנין היינו לאפוקי דלא נימא דמשום דמהרהר בקלות ראש לא נצרפו קמ"ל וא"כ איכא למימר חתן דומי' דאבל מה אבל אחר קבורה ראוי לצרפו אבל קודם לכן ה"ל אונן ואינו מצטרף לשום דבר. ה"נ חתן אחר בעילת מצוה דמיירי מכל ז' אבל דקודם בעילת מצוה אה"נ דאינו מצטרף וא"ש מבועז דקודם בעילת מצוה הוה משו"ה בעי עשרה לבר מדידי' ומפלוני אלמוני דהוה נמי שם קשה.

המזכה לעובר קנה וי"ל לרבותא עביד שמואל הכי דאיהו ס"ל בעלמא אין אדם מקנה דבר שלא ב"ל כמ"ש תוס' והוה סד"א כ"ש לעובר דלא קנה קמ"ל. ואי הוה ס"ל עשרה אנשי' דבועז לברכות חתנים וממקור ישראל דעובר' אמרו שירה הרי לפנינו דעובר' יש לו הויי' בפ"ע וה"ל כבא לעולם וכ"כ מוז"ה במהרשש"ך. אין כאן חדוש דמזכה לעובר קנה דעובר ה"ל כבא לעולם כמ"ש תוס' אבל איהו הא ס"ל אייתי לי בי עשרה דהוא יליף מבועז דלפרסומי מילתא בעי' עשרה. ואצטרי' ומקור לברכת חתנים ולא שאמרו עובר' שירה ואין כאן ראי' דעובר יש לו הויי' בפ"ע ואפ"ה ס"ל המזכה לעובר קנה משום דאע"פ דאין אדם מקנה דשלב"ל. מקנה לדבר שלב"ל כמ"ש תו'. א"נ י"ל שמואל ידע דעובר יש לו הוי' בלא קרא דממקור ישראל. דידע בנפשי' שהרי העיד על עצמו כשלקו אמו מטינא רישי' דלא למטוני ריש שטיא כמ"ש בשם השאלתות.

והא דמסיק והלכתא המזכה לעובר לא קנה צ"ל סיומא דמלתא היא דלא תימא איך אפשר שפרסם בועז עמוני ולא עמונית והא בימי שאול נסתפקו בזה עד שחגר חרבו כישמעאל. לזה אמר מה בכך הא שמואל נמי אעפ"י שפרסם בעשרה המזכה לעובר קנה. מ"מ הלכה דלא קנה ה"נ אעפ"י שפרסם בועז עמוני ולא עמוני' מ"מ הי' אפשרית דאין הלכה כמותו עד שקבעו הלכה כן בימי שאול עפ"י ב"ד של שמואל הרמתי.

במקהלות ברכו כ' תוס' דבירושלמי אמרי' במקהלת חסר כתי' ומורי בהפלאה כ' דא"ל ב' מקהלות בעי' לפ"ח דסגי באחד עכ"ד ואנא אשכחית מרגניתא דהא סעודה קמיתא אוכלין בלילה שאחר החופה כמ"ש הרא"ש. ומאותה הלילה נשארו ששה ימי' שבכל

יום ב' סעודות ושבת ג' ה"ל י"ג סעודות שמברכי' ז' ברכות וכ' הרא"ש דסעודה קמיתא שבלילה לא בעי' פ"ח וסגי באותן שהי' בחופה דלא כרמב"ם. וב' סעודת של שבת נמי לא בעו פ"ח כמבואר בפוסקי' ורק סעודה ג' של שבת צריכה פ"ח. נמצא נשארו יו"ד סעודות דבעי פ"ח בכל סעודה איש א' וה"ל ב' מקהלות יו"ד לפעם הראשון ועוד יו"ד להוסיף פ"ח בכל פעם. אלא דלפ"ז הו"מ למימר דתרווי' צריכי דמקרא דבועז לא ידעי' ז' ימים ולא דינא דפ"ח ומקרא דמקהלות ה"א ב' קהלות אבל השתא דגלי לן קרא בבועז עשרה סגי ש"מ מקהלות לפ"ח. וש"מ נמי דאלמון שנשא אלמנה לא מועיל פ"ח לכן לא הזמין כ"א עשרה. אפשר אה"נ מאן דמפיק ממקהלות מודה דהשתא דכתי' מקהלות וידעי' דאיכא ברכת חתנים בעולם ממילא מוקמי' עשרה דבועז נמי לברכת חתני' וזקני' הי' משום דמושיבי' ב"ד בבתי משתאות כנ"ל. אבל אי לא קרא דמקהלות לא הי' לנו לחדש דין זה והי' יותר נכון לומר דלפרסומי מלתא עביד ומשו"ה נסיב זקני'. אבל לקושטא דמלתא כ"ע מודי דעשרה דבועז לברכה הוה. ובזה ניחא הא דפריך הש"ס לעיל בפשיטות לר"ה ואלמן שנשא אלמנה לא והא בועז וכו' מאי קושיין דלמא איהו ממקהלות יליף ויש לדחות בפשיטות. אבל לפי' הנ"ל ניחא טפי דכ"ע מודי' בקרא דבועז. ומ"מ נראה דוחק בלשון הש"ס דמשמע דפליגי ע"כ נראה מכאן הוציא רמב"ם ספ"ב דה' ברכות דעשרה דברכת חתנים בעי' עשרה גדולי' בני חורין וכ' הרב"י מתפלה יליף לי'. ובודאי האמת כן הוא. מ"מ מדלא התנה כן גבי ברכת אבלים. ש"מ דהכא הי' לו הוכחה לזה בש"ס טפי ומני' ילפי' נמי לברכת אבלי' והוא מדלא קאמר הש"ס דתרי מקהלות לפ"ח ובירושלמי דחק להדי' ומקהלת חסר כתי'. אע"כ דא"א לומר דכייל קרא הני תרי מקהלות אהדדי דלגוף ברכת חתני' שהוא דבר שבקדושה בעי' עשרה אנשים גדולים בני חורי' דוקא. משא"כ לפ"ח כל שמרבי' הסעודה לכבודו מברכי' עבורו אפי' אשה ועבד וקטן. ואיך כייל הני תרי קהלות בהדדי אע"כ חסר כתי' וא"ש.

וברכת אירוסי' בבית אירוסי' כ' תוס' דנפקא לי' מויברכו את רבקה ומכאן שמברכי' לאשה המתקדשת ע"י שליח. ועדיין יש להסתפק אי השליח יברך מיד בבית האירוסי' או עד שיחזור למשלחו. דהא בלא"ה לכמה פוסקים מברכי' ברכת אירוסי' אחר מעשה משום דלמא לא יהבי לי' וה"ל ברכה לבטלה ערמב"ם וראב"ד והגה' מיימוני ספ"ג מה' אישות. וא"כ עכ"פ גבי שליח דאיכא למיחש שביטל השליחות שלא בפניו או שמת החתן. דלגבי הוצאת שם שמים לבטלה חיישי' לחששות רחוקי' דהא לא יאמר אדם לה' עולה. ומכ"ש הכא. ומאלעזר אין ראי' דהי' יודע באברהם שלא יבטל השליחות. וגם שלא ימות יצחק בלא זרע אחר שנתברך בעקידה. אבל בעלמא אפשר אין השליח מברך.

אמנם מלשון הש"ס יש להוכיח קצת דאין חלוק מדאמר מברכים ברכת אירוסי' בבית אירוסי' והלא בכלל מברכי' ברכת אירוסי' גם השליח בכלל ואי ס"ד השליח אינו מברך בבית אירוסי' לא ה"ל לסתומי בבית אירוסי' אע"כ כל המברך מברך בבית אירוסי'. ולזה נתכוון הרב"י ריש סי' ל"ד והא לך לשונו ומ"ש וכן אם קדשה ע"י שליח מברך השליח וכ"כ הרמב"ם בפ"ג וכן משמע מדמסתים ותני מברכי' ברכת אירוסי' בבית אירוסי' ומקדשי' ע"י שליח בכלל בית אירוסי' הוא עכ"ל מבואר שלא בא אלא להוכיח שהשליח יברך מיד בבית אירוסי' ולא ימתין עד שיבוא לביתו ואז יברך החתן ודלא כמו שהבין מהרש"א בשמעתין.

דף ט.

אלא האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לפמ"ש מהרי"ק שרש ל"ג הובאו דבריו בש"ע י"ד ובש"ך סס"א דע"א המעיד על מי ששחט שלא כהוגן שאינו נאמן ואפי' העד בעצמו מותר לאכול משחיטתו מכאן ולהלן. וביאר דבריו בס' שמלה חדשה. דמיירי בשחוזר בו העד אע"ג דבעלמא כה"ג דשוי נפשי' חתיכה דאיסורא אינו חוזר ומגיד. מ"מ הכא דלא שוי נפשי' בהוצאה מפיו חתיכה דאיסורא שהרי יכול ללבוש שחורי' והי' שחיטתו מכאן ולהלן כשרה. א"כ אפי' נמי שלא עשה תשובה. מ"מ כיון שהעד חוזר בו מותר לאכול ממנו ע"ש ולפום רהיטא הי' נראה דמכ"ש בשמעתין שבאומרו פ"פ מצאתי עדיין מידי ספיקא לא נפקא ומכ"ש שאפשר שתטעון משארסתני נאנסתי לשיטת ר' יונה ברא"ש. או מוכת עץ אני לשיטת תוס' א"כ לא הוציא דבר רע מפיו ואפ"ה שוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא. וא"נ נדחוק ונחלק בין הך להא דמהרי"ק מ"מ סברא גדולה איכא למטעי בהנ"ל וא"כ מה פריך מהא דהוא אסור בקרובותי' דלמא קמ"ל לאפוקי מטעות הנ"ל אע"כ ליתא להנ"ל. אבל הנ"ל בכוונת מהרי"ק הנ"ל לפי שבארתי בתשובה. והוא דאעפ"י ששחט שלא כהוגן מ"מ אפשר שבהמה האחרת ישחט ויבדק כהוגן ומידי ספיקא לא נפקא. אלא שעכ"פ אי הי' ברור לנו שהוא רשע הי' נפסל להעיד על הבהמה ואסור לנו לאכול ממנה מפני שאין לנו עד כשר המעיד עלי'. מ"מ אין כאן החלט שתהי' בודאי אסורה. והנה א"נ חטא מ"מ הלא הכל תלוי במחשבתו לשוב ולהתחרט ומיד חוזר לכשרותו. אלא אם נתפרסם חטאו ע"י עדים אינו יוצא מחזקת רשעו עד שילבש שחורים בפנינו. משא"כ שזה חטא רק בע"א. יפה לו ונאה וראוי שלא יודה ויפרסם חטאו ברבי' אך ישוב בינו ובין ה'. ואפשר שכבר עשה כזה. נמצא שהבהמה ששחט עתה יש בה כמה ספיקות אולי כבר שב השוחט בתשובה. ואם נמי עומד ברשעו מ"מ דלמא הבהמה כשרה ונשחטה כהוגן. ומפני זה התיר המהרי"ק אלא שקיצר בלשונו קצת והמעיין שם

יראה שיש לכוון דברינו כדבריו ונסתלקה תמיהת הפר"ח מעליו וק"ל. וממילא לק"מ ממה שהקשיתי מסוגייתינו.

ואם כי סברתי הנ"ל נראה אמת ויושר לדינא. מ"מ בדעת מהרי"ק נראה יותר נכון דס"ל כדעת האומרי' דשוי' נפשי' חתיכה דאיסורא מטעם נדר הוא ועמ"ש והאריך בזה בשער המלך ומשום כן אמר כיון שלא הי' בכלל דברי העד לאסור שחיטתו שהרי הי' אפשר שילבש שחורי' ויעשה תשובה נמצא לא נדר מעולם שלא לאכול מבהמתו ובנדרי' הלך אחר לשון ב"א ואין להאריך בכאן. האומר פ"פ מצאתי נאמן לאוסרה פירש"י שהוא ממשפחת דורקטי ותו' כ' דלר"ח מיירי בבוגרת והקשה מו' בהפלאה לעיל הא מצי איירי שראתה דם אלא כיון שפתחה פתוח מוכח שכבר נבעלה אלא שעדיין לא פסק הדם שהרי נערה יש לה ד' לילות תוך יב"ח. ולפע"ד ס"ל לרש"י ותו' דעל הרוב אם כבר פתחה פתוח קרוב לודאי שאין לה דם בתולי' ונהי דבכשרה תולי' בדם בתולי' ד' לילות מתוך יב"ח משום דלא שכיח בה דם נדה שלא ראתה עדיין וגם כי בשעת תשמיש לא שכיח. משו"ה תולין בו טפי מבדם נדה ואומרי' שעדיין לא פסק דם בתולי'. מ"מ כשבא לפנינו ואומר פ"פ מצאתי אם יש שם דם הוה כמו הוכחה שטעה ואינו בקי דעל הרוב ליכא דם בפ"פ ותולין במצוי בין להקל בין להחמיר. ולפ"ז אם תראה ד' לילות זא"ז צריך הוא להחזיקה בטמאת נדה דאע"ג דאמרי' דלא בקי כיון דאיכא דם מ"מ מידי ספיקא לא נפקא ונהי דלקיימה ה"ל ס"ס אפי' באשת כהן ופחותה מבת ג' דשמא לא קים לי'. מ"מ לענין איסור נדה ליכא אלא חד ספיקא ואסור. וע"כ בלילה ד' הרי היא טמאת נדה עכ"פ שהרי אמר שמצא פ"פ עם דם ואם תראה עוד ב' פעמי' הרי היא אסורה לו לעולם משום רואה מחמת תשמיש להסוברי' דלא תלינן בדם בתולי' אם לא תרגוש כאב והראי' לשטה זו דאל"כ שושבי' למה ומפה למה הלא אם ירצה לומר פ"פ מצאתי ויהי' נאמן למסקנא אף להפסיד כתובה אע"כ באיכא דם לא מהימן לומר פ"פ. וא"ש דקאמר אביי אף אנן נמי תנינא ואי ס"ד דר"א אשמועי' אפי' ביש דם מהימן א"כ הא הך לא נשמע ממתני' דלמא משו"ה בתולה נשאת ליום ד' משום שמא תאבד המפה וקמ"ל ר"א אפי' איכא דם לפנינו מהימן אע"כ לא מהימן. פתח פתוח מצאתי שיטת רש"י וסייעתי' דבוגרת פתחה פתוח וקצת הכרח לזו דהא בירושלמי ס"ל בהחלט דרצון הוה רוב גמור דאונס לא שכיח כלל וא"כ קשה קצת עכ"פ הוה לי' לש"ס דילן לומר ואי בעית אימא בכל הנשים ואונס לא שכיחא איך הי' זה כל כך בתכלית ההרחק עד שלא נאמר בש"ס לתירוץ כלל אע"כ ס"ל בוגרת פתחה פתוח' וא"כ ר"א מיירי על כרחך מנערה. וכל ימי נערות אינן

אלא ששה חדשים ונותני' לבתולה יב"ח א"כ כיון שהנישואין הי' בימי נערות ע"כ הי' האירוסי' בקטנותה ולא שייך רצון דפיתוי קטנה אונס הוא וק"ל.

נאמן לאוסרה עליו פירש"י ואעפ"י שאין הדבר יכול להתברר אלא על פיו. רצונו בזה למ"ש תוס' קידושי' ס"ו ע"ב ד"ה שלח ואחוי וכו' וק"ל. ודע דנאמן לאוסרה דשמעתין היינו שאפי' אם יחזור בו ורוצה לקיימה כופי' אותו להוציא דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא. משא"כ אי לא קים לי' בפ"פ נהי שהוא צווח פ"פ מצאתי ואסורה עלי ורוצה אני לגרשה מפני האיסו' מ"מ אנו אומרי' שהוא טועה ונהי דכל זמן שלא חזר מדבריו הרי עומד וצווח אסורה היא עלי ועליו לגרשה והרי אשה מתגרשת בע"כ ומי יכוף אותו לקיים האסורה לו. מ"מ לגבי דידן לא הוה כמי דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא ונ"מ שיכול לחזור בו אפי' בלא שום ואין אנו אחראין וערבאין לו.

ובזה יובן מ"ש אבייי לקמן אי למיתב לה כתובה ניתיב לה משמע שיכול להפסיד כתובתה אפי' אינו נאמן לאוסרה. וקשה נהי דלענין ממונא אוקמי' אחזקת מרי' ויאמר הבעל ידעתי בעצמי דקים לי ולא אתן הכתובה. מ"מ כל זה אי האמת הוא שראוי להסתפק ונהי מספיקא מוקמי' אשה אחזקת כשרות והיתר ושרי' לכהן. מ"מ הוא יאמר אתם מסופקי' ואני אומר ברי לי שאין לה כתובה. אמנם מאן יימר שהאמת אתו שמא הוא גם הוא יודע שפתחה נעול ומשקר במזיד להפסידה כתובתה וכי נאמן הוא לטעון נגד שטר מקוי' שבידה ואפי' להפוסקי' דיכול אדם לטעון נגד שטר מקויי' אפי' מה שאינו טענות פרעון מ"מ הי' היא נאמנת בשבועה עכ"פ כמו בכל שטר ועוד א"כ מה הועילו חכמי' בתקנתן כל א' יטעון כן. וע"כ צ"ל חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. ובודאי האמת אתו שסובר שפ"פ ונהי דלא מהימן לאוסרה שאומרי' שטעה אבל הוא צווח מצאתי פ"פ בברור וא"א להוציא מידו הכתובה. ולא מהני שבועתה נגדו כיון שמוחזק לנו שאין טורח בסעודה ויטעון שקר ובודאי מצא מקום להסתפק בו והוא סובר קים לי' והאמת אתו כן נ"ל בהבנת דברי אבייי או לכל מאן דס"ל דנאמן להפסיד כתובתה ואינו נאמן לאוסרה והשתא קשה כיון דלא מהימן לאוסרה מה חזקה דאין אדם טורח וכו' שייך הכא הא לא מפסיד ולא מידי וכמ"ש תוס' בשמעתין לקמן ד"ה חזקה אין אדם וכו' וצע"ג לכאורה. ולפמ"ש א"ש דאעפ"י דלא מהימן היינו כשירצה לקיימה אין אנו אחראין וערבאין לו ואמרי' שהוא חוזר מדבריו הראשוני' ואז כשמקיימה אה"נ דלא מהימן להפסידה כתובתה. ואיך יקיימה ויתן לה מנה וזהו תרתי דסתרי אהדדי והא דנאמן להפסידה ר"ל כל זמן שעומד בצוויחתו ומגרשה מפני שמצא פ"פ והוא

אומר שהיא אסורה עליו א"כ לפי דבריו הפסיד סעודתו. הרי הוא נאמן נמי להפסידה כתובתה. אבל כשמקיימה אין שום ה"א שלא תהא כתובתה מאתיי'.
ובתחלת הרעיון אמרתי שזה פשוט מאוד עד שאין צורך לאומרו מכ"ש לכתבו על ספר. עד שמצאתי מ"ש הש"ך בתקפו כהן סי' ק"כ דמתוס' דשמעתין לא מוכח דס"ל דמס"ס מפקינן ממונא דמ"ש לקמן ד"ה אי למיתב לה וכו' היינו טעמא משום דמס"ס שרי' לבעלה וה"ל תרתי דסתרי משו"ה קשי' להתוס' דה"ל לאפוקו ממונא נמי בהאי ס"ס ובתומי' בקיצור ת"כ סי' הנ"ל שקיל וטרי טובי בדבריו ולא הדגיש במ"ש דכשמקיימה אינה מפסידה כתובתה. וכשרוצה להפסידה אינו מקיימה ואין כאן תרתי דסתרי כלל ולקמן אי"ה נדבר מה שלפע"ד בהך ס"ס לאפוקי ממונא מ"מ מבואר דהני גאוני' לא נחתי למ"ש וצל"ע.
ובמ"ש יש להוכיח קצת דלמאי דקיי"ל דנאמן לאסרה ולהפסידה כתובה. ממילא לא מהני לי' שום אמתלא לחזור מדבריו הראשוני' דאע"ג בעלמא היכי דשוי' אדם אנפשי' חתוכי דאיסורא מועיל אמתלא מספקת עמ"ש בחידושי' לש"ע י"ד סי' קפ"ה. מ"מ הכא לא שייך שום אמתלא שהכריחו לומר פ"פ מצאתי אם אינו אמת דהרי חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה ומה"ת שקר. ובזה ניחא לן דקדוק הש"ס דאבי' קאמר אף אנן נמי תנינא. ולא אמר מאי קמ"ל תנינא. ואלו ר' יוסף אמר מאי קמ"ל תנינא האוכל אצל חמיו וכו' והא"ש דאביי לא הי' ק' לו מאי קמ"ל דקמ"ל דאפי' אמתלא לא מהני משום חזקה ולפ"ז כדפריך הש"ס ממתני' דקידושין לא הוה צריך לשנויי התם ודאי קים לי' וכו' אלא הו"מ למימר קמ"ל דהכא אפי' אמתלא לא מהני אלא משום דלא פסיקא לי' דס"ל לר"א דנאמן להפסידה כתובתה משום חזקה וכדפירש"י באמת דלר"א אינו נאמן להפסידה דחיישי' שמשקר במזיד וליתי לי' הך חזקה וא"כ ממילא מועיל נמי אמתלא ומשו"ה משני התם ודאי קים לי' וי"ל בזה שיטת רש"י ואין להאריך. ואמאי ס"ס היא לפמ"ש תוס' ופני יהושע האריך יע"ש. ולפי דבריהם הס"ס הוא כך ספק תחתיו וניזל בתר חזקת הגוף דאלים טובא או ספק אינו תחתיו וניזל בתר חזקת היתר וצדקת וגם הרי הגוף אתרע לפניך ובעלמא כה"ג הי' החזקה דאתרע כמאן דליתא אבל חזקת הגוף דאלים טובא א"כ ה"ל חזקת הגוף עם ריעותא שלו פלגא נגד חזקת היתר וצדקת וה"ל ספק שקול. ואת"ל ניזל לגמרי בתר חזקת הגוף והוה תחתיו אכתי אית לן ספק שקול אי ניזול בתר חזקת היתר והוה באונס או בתר רוב גרוע דרצון דבכל כי האי גוני דהרוב גרוע אמרי' סמוך מיעוטי' לחזקה ואתרע לי' רובו וה"ל פלגא ופלגא כמ"ש תוס' בנדה י"ח ע"ב ד"ה למעוטי וכו' ע"ש ולק"מ מה שהקשה פני יהושע כאן מ"ש עוד דבסוטה כל

מה שאתה יכול להרבות ספיקות הכל טמא. י"ל לפמ"ש תוס' דאיכא נמי ספק מוכת עץ ותי' בגליון דאינו יכול להתהפך. והשתא י"ל כיון דאיכא עכ"פ ס"ס גמור בלאו מוכת עץ א"כ מצרפי' לזה גם ספק מ"ע והוא ספק הרגיל דהרי כולהי חבוטי מיחבטן וספק הרגיל מהני נמי גבי סוטה. ועוד ספק מ"ע ה"ל כמו ספק ביאה דטהור לר"א עיי' במס' ע"ז ע' ע"ב עובדא הוה קמי דר"א ע"ש ובחי' הלו"ת הארכתי הרבה.

ואב"א באשת ישראל הקשו תוס' דה"ל ס"ס דפיתוי קטנה אונס כדאמרי' בהבע"י ס"א ע"ב. ולא הקשו מפ"ב דיבמו' ל"ג ע"ב דהתם י"ל דלאו לקושטא דמלתא אמר הכי אלא דהכי הוה איכא למימר וכ"כ ה"ה בדעת הרמב"ם פ"ג מאיסורי ביאה הלכה ב' אבל מפ' הבע"י הוה ראי' גמורה וכ"כ מ"ל פי"א מה' אישות ע"ש. והנה בגוף הדין אני תמה הא קיי"ל לענין איסור ייחוד עם נשים שאם יש שם קטנה היודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה מותר להתיחד עם הגדולה וכ' הב"ח בא"ע סי' כ"ב משום דלרצון דידה לא חיישי' שלא תשמע לו שאינה מוסרת עצמה ברצון לביאה וע"ש בב"ש סקט"ו. ונהי דמ"מ אמרי' שפיר שמא תתפתה תחתיו דכיון שהיא כבר נשואה ומסורה לבעלה לביאה הרי תמסור עצמה גם לאחרים. מ"מ מאי מסיק פיתוי קטנה אונס אמאי יהי' אונס הלא חזינן אם תרצה לשמור עצמה דהיינו כשהיא פנוי' ולא תרצה למסור עצמה לביאה אזי כל תוכל ואדרבה נעשית שומר לאחריני. והשתא נמי שהיא נשואה כשמתפתה הרי מרצונה עשתה כן ואלו רצתה היתה מעמדת על עצמה וא"כ אמאי נחליט פיתוי קטנה אונס הוא וי"ל דהכי קאמר בכהן חיישי' שמא תתפתה תחתיו ולא הגיעה עדיין לפלגת ראובן לאותו השיעור שתעמוד על עצמה מלהתפתות דנהי דלענין איסור ייחוד הקילו ונתנו תורת כל א' בידו לשער אם הגיעה לשיעור שאינה מוסרת עצמה לביאה. הכא כיון שנשואה היא ויודעת טעם ביאה אפי' בקטנותה ואפשר שלא תוכל עדיין לעמוד על עצמה ע"כ לא ישא קטנה אבל ישראל ישא קטנה ממ"נ אם הגיעה לשיעור הנ"ל לא תתרצה ותהי' כמו כל גדולה דעלמא ואם תתפתה מחמת קטנותה הרי הוא אונס. ולשון פיתוי קטנה אונס ר"ל פיתוי הבא מחמת קטנות ואלו היתה גדולה לא היתה מתפתית אותו הפיתוי אונס הוא בלי ספק ומ"מ מקשו תוס' בשמעתין שפיר דהא מיירי מקבל בה אבי' קידושין פחותה מג' שנים ויום א' ובמשך אותן השנים עד ימי נערות יש בהם שפיתוי' אונס ונימא באותו הזמן נתפתית ומיושב היטב פסק הרמב"ם שפסק פ"ב מה' סוטה פיתוי קטנה לאו אונס הוא והיינו משום אחר שכבר זנתה אוסרי' אותה על בעלה דשמא הי' ברצון והי' יכולה לעמוד על עצמה. וא"ש גם הירושלמי פ"ק דסוטה שהבי' ה"ה דאין רצון לקטנה ע"ש בפנים ותראה להדי' שכ' שספיקא הוא ושקיל וטרי התם אי

אזלי' לקולא בספיקא דאין בו דעת לשאול ע"ש ובפני משה ד"ה קטנה וכו'. אחר שזכני ה' בסברא זו מצאתי דאתי לידי ס' יעלת חן סי' יו"ד וקרובי' דברי לדברינו קצת בסגנון אחר ונהניתי.

ואחר שזכינו לזה אזדא לי' ראי' האומרי' דרמב"ם לית לי' תי' תוס' שם אונס חד הוא דליתא דודאי אית לי' גם הוא.

וראיתי בבית הספק לפלתי שכ' אם תרצה לעיין בהך כללא דשם אונס חד תקשי מכמה ס"ס ע"ש והנה מה שהקשה מס"ס דטריפות ואפי' מספק דרוסה לא ק' כ"כ דמן הדין אזלי' לקולא אפי' בספק א' משום דרוב בהמות כשרות אלא דבעי' עכ"פ שיהי' מקום לתלות להתיר לפנינו כמ"ש רבנו יונה והאריך בפר"ח סי' כ"ט וא"כ כי איכא ס"ס אפי' גרועה מצטרף לרוב בהמות כשרות ושרי' וכן נ"ל בנדה ר"פ האשה שהיא שעשתה צרכי' דגם התם הס"ס גרועה רק משום חזקת טהרה דאשה ועמ"ש בחידושי. ומ"ש מסתם כלי של גוים אינם ב"י לפע"ד התם ה"ל ס"ס גמור משני שמות דכל א' מתיר יותר מחברי' דבספק פוגם בעין מותר אפי' דבר חריף כדאמרי' להדי' בש"ס דע"ז כגון חומץ שנפל לתוך הגריסי' ולספק אינו ב"י דבר חריף מחלי' לשבח. וכן בספק שהוא פוגם בעין.. אותן דברי' שמשביחי' ברוב המאכלי' אסורי' לבשל באותו הקדרה כמ"ש מג"א סי' תמ"ז לענין חמץ וכמ"ש בחי'. למס' ע"ז לענין חמאה של גוי משא"כ משום דאינו ב"י מותר הכל. ומ"ש מס"ס דחדש שמא של אשתקד שמא של שנה ואת"ל שנה זו שמא נשרש קודם לעומר וכ' דה"נ נוכל לומר שמא נשרש שבט או אדר או ניסן והכל אחד הנה למאן דבעי שכל ספק יתיר יותר מחברו לא ידעתי כעת פתר לק' זו. אבל מ"מ אינה כ"כ קו' כמו שחשב דכבר בארתי בחי' על סוגי' דחדש דהא דקיי"ל ב' שבתות להשרשה היינו דכל שלא קלטה בשתי שבתות שוב אינה קולטת אבל מ"מ אפשר שתקליט מקודם כל שעברה עלי' ג' ימים ובזה ישבתי ק' הנה"כ ביי"ד סי' רצ"ג אדברי תה"ד דמייתי ש"ך שם סק"ב ע"ש והשתא הס"ס הוא שפיר משני שמות ספק משל אשתקד דהיינו שנזרע קודם ב' שבתות קודם לעומר ואת"ל שנזרע בתוך ב' שבתות מ"מ שמא בכל זה נקלט קודם לעומר. אלא שאין כאן דין מחודש. התם דודאי קים לי' מהאי לשני משמע דהתם נמי שייך קים לי' ולא קים לי' והיינו בספק קרוב לו וקרוב לה. ואפ"ה.

ומי אר"א הכי. מורי בהפלאה הקשה לר"ת דבעילת גוי אינו אוסר אכתי ה"ל ס"ס ספק אונס ואת"ל ברצון שמא לגוי והי' נ"ל לתרץ דהנבעלת ברצון לגוי לא גרעה מעוברת על דת ונהי דקיי"ל אם רצה בעלה לקיימה מקיימה והיינו משום דאיבעי' לן בסוטה כ"ה ע"א ולא אפשיטא כמ"ש הרא"ש והר"ן לקמן פ' המדיר מ"מ השתא דמצא פ"פ ואפשר

שנבעלת לישראל ברצון ה"ל נמי ס"ס להחמיר שמא לישראל ואת"ל לגוי דלמא קיי"ל עוברת על דת אסור לקיימה וכה"ג כ' תוס' בשמעתין ד"ה אי למיתב לה וכו' וא"ש. אלא דלפי מה שהעליתי בתשובה דבעברה בלא התראה בודאי אין צריך לגרשה רק בעברה אחר התראה הוא דלא אפשיטא איבעיין הדר' קו' לדוכתה דהא לא היתה התראה כאן. אמנם לפי דמשמע בתה"ד סי' רמ"ב היכי דאיכא פריצות וחוצפא יתירה באופן שקרוב לנשואין זינתה אז ה"ל כאלו התרה ע"ש וה"נ אין לך פריצות יתירה ממה שמצא פ"פ. ובזה י"ל מה דמייתי מר"א אין אשה נאסרת אלא ע"י קינוי וסתירה וכ' בשיטה מקובצת בשם רשב"א וריטב"א דר"ל בספק לא תאסר אשה אלא ע"י קינוי וסתירה ע"ש שנדחקו בפי' ולפי הנ"ל אמר בס"ס כי האי ספק גוי ספק ישראל ספק אונס ספק רצון הא דקא קשי' לי' ומסיק דפ"פ כקנוי וסתירה דמי ר"ל דה"ל רגלים לדבר ממש כיון דהו"ל חוצפא יתירה ואין להאריך.

ודע דמ"ש תוס' דהוה סד"א אפי' ראה שזנתה אשתו בלא עדים לא תאסר רבים מהראשונים תמהו מה עלה על דעת אדם בזה הרי עיניו ראו שזנתה אשתו ע"ש באסיפת זקנים ושמעתי ולא אבין מ"ט שתאסר בלא עדים הלא קיימ"ל המקדש ביני לב"ע ואפי' בע"א והוא והיא מודים אין חוששין לקידושין ואעפ"י שנפשו יודעת מאד שנתקדשה לו וגם היא יודעת מ"מ אין כאן בית מיחש כיון שלא הי' בפני עדים. ובקידושי' ס"פ ע"ב. פריך הש"ס אהא הא הודאת בע"ד כמאה עדים דמי אפי' בממון וה"נ ילפינן דבר דבר מממון ותי' הש"ס הכא חב לאחריני וצ"ע דעכ"פ על עצמו מהימן שלא ישא אחותה והיא גם היא תחוש לנפשה שלא להתקדש לאחר ונהי אם בא עלי' אחר פטור דלא כל כמיניהו לחוב לאחריני. מ"מ הם יחושו לנפשם. וכן הקשה הריטב"א וראיתי בפ"י תי' על קו' זו כיון שאמר לשון קידושי' שהוא הקדש. וכיון שא"א לאסרה אכ"ע כהקדש ממילא לא חל נמי עלי' כלל וזה דוחק דא"כ תינח אם אמר הרי את מקודשת לי אבל אם אמר הרי את מאורסת לי מאי א"ל וכה"ג הקשי תוס' שם ז' ע"א ד"ה ונפשטו ע"ש ולי הי' נראה כדבריו עפ"י מה דאמרי' בגיטי פ"ב ע"ב דהיכי דקידושיו לא אהני מידי לאוסרה אעלמא לא הוי קידושי' דעכ"פ צריכ' להיות מועילי' לאסור אחד גברא ע"ש וה"נ הא לא מועילי' ומ"מ לא ניחא לי בהאי שינויי דא"כ המקדש בע"א דהועיל לאוסרה אאותו העד עכ"פ או אפי' בפני מאה פסולי עדות דנאסרה עליהם עכ"פ והוא והיא מודי' יהי' קידושיו קדושי' ובאמת לא קיי"ל הכי דבעי' שם עדים כשרים. וראיתי ברשב"א שם בקידושי' דמשמע מני' דגז"ה הוא דכל דבר שבערות היכי דחב לאחריני לא מועיל אפי' לגבי דידי' ע"ש שנדחק בזה וא"כ ה"נ קשה כיון דאם זינתה חב לאחריני לפוסלה

מכהונה אפי' אחר מיתתו וגם לבועל אפי' לגבי דידי' לא יועיל לאוסרה ואין כאן תימה דגזה"כ הוא דבעי' בפני שנים. והלא אם נותן לה גט ביני לבין עצמה אינו מועיל ובפני שנים הרי הוא מגורשת דעידי מסירה כרתי. הרי שראיית העדים פועלי' הגירושי' וה"נ ראי' העדים פועלים האיסור. ואע"ג דהתורה אסרה ע"י קינוי וסתירה בלא עידי טומאה התם רגלים לדבר וה"ל כאלו עדים מעידי' בפני' שזינתה משא"כ כשאין לנו שום אומדנא ורגלים שזינתה רק הוא ראה מ"ט שתאסור וצע"ג ליישב זה. ופתח פתוח כשני עדים דמי ועיי' ספ"ב דיבמו' בראש ולקמן ס"ג ע"ב בתוס' ד"ה אבל אמרה וכו' לדעת כמה פוסקי' נאסרה בעידי דבר כיעור וצ"ל דגם זה הוה כמו פ"פ משום דאיכא אומדנא דמוכח. ויש לתלות פלוגתא זו אי אזלי' בממון בתר אומדנא ה"נ גבי ערוה דהא ילפי' דבר דבר ממון עיי' בשבועות ל"ד ע"א בתו' ד"ה דאי אית לי' ובחידושינו שם וק"ל.

וכ"ת מעשה שהי' מפני מה לא אסרוהו אונס הוה. משמע אע"ג דדוד ברצון בא עלי' מ"מ שרי' לי' דלא כמ"ש תוס' בסוטה ר"פ כשם בשם הירושלמי אלא ס"ל להך לשני כאן שהיא אנוסה ושרי' לבעלה ה"נ שרי לבועל דהא ב.הא תלי' וכ"כ בית שמואל דבהא פליגי הני לשני ונ"ל משום כן כ' רש"י שהרי עדים הרבה ידעו ולא כ' כמ"ש תוס' שהרי דוד ידע משום דעכ"פ לאורי' לא הי' נאסרת ולהך לשני כל שלא נאסרה לבעל לא נאסרה נמי לבועל לכן פירש"י עדים הרבה ידעו וכמ"ש פ"י וכיון שנתעברה אח"כ ה"ל כעידי כיעור ואומדנא דמוכח ועמ"ש בסמוך אי"ה. ולפע"ד זה תלי' בפלוגתא דר"ע ורבי במשנה ר"פ כשם הנ"ל דלר"ע ילפי' דאסורה לבועל מוי"ו ונטמאה א"כ בועל טפל לבעל וכל שאינה אסורה לבעל לא תאסר לבועל משא"כ לרב דונטמאה ב' פעמי' א' לבעל וא' לבועל לא תלי' הא בהא. א"כ אע"ג דלבעל שרי' משום דאונס הוה מ"מ אסירא לבועל משום דהוא בא עלי' ברצון וכירושלמי הנ"ל. ולדידי' צ"ל כתי' בתרא גט כריתות כ' לאשתו. ובזה מיושב ק' תוס' בשבת נ"ו ע"א ד"ה ליקוחין וכו' ע"ש והא"ש דהתם רבי לשיטתו דריש בזכותי' דדוד דאית לי' ונטמאה ב' פעמי' כו' ועכצ"ל גט כריתות כ' וק"ל.

מפני מה לא אסרוהו כ' תוס' מ"מ לא ראו כמכחול בשפופרת האי לשנא צ"ע כמ"ש הרא"ש ספ"ב דיבמו' אשיטת בה"ג דס"ל דאין אשה נאסרת על בעלה אא"כ ראו כמכחול בשפופרת והא בספ"ק דמכות מבואר דהורגין אם ראו רק כדרך המנאפי'. ולכאורה י"ל דס"ל לה"ג כיון שהתרו בו וקבלו התראה ה"ל כמו סתירה שאחר הקינוי וגרע מני' ושוב אין לה חזקת היתר לבעלה וגם לא חזקת כשרות וכיון שכן ממילא הורגין על חזקה שאין אדם מעמיד על עצמו כשהוא עמה כדרך המנאפי' מסתמא הכניס כמכחול בשפופרת ותוקפו של בועז לית לי'. משא"כ בלא התראה למיתה לא ה"ל אלא כסתורה בלא קינוי

ולא אזל מינה חזקת היתר לבעלה. משו"ה לא אזלי' בתר חזקה אין אדם מעמיד על עצמו דמאי חזית דאזלת בתר הך חזקה לאסרה אדרבא זיל בתר אידך חזקה ושרי' ולק"מ אבה"ג וצ"ל ס"ל להרא"ש והפוסקי' החולקי' אבה"ג דמ"מ איסורא דרבנן מיהת הוה דאוקמא חזקה להדי חזקה ועוד דחזקה אין אדם מעמיד על עצמו חזקה אלימתא היא טפי דאתי' מכח רובא דרוב בני אדם אינם יכולים להעיד על עצמם וי"ל דתוס' דשמעתין נקטו הפשוט יותר דמנ"ל להש"ס להקשות מ"ט לא אסרוהו דעכ"פ לא ראו כמכחול בשפופרת ואין כאן איסור דאורי' ואולי בימי דוד עדיין לא גזרו איסורא דרבנן בכדרך המנאפי'. ועמ"ש תוס' סוף גטין.

ואב"א כי הא דארשב"ג וכו' י"ל אפי' אי נימא דשינוי' דאונס לא מהני משום דלגבי דוד הוה רצון מ"מ י"ל גט כריתות כ' לאשתו.

א"נ י"ל דר"ל לאבוה דשמואל לקמן נ"א ע"ב דחיישי' שמא סופה ברצון מ"מ י"ל גט כריתות כ' לאשתו. ואע"ג דמבואר ר"פ בן סורר ומורה דבת שבע קטנה בשנים היתה והומ"ל אבוה דשמואל ס"ל כמ"ד בנים אינם כסימנים עיי' יבמו' צ"ב ע"ב והו"ל קטנה ופיתויי' אונס מ"מ הא כבר העלינו לעיל כשהגיעה לכלל דעת לכ"ע פיתוי' רצון הוא. ומכאן ראי' למ"ש לעיל וק"ל.

דף ט:

ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובתם תקח הבעל הטורי' כ' דבתורה מרומז כבר דכל היוצא למלחמה יכתוב גט כריתות לאשתו וצ"ל מן התורה כותב גט על תנאי שאם לא יחזור בסוף המלחמה אמנם בזה התנאי איכא כמה עיקולי ופשורי וכמ"ש פני יהושע בגטין שם שאם יארע לו מקרה אחר כמו שקרה באמת לאורי' שמת ולא מחמת מלחמה ה"ל כמו ניתק מחולי אל חולי ועקרוהו רבנן לקידושי וכל בעילותיו זנות ע"כ איכא דחשו להו וכ' גט כריתות ממש הכורת בלי שום תנאי ואלו נתנו כן בצינעא כמ"ש תוס'. ונ"ל דבני ישי נמי נתנו גט על תנאי בצאתם למלחמה. ובהיותם במלחמה חדש ישי זאת ההלכה וחשש לבעילת זנות על כן שלח להם שיתנו גט ממש וזה מרומז ואת אחיך תפקוד לשלום ר"ל שיהי' פקודתם שלום כי הביאה יקרא פקידה כמו ופקדת נוך ולא תחטא ה"נ יעשה שיהי' בעילתם שלום ולא בעילת זנות הא כיצד ואת ערובתם תקח מה שעדיין מעורב בינם היינו התנאי אותו יבטל ויהי' גירושי' בלי תנאי וק"ל.

ובזה ניחא לי מה דקשה וכי ללישנא קמא דאונס הוה נימא דחטא דהע"ה והא"ש דפליגי בהא דירושלמי דלחד מ"ד בסנהדרי לא ישתמש מלך בכלי שנשתמש בו חול ר"ל באשת הדיוט והקשה בפרשת דרכי' מבת שבע ותי' דאתי' כמ"ד שעדיין לא בא עלי' אורי'

מעולם ע"ש והשתא לפ"ז ע"כ לא כ' לה גט כריתות ממש כ"א על תנאי אם לא יחזור דלא הי' לו למיחש לבעילת זנות שהרי לא בא עלי' מעולם ונ"ל דנהי דכ' לה גט ע"ת והרי לא חזר אורי' והוה לי' גרושה למפרע ולא חטא דוד מ"מ כיון דבשעת בעילה הי' ספק א"א ה"ל מעלה מעל בבעל ואסורה לבעל ולבועל ומשו"ה הוצרך לומר אונס הוה. ולשנא בתרא ס"ל מלך מותר להשתמש באשתו של הדיוט. וי"ל בת שבע היתה בעולה מאורי' וגט כריתות ממש כתב וא"ש.

ובזה נ"ל מ"ש תוס' בשבת שם דאורי' מרד במלכות במה שלא רצה לילך לביתו וקשה מ"ט לא רצה ובמאי פלוגי אורי' ודוד נ"ל דלכ"ע כל זמן שישראל במלחמה לא ישמש מטתו וכמו שאמר אורי' אדוני יואב וכל עבדי אדוני ע"פ השדה חונים ואני אלך אל ביתי לשכב את אשתי אמנם הלא דוד לא ציוה לשכב רק לילך אל ביתו וכוונתו לייחד עמה כדי שיכול לתלות העובר באורי'. אבל לא לשמש מטתו. אלא כיון דאורי' הכניס בת שבע לחופה ולא בעלה עדיין ועתה נאסרה עליו מפני המלחמה וקול איסורי'. ע"כ גדר אורי' גדר שלא להתייחד עמה דומה למה שגזרו חז"ל גבי מת אביו של חתן לעיל הוא ישן בין האנשים ואע"ג דאז עדיין לא גזרו מ"מ מסברא דנפשי' עבד אורי' כן. ודוד לא ס"ל להחמיר בזה וכ' מהרש"ל תלמיד שהחמיר לפני רבו במה שאין רבו נוהג בו פרישות חייב נידוי הביאו מג"א סי' ס"ב סק"ב. והיינו מרידה במלכות וק"ל. ובזה יובן שיטת רש"י שכ' משום דקרי ליואב אדוני.

והקשו תוס' מה בכך דקרי ליואב אדוני והנה לא נעלמו מהתוס' פלוגתא דתנאי בב"ב קי"ט ע"ב לחד מ"ד אין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ונתחיי' אורי' על שחלק כבוד ליואב בפני דהע"ה עיי' בש"ע י"ד סי' רמ"ב סכ"א. אלא שהוקש' לאידך מ"ד דס"ל חולקין מא"ל. והשתא י"ל רש"י מודה דלאידך מ"ד י"ל כפי' התוס' אך דפי' התוס' לא יוצדק אלא למ"ד בת שבע לא נבעלה עדיין. ולאותו מ"ד א"א לומר גט כריתות כ' אלא אונס הוה כמ"ש והתם הא רבי ס"ל גט כריתות. כ' לאשתו וע"כ צ"ל רבי ס"ל כמ"ד אין חולקים כבוד וכו' וחיי' מיתה על אומרו אדוני יואב.

וא"נ י"ל רש"י מודה לפי' התוס' ותרוויי' צריכי דודאי במ"ש אדוני י"ל לאו בשררה ואדנות קאמר דזה הוה מרידה במלכות דהכל עבדיו אלא אדון בתורה וחכמה והרי דוד הקטין עצמו לפני מי שגדול ממנו אפי' בעת מלכותו כמבואר פ"ק דמגלה אלא דלפ"ז חיי' במה שלא הלך אל ביתו דהרי ידוע במס' סנהדרין דדוד הוה ס"ל לעבור על ד"ת אין שומעי' למלך ויואב פסק דשומעי' למלך ולא דרש אכין ורקי' וא"כ אורי' דקרי ליואב אדוני בפני דהע"ה. ע"כ אין לו התנצלות אלא שס"ל שהוא אדון לדהע"ה בדברי תורה

עכ"פ וא"כ דוד ויואב הלכה כיואב דשומעין למלך אפי' לעבור על ד"ת ומ"ט לא הלך לביתו כאשר ציוהו דהע"ה ונמצא מרד במלכות ממ"נ:
ודקא טעין טענה ר"ל שהוא הוא הטוען ואי הי' שותק אנן שתקינן ובהא איכא למיחש לאקרורי דעתי' שלא כדין ואי בטענת דמים. אין הוא הטוען הלא השושבי' יראו זה ואי איהו שתוק הם לא ישתוקו והיותר השייך לסוג' זו כבר כתבתי קצת בתחלת הסוגי' והארכתי בחי' הלו"ת שלנו ועוד יתבאר אי"ה בסוגי' שלפנינו.

דף י.

חכמי' תקנו להם לבנות ישראל וכו' ר"ל דודאי אע"ג דכתובה דרבנן מ"מ מכיון שמתחיי' עצמו לתת לה מאתי' הרי הוא מחוי' לתת לה מן התורה כפריעת כל בע"ח. ואי לא מועיל חזקה זו דאין אדם טורח וכו' לבטל שארי חיובי' לא יועיל נמי לבטל חיוב תשלומי הכתובה. דנהי דמדרבנן בעלמא הוא שיהי' צריך להתחיי' עצמו בכך מ"מ מכיון שהתחיי' עצמו הרי הוא דאורייי' ועיי' לקמן ר"פ הנושא אלא הכא מעיקרא כך התנו חכמים שלא תהי' ההתחייבו' אלא ע"מ שלא יטעון פ"פ אבל אם יטעון כן יהי' פטור מלשלם ופריך א"כ מה הועילו חכמים בתקנתן ר"ל כיון שהקפידו שלא תהי' קלה בעיניו להוציאה. ואם בועל אשה אשר היא קלה בעיניו להוציאה עשו בעילתו כבעילת זנות א"כ אכתי במשפחת דורקטי שאין לה דמים או כהאי גוני בוגרת ומוכת עץ לר"ח תהי' בעילתו הראשונה בעילת זנות שהרי אם ירצה יטעון פ"פ ויוציאה בלי כתובה ומה נעשה לאותה בעילה ומשני חזקה ר"ל אותה בעילה אינה קלה בעיניו בלאה"נ משום דחזקה אין אדם טורח וכו' ובזה מיושבי' כמה ערעורי' ודקדוקי' וגם ק' תוס' לעיל ד"ה לא דקא טעין כו' דה"ל מגו במקום חזקה והא"ש דלאו משום חזקה מהימן אלא משום תקנתא דרבנן. והחזקה מהני שלא תהא קלה בעיניו וכו' ועיי' קידושי' מ"ה ע"ב משמע דרבא ס"ל דהא חזקה אלימתא היא ומועיל אפי' בקידושי' דאורי' אלא דהתם לא הוה נגד המגו משא"כ הכא דאיכא מגו וחזקת הגוף ורוב נשים בתולות נשאי' ועוד התם מסייעא לזה גם סברת אביי שארית ישראל וגו' דנהי דלא רצה לסמוך אהא לחוד מ"מ סברא גדולה היא לצרפו עם הך חזקה. ובמ"ש ניחא דעת הגאונים ז"ל דבתוס' כתובה לא מהימן הבעל משום כיון שהתחייב עצמו ה"ל חיוב דאורייי' והתם לא שייך לומר מעיקרא כך התנו חז"ל שיהי' נאמן שהרי חז"ל לא תקנו ולא התנו אלא שהוא מעצמו הוסיף ה"ל כשארי שיעבודי' דלא מועיל הך חזקה להפקיע שיעבודי'. ופסק הרמב"ם ז"ל דבתוס' נמי עכ"פ צריכה שתשבע האשה כמו בשארי שטרות שיכול לטעון השבע לי שלא פרעתיך וה"ה טען שהרי זה רק בטענת פרעון מפני ששטר עומד לפרעון ולא בשארי טענות ולפענ"ד

הכא שאני דבלאה"נ הקשה רשב"א הובא בר"ן דבלא חזקה אין אדם טורח להמני' לי' לדידי' דה"ל כשטר שיש בו תנאי אם אמצאך בתולה תגבה מה שכתוב ליכי. וצריך בעל השטר להביא ראי' שיתקיים תנאו. ותי' הר"ן דמשום חזקת הגוף דידה ורוב בתולו' נשאי' ה"ל כאלו בודאי נתקיים התנאי. וא"כ עכ"פ אין מן התימה שהחמיר עלי' הרמב"ם שתשבע עכ"פ שנתקיים התנאי שהיא בתולה.

ועיי' תוס' בסנהדרי' ח' ע"א הקשו לר"מ דאית לי' כתובה דאורי' לא יאומן לטעון פ"פ ולפע"ד לפמ"ש בשם הר"ן דבלא חזקה נמי דין הוא שתבי' ראי' שנתקיים תנאו. אלא משום רובא וחזקה ונ"ל דתרווי' צריכי דחזקת הגוף נגד חזקת ממון לא הי' מהני וגם רוב לא מהני להוציא ממון וצריכי' תרווייי' ותינח למאי דקיי"ל לא חיישי' למיעוט ומיעוטא כמאן דליתא דמי משא"כ לר"מ דאפי' באיסורא מצרפי' מיעוטא לחזקה ומשוי לי' פלגא ופלגא מכ"ש הכא גבי חזקת ממון דעדיפא ואפי' בלא חזקה אין אדם טורח נמי לא תוציא כתובתה עד שתברר שנתקיי' התנאי וק"ל.

חכמי' תקנו להם לבנות ישראל עמ"ש מרדכי סוף מסכת כתוב' באריכות נפלא ועיקר הכל נלע"ד להכריע בדבריו דודאי מן התורה ליתן לה שום מוהר ומסרן הכתוב לחכמי' ושיערו ז"ל שהטעם משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. וכל מה שראו לתקן בזה שעי"כ לא תהא קלה בעיניו להוציאה הכל הוא מן התורה הנמסר לחז"ל כמו מלאכת חה"מ בדבר שאינו אבד וכה"ג טובא ועמ"ש בזה בס' נחלת שבעה ומ"ש נ"ל וא"ש דכתבי' דחזי ליכי מדאורי' דכל מה שראו חז"ל בענין זה הכל הוא מן התורה והנם יש לעיי' קצת בזה"ז אי עדיין הוא מן התורה והוא לפמ"ש רא"ש בתשו' ופסקו בש"ע ריש הלכות גטין דהמגרש אשתו ואין לו לשלם כתובתה תהי' עליו חוב בעלמא ואין לנו לעכב הגירושי' בשביל זה וא"כ אכתי תהי' קלה בעיניו. וי"ל דמדינא לא תגבה אלא ממקרקעי וא"א להבריחם והרי תטרוף מן הלקוחות שלו. ואם נשאית לאיש שאין לו קרקע איהי אפסדא נפשה ואמנם אחר תקנת הגאונים שתגבה גם ממטלטלי משום שעכשיו אין לנו קרקעות שכיחי' כל כך ועיקר מו"מ שלנו במטלטלין נ"ל באמת דמשום כן תקן רגמ"ה חרם שלא לגרש בע"כ ותקנה זו נתפשטה בכל ישראל כמ"ש בתשו' הר"ן הארכתי בתשובה בזה והיינו מטעם הנ"ל כיון דעכשיו כל עיקר סמיכות דעתה הוא אמטלטלין ויכול הוא להבריחם ולגרשה אח"כ והכתובה תהי' עליו חוב ויהי' קלה בעיניו להוציאה ע"כ תקן בחרמו שלא לגרש בע"כ. וא"כ יש לנו להסתפק אם גם בזה"ז דלא שייך טעם דקלה בעיניו שהרי חרם דרגמ"ה רביע עלי' אם כתובה דאורי' או לא. ויש לעיין בזה.

מכאן סמכו חכמי' לכתובת אשה מן התורה עמ"ש ר"ן בשם רמב"ן. אבל רש"י כ' מדקרי לי' מוהר ונ"ל דכוונתו על רישי' דקרא מדכתי' מהור ימהרנה לו לאשה ואח"כ כתי' שאם ימאן לתתה לו כסף ישקול כמוהר משמע דלכתחלה ישאנה וימהרנה ואם ימאן אבי' מ"מ עכ"פ יתן לה המוהר הראוי. א"כ מבואר דאם נושא אותה ימהרנה נמי והמוהר ההוא מפורש כמוהר הבתולה שהוא חמשים כסף סלעים וכן יש להבין מלשונו בפסוקי חומש ועמ"ש רמב"ן שם ורא"ם ואין להקשות א"כ אמאי קרי לי' לחמשי' דאונס ומפתה קנס הא דינא הוא על שהפסיד לה כתובתה לכשיקחנה אחר י"ל מ"מ לא הוה אלא טובת הנאה בעלמא שאם תמות היא תחלה אין לה כלום. והמאנס צריך לתת לה מיד וה"ל שפיר קנס.

דתנן רשב"ג אומר נותן לה ממעות קפוטקי' לכאורה אין הכרח למעיין שם דס"ל לרשב"ג כתובה מן התורה דאפשר דס"ל נמי מדרבנן אלא דלית לי' שהקילו בהאי מלתא טפי משארי בע"ח דאזלי' בתר מקום השיעבוד. וי"ל אי כתובה דרבנן משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה א"כ השיעבוד הוא ביום היציאה והי' ראוי לשלם במקום שעומד שם ביום שמוציאה ולא במקום החופה והא דאמרי' התם מקולי כתובה שנו היינו במה שנותני' לה במקום החופה להקל זה הוא מקולי כתובה אבל רשב"ג דס"ל לעולם נותני' לה במקום החופה אפי' להחמיר זה ע"כ משום דס"ל כתובה דאורי' וק"ל.